

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์

92220

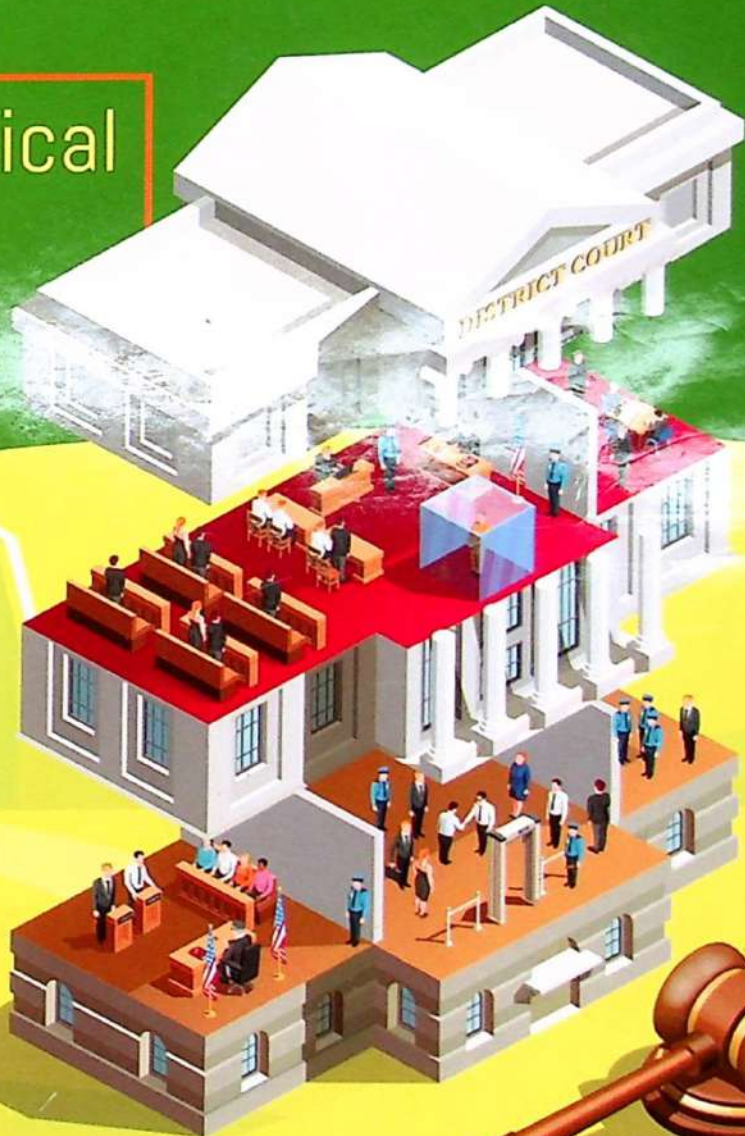
ประมวลสาระชุดวิชา

หน่วยที่ 9-15

กฎหมาย และ กระบวนการ ทางการเมืองของสหกรณ์

Law and Political
Process
for Co-operatives

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

92220

กฎหมายและกระบวนการทางการเมือง
ของสหกรณ์

Law and Political Process for Co-operatives

หน่วยที่ 9-15

(ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1)

ประมวลสาระชุดวิชา

สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์

ISBN 978-616-16-2061-5

คณะกรรมการกลุ่มปรับปรุงชุดวิชากฎหมายและกระบวนการทางการเมืองของสหกรณ์		ผู้ร่วมผลิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริลักษณ์ นามวงศ์	ประธานกรรมการ	รองศาสตราจารย์วรุฒิ เทพทอง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรัชย์ สิงหฤกษ์	กรรมการและบรรณาธิการ	รองศาสตราจารย์วิกรณ์ รักษ์ปวงชน
รองศาสตราจารย์ ดร.เสนีย์ คำสุข	กรรมการด้านเนื้อหา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์จาตุรนต์ บุณยธนะ
รองศาสตราจารย์วิลาวัลย์ ศิลปพร	กรรมการด้านเนื้อหา	อาจารย์ชัยวุฒิ มั่นทะนานนท์
รองศาสตราจารย์ธโรธร ตูทองคำ	กรรมการด้านเนื้อหา	
รองศาสตราจารย์สงเสริม หอมกลิ่น	กรรมการด้านเนื้อหา	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิงครัต ดลเจิม	กรรมการด้านเนื้อหา	
อาจารย์รุ่งโรจน์ สรวุฒิพิบูลย์	กรรมการด้านเนื้อหา	
รองศาสตราจารย์ ดร.สมัครสมร ภักดีเทวา	กรรมการด้านเทคโนโลยีการศึกษา	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์เกียรติภูมิ ชูเกียรติศิริ	กรรมการด้านวัดผลการศึกษา	
นางสาวนุชนาฎ มั่นพกิจ	เลขานุการ	

สงวนลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

จัดพิมพ์โดย

สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2553

ปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2562

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2562 จำนวนพิมพ์ 500 เล่ม

จัดจำหน่ายโดย

ศูนย์หนังสือ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ปากเกร็ด นนทบุรี 11120

ข้อมูลบัตรรายการ

ประมวลสาระชุดวิชากฎหมายและกระบวนการทางการเมืองของสหกรณ์ = Law and political process for co-operatives/
สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.--ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1.
หน่วยที่ 9-15

1. สหกรณ์-กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ. 2. สหกรณ์-แง่การเมือง.

(1) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์.

KPT 1120

334.5

STOU 92220 CCT

ISBN 978-616-16-2061-5

บรรณาธิการผู้ช่วย	นางสาววิไล ฤกษ์นัย ฝ่ายวิชาการ สำนักพิมพ์
จัดพิมพ์ต้นฉบับ	หน่วยเตรียมต้นฉบับ สำนักพิมพ์
ออกแบบปก	นางสาวดวงกมล วุวนิช หน่วยศิลปะ สำนักพิมพ์
จัดหน้ารูปเล่ม	หน่วยจัดหน้าชุดวิชา สำนักพิมพ์
พิมพ์ที่	โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

คำนำ

ชุดวิชากฎหมายและกระบวนการทางการเมืองของสหกรณ์ ได้บรรจุเนื้อหาสาระซึ่งเป็นพื้นฐานของกฎหมายและกระบวนการทางการเมืองของสหกรณ์ ซึ่งนักศึกษาสามารถนำไปประยุกต์กับงานสหกรณ์ได้ ทั้งนี้ได้แบ่งประมวลสาระชุดวิชาออกเป็น 2 เล่ม ประกอบด้วย เล่มที่หนึ่งจะครอบคลุมเนื้อหาหน่วยที่ 1-8 ซึ่งเป็นส่วนที่ว่าด้วย กฎหมายและกระบวนการทางการเมืองกับการสหกรณ์ พัฒนาการของการสหกรณ์กับกระบวนการทางการเมืองในต่างประเทศ พัฒนาการของการสหกรณ์ในกระบวนการทางการเมืองไทยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 พัฒนาการของการสหกรณ์ในกระบวนการทางการเมืองไทยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 พัฒนาการของการสหกรณ์ในกระบวนการทางการเมืองไทยยุคปฏิรูป ประชาธิปไตยและสังคมนิยมกับการสหกรณ์ การมีส่วนร่วม การรวมกลุ่ม และการเลือกตั้งกับการสหกรณ์ และความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย

ส่วนเล่มที่สองจะครอบคลุมเนื้อหาหน่วยที่ 9-15 ซึ่งเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการนิติบัญญัติในกฎหมายสหกรณ์ กฎหมายสหกรณ์ในระบบกฎหมายไทย กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่เกี่ยวกับสหกรณ์ กฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ กฎหมายภาษีที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ การประยุกต์กฎหมายกับการจัดการสหกรณ์ และการประยุกต์การเมืองและกระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์ จุดมุ่งหมายของชุดวิชากฎหมายและกระบวนการทางการเมืองของสหกรณ์ เพื่อให้ศึกษามีความรู้พื้นฐานทางด้านกฎหมายทั่วไป กฎหมายสหกรณ์ กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจของสหกรณ์ ตลอดจนเข้าใจกระบวนการทางการเมืองของไทย

ชุดการสอนทางไกลประจำชุดวิชากฎหมายและกระบวนการทางการเมืองของสหกรณ์ ประกอบด้วย (1) คู่มือการศึกษา (Study Guide) ที่กำหนดแนวทางการศึกษาของชุดวิชาที่ประกอบด้วยแบบประเมินผลตนเองก่อน/หลังเรียน แผนการสอนประจำหน่วย/ตอน สาระสำคัญ และกิจกรรมที่กำหนดให้นักศึกษาทำและกิจกรรมสื่อเสริม (2) ประมวลสาระชุดวิชา (Course Comprehensive Text-CCT) ซึ่งเป็นตำราเรียนด้วยตนเองที่บรรจุเนื้อหาสาระและประสบการณ์ครบถ้วนสำหรับการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษา และ (3) แผนกิจกรรมการศึกษาชุดวิชา (Course Bulletin) ซึ่งเป็นแผนกิจกรรมที่กำหนดให้นักศึกษาทำเพื่อประเมินความรู้

เอกสารฉบับนี้เป็นประมวลสาระชุดวิชากฎหมายและกระบวนการทางการเมืองของสหกรณ์ ขอให้นักศึกษาตั้งใจศึกษาเล่าเรียนเนื้อหาสาระของแต่ละหน่วยให้เข้าใจเป็นอย่างดี เพื่อที่จักได้สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษานี้ไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องต่อไป

คณะกรรมการกลุ่มปรับปรุงชุดวิชา
กฎหมายและกระบวนการทางการเมืองของสหกรณ์

สารบัญ

	หน้า
คำนำ.....	(3)
รายละเอียดชุดวิชา.....	(8)
วิธีการศึกษา.....	(10)
หน่วยที่ 9 กระบวนการนิติบัญญัติในกฎหมายสหกรณ์.....	9-1
แผนการสอนหน่วยที่ 9.....	9-2
แผนการสอนตอนที่ 9.1 ระบอบประชาธิปไตยกับกระบวนการนิติบัญญัติ.....	9-4
เรื่องที่ 9.1.1 ความเบื้องต้นเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย.....	9-5
เรื่องที่ 9.1.2 ระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภากับกระบวนการนิติบัญญัติ ของไทย.....	9-7
แผนการสอนตอนที่ 9.2 กระบวนการนิติบัญญัติในการตรากฎหมายของไทย.....	9-10
เรื่องที่ 9.2.1 กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.....	9-12
เรื่องที่ 9.2.2 กระบวนการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ.....	9-15
เรื่องที่ 9.2.3 กระบวนการตราพระราชบัญญัติ.....	9-24
แผนการสอนตอนที่ 9.3 กระบวนการนิติบัญญัติในการตรากฎหมายสหกรณ์ของไทย ...	9-27
เรื่องที่ 9.3.1 ความเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสหกรณ์.....	9-28
เรื่องที่ 9.3.2 กระบวนการตรากฎหมายสหกรณ์.....	9-32
หน่วยที่ 10 กฎหมายสหกรณ์ในระบบกฎหมายไทย.....	10-1
แผนการสอนหน่วยที่ 10.....	10-2
แผนการสอนตอนที่ 10.1 กฎหมายสหกรณ์ไทยในอดีต.....	10-5
เรื่องที่ 10.1.1 พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459.....	10-7
เรื่องที่ 10.1.2 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม.....	10-13
เรื่องที่ 10.1.3 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม.....	10-22
แผนการสอนตอนที่ 10.2 กฎหมายสหกรณ์ไทยในปัจจุบัน.....	10-34
เรื่องที่ 10.2.1 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542.....	10-36
เรื่องที่ 10.2.2 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553.....	10-51
เรื่องที่ 10.2.3 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562.....	10-56

แผนการสอนตอนที่ 10.3 พัฒนาการของกฎหมายสหกรณ์ไทย.....	10-68
เรื่องที่ 10.3.1 พัฒนาการกฎหมายสหกรณ์	10-70
เรื่องที่ 10.3.2 การบังคับใช้กฎหมายสหกรณ์.....	10-79
เรื่องที่ 10.3.3 ปัญหาและทิศทางในการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ไทย	10-84
บรรณานุกรม	10-89
หน่วยที่ 11 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์เกี่ยวกับสหกรณ์.....	11-1
แผนการสอนหน่วยที่ 11	11-2
แผนการสอนตอนที่ 11.1 นิติสัมพันธ์ทางกฎหมายเบื้องต้น	11-4
เรื่องที่ 11.1.1 นิติกรรม สัญญา.....	11-5
เรื่องที่ 11.1.2 การทำนิติกรรม สัญญา	11-13
เรื่องที่ 11.1.3 การทำละเมิด.....	11-17
แผนการสอนตอนที่ 11.2 สัญญาซื้อขาย และเช่าซื้อที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์.....	11-26
เรื่องที่ 11.2.1 สัญญาซื้อขาย.....	11-27
เรื่องที่ 11.2.2 สัญญาเช่าซื้อ.....	11-36
แผนการสอนตอนที่ 11.3 สัญญากู้ยืมเงิน ค้ำประกัน จำนอง และจำนำเกี่ยวกับสหกรณ์.....	11-41
เรื่องที่ 11.3.1 สัญญากู้ยืมเงิน.....	11-42
เรื่องที่ 11.3.2 สัญญาค้ำประกัน.....	11-49
เรื่องที่ 11.3.3 สัญญาจำนอง	11-57
เรื่องที่ 11.3.4 สัญญาจำนำ	11-66
บรรณานุกรม	11-71
หน่วยที่ 12 กฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์.....	12-1
แผนการสอนหน่วยที่ 12.....	12-2
แผนการสอนตอนที่ 12.1 กฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์.....	12-4
เรื่องที่ 12.1.1 ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์.....	12-6
เรื่องที่ 12.1.2 ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์.....	12-15
เรื่องที่ 12.1.3 ความผิดอาญาตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์.....	12-30
แผนการสอนตอนที่ 12.2 กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์.....	12-37
เรื่องที่ 12.2.1 กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน.....	12-39
เรื่องที่ 12.2.2 กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน	12-56
เรื่องที่ 12.2.3 กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต	12-66

เรื่องที่ 12.2.4 กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์.....	12-78
เรื่องที่ 12.2.5 กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ	12-97
หน่วยที่ 13 กฎหมายภาษีที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์.....	13-1
แผนการสอนหน่วยที่ 13.....	13-2
แผนการสอนตอนที่ 13.1 กฎหมายภาษีสหกรณ์.....	13-5
เรื่องที่ 13.1.1 ความหมาย ความสำคัญและกฎหมายของสหกรณ์.....	13-7
เรื่องที่ 13.1.2 โครงสร้างกฎหมายภาษีและหลักการจัดเก็บภาษี.....	13-11
เรื่องที่ 13.1.3 ประเภทกฎหมายภาษีอากรและภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์.....	13-19
แผนการสอนตอนที่ 13.2 ภาษีตามประมวลรัษฎากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์.....	13-24
เรื่องที่ 13.2.1 ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา.....	13-26
เรื่องที่ 13.2.2 ภาษีเงินได้นิติบุคคล.....	13-34
เรื่องที่ 13.2.3 ภาษีมูลค่าเพิ่ม.....	13-38
เรื่องที่ 13.2.4 ภาษีธุรกิจเฉพาะ.....	13-47
เรื่องที่ 13.2.5 อากรแสตมป์.....	13-50
แผนการสอนตอนที่ 13.3 ภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์.....	13-64
เรื่องที่ 13.3.1 ภาษีป้าย.....	13-66
เรื่องที่ 13.3.2 ภาษีบำรุงท้องที่.....	13-68
เรื่องที่ 13.3.3 ภาษีโรงเรือนและที่ดิน.....	13-70
เรื่องที่ 13.3.4 ภาษีสถียนด.....	13-74
บรรณานุกรม.....	13-79
หน่วยที่ 14 การประยุกต์กฎหมายกับการจัดการสหกรณ์.....	14-1
แผนการสอนหน่วยที่ 14.....	14-2
แผนการสอนตอนที่ 14.1 กฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์.....	14-4
เรื่องที่ 14.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์.....	14-6
เรื่องที่ 14.1.2 การประยุกต์กฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์.....	14-11
เรื่องที่ 14.1.3 การประยุกต์กฎหมายสหกรณ์กับการจัดการธุรกิจสหกรณ์.....	14-17
เรื่องที่ 14.1.4 กรณีศึกษากฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์.....	14-22
แผนการสอนตอนที่ 14.2 การประยุกต์กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสหกรณ์.....	14-33
เรื่องที่ 14.2.1 การประยุกต์กฎหมายแพ่งและพาณิชย์กับการจัดการสหกรณ์.....	14-35
เรื่องที่ 14.2.2 การประยุกต์กฎหมายภาษีกับการจัดการสหกรณ์.....	14-40
เรื่องที่ 14.2.3 การประยุกต์กฎหมายแรงงานกับการจัดการสหกรณ์.....	14-46
เรื่องที่ 14.2.4 การประยุกต์กฎหมายอาญากับการจัดการสหกรณ์.....	14-52
บรรณานุกรม.....	14-59

หน่วยที่ 15 การประยุกต์การเมืองและกระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์...	15-1
แผนการสอนหน่วยที่ 15.....	15-2
แผนการสอนตอนที่ 15.1 กระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์.....	15-4
เรื่องที่ 15.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองและกระบวนการทางการเมือง	15-5
เรื่องที่ 15.1.2 การเมืองและกระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์.....	15-11
แผนการสอนตอนที่ 15.2 การประยุกต์กระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์	15-16
เรื่องที่ 15.2.1 การประยุกต์กระบวนการนิติบัญญัติกับการจัดการสหกรณ์.....	15-18
เรื่องที่ 15.2.2 การประยุกต์กระบวนการบริหารกับการจัดการสหกรณ์.....	15-26
เรื่องที่ 15.2.3 การประยุกต์กระบวนการตุลาการกับการจัดการสหกรณ์	15-30
เรื่องที่ 15.2.4 การประยุกต์กระบวนการการเลือกตั้งกับการจัดการสหกรณ์.....	15-35
แผนการสอนตอนที่ 15.3 กรณีศึกษาการเมืองและกระบวนการทางการเมือง กับการจัดการสหกรณ์.....	15-39
เรื่องที่ 15.3.1 กรณีศึกษากระบวนการนิติบัญญัติกับการจัดการสหกรณ์	15-41
เรื่องที่ 15.3.2 กรณีศึกษากระบวนการบริหารกับการจัดการสหกรณ์.....	15-46
เรื่องที่ 15.3.3 กรณีศึกษากระบวนการตุลาการกับการจัดการสหกรณ์.....	15-51
เรื่องที่ 15.3.4 กรณีศึกษากระบวนการเลือกตั้งกับการจัดการสหกรณ์.....	15-56
บรรณานุกรม	15-63

รายละเอียดชุดวิชา

1. คำอธิบายชุดวิชา

92220 กฎหมายและกระบวนการทางการเมืองของสหกรณ์

(Law and Political Process for Co-operatives)

หลักกฎหมายทั่วไป กฎหมายสหกรณ์ กฎหมายแพ่งและกฎหมายพาณิชย์ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจและสหกรณ์ เช่น ซื่อขาย เช่าทรัพย์ ยืม เช่าซื้อ กู้ยืม ค้ำประกัน จำนอง จำนำ กฎหมายเกี่ยวกับการจัดองค์กรธุรกิจและสหกรณ์ กฎหมายตราสารทางการเงิน และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมธุรกิจและสหกรณ์ เช่น กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายแรงงานและแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายสิ่งแวดล้อม สถาบันและกระบวนการทางการเมืองของไทย ทั้งในส่วนที่เป็นฝ่ายนำและประชาชน และกลุ่มอิทธิพลต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งมีบทบาททางการเมือง

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้มีความรู้พื้นฐานตามหลักกฎหมายทั่วไป กฎหมายสหกรณ์ กฎหมายแพ่ง และกฎหมายพาณิชย์ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจและสหกรณ์
2. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการทางการเมือง เพื่อการดำเนินธุรกิจสหกรณ์
3. เพื่อให้สามารถประยุกต์กฎหมายและกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์เพื่อการบริหารจัดการสหกรณ์

3. รายชื่อหน่วยการสอน

หน่วยที่ 1	กฎหมายและกระบวนการทางการเมืองกับการสหกรณ์
หน่วยที่ 2	พัฒนาการของการสหกรณ์กับกระบวนการทางการเมืองในต่างประเทศ
หน่วยที่ 3	พัฒนาการของการสหกรณ์ในกระบวนการทางการเมืองไทยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475
หน่วยที่ 4	พัฒนาการของการสหกรณ์ในกระบวนการทางการเมืองไทยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475
หน่วยที่ 5	พัฒนาการของการสหกรณ์ในกระบวนการทางการเมืองไทยยุคปฏิรูป
หน่วยที่ 6	ประชาธิปไตยและสังคมนิยมกับการสหกรณ์
หน่วยที่ 7	การมีส่วนร่วม การรวมกลุ่ม และการเลือกตั้งกับการสหกรณ์
หน่วยที่ 8	ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย
หน่วยที่ 9	กระบวนการนิติบัญญัติในกฎหมายสหกรณ์
หน่วยที่ 10	กฎหมายสหกรณ์ในระบบกฎหมายไทย

- หน่วยที่ 11 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์เกี่ยวกับสหกรณ์
- หน่วยที่ 12 กฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์
- หน่วยที่ 13 กฎหมายภาษีที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์
- หน่วยที่ 14 การประยุกต์กฎหมายกับการจัดการสหกรณ์
- หน่วยที่ 15 การประยุกต์การเมืองและกระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์

วิธีการศึกษา

1. การเตรียมตัวเพื่อการศึกษาด้วยตนเอง

นักศึกษาจะต้องเตรียมตัวเพื่อการศึกษาด้วยตนเองดังนี้

- 1) การจัดตารางเรียนให้สามารถเรียนได้วันละ 2 ชั่วโมง สำหรับ 1 ตอน ในแต่ละชุดวิชา
- 2) เตรียมตารางรับฟังรายการวิทยุกระจายเสียงและรับชมรายการวิทยุโทรทัศน์ โดยตรวจเวลาการออกอากาศจากตารางออกอากาศ (ถ้ามี)
- 3) เตรียมตารางเข้ารับการสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษาที่ใกล้นักศึกษาที่สุด โดยตรวจสอบจากตารางสอนเสริม (ถ้ามี)

2. การประเมินตนเองก่อน-หลังเรียน

ขอให้นักศึกษาทำการประเมินตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาของแต่ละหน่วยก่อนที่จะศึกษาประมวลสาระชุดวิชา เพื่อวัดพื้นฐานความรู้เดิมของนักศึกษามีความรู้ในเนื้อหาที่จะศึกษามากน้อยเพียงใดและควรจะมีจุดสนใจในเนื้อหาใดที่นักศึกษายังขาดความรู้หรือมีความรู้ที่น้อย หลังจากศึกษาได้เข้าใจดีแล้ว ขอให้นักศึกษาทำการประเมินตนเองอีกครั้ง เพื่อดูว่าสามารถเข้าใจในเนื้อหาที่ศึกษามาแล้วอย่างถ่องแท้หรือไม่ การทำการประเมินตนเองหลังเรียนจะช่วยให้นักศึกษาสามารถทราบได้ว่าได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิมมากน้อยเพียงใดและมีความรู้ในเนื้อหาอยู่ในเกณฑ์พอที่จะข้ามไปศึกษาหน่วยต่อไปได้หรือไม่ (เกณฑ์ที่คณะกรรมการถือเป็นที่พอใจคือ ตอบถูกเกิน 80% ของข้อทดสอบแบบประเมินตนเองก่อนหรือหลังเรียนแต่ละชุด) ขอให้ศึกษาพึงตระหนักว่าการทำแบบประเมินตนเองก่อนและหลังเรียนด้วยความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองเท่านั้นจึงจะได้ผล และให้ความมั่นใจได้ว่านักศึกษาจะสามารถสอบผ่านการสอบไล่ของมหาวิทยาลัยได้อย่างแน่นอน

3. การศึกษาประมวลสาระชุดวิชา

ชุดวิชากฎหมายและกระบวนการทางการเมืองของสหกรณ์ ประกอบด้วยสื่อหลัก 4 ประเภท ได้แก่ 1) ประมวลสาระชุดวิชาและคู่มือการศึกษา 2) รายการสอนทางวิทยุกระจายเสียง 3) รายการสอนทางวิทยุโทรทัศน์ และ 4) การบริการสอนเสริม (ถ้ามี)

ในประมวลสาระชุดวิชาจะบรรจุเนื้อหาสาระสำคัญไว้ครบถ้วน ยกเว้นเนื้อหาสาระบางอย่างที่ไม่สามารถจัดไว้ในรูปของสิ่งพิมพ์ ดังนั้นนักศึกษาที่ตั้งใจศึกษาอย่างถี่ถ้วนจะสามารถมีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่ศึกษามาเป็นอย่างดี โดยการศึกษาดังนี้

3.1 ควรศึกษาประมวลสาระชุดวิชาและคู่มือการศึกษาให้ต่อเนื่องกันสัปดาห์ละ 1 หน่วย แต่ละหน่วยจะแบ่งเป็นตอนและแต่ละตอนจะแบ่งเป็นเรื่อง

3.2 การอ่านเนื้อหาในแต่ละเรื่อง ควรอ่านเที่ยวเดียวก่อน ช่วงท้ายของแต่ละเรื่องจะมี “กิจกรรม” ขอให้นักศึกษาพยายามบันทึกสาระสำคัญ และพยายามทำกิจกรรมทุกอย่างด้วยตนเอง และตรวจสอบคำตอบกับแนวตอบที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษา

4. การทำแบบประเมินกิจกรรม

เนื่องจากมหาวิทยาลัยมีนโยบายที่จะส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาของนักศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น โดยกำหนดให้มีการจัดทำแบบประเมินกิจกรรม เพื่อให้นักศึกษาได้ศึกษาและตอบกิจกรรมในลักษณะรวบยอด โดยถือแบบประเมินกิจกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาและให้คะแนนไว้จำนวนร้อยละ 20 ดังนั้น นักศึกษาทุกคนควรทำแบบประเมินกิจกรรมส่งให้กับมหาวิทยาลัยตามกำหนดในแต่ละครั้งของภาคการศึกษา (ถ้ามี)

5. การรับฟังรายการวิทยุกระจายเสียงและรับชมรายการวิทยุโทรทัศน์

มหาวิทยาลัยจะจัดให้แต่ละหน่วยมีรายการวิทยุกระจายเสียง 1 รายการ และรายการวิทยุโทรทัศน์จำนวน 3-5 รายการต่อชุดวิชา รายการสอนทางวิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อเสริม ซึ่งมหาวิทยาลัยอาจปรับปรุงการจัดการส่วนนี้ตามความเหมาะสมของเนื้อหาและเวลา แม้นักศึกษาจะไม่มีโอกาสได้ชมรายการดังกล่าว นักศึกษายังสามารถเรียนชุดวิชาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการรับฟัง และรับชมรายการวิทยุกระจายเสียงและรายการวิทยุโทรทัศน์มีสิ่งให้นักศึกษาควรปฏิบัติดังนี้

- 5.1 ดูตารางการออกอากาศและจด วันเวลาและสถานที่ออกอากาศไว้
- 5.2 อ่าน “สาระของรายการ” ซึ่งสรุปเรื่องของรายการทางวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์
- 5.3 เตรียมตัวก่อนฟังรายการตามที่กำหนดไว้
- 5.4 ปฏิบัติภารกิจหลังการฟังรายการตามที่กำหนดไว้ “กิจกรรมที่ต้องปฏิบัติหลังฟังรายการ”
- 5.5 ระหว่างฟังรายการโปรดบันทึกสาระสำคัญของรายการในช่องว่างใต้ชื่อเรื่อง “บันทึกสาระสำคัญของรายการ”

6. การรับบริการ ณ ศูนย์บริการการศึกษาและศูนย์วิทย์พัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

นักศึกษาที่เรียนชุดวิชานี้จะสามารถใช้บริการ ณ ศูนย์บริการการศึกษาและศูนย์วิทย์พัฒนา ดังต่อไปนี้

6.1 รายการวิทยุกระจายเสียงและรายการวิทยุโทรทัศน์จากเทปบันทึกเสียงและวีดิทัศน์ที่จัดไว้ให้บริการ

6.2 ค้นคว้าหนังสือและเอกสารต่าง ๆ ที่จัดเตรียมไว้ที่ห้องสมุด

6.3 เข้ารับการสอนเสริมตามวัน เวลาที่กำหนดไว้ในตารางการสอนเสริม

ในการขอรับบริการ ณ ศูนย์บริการการศึกษาและศูนย์วิทย์พัฒนา นักศึกษาต้องนำบัตรประจำตัวนักศึกษาและบัตรลงทะเบียนเรียนชุดวิชาไปแสดงด้วย

(12)

7. การสอบ

สำนักทะเบียนและวัดผลจะแจ้งรายละเอียดให้นักศึกษา โดยจัดทำใบแนบไปพร้อมกับประมวล
สาระชุดวิชาหรืออาจส่งไปในภายหลัง

หน่วยที่ 9

กระบวนการนิติบัญญัติในกฎหมายสหกรณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิงครัต ดลเจิม

ชื่อ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิงครัต ดลเจิม

วุฒิ

น.บ. (เกียรตินิยมอันดับ 1), น.ม. (กฎหมายมหาชน)

ตำแหน่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

หน่วยที่ปรับปรุง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

หน่วยที่ 9

แผนการสอนหน่วยที่ 9

กระบวนการนิติบัญญัติในกฎหมายสหกรณ์

ตอนที่

- 9.1 ระบอบประชาธิปไตยกับกระบวนการนิติบัญญัติ
- 9.2 กระบวนการนิติบัญญัติในการตรากฎหมายของไทย
- 9.3 กระบวนการนิติบัญญัติในการตรากฎหมายสหกรณ์ของไทย

แนวคิด

1. ประชาธิปไตย คือ การปกครองที่ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจปกครองหรือการปกครองด้วยตนเองโดยตรง แต่เนื่องจากประชาชนมีจำนวนมากจึงไม่อาจใช้ประชาธิปไตยโดยตรงได้จึงใช้วิธีการโดยอ้อม คือใช้ระบบการเลือกตั้งผู้แทนเพื่อใช้อำนาจแทนประชาชนโดยการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบ่งออกเป็นหลายระบบ
2. กระบวนการนิติบัญญัติเป็นกระบวนการหนึ่งในหลักการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยโดยเป็นกระบวนการในการตรากฎหมายของรัฐ
3. การตรากฎหมายสหกรณ์เป็นกระบวนการนิติบัญญัติกระบวนการหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการสหกรณ์

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 9.1 “ระบอบประชาธิปไตยกับกระบวนการนิติบัญญัติ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมายระบอบประชาธิปไตยกับกระบวนการนิติบัญญัติได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 9.2 “กระบวนการนิติบัญญัติในการตรากฎหมายของไทย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกระบวนการนิติบัญญัติในการตรากฎหมายของไทยได้
3. เมื่อศึกษาตอนที่ 9.3 “กระบวนการนิติบัญญัติในการตรากฎหมายสหกรณ์ของไทย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกระบวนการนิติบัญญัติในการตรากฎหมายสหกรณ์ได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในกลุ่มมือการศึกษาหน่วยที่ 9
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 9 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 9.1-9.3
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 9.1-9.3 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 9 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง

5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 9
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. เข้ารับการสอนเสริมแบบเผชิญหน้าหรือผ่านดาวเทียม (ถ้ามี)
8. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 9

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 9
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 9
3. ซีดีเสียงประจำชุดวิชา (ถ้ามี)
4. รายการสอนทางวิทยุกระจายเสียง (ถ้ามี)
5. รายการสอนทางวิทยุโทรทัศน์ (ถ้ามี)
6. วีดิทัศน์ (ถ้ามี)
7. การสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 9.1

ระบอบประชาธิปไตยกับกระบวนการนิติบัญญัติ

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 9.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 9.1.1 ความเบื้องต้นเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย
- 9.1.2 ระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภากับกระบวนการนิติบัญญัติของไทย

แนวคิด

1. ประชาธิปไตย คือ การปกครองที่ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจปกครองหรือการปกครองด้วยตนเองโดยตรงแต่เนื่องจากประชาชนมีจำนวนมากจึงไม่อาจใช้ประชาธิปไตยโดยตรงได้ จึงใช้วิธีการโดยอ้อม คือใช้ระบบการเลือกตั้งผู้แทนเพื่อใช้อำนาจแทนประชาชนโดยระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในโลกมี 3 ระบบใหญ่ๆ คือ ระบบรัฐสภา ระบบประธานาธิบดี และระบบกึ่งประธานาธิบดีกึ่งรัฐสภา ซึ่งแต่ละระบบก็มีลักษณะสำคัญที่แตกต่างกัน
2. ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภาซึ่งมีกระบวนการนิติบัญญัติเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.1.1 “ความเบื้องต้นเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความเบื้องต้นเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.1.2 “ระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภากับกระบวนการนิติบัญญัติของไทย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภากับกระบวนการนิติบัญญัติของไทยได้

เรื่องที่ 9.1.1

ความเบื้องต้นเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย

ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญ โดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยกลุ่มบุคคลที่ก่อการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย ทหารและพลเรือนที่เรียกว่า คณะราษฎรซึ่งยึดหลัก 6 ประการที่ต้องดำเนินการ คือ

- 1) รักษาความเป็นเอกราช
- 2) รักษาความปลอดภัยในประเทศให้การประทุษร้ายต่อกันลดลง
- 3) บำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ
- 4) ให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน
- 5) ให้ราษฎรมีเสรีภาพที่ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการข้างต้น และ
- 6) ให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร

ซึ่งนับเป็นเวลากว่า 8 ศตวรรษ (ก้าวสู่ศตวรรษที่ 9) ที่คำว่า ประชาธิปไตยเป็นที่กล่าวขานและอ้างถึงความเป็นประชาธิปไตยกันทั้งประเทศ คำว่าประชาธิปไตย มาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “democracy” ว่าคำนี้มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกโบราณ คือ คำว่า “demos” หมายถึง ประชาชน และ “kratos” หมายถึง อำนาจปกครอง ดังนั้นประชาธิปไตยจึง หมายความว่า การปกครองที่ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจปกครองหรือการปกครองด้วยตนเองโดยตรงได้เพราะมีจำนวนมาก จึงต้องใช้ระบบการเลือกตั้งผู้แทนเพื่อใช้อำนาจแทนประชาชน การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบ่งออกเป็นหลายระบบ¹

ระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในโลกมี 3 ระบบใหญ่ๆ คือ ระบบรัฐสภา (Parliamentary System) ระบบประธานาธิบดี (Presidential System) และระบบกึ่งประธานาธิบดีกึ่งรัฐสภา (Semi-Presidential-Parliamentary System) ซึ่งแต่ละระบบก็มีลักษณะสำคัญที่แตกต่างกัน กล่าวคือ

1. ระบบรัฐสภา (Parliamentary System) การปกครองในระบอบประชาธิปไตยระบบรัฐสภา นับเป็นระบบการปกครองที่มีพัฒนาการมายาวนานที่สุดของโลก การปกครองในระบบรัฐสภาเป็นระบบที่นิยมแพร่หลายในประเทศประชาธิปไตยมากที่สุดในขณะนี้ ซึ่งระบบการปกครองดังกล่าวเกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศอังกฤษและประเทศอังกฤษก็ถือได้ว่าเป็นแม่แบบของระบบการปกครองระบบนี้ ทั้งนี้ การปกครองในระบบรัฐสภามีลักษณะสำคัญ เช่น การไม่ยึดหลักการแบ่งแยกอำนาจอย่างเคร่งครัด ประมุขของประเทศเป็นคนละคนกับหัวหน้ารัฐบาลและประมุขของประเทศไม่ต้องรับผิดชอบทางการเมือง สภามาจากการเลือกตั้งของประชาชนและรัฐบาลมาจากความไว้วางใจของสภา ทั้งนี้ สภามีอำนาจควบคุมการทำงานของรัฐบาลและรัฐบาลเสนอให้ประมุขของรัฐยุบสภาได้ อนึ่ง สำหรับการปกครองในระบบรัฐสภา (Parliamentary

¹ จำเรียง จันทรประภา. สืบค้นจาก www.royin.go.th. เมื่อ 11 ธันวาคม 2561

System) หมายถึง การปกครองที่รัฐบาลได้รับการเลือกมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐบาลบริหารประเทศโดยการมอบหน้าที่ให้กับรัฐมนตรีซึ่งทำหน้าที่บริหาร รวมไปถึงรัฐสภาซึ่งมีหน้าที่ออกกฎหมาย ตรวจสอบการทำงานและถ่วงดุลอำนาจของรัฐบาลไว้ด้วย การปกครองรูปแบบดังกล่าวอาจมีกษัตริย์ หรือ ประธานาธิบดี เป็นประมุขแห่งรัฐก็ได้ แต่ประมุขแห่งรัฐไม่มีอำนาจบริหาร ระบบรัฐสภานั้น เป็นระบบที่ไม่ยอมรับหลักการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยอย่างเด็ดขาด กล่าวคือ ยินยอมให้ฝ่ายบริหารสามารถเกี่ยวข้องกับฝ่ายนิติบัญญัติได้

2. ระบบประธานาธิบดี (Presidential System) หมายถึง การปกครองที่อำนาจบริหารถูกแยกออกจากอำนาจนิติบัญญัติอย่างชัดเจน โดยการปกครองในแบบดังกล่าวมีประธานาธิบดีเป็นประมุขแห่งรัฐ และเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร โดยประธานาธิบดีมาจากการเลือกตั้งของประชาชนและประธานาธิบดีเป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐสภา ระบบการปกครองแบบประธานาธิบดีเป็นระบบการปกครองที่ประธานาธิบดีเป็นทั้งประมุขแห่งรัฐ และเป็นหัวหน้ารัฐบาล กล่าวคือฝ่ายบริหารไม่ได้แบ่งเป็นสององค์กร คือองค์กรประมุขของรัฐและองค์กรคณะรัฐมนตรีอย่างเช่นในระบบรัฐสภา ระบบการเมืองของสหรัฐอเมริกาจึงต่างจากระบบรัฐสภาตรงที่มีการแบ่งแยกอำนาจระหว่างสภาองเกรส กับประธานาธิบดี กล่าวคือ นอกจากโครงสร้างการปกครองของสหรัฐอเมริกา จะถือหลักการแบ่งแยกอำนาจค่อนข้างเด็ดขาด อย่างเช่น สภาองเกรสเป็นผู้ร่างกฎหมาย และผ่านกฎหมายทุกฉบับ ก่อนที่ประธานาธิบดีจะลงนามอนุมัติ หรือคัดค้านกฎหมายเหล่านั้น แต่ฝ่ายบริหารไม่มีสิทธิเสนอร่างกฎหมาย ไม่มีอำนาจเสนอให้ยุบสภาผู้แทนราษฎร ฝ่ายนิติบัญญัติไม่มีอำนาจตั้งกระทู้ถามประธานาธิบดีหรือรัฐมนตรีและไม่มีอำนาจเปิดอภิปรายเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล ศาลมีอำนาจอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี โดยยอมให้ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อ “คานและดุล” ได้แต่เพียงให้ประธานาธิบดีเป็นผู้แต่งตั้งผู้พิพากษาโดยได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภา สำหรับประเทศที่ใช้ระบบประธานาธิบดี ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อาร์เจนตินา บราซิล เป็นต้น

3. ระบบกึ่งประธานาธิบดีกึ่งรัฐสภา (Semi-Presidential-Parliamentary System) การปกครองในระบบกึ่งประธานาธิบดีกึ่งรัฐสภานั้นถูกพัฒนามาจากการปกครองโดยระบบรัฐสภา และระบบประธานาธิบดี ดังนั้น ลักษณะสำคัญของการปกครองในรูปแบบนี้ จึงมีลักษณะร่วมระหว่างลักษณะของการปกครองแบบรัฐสภา และการปกครองแบบประธานาธิบดี กล่าวคือ ประธานาธิบดีจะเป็นทั้งประมุขของรัฐ และขณะเดียวกันก็บริหารราชการแผ่นดินร่วมกับนายกรัฐมนตรีด้วย โดยในด้านการบริหารนั้นนายกรัฐมนตรีจะเป็นผู้ลงนามประกาศใช้กฎหมาย และคณะรัฐมนตรีก็ยังคงเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร แต่ต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภา ส่วนรัฐสภาเองก็ยังคงทำหน้าที่สำคัญ คือ ออกกฎหมายและควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน ประธานาธิบดีในระบบประชาธิปไตยรูปแบบนี้เป็นผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศและการเมืองโดยทั่วไป ทั้งยังทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการ ระหว่างรัฐสภากับคณะรัฐมนตรี นอกจากนี้ยังมีอำนาจยุบสภาได้ด้วย จึงทำให้ประธานาธิบดีมีอำนาจมาก ทั้งนี้ อาจสรุปลักษณะสำคัญของระบบกึ่งประธานาธิบดีกึ่งรัฐสภาได้ดังนี้ กล่าวคือ ระบบกึ่งประธานาธิบดีกึ่งรัฐสภา คือ ระบบที่มีประมุขซึ่งมาจากการเลือกตั้ง เรียกว่าประธานาธิบดีซึ่งประธานาธิบดีเป็นประมุขของรัฐ มิใช่ หัวหน้ารัฐบาล หัวหน้ารัฐบาล คือ นายกรัฐมนตรี โดยประธานาธิบดีแต่งตั้ง ประธานาธิบดีอาจแต่งตั้งผู้ใดเป็นนายกรัฐมนตรี และอาจถอดถอนนายกรัฐมนตรีได้โดยไม่ต้องมีการลงนามรับสนอง

กิจกรรม 9.1.1

1. คำว่า ประชาธิปไตย มีหมายความว่าอย่างไร
2. จงอธิบายความหมายลักษณะของระบบประธานาธิบดี (Presidential System)

(โปรดทำกิจกรรม 9.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.1 เรื่องที่ 9.1.1)

เรื่องที่ 9.1.2**ระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภากับกระบวนการนิติบัญญัติของไทย**

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศและปกครองในระบบรัฐสภาที่ยึดหลักการถ่วงดุลอำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร นอกจากนี้ยังกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจอริปไตยภายใต้รูปแบบการปกครองเป็นระบบรัฐสภาโดยมีหลักสำคัญว่า “อำนาจอริปไตย มาจากปวงชนชาวไทย” และ “พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุข” ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภาตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ² รัฐธรรมนูญทุกฉบับจะบัญญัติไว้ตรงกันให้รัฐสภามีอำนาจหน้าที่ในการตรากฎหมายควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินและการให้ความเห็นชอบในภารกิจสำคัญของประเทศ ส่วนรัฐสภาจะมีสภาเดียว คือสภาผู้แทนราษฎร หรือมีสองสภา คือวุฒิสภาเพิ่มขึ้นมาอีกสภาหนึ่งและแต่ละสภาก็มีอำนาจหน้าที่และสัมพันธภาพระหว่างกันมากน้อยและแตกต่างกันเพียงใดขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความสอดคล้องของภาวการณ์บ้านเมืองที่ผันแปรเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัยแต่ทั้งนี้ในรัฐธรรมนูญของไทยเกือบทุกฉบับบัญญัติให้รัฐสภาประกอบไปด้วย 2 สภา คือวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร ประเทศไทยได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2476 และดำเนินต่อมาเป็นระยะๆ จนถึงปัจจุบัน ส่วนวุฒิสภาของไทยมีขึ้นเป็นครั้งแรกตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490 โดยบัญญัติว่ารัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนวุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกที่พระมหากษัตริย์ทรงเลือกตั้งมีจำนวนเท่ากับสมาชิกสภาผู้แทน

ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภาโดยทั่วไปถือว่า รัฐสภาเป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพราะเป็นสถาบันที่แสดงออกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการปกครองของประชาชน ซึ่งทำหน้าที่ในฐานะเป็นตัวแทนของอำนาจอธิปไตย โดยปกติรัฐสภามีบทบาทและหน้าที่ใน

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 3 บัญญัติไว้ว่า อำนาจอริปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

การถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายบริหาร ตลอดจนควบคุมการบริหารงานของรัฐบาลให้เป็นไปตามนโยบายที่กำหนดไว้ อำนาจหน้าที่และบทบาทดังกล่าวของรัฐบาลในแต่ละประเทศไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระบบและความเป็นมาทางการเมืองของประเทศนั้น ส่วนรัฐสภาของไทยนั้นถือว่าเป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญ ทั้งนี้เพราะเป็นเครื่องแสดงออกแห่งอำนาจของปวงชน และการมีส่วนร่วมในการปกครองประชาชน นอกจากนี้แล้วรัฐสภายังเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาระบบการเมือง ทำหน้าที่ทางนิติบัญญัติ ได้แก่ การตรากฎหมายเพื่อใช้ในราชการแผ่นดิน ควบคุมการบริหารงานของรัฐบาล

สำหรับกระบวนการนิติบัญญัติของไทยในระบบรัฐสภามีอำนาจหน้าที่ได้เป็น 2 ส่วน กล่าวคือ

1. อำนาจหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกจำนวนห้าร้อยคน ดังนี้

(1) สมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวนสามร้อยห้าสิบคน

(2) สมาชิกซึ่งมาจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองจำนวนหนึ่งร้อยห้าสิบคน

ทั้งนี้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กำหนดอำนาจหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎรสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประการดังนี้ คือ

1.1 อำนาจในการออกกฎหมาย ได้แก่ การเสนอและพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญและร่างพระราชบัญญัติ

1.2 อำนาจในการควบคุมฝ่ายบริหาร ได้แก่ การตั้งกระทู้ถาม การเปิดอภิปรายทั่วไป การตั้งคณะกรรมการการ การเข้าชื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ การให้ความเห็นชอบแต่งตั้งบุคคลเป็นนายกรัฐมนตรี การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

2. อำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กำหนดให้วาระเริ่มแรกวุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวนสองร้อยห้าสิบคนซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติถวายคำแนะนำ โดยในการสรรหา และแต่งตั้งให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการดังต่อไปนี้

(1) ให้มีคณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาคณะหนึ่งซึ่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ แต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ในด้านต่างๆ และมีความเป็นกลางทางการเมือง จำนวนไม่น้อยกว่าเก้าคนแต่ไม่เกินสิบสองคน มีหน้าที่ดำเนินการสรรหาบุคคลซึ่งสมควรเป็นสมาชิกวุฒิสภา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการ ดังต่อไปนี้

ก) ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งดำเนินการจัดให้มีการเลือกสมาชิกวุฒิสภาตามมาตรา 107 จำนวนสองร้อยคนตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา โดยให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จก่อนวันที่มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 268 ไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน แล้วนำรายชื่อเสนอต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

ข) ให้คณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา คัดเลือกบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถ ที่เหมาะสมในอันจะเป็นประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของวุฒิสภาและการปฏิรูปประเทศมีจำนวนไม่เกินสี่ร้อยคน ตามวิธีการที่คณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภากำหนดแล้วนำรายชื่อเสนอต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ทั้งนี้ ต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จไม่ช้ากว่าระยะเวลาที่กำหนดตาม ก)

ค) ให้คณะรักษาความสงบแห่งชาติคัดเลือกผู้ได้รับเลือกตาม ก) จากบัญชีรายชื่อที่ได้รับจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง ให้ได้จำนวนห้าสิบคน และคัดเลือกรายชื่อสำรองจำนวนห้าสิบคน โดยการคัดเลือกดังกล่าวให้คำนึงถึงบุคคลจากกลุ่มต่างๆ อย่างทั่วถึง และให้คัดเลือกบุคคลจากบัญชีรายชื่อ ที่ได้รับการสรรหาตาม ข) ให้ได้จำนวนหนึ่งร้อยเก้าสิบสี่คนรวมกับผู้ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวง กลาโหม ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือ ผู้บัญชาการทหารอากาศ และผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เป็นสองร้อยห้าสิบคน และคัดเลือกรายชื่อสำรองจากบัญชีรายชื่อที่ได้รับการสรรหาตาม ข) จำนวนห้าสิบคน ทั้งนี้ ให้แล้วเสร็จภายในสามวันนับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามมาตรา 268 โดยอายุของวุฒิสภามาตรา 268 นี้มีกำหนดห้าปีนับแต่วันที่ มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กำหนดให้วุฒิสภามีหน้าที่ และมีอำนาจ ติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามหมวด 16 การปฏิรูปประเทศและการจัดทำและดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติให้เสนอและพิจารณาในที่ประชุมร่วมกัน ของรัฐสภา พิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่วุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรยับยั้งไว้ในบางกรณีให้กระทำโดยที่ ประชุมร่วมกันของรัฐสภาและการให้ความเห็นชอบบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี

กิจกรรม 9.1.2

1. จงอธิบายอำนาจในการออกกฎหมายของสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560
2. จงอธิบายอำนาจของวุฒิสภามาตรา 268 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

(โปรดทำกิจกรรม 9.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.1 เรื่องที่ 9.1.2)

แผนการสอนตอนที่ 9.2

กระบวนการนิติบัญญัติในการตรากฎหมายของไทย

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 9.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 9.2.1 กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
- 9.2.2 กระบวนการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ
- 9.2.3 กระบวนการตราพระราชบัญญัติ

แนวคิด

1. กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เกิดขึ้นสืบเนื่องจากเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 และมีกระบวนการต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบันในวันที่ 6 เมษายน 2560
2. จากการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 6 เมษายน 2560 กฎหมายกำหนดให้มีการจัดทำหรือการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ได้แก่ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
3. กระบวนการตราพระราชบัญญัติกฎหมายกำหนดผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติและวิธีการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ส่วนร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินให้ดำเนินการพิจารณาตามบทบัญญัติที่เกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.2.1 “กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.2.2 “กระบวนการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกระบวนการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.2.3 “กระบวนการตราพระราชบัญญัติ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกระบวนการตราพระราชบัญญัติได้

เรื่องที่ 9.2.1

กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีกระบวนการโดยลำดับดังนี้

(1) เหตุแห่งการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และกระบวนการเบื้องต้นในการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เกิดขึ้นสืบเนื่องจากเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้เข้ายึดและควบคุมอำนาจในการปกครองประเทศพร้อมประกาศให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สิ้นสุดลงยกเว้นหมวด 2 (หมวดพระมหากษัตริย์)³ จากนั้น วันที่ 22 กรกฎาคม 2557 ได้มีการประกาศบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ข้อความส่วนหนึ่งของคำปรารภได้ระบุถึงสาเหตุของการเข้าควบคุมอำนาจการปกครองประเทศ การกำหนดให้รัฐธรรมนูญฉบับเดิมสิ้นสุดลง และการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่⁴ ดังนี้ คือ

“ตามที่ได้เกิดสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองขึ้นในกรุงเทพมหานครและพื้นที่ใกล้เคียงต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน จนลุกลามไปสู่แทบทุกภูมิภาคของประเทศ ประชาชนแตกแยกเป็นฝ่ายต่าง ๆ ขาดความสามัคคี และมีทัศนคติไม่เป็นมิตรต่อกัน บางครั้งเกิดความรุนแรง ใช้กำลังและอาวุธสงครามเข้าทำร้ายประหัตประหารกัน สวัสดิภาพและการดำรงชีวิตของประชาชนไม่เป็นปกติสุข การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองการปกครองชะงักงัน กระทบต่อการใช้อำนาจในทางนิติบัญญัติ ในทางบริหารและในทางตุลาการ การบังคับใช้กฎหมายไม่ได้ผล นับเป็นวิกฤติการณ์ร้ายแรงที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน แม้รัฐจะแก้ไขปัญหาด้วยกลไกและมาตรการทางกฎหมาย เช่น นำกฎหมายเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยในภาวะต่าง ๆ มาบังคับใช้ ยุบสภาผู้แทนราษฎรและจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป และฝ่ายที่ไม่ได้เป็นคู่กรณี เช่น องค์กรธุรกิจ ภาคเอกชน องค์กรตามรัฐธรรมนูญ พรรคการเมือง กองทัพ และวุฒิสภา ได้พยายามประสานให้มีการเจรจาปรองดองกัน แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ กลับจะเกิดข้อขัดแย้งใหม่ในทางกฎหมายและการเมือง เป็นวังวนแห่งปัญหาไม่รู้จักจบสิ้น ในขณะที่ความขัดแย้งได้ขยายตัวกว้างขวางออกไปและมีแนวโน้มจะรุนแรงมากขึ้น จนถึงขั้นจลาจลได้ทุกขณะซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อชีวิต ทรัพย์สิน ความสะดวกสบายของประชาชน ผู้สุจริต กระทบต่อการทำมาหากินและภาวะหนี้สินของเกษตรกรโดยเฉพาะชาวนา การพัฒนาเศรษฐกิจ

³ ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 1/2557 เรื่อง การควบคุมอำนาจการปกครอง ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 131 ตอนพิเศษ 83 ง. น.1 (26 พฤษภาคม 2557) และ “ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 11/2557 เรื่อง การสิ้นสุดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” เล่มเดียวกัน, น. 10.

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 131 ตอนที่ 55 ก, น. 1-2 (22 กรกฎาคม 2557).

ของประเทศ การป้องกันปัญหาจากภัยธรรมชาติ ความเชื่อถือในอำนาจรัฐ และความเชื่อมั่นของนักลงทุนต่างชาติ ทั้งยังเปิดช่องให้มีการก่ออาชญากรรมและความไม่สงบอื่นเพิ่มขึ้น อันจะเป็นการทำลายความมั่นคงของชาติ และความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข”

นอกจากนี้ ในคำปรารภดังกล่าวยังได้ระบุถึงการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และสาระสำคัญที่พึงมีในร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ดังนี้ “ให้มีการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่วางกติกาการเมืองให้รัดกุมเหมาะสม ป้องกันและปราบปรามการทุจริต สามารถตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็วและเป็นธรรม ก่อนจะส่งมอบภารกิจเหล่านี้แก่ผู้แทนปวงชนชาวไทยและคณะรัฐบาลที่จะเข้ามาบริหารราชการแผ่นดินในระยะต่อไป”

นอกจากนี้ มาตรา 32 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ได้กำหนดให้มี “คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ” จำนวน 36 คน ซึ่งสรรหามาจากสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ คณะรัฐมนตรี และคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เพื่อร่างรัฐธรรมนูญถาวรฉบับใหม่ และมาตรา 34 วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 กำหนดให้คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันที่ได้รับความเห็นหรือข้อเสนอแนะจากสภาปฏิรูปแห่งชาติ ซึ่งในวันที่ 4 พฤศจิกายน 2557 นายเทียนฉาย กีระนันทน์ ประธานสภาปฏิรูปแห่งชาติได้ลงนามคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ โดยมี นายบรรศักดิ์ อุวรรณโณ เป็นประธานกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ⁵ เมื่อคณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญได้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญเสร็จเรียบร้อยแล้ว มาตรา 37 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2558⁶ กำหนดให้เสนอร่างรัฐธรรมนูญต่อสภาปฏิรูปแห่งชาติเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ ทั้งนี้ ในวันที่ 6 กันยายน 2558 ที่ประชุมสภาปฏิรูปแห่งชาติได้มีมติไม่เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญที่คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญได้จัดทำขึ้น โดยมีมติไม่เห็นชอบ 135 เสียง เห็นชอบ 105 เสียง และงดออกเสียง 7 เสียง ส่งผลให้ร่างรัฐธรรมนูญเป็นอันตกไปและคณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญเป็นอันสิ้นสุดลง ตามมาตรา 38 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2558 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้น จำนวน 21 คน เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2558 เพื่อทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง ตามมาตรา 39/1 วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2558 โดยมีนาย มีชัย ฤชุพันธุ์ เป็นประธานกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ⁷

⁵ ประกาศสภาปฏิรูปแห่งชาติ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 131 ตอนพิเศษ 222 ง, น.1 (4 พฤศจิกายน 2557).

⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2558, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 132 ตอนที่ 64 ก, น.2 (15 กรกฎาคม 2558).

⁷ ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 132 ตอนพิเศษ 239 ง, น. 1-2 (5 ตุลาคม 2558).

(2) กระบวนการในการออกเสียงประชามติและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

เมื่อคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจัดทำร่างรัฐธรรมนูญเสร็จสิ้นแล้ว คณะกรรมการการเลือกตั้งได้จัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าจะให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับพร้อมประเด็นเพิ่มเติมจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (คำถามพ่วง) ตามมาตรา 39/1 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2559⁸ โดยผลการออกเสียงประชามติ ในวันที่ 7 สิงหาคม 2559 ปรากฏว่า มีผู้มาใช้สิทธิ 29,740,677 คน คิดเป็นร้อยละ 59.40 ของจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งหมด 50,071,589 คน ให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญ 16,820,402 คน คิดเป็นร้อยละ 61.35 และเห็นชอบกับประเด็นคำถามเพิ่มเติมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ 15,132,050 คน คิดเป็นร้อยละ 58.07⁹

เมื่อคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้ดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับผลการออกเสียงประชามติในประเด็นเพิ่มเติมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และส่งร่างรัฐธรรมนูญให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยกับผลการออกเสียงประชามติแล้ว นายกรัฐมนตรีได้นำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ทั้งนี้ เนื่องจากได้พระราชทานข้อสั่งการว่าสมควรแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญ นายกรัฐมนตรีจึงได้ขอรับพระราชทานร่างรัฐธรรมนูญคืนมาดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมเฉพาะประเด็นตามข้อสั่งการนั้นและประเด็นที่เกี่ยวข้อง พร้อมแก้ไขคำปรารภของร่างรัฐธรรมนูญให้สอดคล้องกัน และนำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายใหม่ ตามมาตรา 39/1 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2560¹⁰ จากนั้นจึงได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560¹¹ ในวันที่ 6 เมษายน 2560¹¹

⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2559, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 133 ตอนที่ 25 ก, น.2 (22 มีนาคม 2559).

⁹ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง "ผลการลงประชามติอย่างเป็นทางการ" สืบค้นเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2560, https://www.cct.go.th/cct_th/news_page.php?nid=958&filename=

¹⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๔) พุทธศักราช 2560, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 134 ตอนที่ 6 ก, น.1 (15 มกราคม 2560).

¹¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก (6 เมษายน 2560).

กิจกรรม 9.2.1

1. เหตุการณ์ใดเป็นเหตุการณ์เบื้องต้นให้มีกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
2. ผลของการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นเช่นไร

(โปรดทำกิจกรรม 9.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.2 เรื่องที่ 9.2.1)

เรื่องที่ 9.2.2**กระบวนการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ**

จากการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 6 เมษายน 2560 การจัดทำหรือการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลำดับ ดังนี้

ลำดับที่ 1 การจัดทำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตามบทเฉพาะกาล

มาตรา 267 ให้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญที่ตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2558 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2559 อยู่ปฏิบัติหน้าที่ต่อไป เพื่อจัดทำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังต่อไปนี้ให้แล้วเสร็จ และเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบต่อไป

- (1) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- (2) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา
- (3) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง
- (4) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง
- (5) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ
- (6) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทาง

การเมือง

- (7) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน
- (8) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
- (9) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน
- (10) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

การดำเนินการตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจะจัดทำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวขึ้นใหม่หรือแก้ไขเพิ่มเติมก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และต้องมุ่งหมายให้มีการจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบและต้องทำให้แล้วเสร็จภายในสองร้อยสี่สิบวันนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ และเมื่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่เสนอตามวรรคหนึ่งเสร็จแล้ว ให้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญเป็นอันพ้นจากตำแหน่ง แต่ต้องไม่ช้ากว่าวันพ้นจากตำแหน่งของสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติตามมาตรา 263

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้เกิดประสิทธิภาพและรวดเร็ว คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจะขอให้หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติแต่งตั้งกรรมการร่างรัฐธรรมนูญตามวรรคหนึ่งเพิ่มขึ้นก็ได้ แต่รวมแล้วต้องไม่เกินสามสิบคน

ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตามวรรคหนึ่ง เมื่อได้รับร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญจากคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญแล้ว สภานิติบัญญัติแห่งชาติต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในเวลาหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ ในกรณีที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใดไม่แล้วเสร็จภายในเวลาดังกล่าวให้ถือว่าสภานิติบัญญัติแห่งชาติเห็นชอบกับร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับนั้นตามที่คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญเสนอ

เมื่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จ ให้ส่งร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นให้ศาลรัฐธรรมนูญหรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องและคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณา ถ้าศาลรัฐธรรมนูญหรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องหรือคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ เห็นว่าร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ให้แจ้งให้ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติทราบภายในสิบวันนับแต่วันที่ได้รับร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น และให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่งมีจำนวนสิบเอ็ดคนประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญหรือประธานองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องและสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และกรรมการร่างรัฐธรรมนูญซึ่งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญมอบหมายฝ่ายละห้าคน เพื่อพิจารณาแล้วเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้งเพื่อให้ความเห็นชอบ ถ้าสภานิติบัญญัติแห่งชาติมีมติไม่เห็นชอบด้วยคะแนนเสียงเกินสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ให้ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นเป็นอันตกไป ในกรณีที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติมีมติไม่ถึงสองในสามดังกล่าว ให้ถือว่าสภานิติบัญญัติแห่งชาติให้ความเห็นชอบตามร่างที่คณะกรรมการวิสามัญเสนอ และให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 81

เพื่อประโยชน์แห่งการขจัดส่วนได้เสีย ห้ามมิให้กรรมการร่างรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งทางการเมืองภายในสองปีนับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งตามวรรคสอง

จากความดังกล่าวในข้างต้น รัฐธรรมนูญกำหนดให้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจัดทำพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ให้แล้วเสร็จภายในสองร้อยสี่สิบวันนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ ตลอดจนกำหนดเงื่อนไขและองค์ประกอบเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวโดยความในวรรคหนึ่งเป็นหลักการที่บัญญัติเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดให้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญอยู่ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปเพื่อจัดทำพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ให้แล้วเสร็จและเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบต่อไป ในวรรคสองกำหนดให้การจัดทำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญต้องสอดคล้องกับบทบัญญัติและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และต้องมุ่งหมายให้มีการจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ และต้องทำให้แล้วเสร็จภายในสองร้อยสี่สิบวันนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ โดยกำหนดให้กรรมการร่างรัฐธรรมนูญพ้นตำแหน่งเมื่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่เสนอตามวรรคหนึ่งแล้วเสร็จ และต้องไม่ช้ากว่าวันพ้นจากตำแหน่งของสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติตามมาตรา 263 นอกจากนี้ในวรรคสามกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ในการจัดทำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญโดยขึ้นอยู่กับกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจะร้องขอให้หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติแต่งตั้งกรรมการร่างรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อรองรับภารกิจในการพิจารณากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญที่มีอยู่หลายฉบับ ซึ่งหากคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญเป็นผู้พิจารณากฎหมายดังกล่าวเองทั้งหมดอาจพิจารณาไม่แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลา

สำหรับความในวรรคสี่ เป็นการบัญญัติกระบวนการและกำหนดเวลาในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ

ว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งสภานิติบัญญัติแห่งชาติมีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญได้ และต้องแก้ไขให้ตรงตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

ความในวรรคห้าเป็นการบัญญัติกระบวนการภายหลังจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จ หากศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้อง และคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับใดไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ให้แจ้งให้ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติทราบภายในสิบวันนับแต่วันที่ได้รับร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น เพื่อให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อพิจารณาร่วมกันแล้วเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง เพื่อให้สภานิติบัญญัติให้ความเห็นชอบ ถ้าสภานิติบัญญัติแห่งชาติมีมติไม่เห็นชอบร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญด้วยคะแนนเสียงเกินสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ให้ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นเป็นอันตกไป ในกรณีที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติมีมติไม่เห็นชอบด้วยคะแนนเสียงไม่ถึงสองในสามให้ถือว่าสภานิติบัญญัติแห่งชาติให้ความเห็นชอบตามร่างที่คณะกรรมการวิสามัญเสนอ และให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 81 และความในวรรคหก เป็นการห้ามไม่ให้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ดำรงตำแหน่งทางการเมืองภายในสองปี โดยเป็นการจำกัดสิทธิอย่างเด็ดขาด ซึ่งจะเริ่มนับเวลาเมื่อกรรมการร่างรัฐธรรมนูญพ้นจากตำแหน่งตามวรรคสองเท่านั้น กรรมการร่างรัฐธรรมนูญไม่สามารถลาออกก่อนเป็นระยะเวลาเก้าสิบวันแล้วมาสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาได้ ซึ่งจะแตกต่างกับคณะรักษาความสงบแห่งชาติ คณะรัฐมนตรี หรือสมาชิกสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ซึ่งสามารถลาออกแล้วมาสมัครรับเลือกตั้งได้ หากลาออกภายในเก้าสิบวัน นับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ¹²

สำหรับ ข้อสังเกตในการจัดทำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญภายใต้บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญนี้หากเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จะเห็นได้ว่ามีกระบวนการ ขั้นตอนและระยะเวลาในการจัดทำที่แตกต่างกัน ดังนี้¹³

¹² การจัดการความรู้สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 เรื่ององค์ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับสมุดไทย คณะอนุกรรมการจัดทำองค์ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในคณะกรรมการบริหารจัดการความรู้ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). หน้า 54.

¹³ แหล่งเดิม. หน้า 54-55.

1. ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้คณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญ มีหน้าที่จัดทำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ จำนวน 3 ฉบับ ส่วนรัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดให้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ มีหน้าที่จัดทำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ จำนวน 10 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

2. ระยะเวลาในการจัดทำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้คณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญจัดทำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญทั้ง 3 ฉบับให้แล้วเสร็จภายใน 45 วันนับแต่วันจัดทำร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จ และให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 45 วัน นับแต่วันที่ได้รับร่างจากคณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญ (มาตรา 30 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549) รวมระยะเวลาในการจัดทำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น จำนวน 90 วันนับแต่วันจัดทำร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จ ส่วนรัฐธรรมนูญฉบับนี้ กำหนดให้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญมีหน้าที่จัดทำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ให้แล้วเสร็จภายใน 240 วันนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้

3. การจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ไม่ได้กำหนดให้มีการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องก่อนการจัดทำร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ในมาตรา 77 วรรคสอง บัญญัติว่า “ก่อนการตรากฎหมายทุกฉบับ รัฐพึงจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมายอย่างรอบด้านและเป็นระบบ...” ดังนั้น ก่อนที่จะมีการจัดทำหรือตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาล

รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ภายใต้รัฐธรรมนูญนี้ จะต้องมีกระบวนการตามมาตรา 77 วรรคสองเพิ่มขึ้นมาอีกหนึ่งขั้นตอน

ลำดับที่ 2 การจัดทำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตามบทถาวร

การจัดทำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตามบทถาวร เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 131 ที่บัญญัติว่า ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญจะเสนอได้ก็แต่โดย

- (1) คณะรัฐมนตรี โดยข้อเสนอแนะของศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้อง
- (2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร

จากความตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 131 ดังกล่าวข้างต้น กฎหมายกำหนดองค์กรที่มีอำนาจในการเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญซึ่งบทบัญญัติลักษณะนี้เคยมีมาก่อนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เพื่อกำหนดองค์กรที่มีอำนาจเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญได้และจากบทบัญญัติตามมาตรานี้พบว่าพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่มีลักษณะต่างจากพระราชบัญญัติ จึงต้องกำหนดวิธีการเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญไว้เป็นพิเศษ ต่างจากการเสนอร่างกฎหมายทั่วไปที่คณะรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นผู้เสนอ อนึ่ง ในมาตรา 131 (1) เป็นการกำหนดกลไกในการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจระหว่างองค์กรอิสระกับฝ่ายบริหาร ในการเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดให้คณะรัฐมนตรีเป็นผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญโดยข้อเสนอแนะขององค์กรอิสระเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างคณะรัฐมนตรีกับองค์กรอิสระในการเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอิสระนั้น และเพื่อมิให้เกิดปัญหาการใช้อำนาจขององค์กรอิสระในการเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญไปขยายอำนาจขององค์กรอิสระได้เอง นอกจากนี้ การเสนอร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับองค์กรศาลและองค์กรอิสระนั้น ควรเป็นหน้าที่ของคณะรัฐมนตรีและรัฐสภาตามหลักการถ่วงดุลและแบ่งแยกอำนาจ เนื่องจากรัฐธรรมนูญมีความมุ่งหมายให้คณะรัฐมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะมีความแตกต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่คณะรัฐมนตรีไม่ต้องรับผิดชอบร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่เสนอโดยองค์กรอิสระ¹⁴

¹⁴ แหล่งเดิม. หน้า 56.

ในมาตรา 131 (2) เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ให้เฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร สามารถเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญได้ นอกจากนี้ สมาชิกวุฒิสภาไม่มีอำนาจในการเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้สมาชิกวุฒิสภาเปลี่ยนบทบาทเป็นนักการเมือง

สำหรับ ข้อสังเกตในการกำหนดองค์กรที่มีอำนาจในการเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญนี้แตกต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในสาระสำคัญ ดังนี้ คือ¹⁵

1. กำหนดให้คณะรัฐมนตรีเป็นผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ โดยข้อเสนอแนะของศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ซึ่งแต่เดิมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 คณะรัฐมนตรี ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลฎีกา หรือองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญสามารถเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญได้เองโดยไม่ยึดโยงกัน

2. สมาชิกวุฒิสภาไม่มีอำนาจในการเข้าชื่อเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งแต่เดิมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภามีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภาสามารถเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญได้

สำหรับกระบวนการร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 132 บัญญัติว่า ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ นอกจากที่บัญญัติไว้ดังต่อไปนี้ให้กระทำเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติ

(1) การเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญให้เสนอต่อรัฐสภา และให้รัฐสภาประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จภายในเวลาหนึ่งร้อยแปดสิบวันโดยการออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สาม ต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของรัฐสภา ถ้าที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาพิจารณาไม่แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ถือว่ารัฐสภาให้ความเห็นชอบตามร่างที่เสนอตามมาตรา 131

(2) ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ให้รัฐสภาส่งร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นไปยังศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ความเห็น ในกรณีที่ศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้อง ไม่มีข้อทักท้วงภายในสิบวันนับแต่วันที่ได้รับร่างดังกล่าว ให้รัฐสภาดำเนินการต่อไป

(3) ในกรณีที่ศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้อง เห็นว่าร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้ ให้เสนอความเห็นไปยังรัฐสภาและให้รัฐสภาประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับความเห็นดังกล่าว ในการนี้ ให้รัฐสภามีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมตามข้อเสนอของศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระตามที่เห็นสมควรได้ และเมื่อดำเนินการเสร็จแล้ว ให้รัฐสภาดำเนินการต่อไป

¹⁵ แหล่งเดิม. หน้า 57.

จากบทบัญญัติในมาตรา 132 ดังกล่าว กฎหมายกำหนดกระบวนการตราและการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ดังนี้ คือ

1. บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดกระบวนการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ และกระบวนการตรวจสอบว่าร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ ก่อนให้มีผลใช้บังคับ ในลักษณะนี้เคยมีมาก่อนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

2. มาตรา 132 (1) เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญเพื่อให้กระบวนการตราร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญยากกว่าการตราพระราชบัญญัติโดยทั่วไป กล่าวคือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญจะเสนอต่อรัฐสภาแต่ร่างพระราชบัญญัติทั่วไปจะเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนี้ การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญให้กระทำเช่นเดียวกับการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ และต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 180 วัน โดยในการพิจารณาในวาระที่สามจะต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของรัฐสภา ซึ่งจะมีความแตกต่างกับการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ ซึ่งกำหนดไว้ว่า เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณารับร่างพระราชบัญญัติแล้ว ให้สภาลงมติเห็นชอบโดยถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ

3. มาตรา 132 (2) เป็นการกำหนดเงื่อนไขและกระบวนการตรวจสอบว่าร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญสอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ หรือไม่ โดยกำหนดให้รัฐสภาต้องส่งร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นไปยังศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ความเห็นประกอบก่อนที่รัฐสภาจะดำเนินการต่อไป¹⁶

4. มาตรา 132 (3) กำหนดวิธีการในกรณีที่พบว่าร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือทำให้ศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ โดยให้เสนอความเห็นไปยังรัฐสภาเพื่อให้รัฐสภาพิจารณาแก้ไขร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตามที่เห็นสมควรต่อไป

สำหรับ ข้อสังเกตในกระบวนการตราและการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญนี้ มีความแตกต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในสาระสำคัญ ดังนี้ คือ¹⁷

1. การเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญให้เสนอต่อรัฐสภา แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ให้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรก่อน เมื่อสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาครบสามวาระแล้วจึงส่งต่อให้วุฒิสภาพิจารณาตามลำดับต่อไป

2. รัฐสภาโดยที่ประชุมร่วมกันเป็นผู้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ 3 วาระ ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้พิจารณาในแต่ละสภาตามลำดับ โดยเริ่มต้นพิจารณาโดยที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรก่อน และเมื่อสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาแล้วเสร็จจึงส่งต่อให้ที่ประชุมวุฒิสภาพิจารณาต่อไป

¹⁶ แหล่งเดิม หน้า 59.

¹⁷ เล่มเดิม.

3. กระบวนการตรามีการกำหนดระยะเวลาพิจารณาแล้วเสร็จ คือ รัฐสภาต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในเวลาหนึ่งร้อยแปดสิบวัน ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการพิจารณาว่าจะต้องดำเนินการพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาเท่าใด

4. นอกจากการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตามมาตรา 148 แล้ว รัฐธรรมนูญมาตรานี้ ยังกำหนดว่าเมื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญแล้ว ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ให้ความเห็นชอบ ให้รัฐสภาส่งร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญไปยัง ศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ความเห็นและหากศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องไม่มีข้อทักท้วงภายในสิบวันนับแต่วันที่รับร่างดังกล่าวให้รัฐสภาดำเนินการต่อไป แต่ในกรณีที่ม็องค์กรใดองค์กรหนึ่งตามที่ได้กล่าวข้างต้นเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้ ให้เสนอความเห็นไปยังรัฐสภา และให้รัฐสภาประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับความเห็นดังกล่าว โดยรัฐสภามีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมตามข้อเสนอขององค์กรตามที่เห็นสมควรได้ และเมื่อดำเนินการเสร็จแล้ว ให้รัฐสภาดำเนินการต่อไป

สำหรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดว่าเมื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบกับร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญแล้ว ก่อนนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ให้ส่งให้ ศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง หากศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใด มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญให้ข้อความที่ขัดหรือแย้งนั้นเป็นอันตกไป ในกรณีที่วินิจฉัยว่า ข้อความดังกล่าวเป็นสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ให้ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นเป็นอันตกไปทั้งฉบับ ซึ่งในกรณีหลังนี้ต้องส่งร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นกลับคืนสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาเพื่อพิจารณาตามลำดับ โดยให้สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้

5. กระบวนการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญนี้ ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมายอย่างรอบด้านและเป็นระบบ รวมทั้งเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็นและการวิเคราะห์นั้นต่อประชาชน และนำมาประกอบการพิจารณาในกระบวนการตรากฎหมายทุกขั้นตอน ตามมาตรา 77

กิจกรรม 9.2.2

1. กฎหมายกำหนดให้ผู้ใดสามารถเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตามบท
ถาวร
2. จงอธิบายความแตกต่างในกระบวนการตราและการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ
ของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
กับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในสาระสำคัญมา 1 ข้อ

(โปรดทำกิจกรรม 9.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.2 เรื่องที่ 9.2.2)

เรื่องที่ 9.2.3

กระบวนการตราพระราชบัญญัติ

กระบวนการตราพระราชบัญญัติเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 133 ที่บัญญัติว่า ร่างพระราชบัญญัติให้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรก่อน และจะเสนอได้ก็แต่โดย

- (1) คณะรัฐมนตรี
- (2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่ายี่สิบคน

(3) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นคนเข้าชื่อเสนอกฎหมายตามหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย หรือหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 133 กำหนดวิธีการในการเสนอร่างพระราชบัญญัติ ผู้มีสิทธิเสนอร่างพระราชบัญญัติ และการเสนอซึ่งบทบัญญัติลักษณะนี้เคยมีมาก่อนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยรัฐธรรมนูญนี้ได้กำหนดองค์กรที่มีอำนาจเสนอร่างพระราชบัญญัติ ประกอบด้วย

- (1) คณะรัฐมนตรี
- (2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

เนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน ควรมีความเป็นอิสระที่จะเสนอร่างพระราชบัญญัติที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนที่ตนเป็นตัวแทนได้ ในการกำหนดจำนวนขั้นต่ำของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเสนอร่างพระราชบัญญัติจำนวนยี่สิบคนนั้น เป็นไปเพื่อป้องกันไม่ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสนอร่างพระราชบัญญัติได้ตามความต้องการของสมาชิกแต่ละราย ซึ่งจะสร้างภาระงานให้กับรัฐสภาได้ และ

(3) ประชาชน โดยให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นคนเข้าชื่อเสนอกฎหมายตามหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย และหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง สามารถกระทำได้ง่ายและคล่องตัวยิ่งขึ้น ดังนั้น หากรัฐไม่ดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ ประชาชนสามารถเข้าชื่อเสนอกฎหมายเพื่อให้รัฐดำเนินการตามความต้องการของประชาชนได้

ทั้งนี้ เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติและลงมติเห็นชอบแล้ว ให้สภาผู้แทนราษฎรเสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นต่อวุฒิสภา วุฒิสภาต้องพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่เสนอมานั้นให้เสร็จภายในหกสิบวัน แต่ถ้าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินต้องพิจารณาให้เสร็จภายในสามสิบวัน ทั้งนี้ เว้นแต่วุฒิสภาจะได้ลงมติให้ขยายเวลาออกไปเป็นกรณีพิเศษซึ่งต้องไม่เกินสามสิบวัน กำหนดวันดังกล่าวให้หมายถึงวันในสมัยประชุม และให้เริ่มนับแต่วันที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นมาถึงวุฒิสภา แต่ทั้งนี้ ระยะเวลาดังกล่าวไม่ให้นับรวมระยะเวลาที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา 139 ถ้าวุฒิสภาพิจารณาร่างพระราชบัญญัติไม่เสร็จภายในกำหนดเวลา ให้ถือว่าวุฒิสภาได้ให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัตินั้น

อนึ่ง เมื่อวุฒิสภาได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติเสร็จแล้ว

(1) ถ้าเห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎร ให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 81 กล่าวคือ ให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

(2) ถ้าไม่เห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎร ให้ยับยั้งร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อนและส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นคืนไปยังสภาผู้แทนราษฎร

(3) ถ้าแก้ไขเพิ่มเติม ให้ส่งร่างพระราชบัญญัติตามที่แก้ไขเพิ่มเติมนั้นไปยังสภาผู้แทนราษฎร ถ้าสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบด้วยกับการแก้ไขเพิ่มเติม ให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 81 ถ้าเป็นกรณีอื่น ให้แต่ละสภาดังบุคคลซึ่งเป็นหรือมิได้เป็นสมาชิกแห่งสภานั้นๆ มีจำนวนเท่ากันตามที่สภาผู้แทนราษฎรกำหนดประกอบเป็นคณะกรรมการร่วมกันเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้น และให้คณะกรรมการร่วมกันรายงานและเสนอร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมการร่วมกันได้พิจารณาแล้วต่อสภาทั้งสอง ถ้าสภาทั้งสองต่างเห็นชอบด้วยกับร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมการร่วมกันได้พิจารณาแล้ว ให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 81 ถ้าสภาใดสภาหนึ่งไม่เห็นชอบด้วย ไม่ว่าจะอีกสภาหนึ่งจะได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นแล้วหรือไม่ ให้ยับยั้งร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อนทั้งนี้ การประชุมคณะกรรมการร่วมกันต้องมีกรรมการของสภาทั้งสองมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดจึงจะเป็นองค์ประชุม และให้นำความในมาตรา 157 กล่าวคือ ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภาให้ใช้ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา ในระหว่างที่ยังไม่มีข้อบังคับการประชุมรัฐสภา ให้ใช้ข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร โดยอนุโลมไปพลางก่อนและในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ให้นำบทที่ใช้แก่สภาทั้งสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม เว้นแต่ในเรื่องการตั้งคณะกรรมการ กรรมการซึ่งตั้งจากผู้ซึ่งเป็นสมาชิกของแต่ละสภาจะต้องมีจำนวนตามหรือใกล้เคียงกับอัตราส่วนของจำนวนสมาชิกของแต่ละสภา มาใช้บังคับโดยอนุโลมและถ้า

วุฒิสภาไม่ส่งร่างพระราชบัญญัติคืนไปยังสภาผู้แทนราษฎรภายในกำหนดเวลาตามมาตรา 136 ให้อธิบายวุฒิสภาได้ให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัตินั้น และให้ดำเนินการตามมาตรา 81 ต่อไป

สำหรับการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่มีลักษณะเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินมาตรา 135 วางหลักไว้ว่า ร่างพระราชบัญญัติใดที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นผู้เสนอและในชั้นรับหลักการไม่เป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน แต่สภาผู้แทนราษฎรได้แก้ไขเพิ่มเติมและประธานสภาผู้แทนราษฎรเห็นเองหรือมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทักท้วงต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรว่าการแก้ไขเพิ่มเติมนั้นทำให้มีลักษณะเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรสั่งระงับการพิจารณาไว้ก่อน เพื่อดำเนินการต่อไปตามมาตรา 134 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่

ในกรณีที่ที่ประชุมร่วมกันตามวรรคหนึ่งวินิจฉัยว่า การแก้ไขเพิ่มเติมทำให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นมีลักษณะเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นไปให้นายกรัฐมนตรีรับรอง ถ้านายกรัฐมนตรีไม่ให้คำรับรอง ให้สภาผู้แทนราษฎรดำเนินการแก้ไขเพื่อมิให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน

จากบทบัญญัติดังกล่าวกำหนดกระบวนการและขั้นตอนในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมที่ทำให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นมีลักษณะเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินซึ่งบทบัญญัติลักษณะนี้เคยมีมาก่อนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยรัฐธรรมนูญนี้ กำหนดให้การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่มีลักษณะเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินทุกฉบับต้องผ่านการรับรองของนายกรัฐมนตรี หากร่างพระราชบัญญัติที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและผู้มีสิทธิเลือกตั้งเสนอ ในชั้นรับหลักการไม่ใช่ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินแต่ต่อมาได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงจน มีลักษณะเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินต้องส่งให้นายกรัฐมนตรีรับรองต่อไป และหากนายกรัฐมนตรีไม่ให้คำรับรอง ให้สภาผู้แทนราษฎรดำเนินการแก้ไขเพื่อมิให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน¹⁸

กิจกรรม 9.2.3

1. กฎหมายกำหนดให้ผู้ใดสามารถเสนอร่างพระราชบัญญัติ
2. จงอธิบายหลักการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่มีลักษณะเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน

(โปรดทำกิจกรรม 9.2.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.2 เรื่องที่ 9.2.3)

¹⁸ แหล่งเดิม หน้า 63.

แผนการสอนตอนที่ 9.3

กระบวนการนิติบัญญัติในการตรากฎหมายสหกรณ์ของไทย

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 9.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 9.3.1 ความเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสหกรณ์
- 9.3.2 กระบวนการตรากฎหมายสหกรณ์

แนวคิด

1. กฎหมายสหกรณ์เกิดจากความต้องการของผู้ปกครองเป็นเบื้องต้นเป็นกฎหมายการควบคุมและวางระเบียบโดยรัฐอย่างเข้มงวดและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองการปกครอง
2. กฎหมายสหกรณ์ถือว่าเป็นกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติกระบวนการตราพระราชบัญญัติซึ่งหากมีการตรากฎหมายสหกรณ์มาบังคับใช้ใหม่ต้องกำหนดให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.3.1 “ความเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.3.2 “กระบวนการตรากฎหมายสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกระบวนการตรากฎหมายสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 9.3.1

ความเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสหกรณ์

กฎหมายไทยแต่โบราณกำหนดขึ้นโดยพระมหากษัตริย์ผู้มีอำนาจและปุโรหิตผู้มีความรู้ ซึ่งกฎหมายในภูมิภาคนี้จะรับเอามาจากอินเดียโดยพวกพราหมณ์ในศาสนาฮินดู ดำรงกฎหมายแต่โบราณ เรียกว่า “พระธรรมศาสตร์” โดยพระมหากษัตริย์ของไทยตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัยได้ประยุกต์เข้าด้วยกับหลักศีลธรรมของศาสนาพุทธเพื่อเน้นการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขเป็นหลัก

ครั้นถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็จะเน้นไปที่กฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมฐานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ อันปรากฏอยู่ในกฎหมายมณเฑียรบาล พระอัยการ จารัตนนครบาล และพระบรมราชโองการทั้งหลาย พร้อมด้วย การควบคุมอาณาประชาราษฎร์ให้อยู่ในกฎระเบียบนั้น เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งและความมั่นคงในพระราชอาณาจักร และเนื่องจากสังคมในสมัยอยุธยามีความสลับซับซ้อนและมีปัญหามากขึ้น พร้อมกับความต้องการของพระมหากษัตริย์ที่จะหารายได้มาสร้างสรรคสิ่งต่าง ๆ กฎหมายที่จะออกมาเพื่อการทั้งหลายเหล่านั้นก็มีมากขึ้น แต่ก็มีลักษณะของการประกาศใช้อย่างเฉพาะกิจ ไม่ได้เป็นหมวดเป็นหมู่หรือจัดระเบียบอย่างเป็นระบบ ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นการกำหนดขึ้นตามสถานการณ์หรือความพึงพอใจของผู้มีอำนาจเป็นสำคัญ

ชาวตะวันตกที่เข้ามาค้าขายกับราชอาณาจักรไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงต้นสมัยรัตนโกสินทร์ต่างก็มีปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายไทยและผู้ใช้อำนาจตามกฎหมายนั้นค่อนข้างมาก เพราะไม่ค่อยมีมาตรฐานไปในแนวเดียวกันและไม่เป็นธรรม เป็นต้นว่า ภาษาที่เรียกเก็บจากฝรั่งชาติหนึ่ง ๆ อาจจะไม่เหมือนกัน ความแตกต่างขึ้นอยู่กับขุนนางที่กำกับควบคุมการค้าขายกับต่างชาติว่าจะมีดุลพินิจอย่างไร รวมทั้งมีระบบเส้นสายการใช้อิทธิฤทธิ์ที่เชื่อมโยงไปถึงพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ฝรั่งเหล่านั้นยังดูหมิ่นว่ากฎหมายไทยล้าหลัง ป่าเถื่อน และโหดร้ายทารุณ

ความรู้สึกเหล่านี้สะท้อนให้เห็นได้จากผู้แทนการค้าของชาติตะวันตกที่สำคัญคืออังกฤษ ได้พยายามขอเจรจาแก้ไขกฎหมายและระบบภาษีต่าง ๆ กับผู้ปกครองของไทยมาหลายรัชกาล ที่สุดก็สามารถบังคับให้ไทยยอมตกลงด้วยในการทำสัญญาทางการค้าระหว่างกันที่เรียกว่า “สนธิสัญญาเบาริง” ในสมัยรัชกาลที่ 4 แต่ก็มีข้อสัญญาบางข้อกระทบถึงระบบกฎหมายของไทย โดยเฉพาะในเรื่องที่ไม่ยอมรับหรือให้ใช้กฎหมายไทยในการพิจารณาคดีพิพาทกับคนอังกฤษ ที่นักกฎหมายเรียกสภาพการณ์นี้ว่า การสูญเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต คือต้องยอมให้ชาติอื่นมาใช้อำนาจทางกฎหมายได้ในแผ่นดินของตนเอง อันมีสภาพเสมือนว่าประเทศไทยได้สูญเสียอำนาจอธิปไตยไปบางส่วน (คือในด้านการใช้กฎหมาย) ซึ่งในเหตุผลที่อังกฤษใช้ก็คือกล่าวหาว่ากฎหมายไทยไม่เป็นธรรมและป่าเถื่อนดังกล่าว และสนธิสัญญาเบาริงนี้ยังได้นำไปใช้กับการทำการค้ากับฝรั่งชาติอื่นด้วย อันเป็นที่มาของความตื่นตัวของในหมู่ผู้นำไทยที่จะต้องมีการปรับปรุงระบบกฎหมายครั้งใหญ่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงตระหนักถึงภัยคุกคามดังกล่าว และโดยที่ทรงมีพระบรมราโชบายที่จะปรับปรุงพัฒนาประเทศในทุกด้าน ซึ่งในเรื่องกฎหมายนี้ก็ให้ทรงมอบให้พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ที่ได้ไปศึกษาวิชากฎหมายมาจากประเทศอังกฤษ โดยให้ดำรงตำแหน่งเป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม จัดการปรับปรุงศาลยุติธรรมสู่ระบบใหม่ จัดตั้งศาลมณฑล และศาลจังหวัดทั่วประเทศ ทรงเป็นประธานกรรมการตรวจชำระกฎหมาย ทรงจัดระบบกฎหมายให้มีมาตรฐานเป็นหมวดหมู่ที่เรียกว่า “ประมวลกฎหมาย” ฉบับแรกก็คือประมวลกฎหมายอาญาฉบับ ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) ทรงตั้งโรงเรียนกฎหมายเพื่อเปิดการสอนกฎหมาย ทรงรวบรวมและแต่งตั้งตำราคำอธิบายกฎหมายลักษณะต่างๆ มากมาย และทรงสอนวิชากฎหมายด้วยพระองค์เอง¹⁹

นอกจากนี้ก็ได้มีความพยายามที่จะเรียกคืนเอกราชในทางศาลที่สูญเสียไปแต่ครั้งสนธิสัญญาเบาว์ริงรวมทั้งข้อเสียเปรียบทางกฎหมายในคราวที่เสียดินแดนให้แก่อังกฤษและฝรั่งเศสมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 นั้น ให้มีการแก้ไขปรับเปลี่ยน ในการนี้ก็ได้มีการใช้ที่ปรึกษาชาวต่างประเทศมาช่วยแก้ไข ซึ่งก็มาสำเร็จในสมัยรัชกาลที่ 6 ทั้งนี้ก็ด้วยการวางรากฐานในระบบกฎหมายของไทยให้ทันสมัยโดยพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์นั้นเป็นสำคัญ

แนวคิดกฎหมายสหกรณ์ก็เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 อันเนื่องมาจากการขยายตัวของภาคเอกชนที่ต้องการจะมีการรวมกลุ่มกันเป็นสมาคมเพื่อคอยเกื้อกูลกันในการประกอบธุรกิจ ในขณะที่ภาครัฐคือพระมหากษัตริย์และขุนนางก็ต้องระมัดระวังที่จะไม่ให้สมาคมทั้งหลายประกอบกิจกรรมที่เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ดังที่ปรากฏในอดีตว่ามีกรกระทำกรเป็นอั้งยี่ (สมาคมคนจีนที่เรียกเก็บค่าคุ้มครองในลักษณะที่เป็นนักเลงอันธพาลมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 จนต้องมีการใช้มาตรการทั้งทางกฎหมายและทางทหารเข้าปราบปราม) และกลุ่มเคลื่อนไหวทางลัทธิการเมือง ดังนั้นจึงต้องมีกฎหมายเพื่อออกมาจัดระเบียบการรวมกลุ่มกันเป็นสมาคมต่างๆ ให้ถูกต้อง คือพระราชบัญญัติสมาคม พ.ศ. 2457

ในขณะเดียวกันแนวคิดเรื่องการสหกรณ์ที่มีแต่ครั้งรัชกาลที่ 5 ก็ขยายตัวเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินของชาวนาไทย โดยพระราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารัชนิแจ่มจรัส กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ได้เลือกที่จะจัดตั้ง “โคออปเปอเรทีฟ โซไซตี” (Cooperative Society) ตามข้อเสนอส่วนหนึ่งของเซอร์เบอร์นาร์ด ฮันเตอร์ นายธนาคารชาวอังกฤษจากเมืองมัทราส ประเทศอินเดีย แล้วบัญญัติศัพท์เรียกว่า “สมาคมสหกรณ์” พร้อมกับขยายงานของกรมสถิติพยากรณ์ที่ดูแลสมาคมสหกรณ์ในตอนต้น มาเป็นกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ ประกอบด้วยส่วนราชการ 3 ส่วน คือ การพาณิชย์ การสถิติพยากรณ์และการสหกรณ์ แล้วจึงเสนอให้แก้ไขพระราชบัญญัติสมาคม 2457 ใน พ.ศ. 2459 เป็นพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 ดังคำปรารภของกฎหมายฉบับดังกล่าวนี้ว่า²⁰

“พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชปรารภ การเกื้อหนุนประชาราษฎร์ ซึ่งประกอบกิจกรรมการค้าขาย ทรงพระราชดำริว่า สหกรณ์คือสมาคมชนิดที่ราษฎรผู้ทำการเพาะปลูกและหากินด้วยการทำของขายรวบรวมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อยังความเจริญให้เกิดแก่หมู่ด้วยวิธีรวมกันบำรุงตนเองและประหยัดค่าใช้จ่ายแต่พอควร มิใช่ตั้งขึ้นเพื่อจะหากำไรมาจำแนกในสมาชิก

¹⁹ www.lawheal.com/law/article_lawfather.htm

²⁰ www.clt.or.th/Coop_Law/Law2471.html

นั้น สมาคมชนิดนี้สมควรจะอยู่ในความตรวจตราของกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เพราะเหตุที่ควรตั้งที่รับจดทะเบียนขึ้นในกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์สำหรับจดทะเบียนสหกรณ์แทนที่ทำการจดทะเบียนสมาคมซึ่งกล่าวในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติสมาคม พ.ศ. 2457”

แต่การขยายตัวของสหกรณ์ก็เป็นไปอย่างช้าๆ เพราะยังเป็นแค่การทดลองในบางพื้นที่ กระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 7 จึงได้ตราพระราชบัญญัติของสหกรณ์ขึ้นเป็นการเฉพาะเพื่อขยายกิจการสหกรณ์ให้กว้างขวางออกไป คือพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471 ที่มีคำปรารภว่า

“พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปรารภ ประชาชาษฎ์ผู้ประกอบการเพาะปลูกและจำพวกอื่นๆ ที่มีกำลังทรัพย์น้อยแต่มีความต้องการอย่างเดียวกัน ทรงพระราชดำริว่าหมู่ชนนั้นๆ ควรได้รับอุดหนุนให้ตั้งสหกรณ์ขึ้นอีก เพื่อยังให้เกิดการประหยัดทรัพย์ การช่วยซึ่งกันและกันและการช่วยตนเอง เป็นทางอีกทางหนึ่งซึ่งเผยแผ่ความจำริญทรัพย์และจำริญธรรมในบ้านเมืองให้ยิ่งขึ้น อนึ่งทรงพระราชดำริว่า การจัดสหกรณ์ที่ได้โปรดเกล้าฯ ให้ทำมาแล้วเป็นการทดลอง นั้นอาศัยพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 ซึ่งได้โปรดเกล้าฯ ให้ตราขึ้นใช้ชั่วคราวระหว่างทดลอง ข้อความยังไม่พอแก่การที่จะขยายสหกรณ์ให้แผ่กว้างออกไป²¹

ทั้งนี้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัตินี้อีก 3 ครั้ง คือใน พ.ศ. 2476 ครั้งหนึ่ง กับใน พ.ศ. 2477 อีกสองครั้ง แต่เป็นการเพิ่มเติมข้อกำหนดบางเรื่องเข้าไปเพียงเล็กน้อย ต่อมาก็ได้มีการแก้ไขอีกครั้งใน พ.ศ. 2511 ที่เป็นการปรับแก้เพิ่มเติมในหลายๆ เรื่อง เป็นต้นว่า ให้กระทรวงพัฒนาการเข้าไปกำกับดูแล เพิ่มเติมการวางระเบียบของการสหกรณ์ให้รัดกุม รวมทั้งการควบคุมดูแลจากภาครัฐอย่างเข้มแข็ง จากนั้นก็มีการแก้ไขโดยประกาศคณะปฏิวัติอีก 3 ครั้ง จนมาแก้ไขอีกครั้งใน พ.ศ. 2524 โดยให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เข้ามากำกับดูแลกิจการสหกรณ์ และปรับแก้ในเรื่องการบริหารจัดการในเรื่องการเงินของสหกรณ์ จนถึง พ.ศ. 2542 จึงได้มีการตรากฎหมายสหกรณ์ขึ้นใหม่ทั้งฉบับ ชื่อว่า พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ที่ใช้กันอยู่มาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีความเคลื่อนไหวที่จะปรับแก้มาในระยะ 4-5 ปีนี้อยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะปัญหาต่างๆ ของสหกรณ์ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข และการพัฒนาสหกรณ์ยังมีอุปสรรคอยู่อีกมาก เพื่อให้กิจการสหกรณ์ของไทยก้าวหน้าต่อไปได้

จากประวัติของการตรากฎหมายสหกรณ์ในประเทศไทยดังที่กล่าวมา มีความน่าสนใจอยู่ 4 ประเด็นด้วยกัน คือ

1. กฎหมายสหกรณ์ก็เช่นเดียวกับกฎหมายอื่นๆ ในประเทศไทย ที่เกิดจากความต้องการของผู้ปกครองเป็นเบื้องต้น ทั้งนี้ก็เป็นเพราะว่าระบอบการเมืองการปกครองของไทยตั้งแต่ครั้งโบราณได้ถือปฏิบัติกันมาเช่นนั้น แม้ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 มาแล้ว รัฐบาลก็ยังจัดทำหรือแก้ไขกฎหมายตามความประสงค์ของรัฐบาลเป็นสำคัญ

2. กฎหมายสหกรณ์ที่ร่างกันมาและที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังคงเน้นการควบคุมและวางระเบียบโดยรัฐอย่างเข้มงวด ซึ่งบางครั้งก็เป็นอุปสรรคในการพัฒนาสหกรณ์โดยส่วนรวม เพราะดูเหมือนว่ารัฐบาลจะระแวง

²¹ แหล่งเดิม

ผู้บริหารสหกรณ์และไม่มั่นใจในการดูแลกันเองโดยสมาชิกสหกรณ์ จนทำให้การสหกรณ์ถูกมองจากประชาชนทั่วไปว่ามีความยุ่งยากจนไม่มีความน่าสนใจที่จะมาเข้าร่วม

3. ปัจจุบันกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในภาคประชาชนได้พัฒนาไปมาก โดยที่มีกิจกรรมบางอย่างเกิดขึ้นเพื่อเทียบเคียงหรือแข่งขันกับกิจกรรมในลักษณะเดียวกันของรัฐอย่างการสหกรณ์นี้ เป็นต้นว่า กองทุนออมทรัพย์ และวิสาหกิจชุมชนทั้งหลาย รวมทั้งที่เกิดจากการกระทำของรัฐบาลเอง เช่น กองทุนหมู่บ้าน ที่ทำให้ประชาชนเบนความสนใจไปเสียจากการสหกรณ์ที่พัฒนามาอย่างช้าๆ นั้น

4. รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองการปกครองเป็นอย่างยิ่ง รวมทั้งในเรื่องเศรษฐกิจและสังคม ที่การสหกรณ์ก็เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องในทุกเรื่องนั้น ดังนั้นรัฐบาลน่าจะต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการในการตรากฎหมายที่จะต้องไปกระทบและเกี่ยวข้องกับประชาชนทั้งหลายนั้น โดยการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มากขึ้นด้วย

กิจกรรม 9.3.1

1. ความเป็นมาของกฎหมายสหกรณ์ของไทยมีความน่าสนใจอย่างไร จงอธิบายมาสัก 2 เรื่อง
2. รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองการปกครองเป็นเช่นใด

(โปรดทำกิจกรรม 9.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.3 เรื่องที่ 9.3.1)

เรื่องที่ 9.3.2

กระบวนการตรากฎหมายสหกรณ์

กฎหมายสหกรณ์ถือว่าเป็นกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติกระบวนการตราพระราชบัญญัติซึ่งหากมีการตรากฎหมายสหกรณ์มาบังคับใช้ใหม่ ก็ต้องกำหนดให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 133 โดยร่างพระราชบัญญัติ ประกอบด้วย

(1) คณะรัฐมนตรี

(2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน ควรมีความเป็นอิสระที่จะเสนอร่างพระราชบัญญัติที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนที่ตนเป็นตัวแทนได้ ในการกำหนดจำนวนขั้นต่ำของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเสนอร่างพระราชบัญญัติจำนวนยี่สิบคนนั้น เป็นไปเพื่อป้องกันไม่ให้นักสภาผู้แทนราษฎรเสนอร่างพระราชบัญญัติได้ตามความต้องการของสมาชิกแต่ละราย ซึ่งจะสร้างภาระงานให้กับรัฐสภาได้ และ

(3) ประชาชน โดยให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นคนเข้าชื่อเสนอกฎหมายตามหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย และหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง สามารถกระทำได้ง่ายและคล่องตัวยิ่งขึ้น ดังนั้น หากรัฐไม่ดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ ประชาชนสามารถเข้าชื่อเสนอกฎหมายเพื่อให้รัฐดำเนินการตามความต้องการของประชาชนได้

ทั้งนี้ เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติสหกรณ์และลงมติเห็นชอบแล้ว ให้สภาผู้แทนราษฎรเสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นต่อวุฒิสภา วุฒิสภาต้องพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่เสนอมานั้นให้เสร็จภายในหกสิบวัน แต่ถ้าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินต้องพิจารณาให้เสร็จภายในสามสิบวัน ทั้งนี้ เว้นแต่วุฒิสภาจะได้ลงมติให้ขยายเวลาออกไปเป็นกรณีพิเศษซึ่งต้องไม่เกินสามสิบวัน กำหนดวันดังกล่าวให้หมายถึงวันในสมัยประชุม และให้เริ่มนับแต่วันที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นมาถึงวุฒิสภา แต่ทั้งนี้ ระยะเวลาดังกล่าวไม่ให้นับรวมระยะเวลาที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา 139 ถ้าวุฒิสภาพิจารณาร่างพระราชบัญญัติไม่เสร็จภายในกำหนดเวลาให้ถือว่าวุฒิสภาได้ให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัตินั้น

โดยเมื่อวุฒิสภาได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติเสร็จแล้ว

(1) ถ้าเห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎร ให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 81 กล่าวคือ ให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

(2) ถ้าไม่เห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎร ให้ยับยั้งร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อนและส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นคืนไปยังสภาผู้แทนราษฎร

(3) ถ้าแก้ไขเพิ่มเติม ให้ส่งร่างพระราชบัญญัติตามที่แก้ไขเพิ่มเติมนั้นไปยังสภาผู้แทนราษฎร ถ้าสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบด้วยกับการแก้ไขเพิ่มเติม ให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 81 ถ้าเป็นกรณีอื่น ให้แต่ละสภาตั้งบุคคลซึ่งเป็นหรือมิได้เป็นสมาชิกแห่งสภานั้นๆ มีจำนวนเท่ากันตามที่สภาผู้แทนราษฎรกำหนดประกอบเป็นคณะกรรมการร่วมกันเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้น และให้คณะกรรมการร่วมกันรายงานและเสนอร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมการร่วมกันได้พิจารณาแล้วต่อสภาทั้งสอง ถ้าสภาทั้งสองต่างเห็นชอบด้วยกับร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมการร่วมกันได้พิจารณาแล้ว ให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 81 ถ้าสภาใดสภาหนึ่งไม่เห็นชอบด้วย ไม่ว่าอีกสภาหนึ่งจะได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นแล้วหรือไม่ ให้ยับยั้งร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อนทั้งนี้ การประชุมคณะกรรมการร่วมกันต้องมีกรรมการของสภาทั้งสองมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดจึงจะเป็นองค์ประชุม และให้นำความในมาตรา 157 กล่าวคือ ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภาให้ใช้ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา ในระหว่างที่ยังไม่มีข้อบังคับการประชุมรัฐสภา ให้ใช้ข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรโดยอนุโลมไปพลางก่อนและในการประชุมร่วมกันของรัฐสภาให้นำบทที่ใช้แก่สภาทั้งสองมาใช้บังคับโดยอนุโลมเว้นแต่ในเรื่องการตั้งคณะกรรมการ กรรมการซึ่งตั้งจากผู้ซึ่งเป็นสมาชิกของแต่ละสภาจะต้องมีจำนวนตามหรือใกล้เคียงกับอัตราส่วนของจำนวนสมาชิกของแต่ละสภา มาใช้บังคับโดยอนุโลมและถ้าวุฒิสภาไม่ส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นไปยังสภาผู้แทนราษฎรภายในกำหนดเวลาตามมาตรา 136 ให้ถือว่าวุฒิสภาให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัตินั้น และให้ดำเนินการตามมาตรา 81 ต่อไป

ตามที่ทราบกันว่ากฎหมายสหกรณ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 สำหรับ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ มีบทบัญญัติบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน และไม่เอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินกิจการของสหกรณ์ สมควรปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับองค์ประกอบและการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการ ลักษณะต้องห้ามของกรรมการหรือผู้จัดการ หลักเกณฑ์การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย การแต่งตั้งรองนายทะเบียนสหกรณ์ เงินค่าหุ้น การตั้งผู้รับโอนประโยชน์ของสมาชิกผู้ตาย อำนาจหน้าที่ของสหกรณ์ในการรับฝากเงิน หลักเกณฑ์ในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย อำนาจของรัฐมนตรีในการเรียกประชุมใหญ่วิสามัญและแนวทางการแก้ปัญหาการดำเนินการของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยให้ครอบคลุมและเหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้การดำเนินกิจการของสหกรณ์สามารถลุล่วงไปได้ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

จากประวัติความเป็นมาของกฎหมายสหกรณ์โดยเฉพาะที่เป็นกฎหมายหลักคือพระราชบัญญัติสหกรณ์ ทำให้ทราบว่ากฎหมายการสหกรณ์ของไทยถือได้ว่าเป็นกฎหมายในยุคใหม่และเกิดขึ้นเป็นฉบับแรกๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในสภาพสังคมและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปที่สำคัญ 3 เรื่องคือ

1. การปรับปรุงระบบกฎหมายให้ทันสมัยให้เป็นที่ยอมรับของชาติตะวันตกตั้งแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้สืบทอดพระราชปณิธานดังกล่าวของพระราชบิดา ซึ่งพระราชบัญญัติสมาคม พ.ศ. 2457 ก็ถือเป็นกฎหมายในแบบสมัยใหม่นั้นด้วย

2. การมีพระราชบัญญัติสมาคมใน พ.ศ. 2457 น่าจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยที่ก่อตัวขึ้นตั้งแต่ต้นรัชกาลที่ 5 และคงจะมีความคิดที่จะรวมกลุ่มกันของบุคคลในส่วนต่างๆ ซึ่งรัชกาลที่ 6 ก็ทรงส่งเสริมการรวมตัวกันส่วนหนึ่งก็คือในรูปแบบของสมาคม แต่เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยจึงต้องมีกฎหมายฉบับนี้ออกมาควบคุม

3. ต่อมาอาจจะพิจารณาเห็นว่ากิจการสหกรณ์ไม่ควรจะอยู่ภายใต้การควบคุมโดยกฎหมายว่าด้วยสมาคม จึงได้ปรับปรุงขึ้นเป็นกฎหมายเฉพาะให้กิจการสหกรณ์ ดังที่ได้ระบุไว้ในคำปรารภของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471 อันเป็นกฎหมายของสหกรณ์โดยตรงฉบับแรกนั้น

อนึ่งปัจจุบันกฎหมายเกี่ยวกับการสหกรณ์ที่ใช้กันอยู่ก็คือพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

1. ด้านการเมือง ดังที่ได้ทราบแล้วว่าพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 เกิดขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่ขยายบทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมให้เข้มข้นมากขึ้น ครั้นมาถึงรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 กระแสการมีส่วนร่วมทางการเมืองในภาคประชาชนก็ได้พัฒนาไปในอีกระดับหนึ่ง ดังที่เห็นได้พัฒนาเป็นเครือข่ายในภาคส่วนต่างๆ ขยายวงกว้างออกไป จึงค่อนข้างจะชัดเจนว่าพระราชบัญญัติสหกรณ์ก็ควรที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยน ส่วนหนึ่งก็เพื่อให้สอดคล้องกับกระแสการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงดังกล่าว ทั้งนี้ก็ควรที่จะเริ่มจากการริเริ่มของประชาชนด้วยส่วนหนึ่ง หรือไม่ในขั้นตอนต่างๆ ของการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติสหกรณ์ฉบับใหม่นั้นก็ต้องให้ประชาชนโดยเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสหกรณ์ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพิจารณากฎหมายดังกล่าวอย่างเต็มที่

2. ด้านเศรษฐกิจ เมื่อก้าวถึงกิจการสหกรณ์ตั้งแต่ที่ถือกำเนิดมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ก็เกิดขึ้นด้วยแนวคิดที่จะให้มาช่วยแก้ปัญหาด้านการทำมาหากินของคนไทย ในลักษณะ “ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ” แต่อาจจะเป็นเพราะว่ารัฐยังต้องการที่จะประคับประคองกิจการของสหกรณ์ในระยะเริ่มต้นนั้น จึงค่อนข้างจะควบคุมและกำกับดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งก็ปรากฏว่ามีปัญหาตามมาจนต้องปรับแก้กฎหมายมาเป็นระยะ ปัจจุบันภายใต้ภาวะเศรษฐกิจที่มีความสลับซับซ้อนตั้งแต่ในประเทศไปจนถึงระดับโลก การที่สหกรณ์ของไทยยังไม่ปรับเปลี่ยนให้ทันยุคทันสมัย โดยเฉพาะการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกิจการสหกรณ์ให้มีอิสระและเป็นมืออาชีพมากขึ้น ทั้งนี้หากจะดำเนินไปสู่ระบบเศรษฐกิจใหม่ตามที่กำลังเป็นกระแสอยู่ในบ้านเมือง ได้แก่ เศรษฐกิจพอเพียง และรัฐสวัสดิการ กิจการสหกรณ์นี้แหละที่จะนำไปสู่เป้าหมายของระบบเศรษฐกิจใหม่นั้นได้เป็นอย่างดี

3. ด้านสังคม โดยปรัชญาแนวคิดของการสหกรณ์มุ่งที่จะสร้างสังคมให้เกิดการอุ้มชูหรือช่วยเหลือกัน การสหกรณ์จึงมีประโยชน์อย่างยิ่งที่จะแก้ไขปัญหาของประเทศในด้านสังคมนี้ โดยเฉพาะในภาวะที่สังคมมีปัญหาของความแตกแยกวุ่นวาย หรือปัญหาในครอบครัวและกลุ่มสังคมต่างๆ รวมทั้งปัญหาของเกษตรกรและผู้มีรายได้น้อย ซึ่งการใช้กิจการสหกรณ์ขับเคลื่อนสังคมอาจจะกระทำได้โดยรัฐจะต้องทุ่มเทในการสนับสนุนความเข้มแข็งของสหกรณ์ เช่น มีแนวคิดว่าจะมีองค์กรที่แยกออกมาจากรัฐมากำกับดูแลกิจการสหกรณ์นี้แทนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ถูกการเมืองครอบงำมากเกินไป หรือแนวคิดที่จะให้ธุรกิจเอกชนเข้ามาส่งเสริมระบบสหกรณ์ในภาคประชาชนและชุมชน ได้แก่ สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์ร้านค้า และวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งให้ตัวแทนสหกรณ์ในระดับชาติได้เข้าไปมีบทบาทเป็นสมาชิกรัฐสภา เป็นต้น

โดยสรุป การตรากฎหมายสหกรณ์จะต้องให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนไปทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และที่สำคัญนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ที่เริ่มจากสมาชิกของสหกรณ์ จนถึงคนไทยทั่วประเทศ ทั้งนี้ก็ด้วยการมีส่วนร่วมและช่วยเหลือกัน อันเป็นรากฐานและแนวคิดจากปรัชญาของการสหกรณ์นั่นเอง

กิจกรรม 9.3.2

1. การพัฒนากฎหมายสหกรณ์ของไทยควรเป็นไปอย่างไร
2. การตรากฎหมายสหกรณ์ควรเป็นไปในทิศทางใด

(โปรดทำกิจกรรม 9.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.3 เรื่องที่ 9.3.2)

กฎหมายสหกรณ์ในระบบกฎหมายไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริลักษณ์ นามวงศ์

ชื่อ
วุฒิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริลักษณ์ นามวงศ์
ค.อ.บ. (อุตสาหกรรมเกษตร) เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
วท.ม. (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์) มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปร.ด. (เศรษฐศาสตร์ประยุกต์) มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ตำแหน่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

หน่วยที่ปรับปรุง

หน่วยที่ 10

แผนการสอนหน่วยที่ 10

กฎหมายสหกรณ์ในระบบกฎหมายไทย

ตอนที่

- 10.1 กฎหมายสหกรณ์ไทยในอดีต
- 10.2 กฎหมายสหกรณ์ไทยในปัจจุบัน
- 10.3 พัฒนาการของกฎหมายสหกรณ์ไทย

แนวคิด

1. กฎหมายสำหรับสหกรณ์เป็นกฎหมายเฉพาะที่เกิดจากนโยบายรัฐบาลในการหาวิธีแก้ปัญหาเศรษฐกิจสังคมของประชาชน มิได้เกิดจากพื้นฐานประชาชนรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ ดังนั้นกฎหมายสหกรณ์ในประเทศไทยจึงมีบทบัญญัติหลายประการที่เอื้อประโยชน์ต่อขบวนการสหกรณ์มากกว่าองค์กรทางธุรกิจประเภทอื่น รัฐบาลจำเป็นต้องออกกฎหมายคุ้มครองสหกรณ์และประชาชน เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายแห่งรัฐ และมาตรการจำกัดสิทธิบางประการ มิให้มีการกระทำที่เกินเลย ในลักษณะเกิดความเสียหายประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ กฎหมายสหกรณ์ไทยในอดีต ประกอบด้วย พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม
2. กฎหมายสหกรณ์มีลักษณะการบัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดกฎเกณฑ์ทั่วไปในการปฏิบัติ การจัดตั้ง การดำเนินงาน รวมถึงสิทธิหน้าที่ และการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ถึงแม้กฎหมายสหกรณ์แต่ละฉบับจะมีความแตกต่างกันตามทิศทางการพัฒนาและนโยบายการส่งเสริมสหกรณ์ของประเทศในช่วงเวลานั้นๆ แต่ลักษณะและสาระสำคัญของกฎหมายจะมีความเป็นสหกรณ์ที่เหมือนกัน ในส่วนของการวางรูปแบบกฎหมายสหกรณ์ มีมาตรฐานมาจากรูปแบบการดำเนินงานตามระบบสหกรณ์เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของบุคคลมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดกันไว้ โดยกฎหมายสหกรณ์ไทยปัจจุบันที่ถือใช้ประกอบด้วย พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562
3. ภาครัฐได้มีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ของประเทศ ในแต่ละยุคสมัย กฎหมายสหกรณ์จึงได้มีการพัฒนามาโดยลำดับ กฎหมายสหกรณ์เมื่อมีการประกาศใช้แล้ว ย่อมมีผลบังคับแก่บุคคล เวลา สถานที่ เหตุการณ์ หรือเงื่อนไขเงื่อนไขเวลาอย่าง

ได้อย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับระบบสหกรณ์ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายสหกรณ์ คือ นายทะเบียนสหกรณ์ ซึ่งประเด็นปัญหาที่นำไปสู่อุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ของไทย คือ ปัญหาการขาดการให้การศึกษาประชาชนให้เข้าใจอุดมการณ์สหกรณ์ และขาดการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการบริหาร และมีความซื่อสัตย์ มีอุดมการณ์เพื่อส่วนรวม สำหรับทิศทางในการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ไทยควรดำเนินการให้สอดคล้องกับทิศทางและแนวโน้มพัฒนาการของสหกรณ์ไทย คือ การตรากฎหมายสหกรณ์ หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเรียนรู้ ปลูกฝังอุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์ ตลอดจนการนำสหกรณ์มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้เป็นรูปธรรม และมีการแก้ไขกฎหมายสหกรณ์ไทยด้านอื่นๆ เพิ่มเติม

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 10.1 “กฎหมายสหกรณ์ไทยในอดีต” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายหลักการและเหตุผล และสาระสำคัญของพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 10.2 “กฎหมายสหกรณ์ไทยในปัจจุบัน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายหลักการและเหตุผล และสาระสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ได้
3. เมื่อศึกษาตอนที่ 10.3 “พัฒนาการของกฎหมายสหกรณ์ไทย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการพัฒนาการกฎหมายสหกรณ์ การบังคับใช้กฎหมายสหกรณ์ และปัญหาและทิศทางในการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ไทยได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 10
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 10 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 10.1-10.3
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 10.1-10.3 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 10 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 10
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. เข้ารับการสอนเสริมแบบเผชิญหน้าหรือผ่านดาวเทียม (ถ้ามี)
8. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 10

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 10
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 10
3. ซีดีเสียงประจำชุดวิชา (ถ้ามี)
4. รายการสอนทางวิทยุกระจายเสียง (ถ้ามี)
5. รายการสอนทางวิทยุโทรทัศน์ (ถ้ามี)
6. วีดิทัศน์ (ถ้ามี)
7. การสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 10.1

กฎหมายสหกรณ์ไทยในอดีต

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 10.1 แล้วศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 10.1.1 พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459
- 10.1.2 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม
- 10.1.3 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม

แนวคิด

1. แนวความคิดที่จะใช้พระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 เป็นเครื่องมือในการกำหนดหลักเกณฑ์การจัดตั้งสหกรณ์ การดำเนินงาน การให้สภาพนิติบุคคล ตลอดจนการให้ความคุ้มครองแก่สหกรณ์ ซึ่งดำริที่จะจัดตั้งขึ้นเป็นสหกรณ์หาทุนแบบไร้ไฟเฟเซน ซึ่งห้ามแบ่งปันกำไรในระหว่างสมาชิกเช่นเดียวกับสมาคมตามความหมายของพระราชบัญญัติสมาคมพระพุทธศักราช 2457 นั้น ประสบปัญหาเรื่องการจัดทะเบียนและการควบคุมซึ่งไม่ควรอยู่ในอำนาจหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทย จึงต้องเพิ่มเติมบทบัญญัติพิเศษ ผนวกเข้ากับพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 เพื่อให้อำนาจแก่กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ในการรับจดทะเบียนและตรวจตราควบคุมสหกรณ์โดยเฉพาะ คือ พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459
2. เมื่อการจัดตั้งสหกรณ์ได้ผลดีตามสมควร จึงมีความต้องการขยายขอบวงการสหกรณ์ไปถึงประชาชนอาชีพอื่นด้วย นอกจากผู้ประกอบการเกษตร กฎหมายที่มีอยู่จึงมีบทบัญญัติไม่เพียงพอที่จะขยายขอบวงการสหกรณ์ให้กว้างขวาง จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ซึ่งมีบทบัญญัติให้สหกรณ์มี 2 ชนิด คือ 1) สหกรณ์จำกัดสินใช้ และ 2) สหกรณ์ไม่จำกัดสินใช้ ให้มีการตั้งชุมนุมสหกรณ์ได้ มีการควบคุมและตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ การเงินของสหกรณ์ การจัดสรรกำไรสุทธิ การเลิกและการชำระบัญชีสหกรณ์
3. หลังจากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ได้ใช้มาเป็นเวลานานจึงได้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายสหกรณ์ให้ทันสมัยโดยการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ขึ้นมาใช้มีบทบัญญัติที่สำคัญคือ ให้รัฐมนตรีแต่งตั้งข้าราชการในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นนายทะเบียนสหกรณ์ และรองนายทะเบียนสหกรณ์ เพื่อควบคุมดูแลการจัดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ และการดำเนินงานของสหกรณ์ให้ถูกต้องตาม

กฎหมายและข้อบังคับของสหกรณ์ หลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้งชุมนุมสหกรณ์และการดำเนินงานของชุมนุมสหกรณ์ การควบสหกรณ์ ให้มีสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย เป็นสถาบันสูงสุดของขบวนการสหกรณ์

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.1.1 “พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายหลักการและเหตุผล และสาระสำคัญของพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.1.2 “พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายหลักการและเหตุผล และสาระสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.1.3 “พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายหลักการและเหตุผล และสาระสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ได้

เรื่องที่ 10.1.1

พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459

ในช่วงปี พ.ศ. 2457 การเผยแพร่การสหกรณ์ของทางราชการสมัยนั้นเป็นเรื่องยากมาก เนื่องจากยังไม่มีใครรู้จักสหกรณ์กันมาก่อน แต่การให้ความรู้แก่ชาวไร่ชาวนาที่ยังด้อยการศึกษานับว่ายากยิ่งกว่า การสหกรณ์ระยะเริ่มต้นช่วงที่นำมาเผยแพร่ในประเทศไทยจึงเป็นเพียงขั้นทดลอง และกำลังดูผลว่าจะบรรลุความสำเร็จหรือไม่ ทางราชการยังคงเห็นว่าควรที่จะมีกฎหมายมาคุ้มครองสหกรณ์ด้วย แต่ไม่จำเป็นต้องออกเป็นกฎหมายพิเศษสำหรับสหกรณ์โดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม เมื่อทางราชการเห็นว่าการสหกรณ์ในประเทศไทยเริ่มมีความเข้มแข็งพร้อมที่จะให้การส่งเสริมต่อไป จึงมีการออกกฎหมายสหกรณ์เป็นการเฉพาะในเวลาต่อมา กฎหมายสหกรณ์จึงมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงมาเป็นระยะๆ ตามการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศ

1. หลักการและเหตุการณ์ตราพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459

ก่อนที่จะมีการตราพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ดำริจัดตั้งสหกรณ์ ก็ได้ทรงปรึกษาหารือและได้รับความรับความช่วยเหลือแนะนำจากนาย เจ.เอ. เคบิล (J.A. Cabel) และนายเอส. เอช. โคล (S.H. Cole) ที่ปรึกษากฎหมายของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติถึงบทบัญญัติเพื่อรองรับสถานภาพทางกฎหมาย (Legal Status) ของสหกรณ์ที่จะตั้งขึ้นในขั้นทดลองบรรดาผู้มีส่วนร่วมในความดำริข้างต้น ตระหนักดีว่าควรมีกฎหมายพิเศษสำหรับสหกรณ์โดยเฉพาะกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ได้ดำริที่จะใช้ “พระราชบัญญัติสมาคม พุทธศักราช 2457” เป็นเครื่องมือกำหนดหลักเกณฑ์การจัดตั้ง การดำเนินงาน การให้สภาพนิติบุคคล ตลอดจนการให้ความคุ้มครองแก่สหกรณ์รวมทั้งสมาชิก บุคคลภายนอก และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ เช่นเดียวกับที่กฎหมายฉบับนั้นให้สิทธิและความคุ้มครองแก่สมาคม เพราะเห็นว่าสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นนั้นเป็นสมาคมของบุคคลหลายคนที่ห้ามมิให้แบ่งกำไรแก่สมาชิกเช่นเดียวกัน

มาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 มีบัญญัติว่า “ข้อสัญญาสำหรับตั้งสมาคมนั้น เป็นข้อสัญญาของบุคคลหลายคนด้วยกัน ยินยอมพร้อมกันเพื่อทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดนอกจากการหาผลประโยชน์กำไรแบ่งปันกัน” อีกประการหนึ่งสหกรณ์ที่ดำริจะทดลองจัดตั้งขึ้นเป็นสหกรณ์ประเภทหาทุนแบบไรฟ์ไฟเซิน (Raiffeisen) ซึ่งห้ามการแบ่งปันกำไรในระหว่างสมาชิกตามความหมายของพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 จึงควรให้สหกรณ์หาทุนที่จะทดลองจัดตั้งขึ้นที่จังหวัดพิษณุโลกได้รับจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ได้

แต่การที่จะนำพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 มาใช้แก่สหกรณ์ที่ตั้งขึ้นในหัวเมืองในขณะนั้นมีข้อขัดข้อง คือ ตามความในมาตรา 3 มาตรา 6 และมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 บัญญัติให้สมาคมทุกสมาคมจดทะเบียน ณ ที่ทำการจดทะเบียนในแขวงเมือง

ซึ่งจะประกาศตั้งขึ้นตามกฎหมายข้อบังคับของเสนาบดีเจ้ากระทรวงผู้ปกครองท้องถิ่น (คือ เสนาบดีกระทรวงนครบาลสำหรับมณฑลกรุงเทพฯ สำหรับหัวเมืองนอกมณฑลกรุงเทพฯ เป็นหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทย) แต่ในเวลานั้นมีกระทรวงนครบาลกระทรวงเดียวที่ออกกฎหมายข้อบังคับว่าด้วยการจดทะเบียนสมาคมและตั้งเจ้าพนักงานในมณฑลกรุงเทพฯ ขึ้น ส่วนกระทรวงมหาดไทยยังหาได้ออกกฎหมายข้อบังคับดังกล่าวนี้ไม่ ฉะนั้น การที่จะขอให้กระทรวงมหาดไทยออกกฎหมายข้อบังคับดังกล่าวจึงเป็นการไม่เหมาะสม เพราะในกฎหมายข้อบังคับนั้น ตามปกติย่อมจะต้องกำหนดให้การสมาคมอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานสังกัดกระทรวงมหาดไทย ซึ่งไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์เลยทั้งยังขัดต่อการที่กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ จะเข้าไปตรวจตราควบคุมสหกรณ์ตามหน้าที่ด้วยเพราะสหกรณ์จะต้องจดทะเบียนการจัดตั้งและอยู่ในความควบคุมดูแลของกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จึงไม่อาจนำพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 ทั้งฉบับมาใช้บังคับแก่สหกรณ์ได้

จากปัญหาข้อขัดข้องดังที่ได้กล่าวแล้ว จึงเป็นที่มาของการเพิ่มเติมบทบัญญัติพิเศษผนวกเข้ากับพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 อีกฉบับหนึ่งว่าด้วยสมาคมที่เรียกชื่อว่า “สหกรณ์” เพื่อให้อำนาจแก่กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ ในการรับจดทะเบียนและตรวจตราควบคุมสหกรณ์โดยเฉพาะ โดยไม่เกี่ยวข้องกับการออกกฎหมายข้อบังคับของเจ้ากระทรวงผู้ปกครองท้องถิ่น จึงได้มีการตรากฎหมายฉบับนี้มีชื่อว่า “พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459” ประกาศให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2459 ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายสหกรณ์ฉบับแรกของประเทศไทย

การตราพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 ในระยะเริ่มแรกมุ่งเน้นการจัดตั้งสหกรณ์ในหมู่ราษฎรผู้ทำการเกษตร โดยเห็นว่าการจัดตั้งสหกรณ์มีใช้ตั้งขึ้นเพื่อทำการค้าหากำไร แต่เป็นการตั้งขึ้นเพื่อยังความเจริญให้เกิดแก่หมู่สมาชิกด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันและประหยัดค่าใช้จ่ายแต่พอสมควร ดังจะเห็นได้จากคำปรารภในการตรากฎหมายดังกล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงพระราชปรารภการเกื้อหนุนประชาราษฎร์ ซึ่งประกอบกสิกรรมการค้าขาย ทรงพระราชดำริว่า “สหกรณ์ คือ สมาคมชนิดที่ราษฎรผู้ทำการเพาะปลูกและหากินด้วยการทำของขายรวบรวมกันตั้งขึ้นเพื่อยังความจำเป็นให้เกิดแก่หมู่ด้วยวิธีรวมกำลังกันบำรุงตนเองและประหยัดค่าใช้จ่ายแต่ที่พอควร มีใช้ตั้งขึ้นเพื่อจะหากำไรมาจำแนกในหมู่สมาชิกนั้น สมาคมชนิดนี้ สมควรจะอยู่ในความตรวจตราของกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เพราะเหตุนี้ควรตั้งที่รับจดทะเบียนขึ้นในกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์สำหรับรับจดทะเบียนสหกรณ์แทนที่ทำการจดทะเบียนสมาคมซึ่งกล่าวในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติสมาคม พ.ศ. 2457”

โดยสรุป พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 มีบทบัญญัติเพียงเท่าที่จำเป็นสำหรับใช้แก่สหกรณ์หาทุนเป็นการชั่วคราวในการทดลองจัดตั้งและดำเนินกิจการสหกรณ์ เน้นการรวมกลุ่มบุคคลเป้าหมายที่เป็นราษฎรผู้ทำการเพาะปลูกแล้วเลี้ยงชีพด้วยการนำผลผลิตที่ได้จากการเพาะปลูกไปขายแก่บุคคลอื่น นอกจากการเก็บไว้กินไว้ใช้ มีวัตถุประสงค์สำคัญในการรวมกลุ่ม คือ รวมกันเพื่อให้กลุ่มบุคคลของพวกเขาคนมีพลังสามารถช่วยตนเองได้ รวมกันเพื่อให้เกิดการประหยัดค่าใช้จ่าย และรวมกันโดยไม่แสวงหากำไรมาแบ่งกันเองภายในกลุ่มของพวกเขา เมื่อทางราชการมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนและช่วยเหลือเพื่อให้เกิด

การแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพของราษฎรโดยให้มีการตั้งสมาคมในรูปแบบสหกรณ์เช่นนี้ จึงจำเป็นต้องให้ความคุ้มครองดูแลสหกรณ์ในฐานะองค์กรส่วนรวมของประชาชนมิให้เกิดปัญหาจากการดำเนินกิจการด้วยการให้มีการจดทะเบียนสหกรณ์ และสหกรณ์ต้องได้รับการตรวจสอบการดำเนินกิจการจากทางราชการเป็นการประจำตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

2. สาระสำคัญของพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459

พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 มีบทบัญญัติเพียงเท่าที่จำเป็นสำหรับใช้แก้สหกรณ์ หากเป็นการชั่วคราวในระหว่างการทดลองจัดตั้งและดำเนินกิจการสหกรณ์ (นพรัตน์ สร้อยแสง, 2553, น.11-13) ซึ่งมีลักษณะทั่วไปพอสรุปได้ดังนี้

2.1 กฎหมายฉบับนี้ไม่มีบทนิยามคำว่าสหกรณ์ หรือมีบทบัญญัติเรื่องลักษณะของสมาคมที่จะจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ไว้ แต่ปรากฏความในพระราชปรารภกำหนดถึงลักษณะของสหกรณ์ว่า “สหกรณ์ คือ สมาคมชนิดที่ราษฎรผู้ทำการเพาะปลูกและหากินด้วยการทำของขายรวบรวมกันตั้งขึ้นเพื่อยังความจำเป็นให้เกิดแก่หมู่ด้วยวิธีรวมกำลังกันบำรุงตนเองและประหยัดค่าใช้จ่ายแต่ที่พอควร มิใช่ตั้งขึ้นเพื่อกำไรมาจำแนกในหมู่สมาชิกนั้น”

2.2 มีบทบัญญัติกำหนดคุณสมบัติของผู้ขอจดทะเบียนสหกรณ์ คือ บุคคลผู้ขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์จะต้องเป็นผู้บรรลุนิติภาวะมีจำนวนไม่น้อยกว่า 10 คน และต้องมีภูมิลำเนาอยู่ในที่ซึ่งกำหนดเป็นแดนสหกรณ์ ขึ้นตอนและเอกสารหลักฐานประกอบการขอจดทะเบียนสหกรณ์ (มาตรา 4 และ 5) ตลอดจนให้กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์เป็นผู้มีอำนาจในการรับจดทะเบียนแล้วตามพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 มาขอจดทะเบียนเปลี่ยนความประสงค์ไปเป็นสหกรณ์ให้กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์เป็นผู้มีอำนาจพิจารณาว่าสมควรรับจดทะเบียนเป็นสหกรณ์หรือไม่ (มาตรา 11)

2.3 มีบทบัญญัติให้สภาพการเป็นนิติบุคคลแก่สหกรณ์ ซึ่งได้จดทะเบียนแล้วตามพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา 6) โดยกำหนดให้กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ในการจดทะเบียน (มาตรา 3 และ 4) ตลอดจนให้อำนาจกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ในการตรวจราคาควบคุมสหกรณ์ที่จดทะเบียนไว้ (มาตรา 8) และให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบของสมาชิกที่ออกจากสหกรณ์ว่า ต้องรับผิดชอบหนี้สินของสหกรณ์ไปอีกสองปีนับแต่วันออกจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์ (มาตรา 10)

2.4 ไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมเกี่ยวกับการจดทะเบียนสหกรณ์ แสดงว่าสหกรณ์ได้รับเอกสิทธิ์พิเศษกว่าสมาคมทั่วไป ซึ่งต้องเสียค่าธรรมเนียมเกี่ยวกับการจดทะเบียน

2.5 การจัดการสหกรณ์และการเลิกสหกรณ์ และบทกำหนดโทษ นั้นให้นำบทบัญญัติในพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 มาบังคับใช้โดยอนุโลม (มาตรา 12) และให้เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกข้อบังคับเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา 13)

2.6 มีส่วนของการจัดการสหกรณ์ ให้นำบทบัญญัติในพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 มาบังคับใช้โดยอนุโลม ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1) การแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมข้อบังคับ กฎหมายกำหนดห้ามแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมข้อบังคับของสมาคม เว้นไว้แต่จะได้ประชุมสมาชิกของสมาคมตกลงเห็นพร้อมกันตามจำนวนที่มากหรือมีความปรากฏตกลงไว้ในข้อบังคับมาก่อนแล้ว จึงจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมได้ ตามซึ่งข้อบังคับเดิมได้กำหนดไว้ นั้น ข้อความที่ได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมใหม่เช่นนี้ จะต้องจัดส่งมาสำหรับจดทะเบียน 3 ฉบับภายในกำหนด 14 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับประชุมสมาชิกตกลงแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมข้อบังคับนั้น

2) การเปลี่ยนผู้จัดการสมาคม ผู้จัดการในที่นี้หมายถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนสมาคมซึ่งอาจเป็นบุคคลคนเดียวหรือคณะบุคคลก็ได้ กฎหมายกำหนดให้การเปลี่ยนผู้จัดการสมาคมต้องจดทะเบียนภายในกำหนด 14 วัน นับตั้งแต่วันที่ตกลงเปลี่ยนผู้จัดการใหม่ แต่ถ้าเจ้าพนักงานไม่พอใจว่าผู้จัดการใหม่นั้นเป็นบุคคลผู้มีหลักฐานมั่นคงสมควรกับหน้าที่และประโยชน์ของสมาคม เจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะไม่รับจดทะเบียนผู้จัดการใหม่ก็ได้

3) ผู้แทนสมาคม กิจการของสมาคมที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอกนั้น ผู้จัดการ (คณะกรรมการ) สมาคมจะเป็นผู้ทำในนามของสมาคม จะเห็นได้ว่าการบริหารงานของสมาคมเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่จดทะเบียนไว้ จะกระทำได้โดยผู้จัดการหรือคณะกรรมการสมาคม ซึ่งถือว่าเป็นผู้แทนสมาคมในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก

มาตรา 16 กำหนดว่าการสิ่งใดที่ได้ตกลงกระทำไว้ในระหว่างผู้จัดการของสมาคมกับผู้อื่นต้องให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยผู้จัดการแทน ก็คือให้นำกฎหมายว่าด้วยตัวการตัวแทนมาใช้ในการกระทำของผู้จัดการ (คณะกรรมการ) ของสมาคมกับบุคคลภายนอก ในส่วนความรับผิดชอบสมาคมต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของสมาชิกหรือผู้จัดการของสมาคมที่ทำความผิดขึ้นในหน้าที่หรือที่กระทำภายในขอบวัตถุประสงค์ของสมาคม สิทธิการเป็นสมาชิกในสมาคมจะโอนให้บุคคลอื่นไม่ได้ (มาตรา 39) สมาชิกของสมาคม (สหกรณ์) จะออกจากสมาคมเมื่อใดก็ได้ แต่ต้องใช้จ่ายเงินค่าบำรุงที่สมาชิกค้างอยู่ให้ครบเสียก่อน สำหรับความรับผิดชอบของสมาชิกก็มีกำหนดไม่เกินกว่าจำนวนเงินค่าบำรุงที่สมาชิกนั้นค้างอยู่กับสมาคม เว้นแต่ข้อบังคับจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น และการที่สมาคมได้ประชุมตกลงข้อความซึ่งขัดกับข้อบังคับของสมาคมหรือขัดต่อกฎหมายเมื่อมีสมาชิกขอสมาคมหรืออัยการร้องต่อศาล ศาลมีอำนาจที่จะยกเลิกข้อความที่ตกลงกันนั้นได้ แต่สมาชิกต้องร้องต่อศาลภายในกำหนด 1 เดือนนับแต่วันที่ได้มีการประชุมตกลงข้อความที่ผิดข้อบังคับหรือผิดกฎหมายนั้น

2.7 การเลิกสหกรณ์ ให้กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์มีอำนาจในการตรวจตราควบคุมสหกรณ์ที่จดทะเบียนไว้และมีอำนาจสั่งเลิกสหกรณ์เมื่อปรากฏ ว่าบุคคลผู้รับหน้าที่จัดการสหกรณ์ปิดบังข้อความที่เกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์เป็นและเป็นข้อสำคัญถึงขนาดเป็นภัยแก่สหกรณ์ หรือเป็นเหตุมิให้ดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ได้เรียบร้อย (มาตรา 8) และยังให้นาบทบัญญัติในพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 ในส่วนที่บัญญัติถึงเหตุเลิกสมาคมมาใช้บังคับกับการเลิกสหกรณ์ด้วยโดยอนุโลม (มาตรา 12) ซึ่งกล่าวโดยสรุปดังนี้

เหตุเลิกสมาคมด้วยอาการอย่างหนึ่งอย่างใดดังแจ้งต่อไปนี้

- 1) ถ้ามีข้อบังคับของสมาคมว่า จะต้องเลิกสมาคมด้วยเหตุใดแล้วก็ต้องเลิกตามข้อบังคับนั้น
- 2) เมื่อตั้งสมาคมขึ้น ถ้ามีกำหนดว่า จะต้องเลิกสมาคมเมื่อใดสมาคมก็ต้องเลิกตามกำหนดนั้น
- 3) การตั้งสมาคมสำหรับเฉพาะทำการอย่างหนึ่ง เมื่อการนั้นเสร็จแล้วก็ต้องเลิกสมาคมนั้น
- 4) เลิกสมาคมโดยประชุมสมาชิกตกลงกันให้เลิก
- 5) เลิกโดยสมาคมล้มละลาย
- 6) เมื่อได้ประกาศให้เลิกสมาคมในหนังสือพิมพ์ราชกิจจานุเบกษาตามความในมาตรา 25

มาตรา 25 รัฐบาลอาจจะบังคับออกประกาศให้เลิกสมาคมใดได้เมื่อมีเหตุดังกล่าวต่อไปนี้

- 1) เมื่อเห็นว่าความมุ่งหมายของสมาคมนั้นผิดต่อกฎหมาย
- 2) เมื่อเห็นว่าสมาคมจะจัดการต่อไปอีกไม่ได้ โดยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง
- 3) เมื่อเห็นว่าผู้จัดการของสมาคม ไม่ใช่เป็นผู้จัดการของสมาคมที่ได้จดทะเบียนไว้
- 4) เมื่อเห็นว่าสมาคมนั้น อาจจะเป็นอันตรายต่อความสงบเรียบร้อยของสาธารณชน
- 5) เมื่อสมาคม หรือสมาชิก หรือผู้จัดการของสมาคมกระทำการผิดต่อกฎหมาย
- 6) เมื่อเห็นว่าบุคคลที่จะจดทะเบียนเป็นผู้จัดการของสมาคมนั้นไม่มีหลักฐานสมควรจะเป็น

ผู้จัดการได้ ให้สมควรแก่ความมุ่งหมายและประโยชน์ของสมาคมนั้น

สมาคมที่เลิกตามมาตรา 25 รัฐบาลจะตั้งเจ้าพนักงานคนหนึ่งหรือหลายคนให้เป็นผู้จัดการรักษาทรัพย์สินของสมาคมนั้นก็ได้ เจ้าพนักงานดังกล่าวมีอำนาจบังคับให้สมาชิกของสมาคมใช้เงินค่าบำรุงของสมาคมที่ค้างอยู่จนถึงวันที่เลิกสมาคมนั้นได้ หลังการชำระบัญชีสมาคมแล้วทรัพย์สินที่เหลืออยู่จะต้องโอนไปให้แก่บุคคลอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกซึ่งได้กำหนดไว้ในข้อบังคับหรือที่ได้ตกลงกันในที่ประชุมสมาชิก แต่ถ้าหากข้อบังคับหรือที่ประชุมสมาชิกสมาคมไม่ได้กำหนดผู้รับโอนทรัพย์สินที่เหลือไว้ กฎหมายบัญญัติให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินทั้งสิ้น

มีข้อสังเกตว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้มีได้บัญญัติถึงการชำระบัญชีสมาคมไว้โดยเฉพาะ ดังนั้นวิธีการชำระบัญชีของสมาคมจึงต้องนำบทบัญญัติทั้งหลายอันว่าด้วยการชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนบริษัทมาใช้บังคับโดยอนุโลมและในพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังมีได้มีบทกำหนดโทษทางอาญาแก่ผู้ที่กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายโดยให้มีโทษจำคุกและปรับหรือทั้งจำทั้งปรับด้วย

โดยสรุป พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 มีบทบัญญัติรวม 13 มาตราถือเป็นกฎหมายสหกรณ์ฉบับแรกที่น่ามาใช้บังคับแก่สหกรณ์ที่จดทะเบียน (จุฬาลงกรณ์, 2556, น. 41) มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1) การขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ ให้สหกรณ์ที่ตั้งขึ้นในประเทศไทยจัดทำหนังสือขอจดทะเบียนโดยบุคคลที่มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปี มีภูมิลำเนาที่กำหนดเป็นแดนสหกรณ์ลงชื่อกันไม่น้อยกว่าสิบคน พร้อมสำเนาร่างข้อบังคับสหกรณ์ไปยังกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ อันเป็นที่ตั้งรับจดทะเบียนสหกรณ์ เมื่อกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์เห็นว่าสมาคมซึ่งได้ขอจดทะเบียนมีลักษณะเป็นสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติ รวมทั้งเจ้าพนักงานได้ตรวจเห็นชอบแล้ว ให้จดทะเบียนสหกรณ์และให้ถือว่าสหกรณ์ที่จดทะเบียนนั้นเป็นนิติบุคคล

2) ข้อบังคับสหกรณ์ จะแก้ไขได้ต่อเมื่อกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์อนุญาต และข้อบังคับมีสาระสำคัญเกี่ยวกับสมาชิกว่า สมาชิกสหกรณ์จะออกจากสมาคมได้เฉพาะตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับสหกรณ์เท่านั้น

3) การตรวจสอบบัญชี ให้เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเป็นเจ้าหน้าที่รักษาและจัดการตามพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 และให้กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์มีอำนาจเรียกตรวจบัญชี หนังสือสำคัญต่างๆ ของสหกรณ์ได้ หากสหกรณ์ปิดบังเรื่องสำคัญอันเป็นเหตุให้เป็นภัยแก่สหกรณ์ หรือสหกรณ์ไม่สามารถดำเนินงานได้ตามพระราชบัญญัติโดยเรียบร้อย สหกรณ์นั้นอาจถูกลบชื่อออกจากทะเบียนได้

4) วิธีการจัดการสมาคม การเลิกสมาคม และการกำหนดโทษสำหรับความผิด ให้นำข้อความดังกล่าวในพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 มาใช้ในสหกรณ์ทุกข้อที่ไม่ขัดกับข้อความในพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 รวมถึงข้อกำหนดการจดทะเบียนเปลี่ยนจากสมาคมตามพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 มาเป็นสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459

5) ความรับผิดชอบของสมาชิกที่ออกจากสหกรณ์ สมาชิกต้องรับผิดชอบในหนี้สินของสหกรณ์ต่อไปอีกเป็นเวลาสองปีนับแต่วันที่สมาชิกออกจากสหกรณ์

กิจกรรม 10.1.1

1. หลักการและเหตุผลการประกาศใช้พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 มีที่มาอย่างไร
2. สาระสำคัญของพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 โดยสรุปมีประเด็นสำคัญอย่างไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 10.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.1 เรื่องที่ 10.1.1)

เรื่องที่ 10.1.2

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม

พระราชบัญญัติสหกรณ์เพิ่มเติม พ.ศ. 2459 ถือเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับแก่สหกรณ์เป็นฉบับแรก ซึ่งใช้ในระบะแรกของการจัดตั้งสหกรณ์ เป็นขั้นตอนการทดลอง ทางราชการจึงยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองสหกรณ์โดยเฉพาะ ด้วยเกรงว่าหากไม่ประสบความสำเร็จพระราชบัญญัติสหกรณ์ที่ตราขึ้นก็จะมีประโยชน์เท่าที่ควรและเห็นว่าพระราชบัญญัติสหกรณ์ พระพุทธศักราช 2457 มีจุดมุ่งหมายใกล้เคียงกับหลักการสหกรณ์ ดังนั้น ทางราชการจึงได้ตราพระราชบัญญัติสหกรณ์เพิ่มเติม พ.ศ. 2459 เพื่อบังคับใช้กับสหกรณ์เป็นการชั่วคราว จนกระทั่งการทดลองจัดตั้งสหกรณ์ได้ผลพอสมควรแล้ว จึงได้ตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และยกเลิกพระราชบัญญัติสหกรณ์เพิ่มเติม พ.ศ. 2459 โดยมีหลักการและเหตุผลการตรา และสาระสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ดังต่อไปนี้

1. หลักการและเหตุผลการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม

การนำพระราชบัญญัติสหกรณ์เพิ่มเติม พ.ศ. 2459 มาบังคับใช้กับการทดลองจัดตั้งสหกรณ์ในระยะแรกเพียงเพื่อดูผลสำเร็จในการนำสหกรณ์มาใช้ในประเทศไทย ต่อมาเมื่อมีการขยายงานสหกรณ์เพิ่มขึ้นรัฐบาลจึงได้ผลสรุปและมีความเห็นว่าสหกรณ์เป็นวิธีการที่สามารถช่วยเหลือส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรได้อย่างแท้จริงและจะประสบผลสำเร็จในประเทศไทยได้ จึงเป็นที่มาของการตรากฎหมาย โดยเฉพาะเพื่อเป็นกฎหมายคุ้มครองสหกรณ์

เมื่อการจัดสหกรณ์ปรากฏผลดีและเป็นที่ยอมรับว่าจะจัดให้กว้างขวางและมั่นคงสืบไปได้ ทางราชการจึงตรากฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ขึ้นโดยเฉพาะ คือ “พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471” ประกาศและบังคับใช้เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2471 กฎหมายสหกรณ์ฉบับนี้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงมีเหตุผลในการให้ตราพระราชบัญญัตินี้ โดยทรงพระราชปรารภ “ประชาราษฎร์ผู้ประกอบการเพาะปลูกและจำพวกอื่นๆ ที่มีกำลังทรัพย์น้อยแต่มีความต้องการอย่างเดียวกัน” ทรงพระราชดำริว่า “หมู่ชนนั้นๆ ควรได้รับการอุดหนุนให้ตั้งสหกรณ์ขึ้นอีก เพื่อให้เกิดการประหยัดทรัพย์ การช่วยซึ่งกันและกัน และช่วยตนเอง เป็นอีกทางหนึ่งซึ่งเผยแผ่ความจำเป็นและความจำเป็นธรรมในบ้านเมืองให้ยิ่งขึ้น” อนึ่งทรงพระราชดำริว่า “การจัดสหกรณ์ที่ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ทำมาแล้วเป็นการทดลองนั้นอาศัยพระราชบัญญัติสหกรณ์เพิ่มเติม พ.ศ. 2459 ซึ่งได้โปรดเกล้าฯ ให้ตราขึ้นใช้ชั่วคราวระหว่างทดลองข้อความยังไม่พอแก่การที่จะขยายสหกรณ์ให้แก่กว้างออกไป”

กล่าวได้ว่าบทบัญญัติในพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 มีความหลากหลายและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น บทบัญญัติไม่จำกัดเพียงราษฎรที่เพาะปลูกเพื่อขายเท่านั้นแต่ขยายไปถึงราษฎรผู้มีอาชีพอื่นๆ ด้วย สำหรับวัตถุประสงค์นอกจากที่กำหนดไว้เดิมในพระราชบัญญัติสหกรณ์เพิ่มเติม พ.ศ. 2459 ที่ให้รวมกลุ่ม

เพื่อช่วยตนเอง การประหยัดค่าใช้จ่าย และการไม่แสวงหากำไรแล้ว ในพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ยังปรับปรุงเพิ่มเติมอีก คือ การช่วยซึ่งกันและกันซึ่งเป็นการย้ำการมีส่วนร่วมของสมาชิก การประหยัดทรัพย์สินที่ไม่ใช่การประหยัดค่าใช้จ่ายเพียงอย่างเดียว แต่รวมไปถึงการเก็บออมสะสมทรัพย์สินที่เกิดจากการประหยัดค่าใช้จ่ายนั้นเพื่อไว้ใช้จ่ายในภายภาคหน้าเมื่อถึงคราวจำเป็น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงเห็นประโยชน์ของการสหกรณ์ที่นอกจากจะทำให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคงในกลุ่มสมาชิกสหกรณ์แล้ว ยังสามารถสร้างความเจริญมั่งคั่งในทางทรัพย์สิน และในทางธรรมแก่พสกนิกรของพระองค์ท่านไปพร้อมกันด้วย บทบัญญัติเปิดโอกาสให้มีการจัดตั้งสหกรณ์ในชนิดและประเภทต่างๆ ยกเว้นสมาคมที่มีสหกรณ์เป็นสมาชิกให้จดทะเบียนเฉพาะจำกัดสินใช้เท่านั้น

หลังจากการประกาศและบังคับใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ยังมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ออกมาอีก 3 ฉบับ โดยมีหลักการและเหตุผลแก้ไขเพิ่มเติม (จุมพล ชละเอม, 2556, น. 37) คือ

1.1 พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 โดยใน พ.ศ. 2476 ทางราชการได้ออก “พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476” ประกาศและบังคับใช้เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2476 รัฐบาลมีเหตุผลว่าสหกรณ์เท่าที่จัดตั้งมาแล้วทั้งหมดล้วนเป็นสหกรณ์หาทุน จึงควรให้ยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมต่างๆ ในการโอนเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งสหกรณ์เป็นผู้โอนหรือผู้รับโอน เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดหลักประกันเงินกู้ของสมาชิกสหกรณ์

1.2 พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477 ต่อมาใน พ.ศ. 2477 ทางราชการได้ออกพระราชบัญญัติสหกรณ์อีกฉบับหนึ่งเรียกว่า “พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477” ประกาศและบังคับใช้เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2477 โดยมีเหตุผลเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การปฏิบัติตามแผนการที่วางไว้กับทั้งเป็นการช่วยเหลือเกษตรกร เนื่องจากการกำหนดนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับการให้สหกรณ์กู้เงิน หรือสหกรณ์กู้เงินจากผู้อื่นแต่รัฐบาลเป็นผู้ค้ำประกันการชำระดอกเบี้ยและต้นเงิน การที่สหกรณ์จะให้สมาชิกกู้เงินที่ได้มานี้ สหกรณ์ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่รัฐบาลกำหนดเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงและประโยชน์ของสหกรณ์เอง

1.3 พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477 (ฉบับที่ 2) นอกจากนี้ใน พ.ศ. 2478 ทางราชการยังได้ออก “พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477 (ฉบับที่ 2)” ประกาศและบังคับใช้เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2478 โดยมีเหตุผลเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การปฏิบัติตามแผนการที่วางไว้กับทั้งเป็นการช่วยเหลือเกษตรกร กล่าวคือ ให้ปรับปรุงความในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 เกี่ยวกับการงดเว้นการเรียกค่าธรรมเนียมแก่ทะเบียนที่ดิน โดยให้มีขอบเขตเนื้อหาการยกเว้นค่าธรรมเนียมที่กว้างขวางเป็นประโยชน์แก่สหกรณ์และสมาชิกมากยิ่งขึ้น

โดยสรุป พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 นั้นมุ่งหมายใช้สำหรับการสหกรณ์ในระยะทดลองเท่านั้น จึงยังมีบทบัญญัติไม่เพียงพอที่จะขยายขบวนการสหกรณ์ให้กว้างขวางและก้าวหน้าได้ ประกอบกับการสหกรณ์ในระยะทดลองได้ผลดีพอสมควร รัฐบาลจึงจัดให้มีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์

พุทธศักราช 2471 ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2471 พระราชบัญญัติฉบับนี้ขยายขอบข่ายการสหกรณ์ไปถึงประชาชนผู้มีอาชีพอื่นนอกจากผู้มีอาชีพทางการเกษตรด้วย

นอกจากนี้ยังมียังมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ออกมาเพิ่มเติมอีก 3 ฉบับ ได้แก่ 1) พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 เหตุผลเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดหลักประกันเงินกู้ของสมาชิกสหกรณ์ สำหรับ 2) พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477 และ 3) พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477 (ฉบับที่ 2) มีเหตุผลเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การปฏิบัติตามแผนการที่วางไว้กับทั้งเป็นการช่วยเหลือเกษตรกร

2. สาระสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 มีบทบัญญัติทั้งสิ้น 34 มาตรา โดยนำเฉพาะประเด็นที่มีความเด่นชัดเป็นสำคัญนำมาสรุปเป็นสาระสำคัญ ดังนี้

2.1 ข้อกำหนดเกี่ยวกับผู้รักษาการและค่านิยมสำคัญ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 กำหนดค่านิยมไว้ในมาตรา 4

มาตรา 4 ค่านิยม

- (1) เสนาบดี ให้หมายความว่า เสนาบดีผู้มีหน้าที่รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้
- (2) สหกรณ์ ให้หมายความว่า สมาคมซึ่งได้จดทะเบียนแล้วตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้าพึงถือได้ว่าได้จดทะเบียนแล้วตามพระราชบัญญัตินี้
- (3) ข้อบังคับ ให้หมายความว่า ข้อบังคับสหกรณ์และข้อแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับสหกรณ์ซึ่งนายทะเบียนได้รับจดทะเบียนไว้
- (4) กรรมการดำเนินการ ให้หมายความว่า กรรมการซึ่งสหกรณ์ได้เลือกตั้งขึ้นตามข้อบังคับ เพื่อให้ดำเนินการของสหกรณ์
- (5) สมาชิก หมายความว่า รวมทั้งผู้เข้าชื่อขอจดทะเบียนสหกรณ์ และผู้ที่ได้รับเลือกตามข้อบังคับให้เข้าเป็นสมาชิก
- (6) จำกัดสินไช้ ให้หมายความว่า สมาชิกแห่งสหกรณ์อันได้จดทะเบียนแล้วนั้น ต้องรับใช้หนี้สินของสหกรณ์จำกัดเพียงไม่เกินราคาหุ้นของตนที่ยังส่งไม่ครบ
- (7) ไม่จำกัดสินไช้ ให้หมายความว่า สมาชิกแห่งสหกรณ์อันได้จดทะเบียนแล้วนั้นทุกคนต้องรับใช้หนี้สินของสหกรณ์รวมกันและแทนกันไม่มีจำกัด

มาตรา 5 สมาคมซึ่งอาจจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ได้นั้น คือ สมาคมซึ่งตั้งขึ้นเพื่อดำเนินกิจการร่วมกันเป็นประโยชน์สามัญแก่สมาชิกทั้งปวงในทางทรัพย์สินชนิด ดังต่อไปนี้

- (1) สมาคมซึ่งห้ามมิให้เฉลี่ยกำไร
- (2) สมาคมซึ่งเฉลี่ยกำไรได้แต่ในหมู่สมาชิกตามส่วนราคาแห่งการกู้ยืม และค้าขาย ซึ่งสมาชิกนั้นๆ ได้กระทำกับสมาคม
- (3) สมาคมซึ่งตั้งขึ้นเพื่อยังความสะดวกให้เกิดแก่กิจการของสมาคม เช่นที่กล่าวไว้ใน (1) ถ้า (2) ฤๅชุมนุมแห่งสมาคมเช่นนั้น

(4) สมาคมชนิด (2) ฎา (3) ซึ่งมีข้อบังคับยอมให้เฉลี่ยเงินปันผลตามหุ้นได้ โดยอัตราไม่เกินร้อยละ 6 ต่อปีนั้น จะจดทะเบียนก็ได้แต่ต้องได้รับอนุมัติเสนาบดีทุกราย

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 เปิดทางไว้สำหรับจดทะเบียนสหกรณ์รูปอื่นได้ด้วยโดยบัญญัติไว้ใน มาตรา 6 เพื่อใช้พระราชบัญญัตินี้ให้ได้ผลตามความมุ่งหมาย ให้เสนาบดีมีอำนาจภายในบังคับแห่งมาตรการก่อนที่จะกำหนดตามซึ่งเห็นสมควร และประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นคราวๆ ว่า จะยอมรับจดทะเบียนสหกรณ์ชนิดใดและประเภทใดบ้าง และทั้งให้มีอำนาจกำหนดว่าบุคคลจำพวกใดบ้างอาจรวมกันตั้งสหกรณ์ และในเขตใดบ้างที่จะตั้งสหกรณ์ขึ้นได้

มาตรา 7 สหกรณ์ซึ่งตั้งและก่อนวันประกาศพระราชบัญญัตินี้ และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 นั้น ให้ถือว่าได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้

2.2 การรับจดทะเบียนสหกรณ์ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 กล่าวถึงคุณสมบัติของสมาคมซึ่งประสงค์จะจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ ถ้าสมาคมนั้นประกอบด้วยบุคคลเป็นสมาชิก ต้องมีจำนวนอย่างน้อยสิบคน อายุตั้งแต่ยี่สิบปีขึ้นไป กับถ้าสมาคมมีจุดมุ่งหมายให้มีทุนสำหรับสมาชิกผู้บุคคลเหล่านั้นต้องมีที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านเดียวกัน หรือหมู่บ้านใกล้เคียงกัน หรืออยู่ในแดนที่นายทะเบียนสหกรณ์เห็นชอบ ส่วนหนังสือแบบคำขอจดทะเบียน เป็นไปตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดและยื่นต่อนายทะเบียนสหกรณ์พร้อมข้อบังคับซึ่งจะขอจดทะเบียน โดยมีรายการนามของสมาคม สำนักของสมาคม และความมุ่งหมายของสมาคม ในการลงนามขอจดทะเบียนถ้าเป็นสมาคมที่มาจากบุคคลต้องมีผู้ลงนามอย่างน้อยสิบคน ถ้าเป็นชุมนุมสหกรณ์ต้องมีผู้แทนสหกรณ์ลงนามแทนทุกสหกรณ์ ถ้าสมาชิกมิใช่สหกรณ์ทั้งหมด ก็ให้มีบุคคลที่เป็นสมาชิกลงนามเพิ่มอีกสิบคน หากไม่ถึงสิบคนให้ลงนามทั้งหมด และคำขอนั้นต้องระบุขอจดทะเบียนเป็น "จำกัดสินใช้" หรือ "ไม่จำกัดสินใช้" โดยให้อยู่เป็นคำสุดท้ายแห่งนามของสหกรณ์ สำหรับสมาคมที่มีสหกรณ์เป็นสมาชิกให้จดทะเบียนได้แต่จำกัดสินใช้เท่านั้น

2.3 การควบคุมการดำเนินการของสหกรณ์ ในพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 มิได้แยกบทบัญญัติที่เป็นอำนาจระทำการของสหกรณ์ไว้โดยตรง การประชุมใหญ่และการออกเสียงในกิจการของสหกรณ์ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 กล่าวเฉพาะการออกเสียงในกิจการของสหกรณ์ว่า สมาชิกคนหนึ่งให้ออกเสียงได้แค่เสียงเดียว สมาชิกที่เป็นบุคคลจะมอบให้ผู้อื่นออกเสียงแทนตนไม่ได้เป็นอันขาด ในสหกรณ์ที่มีสหกรณ์อื่นเป็นสมาชิก ให้สหกรณ์ซึ่งเป็นสมาชิกตั้งสมาชิกของตนคนหนึ่งเป็นผู้ออกเสียงแทนได้

มาตรา 19 ห้ามมิให้สหกรณ์ให้ผู้มิได้เป็นสมาชิกกู้เงินเป็นอันขาด แต่ถ้านายทะเบียนอนุญาตแล้ว สหกรณ์หนึ่งจะให้อีกสหกรณ์หนึ่งกู้เงินก็ได้ให้สหกรณ์กู้เงินและรับฝากเงินจากผู้มิได้เป็นสมาชิกได้แต่ตามกำหนดซึ่งอนุญาตไว้ในกฎเสนาบดีซึ่งออกตามพระราชบัญญัตินี้ และตามข้อบังคับเท่านั้น พ.ร.บ. สหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2477 มาตรา 3 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 19 ทวิ มาตรา 19 ตรี และมาตรา 19 จัตวา คือ มาตรา 19 ทวิ ในกรณีรัฐบาล ให้สหกรณ์กู้เงินดี หรือ ในกรณีสหกรณ์กู้เงินจากผู้อื่น แต่รัฐบาลกำกับการณ์การชำระดอกเบี้ย หรือต้นเงินหรือทั้งดอกเบี้ยและต้นเงินก็ดี ท่านว่าอันจะอนุญาตให้สมาชิกกู้เงินที่ได้มานี้ไม่ว่าจะเป็นการกู้ในระยะเวลายาว หรือสั้น สหกรณ์จะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขเกี่ยวกับต้นเงินดอกเบี้ย การผ่อนใช้หนี้ หลักประกัน และการตีราคาที่ดิน ซึ่งจะได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

มาตรา 19 ตรี เมื่อสิ้นชวปีหนึ่งๆ ให้สหกรณ์ที่กู้เงินจากรัฐบาลหรือที่กู้เงินจากผู้อื่นโดย รัฐบาล เป็นผู้ค้ำประกันการชำระดอกเบี้ย หรือต้นเงินหรือทั้งดอกเบี้ย ต้นเงิน ทุกสหกรณ์จำหน่าย เงินกำไรสุทธิ ของ สหกรณ์ ตามกฎเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) หักเงินกำไรสุทธิไว้ร้อยละเก้าสิบ เพื่อเป็นทุนสำรอง เงินสำรองที่ได้หักไว้จากเงินกำไร สุทธิ ในชวปีหนึ่งๆ สหกรณ์จะต้องจัดการรักษาต่อทุน โดยอาจเรียกได้เป็นตัวแทนเงินทันที และจะจำหน่ายเพื่อ ประโยชน์อย่างใดๆ ไม่ได้ นอกจากเพื่อไถ่ถอนเงินกู้ ซึ่งจะถึงกำหนดชำระเงินสำรองนี้ให้อยู่ในความควบคุม ดูแลของกรมสหกรณ์

(2) หักเงินกำไรสุทธิไว้ร้อยละห้า เพื่อจ่ายเข้าสมทบในทุนสหกรณ์กลางของกรมสหกรณ์ ทุน สหกรณ์กลางนี้ ให้กรมสหกรณ์เก็บรักษาไว้ หากสหกรณ์ใดในจำพวกที่กล่าวไว้นี้เกิดมีหนี้สินล้นพ้นตัวขึ้น กรมสหกรณ์มีอำนาจที่จะถอนเงินส่วนหนึ่งส่วนใด จากทุนสหกรณ์กลาง เพื่อชำระหนี้สินของสหกรณ์นั้นๆ แก่เจ้าหนี้ได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากกระทรวงการคลังก่อน

(3) หักเงินกำไรสุทธิไว้ร้อยละห้า เพื่อสมทบทุนสาธารณะของสหกรณ์ เงินทุนสาธารณะนี้ จะต้อง รักษาสะสมไว้ เพื่อใช้จ่ายในกิจการอันเป็นสาธารณูปโภคในท้องถิ่น การเบิกจ่ายเงินรายนี้ จะต้องได้รับ อนุญาตจากนายทะเบียนเป็นรายๆ ไป

มาตรา 19 จัตวา ถ้าสหกรณ์เป็นสหกรณ์ซึ่งยอมให้เฉลี่ยผลกำไรได้ในหมู่สมาชิก ท่านให้สหกรณ์ นั้นตั้งบัญชีไว้ต่างหาก สำหรับเงินกู้ที่รัฐบาลให้กู้หรือที่รัฐบาลค้ำประกันการชำระดอกเบี้ย หรือต้นเงิน หรือ ทั้งดอกเบี้ยและต้นเงิน

พระราชบัญญัติสหกรณ์พุทธศักราช 2471 ไม่ได้ระบุถึงการประชุมใหญ่สามัญครั้งแรก ระบุแต่ เพียงว่าให้สหกรณ์วางระเบียบการเลือกตั้งกรรมการดำเนินการไว้ในข้อบังคับสหกรณ์ กรรมการดำเนินการ ที่ได้รับแต่งตั้งแล้ว เป็นผู้จัดทำกิจการทั้งปวงของสหกรณ์และให้เป็นผู้แทนสหกรณ์ในกิจทั้งปวงอันเกี่ยวกับ บุคคลภายนอก สำหรับการกำหนดสภาพความรับผิดชอบของสมาชิกตามชนิดของสหกรณ์ว่าเป็น “สหกรณ์ จำกัดสินไช้” หรือ “ไม่จำกัดสินไช้” อนึ่งมีข้อจำกัดสำหรับสมาชิกที่สหกรณ์จดทะเบียนไม่จำกัดสินไช้จะ โอนหุ้นที่ตนเองเป็นเจ้าของ หรือจะรับผลประโยชน์ในทุนของสหกรณ์ทั้งหมดหรือบางส่วนไม่ได้ เว้นแต่ ต้องถือปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด บทบัญญัติระบุนี้อีกว่าสมาชิกซึ่งออกจากสหกรณ์ไปต้องมี ส่วนแบกรับหนี้สหกรณ์ตามจำนวนเงินที่สหกรณ์เป็นหนี้อยู่เมื่อวันที่สมาชิกออก มีกำหนดสองปีนับแต่วัน ที่ออกจากความเป็นสมาชิก

2.4 การตรวจบัญชีและตรวจการสหกรณ์ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 มาตรา 17 บัญชีของสหกรณ์นั้น ให้นายทะเบียนตรวจอย่างน้อยปีละครั้งทุกสหกรณ์ฯ ถ้าจะมีหนังสืออนุญาต ให้ผู้อื่นทำแทนก็ได้ให้นายทะเบียนและผู้ตรวจบัญชี ฤ็ผู้ตรวจการสหกรณ์ ซึ่งนายทะเบียนแต่งตั้งไว้ นั้นอาจ เรียกสมุด บัญชี หนังสือสำคัญ และหนังสือหลักทรัพย์ของสหกรณ์ ตรวจได้ทุกเมื่อและให้เจ้าหน้าที่ใน สหกรณ์แจ้งข้อความในเรื่องกิจการของสหกรณ์ให้ผู้ทำการตรวจบัญชี ฤ็ตรวจการทราบตามประสงค์

การตรวจบัญชีเป็นวิธีการที่นายทะเบียนสหกรณ์จะสามารถทราบถึงรายละเอียดแห่งธุรกิจและ ฐานะทางการเงินของสหกรณ์ ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการพิจารณาให้คำแนะนำแก่สหกรณ์ในการแก้ไข ปรับปรุงการดำเนินงานให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับและตามหลักและวิธีการสหกรณ์

การตรวจบัญชีไม่เพียงแต่จะตรวจการลงรายการในบัญชีให้ถูกต้องตามหลักวิชาการทางบัญชีเท่านั้น ยังต้องตรวจการปฏิบัติงานของพนักงานสหกรณ์ว่าปฏิบัติถูกต้องตามข้อบังคับ ตลอดจนระเบียบและคำสั่งต่างๆ ของนายทะเบียนสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องหรือไม่ ส่วนการตรวจการสหกรณ์ก็จะตรวจการดำเนินงานของสหกรณ์เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับ เพื่อมิให้เกิดข้อบกพร่องอันจะทำให้เสื่อมเสียผลประโยชน์ของสหกรณ์และสมาชิก

นายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจบัญชีหรือผู้ตรวจการสหกรณ์ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์แต่งตั้งไว้มีอำนาจเรียกสมุดบัญชี หนังสือสำคัญและหนังสือหลักฐานของสหกรณ์ตรวจได้ทุกเมื่อ เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ต้องอำนวยความสะดวก ช่วยเหลือหรือแจ้งข้อความต่างๆ ที่เกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์ให้ผู้ตรวจบัญชีหรือผู้ตรวจการสหกรณ์ทราบตามประสงค์ เพื่อให้การตรวจบัญชีหรือการตรวจการสหกรณ์เป็นไปโดยเรียบร้อยได้ผลในทางการกำกับดูแลสหกรณ์ ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

2.5 การเลิกสหกรณ์และการชำระบัญชี ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ระบุว่านิติบุคคลเป็นบุคคลโดยกฎหมายสมมติ เมื่อสหกรณ์มีสภาพเป็นบุคคลตามที่กฎหมายกำหนดอนุญาตไว้ การเลิกนิติบุคคลก็ย่อมมีได้เช่นกันด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ สำหรับการเลิกสหกรณ์มีระบุไว้ดังนี้

มาตรา 22 ถ้ามีเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้ สหกรณ์ต้องเลิก

- (1) เมื่อสมาชิกกว่าครึ่งแห่งจำนวนสมาชิกทั้งหมดร้องขอให้เลิกและนายทะเบียนเห็นชอบด้วย
- (2) เมื่อศาลพิพากษาให้ล้มละลายปรากฏว่าไม่สามารถที่จะใช้หนี้ได้
- (3) เมื่อนายทะเบียนสั่งให้เลิก

มาตรา 23 เมื่อมีเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้ให้นายทะเบียนสั่งเลิกสหกรณ์

- (1) ถ้าเป็นสมาคมซึ่งเอกชนเป็นสมาชิกทั้งหมด เมื่อจำนวนสมาชิกมีเหลือน้อยกว่าสิบ
- (2) เมื่อมีเหตุสมควรซึ่งนายทะเบียนเห็นว่าสหกรณ์นั้นจะอยู่ต่อไปไม่ได้ เมื่อนายทะเบียนได้มีคำสั่งให้เลิกสหกรณ์ โดยอาศัยความในข้อนี้แล้ว ภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่สหกรณ์ ได้รับคำสั่ง สหกรณ์จะยื่นคำร้องต่อเสนาบดีขอให้เสนาบดีสั่งเพิกถอนคำสั่งของนายทะเบียนเสียก็ได้ ถ้าหากสหกรณ์ได้ยื่นคำร้องต่อเสนาบดีตั้งว่ามานี้แล้วคำสั่งให้เลิกสหกรณ์ของนายทะเบียน นั้นต้องงดไว้จนกว่าเสนาบดีจะวินิจฉัยถึงที่สุดเห็นชอบด้วยคำสั่งนั้น

มาตรา 24 ถ้าสหกรณ์ใดต้องเลิกเพราะล้มละลาย ให้ใช้บทในพระราชบัญญัติล้มละลายซึ่งใช้อยู่ในเวลานั้นเป็นกฎหมายบังคับ

มาตรา 25 ถ้าสหกรณ์ใดเลิกเพราะเหตุอื่นนอกจากล้มละลาย ให้สมาชิกมีประชุมตามลักษณะที่กำหนดไว้ในกฎเสนาบดี ตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นทำการชำระบัญชี การเลือกผู้ชำระบัญชีนี้ต้องได้รับความเห็นชอบของนายทะเบียนด้วย ถ้าสมาชิกมิได้พร้อมกันตั้งผู้ชำระบัญชีตั้งที่กล่าวมา ข้างต้นภายในเดือนหนึ่งตั้งแต่วันเลิกสหกรณ์ไป ให้นายทะเบียนตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นภายในบังคับ แห่งบทมาตรา 23(2)

มาตรา 26 สหกรณ์ซึ่งเลิกนั้นให้ถือว่ายังคงตั้งอยู่จนกว่าผู้ชำระบัญชีจะได้รายงานต่อนายทะเบียนว่า ได้จัดการชำระบัญชีสำเร็จแล้ว และนายทะเบียนตัดชื่อสหกรณ์ออกจากทะเบียน

มาตรา 27 ผู้ชำระบัญชีซึ่งตั้งขึ้นตามมาตรา 25 มีหน้าที่ดังนี้

(1) จัดการสหกรณ์ต่อไป เพื่อชำระหนี้สินและจัดทรัพย์สินของสหกรณ์ตามพระราชบัญญัตินี้ ตามกฎเสนาบดีซึ่งออกตามพระราชบัญญัตินี้และตามข้อบังคับ

(2) ผู้ชำระบัญชีต้องทำดังต่อไปนี้ ภายในสิบสี่วันนับแต่วันที่รับตั้ง

(ก) ประกาศในหนังสือพิมพ์รายวันและโดยวิธีอื่น ให้เจ้าหน้าที่ทราบการชำระบัญชี และให้ยื่นคำทวงหนี้ต่อผู้ชำระบัญชี

(ข) ขอจดทะเบียนการชำระบัญชีต่อนายทะเบียนสหกรณ์และบอกนามผู้ชำระบัญชี

(3) ทำงบดุลยื่นต่อนายทะเบียนและที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ในเวลาเร็วที่สุดที่จะทำได้

มาตรา 28 ผู้ชำระบัญชีซึ่งตั้งขึ้นตามมาตรา 25 มีอำนาจทำการดังกล่าวต่อไปนี้

(1) เรียกประชุมสมาชิกสหกรณ์

(2) ฟ้องฎาแก่ฟ้องในคดีทั้งแพ่งและอาญา และทำประนีประนอมในเรื่องใดๆ ในนามของสหกรณ์

(3) ยื่นคำร้องต่อศาลขอให้พิพากษาให้สหกรณ์ล้มละลาย

(4) ขายทรัพย์สินของสหกรณ์

(5) เรียกให้ลูกหนี้และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ใช้หนี้ชำระเงินใช้หนี้

(6) กระทำกิจการอย่างอื่นทุกประการที่จำเป็น เพื่อให้การชำระบัญชีสำเร็จไป

มาตรา 29 ในการชำระบัญชีของสหกรณ์นั้น ให้จ่ายสินทรัพย์โดยลำดับก่อนหลังดังต่อไปนี้

(1) ใช้ค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่ผู้ชำระบัญชีได้จ่ายขาดออกไปในการชำระบัญชี

(2) ชำระหนี้สินที่ค้างแก่ผู้มีได้เป็นสมาชิก

(3) ใช้เงินซึ่งสมาชิกได้ออกทดลองไปในการจัดสหกรณ์

2.6 มาตรา 30 สินทรัพย์ของสหกรณ์ซึ่งชำระบัญชีแล้วนั้น จะแบ่งปันให้แก่สมาชิก ฤาจะจัดต่อไปประการใดตามข้อบังคับต้องเป็นทรัพย์สินเหลือจากจำหน่ายตามมาตรา 29 มาตรา 31 เมื่อการชำระบัญชีเสร็จแล้ว ผู้มีอรรถคดีจะฟ้องร้อง (1) สหกรณ์ก็ดี (2) สมาชิกคนใดคนหนึ่งก็ดี (3) ผู้ชำระบัญชีก็ดี ให้ฟ้องร้องได้ภายในกำหนดสองปีนับแต่วันที่รายงานของผู้ชำระบัญชีซึ่งได้ยื่นต่อนายทะเบียนขอให้ตัดชื่อสหกรณ์ออกจากทะเบียนตามมาตรา 26 มาตรา

3. สาระสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม

หลังจากการประกาศและบังคับใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ออกมาอีก 3 ฉบับ โดยมีสาระสำคัญในการแก้ไขเพิ่มเติม (จุฬพล ชละเอม, 2556, น. 37) คือ

3.1 พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 เนื่องจากรัฐบาลในสมัยนั้นต้องการใช้ระบบสหกรณ์เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะปัญหาชาวนาและเกษตรกร ดังนั้น เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมสหกรณ์จึงออกกฎหมายให้สหกรณ์ได้รับการยกเว้นการเรียกค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนโอนที่ดินไม่ว่าสหกรณ์จะเป็นผู้โอนหรือผู้รับโอน และหากว่าเป็นการโอนที่อำเภอกกรณีที่ดินไม่มีหลักฐานแห่งกรรมสิทธิ์ก็ให้งดเว้นการเรียกค่าธรรมเนียมการทำบริคณห์สัญญาและค่าธรรมเนียมหลักหลังเปลี่ยนแก้ข้อความในสัญญา

3.2 พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477 สหกรณ์หาทุนที่จัดตั้งขึ้นในระยะแรกยังไม่มีทุนในการดำเนินงาน ลำพังค่าหุ้นของสมาชิกที่มาถือหุ้นกันไม่เพียงพอในการให้สมาชิกกู้ไปลงทุนประกอบอาชีพ รัฐบาลจึงต้องช่วยสนับสนุนโดยการให้สหกรณ์กู้ยืมเงินหรือในกรณีสหกรณ์กู้เงินจากแหล่งเงินทุนอื่น รัฐบาลจะเป็นผู้ค้ำประกันการชำระหนี้ของสหกรณ์ เมื่อรัฐบาลให้การสนับสนุนในเรื่องเงินทุนดังกล่าวและเพื่อเป็นการควบคุมให้มีการชำระหนี้คืน จึงมีการออกกฎหมายกำหนดเงื่อนไขในการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ไว้ด้วยเพื่อประโยชน์ในการควบคุมหนี้ของรัฐบาลและความมั่นคงของสหกรณ์เอง ดังนี้

ให้สหกรณ์ที่กู้เงินจากรัฐบาล หรือที่กู้เงินจากผู้อื่นโดยรัฐบาลเป็นผู้ค้ำประกันการชำระดอกเบี้ยหรือต้นเงินหรือทั้งดอกเบี้ย และต้นเงินทุกสหกรณ์จัดสรรเงินกำไรสุทธิของสหกรณ์ตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1) หักเงินกำไรสุทธิไว้ร้อยละเก้าสิบ เพื่อเป็นทุนสำรองและเงินทุนสำรองนี้จะจำหน่ายเพื่อประโยชน์อย่างใด ๆ ไม่ได้นอกจากเพื่อชำระหนี้เงินกู้ซึ่งจะถึงกำหนดชำระเงินสำรองนี้ให้อยู่ในความควบคุมดูแลของกรมสหกรณ์

2) หักเงินกำไรสุทธิไว้ร้อยละห้า เพื่อจ่ายเข้าสมทบทุนสหกรณ์กลางของสหกรณ์และให้กรมสหกรณ์เก็บรักษาไว้ หากสหกรณ์ใดสหกรณ์หนึ่งที่ใช้เงินจากรัฐบาลหรือที่รัฐบาลเป็นผู้ค้ำประกันการชำระหนี้เกิดมีหนี้สินล้นพ้นตัว กรมสหกรณ์มีอำนาจถอนเงินนี้ชำระหนี้สินของสหกรณ์นั้น ๆ ได้โดยได้รับอนุญาตจากกระทรวงการคลังก่อน

3) หักเงินกำไรสุทธิไว้ร้อยละห้า เพื่อสมทบทุนสาธารณะของสหกรณ์ ทุนสาธารณะนี้เพื่อใช้จ่ายในกิจการอันเป็นสาธารณูปโภคในท้องที่ การเบิกจ่ายเงินนี้จะต้องได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนสหกรณ์

ถ้าสหกรณ์ประเภทที่ยอมให้เฉลี่ยผลกำไรได้ในหมู่สมาชิก ให้สหกรณ์ตั้งบัญชีไว้ต่างหากสำหรับเงินกู้ที่รัฐบาลให้กู้หรือที่รัฐบาลค้ำประกันการชำระหนี้

3.3 พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477 (ฉบับที่ 2) ยกเลิกความในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน “ถ้าสหกรณ์เกี่ยวข้องในกิจการใดซึ่งกฎหมายกำหนดให้ลงทะเบียนสำหรับการได้มา การจำหน่าย การยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้หรือการยึดหน่วงซึ่งกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินอันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ การลงทะเบียนเช่นนั้นให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม ถ้าไม่มีทะเบียนบรรดาวิธีการซึ่งกฎหมายกำหนดให้ทำที่ว่าการอำเภอเพื่อประโยชน์อย่างเดียวกันนั้น ให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม”

โดยสรุป พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 แนวทางการออกกฎหมายสหกรณ์ฉบับนี้ได้คงสาระสำคัญมาจากพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 และพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 แต่เพิ่มความสมบูรณ์ในด้าบทให้มากยิ่งขึ้น รวมบทบัญญัติทั้งสิ้น 34 มาตรา ได้มีการกำหนดสาระสำคัญ คือ กำหนดค่านิยามคำว่า “สหกรณ์” ไว้ และบัญญัติให้สหกรณ์มี 2 ชนิด คือ สหกรณ์จำกัดสินใช้และสหกรณ์ไม่จำกัดสินใช้ มีบทบัญญัติให้จัดตั้งชุมนุมสหกรณ์ได้ มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการเงินของสหกรณ์ คือ ให้สหกรณ์ฝากเงินในคลังออมสินของรัฐบาล หรือจัดการอย่างอื่นตามที่อนุญาตไว้ในกฎกระทรวง และมีบทบัญญัติกำหนดหลักเกณฑ์การเลิกสหกรณ์ การแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีทำการชำระบัญชีสหกรณ์ที่เลิก

สำหรับฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติมอีก 3 ฉบับ ได้มีการกำหนดสาระสำคัญเพิ่มเติม คือ

1) พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 ให้ยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ในการโอนเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งสหกรณ์เป็นผู้โอนหรือผู้รับโอน เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดหลักประกันเงินกู้ของสมาชิกสหกรณ์

2) พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477 บทบัญญัติที่เป็นสาระสำคัญ คือ ในกรณีที่รัฐบาลให้สหกรณ์กู้เงิน หรือสหกรณ์กู้เงินจากผู้อื่นแต่รัฐบาลเป็นผู้ค้ำประกัน สหกรณ์ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขเกี่ยวกับเงิน ดอกเบี้ย การผ่อนชำระหนี้ หลักประกัน และการตีราคาที่ดิน ซึ่งจะได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ฯลฯ

3) พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477 (ฉบับที่ 2) โดยปรับปรุงยกเว้นการเสียค่าธรรมเนียมและให้ใช้ความต่อไปนี้แทน คือ “ถ้าสหกรณ์เกี่ยวข้องในกิจการใด ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ลงทะเบียนสำหรับการได้มา การจำหน่าย การยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ หรือการยึดหน่วงซึ่งกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ หรือทรัพย์สินอันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ การลงทะเบียนเช่นนั้นให้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม ถ้าไม่มีทะเบียน บรรดาวิธีการซึ่งกฎหมายกำหนดให้ทำที่ว่าการอำเภอ เพื่อประโยชน์อย่างเดียวกันนั้น ให้ได้รับยกเว้นจากการเสียค่าธรรมเนียมเช่นกัน” การงดเว้นเก็บค่าธรรมเนียมดังกล่าว ได้ยึดถือเป็นต้นแบบของเนื้อหาการออกกฎหมายสหกรณ์มาจนถึงปัจจุบัน

กิจกรรม 10.1.2

1. เพราะเหตุใดรัฐบาลจึงจัดให้มีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471 ขึ้น
2. พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471 และที่แก้ไขเพิ่มเติมมีสาระสำคัญอย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 10.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.1 เรื่องที่ 10.1.2)

เรื่องที่ 10.1.3

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม บังคับใช้มาจนถึงปี พ.ศ. 2511 รวม 40 ปี ปรากฏว่ากิจการสหกรณ์มีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น แต่ธุรกิจของสหกรณ์ยังไม่สามารถอำนวยความสะดวกแก่สมาชิกได้ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องจากสหกรณ์ส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์หาทุนขนาดเล็ก ดังนั้นรัฐบาลจึงตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 โดยปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ขึ้นใหม่ให้ทันสมัย เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานสหกรณ์ให้ดีขึ้น โดยมีหลักการและเหตุผลการตรา และสาระสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

1. หลักการและเหตุผลการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม

รัฐบาลเริ่มมีความมั่นใจว่าการใช้ระบบสหกรณ์เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาและส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนเดินมาถูกทางแล้ว และเพื่อให้การส่งเสริมพัฒนาสหกรณ์เป็นไปอย่างมั่นคงถาวร จึงได้นำไปกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553, น. 38-39)

ใน พ.ศ. 2511 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ประกาศและบังคับใช้เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2511 เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ เนื่องจากกิจการของสหกรณ์ได้ขยายตัวขึ้นเป็นลำดับ แต่กฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ที่ใช้อยู่ในขณะนั้น เป็นกฎหมายที่ใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2471 และแก้ไขครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. 2477 จึงสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับกาลสมัย และเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานของสหกรณ์ให้ดียิ่งขึ้น การปรับปรุงกฎหมายครั้งนี้เป็นการปรับปรุงกฎหมายสหกรณ์ฉบับเก่าทั้งหมด มีหัวข้อสำคัญประกอบด้วย การจดทะเบียนสหกรณ์ การดำเนินงานสหกรณ์ การควบคุมสหกรณ์ และการเลิกสหกรณ์ ทั้งที่เป็นสหกรณ์จำกัด และสหกรณ์ไม่จำกัด เรื่องของชุมนุมสหกรณ์ การควบสหกรณ์เข้ากัน การชำระบัญชี การมีสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย รวมทั้งบทกำหนดโทษและบทเฉพาะกาล

ในห้วงเวลาของการบังคับใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มีประกาศของคณะปฏิวัติหลายฉบับเข้ามาเป็นส่วนประกอบกฎหมายสหกรณ์ฉบับนี้ เนื่องจากมีเหตุการณ์รัฐประหารเกิดขึ้นเมื่อปลาย พ.ศ. 2514 จึงขอนำประกาศของคณะปฏิวัติมาลงเพิ่มในที่นี้ด้วยเพื่อให้ทราบความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน

1.1 ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 140 ประกาศ ณ วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2515 ประกาศที่เป็นคำสั่งของคณะปฏิวัติฉบับนี้มีเหตุผลว่า เกษตรกรรมเป็นอาชีพสำคัญของราษฎรส่วนใหญ่ และผลผลิตทางเกษตรกรรมเป็นสินค้าขายออกที่นำรายได้มาสู่ประเทศเป็นอันดับหนึ่ง แต่ปรากฏว่าราษฎรผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมส่วนมากเป็นผู้มีทุนทรัพย์น้อย และประสบอุปสรรคในการผลิตและการจำหน่ายตลอดมา

ราษฎรผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจึงได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรขึ้นในท้องที่จังหวัดต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักรแล้วประมาณ 6,200 กลุ่ม ซึ่งมีสมาชิกประมาณ 330,000 ครอบครัว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพ จากสถานการณ์ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน คณะปฏิวัติจึงเห็นสมควรจัดให้กลุ่มเกษตรกรเหล่านี้มีฐานะเป็นนิติบุคคล เพื่อให้มีอำนาจหน้าที่แสวงหาทุนจากสถาบันการเงินของรัฐหรือของเอกชนมาดำเนินการให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ทั้งนี้ภายใต้การสนับสนุนส่งเสริมและกำกับของทางราชการ อันจะมีผลให้กลุ่มเกษตรกรเจริญเป็นปึกแผ่นและสามารถแปรสภาพเป็นสหกรณ์ และดำเนินการในรูปสหกรณ์ตามกฎหมายว่าด้วยการสหกรณ์ได้โดยเร็ว และเพื่อให้การเป็นไปตามความประสงค์จำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการ

ในปี พ.ศ. 2502 กระทรวงสหกรณ์ได้พิจารณาเห็นว่าพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ได้บังคับมารวมเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 30 ปี สมควรจะมีการปรับปรุงให้เหมาะสมแก่กาลสมัยและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว จึงมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการเกี่ยวกับการปรับปรุงกฎหมายสหกรณ์ขึ้นเป็นชุดแรกเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2502 แต่ในปี พ.ศ. 2506 ได้มีการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม โดยยุบกระทรวงสหกรณ์และโอนทั้งหมดไปเป็นของกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ซึ่งตั้งขึ้นใหม่และให้กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติรับผิดชอบเกี่ยวกับงานสหกรณ์ การปรับปรุงกฎหมายสหกรณ์จึงชะงักไประยะหนึ่งจนกระทั่งปี พ.ศ. 2508 กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติจึงตั้งคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ขึ้นใหม่

เมื่อได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 จึงมีผลเป็นการยกเลิกกฎหมายสหกรณ์เดิมคือ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และที่แก้ไขเพิ่มเติมทุกฉบับ แต่การยกเลิกกฎหมายเดิมดังกล่าวไม่ได้กระทบกระเทือนถึงสถานะความเป็นสหกรณ์ ชุมนุมสหกรณ์ ซึ่งได้จดทะเบียนอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ใช้บังคับ เนื่องจากมีบทเฉพาะการตามมาตรา 119 กำหนดให้สหกรณ์ที่จดทะเบียนอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้บังคับเป็นสหกรณ์ตามพระราชบัญญัตินี้ด้วยสหกรณ์

หัวหน้าคณะปฏิวัติจึงมีคำสั่งให้เพิ่มความในคำสั่งเป็นส่วนที่ 8 ของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และให้ใช้บังคับถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

1.2 ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 141 ประกาศ ณ วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2515 มีเหตุผลข้อพิจารณาของคณะปฏิวัติว่า ตามที่ได้มีประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 140 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรขึ้นนั้น เพื่อให้การเป็นไปตามประกาศของคณะปฏิวัตินี้ดังกล่าว สมควรตราหลักเกณฑ์และวิธีการว่าด้วยการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรขึ้นเพื่อเป็นพื้นฐานในอันที่จะแปรสภาพกลุ่มเกษตรกรให้เป็นสหกรณ์การเกษตรต่อไป จึงได้มีคำสั่งเป็นประกาศของคณะปฏิวัติ และให้ใช้บังคับถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

1.3 ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 247 ประกาศ ณ วันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 คณะปฏิวัติพิจารณาเห็นสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีอำนาจจ่ายดอกผลที่เกิดจากทุนกลางของบรรดาสหกรณ์ไม่จำกัดให้แก่สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเพื่อนำไปใช้จ่ายในการให้การศึกษาอบรมวิชาการเกี่ยวกับกิจการสหกรณ์แก่สมาชิกสหกรณ์ กรรมการดำเนินการของสหกรณ์ และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ซึ่งจะเป็นผลดีแก่กิจการสหกรณ์ยิ่งขึ้น หัวหน้าคณะปฏิวัติจึงออก

คำสั่งยกเลิกมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 แล้วปรับปรุงใหม่ให้สอดคล้องกับเหตุผลดังกล่าว โดยเป็นประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 247 และให้ใช้บังคับถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ในส่วนของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ยังมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายสหกรณ์ระหว่างการประกาศบังคับใช้ โดยกล่าวถึงว่าพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานกว่าสิบปีและภาวะการเงินได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอันมาก เช่นดอกเบี้ยของธนาคารเพิ่มขึ้น หากไม่มีการแก้ไขสมาชิกของสหกรณ์จะปลีกตัวจากสหกรณ์ไปกระทำธุรกิจเกี่ยวกับการเงินกับทางธนาคารจะเป็นการเสียหายแก่การดำเนินกิจการสหกรณ์ จึงเป็นการจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงเงินปันผลตามหุ้นที่สหกรณ์อาจจะจ่ายให้แก่สมาชิกให้สูงขึ้น และระดมทุนให้แก่สหกรณ์เพื่อช่วยยกฐานะสหกรณ์ให้เกิดความมั่นคง และมีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2524 ประกาศและบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2524

2. สาระสำคัญของพระราชบัญญัติพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มีบทบัญญัติทั้งสิ้น 119 มาตรา มีสาระสำคัญดังนี้

2.1 กำหนดนิยามตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มาตรา 4 ในพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 กำหนดนิยามไว้ดังนี้

“สหกรณ์” หมายความว่า คณะบุคคลซึ่งรวมกันดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันและได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้

“สมาชิก” หมายความว่า สมาชิกของสหกรณ์จำกัดหรือสหกรณ์ไม่จำกัด

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์จำกัด หรือสหกรณ์ ไม่จำกัด คณะกรรมการดำเนินการของชุมนุมสหกรณ์ในกรณีชุมนุมสหกรณ์หรือคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์แห่งประเทศไทยในกรณีสหกรณ์แห่งประเทศไทย แล้วแต่กรณี

“ข้อบังคับ” หมายความว่า ข้อบังคับของสหกรณ์จำกัดหรือสหกรณ์ไม่จำกัด

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มาตรา 7 สหกรณ์มีสองชนิด

(1) **สหกรณ์จำกัด** คือ สหกรณ์ซึ่งสมาชิกมีความรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินค่าหุ้นที่ยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าหุ้นที่ตนถือ

(2) **สหกรณ์ไม่จำกัด** คือ สหกรณ์ซึ่งสมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อหนี้ทั้งปวงของสหกรณ์โดยไม่จำกัด

2.2 ประเภทของสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มาตรา 8 รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นคราวๆ ว่า จะรับจดทะเบียนสหกรณ์ประเภทใด ในท้องที่ใด และอาชีพของผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกของสหกรณ์ประเภทของสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียนให้กำหนดโดยกฎกระทรวง

มีกฎกระทรวงฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2511) ซึ่งออกตามความในมาตรานี้ได้กำหนดประเภทสหกรณ์ที่ได้รับจดทะเบียนไว้ 8 ประเภท คือ 1) สหกรณ์การชนกิจ 2) สหกรณ์การซื้อ 3) สหกรณ์การขาย 4) สหกรณ์การบริการ 5) สหกรณ์การเช่าที่ดิน 6) สหกรณ์การเช่าซื้อที่ดิน 7) สหกรณ์นิคม และ 8) สหกรณ์อเนกประสงค์

ต่อมาได้มีการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ครั้งใหญ่โดยประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 236 ซึ่งมีผลตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2515 ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับงานสหกรณ์ในสำนักงานปลัดกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ กรมสหกรณ์ที่ดินและกรมสหกรณ์พาณิชย์และชนกิจ กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ มาจัดตั้งเป็นกรมส่งเสริมสหกรณ์ สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงมีการออกกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2516) ประกาศใช้วันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2516 กำหนดประเภทสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียนไว้ 6 ประเภท เพื่อให้สอดคล้องกับการแบ่งส่วนราชการกรมส่งเสริมสหกรณ์ ดังต่อไปนี้ 1) สหกรณ์การเกษตร 2) สหกรณ์ประมง 3) สหกรณ์นิคม 4) สหกรณ์ร้านค้า 5) สหกรณ์บริการ และ 6) สหกรณ์ออมทรัพย์

2.3 สหกรณ์จำกัด ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511

การจดทะเบียนสหกรณ์จำกัด หลักเกณฑ์ในการขอจดทะเบียนสหกรณ์จำกัดบัญญัติไว้ในหมวด 1 มาตรา 11 ถึงมาตรา 20 สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

มาตรา 11 คณะบุคคลซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าสิบคนจะจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ จำกัด ตามมาตรา 7 (1) ได้ต้อง

(1) มีกิจการรวมกันตามประเภทของสหกรณ์ที่ขอจดทะเบียนและในการดำเนินกิจการร่วมกันนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

(2) เป็นบุคคลธรรมดา บรรลุนิติภาวะ มีคุณสมบัติตามที่กำหนดในข้อบังคับประกอบ อาชีพตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดและสมัครใจเป็นสมาชิกของสหกรณ์

(3) มีทุนซึ่งแบ่งเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่าๆ กัน และผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกแต่ละคนต้องถือหุ้นอย่างน้อยหนึ่งหุ้น แต่ต้องไม่เกินหนึ่งในห้าของจำนวนหุ้นทั้งหมด

(4) มีข้อบังคับถูกต้องตามมาตรา 14

มาตรา 12 การขอจดทะเบียนสหกรณ์จำกัด ให้ผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกของสหกรณ์จำกัด เลือกตั้งคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์จำกัดขึ้นไม่น้อยกว่าสิบคนเพื่อลงลายมือชื่อยื่นคำขอจดทะเบียนต่อนายทะเบียนสหกรณ์พร้อมกับบัญชีรายชื่อของผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกของสหกรณ์จำกัดทั้งหมดและรายการอื่นตามแบบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด และสำเนารายงานการประชุมของผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกของสหกรณ์จำกัดหนึ่งฉบับ และข้อบังคับสองฉบับ

มาตรา 14 ข้อบังคับของสหกรณ์จำกัดอย่างน้อยต้องมีรายการดังต่อไปนี้

(1) ชื่อสหกรณ์ (2) ประเภทของสหกรณ์ (3) วัตถุประสงค์ (4) ที่ตั้งสำนักงาน (5) ทุนซึ่งแบ่งเป็นหุ้น มูลค่าของหุ้น การชำระค่าหุ้นด้วยเงินหรือทรัพย์สินอื่น การขายและการโอนหุ้น ตลอดจนการจ่ายคืนค่าหุ้น (6) การดำเนินงานการบัญชีและการเงินของสหกรณ์ (7) คุณสมบัติของสมาชิกวิธีรับสมาชิก และการขาดจากสมาชิกภาพ (8) การประชุมใหญ่ (9) การเลือกตั้งการดำรงตำแหน่งการพ้นจากตำแหน่ง และการประชุมของคณะกรรมการ (10) การแต่งตั้งการดำรงตำแหน่งการพ้นจากตำแหน่งการกำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้จัดการ

เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์ได้รับคำขอจดทะเบียน และได้พิจารณาแล้วเห็นว่าคำขอจดทะเบียนถูกต้องตามมาตรา 11 และมีเอกสารครบถ้วนตามมาตรา 12 และการจัดตั้งสหกรณ์ตามที่ขอจดทะเบียนนั้นจะไม่เสียหายแก่ระบบการจัดสหกรณ์ก็ให้นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนในกรณีที่นายทะเบียนสหกรณ์มีคำสั่งไม่รับจดทะเบียนให้แจ้งคำสั่งนั้นเป็นหนังสือไปยังผู้ขอจดทะเบียนโดยมิชักช้า ผู้ขอจดทะเบียนมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งไม่รับจดทะเบียนต่อรัฐมนตรีได้โดยยื่นอุทธรณ์ต่อนายทะเบียนสหกรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งคำวินิจฉัยของรัฐมนตรีให้เป็นที่สุด

สหกรณ์จำกัดที่ได้จดทะเบียนแล้วเป็นนิติบุคคล และให้นายทะเบียนสหกรณ์ ออกใบสำคัญรับจดทะเบียนแก่สหกรณ์จำกัดนั้น และให้ถือว่าผู้ลงชื่อขอจดทะเบียนสหกรณ์จำกัด และผู้ที่มีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อตามมาตรา 12 เป็นสมาชิกสหกรณ์จำกัดนับตั้งแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนเป็นสหกรณ์จำกัดในกรณีที่มีผู้ขอเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์จำกัด ภายหลังที่สหกรณ์จำกัดได้จดทะเบียนให้ถือว่าได้เป็นสมาชิกเมื่อได้ชำระค่าหุ้นตามข้อบังคับของสหกรณ์จำกัดแล้ว สหกรณ์จำกัดต้องมีคำว่า “จำกัด” เป็นคำสุดท้ายต่อชื่อของสหกรณ์นั้น

การดำเนินงานของสหกรณ์จำกัด การดำเนินงานของสหกรณ์จำกัดมีบัญญัติไว้ในหมวด 2 มาตรา 21 ถึงมาตรา 34 สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

มาตรา 21 เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ให้สหกรณ์จำกัดกระทำการดังต่อไปนี้ได้

- (1) จัดให้ได้มาซื้อถือกรรมสิทธิ์หรือทรัพย์สินครอบครองกู้หรือยืม เช่า เช่าซื้อ รับโอนสิทธิการเช่าหรือสิทธิการเช่าซื้อจําเองหรือจําหน่ายหรือจําหน่ายด้วยวิธีอื่นใด ซึ่งทรัพย์สิน
- (2) ให้กู้ให้ยืม ให้เช่า ให้เช่าซื้อให้สินเชื่อ รับจําเองหรือรับจําหน่ายซึ่งทรัพย์สินแก่สมาชิกหรือของสมาชิก
- (3) ให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงินโดยได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์
- (4) ค้ำประกันเงินกู้หรือสินเชื่อของสมาชิกรวมทั้งการค้ำประกันการให้เช่าซื้อ หรือให้ยืมทรัพย์สินอื่นแก่สมาชิก
- (5) รับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือฝากประจำจากสมาชิกได้ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์
- (6) ซื้อหุ้นของธนาคารซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์
- (7) ซื้อหุ้นหรือหุ้นกู้ของชุมนุมสหกรณ์
- (8) ซื้อหุ้นของสหกรณ์อื่น หรือของสถาบันซึ่งประกอบธุรกิจอันทำให้เกิดความสะดวกหรือส่งเสริมความเจริญแก่กิจการของสหกรณ์โดยได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์
- (9) ดำเนินธุรกิจและการค้าเพื่อประโยชน์ของสมาชิก
- (10) ให้การสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกและครอบครัวที่ต้องภัยพิบัติเกี่ยวกับอาชีพ
- (11) ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก
- (12) ขอหรือรับความช่วยเหลือทางวิชาการจากทางราชการ หน่วยงานของต่างประเทศ หรือบุคคลอื่นใด ทั้งนี้ให้เป็นไปตามนโยบายหรือแนวทางดำเนินงานตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

(13) ดำเนินกิจการอย่างอื่นบรรดาที่เกี่ยวกับหรือเนื่องในการจัดให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์

มีการยกเลิกความในมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 โดยมีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2524 โดยใช้ข้อความต่อไปนี้

มาตรา 24 ให้มีคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์จำกัดคณะหนึ่งประกอบด้วย กรรมการซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิกเป็นผู้ดำเนินการและเป็นผู้แทนสหกรณ์จำกัด ในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก เพื่อการนี้คณะกรรมการจะมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนหรือผู้จัดการทำการแทนก็ได้

มาตรา 27 ให้คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์จำกัดนัดสมาชิกมาประชุมกันเป็นการประชุมใหญ่สามัญครั้งแรกภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่จดทะเบียนสหกรณ์จำกัดเพื่อตั้งคณะกรรมการและมอบหมายการตั้งปวงให้แก่คณะกรรมการการประชุมใหญ่สามัญครั้งต่อไปให้คณะกรรมการเรียกประชุมอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้งภายในหนึ่งร้อยห้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีทางบัญชีของสหกรณ์นั้น

ในการประชุมใหญ่ของสหกรณ์จำกัด ถ้าสมาชิกหรือผู้แทนสมาชิกแล้วแต่กรณีมาประชุมไม่ครบองค์ประชุม ให้นัดประชุมใหญ่อีกครั้งหนึ่งภายในสิบสี่วันนับแต่วันที่นัดประชุมครั้งแรกในการประชุมครั้งหลังนี้ถ้ามิใช่การประชุมใหญ่วิสามัญที่สมาชิกร้องขอให้เรียกประชุมแล้ว เมื่อมีสมาชิกหรือผู้แทนสมาชิกแล้วแต่กรณีมาประชุมไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกหรือผู้แทนสมาชิกทั้งหมด หรือไม่น้อยกว่าสิบคน ก็ให้ถือเป็นองค์ประชุมสมาชิกคนหนึ่งแม้จะถือหุ้นจำนวนเท่าใดก็ตาม ให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมใหญ่ให้ถือเสียงข้างมากเว้นแต่ในกรณีดังต่อไปนี้ให้ถือเสียงสองในสาม ของจำนวนสมาชิกที่มาประชุม

(1) การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ

(2) การเลิกสหกรณ์จำกัด

(3) การอื่นใดที่ข้อบังคับกำหนดให้ใช้เสียงสองในสามของจำนวนสมาชิกที่มาประชุม ในการประชุมใหญ่ สมาชิกหรือผู้แทนสมาชิกจะมอบอำนาจให้ผู้อื่นมาประชุมแทนตนไม่ได้

มาตรา 31 ในการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์จำกัด ให้จัดสรรเป็นเงินสำรองไม่น้อยกว่าร้อยละสิบของกำไรสุทธิและเป็นค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ร้อยละห้าของกำไรสุทธิแต่ต้องไม่เกินห้าพันบาทกำไรสุทธิประจำปีที่เหลือจากการจัดสรรเป็นเงินสำรองและค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยแล้ว ที่ประชุมใหญ่อาจจัดสรรได้ดังต่อไปนี้

(1) จ่ายเป็นเงินปันผลตามหุ้นที่ชำระแล้วตามที่กำหนดในข้อบังคับแต่ไม่เกินอัตราร้อยละแปดต่อปี

(2) จ่ายเป็นเงินเฉลี่ยคืนให้แก่สมาชิกตามส่วนธุรกิจที่สมาชิกได้ทำไว้กับสหกรณ์จำกัด ในระหว่างปีตามที่กำหนดในข้อบังคับ

(3) จ่ายเป็นเงินโบนัสแก่กรรมการและเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์จำกัดตามที่กำหนดในข้อบังคับแต่ไม่เกินร้อยละสิบของกำไรสุทธิ

(4) จ่ายเป็นทุนสะสมไว้เพื่อดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดของสหกรณ์จำกัดตามที่กำหนดในข้อบังคับ

การควบคุมสหกรณ์ การควบคุมสหกรณ์มีบัญญัติไว้ในหมวด 3 มาตรา 35 ถึงมาตรา 49 สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

มาตรา 36 เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ให้นายทะเบียนสหกรณ์รองนายทะเบียนสหกรณ์ผู้ตรวจการสหกรณ์ผู้สอบบัญชีหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย มีอำนาจเข้าไปตรวจสอบในสำนักงานของสหกรณ์จำกัด ในระหว่างเวลาทำงานของสหกรณ์จำกัดได้ให้ผู้ซึ่งเกี่ยวข้องอำนวยความสะดวกหรือช่วยเหลือ หรือให้คำชี้แจงแก่ผู้ปฏิบัติการตามสมควร ให้ผู้ปฏิบัติการตามวรรคหนึ่งแสดงบัตรประจำตัวต่อผู้ซึ่งเกี่ยวข้องบัตรประจำตัวตามวรรคสองให้เป็นไปตามแบบที่รัฐมนตรีกำหนด

มาตรา 38 ให้สหกรณ์จำกัดจัดทำบัญชีอย่างน้อยครั้งหนึ่งในรอบสิบสองเดือน อันจัดว่าเป็นรอบปีทางบัญชีของสหกรณ์จำกัดงบดุลนั้นต้องมีรายการแสดงทรัพย์สินและหนี้สินของสหกรณ์ จำกัด กับทั้งบัญชีกำไรขาดทุนตามแบบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดงบดุลนั้นต้องทำให้แล้วเสร็จและจัดให้มีผู้สอบบัญชีตรวจสอบ แล้วนำเสนอเพื่ออนุมัติในที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ จำกัด ภายในหนึ่งร้อยห้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีทางบัญชี

มาตรา 43 ในกรณีที่กรรมการ ผู้จัดการ หรือพนักงานอื่นของสหกรณ์จำกัดทำให้สหกรณ์จำกัดเสียหายถ้าสหกรณ์จำกัดไม่ร้องทุกข์ หรือฟ้องคดีให้นายทะเบียนสหกรณ์ร้องทุกข์หรือฟ้องคดีได้และให้พนักงานอัยการรับว่าต่างให้สหกรณ์จำกัดและให้สหกรณ์จำกัดชดเชยค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการร้องทุกข์ฟ้องคดีหรือการว่าต่างแก่นายทะเบียนสหกรณ์หรือพนักงานอัยการแล้ว แต่กรณี

มาตรา 44 ให้นายทะเบียนสหกรณ์แต่งตั้งผู้สอบบัญชีเพื่อตรวจสอบบัญชีของสหกรณ์ อย่างน้อยปีละครั้งการตรวจสอบบัญชีนั้น ให้ปฏิบัติตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดและให้เสนอรายงานการสอบบัญชีตามแบบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

มาตรา 45 ให้นายทะเบียนสหกรณ์แต่งตั้งผู้ตรวจการสหกรณ์เพื่อตรวจสอบกิจการและภาวะการเงินของสหกรณ์ได้ตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด เมื่อตรวจสอบแล้วให้เสนอรายงานการตรวจสอบต่อนายทะเบียนสหกรณ์

มาตรา 48 ให้กรณีที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งให้คณะกรรมการออกจากตำแหน่ง กรรมการทั้งคณะให้นายทะเบียนสหกรณ์ตั้งคณะกรรมการชั่วคราวขึ้นคณะหนึ่ง มีอำนาจและหน้าที่ เช่นเดียวกับคณะกรรมการและให้อยู่ในตำแหน่งไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่แต่งตั้งให้คณะกรรมการชั่วคราวได้รับคำตอบแทนเช่นเดียวกับที่คณะกรรมการได้รับก่อนที่จะพ้นจากตำแหน่งกรรมการให้คณะกรรมการชั่วคราวจัดให้มีการประชุมใหญ่เพื่อเลือกตั้งกรรมการขึ้นใหม่ ทั้งคณะตามวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับ

มาตรา 49 ในกรณีที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งให้กรรมการบางคนออกจากตำแหน่งกรรมการให้นายทะเบียนสหกรณ์ตั้งสมาชิกเป็นกรรมการแทน และให้ผู้ซึ่งเป็นกรรมการใหม่นี้ ดำรงตำแหน่งกรรมการเท่าระยะเวลาของผู้ซึ่งตนแทน

การเลิกสหกรณ์จำกัด การควบคุมสหกรณ์มีบัญญัติไว้ในหมวด 4 มาตรา 50 ถึงมาตรา 53 ดังนี้
 มาตรา 50 สหกรณ์จำกัดย่อมเลิกด้วยเหตุหนึ่งเหตุใดดังต่อไปนี้

- (1) ถ้ามีข้อบังคับกำหนดให้เลิกในกรณีใด เมื่อมีกรณีนั้น
- (2) เมื่อสหกรณ์จำกัดมีจำนวนสมาชิกเหลือน้อยกว่าสิบคน
- (3) เมื่อที่ประชุมใหญ่ลงมติให้เลิก
- (4) เมื่อล้มละลาย
- (5) เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์สั่งให้เลิก

นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งเลิกสหกรณ์จำกัดได้ เมื่อปรากฏว่า

- (1) สมาชิกเกินกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดแจ้งเป็นหนังสือต่อนายทะเบียนสหกรณ์ขอให้เลิกสหกรณ์จำกัดโดยแสดงเหตุผลที่ขอให้เลิกอย่างละเอียด
- (2) สหกรณ์จำกัดไม่เริ่มดำเนินกิจการภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่จดทะเบียน หรือหยุดดำเนินกิจการติดต่อกันเป็นเวลาสองปีนับแต่วันที่หยุดดำเนินกิจการ
- (3) สหกรณ์จำกัดไม่อาจดำเนินกิจการให้เป็นผลดีหรือการดำเนินการของสหกรณ์จำกัดก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์หรือประโยชน์ส่วนรวม

2.4 สหกรณ์ไม่จำกัดตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 สหกรณ์ไม่จำกัดตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มีบัญญัติไว้ในส่วนที่ 2 มาตรา 54 ถึงมาตรา 71 สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

สหกรณ์ไม่จำกัด คือ สหกรณ์ซึ่งสมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อหนี้ทั้งปวงของสหกรณ์โดยไม่จำกัด ดังนั้น กฎหมายจึงไม่บังคับให้สหกรณ์ไม่จำกัดต้องมีทุนซึ่งแบ่งเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่าๆ กันและสมาชิกต้องถือหุ้นอย่างน้อยหนึ่งหุ้นแต่ต้องไม่เกินหนึ่งในห้าของจำนวนหุ้นทั้งหมด สำหรับหลักเกณฑ์และขั้นตอนการขอจดทะเบียนสหกรณ์ไม่จำกัดให้นำหลักเกณฑ์และขั้นตอนการจดทะเบียนสหกรณ์จำกัดมาใช้บังคับโดยอนุโลม ตามนัยมาตรา 56 มาตรา 57 สหกรณ์ไม่จำกัดที่จดทะเบียนแล้วเป็นนิติบุคคลและให้นายทะเบียนสหกรณ์ออกใบสำคัญรับจดทะเบียนนั้นแก่สหกรณ์ไม่จำกัด และให้ถือว่าผู้ลงชื่อขอจดทะเบียนสหกรณ์ไม่จำกัดและผู้ที่มีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อตามมาตรา 56 เป็นสมาชิกสหกรณ์ไม่จำกัดนับตั้งแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ไม่จำกัดในกรณีที่มีผู้ขอเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์ไม่จำกัดภายหลังที่สหกรณ์ไม่จำกัดได้จดทะเบียนแล้ว ให้ถือว่าได้เป็นสมาชิกเมื่อที่ประชุมใหญ่ได้รับรองการเป็นสมาชิก

มาตรา 59 การประชุมใหญ่สามัญ และการประชุมใหญ่วิสามัญของสหกรณ์ไม่จำกัดให้ความหมายในมาตรา 27 และมาตรา 28 มาใช้บังคับโดยอนุโลม เว้นแต่การประชุมใหญ่สามัญให้คณะกรรมการเรียกประชุมอย่างน้อยปีละสองครั้งการประชุมใหญ่ของสหกรณ์ไม่จำกัด ต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

มาตรา 61 ในการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ไม่จำกัด ให้จัดสรรดังต่อไปนี้

- (1) ร้อยละห้า เป็นทุนเพื่อสาธารณประโยชน์ของสหกรณ์ไม่จำกัด
- (2) ร้อยละห้า สมทบทุนกลางของบรรดาสหกรณ์ไม่จำกัด

(3) ร้อยละห้า เป็นค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยแต่ต้องไม่เกินห้าพันบาท ส่วนที่เกินห้าพันบาทให้นำไปสมทบเงินสำรองของสหกรณ์ไม่จำกัด

(4) ไม่น้อยกว่าร้อยละแปดสิบห้า เป็นเงินสำรองของสหกรณ์ไม่จำกัด
มาตรา 62 เงินสำรองตามมาตรา 61(4) จะถอนจากบัญชีเงินสำรองได้เพื่อชดเชยการขาดทุนเท่านั้น

มาตรา 63 ทุนเพื่อสาธารณประโยชน์ของสหกรณ์ไม่จำกัดตามมาตรา 61(1) นั้น จะจ่ายได้เฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณประโยชน์ในท้องถิ่น การส่งเสริมกิจการสหกรณ์หรือการศึกษาอบรมทางสหกรณ์ทั้งนี้ตามที่ได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่และได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์รองนายทะเบียนสหกรณ์หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายจากนายทะเบียนสหกรณ์

บทบัญญัติในส่วนอื่นๆ เช่น การจดทะเบียน การดำเนินงานและการควบคุมสหกรณ์ไม่จำกัดให้นำบทบัญญัติในส่วนที่ 1 ว่าด้วยสหกรณ์จำกัดมาใช้บังคับโดยอนุโลม ส่วนการเลิกสหกรณ์ไม่จำกัดก็นำความในมาตรา 50 และมาตรา 51 มาใช้บังคับโดยอนุโลมเช่นกัน การชำระบัญชีสหกรณ์ไม่จำกัดให้เป็นไปตามบทบัญญัติในส่วนที่ 5 ว่าด้วยการชำระบัญชี

2.5 ชุมนุมสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ชุมนุมสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มีบัญญัติไว้ในส่วนที่ 3 มาตรา 72 ถึงมาตรา 80 สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

มาตรา 72 สหกรณ์ตั้งแต่สามสหกรณ์ขึ้นไป ที่ประสงค์จะร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่เข้าร่วมกันนั้น อาจรวมกันจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์ได้

มาตรา 73 การจัดตั้งชุมนุมสหกรณ์จะกระทำได้อีกเมื่อที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์แต่ละสหกรณ์ได้มีมติให้เข้าร่วมในการจัดตั้งชุมนุมสหกรณ์นั้นได้

มาตรา 74 การจัดตั้งการจดทะเบียน การดำเนินงาน การประชุมใหญ่การควบคุมการเลือกตั้งและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการและการเลิกชุมนุมสหกรณ์ให้นำบทบัญญัติในส่วนที่ 1 ว่าด้วยสหกรณ์จำกัด มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 75 ในการดำเนินการจัดตั้งชุมนุมสหกรณ์ให้คณะกรรมการของแต่ละสหกรณ์ตั้งผู้แทนขึ้นสหกรณ์ละหนึ่งคนประกอบเป็นคณะผู้จัดตั้งชุมนุมสหกรณ์เพื่อดำเนินการจัดตั้งชุมนุมสหกรณ์

มาตรา 76 การขอจดทะเบียนชุมนุมสหกรณ์นั้น ให้คณะผู้จัดตั้งชุมนุมสหกรณ์อย่างน้อยสามคนลงลายมือชื่อยื่นคำขอต่อนายทะเบียนสหกรณ์

มาตรา 77 ให้ชุมนุมสหกรณ์ที่ได้จดทะเบียนแล้วเป็นนิติบุคคล และเป็นสหกรณ์จำกัดตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 78 การประชุมใหญ่ชุมนุมสหกรณ์ต้องประกอบด้วยผู้แทนสหกรณ์ซึ่งคณะกรรมการของสหกรณ์แต่ละสหกรณ์เลือกตั้งขึ้นมีจำนวนตามที่กำหนดในข้อบังคับของชุมนุมสหกรณ์และต้องมีผู้แทนสหกรณ์มาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้แทนสหกรณ์ทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุมในการประชุมใหญ่ชุมนุมสหกรณ์ให้มีเสียงในการลงคะแนนสหกรณ์ละหนึ่งเสียง การออกเสียงลงคะแนนให้แต่ละสหกรณ์ตั้งผู้แทนคนหนึ่งเป็นผู้ลงคะแนนเสียง

มาตรา 79 ในการเลือกตั้งคณะกรรมการ ให้ที่ประชุมใหญ่ชุมนุมสหกรณ์เลือกตั้งจากบรรดาผู้แทนสหกรณ์ที่เป็นสมาชิกของชุมนุมสหกรณ์เป็นกรรมการตามจำนวนหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับของชุมนุมสหกรณ์

มาตรา 80 เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ให้ชุมนุมสหกรณ์กระทำการตามมาตรา 21 ได้และจะกระทำการออกหุ้นกู้เพื่อประโยชน์ของชุมนุมสหกรณ์ก็ได้ในการออกหุ้นกุนี้ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อันว่าด้วยหุ้นกู้มาใช้บังคับโดยอนุโลม

2.6 การควบสหกรณ์เข้ากันตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 การควบสหกรณ์เข้ากันตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มีบัญญัติไว้ในส่วนที่ 4 มาตรา 81 ถึงมาตรา 86 สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

มาตรา 81 สหกรณ์ชนิดเดียวกันตามมาตรา 7 ตั้งแต่สองสหกรณ์อาจควบเข้ากันเป็นสหกรณ์เดียวได้โดยมติของที่ประชุมใหญ่ของแต่ละสหกรณ์และต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์มติของที่ประชุมใหญ่ต้องมีคะแนนเสียงดังต่อไปนี้

- (1) ไม่ต่ำกว่าสองในสามของสมาชิกที่มาประชุม สำหรับการควบสหกรณ์จำกัด
- (2) เป็นเอกฉันท์ของสมาชิกที่มาประชุม สำหรับการควบสหกรณ์ไม่จำกัดในการขอความเห็นชอบของนายทะเบียนสหกรณ์ให้ส่งสำเนารายงานการประชุมใหญ่ของสหกรณ์ซึ่งลงมติให้ควบเข้ากันไปด้วย

มาตรา 85 เมื่อได้จดทะเบียนสหกรณ์ที่ควบเข้ากันเป็นสหกรณ์ใหม่แล้ว ให้นายทะเบียนสหกรณ์ชื้อชื่อสหกรณ์เดิมที่ได้ควบเข้ากันนั้นออกจากทะเบียน

มาตรา 86 สหกรณ์ใหม่นี้ย่อมได้ไปทั้งทรัพย์สิน หนี้สิน สิทธิและความรับผิดชอบของสหกรณ์เดิมที่ได้ควบเข้ากันนั้นทั้งสิ้น

2.7 การชำระบัญชีตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 การชำระบัญชีตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มีบัญญัติไว้ในส่วนที่ 5 มาตรา 87 ถึงมาตรา 103 สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

มาตรา 87 การชำระบัญชีสหกรณ์ซึ่งล้มละลายนั้น ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย

มาตรา 88 การชำระบัญชีสหกรณ์ซึ่งเลิกเพราะเหตุอื่นนอกจากล้มละลายให้ที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งผู้ชำระบัญชีโดยได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ขึ้นทำการชำระบัญชีสหกรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เลิกสหกรณ์หรือนับแต่วันที่รัฐมนตรีมีคำสั่งให้ยกอุทธรณ์แล้วแต่กรณีในกรณีที่ที่ประชุมใหญ่ไม่เลือกตั้งผู้ชำระบัญชีภายในกำหนดเวลาดังกล่าว หรือนายทะเบียนสหกรณ์ไม่ให้ความเห็นชอบในการเลือกตั้งผู้ชำระบัญชีให้นายทะเบียนสหกรณ์ตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นทำการชำระบัญชีสหกรณ์ได้เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์เห็นสมควรหรือเมื่อสมาชิกสหกรณ์มีจำนวนไม่น้อยกว่าสองในสามของสมาชิกทั้งหมดร้องขอต่อนายทะเบียนสหกรณ์นายทะเบียนสหกรณ์จะแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีคนใหม่แทนผู้ชำระบัญชีที่ได้รับเลือกตั้งหรือที่ได้ตั้งไว้ก็ได้ ให้นายทะเบียนสหกรณ์จดทะเบียนผู้ชำระบัญชีที่นายทะเบียนสหกรณ์ให้ความเห็นชอบตามวรรคหนึ่ง หรือผู้ชำระบัญชีที่ได้รับแต่งตั้งตามวรรคสองหรือวรรคสาม และให้ปิดประกาศชื่อผู้ชำระบัญชีไว้ที่สำนักงานของสหกรณ์นั้น ที่ทำการสหกรณ์และที่ว่าการอำเภอแห่งท้องที่ที่สหกรณ์ตั้งอยู่ภายในสิบวันนับแต่วันที่จดทะเบียนผู้ชำระบัญชีผู้ชำระบัญชีอาจได้รับค่าตอบแทนตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

มาตรา 99 เมื่อได้ชำระหนี้สินของสหกรณ์จำกัดแล้วถ้ามีทรัพย์สินเหลืออยู่เท่าใด ให้ผู้ชำระบัญชีจ่ายตามลำดับดังต่อไปนี้

- (1) จ่ายคืนเงินค่าหุ้นให้แก่สมาชิกไม่เกินมูลค่าหุ้นที่ชำระแล้ว
- (2) จ่ายเป็นเงินปันผลตามหุ้นที่ชำระแล้วตามที่กำหนดในข้อบังคับ แต่ไม่เกินอัตราร้อยละแปดต่อปี

(3) จ่ายเป็นเงินเฉลี่ยคืนให้แก่สมาชิกตามส่วนธุรกิจที่สมาชิกได้ทำไว้กับสหกรณ์จำกัด ในระหว่างปีตามที่กำหนดในข้อบังคับ ถ้ายังมีทรัพย์สินเหลืออยู่อีกให้ผู้ชำระบัญชีโอนให้แก่สหกรณ์อื่นหรือสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยตามมติของที่ประชุมใหญ่ หรือด้วยความเห็นชอบของนายทะเบียนสหกรณ์ในกรณีที่ไม้อาจเรียกประชุมใหญ่ได้ภายในสามเดือนนับแต่วันชำระบัญชีเสร็จ

มาตรา 100 เมื่อได้ชำระหนี้สินของสหกรณ์ไม่จำกัดแล้วถ้ามีทรัพย์สินเหลืออยู่เท่าใดให้ผู้ชำระบัญชีจ่ายคืนทุนแก่สมาชิกทั้งหมดหรือตามส่วนที่นำทรัพย์สินมารวมกันเป็นทุนดำเนินการเท่าที่จะจ่ายได้ถ้ามีทรัพย์สินเหลืออยู่อีกให้โอนให้แก่สหกรณ์อื่นหรือสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยตามมติของที่ประชุมใหญ่หรือด้วยความเห็นชอบของนายทะเบียนสหกรณ์ในกรณีที่ไม้อาจเรียกประชุมใหญ่ได้ภายในสามเดือนนับแต่วันชำระบัญชีเสร็จ

2.8 สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มีบัญญัติไว้ในส่วนที่ 6 มาตรา 104 ถึงมาตรา 113 สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

มาตรา 104 ให้มีสถาบันขึ้นสถาบันหนึ่ง เรียกว่า “สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย” ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งเป็นสหกรณ์มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าแก่กิจการสหกรณ์ทุกประเภททั่วราชอาณาจักรอันมิใช่เป็นการหาผลกำไรหรือรายได้แบ่งปันกัน

มาตรา 105 ให้สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นนิติบุคคลสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย มีสำนักงานแห่งใหญ่ในจังหวัดพระนครและจะตั้งสำนักงานสาขาขึ้น ณ ที่อื่นใดก็ได้

มาตรา 106 สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยมีอำนาจกระทำการต่างๆ ภายในขอบเขตแห่งวัตถุประสงค์ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 104 และอำนาจเช่นว่านี้ให้รวมถึง

- (1) ส่งเสริมและเผยแพร่กิจการสหกรณ์ตลอดจนทำการวิจัยและรวบรวมสถิติเกี่ยวกับกิจการสหกรณ์
- (2) แนะนำช่วยเหลือทางวิชาการแก่สหกรณ์และอำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานระหว่างสหกรณ์กับส่วนราชการหรือบุคคลอื่น
- (3) ให้การศึกษาฝึกอบรมวิชาการเกี่ยวกับกิจการสหกรณ์
- (4) ส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างสหกรณ์สันนิบาตสหกรณ์ของต่างประเทศหรือองค์การต่างประเทศซึ่งมีวัตถุประสงค์ทำนองเดียวกัน
- (5) ซื่อจัดหาจำหน่ายถือกรรมสิทธิ์ครอบครอง หรือทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินใดๆ
- (6) ดำเนินการอื่นเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือตามที่ส่วนราชการมอบหมาย

มาตรา 107 สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยอาจมีรายได้จากทรัพย์สินดังต่อไปนี้

- (1) ค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย
- (2) เงินอุดหนุนจากรัฐบาล
- (3) เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้
- (4) เงินที่ได้จากการจำหน่ายหนังสือวิชาการ เอกสารหรือสิ่งอื่น
- (5) เงินหรือทรัพย์สินที่ได้รับเป็นค่าตอบแทนในการให้บริการ
- (6) ผลประโยชน์ที่ได้จากทรัพย์สินของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย

กิจกรรม 10.1.3

1. เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 คืออะไร
2. การควบสหกรณ์เข้าด้วยกันตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มีเหตุผลสำคัญอย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 10.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.1 เรื่องที่ 10.1.3)

แผนการสอนตอนที่ 10.2

กฎหมายสหกรณ์ไทยในปัจจุบัน

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 10.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 10.2.1 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542
- 10.2.2 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553
- 10.2.3 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562

แนวคิด

1. พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 บัญญัติขึ้น โดยอาศัยพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 เป็นแนวทาง คือ บทบัญญัติในส่วนที่ไม่จำเป็นแล้วตัดออกไป เช่น ตัดบทบัญญัติที่ว่าด้วยสหกรณ์ไม่จำกัดออกทั้งหมด บทบัญญัติที่ยังใช้ได้ดียังนำมาบัญญัติไว้เหมือนเดิมไม่แก้ไข เช่น เรื่องหลักเกณฑ์การจดทะเบียนสหกรณ์ รายการที่ต้องมีในข้อบังคับ การดำเนินงานของสหกรณ์ที่ว่าด้วยวงเงินกู้ยืม การรับเงินอุดหนุน การประชุมใหม่ การตรวจการสหกรณ์ การจัดทำระเบียบหุ้นและสมาชิก การจัดทำงบดุล การอนุมัติและการจัดทำรายงานกิจประจำปี การควบสหกรณ์และการชำระบัญชีส่วนที่บัญญัติขึ้นใหม่คือ คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ กองทุนพัฒนาสหกรณ์ การให้สหกรณ์ดำรง สิทธิพลสภาพคล่อง สมาชิกสมทบ การจำกัดจำนวนและวาระกรรมการ การแยกสหกรณ์ และที่แก้ไขจากบทบัญญัติเดิม เช่น คำบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย หุ้่นสำรอง การอุทธรณ์คำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ กรรมการสันนิบาตสหกรณ์และเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา
2. พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 บัญญัติขึ้น เนื่องจากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มีบทบัญญัติบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพกาลสมัย รวมทั้งไม่เอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินกิจการของสหกรณ์ จึงได้มีการปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับ องค์ประกอบและการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการ ลักษณะต้องห้ามของกรรมการ หรือผู้จัดการ หลักเกณฑ์การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์ แห่งประเทศไทย การแต่งตั้งรองนายทะเบียนสหกรณ์ เงินค่าหุ้น การตั้งผู้รับโอน ประโยชน์ของสมาชิกผู้ตาย อำนาจหน้าที่ของสหกรณ์ในการรับฝากเงิน หลักเกณฑ์ในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยคำบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย อำนาจของรัฐมนตรี ในการเรียกประชุมใหญ่วิสามัญ และแนวทางการแก้ปัญหาการดำเนินการของสันนิบาต

สหกรณ์แห่งประเทศไทยให้ครอบคลุมและเหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานกิจการของสหกรณ์สามารถลุล่วงไปได้ ในการตราพระราชบัญญัตินี้เกิดขึ้นไว้ โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา

3. พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 บัญญัติขึ้น เนื่องจากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ทำให้มีบทบัญญัติบางประการไม่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาและคุ้มครองระบบสหกรณ์ สมควรปรับปรุงบทบัญญัติของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเพื่อการพัฒนา คุ้มครอง และสร้างเสถียรภาพแก่ระบบสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเพิ่มการกำหนดคุณสมบัติของสมาชิกสหกรณ์ การกำหนดคุณสมบัติ ของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ แก้ไขเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนสหกรณ์เพื่อให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น กำหนดประเภท ลักษณะของสหกรณ์ วัตถุประสงค์ และขอบเขตแห่งการดำเนินงานกิจการของสหกรณ์ ปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับสมาชิกสมทบของสหกรณ์ กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการ ผู้จัดการ และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานกิจการของสหกรณ์ แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้ตรวจสอบกิจการ บทบัญญัติ เกี่ยวกับงบการเงิน และบทบัญญัติเกี่ยวกับการสอบบัญชี เพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินงานและการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนที่ดำเนินการในทำนองเดียวกันกับสถาบันการเงินไว้เป็นการเฉพาะ และกำหนดให้มีคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์เพื่อให้การพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์สะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้น รวมถึงกำหนดให้สหกรณ์จังหวัดเป็นนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดเพื่อประสิทธิภาพในการกำกับดูแลกลุ่มเกษตรกร และปรับปรุงบทกำหนดโทษ และอัตราโทษให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น โดยการตราพระราชบัญญัตินี้เกิดขึ้นไว้ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่รัฐสภา

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.2.1 “พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายหลักการและเหตุผล และสาระสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.2.2 “พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายหลักการและเหตุผล และสาระสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.2.3 “พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายหลักการและเหตุผล และสาระสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ได้

เรื่องที่ 10.2.1

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มีทั้งหมด 138 มาตรา และมีบทเฉพาะกาล พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 35 และมาตรา 45 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย สามารถสรุปสาระที่สำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ได้ดังนี้

1. หลักการและเหตุผลการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

นับแต่วันที่ประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 จนกระทั่งปรับปรุงแก้กฎหมายสหกรณ์อีกครั้งใน พ.ศ. 2524 สถานการณ์ของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ประกอบกับประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับพุทธศักราช 2540) ถือใช้ได้ไม่นาน รัฐบาลจึงใช้โอกาสนี้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายสหกรณ์ทั้งฉบับ โดยมีเหตุผลว่าพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้วทำให้มีบทบัญญัติหลายประการไม่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาการสหกรณ์ให้ทันต่อสภาพการแข่งขันกับระบบธุรกิจในปัจจุบัน นอกจากนี้พระราชบัญญัตินี้ได้รวมบทบัญญัติเกี่ยวกับกลุ่มเกษตรกร ซึ่งสมควรปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้นเช่นเดียวกัน

ดังนั้น จึงมีการปรับปรุงกฎหมายสหกรณ์ที่ใช้บังคับอยู่เดิมทั้งหมด โดยจัดระบบสหกรณ์ให้สหกรณ์มีชนิดเดียว คือ สหกรณ์ที่สมาชิกมีความรับผิดชอบจำกัดเท่าจำนวนหุ้นที่ถือ เพื่อให้สหกรณ์พัฒนาไปด้วยความมั่นคง ในด้านการกำกับและส่งเสริมกิจการสหกรณ์ ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติขึ้นเพื่อทำหน้าที่เสนอความเห็นต่อรัฐบาลเกี่ยวกับนโยบายและแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ จัดให้มีกองทุนเพื่อพัฒนาสหกรณ์ เพื่อให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่บรรดาสหกรณ์ ในด้านอื่นๆ ได้แก่ ปรับปรุงองค์ประกอบและวาระการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย นอกจากนี้ได้ปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับกลุ่มเกษตรกรเพื่อให้มีการพัฒนาไปสู่การจัดตั้งสหกรณ์อย่างเป็นระบบ ตลอดจนปรับปรุงบทกำหนดโทษให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เรียกกฎหมายสหกรณ์นี้ว่า “พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542” ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 30 ก หน้า 1 เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2542 และบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2542

จะเห็นได้ว่า รัฐบาลเองในภาพรวมก็ยังหวังใช้สหกรณ์เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือแก้ไขปัญหาการทำมาหากินและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนเนื่องจากสหกรณ์เริ่มมีความเข้มแข็งขึ้น ดังนั้นทิศทางการส่งเสริมพัฒนาสหกรณ์จึงต้องปรับไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้วย หลักฐานอันปรากฏชัดมีในหลักการและเหตุผลการตรากฎหมายสหกรณ์แต่ละฉบับ ซึ่งนักศึกษามีความสามารถใช้ประโยชน์ในการศึกษาวิเคราะห์แนวโน้มความสำเร็จ หรือไม่สำเร็จ ของสหกรณ์ตามกฎหมายสหกรณ์ในหน่วยนี้ และร่วมกับการศึกษาประมวลสาระชุดวิชา 92220 กฎหมายและกระบวนการทางการเมืองของสหกรณ์ ในหน่วยอื่นๆ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจการสหกรณ์ในประเทศไทยได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. สาระสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

2.1 บททั่วไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิก

(1) พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511

(2) ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 140 ลงวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2515

(3) ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 247 ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515

(4) พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2524

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 นี้

“สหกรณ์” หมายความว่า คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้

“สมาชิก” หมายความว่า สมาชิกของสหกรณ์ หรือสมาชิกกลุ่มเกษตรกร

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 5 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ กับออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

มาตรา 6 ถ้าสหกรณ์เกี่ยวข้องในกิจการใดที่กฎหมายกำหนดให้จดทะเบียนสำหรับการได้มาการจำหน่าย การยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ หรือการยึดหน่วงซึ่งกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สิน อันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ การจดทะเบียนเช่นนั้น ให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม

มาตรา 7 ห้ามมิให้ผู้ใดนอกจากสหกรณ์และสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ใช้คำว่า “สหกรณ์” เป็นชื่อหรือส่วนหนึ่งของชื่อในทางธุรกิจ

มาตรา 8 ทุนกลางของบรรดาสหกรณ์ไม่จำกัดตามมาตรา 61(2) แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดการฝากไว้ที่ธนาคารออมสิน ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) หรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือฝากไว้ที่สถาบันการเงินอื่นใด โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ หรือลงทุนตามระเบียบที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนด ดอกผลที่เกิดขึ้นจากทุนกลางให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีอำนาจจ่ายขาดให้แก่สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย เพื่อใช้จ่ายในกิจการตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 110

2.2 การกำกับและส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 การกำกับและส่งเสริมสหกรณ์ มีบัญญัติไว้ในหมวดที่ 2 มี 4 ส่วนตั้งแต่มาตรา 9 ถึงมาตรา 32 เป็นการพูดถึงคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ นายทะเบียนสหกรณ์ การกำกับดูแลสหกรณ์ และกองทุนพัฒนาสหกรณ์ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

มาตรา 9 ให้มีคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ ประกอบด้วย รัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นรองประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ผู้จัดการใหญ่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ประธานกรรมการธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย ผู้แทนสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยซึ่งเป็นกรรมการดำเนินการ ประธานกรรมการดำเนินการชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศประเภทละหนึ่งคน ประธานคณะกรรมการกลางกลุ่มเกษตรกรระดับประเทศหนึ่งคน เป็นกรรมการ โดยตำแหน่ง และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งไม่เกินห้าคนเป็นกรรมการ

ให้อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นกรรมการและเลขานุการ ผู้อำนวยการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย เป็นผู้ช่วยเลขานุการ ผู้ทรงคุณวุฒิตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติซึ่งเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง คัดเลือกผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเป็นที่ประจักษ์ด้านการบริหารสหกรณ์

มาตรา 10 คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีในเรื่องนโยบายและแนวทางในการพัฒนาการสหกรณ์ให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

(2) กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการสหกรณ์ ให้สอดคล้องกับระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

(3) กำหนดแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนการขยายธุรกิจและกิจการของสหกรณ์ รวมทั้งการร่วมมือกับภาคเอกชนให้มีส่วนในการพัฒนาการสหกรณ์

(4) กำหนดแนวทางในการประสานงานระหว่างส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือภาคเอกชน เพื่อให้การส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสหกรณ์

(5) พิจารณาแก้ไขปัญหาและอุปสรรคตลอดจนข้อขัดข้องที่ทำให้นโยบายและแผนการพัฒนาการสหกรณ์ไม่อาจบรรลุเป้าหมาย

(6) พิจารณาเรื่องอื่นใดที่เกี่ยวกับสหกรณ์ตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย

(7) มีอำนาจและหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 15 ให้อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นนายทะเบียนสหกรณ์ ให้นายทะเบียนสหกรณ์แต่งตั้งข้าราชการในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้อำนวยการกองหรือเทียบเท่าเป็นรองนายทะเบียนสหกรณ์ มีอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือตามที่นายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย

มาตรา 16 ให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) รับจดทะเบียน ส่งเสริม ช่วยเหลือ แนะนำ และกำกับดูแลสหกรณ์ให้เป็นไปตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้และกฎหมายอื่น

(2) กำหนดระบบบัญชีและมาตรฐานการสอบบัญชีตลอดจนสมุดและแบบรายงานต่าง ๆ ที่สหกรณ์ต้องยื่นต่อนายทะเบียนสหกรณ์ รวมทั้งแบบพิมพ์อื่น ๆ ที่ต้องใช้ในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

- (3) แต่งตั้งผู้สอบบัญชี ผู้ตรวจการสหกรณ์ และผู้ชำระบัญชี
- (4) ออกคำสั่งให้มีการตรวจสอบ หรือไต่สวนเกี่ยวกับการจัดตั้งการดำเนินงาน หรือฐานะการเงินของสหกรณ์
- (5) สั่งให้ระงับการดำเนินงานทั้งหมด หรือบางส่วนของสหกรณ์ หรือให้เลิกสหกรณ์ ถ้าเห็นว่าสหกรณ์กระทำการ หรืองดเว้นกระทำการอันอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์หรือสมาชิก
- (6) ถอนชื่อสหกรณ์ออกจากทะเบียนสหกรณ์
- (7) จัดทำรายงานประจำปีแยก ตามประเภทสหกรณ์เสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ
- (8) ออกระเบียบ หรือคำสั่ง เพื่อให้มีการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ และเพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจการของสหกรณ์
- (9) กระทำการอื่นใดตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนสหกรณ์ หรือตามที่รัฐมนตรีมอบหมาย

มาตรา 22 ในกรณีที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์กระทำการ หรืองดเว้นกระทำการในการปฏิบัติหน้าที่ของตน จนทำให้เสื่อมเสียผลประโยชน์ของสหกรณ์หรือสมาชิก หรือสหกรณ์มีข้อบกพร่องเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี หรือกิจการหรือฐานะการเงิน ตามรายงานการสอบบัญชี หรือตามรายงานการตรวจสอบ ให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้ปฏิบัติการ ดังต่อไปนี้

- (1) ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์แก้ไขข้อบกพร่องตามวิธีการและระยะเวลาที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด
- (2) ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ระงับการปฏิบัติบางส่วนที่เป็นเหตุให้เกิดข้อบกพร่องหรือเสื่อมเสียผลประโยชน์ของสหกรณ์หรือสมาชิก
- (3) ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์หยุดปฏิบัติหน้าที่เป็นการชั่วคราว เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้นให้แล้วเสร็จตามวิธีการและภายในระยะเวลาที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด
- (4) ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์พ้นจากตำแหน่งทั้งคณะ หรือให้กรรมการซึ่งเกี่ยวข้องกับการนั้นพ้นจากตำแหน่งกรรมการ

มาตรา 23 สหกรณ์ใดจดทะเบียนจัดตั้งขึ้นยังไม่เกินสามปีหรือมีผลการดำเนินงานขาดทุนติดต่อกันเกินสองปี เมื่อสหกรณ์ร้องขอ หรือนายทะเบียนสหกรณ์ หรือคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติเห็นว่าจำเป็นต้องแก้ไข นายทะเบียนสหกรณ์จะสั่งให้ผู้ตรวจการสหกรณ์หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายเข้าช่วยเหลือดำเนินกิจการของสหกรณ์นั้นทั้งหมด หรือบางส่วนก็ได้

การช่วยเหลือดำเนินกิจการของสหกรณ์ให้เป็นไปตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ

มาตรา 27 ให้จัดตั้งกองทุนพัฒนาสหกรณ์ขึ้นในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรียกโดยย่อว่า “กพส.” เพื่อเป็นทุนส่งเสริมกิจการของสหกรณ์ ประกอบด้วยเงินและทรัพย์สินตามมาตรา 28

มาตรา 28 กพส. ประกอบด้วย

- (1) เงินอุดหนุนที่ได้รับจากงบประมาณแผ่นดิน
- (2) เงินและทรัพย์สินที่มีผู้มอบให้
- (3) เงินและทรัพย์สินที่ตกเป็นของ กพส.
- (4) เงินที่ได้จากการจำหน่ายทรัพย์สินที่ได้รับมาตาม (2) และ (3)
- (5) ดอกผล รายได้ หรือประโยชน์อื่นใดของ กพส.

เงินและทรัพย์สินของ กพส. ตามวรรคหนึ่งให้นำส่งเข้าบัญชี กพส. โดยไม่ต้องนำส่งคลังเป็นรายได้แผ่นดิน

สหกรณ์ สหกรณ์ มีบัญญัติไว้ในหมวดที่ 3 ตั้งแต่มาตรา 33 ถึงมาตรา 133 เป็นการพูดถึง การจัดตั้งและการจดทะเบียนสหกรณ์ ข้อบังคับและการแก้ไขเพิ่มเติม การดำเนินงานของสหกรณ์ การสอบบัญชี การเลิกสหกรณ์ การชำระบัญชี การควบสหกรณ์เข้ากัน การแยกสหกรณ์ ชุมนุมสหกรณ์ สันนิบาตสหกรณ์ แห่งประเทศไทย กลุ่มเกษตรกร บทกำหนดโทษ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

2.3 การจัดตั้งและการจดทะเบียนสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตรา 33 สหกรณ์จะตั้งขึ้นได้โดยการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ และต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิก โดยวิธีช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์ และต้อง

- (1) มีกิจการร่วมกันตามประเภทของสหกรณ์ที่ขอจดทะเบียน
- (2) มีสมาชิกเป็นบุคคลธรรมดาและบรรลุนิติภาวะ
- (3) มีทุนซึ่งแบ่งเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่าๆ กัน และสมาชิกแต่ละคนจะต้องถือหุ้นอย่างน้อยหนึ่งหุ้น แต่ไม่เกินหนึ่งในห้าของหุ้นที่ชำระแล้วทั้งหมด
- (4) มีสมาชิกซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กำหนดในข้อบังคับภายใต้บทบัญญัติมาตรา 43(7)

2.4 ประเภทของสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียนให้กำหนดโดยกฎกระทรวง

มาตรา 41 ให้นายทะเบียนสหกรณ์ประกาศกำหนดประเภทของสหกรณ์ที่สามารถรับสมาชิกสมทบได้

คุณสมบัติ วิธีรับสมัคร และการขาดจากสมาชิกภาพ ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกสมทบ ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ

ห้ามมิให้สหกรณ์ให้สิทธิแก่สมาชิกสมทบในการนับชื่อของสมาชิกสมทบเข้าเป็นองค์ประชุมในการประชุมใหญ่ การออกเสียงในเรื่องใดๆ หรือเป็นกรรมการดำเนินการ

มาตรา 42 ในการชำระค่าหุ้น สมาชิกจะนำค่าหุ้นหักกลบลบหนี้กับสหกรณ์ไม่ได้และสมาชิกมีความรับผิดชอบเพียงไม่เกินจำนวนเงินค่าหุ้นที่ยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าหุ้นที่ตนถือ

ในระหว่างที่สมาชิกภาพของสมาชิกยังไม่สิ้นสุดลง ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ของสมาชิกใช้สิทธิเรียกร้องหรืออายัดค่าหุ้นของสมาชิกผู้นั้น และเมื่อสมาชิกภาพของสมาชิกสิ้นสุดลง สหกรณ์มีสิทธินำเงินตามมูลค่าหุ้นที่สมาชิกมีอยู่มาหักกลบลบหนี้ที่สมาชิก ผูกพันต้องชำระหนี้แก่สหกรณ์ได้ และให้สหกรณ์มีสถานะเป็นเจ้าหนี้บุริมสิทธิพิเศษเหนือเงินค่าหุ้นนั้น

มาตรา 42/1 เมื่อสมาชิกได้ทำความยินยอมเป็นหนังสือไว้กับสหกรณ์ ให้ผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานของรัฐ หรือนายจ้างในสถานประกอบการ หรือหน่วยงานอื่นใดที่สมาชิกปฏิบัติหน้าที่อยู่หักเงินเดือนหรือค่าจ้าง หรือเงินอื่นใดที่ถึงกำหนดจ่ายแก่สมาชิคนั้น เพื่อชำระหนี้หรือภาระผูกพันอื่นที่มีต่อสหกรณ์ ให้แก่สหกรณ์ตามจำนวนที่สหกรณ์แจ้งไป ให้หน่วยงานนั้นหักเงินดังกล่าวและส่งเงินที่หักไว้ นั้นให้แก่สมาชิกโดยพลัน

การแสดงเจตนายินยอมตามวรรคหนึ่ง มีอาจจะถอนคืนได้ เว้นแต่สหกรณ์จะให้ความยินยอม การหักเงินตามวรรคหนึ่ง ต้องหักให้สหกรณ์เป็นลำดับแรก ถัดจากหนี้ภาษีอากรและการหักเงินเข้ากองทุนที่สมาชิกต้องถูกหักตามกฎหมายว่าด้วยกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กฎหมายว่าด้วยกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน และกฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม

มาตรา 42/2 สมาชิกอาจทำหนังสือตั้งบุคคลหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้รับโอนประโยชน์ในเงินค่าหุ้น เงินฝาก หรือเงินอื่นใดจากสหกรณ์เมื่อตนถึงแก่ความตาย โดยมอบไว้ให้แก่สหกรณ์เป็นหลักฐาน

2.5 ข้อบังคับและการแก้ไขเพิ่มเติมตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตรา 43 ข้อบังคับของสหกรณ์อย่างน้อยต้องมีรายการ ดังต่อไปนี้

- (1) ชื่อสหกรณ์ ซึ่งต้องมีคำว่า “จำกัด” อยู่ท้ายชื่อ
- (2) ประเภทของสหกรณ์
- (3) วัตถุประสงค์
- (4) ที่ตั้งสำนักงานใหญ่และที่ตั้งสำนักงานสาขา
- (5) ทุนซึ่งแบ่งเป็นหุ้น มูลค่าของหุ้น การชำระค่าหุ้นด้วยเงินหรือทรัพย์สินอื่น การขาย และการโอนหุ้น ตลอดจนการจ่ายคืนค่าหุ้น
- (6) ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินงาน การบัญชี และการเงินของสหกรณ์
- (7) คุณสมบัติของสมาชิก วิธีรับสมาชิก การขาดจากสมาชิกภาพ ตลอดจนสิทธิหน้าที่ของสมาชิก
- (8) ข้อกำหนดเกี่ยวกับการประชุมใหญ่
- (9) การเลือกตั้ง การดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่งและการประชุมของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์
- (10) การแต่งตั้ง การดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง การกำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้จัดการ

2.6 การดำเนินงานของสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตรา 46 เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ให้สหกรณ์มีอำนาจกระทำการ ดังต่อไปนี้ได้

- (1) ดำเนินธุรกิจ การผลิต การค้า การบริการ และอุตสาหกรรม เพื่อประโยชน์ของสมาชิก
- (2) ให้สวัสดิการหรือการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกและครอบครัว
- (3) ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก
- (4) ขอหรือรับความช่วยเหลือทางวิชาการจากทางราชการ หน่วยงานของต่างประเทศ หรือบุคคลอื่นใด

(5) รับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่น หรือสมาคมพาณิชย์สงเคราะห์ซึ่งมีสมาชิกของสมาคมนั้นไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกของสหกรณ์ผู้รับฝากเงิน ทั้งนี้ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

(6) ให้กู้ ให้สินเชื่อ ให้ยืม ให้เช่า ให้เช่าซื้อ โอน รับจำนองหรือรับจำนำ ซึ่งทรัพย์สินแก่สมาชิกหรือของสมาชิก

(7) จัดให้ได้มา ชื่อ ถือกรรมสิทธิ์หรือทรัพย์สิน ครอบครอง กู้ ยืม เช่า เช่าซื้อ รับโอน สิทธิการเช่าหรือสิทธิการเช่าซื้อ จำนอง หรือจำนำ ขาย หรือจำหน่ายด้วยวิธีอื่นใดซึ่งทรัพย์สิน

(8) ให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงินได้ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

(9) ดำเนินกิจการอย่างอื่นบรรดาที่เกี่ยวกับ หรือเนื่องในการจัดให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์

มาตรา 52 ห้ามมิให้บุคคลซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้เป็นหรือทำหน้าที่กรรมการหรือผู้จัดการ

(1) เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(2) เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ องค์กรหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ฐานทุจริตต่อหน้าที่

(3) เคยถูกให้พ้นจากตำแหน่งกรรมการหรือมีคำวินิจฉัยเป็นที่สุดให้พ้นจากตำแหน่งกรรมการตามมาตรา 22(4)

(4) เคยถูกที่ประชุมใหญ่มีมติให้ถอดถอนออกจากตำแหน่งกรรมการเพราะเหตุทุจริตต่อหน้าที่

มาตรา 60 ในการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ ให้จัดสรรเป็นทุนสำรองไม่น้อยกว่าร้อยละสิบของกำไรสุทธิ และเป็นค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่ต้องไม่เกินร้อยละห้าของกำไรสุทธิ

กำไรสุทธิประจำปีที่เหลือจากการจัดสรรเป็นทุนสำรองและค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ที่ประชุมใหญ่อาจจัดสรรได้ภายใต้ข้อบังคับ ดังต่อไปนี้

(1) จ่ายเป็นเงินปันผลตามหุ้นที่ชำระแล้ว แต่ต้องไม่เกินอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวงสำหรับสหกรณ์แต่ละประเภท

(2) จ่ายเป็นเงินเฉลี่ยคืนให้แก่สมาชิกตามส่วนธุรกิจที่สมาชิกได้ทำไว้กับสหกรณ์ในระหว่างปี

(3) จ่ายเป็นเงินโบนัสแก่กรรมการและเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ไม่เกินร้อยละสิบของกำไรสุทธิ

(4) จ่ายเป็นทุนสะสมไว้ เพื่อดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดของสหกรณ์ตามที่กำหนดในข้อบังคับ

2.7 การสอบบัญชีตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตรา 69 ให้นายทะเบียนสหกรณ์แต่งตั้งผู้สอบบัญชี เพื่อตรวจสอบบัญชีของสหกรณ์

การตรวจสอบบัญชีนั้น ให้ปฏิบัติตามมาตรฐานการสอบบัญชีที่รับรองทั่วไปและตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

2.8 การเลิกสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตรา 70 สหกรณ์ย่อมเลิกด้วยเหตุหนึ่งเหตุใด ดังต่อไปนี้

- (1) มีเหตุตามที่กำหนดในข้อบังคับ
- (2) สหกรณ์มีจำนวนสมาชิกน้อยกว่าสิบคน
- (3) ที่ประชุมใหญ่ลงมติให้เลิก
- (4) ล้มละลาย
- (5) นายทะเบียนสหกรณ์สั่งให้เลิกตามมาตรา 71

ให้สหกรณ์ที่เลิกตาม (1) (2) (3) หรือ (4) แจ้งให้นายทะเบียนสหกรณ์ทราบภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่เลิก

ให้นายทะเบียนสหกรณ์ปิดประกาศการเลิกสหกรณ์ไว้ที่สำนักงานของสหกรณ์ที่ทำการสหกรณ์อำเภอ หรือหน่วยส่งเสริมสหกรณ์ และที่ว่าการอำเภอหรือสำนักงานเขตแห่งท้องที่ที่สหกรณ์นั้นตั้งอยู่

มาตรา 71 นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งเลิกสหกรณ์ได้เมื่อปรากฏว่า

- (1) สหกรณ์ไม่เริ่มดำเนินกิจการภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่จดทะเบียน หรือหยุดดำเนินกิจการติดต่อกันเป็นเวลาสองปีนับแต่วันที่หยุดดำเนินกิจการ
- (2) สหกรณ์ไม่ส่งสำเนาบัญชีและรายงานประจำปีต่อนายทะเบียนสหกรณ์เป็นเวลาสามปีติดต่อกัน
- (3) สหกรณ์ไม่อาจดำเนินกิจการให้เป็นผลดี หรือการดำเนินกิจการของสหกรณ์ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์ หรือประโยชน์ส่วนรวม

2.9 การชำระบัญชีตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตรา 74 การชำระบัญชีสหกรณ์ที่ล้มละลายนั้น ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย

มาตรา 75 การชำระบัญชีสหกรณ์ที่เลิกเพราะเหตุอื่น นอกจากล้มละลายให้ที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งผู้ชำระบัญชีโดยได้รับความเห็นชอบ จากนายทะเบียนสหกรณ์ขึ้นทำการชำระบัญชีสหกรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เลิกสหกรณ์ หรือนับแต่วันที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติมีคำสั่งให้ยกอุทธรณ์แล้วแต่กรณี

ในกรณีที่ที่ประชุมใหญ่ไม่เลือกตั้งผู้ชำระบัญชีภายในกำหนดเวลาดังกล่าว หรือนายทะเบียนสหกรณ์ไม่ให้ความเห็นชอบในการเลือกตั้งผู้ชำระบัญชี ให้นายทะเบียนสหกรณ์ตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นทำการชำระบัญชีสหกรณ์ได้

เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์เห็นสมควรหรือเมื่อสมาชิกมีจำนวนไม่น้อยกว่าสองในสามของสมาชิกทั้งหมดร้องขอต่อนายทะเบียนสหกรณ์ นายทะเบียนสหกรณ์จะแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีคนใหม่แทนผู้ชำระบัญชีซึ่งได้รับเลือกตั้งหรือซึ่งได้ตั้งไว้ก็ได้

ให้นายทะเบียนสหกรณ์จดทะเบียนผู้ชำระบัญชีซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์ให้ความเห็นชอบตามวรรคหนึ่ง หรือผู้ชำระบัญชีซึ่งได้รับแต่งตั้งตามวรรคสองหรือวรรคสาม และให้ปิดประกาศชื่อผู้ชำระบัญชีไว้ที่สำนักงานของสหกรณ์นั้น สำนักงานสหกรณ์อำเภอหรือหน่วยส่งเสริมสหกรณ์ และที่ว่าการอำเภอหรือสำนักงานเขตแห่งท้องที่ที่สหกรณ์นั้นตั้งอยู่ภายในสิบสี่วันนับแต่วันที่จดทะเบียนผู้ชำระบัญชี

ผู้ชำระบัญชีอาจได้รับคำตอบแทนตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

มาตรา 81 ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) ดำเนินกิจการของสหกรณ์เท่าที่จำเป็นเพื่อระวังรักษาผลประโยชน์ของสหกรณ์ในระหว่างที่ยังชำระบัญชีไม่เสร็จ

(2) ดำเนินกิจการของสหกรณ์เท่าที่จำเป็นเพื่อชำระสะสางกิจการให้เสร็จไปด้วยดี

(3) เรียกประชุมใหญ่

(4) ดำเนินการทั้งปวงเกี่ยวกับคดีแพ่งหรือคดีอาญา และประนีประนอมยอมความในเรื่องใดๆ ในนามของสหกรณ์

(5) จำหน่ายทรัพย์สินของสหกรณ์

(6) เรียกให้สมาชิกหรือทายาทของสมาชิกผู้ตายชำระค่าหุ้นที่ยังชำระไม่ครบมูลค่าของหุ้นทั้งหมด

(7) ร้องขอต่อศาลเพื่อสั่งให้สหกรณ์ล้มละลายในกรณีที่เงินค่าหุ้นหรือเงินลงทุน ได้ใช้เสร็จแล้วแต่ทรัพย์สินก็ยังไม่เพียงพอแก่การชำระหนี้สิน

(8) ดำเนินการอย่างอื่นเท่าที่จำเป็นเพื่อให้การชำระบัญชีเสร็จสิ้น

2.10 การควบสหกรณ์เข้ากันตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตรา 90 สหกรณ์ตั้งแต่สองสหกรณ์อาจควบเข้ากันเป็นสหกรณ์เดียวได้ โดยมีมติแห่งที่ประชุมใหญ่ของแต่ละสหกรณ์ และต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

ในการขอความเห็นชอบของนายทะเบียนสหกรณ์ให้ส่งสำเนารายงานการประชุมใหญ่ของสหกรณ์ที่ลงมติให้ควบเข้ากันไปด้วย

มาตรา 95 สหกรณ์ใหม่นี้ย่อมได้ไปทั้งทรัพย์สิน หนี้สิน สิทธิ และความรับผิดชอบของสหกรณ์เดิมที่ได้ควบเข้ากันนั้นทั้งสิ้น

2.11 การแยกสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตรา 96 การแยกสหกรณ์จะกระทำมิได้ แต่ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองท้องที่หรือแบ่งหน่วยงาน หรือสถานประกอบการ จะแยกสหกรณ์ก็ได้หากมีความจำเป็นหรือมีเหตุให้ไม่สะดวกแก่การดำเนินงาน

การแยกสหกรณ์ตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้โดยสมาชิกของสหกรณ์นั้นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมด หรือไม่น้อยกว่าห้าร้อยคนลงลายมือชื่อทำหนังสือร้องขอแยกสหกรณ์ต่อคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เรียกประชุมใหญ่ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่รับคำร้องขอตามวรรคสอง เพื่อพิจารณาเรื่องการแยกสหกรณ์ ถ้าที่ประชุมใหญ่ได้มีมติเห็นชอบให้แยกสหกรณ์ให้

พิจารณาแบ่งแยกทรัพย์สิน ทุน ทุนสำรอง หนี้สิน สิทธิ และความรับผิดชอบของสหกรณ์ตามวิธีการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

การวินิจฉัยชี้ขาดในเรื่องต่างๆ ของที่ประชุมใหญ่ตามวรรคสาม ให้ถือเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกหรือผู้แทนสมาชิกที่มาประชุม

ถ้าคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ไม่เรียกประชุมใหญ่ภายในกำหนดเวลาตามวรรคสาม ให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจเรียกประชุมใหญ่ภายในระยะเวลาตามที่เห็นสมควร

2.12 ชุมนุมสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตรา 101 สหกรณ์ตั้งแต่ห้าสหกรณ์ขึ้นไปที่ประสงค์จะร่วมกันดำเนินกิจการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่เข้าร่วมกันนั้น อาจรวมกันจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์ได้

ชุมนุมสหกรณ์ได้จะมีฐานะเป็นชุมนุมสหกรณ์ระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศจะต้องตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่บรรดาสหกรณ์ในภูมิภาคหรือ ทั่วประเทศที่เป็นสหกรณ์ประเภทเดียวกัน หรือประกอบธุรกิจการผลิต การค้า อุตสาหกรรม หรือบริการอย่างเดียวกัน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติกำหนด

2.13 สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตรา 108 ให้มี “สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย” ประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นสหกรณ์มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมกิจการสหกรณ์ทุกประเภททั่วราชอาณาจักร ให้มีความเจริญก้าวหน้าอันมิใช่เป็นการหาผลกำไร หรือรายได้มาแบ่งปันกัน

มาตรา 109 ให้สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นนิติบุคคล

มาตรา 110 สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย มีอำนาจกระทำการต่างๆ ภายในขอบวัตถุประสงค์ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 108 และอำนาจเช่นว่านี้ให้รวมถึง

(1) ส่งเสริมและเผยแพร่กิจการสหกรณ์ ตลอดจนทำการวิจัยและรวบรวมสถิติเกี่ยวกับกิจการสหกรณ์

(2) แนะนำช่วยเหลือทางวิชาการแก่สหกรณ์ และอำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานระหว่างสหกรณ์กับส่วนราชการหรือบุคคลอื่น

(3) ให้การศึกษาฝึกอบรมวิชาการเกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์

(4) ส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างสหกรณ์ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ หรือสันนิบาตสหกรณ์ของต่างประเทศ หรือองค์การต่างประเทศ หรือองค์การระหว่างประเทศที่มีวัตถุประสงค์ทำนองเดียวกัน

(5) ชื้อ จัดหา จำหน่าย ถือกรรมสิทธิ์ ครอบครอง หรือทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินใดๆ

(6) ส่งเสริมธุรกิจการค้า อุตสาหกรรม หรือบริการของสหกรณ์

(7) สนับสนุนและช่วยเหลือสหกรณ์เพื่อแก้ไขอุปสรรคข้อขัดข้องที่เกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์ ซึ่งเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

(8) เป็นตัวแทนของสหกรณ์ เพื่อรักษาผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้จาก การสนับสนุนของรัฐ องค์การระหว่างประเทศ หรือภาคเอกชนอื่น

(9) ร่วมมือกับรัฐบาลในการส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่บรรดาสหกรณ์อย่างแท้จริง

(10) ดำเนินการอื่นเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือตามที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติมอบหมาย

มาตรา 112 ให้มีคณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ประกอบด้วย ประธาน ดำเนินการชุมนุม สหกรณ์ระดับประเทศประเภทละหนึ่งคน ในกรณีที่สหกรณ์ประเภทใดไม่มีชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศ ให้มีผู้แทนสหกรณ์ประเภทนั้นจำนวนหนึ่งคน เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการอื่นซึ่งที่ประชุมใหญ่ของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเลือกตั้ง จากผู้แทนของสหกรณ์ ซึ่งเป็นกรรมการดำเนินการ มีจำนวนเท่ากับกรรมการโดยตำแหน่งเป็นกรรมการ

ให้คณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเลือกตั้งกรรมการ เป็นประธานกรรมการคนหนึ่ง และรองประธานกรรมการคนหนึ่งหรือหลายคน

ให้คณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยแต่งตั้งผู้อำนวยการ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และให้ผู้อำนวยการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นเลขานุการของคณะกรรมการ ดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย

หลักเกณฑ์และวิธีการได้มาซึ่งผู้แทนสหกรณ์ที่ไม่มีชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศ ให้เป็นไปตามระเบียบของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย

การกำหนดสัดส่วนผู้แทนสหกรณ์ที่จะได้รับเลือกตั้งเป็นกรรมการอื่นให้เป็นไปตามระเบียบในมาตรา 113(3)

ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 52 มาใช้บังคับแก่คณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และผู้อำนวยการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย โดยอนุโลม

มาตรา 113 ให้คณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย มีหน้าที่บริหารกิจการ ตลอดจนมีอำนาจออกระเบียบเพื่อปฏิบัติการตามวัตถุประสงค์ของสันนิบาตสหกรณ์ แห่งประเทศไทย

การออกระเบียบเกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้ ต้องได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยก่อนจึงใช้บังคับได้

(1) ระเบียบว่าด้วยการใช้จ่ายและการเก็บรักษาเงิน

(2) ระเบียบว่าด้วยการประชุมใหญ่ของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และหลักเกณฑ์การจัดส่งผู้แทนของสหกรณ์เข้าร่วมประชุมใหญ่

(3) ระเบียบว่าด้วยการเลือกตั้ง การประชุม และการดำเนินกิจการของคณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย

มาตรา 114 ให้กรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยอยู่ในตำแหน่งคราวละสี่ปี

เมื่อครบวาระดังกล่าวตามวาระหนึ่ง หากยังมีได้มีการเลือกตั้งกรรมการขึ้นใหม่ ให้กรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระนั้นอยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินงานต่อไปจนกว่ากรรมการซึ่งได้รับเลือกตั้งใหม่เข้ารับหน้าที่

กรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งอาจได้รับเลือกตั้งอีกได้ แต่ไม่เกินสองวาระติดต่อกัน

มาตรา 115 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา 114 กรรมการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) เป็นบุคคลล้มละลาย
- (4) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
- (5) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

(6) พ้นจากการเป็นสมาชิกของสหกรณ์

ภายใต้บังคับตามวรรคหนึ่ง กรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งพ้นจากตำแหน่งเมื่อที่ประชุมใหญ่มีมติให้ถอดถอนออกจากตำแหน่งด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนผู้แทนสหกรณ์ซึ่งมาประชุม

เมื่อมีกรณีตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้กรรมการเท่าที่เหลืออยู่ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้ และให้ถือว่าคณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยประกอบด้วย กรรมการเท่าที่มีอยู่ เว้นแต่มีกรรมการเหลืออยู่ไม่ถึงสองในสาม

ในกรณีที่กรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ ให้คณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเลือกตั้งตัวแทนของสหกรณ์ เป็นกรรมการแทน เว้นแต่วาระของกรรมการที่พ้นจากตำแหน่งเหลืออยู่ไม่ถึงเก้าสิบวัน จะไม่ดำเนินการเลือกตั้งกรรมการแทนตำแหน่งที่ว่างก็ได้ และให้ผู้ได้รับเลือกแทนนั้นอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการซึ่งตนแทน

มาตรา 116 ให้คณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยจัดให้มีการประชุมใหญ่ สามัญปีละหนึ่งครั้งภายในเก้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีทางบัญชีของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย

เมื่อมีเหตุอันสมควร คณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยจะเรียกประชุมใหญ่วิสามัญเมื่อใดก็ได้ หรือเมื่อสมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดทำหนังสือ ร้องขอต่อคณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยให้เรียกประชุมใหญ่วิสามัญ ในหนังสือร้องขอนั้นต้องระบุว่าประสงค์ให้เรียกประชุมเพื่อการใด

ในกรณีที่สมาชิกเป็นผู้ร้องขอให้เรียกประชุมใหญ่วิสามัญ ให้คณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเรียกประชุมใหญ่วิสามัญ ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือร้องขอ

ในกรณีที่คณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยไม่เรียกประชุมใหญ่วิสามัญตามวรรคสาม สมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดอาจทำหนังสือร้องขอภายในหกสิบวันนับแต่วันพ้นกำหนดเวลาตามวรรคสาม เพื่อให้รัฐมนตรีเรียกประชุมใหญ่วิสามัญได้ ในกรณีเช่นนี้ให้รัฐมนตรีเรียกประชุมใหญ่วิสามัญภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือร้องขอ

มาตรา 117 ให้ผู้อำนวยการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยมีหน้าที่บริหารกิจการของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยตามระเบียบและนโยบายที่คณะกรรมการดำเนินการ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยกำหนด และมีอำนาจบังคับบัญชาเจ้าหน้าที่ของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย

ในส่วนกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก ให้ผู้อำนวยการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นตัวแทนสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย เพื่อการนี้ผู้อำนวยการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยจะมอบอำนาจให้บุคคลใดกระทำการเฉพาะอย่างแทนตามระเบียบที่คณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยกำหนดก็ได้

มาตรา 117/1 ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ให้ประธานดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย หรือกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย หรือสหกรณ์ที่เป็นสมาชิกไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยสหกรณ์ ร้องขอให้คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติวินิจฉัยได้

คำวินิจฉัยของคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติให้เป็นที่สิ้นสุด

2.14 กลุ่มเกษตรกรตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตรา 119 ในกรณีที่คณะบุคคลผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่ยังไม่อาจรวมกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์ตามพระราชบัญญัตินี้ได้ จะจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรขึ้นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกาก็ได้

พระราชกฤษฎีกาตามวรรคหนึ่ง ให้กำหนดการดำเนินการของกลุ่มเกษตรกร การกำกับกลุ่มเกษตรกร การเลิกกลุ่มเกษตรกร และการควบกลุ่มเกษตรกรเข้ากัน ทั้งนี้ ตามความเหมาะสมแก่ประเภทของกลุ่มเกษตรกรด้วย

มาตรา 120 กลุ่มเกษตรกรที่จัดตั้งขึ้นตามมาตรา 119 ให้มีฐานะเป็นนิติบุคคล

มาตรา 122 ในกรณีที่กลุ่มเกษตรกร โดยมติของที่ประชุมใหญ่ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกที่มาประชุม แสดงความจำนงขอเปลี่ยนฐานะเป็นสหกรณ์ เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์พิจารณาเห็นว่าข้อบังคับของกลุ่มเกษตรกรรมีรายการถูกต้องตามมาตรา 43 ให้นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียน และดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 124 ในคดีฟ้องเรียกหนี้ที่กลุ่มเกษตรกร สมาชิก หรือผู้ชำระบัญชีเป็นลูกหนี้อยู่ในฐานะเช่นนั้น ห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนดสองปีนับแต่วันที่นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรถอนชื่อกลุ่มเกษตรกรออกจากทะเบียน

มาตรา 127 ห้ามมิให้ผู้ใดใช้คำว่า “กลุ่มเกษตรกร” เป็นชื่อหรือส่วนหนึ่งของชื่อในทางธุรกิจ เว้นแต่กลุ่มเกษตรกรที่ได้จดทะเบียนตามพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามมาตรา 119

2.15 บทกำหนดโทษตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตรา 129 ผู้ใดใช้คำว่า “สหกรณ์” หรือ “กลุ่มเกษตรกร” ประกอบกับชื่อหรือส่วนหนึ่งของชื่อในทางธุรกิจ โดยได้เป็นสหกรณ์ หรือกลุ่มเกษตรกรที่ได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้

ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และปรับอีกตั้งแต่ วันละห้าร้อยถึงหนึ่งพันบาทจนกว่าจะได้เลิกใช้

มาตรา 130 ผู้ใดไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริงหรือไม่ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงาน หรือรายงาน การประชุมของสหกรณ์หรือชุมนุมสหกรณ์ตามคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายซึ่งสั่งการตาม มาตรา 17 หรือไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริง หรือไม่ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงานหรือรายงานประชุมของ กลุ่มเกษตรกรตามคำสั่งของนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกร หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนกลุ่ม เกษตรกรมอบหมายตามมาตรา 128 แล้วแต่กรณี ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

มาตรา 131 ผู้ใดขัดขวาง หรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียน สหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายตาม มาตรา 18 หรือขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียน กลุ่มเกษตรกรหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนาย ทะเบียนกลุ่มเกษตรกรมอบหมายตาม มาตรา 124 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

มาตรา 132 ผู้ใดฝ่าฝืนไม่จัดการรักษาทรัพย์สินของสหกรณ์ หรือไม่ส่งมอบทรัพย์สิน สมุดบัญชี เอกสารและสิ่งอื่นของสหกรณ์ให้แก่ผู้ชำระบัญชีตามมาตรา 78 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

มาตรา 133 ผู้ใดฝ่าฝืนไม่แก้ไขข้อบกพร่องตามที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งการตามมาตรา 22(1) ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

2.16 บทเฉพาะกาล

มาตรา 134 ให้ถือว่าบรรดาสหกรณ์จำกัด ชุมนุมสหกรณ์สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และกลุ่มเกษตรกรตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ที่มีอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับเป็น สหกรณ์ชุมนุมสหกรณ์สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และกลุ่มเกษตรกรตามพระราชบัญญัตินี้

ให้ออนเงินทุนหมุนเวียนส่งเสริมการสหกรณ์มาเป็นของกองทุนพัฒนาสหกรณ์ตามมาตรา 27

มาตรา 135 ชุมนุมสหกรณ์ที่มีอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ แต่มีจำนวนสหกรณ์เป็น สมาชิกต่ำกว่าอัตราที่กำหนดไว้ในมาตรา 101 ให้เป็นชุมนุมสหกรณ์ต่อไปได้

มาตรา 136 ข้อบังคับของสหกรณ์ที่ใช้บังคับอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ยังคงใช้ บังคับต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์คงดำรงตำแหน่ง ต่อไปจนกว่าจะครบวาระ ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์นั้น โดยให้ถือว่าเป็นการดำรงตำแหน่ง ในวาระแรก

มาตรา 137 สหกรณ์ไม่จำกัดตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ที่มีอยู่ในวันที่ พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ถ้าประสงค์จะจัดตั้งเป็นสหกรณ์ตามพระราชบัญญัตินี้ต้องยื่นคำขอ จดทะเบียน ตามหมวด 3 ส่วนที่ 1 ว่าด้วยการจัดตั้งและการจดทะเบียนสหกรณ์ภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ถ้าไม่มีการจดทะเบียนตามวรรคหนึ่ง ให้นายทะเบียนสหกรณ์สั่งเลิกสหกรณ์ไม่จำกัดนั้น และตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นทำการชำระบัญชีโดยให้นำบทบัญญัติในหมวด 4 ว่าด้วยการชำระบัญชีมาใช้บังคับ โดยอนุโลม

มาตรา 138 ให้บรรดาพระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ประกาศ ระเบียบ หรือ คำสั่งที่ออกตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ที่ใช้บังคับอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับยังคงใช้บังคับต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้จนกว่าจะมีพระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ประกาศ ระเบียบ หรือ คำสั่งที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

โดยสรุป พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 30 ก หน้า 1 เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2542 และบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2542 โดยมีเหตุผลว่าพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้วทำให้มีบทบัญญัติหลายประการไม่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาการสหกรณ์ให้ทันต่อสภาพการแข่งขันกับระบบธุรกิจในปัจจุบัน นอกจากนี้พระราชบัญญัติดังกล่าวได้รวมบทบัญญัติเกี่ยวกับกลุ่มเกษตรกร ซึ่งสมควรปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้นเช่นเดียวกัน

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มีทั้งหมด 138 มาตรา บัญญัติขึ้นโดยอาศัยพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 เป็นแนวทาง คือ บทบัญญัติในส่วนที่ไม่จำเป็นแล้วตัดออกไป เช่น ดัดบทบัญญัติที่ว่าด้วยสหกรณ์ไม่จำกัดออกทั้งหมด บทบัญญัติที่ยังใช้ได้ดียังนำมาบัญญัติไว้เหมือนเดิมไม่แก้ไข เช่น เรื่องหลักเกณฑ์การจดทะเบียนสหกรณ์ รายการที่ต้องมีในข้อบังคับ การดำเนินงานของสหกรณ์ที่ว่าด้วยวงเงินกู้ยืม การรับเงินอุดหนุน การประชุมใหญ่ การตรวจการสหกรณ์ การจัดทำทะเบียนหุ้นและสมาชิก การจัดทำงบดุล การอนุมัติและการจัดทำรายงานกิจการประจำปี การควบสหกรณ์และการชำระบัญชี ส่วนที่บัญญัติขึ้นใหม่ คือ คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ กองทุนพัฒนาสหกรณ์ การให้สหกรณ์ดำรงสิทธิสภาพคล่อง สมาชิกสมทบ การจำกัดจำนวนและวาระกรรมการ การแยกสหกรณ์ และที่แก้ไขจากบทบัญญัติเดิม เช่น คำบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ทุนสำรอง การอุทธรณ์คำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ กรรมการสันนิบาตสหกรณ์ และเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย

กิจกรรม 10.2.1

1. เหตุผลในการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 คืออะไร
2. สาระสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มีอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 10.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.2 เรื่องที่ 10.2.1)

เรื่องที่ 10.2.2

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 บัญญัติขึ้นโดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 41 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา สามารถสรุปสาระที่สำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ได้ดังนี้

1. หลักการและเหตุผลการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 คือ โดยที่พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มีบทบัญญัติบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน และไม่เอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินกิจการของสหกรณ์ สมควรปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับองค์ประกอบและการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการ ลักษณะต้องห้ามของกรรมการหรือผู้จัดการ หลักเกณฑ์การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการ ดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย การแต่งตั้งรองนายทะเบียนสหกรณ์ เงินค่าหุ้น การตั้งผู้รับโอนประโยชน์ของสมาชิกผู้ตาย อำนาจหน้าที่ของสหกรณ์ในการรับฝากเงิน หลักเกณฑ์ในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย อำนาจของรัฐมนตรีในการเรียกประชุมใหญ่วิสามัญ และแนวทางการแก้ปัญหาการดำเนินการของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยให้ครอบคลุมและเหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้การดำเนินกิจการของสหกรณ์สามารถลุล่วงไปได้ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ เรียกว่าพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 มีทั้งหมด 18 มาตรา โดยให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป โดยพระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127 ตอนที่ 26 ก หน้า 1 เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2553 และบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2553

2. สาระสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 มีทั้งหมด 18 มาตรา โดยหลักการยังคงใช้บทบัญญัติส่วนใหญ่ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้มีการแก้ไขบทบัญญัติในบางมาตรา ดังนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิกความในวรรคหนึ่งของมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 9 ให้มีคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ ประกอบด้วย รัฐมนตรี เป็นประธาน กรรมการ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นรองประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ผู้จัดการใหญ่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ประธานกรรมการธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย ผู้แทนสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยซึ่งเป็นกรรมการดำเนินการ ประธาน กรรมการดำเนินการชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศประเภทละหนึ่งคน ประธานคณะกรรมการกลาง กลุ่มเกษตรกรระดับประเทศหนึ่งคน เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งรัฐมนตรี แต่งตั้งไม่เกินห้าคนเป็นกรรมการ”

มาตรา 4 ให้ยกเลิกความในมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 15 ให้อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นนายทะเบียนสหกรณ์ ให้นายทะเบียนสหกรณ์แต่งตั้งข้าราชการในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้อำนวยการกองหรือเทียบเท่า เป็นรองนายทะเบียนสหกรณ์ มีอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือตามที่นายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย การแต่งตั้งตามวรรคสองให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

มาตรา 5 ให้ยกเลิกความในมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 30 ให้มีคณะกรรมการบริหาร กพส. ประกอบด้วย อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นประธานกรรมการ อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ อธิบดีกรมประมง อธิบดีกรมปศุสัตว์ อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร ผู้แทนกรมบัญชีกลาง ผู้แทนสำนักงานงบประมาณ เป็นกรรมการโดยตำแหน่งกรรมการอื่นซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้แทนของสหกรณ์ประเภทละหนึ่งคน และผู้แทนกลุ่มเกษตรกรหนึ่งคน เป็นกรรมการให้รองอธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ซึ่งอธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์มอบหมายเป็นกรรมการและเลขานุการ การเลือกผู้แทนของสหกรณ์และผู้แทนกลุ่มเกษตรกรเพื่อให้รัฐมนตรีแต่งตั้งตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติกำหนดให้คณะกรรมการบริหาร กพส. มีอำนาจหน้าที่บริหาร กพส. ตลอดจนตรวจสอบติดตามและประเมินผลงานของสหกรณ์ที่ได้รับการส่งเสริมกิจการจาก กพส. ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในระเบียบกรมส่งเสริมสหกรณ์”

มาตรา 6 ให้ยกเลิกความในมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 31 ให้นำความในมาตรา 11 และมาตรา 12 มาใช้บังคับแก่การดำรงตำแหน่งของกรรมการบริหาร กพส. ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้แทนของสหกรณ์และผู้แทนกลุ่มเกษตรกรโดยอนุโลม”

มาตรา 7 ให้ยกเลิกความในวรรคสองของมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“ในระหว่างที่สมาชิกภาพของสมาชิกยังไม่สิ้นสุดลง ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ของสมาชิกใช้สิทธิเรียกร้องหรืออายัดค่าหุ้นของสมาชิกผู้นั้น และเมื่อสมาชิกภาพของสมาชิกสิ้นสุดลง สหกรณ์มีสิทธินำเงินตามมูลค่า

หุ้นที่สมาชิกมีอยู่มาหักกลบลบหนี้ที่สมาชิกผูกพันต้องชำระหนี้แก่สหกรณ์ได้และให้สหกรณ์มีฐานะเป็นเจ้าหนี้บุริมสิทธิพิเศษเหนือเงินค้ำหุ้นนั้น”

มาตรา 8 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 42/1 และมาตรา 42/2 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

“มาตรา 42/1 เมื่อสมาชิกได้ทำความยินยอมเป็นหนังสือไว้กับสหกรณ์ให้ผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานของรัฐ หรือนายจ้างในสถานประกอบการ หรือหน่วยงานอื่นใดที่สมาชิกปฏิบัติหน้าที่อยู่หักเงินเดือนหรือค่าจ้าง หรือเงินอื่นใดที่ถึงกำหนดจ่ายแก่สมาชิคนั้น เพื่อชำระหนี้หรือภาระผูกพันอื่นที่มีต่อสหกรณ์ให้แก่สหกรณ์ตามจำนวนที่สหกรณ์แจ้งไปจนกว่าหนี้หรือภาระผูกพันนั้นจะระงับสิ้นไปให้หน่วยงานนั้นหักเงินดังกล่าวและส่งเงินที่หักไว้ให้นั้นให้แก่สหกรณ์โดยพลัน

การแสดงเจตนายินยอมตามวรรคหนึ่ง มีอาจจะถอนคืนได้ เว้นแต่สหกรณ์ให้ความยินยอม การหักเงินตามวรรคหนึ่ง ต้องหักให้สหกรณ์เป็นลำดับแรก ถัดจากหนี้ภาษีอากรและการหักเงินเข้ากองทุนที่สมาชิกต้องถูกหักตามกฎหมายว่าด้วยกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กฎหมายว่าด้วยกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน และกฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม

มาตรา 42/2 สมาชิกอาจทำหนังสือตั้งบุคคลหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้รับโอนประโยชน์ในเงินค้ำหุ้นเงินฝาก หรือเงินอื่นใดจากสหกรณ์เมื่อตนถึงแก่ความตาย โดยมอบไว้แก่สหกรณ์เป็นหลักฐาน”

มาตรา 9 ให้ยกเลิกความใน (5) ของมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“(5) รับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่น หรือสมาคม ฌาปนกิจสงเคราะห์ซึ่งมีสมาชิกของสมาคมนั้นไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกของสหกรณ์ผู้รับฝากเงิน ทั้งนี้ ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์”

มาตรา 10 ให้ยกเลิกความใน (1) ของมาตรา 52 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“(1) เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ”

มาตรา 11 ให้ยกเลิกความในวรรคหนึ่งของมาตรา 60 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 60 การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ ให้จัดสรรเป็นทุนสำรองไม่น้อยกว่า ร้อยละสิบของกำไรสุทธิ และเป็นค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวงแต่ต้องไม่เกินร้อยละห้าของกำไรสุทธิ”

มาตรา 12 ให้ยกเลิกความในมาตรา 112 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 112 ให้มีคณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ประกอบด้วย ประธานกรรมการดำเนินการชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศประเภทละหนึ่งคน ในกรณีที่สหกรณ์ประเภทใดไม่มีชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศ ให้มีผู้แทนจากสหกรณ์ประเภทนั้นจำนวนหนึ่งคนเป็นกรรมการโดย

ตำแหน่ง และกรรมการอื่นซึ่งที่ประชุมใหญ่ของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเลือกตั้งจากผู้แทนสหกรณ์ ซึ่งเป็นกรรมการดำเนินการ มีจำนวนเท่ากับกรรมการโดยตำแหน่งเป็นกรรมการ

ให้คณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเลือกตั้งกรรมการเป็นประธาน กรรมการคนหนึ่ง และรองประธานกรรมการคนหนึ่งหรือหลายคน

ให้คณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยแต่งตั้งผู้อำนวยการสันนิบาต สหกรณ์แห่งประเทศไทย และให้ผู้อำนวยการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นเลขานุการของคณะ กรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย

หลักเกณฑ์และวิธีการได้มาซึ่งผู้แทนสหกรณ์ที่ไม่มีชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศให้เป็นไปตาม ระเบียบของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย

การกำหนดสัดส่วนผู้แทนสหกรณ์ที่จะได้รับเลือกตั้งเป็นกรรมการอื่นให้เป็นไปตามระเบียบใน มาตรา 113(3)ให้นำบทบัญญัติมาตรา 52 มาใช้บังคับแก่คณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่ง ประเทศไทยและผู้ำนวยการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย โดยอนุโลม”

มาตรา 13 ให้ยกเลิกความในมาตรา 115 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความ ต่อไปนี้แทน

“มาตรา 115 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา 114 กรรมการดำเนินการสันนิบาต สหกรณ์แห่งประเทศไทยพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) เป็นบุคคลล้มละลาย
- (4) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
- (5) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำ

โดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

- (6) พ้นจากการเป็นสมาชิกของสหกรณ์

ภายใต้บังคับตามวรรคหนึ่ง กรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยซึ่งที่ประชุม ใหญ่เลือกตั้งพ้นจากตำแหน่งเมื่อที่ประชุมใหญ่มีมติให้ถอดถอนออกจากตำแหน่งด้วยคะแนนเสียงไม่น้อย กว่าสองในสามของจำนวนผู้แทนสหกรณ์ซึ่งมาประชุม

เมื่อมีกรณีตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้กรรมการเท่าที่เหลืออยู่ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้และให้ ถือว่าคณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ประกอบด้วย กรรมการเท่าที่มีอยู่แต่วัน แต่มีกรรมการเหลืออยู่ไม่ถึงสองในสาม

ในกรณีที่กรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้ง พ้นจาก ตำแหน่งก่อนวาระ ให้ที่ประชุมใหญ่สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเลือกผู้แทนสหกรณ์เป็นกรรมการแทน เว้นแต่วาระของกรรมการที่พ้นจากตำแหน่งเหลืออยู่ไม่ถึงเก้าสิบวัน จะไม่ดำเนินการเลือกตั้งกรรมการแทน ตำแหน่งที่ว่างก็ได้ และให้ผู้ได้รับเลือกตั้งอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการซึ่งตนแทน”

มาตรา 14 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นวรรคสี่ของมาตรา 116 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

“ในกรณีที่คณะกรรมการดำเนินการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยไม่เรียกประชุมใหญ่วิสามัญตามวรรคสาม สมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดอาจทำหนังสือร้องขอภายในหกสิบวันนับแต่วันพ้นกำหนดเวลาตามวรรคสาม เพื่อให้รัฐมนตรีเรียกประชุมใหญ่วิสามัญได้ ในกรณีเช่นนี้ให้รัฐมนตรีเรียกประชุมใหญ่วิสามัญภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือร้องขอ”

มาตรา 15 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 117/1 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

“มาตรา 117/1 ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยให้ประธานกรรมการดำเนินการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย หรือกรรมการดำเนินการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของกรรมการ ดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย หรือสหกรณ์ที่เป็นสมาชิกไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยสหกรณ์ ร้องขอให้คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติวินิจฉัยได้

คำวินิจฉัยของคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติให้เป็นที่สุด”

มาตรา 16 ให้คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ คณะกรรมการบริหาร กพส. และคณะกรรมการดำเนินการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ คงปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าจะมีคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ คณะกรรมการบริหาร กพส. และคณะกรรมการดำเนินการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ต้องดำเนินการจัดให้มีคณะกรรมการดังกล่าวภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา 17 ให้อัตราค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติกำหนดตามมาตรา 60 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ คงใช้บังคับได้ต่อไปจนกว่าจะมีกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 60 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 18 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

โดยสรุป พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127 ตอนที่ 26 ก หน้า 1 เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2553 และบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2553 โดยมีเหตุผลในการตรา เนื่องจากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มีบทบัญญัติบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน และไม่เอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินกิจการของสหกรณ์ สมควรปรับปรุงบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 มีทั้งหมด 18 มาตรา ซึ่งยังคงใช้บทบัญญัติส่วนใหญ่ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 เป็นหลักการ แต่ได้มีการแก้ไขบทบัญญัติในบางมาตราที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบและการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการ ลักษณะต้องห้ามของกรรมการหรือผู้จัดการ หลักเกณฑ์การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการดำเนินการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย การแต่งตั้งรองนายทะเบียนสหกรณ์ เงินค่าหุ้น การตั้งผู้รับโอนประโยชน์ของสมาชิกผู้ตาย อำนาจหน้าที่ของสหกรณ์ในการรับฝากเงิน หลักเกณฑ์ในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย อำนาจ

ของรัฐมนตรีในการเรียกประชุมใหญ่วิสามัญ และแนวทางการแก้ปัญหาการดำเนินการของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยให้ครอบคลุมและเหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้การดำเนินกิจการของสหกรณ์สามารถลุล่วงไปได้

กิจกรรม 10.2.2

1. เหตุผลในการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 คืออะไร
2. สาระสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 มีอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 10.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.2 เรื่องที่ 10.2.2)

เรื่องที่ 10.2.3

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 บัญญัติขึ้นโดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 26 ประกอบกับมาตรา 42 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเหตุผลและความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อการพัฒนาและการสร้างเสถียรภาพให้แก่ระบบสหกรณ์ และการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของสหกรณ์และสมาชิกให้เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อันจะเกิดประโยชน์ต่อระบบสหกรณ์ของประเทศ ซึ่งการตราพระราชบัญญัตินี้สอดคล้องกับเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว การตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่รัฐสภา สามารถสรุปสาระที่สำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ได้ดังนี้

1. หลักการและเหตุผลการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 คือ เนื่องจากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2452 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ทำให้มีบทบัญญัติบางประการไม่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาและคุ้มครองระบบสหกรณ์ สมควรปรับปรุงบทบัญญัติของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเพื่อการพัฒนา คุ้มครอง และสร้างเสถียรภาพแก่ระบบสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเพิ่มการกำหนด

คุณสมบัติของสมาชิกสหกรณ์ การกำหนดคุณสมบัติของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ แก้ไขเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนสหกรณ์เพื่อให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น กำหนดประเภท ลักษณะของสหกรณ์ วัตถุประสงค์ และขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการของสหกรณ์ ปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับสมาชิกสมทบของสหกรณ์ กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการผู้จัดการ และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์เกี่ยวกับการดำเนินกิจการของสหกรณ์ แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้ตรวจสอบกิจการ บทบัญญัติเกี่ยวกับงบการเงิน และบทบัญญัติเกี่ยวกับการสอบบัญชี เพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินงาน และการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนที่ดำเนินกิจการในทำนองเดียวกันกับสถาบันการเงินไว้เป็นการเฉพาะ และกำหนดให้มีคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์เพื่อให้การพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น รวมถึงกำหนดให้สหกรณ์จังหวัดเป็นนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดเพื่อประสิทธิภาพในการกำกับดูแลกลุ่มเกษตรกร และปรับปรุงบทกำหนดโทษและอัตราโทษให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มีทั้งหมด 40 มาตรา โดยพระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหกสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป โดยพระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 34 ก หน้า 27 เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2562 และบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2562

2. สารสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มีทั้งหมด 40 มาตรา โดยหลักการยังคงใช้บทบัญญัติส่วนใหญ่ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้มีการแก้ไขบทบัญญัติในบางมาตรา ดังนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหกสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิกความในบทนิยามคำว่า “สหกรณ์” ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“สหกรณ์” หมายความว่า คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกสหกรณ์ผู้มีสัญชาติไทย โดยช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จัดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้”

มาตรา 4 ให้ยกเลิกความในวรรคสามของมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“ผู้ทรงคุณวุฒิตามวรรคหนึ่ง ให้กรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติซึ่งเป็นกรรมการโดยตำแหน่งคัดเลือกผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการบริหารสหกรณ์ การเงิน การตลาด การเกษตร กฎหมาย หรือดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เพื่อเสนอให้รัฐมนตรีแต่งตั้ง”

มาตรา 5 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นวรรคห้าของมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 “ให้มีการประชุมคณะกรรมการไม่น้อยกว่าปีละสี่ครั้ง”

มาตรา 6 ให้ยกเลิกความในมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 14 ให้คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาบุคลากรสหกรณ์ คณะอนุกรรมการการลงทุน และอาจแต่งตั้งคณะกรรมการอื่นตามความจำเป็นโดยคำนึงถึงความเชี่ยวชาญในแต่ละด้าน เพื่อพิจารณาหรือกระทำการใดๆ ตามที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติมอบหมาย

การประชุมของคณะกรรมการตามวรรคหนึ่งให้นำความในมาตรา 13 มาใช้บังคับโดยอนุโลม คุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง และการดำเนินงานอื่นของคณะกรรมการให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติประกาศกำหนด”

มาตรา 7 ให้ยกเลิกความใน (2) (3) และ (4) ของมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“(2) กำหนดระบบบัญชี ตลอดจนสมุดและแบบรายงานต่างๆ ที่สหกรณ์ต้องยื่นต่อนายทะเบียนสหกรณ์ รวมทั้งแบบพิมพ์อื่นๆ ที่ต้องใช้ในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

(3) แต่งตั้งผู้สอบบัญชีตามมาตรา 80 ผู้ตรวจการสหกรณ์ และผู้ชำระบัญชี

(4) ออกคำสั่งให้มีการตรวจสอบหรือไต่สวนเกี่ยวกับการจัดตั้งการดำเนินงานหรือฐานะการเงินของสหกรณ์ หรือให้จัดทำแผนปรับปรุงการดำเนินงานของสหกรณ์”

มาตรา 8 ให้ยกเลิกความในมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 17 นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย มีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ สมาชิกของสหกรณ์ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์มาชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์ หรือให้ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงาน หรือรายงานการประชุมของสหกรณ์ได้”

มาตรา 9 ให้ยกเลิกความในมาตรา 21 และมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 21 ในกรณีที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทำให้สหกรณ์เสียหาย ถ้าสหกรณ์ไม่ร้องทุกข์หรือฟ้องคดี ให้นายทะเบียนสหกรณ์ หรือรองนายทะเบียนสหกรณ์ร้องทุกข์หรือฟ้องคดีแทนสหกรณ์ได้ โดยส่งเรื่องให้พนักงานอัยการพิจารณา รับว่าต่างให้สหกรณ์ และให้สหกรณ์เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการร้องทุกข์ ฟ้องคดีหรือการว่าต่างแก่นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ หรือพนักงานอัยการ แล้วแต่กรณี

มาตรา 22 ในกรณีที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์กระทำการหรือดเว้นกระทำการในการปฏิบัติหน้าที่ของตนอันอาจทำให้เสื่อมเสียผลประโยชน์ของสหกรณ์ หรือสมาชิก หรือสหกรณ์ มีข้อบกพร่องเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี หรือกิจการหรือฐานะการเงิน ตามรายงานการสอบบัญชีหรือ ตามรายงานการตรวจสอบ ให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้ปฏิบัติการ ดังต่อไปนี้

(1) ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์แก้ไขข้อบกพร่องตามวิธีการและระยะเวลาที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

(2) ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ระงับการปฏิบัติที่เป็นเหตุให้เกิดข้อบกพร่องหรืออาจทำให้เสื่อมเสียผลประโยชน์ของสหกรณ์หรือสมาชิก

(3) ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์หยุดปฏิบัติหน้าที่เป็นการชั่วคราว จนกว่าจะมีการแก้ไขข้อบกพร่องนั้นให้แล้วเสร็จ

(4) ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์พ้นจากตำแหน่งทั้งคณะ หรือให้กรรมการซึ่งเกี่ยวข้องกับการนั้นพ้นจากตำแหน่งกรรมการ”

มาตรา 10 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 23/1 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

“มาตรา 23/1 ในกรณีที่นายทะเบียนสหกรณ์มีคำสั่งตามมาตรา 22(3) ให้นายทะเบียนสหกรณ์สั่งให้ผู้ตรวจการสหกรณ์หรือ พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายดำเนินการแทนคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องให้แล้วเสร็จตามวิธีการและภายในระยะเวลาที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด และดำเนินกิจการแทนสหกรณ์นั้น โดยให้ถือว่าผู้ได้รับมอบหมายดังกล่าวเป็นผู้แทนสหกรณ์ในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอกจนกว่าจะแก้ไขข้อบกพร่องนั้นให้แล้วเสร็จโดยให้ดำเนินการได้เท่าที่จำเป็น”

มาตรา 11 ให้ยกเลิกมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตรา 12 ให้ยกเลิกวรรคสองของมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตรา 13 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 33/1 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

“มาตรา 33/1 สหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียนตามมาตรา 33 แบ่งประเภทได้ดังต่อไปนี้

- (1) สหกรณ์การเกษตร
- (2) สหกรณ์ประมง
- (3) สหกรณ์นิคม
- (4) สหกรณ์ร้านค้า
- (5) สหกรณ์บริการ
- (6) สหกรณ์ออมทรัพย์
- (7) สหกรณ์เครดิตยูเนียน
- (8) สหกรณ์อื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ลักษณะของสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียน วัตถุประสงค์ และขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการที่จะพึงดำเนินการได้ของสหกรณ์แต่ละประเภทตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง”

มาตรา 14 ให้ยกเลิกวรรคสองและวรรคสามของมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตรา 15 ให้ยกเลิกความในมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 41 สหกรณ์ตามมาตรา 33/1 อาจรับสมาชิกสมทบได้ สมาชิกสมทบต้องเป็นบุคคลธรรมดา ซึ่งบรรลุนิติภาวะ เว้นแต่สหกรณ์ตามมาตรา 33/1 (4) (6) หรือ (7) ที่ตั้งอยู่ในสถานศึกษาอาจรับผู้ศึกษา ในสถานศึกษานั้นซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะเป็นสมาชิกสมทบได้ สมาชิกสมทบต้องมีความสัมพันธ์กับสหกรณ์ หรือสมาชิกสหกรณ์ตามหลักเกณฑ์ที่นายทะเบียนสหกรณ์ประกาศกำหนดคุณสมบัติอื่น วิธีรับสมัคร และการขาดจากสมาชิกภาพ ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกสมทบ ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ โดยความเห็นชอบของนายทะเบียนสหกรณ์ ห้ามมิให้สหกรณ์ให้สิทธิแก่สมาชิกสมทบในการนับชื่อของ สมาชิกสมทบเข้าเป็นองค์ประชุมในการประชุมใหญ่ การออกเสียงในเรื่องใดๆ การเป็นกรรมการดำเนินการ หรือกู้ยืมเงินเกินกว่าเงินฝาก และทุนเรือนหุ้นของตนเองจากสหกรณ์”

มาตรา 16 ให้ยกเลิกความใน (5) ของมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“(5) รับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่น หรือสมาคม ฌาปนกิจสงเคราะห์ซึ่งมีสมาชิกของสมาคมนั้นไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกของสหกรณ์ผู้รับฝากเงิน หรือนิติบุคคลซึ่งมีบุคลากร หรือลูกจ้างไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของนิติบุคคลนั้นเป็นสมาชิกของสหกรณ์ผู้รับฝากเงิน ทั้งนี้ ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์”

มาตรา 17 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 51/1 มาตรา 51/2 และมาตรา 51/3 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

“มาตรา 51/1 ในการดำเนินกิจการของสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการ หรือผู้จัดการต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามกฎหมาย วัตถุประสงค์ ขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการที่จะพึงดำเนินการได้ของสหกรณ์ ข้อบังคับของสหกรณ์ และมติที่ประชุมใหญ่ ทั้งนี้ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และระมัดระวังรักษาผลประโยชน์ของสหกรณ์หรือสมาชิก

มาตรา 51/2 คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการ หรือผู้จัดการต้องรับผิดชอบร่วมกันในความเสียหายต่อสหกรณ์ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) แสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ
- (2) ไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์
- (3) ดำเนินกิจการนอกขอบวัตถุประสงค์หรือขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการที่จะพึงดำเนินการได้ของสหกรณ์

เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ผู้ใดมีส่วนร่วมในการกระทำของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการ หรือผู้จัดการ อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์ เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ผู้นั้นต้องรับผิดชอบร่วมกันกับ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการ หรือผู้จัดการ ในความเสียหายต่อสหกรณ์

มาตรา 51/3 คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการ หรือผู้จัดการไม่ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 51/2 ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) พิสูจน์ได้ว่าตนมิได้ร่วมกระทำการอันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายต่อสหกรณ์
- (2) ได้คัดค้านในที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์โดยปรากฏในรายงานการประชุม หรือได้ทำคำคัดค้านเป็นหนังสือยื่นต่อประธานที่ประชุมภายในสามวันนับแต่สิ้นสุดการประชุม”

มาตรา 18 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็น (5) (6) และ (7) ของมาตรา 52 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

- “(5) เคยถูกสั่งให้พ้นจากตำแหน่งกรรมการหรือผู้จัดการตามมาตรา 89/3 วรรคสอง
 (6) เป็นกรรมการหรือผู้จัดการในสหกรณ์ที่ถูกสั่งเลิกตามมาตรา 89/3 วรรคสอง
 (7) เป็นบุคคลที่มีลักษณะต้องห้ามตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด”

มาตรา 19 ให้ยกเลิกความในวรรคสองของมาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้เป็นแทน

“จำนวนคุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม วิธีการรับสมัคร และการขาดจากการเป็นผู้ตรวจสอบกิจการ ตลอดจนอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจสอบกิจการตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด โดยอาจกำหนดให้แตกต่างกันตามขนาดและประเภทของสหกรณ์ก็ได้”

มาตรา 20 ให้ยกเลิกความในมาตรา 66 มาตรา 67 และมาตรา 68 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้เป็นแทน

“มาตรา 66 ให้สหกรณ์จัดทำงบการเงินประจำปีทุกรอบปีทางบัญชีของสหกรณ์ งบการเงินประจำปีต้องเป็นไปตามแบบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด งบการเงินประจำปีนั้นต้องทำให้แล้วเสร็จและให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบแล้วนำเสนอเพื่ออนุมัติในที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ภายในหนึ่งร้อยห้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีทางบัญชี

มาตรา 67 ให้สหกรณ์จัดทำรายงานประจำปีแสดงผลการดำเนินงานของสหกรณ์เสนอต่อที่ประชุมใหญ่ในคราวที่เสนองบการเงินประจำปี และให้ส่งสำเนารายงานประจำปีและงบการเงินประจำปีไปยังนายทะเบียนสหกรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มีการประชุม

มาตรา 68 ให้สหกรณ์เก็บรักษารายงานประจำปีแสดงผลการดำเนินงานของสหกรณ์และงบการเงินประจำปี พร้อมทั้งข้อบังคับและกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ไว้ที่สำนักงานของสหกรณ์ เพื่อให้สมาชิกขอตรวจดูได้”

มาตรา 21 ให้ยกเลิกความในส่วนที่ 4 การสอบบัญชี มาตรา 69 ของหมวด 3 สหกรณ์ แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้เป็นแทน

การสอบบัญชี

มาตรา 69 ให้กรมตรวจบัญชีสหกรณ์เป็นผู้สอบบัญชีของสหกรณ์ ในกรณีนี้ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์อาจแต่งตั้งผู้สอบบัญชีรับอนุญาต หรือบุคคลอื่นเป็นผู้สอบบัญชีของสหกรณ์ ตามขนาดของสหกรณ์ก็ได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนดการสอบบัญชีนั้น ให้ปฏิบัติตามมาตรฐานการสอบบัญชีและตามระเบียบที่อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด”

มาตรา 22 ให้ยกเลิกความใน (2) ของมาตรา 71 แห่ง พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้เป็นแทน

“(2) สหกรณ์ไม่ส่งสำเนารายงานประจำปีและงบการเงินประจำปีต่อนายทะเบียนสหกรณ์ เป็นเวลาสามปีติดต่อกัน”

มาตรา 23 ให้ยกเลิกมาตรา 72 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตรา 24 ให้ยกเลิกความในวรรคหนึ่งของมาตรา 75 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 75 การชำระบัญชีสหกรณ์ที่เลิกเพราะเหตุอื่นนอกจากล้มละลาย ให้ที่ประชุมใหญ่ตั้งผู้ชำระบัญชีโดยได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ขึ้นทำการชำระบัญชีสหกรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เลิกสหกรณ์หรือนับแต่วันที่คณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์มีคำสั่งให้ยกอุทธรณ์ แล้วแต่กรณี”

มาตรา 25 ให้ยกเลิกความในมาตรา 80 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 80 ผู้ชำระบัญชีต้องทำงบการเงินของสหกรณ์ ณ วันที่เลิกสหกรณ์โดยไม่ชักช้า และให้นายทะเบียนสหกรณ์ตั้งผู้สอบบัญชีเพื่อตรวจสอบงบการเงินนั้น เมื่อผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นต้องงบการเงินแล้ว ให้ผู้ชำระบัญชีเสนองบการเงินต่อที่ประชุมใหญ่เพื่ออนุมัติ แล้วเสนองบการเงินนั้นต่อนายทะเบียนสหกรณ์ ในกรณีที่การประชุมใหญ่ไม่ครบองค์ประชุม ให้ผู้ชำระบัญชีเสนองบการเงินต่อนายทะเบียนสหกรณ์เพื่ออนุมัติ”

มาตรา 26 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นหมวด 4/1 การดำเนินงานและการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์เครดิตยูเนียน มาตรา 89/1 มาตรา 89/2 มาตรา 89/3 และมาตรา 89/4 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

“หมวด 4/1 การดำเนินงานและการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน มาตรา 89/1 เว้นแต่จะได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะในหมวดนี้ ให้การดำเนินงานและการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นไปตามบทบัญญัติในหมวดอื่นด้วย

มาตรา 89/2 การดำเนินงานและการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนในเรื่องดังต่อไปนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง ทั้งนี้ อาจกำหนดให้แตกต่างกันไปตามขนาดของสหกรณ์ก็ได้

- (1) การกำหนดขนาดของสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน
- (2) การกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามอื่นของกรรมการดำเนินการสหกรณ์ และผู้จัดการ
- (3) การกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์
- (4) การให้กู้และการให้สินเชื่อ
- (5) การรับฝากเงิน การก่อหนี้ และการสร้างภาระผูกพัน ซึ่งรวมถึงการกู้ยืมเงินหรือการค้ำประกัน
- (6) การดำรงเงินกองทุน
- (7) การบริหารสินทรัพย์และการดำรงสินทรัพย์สภาพคล่อง
- (8) การฝากเงินหรือการลงทุน
- (9) การกำกับดูแลด้านธรรมาภิบาล
- (10) การจัดชั้นสินทรัพย์และการกันเงินสำรอง
- (11) การจัดทำบัญชี การจัดทำและการเปิดเผยงบการเงิน การสอบบัญชี และการแต่งตั้งผู้สอบบัญชี
- (12) การจัดเก็บและรายงานข้อมูล
- (13) เรื่องอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินงานและการกำกับดูแล

ในการออกกฎกระทรวงตามวรรคหนึ่ง ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์หารือร่วมกับกระทรวงการคลัง และธนาคารแห่งประเทศไทย

มาตรา 89/3 ในกรณีที่นายทะเบียนสหกรณ์เห็นว่า คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการ หรือผู้จัดการของสหกรณ์ออมทรัพย์ หรือสหกรณ์เครดิตยูเนียนใดฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวง ที่ออกตามความในมาตรา 89/2 ให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งให้แก้ไขข้อบกพร่อง หรือระงับการ ดำเนินการนั้นได้

ในกรณีที่นายทะเบียนสหกรณ์เห็นว่า การกระทำตามวรรคหนึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายอย่าง ร้ายแรงต่อสหกรณ์หรือสมาชิก ให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการ หรือผู้จัดการนั้นพ้นจากตำแหน่ง หรือสั่งให้เลิกสหกรณ์ดังกล่าวได้ แล้วแต่กรณี และให้นำความ ในมาตรา 24 มาตรา 25 และมาตรา 73 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 89/4 เพื่อประโยชน์ในการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนให้มี คณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการที่ปรึกษาการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์ เครดิตยูเนียน” ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์หรือรองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งได้รับมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ ผู้แทนกระทรวงการคลัง ผู้แทนกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ผู้แทน ธนาคารแห่งประเทศไทย และผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ เป็น กรรมการ ให้อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์แต่งตั้งข้าราชการในสังกัดกรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นเลขานุการและ ผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการที่ปรึกษาการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนมีอำนาจ หน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำเสนอมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหา และเสนอให้ปรับปรุงระเบียบ หรือคำสั่ง เกี่ยวกับการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนแก่นายทะเบียนสหกรณ์ ให้นำความ ในมาตรา 13 มาใช้บังคับแก่การประชุมของคณะกรรมการที่ปรึกษาการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และ สหกรณ์เครดิตยูเนียนโดยอนุโลม”

มาตรา 27 ให้อยกเลิกความในวรรคสองของมาตรา 101 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“ชุมนุมสหกรณ์ใดจะมีฐานะเป็นชุมนุมสหกรณ์ระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศ จะต้องตั้งขึ้นโดย มีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่บรรดาสหกรณ์ในภูมิภาคหรือทั่วประเทศที่เป็นสหกรณ์ประเภท เดียวกันหรือต่างประเภทกัน เพื่อประกอบธุรกิจของสหกรณ์ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะ กรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติกำหนด”

มาตรา 28 ให้อยกเลิกความในวรรคสามของมาตรา 105 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“ให้นำความในหมวด 3 หมวด 4 หมวด 4/1 หมวด 5 และหมวด 6 มาใช้บังคับกับชุมนุมสหกรณ์ โดยอนุโลม”

มาตรา 29 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 105/1 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

“มาตรา 105/1 เพื่อส่งเสริมระบบสวัสดิการและคุณภาพชีวิตของสมาชิกสหกรณ์ ให้ชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศมีอำนาจร่วมกับสหกรณ์สมาชิกของตนจัดสวัสดิการและการสงเคราะห์ของสมาชิกสหกรณ์ และครอบครัวตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด”

มาตรา 30 ให้ยกเลิกความในวรรคสองและวรรคสามของมาตรา 121 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้เป็นแทน

“ให้สหกรณ์จังหวัดเป็นนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดที่กลุ่มเกษตรกรตั้งอยู่ และมีอำนาจหน้าที่ตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด สำหรับกรุงเทพมหานครให้ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์กรุงเทพมหานคร พื้นที่ 1 และผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์กรุงเทพมหานคร พื้นที่ 2 เป็นนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรกรุงเทพมหานคร”

มาตรา 31 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นหมวด 9/1 การพิจารณาอุทธรณ์ มาตรา 128/1 มาตรา 128/2 มาตรา 128/3 มาตรา 128/4 และมาตรา 128/5 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

“หมวด 9/1 การพิจารณาอุทธรณ์

มาตรา 128/1 ให้มีคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ประกอบด้วย รองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มอบหมายเป็นประธานกรรมการ ผู้แทนกระทรวงการคลัง ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ผู้แทนสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิคนหนึ่งในคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติซึ่งคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติมอบหมาย เป็นกรรมการให้อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์แต่งตั้งข้าราชการในสังกัดกรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ

มาตรา 128/2 ให้คณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) พิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์หรือรองนายทะเบียนสหกรณ์ที่อุทธรณ์ตามมาตรา 128/4

(2) มีหนังสือเรียกบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำหรือสั่งให้บุคคลดังกล่าวส่งเอกสารหรือหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์

(3) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อปฏิบัติการตามที่คณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์มอบหมาย

มาตรา 128/3 ให้นำความในมาตรา 13 มาใช้บังคับแก่การประชุมของคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์โดยอนุโลม

มาตรา 128/4 คำสั่งตามมาตรา 20 มาตรา 22 (3) และ (4) มาตรา 71 และมาตรา 89/3 วรรคสอง รวมถึงคำสั่งเลิกกลุ่มเกษตรกรตามพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามมาตรา 119 วรรคสอง ให้อุทธรณ์ต่อคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำสั่ง คำสั่งไม่รับจดทะเบียนตามมาตรา 38 และคำสั่งตามมาตรา 44 ให้อุทธรณ์ต่อคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำสั่งการอุทธรณ์ตามวรรคหนึ่งและวรรคสองไม่เป็นเหตุทุเลาการบังคับตามคำสั่ง เว้นแต่คณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์จะเห็นสมควรให้มีการทุเลาการบังคับตามคำสั่งนั้นไว้ชั่วคราว

มาตรา 128/5 หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการอุทธรณ์และวิธีพิจารณาอุทธรณ์ของคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์กำหนดให้คณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์มีคำวินิจฉัยอุทธรณ์ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับอุทธรณ์ แล้วแจ้งคำวินิจฉัยอุทธรณ์พร้อมด้วยเหตุผลเป็นหนังสือไปยังผู้อุทธรณ์โดยไม่ชักช้า คำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด”

มาตรา 32 ให้ยกเลิกความในหมวด 10 บทกำหนดโทษ มาตรา 129 มาตรา 130 มาตรา 131 มาตรา 132 และมาตรา 133 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“หมวด 10 บทกำหนดโทษ

มาตรา 129 ผู้ใดใช้คำว่า “สหกรณ์ “ หรือ “กลุ่มเกษตรกร” ประกอบกับชื่อหรือส่วนหนึ่งของชื่อในทางธุรกิจ โดยมีได้เป็นสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรที่ได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และปรับอีกวันละไม่เกินห้าพันบาท จนกว่าจะได้เลิกใช้

มาตรา 130 ผู้ใดไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริงหรือไม่ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงานหรือรายงานการประชุมของสหกรณ์หรือชุมนุมสหกรณ์ตามคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์ ร้องนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายซึ่งสั่งการตามมาตรา 17 หรือไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริงหรือไม่ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงานหรือรายงานการประชุมของกลุ่มเกษตรกรตามคำสั่งของนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรมอบหมายตามมาตรา 128 แล้วแต่กรณี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 131 ผู้ใดขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนสหกรณ์ ร้องนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายตามมาตรา 18 หรือขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรมอบหมายตามมาตรา 124 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 132 ผู้ใดฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งการตามมาตรา 22 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 133 กรรมการหรือผู้จัดการของสหกรณ์ผู้ใดดำเนินกิจการของสหกรณ์นอกขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการของสหกรณ์ที่จะพึงดำเนินการได้ตามกฎกระทรวงที่ออกตามความในมาตรา 33/1 วรรคสอง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 133/1 กรรมการหรือผู้จัดการของสหกรณ์ผู้ใดดำเนินกิจการของสหกรณ์โดยผิดวัตถุประสงค์ของสหกรณ์และการดำเนินกิจการนั้นเป็นภัยอันตรายต่อความสงบสุขของประชาชนหรือความมั่นคงของรัฐ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 133/2 ผู้ใดฝ่าฝืนไม่จัดการรักษาทรัพย์สินของสหกรณ์ หรือไม่ส่งมอบทรัพย์สิน สมุดบัญชี เอกสาร และสิ่งอื่นของสหกรณ์ให้แก่ผู้ชำระบัญชีตามมาตรา 78 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท

มาตรา 133/3 ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ออกตามความในมาตรา 89/2 (4) (5) (6) (7) (8) (10) (11) (12) หรือ (13) ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท

มาตรา 133/4 ผู้ใดฝ่าฝืนไม่แก้ไขข้อบกพร่องหรือระงับการดำเนินการตามที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งการตามมาตรา 89/3 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 133/5 ในกรณีที่สหกรณ์กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ กรรมการหรือผู้จัดการของสหกรณ์ซึ่งเป็นผู้ลงมติให้สหกรณ์ดำเนินการหรืองดเว้นการดำเนินการ หรือเป็นผู้ดำเนินการ หรือรับผิดชอบในการดำเนิน การนั้นได้กระทำความผิดหน้าที่ของตนด้วยประการใดๆ โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงห้าปี และปรับไม่เกินห้าแสนบาท”

มาตรา 33 ให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ปฏิบัติหน้าที่ไปพลางก่อนจนกว่าจะมีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ต้องดำเนินการแต่งตั้งให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา 34 ในกรณีที่ข้อบังคับของสหกรณ์ใดไม่เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงที่ออกตามความในมาตรา 33/1 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ ให้สหกรณ์นั้นแก้ไขข้อบังคับของสหกรณ์ให้เป็นไปตามกฎกระทรวงดังกล่าวภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่กฎกระทรวงใช้บังคับ

มาตรา 35 ให้สหกรณ์แก้ไขข้อบังคับของสหกรณ์ที่เกี่ยวกับสมาชิกสมทบให้เป็นไปตามมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ ให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา 36 สหกรณ์ที่มีสมาชิกซึ่งมิได้มีสัญชาติไทยอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้สหกรณ์ดำเนินการ ปรับปรุง แก้ไข ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ ให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่งหากสมาชิกผู้ใดมีนิติกรรมกับสหกรณ์ แต่ได้พ้นจากสมาชิกโดยฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมิได้บอกเลิกนิติกรรมนั้น ให้นิติกรรมนั้นยังคงมีอยู่ต่อไปจนกว่าจะสิ้นสุดไปตามเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลาที่ตกลงกัน แต่จะทำการใดก่อนผลผูกพันขึ้นใหม่มิได้

มาตรา 37 บรรดาคำอุทธรณ์ที่ได้ยื่นและยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาของคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้คณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจพิจารณาต่อไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้จนกว่าจะแล้วเสร็จ แต่ต้องไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา 38 บรรดากฎหรือคำสั่งที่ออกตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ที่ใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ยังคงใช้บังคับได้ต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ จนกว่าจะมีกฎหรือคำสั่งที่ออกตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา 39 ในการดำเนินการออกกฎกระทรวงและระเบียบเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ ให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในสองปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ หากไม่สามารถดำเนินการได้ ให้รัฐมนตรีรายงานเหตุผลที่ไม่อาจดำเนินการได้ต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบ

มาตรา 40 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

โดยสรุป พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 34 ก หน้า 27 เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2562 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 โดยมีเหตุผลในการตรา เนื่องจากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2452 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ทำให้มีบทบัญญัติบางประการไม่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาและคุ้มครองระบบสหกรณ์ สมควรปรับปรุงบทบัญญัติของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเพื่อการพัฒนา คุ้มครอง และสร้างเสถียรภาพแก่ระบบสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มีทั้งหมด 40 มาตรา มีสาระสำคัญที่เพิ่มเติมและแตกต่างจากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ที่ได้ถือใช้มาจนถึงปัจจุบันนั้น อาทิ การกำหนดประเภทลักษณะของสหกรณ์และวัตถุประสงค์ขอบเขตการดำเนินกิจการสหกรณ์แต่ละประเภทการปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับสมาชิกสมทบสหกรณ์การแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบัญญัติผู้ตรวจสอบกิจการ งบการเงินและการสอบบัญชีการแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับอำนาจกระทำการของสหกรณ์ กรณีเรื่องการรับฝากเงินจากนิติบุคคล การกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินงานและการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และเครดิตยูเนียน และการแก้ไขเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนสหกรณ์เกี่ยวกับการกำหนดระบบบัญชีการแต่งตั้งผู้สอบบัญชีการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

กิจกรรม 10.2.3

1. เหตุผลในการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 คืออะไร
2. สาระสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มีอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 10.2.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.2 เรื่องที่ 10.2.3)

แผนการสอนตอนที่ 10.3

พัฒนาการของกฎหมายสหกรณ์ไทย

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 10.3 แล้วศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 10.3.1 พัฒนาการกฎหมายสหกรณ์
- 10.3.2 การบังคับใช้กฎหมายสหกรณ์
- 10.3.3 ปัญหาและทิศทางในการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ไทย

แนวคิด

1. สหกรณ์จดทะเบียนจัดตั้งเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายสหกรณ์ และยึดแนวทางในการปฏิบัติในการดำเนินงานตามกฎหมายสหกรณ์เป็นหลักร่วมกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานต่างๆ ของสหกรณ์ ภาครัฐได้มีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีของประเทศในแต่ละยุคสมัย กฎหมายสหกรณ์จึงได้มีการพัฒนามาโดยลำดับ ทั้งนี้เป็นไปตามนโยบายของรัฐในการขยายขบวนการสหกรณ์ให้แพร่หลายสู่ประชาชนอาชีพต่างๆ ยิ่งขึ้น ประกอบกับนโยบายในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของสหกรณ์เพื่อใช้ช่วยเหลือตนเองได้และเป็นที่ยิ่งของสมาชิก นอกจากนี้การพัฒนาเกิดจากการอุดหนุนว่างของกฎหมาย หรือกรณีไม่มีบทบัญญัติเพียงพอต่อการใช้ เช่น ปัญหาเรื่องของการไม่มีแหล่งเงินทุนที่มั่นคงถาวรของสหกรณ์ ปัญหาการแยกสหกรณ์และการแบ่งทรัพย์สิน และปัญหาเรื่องการเงินสำรองของสหกรณ์ให้กับสหกรณ์อื่น
2. กฎหมายสหกรณ์เมื่อมีการประกาศใช้แล้ว ย่อมมีผลบังคับแก่บุคคล เวลา สถานที่ เหตุการณ์ หรือเงื่อนไขเงื่อนไขเวลาอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับระบบสหกรณ์ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายสหกรณ์ คือ นายทะเบียนสหกรณ์ ซึ่งตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มาตรา 15 กำหนดให้อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นนายทะเบียนสหกรณ์ โดยมีบทบาทสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายสหกรณ์ ตามที่บัญญัติไว้ในแต่ละมาตรา โดยเริ่มตั้งแต่การกำกับดูแลการจัดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ การดำเนินงานทั่วไป การดำเนินธุรกิจ การเงิน การบัญชี การสอบบัญชีจนถึงการเลิกและการชำระบัญชีสหกรณ์ ซึ่งภารกิจดังกล่าวนี้ ในทางปฏิบัติได้มีการมอบหมายให้รองนายทะเบียนสหกรณ์ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี และพนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการด้วย

3. ปัญหาและอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาสหกรณ์ของไทย ประกอบด้วย 1) ปัญหาด้านนโยบายและกฎหมายด้านนโยบายรัฐ 2) ปัญหาการส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ 3) ปัญหาการกำกับ ควบคุม และตรวจสอบสหกรณ์ 4) ปัญหารูปแบบและโครงสร้างของสหกรณ์ 5) ปัญหาระบบการบริหารจัดการสหกรณ์ไทย 6) ปัญหาการพัฒนาบุคลากรของสหกรณ์ 7) ปัญหาด้านภาพลักษณ์องค์กร และมีประเด็นปัญหาที่นำไปสู่อุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ของไทย คือ ปัญหาการขาดการให้การศึกษาประชาชนให้เข้าใจอุดมการณ์สหกรณ์ และขาดการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการบริหาร และมีความซื่อสัตย์ มีอุดมการณ์เพื่อส่วนรวม สำหรับทิศทางในการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ไทยควรดำเนินการให้สอดคล้องกับทิศทางและแนวโน้มพัฒนาการของสหกรณ์ไทย คือ 1) การพัฒนาของสหกรณ์ไทย 2) ทิศทางการพัฒนาสหกรณ์ 3) ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ไทยในปัจจุบันมีจุดเด่นในเชิงปริมาณ และควรมีการตรากฎหมายสหกรณ์ หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเรียนรู้ ปลูกฝังอุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์ ตลอดจนการนำสหกรณ์มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้เป็นรูปธรรม ตลอดจนมีการแก้ไขกฎหมายสหกรณ์ไทย คือ 1) เป็นกฎหมายสหกรณ์ฉบับเดียวที่บัญญัติสำหรับสหกรณ์แต่ละประเภท 2) มีการบัญญัติอัตลักษณ์และโครงสร้างที่สำคัญต่างๆ ของสหกรณ์เอาไว้ 3) กำหนดมาตรการที่ได้สัดส่วนซึ่งสนับสนุนการพัฒนาสหกรณ์สำหรับสมาชิกสหกรณ์ สหกรณ์ชั้นปฐม และสหกรณ์ชั้นสูง และ 4) มีมาตรการเพื่อถ่ายโอนอำนาจกำกับและส่งเสริมสหกรณ์จากภาครัฐไปสู่ขบวนการสหกรณ์

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.3.1 “พัฒนาการกฎหมายสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการแก้ไขกฎหมายสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.3.2 “การบังคับใช้กฎหมายสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการบังคับใช้กฎหมายสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.3.3 “ปัญหาและทิศทางในการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ไทย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายปัญหาและทิศทางในการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ไทยได้

เรื่องที่ 10.3.1

พัฒนาการกฎหมายสหกรณ์

กฎหมายเป็นกฎกติกาของสังคมที่บุคคลในสังคมนั้นๆ กำหนดขึ้นมาเพื่อบังคับบุคคลให้ต้องปฏิบัติ ที่ซึ่งจะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปโดยปกติสุข ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ก็จะได้รับ ผลร้ายหรือถูกลงโทษ หรืออาจไม่ได้รับการรับรองสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด เมื่อเวลาล่วงเลยผ่านไป กฎกติกานั้นๆ ก็อาจล้าสมัยไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป หรือกฎหมาย ที่ออกมาใช้นั้นอาจมีช่องว่างหรือไม่มีบทบัญญัติเพียงพอที่จะมาเข้ากับเหตุการณ์ใดหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งไม่อาจคาดหมายได้ในขณะร่างกฎหมาย ดังนั้นกฎหมายจึงต้องมีการพัฒนาเพื่อให้ทันกับสภาพเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลง และให้เหมาะสมต่อการบังคับใช้ กฎหมายสหกรณ์ก็เช่นกันได้มีการพัฒนาปรับปรุง แก้ไขเปลี่ยนแปลง และมีแนวโน้มว่าจะมีการพัฒนาอีกต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

1. พัฒนาการของกฎหมายสหกรณ์ไทย

1.1 ยุคการใช้พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 สหกรณ์แห่งแรกในประเทศไทยที่มีการ จัดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย คือ สหกรณ์วัดจันทร์ ไม่จำกัดสินใช้ สถานที่ตั้งตำบลวัดจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก มีสมาชิกแรกตั้ง 16 คน มีทุนจดทะเบียนเมื่อแรกตั้ง 3,000 บาท และมีค่า หุ่น 80 บาท โดยสหกรณ์กู้เงินจากแบงก์สยามกัมมาจล แล้วนำไปให้สมาชิกกู้ต่อเติมจำนวน กำหนดส่ง คินตันเงินกู้ พ.ศ. 2460 จำนวนเงิน 1,300 บาท ครบเวลาที่กำหนดสมาชิกส่งคืนได้ 1,500 บาท พร้อม ดอกเบี้ยครบถ้วน เงินกู้ส่วนที่เหลือสมาชิกรู้ไปชำระหนี้สินซึ่งส่วนใหญ่เป็นหนี้เก่า และเก็บไว้เพื่อการ ประกอบอาชีพอีกส่วนหนึ่งซึ่งไม่มากนัก เมื่อสิ้น พ.ศ. 2460 สหกรณ์มีสมาชิกเพิ่มเป็น 32 คน ทุนดำเนินงานเพิ่มเป็น 3,743 บาท โดยมาจากเงินกู้ยืมแบงก์สยามกัมมาจล 3,335.86 บาท และทุนของสหกรณ์ 407.14 บาท

การวัดผลการจัดตั้งสหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้ แม้จะเป็นเพียงสหกรณ์ทดลองสหกรณ์เดียว แต่แนวโน้มประโยชน์ที่สมาชิกได้รับเริ่มปรากฏให้เห็นในทางที่ดีบ้างแล้ว กล่าวคือสมาชิกเริ่มมีหนี้ลดน้อย ลง การทำนาได้ผลผลิตมากขึ้น สิ่งสำคัญที่เห็นเด่นชัดได้แก่พฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วมในการดูแลรับผิดชอบ สหกรณ์ของสมาชิกแห่งนี้ สอดคล้องแนวทางของสหกรณ์ในลักษณะการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน สมความตั้งใจและความต้องการของทางราชการเป็นอย่างยิ่ง

ต่อจากนั้นใน พ.ศ. 2461 แผนกการสหกรณ์ สังกัดกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ ก็ได้ทดลอง จัดตั้งสหกรณ์ประเภทหาทุนเพิ่มขึ้นในจังหวัดพิษณุโลกอีก 1 สหกรณ์ และขยายลงมาถึงลพบุรี อันเป็น เมืองอยู่ข้าวอยู่น้ำ มีราษฎรที่มีฐานะปานกลางและชั้นเล็กสมควรได้รับการช่วยเหลือเช่นเดียวกัน การจัดตั้ง สหกรณ์ทดลองนี้ใช้เวลา 4 ปี คือตั้งแต่ พ.ศ. 2460 จนถึง พ.ศ. 2463 ในตอนปลาย พ.ศ. 2463 มีสหกรณ์ ที่จดทะเบียนแล้ว 60 สหกรณ์ หลังจากนั้นใน พ.ศ. 2464 วางแผนการจัดตั้งสหกรณ์ไปหนึ่งปีเนื่องจาก

วงเงินกู้ยืมจากแบงก์สยามกัมมาจลหมดลง จนเมื่อสหกรณ์ที่ตั้งไปก่อนแล้วมีการชำระเงินแก่แบงก์สยามกัมมาจล จึงทำให้มีการตั้งสหกรณ์เพิ่มขึ้นอีก 20 สหกรณ์ ระหว่าง พ.ศ. 2465-พ.ศ. 2470 รวมสหกรณ์ที่จัดตั้งในยุคนี้นี้ 80 สหกรณ์

กล่าวได้ว่าระหว่าง พ.ศ. 2459-พ.ศ. 2470 มีการส่งเสริมให้จัดตั้งสหกรณ์หาทุนแบบไร้ไฟเฟเชนชนิดไม่จำกัดสินไช้ เป็นสหกรณ์ที่สมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบร่วมกันและแทนกันโดยไม่จำกัดในหนี้สินของสหกรณ์ สหกรณ์หาทุนแต่ละแห่งมีสมาชิกประมาณ 20 คน อยู่ในตำบลเดียวกัน สมาชิกรู้จักกันดีและมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน สหกรณ์มีข้อจำกัดในการดำเนินธุรกิจเฉพาะด้านสินเชื่อเพราะมีเงินทุนน้อย บทบาทความเป็นสหกรณ์จะมีมากในด้านสังคมมากกว่าด้านเศรษฐกิจ

1.2 ยุคการใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ระหว่าง พ.ศ. 2471-พ.ศ. 2510 ยุคนี้อเปิดโอกาสให้มีการจัดตั้งสหกรณ์ได้ ทั้งชนิดจำกัดสินไช้ ซึ่งสมาชิกสหกรณ์ต้องรับไช้หนี้สินของสหกรณ์จำกัดเพียงไม่เกินราคาหุ้นของตนที่ยังส่งไม่ครบ และชนิดไม่จำกัดสินไช้ ซึ่งสมาชิกสหกรณ์ทุกคนต้องรับไช้หนี้สินของสหกรณ์รวมกันและแทนกันไม่มีจำกัด ฯลฯ ครั้นถึง พ.ศ. 2477 มีจำนวนสหกรณ์แพร่หลายเพิ่มขึ้นเป็น 440 สหกรณ์ และหลังจากนั้นตั้งแต่ พ.ศ. 2478 เป็นต้นมาจึงมีการส่งเสริมและขยายผลการจัดตั้งสหกรณ์ประเภทอื่นนอกจากประเภทสหกรณ์หาทุนขึ้นอีก เช่น สหกรณ์เช่าซื้อที่ดิน สหกรณ์นิคม กสิกรรม สหกรณ์ขายข้าวและพืชผล สหกรณ์ผู้บริโภครหรือสหกรณ์ร้านค้า

สหกรณ์มีบทบาทในทางเศรษฐกิจมากขึ้นแต่ยังอยู่ในวงจำกัด ดำเนินธุรกิจด้านใดด้านหนึ่งที่เรียกว่าธุรกิจแบบเอกประสงค์ และเป็นสหกรณ์ขนาดเล็ก ยุคนี้อมีการยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมต่างๆ ในการโอนเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งสหกรณ์เป็นผู้โอนหรือผู้รับโอน เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดหลักประกันเงินกู้ของสมาชิกสหกรณ์ นอกจากนี้รัฐได้มีการส่งเสริมให้ทดลองจัดตั้งสหกรณ์เครดิตเพื่อผลิตกรรม ดำเนินธุรกิจแบบเอกประสงค์ด้วยการทำธุรกิจหลายอย่าง มีพื้นที่ดำเนินงานทั้งอำเภอซึ่งได้ผลดี รัฐจึงเตรียมการขยายการจัดตั้งสหกรณ์รูปนี้ต่อไป

1.3 ยุคการใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511

1.3.1 ช่วงปี พ.ศ. 2511-2514 เป็นยุคของการปรับตัวและขยายบทบาทในทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และยกเลิกพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 กฎหมายใหม่มีบทบัญญัติให้มีการควบสหกรณ์ ด้วยการรวมทรัพย์สิน หนี้สิน ของสหกรณ์หาทุนต่างๆ ที่จัดตั้งในระดับหมู่บ้านหรือระดับตำบลมาเป็นสหกรณ์การเกษตร มีพื้นที่ดำเนินงานทั้งอำเภอและดำเนินธุรกิจแบบเอกประสงค์ เช่น ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจการซื้อ ธุรกิจการขาย ธุรกิจการแปรรูป และธุรกิจการบริการ โดยกฎหมายสหกรณ์ดังกล่าวเปิดโอกาสให้สหกรณ์หาทุนจำนวน 9,835 สหกรณ์ ควบรวมเป็นสหกรณ์การเกษตรเหลือเพียง 130 สหกรณ์ เกิดสหกรณ์ที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ปริมาณธุรกิจในแต่ละสหกรณ์มากขึ้น เกิดความคึกคักในทางธุรกิจอำนวยประโยชน์แก่สมาชิกสหกรณ์ยิ่งกว่าแต่ก่อน ในช่วงนี้เริ่มต้นการส่งเสริมพัฒนาสหกรณ์ในพื้นที่โครงการตามพระราชดำริ (พระราชประสงค์) ซึ่งเป็นโครงการตามพระราชประสงค์โครงการแรกในการพัฒนาชนบทของประเทศ ตามความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลอิสราเอล ใช้ชื่อ “โครงการไทย-อิสราเอล เพื่อพัฒนาชนบท (หุบกะพง)” โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินงาน ที่ตำบลเขาใหญ่ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

1.3.2 ช่วงปี พ.ศ. 2515-2541 ใน พ.ศ. 2515 รัฐบาลให้มีการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม โดยยุบกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติและโอนส่วนราชการที่เกี่ยวกับการสหกรณ์ในสำนักงานปลัดกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ได้แก่ กรมสหกรณ์พาณิชย์และธนกิจ และกรมสหกรณ์ที่ดิน รวมถึงเป็นกรมส่งเสริมสหกรณ์ สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ การส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ในยุคนี้จะเน้นในด้านเศรษฐกิจที่เป็นธุรกิจของสหกรณ์ มีโครงการต่างๆ ที่เกิดจากการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐบาลในการพัฒนาการจัดการสหกรณ์ ตัวอย่างเช่น

1) โครงการจัดจ้างผู้จัดการ โดยรัฐเป็นผู้ให้เงินอุดหนุนเงินเดือนเป็นเวลาสามปี ให้สหกรณ์การเกษตรจัดจ้างผู้จัดการ จากนั้นในปีที่สี่เป็นต้นไป เงินอุดหนุนจะลดลง 20% ทุกปี และสหกรณ์รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดจ้างของส่วนที่ลดนั้น

2) โครงการจัดตั้งตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ เป็นการสร้างแหล่งรับซื้อและขายผลิตผลการเกษตร เป็นแหล่งรวมพ่อค้ารับซื้อ เกษตรกรและสมาชิกสหกรณ์มีอำนาจต่อรองราคา รัฐสนับสนุนเป็นเงินอุดหนุนให้เปล่าแก่สหกรณ์เพื่อสร้างลานตาก จัดซื้อเครื่องมืออุปกรณ์ในการปรับปรุงคุณภาพผลิตผล เช่น เครื่องอบลดความชื้น ฉางเก็บรักษาผลิตผล เครื่องซังพร้อมโรงคลุม ฯลฯ

3) โครงการเชื่อมโยงสินเชื่อเพื่อการผลิตและบริการตลาดข้าวของสหกรณ์ สหกรณ์บริการสมาชิกสหกรณ์ได้ครบวงจรตั้งแต่การให้สินเชื่อเพื่อการผลิตทางการเกษตร การรวบรวมผลิตผลโดยวิธีให้สมาชิกชำระหนี้เป็นข้าวเปลือกแทนตัวเงิน สหกรณ์นำข้าวเปลือกมาแปรรูปเป็นข้าวสารจำหน่ายแก่ผู้บริโภค ผ่านช่องทางของขบวนการสหกรณ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

4) โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพและคุณภาพผลผลิตการเกษตรของสถาบันเกษตรกร โดยการสนับสนุนเงินเป็นค่าก่อสร้างโรงงานปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวและถั่วเหลือง รวมถึงเป็นค่าอุปกรณ์ที่จำเป็น สนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนปลอดดอกเบี้ยสำหรับจัดซื้อเมล็ดพันธุ์หลักและเมล็ดพันธุ์ขยาย จัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ รวบรวมเมล็ดพันธุ์จากสมาชิกสหกรณ์ รวมทั้งให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่เกษตรกรด้วย

นอกจากนี้ยังขยายผลการส่งเสริมพัฒนาสหกรณ์เพิ่มเติมในโครงการสำคัญๆ ของรัฐบาล โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบส่งเสริมการจัดตั้งและพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์ ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ในโครงการตามพระราชดำริ โครงการเพื่อความมั่นคง และโครงการพิเศษอื่นๆ เป็นต้น

1.4 ยุคการใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553

1.4.1 ช่วงปี พ.ศ. 2542-2544 จัดไว้เป็นยุคสั้นๆ เนื่องจากเพิ่งมีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ฉบับใหม่ที่เรียกว่า พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 บทบัญญัติให้มีคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ เพื่อกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการสหกรณ์ให้สอดคล้องกับระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างสหกรณ์กับรัฐบาลมากยิ่งขึ้น ให้จัดตั้งกองทุนพัฒนาสหกรณ์เพื่อเป็นทุนส่งเสริมกิจการสหกรณ์ เปิดโอกาสให้สหกรณ์สามารถรับสมาชิกสมทบเพื่อขยายธุรกิจและเพิ่มบทบาทของสหกรณ์ให้มีความใกล้ชิดกับชุมชน รวมทั้งมีการปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับกลุ่มเกษตรกร เพื่อให้มีการพัฒนาไปสู่การจัดตั้งสหกรณ์อย่างเป็นระบบอีกด้วย

1.4.2 ช่วงปี พ.ศ. 2545-ปัจจุบัน มีการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ใหม่ทั้งประเทศ โดยเฉพาะกรมส่งเสริมสหกรณ์มีการเปลี่ยนแปลงการแบ่งส่วนราชการจากเดิมที่เน้นตามประเภทสหกรณ์ เป็นการแบ่งตามส่วนของธุรกิจและบริการของสหกรณ์ การส่งเสริมสหกรณ์มุ่งให้สหกรณ์มีความชำนาญ เฉพาะด้าน มุ่งเน้นการสร้าง ความเชื่อถือทางธุรกิจระหว่างสหกรณ์กับสมาชิกและกับบุคคลภายนอก ด้วยการช่วยเหลือสหกรณ์ในการศึกษา วิเคราะห์และวิจัยเพื่อพัฒนาระบบสหกรณ์ การบริหารจัดการองค์การ การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ ตลอดจนการศึกษาและวิเคราะห์ความต้องการของตลาดสินค้าสหกรณ์ ซึ่งรวมไปถึงการสร้างเครือข่ายการเชื่อมโยงธุรกิจระหว่างสหกรณ์กับสหกรณ์ สหกรณ์กับเอกชนทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ในยุคนี้มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับงานส่งเสริมพัฒนาสหกรณ์อีกด้วย

มีการปรับปรุงบทบัญญัติในพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 เกี่ยวกับ องค์ประกอบและการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการ ลักษณะต้องห้ามของกรรมการหรือผู้จัดการ หลักเกณฑ์ การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย การแต่งตั้งรองนายทะเบียน สหกรณ์ เงินค่าหุ้น การตั้งผู้รับโอนประโยชน์ของสมาชิกผู้ตาย อำนาจหน้าที่ของสหกรณ์ในการรับฝาก เงิน หลักเกณฑ์ในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย อำนาจของรัฐมนตรี ในการเรียกประชุมใหญ่วิสามัญ และแนวทางการแก้ปัญหาการดำเนินการของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยให้ครอบคลุมและเหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้การดำเนินกิจการของสหกรณ์สามารถลุล่วงไปได้

โดยสรุป เมื่อได้ศึกษากฎหมายสหกรณ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแล้วจะเห็นได้ว่ากฎหมาย สหกรณ์ของไทยได้เริ่มต้นจากพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 และได้มีการพัฒนาเรื่อยมาเพื่อ ให้เหมาะสมต่อการใช้งานในแต่ละยุคแต่ละสมัยจนมาเป็นพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ในปัจจุบัน เหตุผลของการพัฒนามากกฎหมายในระยะแรก จากที่ได้มีการทดลองจัดตั้งสหกรณ์โดยใช้พระราชบัญญัติ สมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 จนสหกรณ์ที่ได้ทดลองจัดตั้งนั้นประสบความสำเร็จพอสมควร และต่อมารัฐมี ความประสงค์ที่จะให้การสหกรณ์ได้แพร่หลายไปในหมู่ประชาชนมากยิ่งขึ้น แต่กฎหมายที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนางานสหกรณ์ จึงมีการตรากฎหมายสหกรณ์ขึ้นมาใช้บังคับเป็นการเฉพาะคือพระราชบัญญัติ สหกรณ์ พ.ศ. 2471 ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ขยายขอบข่ายการสหกรณ์ไปถึงประชาชนผู้มีอาชีพอื่นนอกจาก ผู้มีอาชีพทางการเกษตรด้วย เพื่อให้เกิดการประหยัทธิประโยชน์ การช่วยซึ่งกันและกัน และการช่วยตนเอง เป็นอีกทางหนึ่งซึ่งเผยแพร่ความจำเป็นจริยธรรมในบ้านเมืองให้ยิ่งขึ้น ต่อมาพระราชบัญญัติ ฉบับนี้ก็ได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมอีก 3 ครั้งซึ่งเป็นการแก้ไขเพื่อให้เอกสิทธิ์แก่สหกรณ์ในการได้รับการยกเว้น ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนสำหรับการได้มา การจำหน่าย การยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้หรือการยึดหน่วงซึ่ง กรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินในอสังหาริมทรัพย์ และการสนับสนุนสหกรณ์ในเรื่องของเงิน ทุนและการจัดสรรกำไรสุทธิสำหรับสหกรณ์ที่กู้เงิน จากรัฐบาลหรือที่รัฐบาลเป็นผู้ค้ำประกัน

ต่อมาได้มีการพิจารณาเห็นว่าพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ได้ใช้บังคับมารวม เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 30 ปีแล้ว สมควรจะมีการปรับปรุงให้เหมาะสมแก่กาลสมัยและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทั้ง ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปมาก จึงได้มีการยกเลิกพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ขึ้นถือใช้ และได้ใช้มา นานจนกระทั่งมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งในหมวดว่าด้วยแนวนโยบาย

พื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 25 มีบทบัญญัติกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐ คือให้ “รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุนและคุ้มครองระบบสหกรณ์” ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเป็นแรงผลักดันให้มีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ใหม่ คือ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 เหตุผลที่สำคัญในการยกเลิกกฎหมายฉบับเดิมและมีการยกร่างพระราชบัญญัติสหกรณ์ฉบับใหม่ คือ บทบัญญัติตามกฎหมายเดิมไม่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาการสหกรณ์ให้ทันกับระบบธุรกิจในปัจจุบันมีการจัดระบบสหกรณ์ใหม่ให้มีสหกรณ์ชนิดเดียวคือสหกรณ์จำกัด และในการกำกับและส่งเสริมกิจการของสหกรณ์ ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติว่า “คพช.” ขึ้นเพื่อทำหน้าที่เสนอความเห็นต่อรัฐบาลเกี่ยวกับนโยบายและแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ จัดให้มีกองทุนพัฒนาสหกรณ์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่บรรดาสหกรณ์ การกำหนดให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสมาชิกสมทบ เป็นต้น

2. ปัญหาการใช้กฎหมายสหกรณ์

สำหรับปัญหาที่เกิดจากการใช้กฎหมายสหกรณ์ในการกำกับดูแลและส่งเสริมสหกรณ์นั้น พอจะยกตัวอย่างปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้และการตีความกฎหมายบางประการที่ค่อนข้างจะเป็นปัญหาสำคัญและมีผลกระทบต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายและมีการพัฒนากฎหมายสหกรณ์มาโดยลำดับ (นพรัตน์ สร้อยแสง, 2553, น. 50-54) ดังนี้

2.1 ปัญหาเรื่องแหล่งเงินทุนของสหกรณ์ กรณีนี้เป็นปัญหาตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 กล่าวคือกระทรวงสหกรณ์ได้จัดตั้ง “ธนาคารสหกรณ์จังหวัด” ขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดอุดรดิตถ์ เมื่อปี พ.ศ. 2494 โดยจัดตั้งขึ้นในลักษณะเป็นสหกรณ์การธนาคาร การดำเนินธุรกิจมีสภาพคล้ายคลึง ธนาคารพาณิชย์ ดังนั้น ฐานะของสถาบันจึงเป็นธนาคารโดยตรง หากสถานะทางกฎหมายเป็นสถาบันที่ตั้งตามบทแห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และอยู่ในความควบคุมของนายทะเบียนสหกรณ์การ กฎหมาย ปัญหาประการแรก จึงมีว่าตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 นั้นจะจัดตั้ง “ธนาคารสหกรณ์จังหวัด” ขึ้นได้หรือไม่เพียงใดและปัญหาประการที่สอง บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์พุทธศักราช 2488 จะให้บังคับแก่ธนาคารสหกรณ์จังหวัดได้หรือไม่เพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การห้ามใช้ชื่อว่า “ธนาคาร” ตามมาตรา 6

สำหรับปัญหาประการแรก โดยที่ปรากฏในหนังสือของกระทรวงเกษตรราธิการ ที่ ก. 4958/2493 ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน 2492 ว่า ธนาคารสหกรณ์จังหวัดได้จัดตั้งขึ้นในฐานะเป็นสหกรณ์รูปหนึ่งมีวัตถุประสงค์ข้อใหญ่สองประการคือ (ก) จัดหาทุนให้สหกรณ์ที่เป็นสมาชิกกู้ยืม และ (ข) ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางเพื่อยังให้เกิดสมดุลแห่งการเงินของสหกรณ์ที่เป็นสมาชิกโดยรับฝากเงินจากสหกรณ์ที่มีทุนเหลือใช้ไปให้สหกรณ์ที่ขาดแคลน เงินทุนได้กู้ยืมเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์นี้ ธนาคารสหกรณ์จังหวัดได้ทำการรับฝากเงินในประเทศ จากสหกรณ์และเอกชนไม่ว่าจะเป็นสมาชิกของสหกรณ์หรือมิใช่ ซึ่งคณะกรรมการกฤษฎีกามีความเห็น เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 แล้ว การจัดตั้งสหกรณ์ที่มีวัตถุประสงค์ดังกล่าวย่อมกระทำได้ ในที่นี้คณะกรรมการกฤษฎีกาวินิจฉัยแต่เพียงปัญหาในข้อการจัดตั้งสหกรณ์ในรูปดังกล่าวว่าจะจัดตั้งได้หรือไม่เท่านั้น ส่วนในข้อที่ว่าการกู้เงินและรับฝากเงินจากของสหกรณ์จะเป็นไปตามวรรคสองของมาตรา 19 (มาตรา 19 วรรคสองบัญญัติว่า “ให้

สหกรณ์ ผากเงินจากผู้มีได้เป็นสมาชิกได้ แต่ตามกำหนดซึ่งอนุญาตไว้ในกฎหมายที่ออกตามพระ ตามข้อบังคับเท่านั้น) หรือไม่นั้น กระทรวงการคลังมิได้ตั้งปัญหาถามไปให้คณะกรรมการ แต่อย่างไรก็ดี การกู้เงินและรับฝากเงินดังกล่าวนี้ไม่ทำให้การจัดตั้งสหกรณ์ต้องเสียไป

สำหรับปัญหาประการที่สอง คณะกรรมการกฤษฎีกามีความเห็นว่าการสหกรณ์จังหวัดซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ไม่อาจใช้ชื่อคำว่า “ธนาคาร” ได้ เพราะมาตรา 6 แห่งราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พุทธศักราช 2488 ได้บัญญัติห้ามไว้ บทบัญญัตินี้มีผลบังคับบุคคลรวมทั้งนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์นี้ด้วยและพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ได้บัญญัติให้สหกรณ์ใช้คำว่า “ธนาคาร” ได้แต่อย่างไร

จะเห็นได้ว่า เป็นความพยายามของรัฐบาลโดยกระทรวงเกษตรธิการขณะนั้นในการที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้สหกรณ์มีแหล่งเงินทุนในขบวนการของสหกรณ์เองโดยการตั้งสหกรณ์ที่ชื่อว่า “ธนาคารสหกรณ์จังหวัด” แต่ติดปัญหาตรงที่ไปขัดกับพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พุทธศักราช 2488 ที่ห้ามใช้คำว่า “ธนาคาร” และภายหลังก็มีปัญหาอีกหลายประการจึงได้ล้มเลิกไป ในส่วนของทางราชการเองก็ได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุนเงินทุนแก่สหกรณ์โดยในปี พ.ศ. 2483 รัฐบาลได้ตั้งงบประมาณให้ไว้เป็นทุนช่วยเหลือสหกรณ์ประเภทต่างๆ เช่น สหกรณ์ขายข้าวและพืชผล ร้านสหกรณ์ และสหกรณ์นิคมกสิกรรม ฯลฯ โดยมอบให้กรมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรธิการเป็นผู้พิจารณาจัดสรรให้สหกรณ์ประเภทต่างๆ เพื่อเป็นทุน เรียกว่า “ทุนส่งเสริมการสหกรณ์” โดยให้สหกรณ์ประเภทต่างๆ นอกจากสหกรณ์ประเภทหาทุนกู้ไปขยายกิจการให้กว้างขวางยิ่งขึ้น สหกรณ์ที่ได้รับความช่วยเหลือนี้ส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์ที่ดินและสหกรณ์พาณิชย์ ต่อมากระทรวงการคลังได้เห็นชอบให้รวมเงินทุนส่งเสริมการสหกรณ์ต่างๆ ที่ได้รับจากเงินงบประมาณปี 2491 และ ปี 2492 เข้าด้วยกัน ซึ่งขณะนั้นมีจำนวนเงินทั้งสิ้น 25.768 ล้านบาท จัดตั้งเป็น “เงินทุนส่งเสริมการสหกรณ์ฯ เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2493 หลังจากนั้นรัฐบาลได้ให้งบประมาณเพิ่มเติมเป็นรายปีจนถึงสิ้นปี พ.ศ. 2500 มีเงินทุนรวมทั้งสิ้น 91.904 ล้านบาท (ตามรายงานครบรอบ 50 ปี ของสหกรณ์ในประเทศไทย)

ต่อมาได้มีการจัดตั้งเงินทุนต่างๆ เพื่อส่งเสริมกิจการสหกรณ์อีกหลายเงินทุน เช่น ปี พ.ศ. 2509 เงินทุนหมุนเวียนจัดสหกรณ์ที่ดิน ปี พ.ศ. 2513 เงินทุนหมุนเวียนจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนม ปี พ.ศ. 2518 เงินทุนหมุนเวียนโครงการเร่งรัดพัฒนาดินเปรี้ยวเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ปี พ.ศ. 2520 เงินทุนหมุนเวียนให้สหกรณ์ร้านค้ากุ่มปี ปี พ.ศ. 2520 เงินกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรเพื่อให้สหกรณ์การเกษตร กุ่มปีสำหรับสร้างฉางซื้อและปรับปรุงที่ดิน และปี พ.ศ. 2523 เงินทุนหมุนเวียนเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพ ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรหุบกะพง จำกัด ซึ่งในปี พ.ศ. 2526 กรมส่งเสริมสหกรณ์พิจารณาเห็นว่า เงินทุนหมุนเวียนที่อยู่ในความดูแลของกรมส่งเสริมสหกรณ์ มีอยู่หลายเงินทุน แต่ละเงินทุนมีวัตถุประสงค์เป็นการเฉพาะทำให้การใช้ประโยชน์จากแต่ละเงินทุนมีจำกัด กรมส่งเสริมสหกรณ์จึงได้ทำความตกลงกับกระทรวงการคลังเพื่อขอรวมเงินทุนต่างๆ เข้าด้วยกัน และกระทรวงการคลังได้ให้ความเห็นชอบตามหนังสือ ที่ กค. 0507/119 ลงวันที่ 4 มกราคม 2527 ให้รวมเงินทุนต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นจำนวน 7 เงินทุน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการให้กุ่มปีเข้าเป็นเงินทุนหมุนเวียนเดียวกัน รวมเป็นเงิน 339.442 ล้านบาท ใช้ชื่อว่า “เงินทุนหมุนเวียน ส่งเสริมการสหกรณ์” ขึ้นในกรมส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อให้กรมส่งเสริม

สหกรณ์ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับส่งเสริม และพัฒนางานสหกรณ์โดยการสนับสนุนเงินทุนดอกเบี้ยต่ำให้สหกรณ์ต่าง ๆ กุ้ยืมไปดำเนินธุรกิจให้บริการแก่ สมาชิก แต่เนื่องจากความต้องการใช้เงินทุน มีจำนวนมาก ไม่สามารถจะพิจารณาสนับสนุนให้แก่ทุกสหกรณ์เพราะจำนวนเงินมีจำกัด ดังนั้น กรมส่งเสริมสหกรณ์ จึงได้ขอตั้งงบประมาณประจำปีเพื่อขอเพิ่มจำนวนเงินทุนและได้รับงบประมาณตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2533 จนถึง ปี พ.ศ. 2540 รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 1,874.696 ล้านบาท

ต่อมาจึงได้มีการจัดตั้ง “กองทุนพัฒนาสหกรณ์” เรียกโดยย่อว่า “กพส.” คนในกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2542 โดยมีเงินทุนแรกตั้ง จำนวน 2,186.350 ซึ่งมีที่มาของเงินทุนจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้คือ โอนเงินทุนหมุนเวียนส่งเสริมการ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 134 วรรคท้าย จำนวน 2,118.910 ล้านบาท เงินทุนส่งเสริม การศึกษาทางสหกรณ์ จำนวน 99.120 ล้านบาท เงินสมทบจาก ADB จำนวน 67.62 ล้านบาท

ในปี พ.ศ. 2545 พระราชกฤษฎีกาแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่ของส่วน ราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ได้โอนกองทุนพัฒนา สหกรณ์ไปตั้งไว้ที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ ตั้งแต่วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2545

2.2 ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการแยกสหกรณ์และการแบ่งทรัพย์สิน กรณีปัญหาเกิดจากชุมนุมสหกรณ์ การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย จำกัด ซึ่งมีสมาชิกเป็นร้านสหกรณ์และสหกรณ์การเกษตร มีวัตถุประสงค์ ในการทำธุรกิจอำนวยการแก่สหกรณ์ผู้บริโภครหรือร้านสหกรณ์ และสหกรณ์การผลิตหรือสหกรณ์ การเกษตรควบคู่กันไป ต่อมาการดำเนินงานของชุมนุมฯ ได้เน้นหนักไปในด้านอำนวยการแก่สมาชิก ซึ่งเป็นสหกรณ์ผู้ผลิตหรือสหกรณ์การเกษตรด้านเดียว ประกอบกับการที่ชุมนุมสหกรณ์ดังกล่าวมีสหกรณ์ ผู้บริโภคร้านสหกรณ์รวมอยู่ด้วยนี้เป็นอุปสรรคต่อการที่ชุมนุมฯ จะขอกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์การเกษตร เพราะธนาคารดังกล่าวมีข้อกำหนดไว้ว่าจะให้เงินกู้แก่สหกรณ์ในผู้ผลิตหรือสหกรณ์ การเกษตร ดังนั้นในระหว่างปลายปี พ.ศ. 2517 และต้นปี พ.ศ. 2518 นายทะเบียนสหกรณ์จึงได้แนะนำ ให้แยกชุมนุมสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทยจำกัด ออกเป็น 2 ชุมชนสหกรณ์ สมาชิกที่เป็น สหกรณ์ผู้บริโภครหรือร้านสหกรณ์จึงได้แยกไปจัดตั้งและจดทะเบียนเป็นชุมนุมร้านสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด ขึ้นใหม่

ต่อมาวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2518 ชุมชนสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย จำกัด ได้มีการประชุมใหญ่สามัญประจำปี พ.ศ. 2518 มีมติแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับและเปลี่ยนชื่อเป็นชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด และมีมติให้แบ่งทรัพย์สินของชุมนุมสหกรณ์การขายและการซื้อแห่ง ประเทศไทย จำกัด ให้แก่ชุมนุมร้านสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด ที่ได้จัดตั้งขึ้นแล้วโดยมอบให้คณะ กรรมการดำเนินการของชุมนุมสหกรณ์ฯ รับผิดชอบไปดำเนินการ หลังจากจดทะเบียนเปลี่ยนชื่อเป็นชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรประเทศไทย จำกัด แล้ว ผู้แทนชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด ยินดีแบ่ง ทรัพย์สินตามมติที่ประชุมใหญ่ให้แก่ชุมนุมร้านสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด แต่เกรงว่าจะต้องรับผิดชอบ เพราะมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ไม่เปิดช่องให้กระทำได้ หรือเกรงว่ามติที่ ประชุมใหญ่จะขัดกับบทบัญญัติดังกล่าวของกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ จึงมีหนังสือ ด่วนมาก ที่ กส. 1209/10741 ลงวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2520 ถึงสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ขอให้พิจารณาให้ความเห็นในข้อกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินการแบ่งทรัพย์สินของชุมนุมสหกรณ์การขาย และการซื้อแห่งประเทศไทย จำกัด ว่าจะขัดต่อมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 หรือไม่

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมายกองที่ 8) ได้พิจารณาปัญหาดังกล่าว แล้วเห็นว่า การที่ชุมนุมสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย จำกัด ซึ่งต่อมาได้แก้ไขเพิ่มเติมข้อ บังคับและเปลี่ยนชื่อเป็นชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด ได้มีมติโดยที่ประชุมใหญ่ให้แบ่ง ทรัพย์สินของชุมนุมสหกรณ์ของตนให้แก่ชุมนุมร้านสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด นั้น ย่อมเป็นการดำเนิน กิจการของชุมนุมสหกรณ์ซึ่งหากไม่ขัดต่อวัตถุประสงค์ตามข้อบังคับของชุมนุมสหกรณ์แล้ว ย่อมจะกระทำ ได้เพราะการแบ่งทรัพย์สินก็คือการจำหน่ายทรัพย์สินตามมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 นั้นเอง กรณีอาจมีปัญหว่าการแบ่งทรัพย์สินให้ชุมนุมร้านสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด ดังกล่าว จะเป็นการขัดต่อวัตถุประสงค์ของชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด หรือไม่ เนื่องจากมิได้ มีวัตถุประสงค์ ไว้โดยชัดแจ้งให้กระทำได้ แต่เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ที่ใกล้เคียงที่สุดตามข้อบังคับข้อ 2 (6) ที่ว่า “การร่วมมือและติดต่อประสานงานกับองค์การสหกรณ์ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างขบวนการสหกรณ์ให้มีความมั่นคงแน่นหนายิ่งขึ้น” เพราะการแบ่งทรัพย์สินให้เช่นนี้ย่อม เป็นการร่วมมือและเสริมสร้างชุมนุมร้านสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด ซึ่งเดิมก็เป็นสมาชิกของชุมนุม สหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย จำกัด อยู่ แต่ได้แยกตัวออกไปเพื่อประโยชน์ของชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด เอง เมื่อผู้แทนชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด แจ้งว่า คณะกรรมการของชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด ก็ยินดีจะแบ่งทรัพย์สินให้ตาม มติที่ประชุมใหญ่ดังกล่าวแล้ว ก็ไม่น่าจะมีปัญหาแต่ประการใด และมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ได้ให้อำนาจนายทะเบียน สหกรณ์ที่จะเพิกถอนมติของที่ประชุมใหญ่เสียได้ หากนายทะเบียน สหกรณ์ไม่ใช้อำนาจดังกล่าว ผู้มีหน้าที่บริหารชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด ย่อมจะ ปฏิบัติไปตามมติของที่ประชุมใหญ่ของชุมนุมสหกรณ์นั้นต่อไปได้

จากตัวอย่างปัญหาดังกล่าวข้างต้นเป็นปัญหาของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ที่ไม่มี บทบัญญัติ ของกฎหมายในเรื่องการแยกสหกรณ์ ดังนั้นเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 จึงมีการเพิ่มเติมบัญญัติของกฎหมาย ในหมวดที่ 6 ว่าด้วยการแยกสหกรณ์เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

2.3 ปัญหาเรื่องการแบ่งเงินสำรองของสหกรณ์ให้กับสหกรณ์อื่น กรณีนี้เป็นปัญหาที่กรมตรวจ บัญชีสหกรณ์ได้หารือไปยังสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาว่าในปัจจุบันมีสหกรณ์หลายแห่งที่มีแผน ดำเนินการครอบคลุมทั้งจังหวัด ได้มีการแยกสหกรณ์ไปจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ใหม่ เมื่อมีพระราชบัญญัติ จัดตั้งจังหวัดใหม่ ซึ่งการแบ่งแยกสหกรณ์ดังกล่าวจะต้องมีการแบ่งทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนจากสหกรณ์ เดิมไปให้สหกรณ์ ใหม่ตามสัดส่วนที่สหกรณ์ตกลงกัน ในการนี้มีปัญหาเกี่ยวกับการแบ่งแยกเงินสำรองที่ เกิดจากการจัดสรรกำไร สุทธิจากการดำเนินงานที่สะสมกันมาหลายปี ว่าสามารถทำได้หรือไม่และขัดต่อ มาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 หรือไม่

คณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 7) ให้ความเห็นว่า พระราชบัญญัติ สหกรณ์ พ.ศ. 2511 มิได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการแบ่งแยกสหกรณ์ออกเป็นสหกรณ์ใหม่ ดังนั้นการแบ่ง แยกสหกรณ์ตามข้อหาเรื่องนี้หากจะพิจารณาตามกฎหมายคือ การตั้งสหกรณ์ขึ้นใหม่โดยมีสมาชิกสหกรณ์

ประกอบด้วย สมาชิกที่ลาออกจากสหกรณ์เดิม ทุนของสหกรณ์ที่ตั้งใหม่คือหุ้นที่สมาชิกถือตามมาตรา 11 (3) หรืออาจมีเงินอุดหนุนหรือทรัพย์สินตามมาตรา 23 สำหรับเงินสำรองของสหกรณ์นั้น กฎหมายได้บัญญัติเกี่ยวกับเงินสำรอง ว่าสหกรณ์จำกัดจะต้องจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีไว้เป็นเงินสำรองเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละสิบของกำไรสุทธิตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2524 นอกจากนี้มาตรา 23 บัญญัติว่า การรับเงินอุดหนุนหรือทรัพย์สินจากทางราชการหน่วยงานต่างประเทศหรือบุคคลอื่นใด ถ้ามิได้กำหนดไว้ว่าให้เพื่อการใด ให้จัดสรรเป็นเงินสำรองของสหกรณ์ แต่โดยที่มาตรา 32 บัญญัติว่า จะถอนเงินสำรองจากบัญชีเงินสำรองได้เพื่อชดเชยการขาดทุนเท่านั้น ดังนั้น แม้ว่าสหกรณ์มีอำนาจจัดการทรัพย์สินของตนได้ตามมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ซึ่งคณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6) ได้เคยให้ความเห็นไว้ตามเรื่องเสร็จที่ 336/2520 ว่าหมายความว่ารวมถึงการแบ่งทรัพย์สินของสหกรณ์ให้แก่สหกรณ์อื่นด้วยก็ตาม แต่สำหรับเงินสำรองนั้น กฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ได้กำหนดหลักเกณฑ์การดำรงเงินสำรองและกำหนดวิธีการใช้เงินสำรองไว้เป็นการเฉพาะ การแบ่งทรัพย์สินกรณีที่มีการแยกสหกรณ์จึงทำได้เฉพาะการแบ่งทรัพย์สินอื่นของสหกรณ์ เช่น เงินสด ทรัพย์สิน และลูกหนี้ แต่ไม่อาจแบ่งเงินสำรองของสหกรณ์ไปให้สหกรณ์แห่งอื่นได้

กล่าวโดยสรุป คณะกรรมการกฤษฎีกาเห็นว่า มาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 กำหนดการใช้เงินสำรองไว้เป็นการเฉพาะแล้วว่าให้ใช้เพื่อชดเชยการขาดทุนเท่านั้น ดังนั้น หากที่ประชุมใหญ่ สมาชิกของสหกรณ์ประสงค์จะแบ่งเงินสำรองให้สหกรณ์อื่นจึงไม่อาจกระทำได้ แต่อาจแบ่งทรัพย์สินอย่างอื่นให้ได้

จากตัวอย่างปัญหาดังกล่าวเป็นที่มาของการแก้ไขกฎหมายให้มีการแบ่งทุนสำรองจากสหกรณ์เดิมได้ซึ่งมาตรา 61 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 บัญญัติว่า “ทุนสำรองตามมาตรา 60 วรรคหนึ่ง จะถอนจากบัญชีทุนสำรองได้เพื่อชดเชยการขาดทุนหรือเพื่อจัดสรรเข้าบัญชีทุนสำรองให้แก่สหกรณ์ใหม่ที่ได้จดทะเบียนแยกจากสหกรณ์เดิมตามมาตรา 100”

กิจกรรม 10.3.1

1. เหตุผลในการแก้ไขปรับปรุงแก้ไขกฎหมายสหกรณ์ คืออะไร
2. มูลเหตุสำคัญที่พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ให้มีการแยกสหกรณ์เนื่องจากปัญหาใด

(โปรดทำกิจกรรม 10.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.3 เรื่องที่ 10.3.1)

เรื่องที่ 10.3.2

การบังคับใช้กฎหมายสหกรณ์

กฎหมายเมื่อประกาศใช้แล้วย่อมต้องนำมาใช้บังคับแก่กรณีที่เกี่ยวข้องแก่บุคคล เวลา สถานที่ เหตุการณ์ หรือเงื่อนไขเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการจัดทำกฎหมายลายลักษณ์อักษร ผู้ร่างกฎหมายต้องคำนึงว่ากฎหมายที่ยกร่างขึ้นมานั้นจะใช้แก่ใคร ที่ไหน และเมื่อใด เพื่อจะได้ยกร่างหรือใช้ด้วยคำสำนวนให้สอดคล้องสมจริงกับความต้องการของผู้ประสงค์จัดให้มีการใช้กฎหมาย ดังกล่าวนี้เรียกว่า “การใช้กฎหมายในทางทฤษฎี (Theoretical Application of Law)” ตรงข้ามกับ “การใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ (Practical Application of Law)” ซึ่งหมายถึง การนำบทกฎหมายไปใช้ปรับแก้คดีหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะเจาะจง เพื่อวินิจฉัยพฤติกรรมของบุคคลหนึ่งในเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “การปรับบทกฎหมาย” ผู้ใช้กฎหมายประเภทนี้จึงมิใช่ผู้ร่างกฎหมายหรือผู้ปฏิบัติงานฝ่ายนิติบัญญัติ แต่อาจเป็นใครก็ตามที่ต้องพิจารณาด้วยบทกฎหมาย เพื่อปรับใช้ให้เข้ากับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เป็นต้นว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐ ทนายความผู้พิพากษา หรือประชาชนทั่วไปซึ่งต้องใช้กฎหมายอยู่เสมอในชีวิตประจำวัน ดังนั้น กฎหมายสหกรณ์ก็เช่นเดียวกันเมื่อมีการประกาศใช้แล้ว จึงย่อมมีผลบังคับแก่บุคคล เวลา สถานที่ เหตุการณ์ หรือเงื่อนไขเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับระบบสหกรณ์

✓ การกำกับดูแลสหกรณ์ นับเป็นบทบาทสำคัญของภาครัฐในการช่วยเหลือ ส่งเสริม และตรวจตราสหกรณ์ทุกประเภท ให้ดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์และอำนาจประโยชน์แก่สมาชิกตามหลักการและวิธีการสหกรณ์ซึ่งหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ดังนั้น ผู้มีบทบาทสูงสุดในการกำกับดูแลและส่งเสริมงานสหกรณ์ในส่วนของภาครัฐ จึงได้แก่ นายทะเบียนสหกรณ์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายสหกรณ์ โดยเริ่มตั้งแต่การกำกับดูแลการจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ การดำเนินงานทั่วไป การดำเนินธุรกิจการเงิน การบัญชี การสอบบัญชีจนถึงการเลิกและการชำระบัญชีสหกรณ์ ซึ่งภารกิจดังกล่าวนี้ ในทางปฏิบัติได้มีการมอบหมายให้รองนายทะเบียนสหกรณ์ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี และพนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการด้วย

1. นายทะเบียนสหกรณ์

นายทะเบียนสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ผลจากการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และผลจากการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562

มาตรา 15 ให้อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นนายทะเบียนสหกรณ์

ให้นายทะเบียนสหกรณ์แต่งตั้งข้าราชการในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้อำนวยการกองหรือเทียบเท่าเป็นรองนายทะเบียนสหกรณ์ มีอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือตามที่นายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย การแต่งตั้งตามวรรคสองให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 16 ให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) รับผิดชอบ ส่งเสริม ช่วยเหลือ แนะนำ และกำกับดูแลสหกรณ์ให้เป็นไปตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้และกฎหมายอื่น

(2) กำหนดระบบบัญชี ตลอดจนสมุด และแบบรายงานต่างๆ ที่สหกรณ์ต้องยื่นต่อนายทะเบียนสหกรณ์ รวมทั้งแบบพิมพ์อื่นๆ ที่ต้องใช้ในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

(3) แต่งตั้งผู้สอบบัญชีตามมาตรา 80 ผู้ตรวจการสหกรณ์ และผู้ชำระบัญชี

(4) ออกคำสั่งให้มีการตรวจสอบ หรือได้สวนเกี่ยวกับการจัดตั้งการดำเนินงาน หรือฐานะการเงินของสหกรณ์ หรือให้จัดทำแผนปรับปรุงการดำเนินงานของสหกรณ์

(5) สั่งให้ระงับการดำเนินงานทั้งหมด หรือบางส่วนของสหกรณ์ หรือให้เลิกสหกรณ์ ถ้าเห็นว่าสหกรณ์กระทำการ หรือเจตนากระทำการอันอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์หรือสมาชิก

(6) ถอนชื่อสหกรณ์ออกจากทะเบียนสหกรณ์

(7) จัดทำรายงานประจำปีแยก ตามประเภทสหกรณ์เสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ

(8) ออกระเบียบ หรือคำสั่ง เพื่อให้มีการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ และเพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจการของสหกรณ์

(9) กระทำการอื่นใดตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนสหกรณ์ หรือตามที่รัฐมนตรีมอบหมาย

บรรดาอำนาจของนายทะเบียนสหกรณ์ในการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติหรือการดำเนินการอื่นใดตามพระราชบัญญัตินี้ นายทะเบียนสหกรณ์อาจมอบอำนาจให้รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายให้ปฏิบัติการแทนได้ การมอบอำนาจตามวรรคสองให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

2. การใช้อำนาจนายทะเบียนสหกรณ์ในการกำกับดูแลสหกรณ์

ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ผลจากการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และผลจากการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 บัญญัติให้นายทะเบียนสหกรณ์ดำเนินการได้ดังต่อไปนี้

มาตรา 17 นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย มีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ สมาชิกของสหกรณ์ หรือหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์มาชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์ หรือให้ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงาน หรือรายงานการประชุมของสหกรณ์ได้

มาตรา 18 เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ให้นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย มีอำนาจเข้าไปตรวจสอบในสำนักงานของสหกรณ์ในระหว่างเวลาทำงานของสหกรณ์ได้ และให้ผู้ซึ่งเกี่ยวข้องอำนวยความสะดวกหรือช่วยเหลือ หรือให้คำชี้แจงแก่ผู้ปฏิบัติการตามสมควร

ให้ผู้ปฏิบัติการตามวรรคหนึ่ง แสดงบัตรประจำตัวต่อผู้ซึ่งเกี่ยวข้อง
บัตรประจำตัวตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามแบบที่รัฐมนตรีกำหนด

มาตรา 19 ให้ผู้ตรวจการสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบกิจการและฐานะการเงินของสหกรณ์
ตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด เมื่อตรวจสอบแล้วให้เสนอรายงานการตรวจสอบต่อนายทะเบียน
สหกรณ์

มาตรา 20 ถ้าที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ลงมติอันเป็นการฝ่าฝืน
กฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบของสหกรณ์ ระเบียบหรือคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์ ให้นายทะเบียน
สหกรณ์หรือรองนายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งยับยั้งหรือเพิกถอนมตินั้นได้

มาตรา 21 ในกรณีที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ของ
สหกรณ์ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทำให้สหกรณ์เสียหาย ถ้าสหกรณ์ไม่ร้องทุกข์หรือฟ้องคดี ให้นายทะเบียน
สหกรณ์หรือรองนายทะเบียนสหกรณ์ร้องทุกข์หรือฟ้องคดีแทนสหกรณ์ได้ โดยส่งเรื่องให้พนักงานอัยการ
พิจารณารับว่าต่างให้สหกรณ์และให้สหกรณ์เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการร้องทุกข์ ฟ้องคดีหรือการ
ว่าต่างแก่นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ หรือพนักงานอัยการ แล้วแต่กรณี

มาตรา 22 ในกรณีที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์กระทำการ หรืองดเว้นกระทำการในการ
ปฏิบัติหน้าที่ของตนอันอาจทำให้เสื่อมเสียผลประโยชน์ของสหกรณ์หรือสมาชิก หรือสหกรณ์มีข้อบกพร่อง
เกี่ยวกับการเงิน การบัญชี หรือกิจการหรือฐานะการเงิน ตามรายงานการสอบบัญชี หรือตามรายงานการ
ตรวจสอบ ให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้ปฏิบัติการ ดังต่อไปนี้

(1) ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์แก้ไขข้อบกพร่องตามวิธีการและระยะเวลาที่นายทะเบียน
สหกรณ์กำหนด

(2) ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ระงับการปฏิบัติที่เป็นเหตุให้เกิดข้อบกพร่อง หรืออาจ
ทำให้เสื่อมเสียผลประโยชน์ของสหกรณ์หรือสมาชิก

(3) ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์หยุดปฏิบัติหน้าที่เป็นการชั่วคราว จนกว่าจะมีการแก้ไข
ข้อบกพร่องนั้นให้แล้วเสร็จ

(4) ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์พ้นจากตำแหน่งทั้งคณะ หรือให้กรรมการซึ่งเกี่ยวข้อง
กับการนั้นพ้นจากตำแหน่งกรรมการ

มาตรา 23 สหกรณ์ใดจดทะเบียนจัดตั้งขึ้นยังไม่เกินสามปีหรือมีผลการดำเนินงานขาดทุน ติดต่อกัน
เกินสองปี เมื่อสหกรณ์ร้องขอ หรือนายทะเบียนสหกรณ์ หรือคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ
เห็นว่าจำเป็นต้องแก้ไข นายทะเบียนสหกรณ์จะสั่งให้ผู้ตรวจการสหกรณ์หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนาย
ทะเบียนสหกรณ์มอบหมายเข้าช่วยเหลือดำเนินกิจการของสหกรณ์นั้นทั้งหมด หรือบางส่วนก็ได้

การช่วยเหลือดำเนินกิจการของสหกรณ์ให้เป็นไปตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์ กำหนด
โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ

มาตรา 23/1 ในกรณีที่นายทะเบียนสหกรณ์มีคำสั่งตามมาตรา 22(3) ให้นายทะเบียนสหกรณ์
สั่งให้ผู้ตรวจการสหกรณ์หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายดำเนินการแทน
คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องให้แล้วเสร็จ ตามวิธีการและภายในระยะเวลาที่

นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด และดำเนินกิจการแทนสหกรณ์นั้น โดยให้ถือว่าผู้ได้รับมอบหมายดังกล่าว เป็นผู้แทนสหกรณ์ในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก จนกว่าจะแก้ไขข้อบกพร่องนั้นให้แล้วเสร็จโดยให้ดำเนินการได้เท่าที่จำเป็น

มาตรา 24 ในกรณีที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์พ้นจากตำแหน่ง ทั้งคณะ ให้นายทะเบียนสหกรณ์ตั้งคณะกรรมการชั่วคราว มีอำนาจหน้าที่และสิทธิเช่นเดียวกับคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ และให้อยู่ในตำแหน่งไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่แต่งตั้ง

ก่อนที่จะพ้นจากตำแหน่งให้คณะกรรมการชั่วคราวจัดให้มีการประชุมใหญ่ เพื่อเลือกตั้งกรรมการขึ้นใหม่ทั้งคณะตามวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับ

มาตรา 25 ในกรณีที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งให้กรรมการบางคนพ้นจากตำแหน่ง ให้คณะกรรมการส่วนที่เหลือเรียกประชุมใหญ่เลือกตั้งผู้เป็นกรรมการแทนภายในเวลาสามสิบวัน นับแต่วันที่กรรมการพ้นจากตำแหน่ง ถ้ามิได้เลือกตั้งหรือเลือกตั้งผู้เป็นกรรมการไม่ได้ตามกำหนดเวลาให้นายทะเบียนสหกรณ์ตั้งสมาชิกเป็นกรรมการแทนในการนี้ให้ผู้ซึ่งได้รับเลือกตั้ง หรือแต่งตั้งนั้นอยู่ในตำแหน่งกรรมการเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

3. การใช้อำนาจนายทะเบียนสหกรณ์ในบทลงโทษ

ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ผลจากการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และผลจากการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 บัญญัติให้นายทะเบียนสหกรณ์ดำเนินการได้ดังต่อไปนี้

มาตรา 130 ผู้ใดไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริงหรือไม่ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงาน หรือรายงานการประชุมของสหกรณ์หรือชุมนุมสหกรณ์ตามคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายซึ่งสั่งการตามมาตรา 17 หรือไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริง หรือไม่ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงานหรือรายงานประชุมของกลุ่มเกษตรกรตามคำสั่งของนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกร หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรมอบหมายตามมาตรา 128 แล้วแต่กรณี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 131 ผู้ใดขัดขวาง หรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายตามมาตรา 18 หรือขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียน กลุ่มเกษตรกรหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรมอบหมายตามมาตรา 124 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 132 ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งการ ตามมาตรา 22 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 133/4 ผู้ใดฝ่าฝืนไม่แก้ไขข้อบกพร่องหรือระงับการดำเนินการตามที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งการตามมาตรา 89/3 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

นอกจากที่กล่าวไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ผลจากการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และผลจากการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 บัญญัติให้นายทะเบียนสหกรณ์ดำเนินการตามหมวดต่าง ๆ โดยแทรกไว้เป็นรายมาตราที่นายทะเบียนสหกรณ์ต้องดำเนินการ เช่น หมวด 2 การกำกับส่งเสริมสหกรณ์ หมวด 3 สหกรณ์ ที่ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 การจัดตั้งและการจดทะเบียนสหกรณ์ ส่วนที่ 2 ข้อบังคับและการแก้ไขเพิ่มเติม ส่วนที่ 3 การดำเนินงานของสหกรณ์ ส่วนที่ 4 การสอบบัญชี ส่วนที่ 5 การเลิกสหกรณ์ หมวด 4 การชำระบัญชี หมวด 5 การควบสหกรณ์เข้ากัน หมวด 6 การแยกสหกรณ์ หมวด 7 ชุมนุมสหกรณ์ หมวด 8 สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และหมวด 9 กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น ซึ่งสามารถไปศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562

โดยสรุป เมื่อมีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา และมีผลบังคับใช้แล้ว นายทะเบียนสหกรณ์ซึ่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มาตรา 15 กำหนดให้อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นนายทะเบียนสหกรณ์ มีบทบาทสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายสหกรณ์ โดยเริ่มตั้งแต่การกำกับดูแลการจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ การดำเนินงานทั่วไป การดำเนินธุรกิจ การเงิน การบัญชี การสอบบัญชีจนถึงการเลิกและการชำระบัญชีสหกรณ์ ซึ่งภารกิจดังกล่าวนี้ ในทางปฏิบัติได้มีการมอบหมายให้รองนายทะเบียนสหกรณ์ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี และพนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการด้วย

กิจกรรม 10.3.2

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 กำหนดให้นายทะเบียนสหกรณ์คือใคร และมีอำนาจหน้าที่อย่างไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 10.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.3 เรื่องที่ 10.3.2)

เรื่องที่ 10.3.3

ปัญหาและทิศทางในการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ไทย

ตามหลักการแล้วระบบสหกรณ์เป็นเรื่องดีที่นำระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมารวมเข้ากับระบอบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม เกิดระบบเศรษฐกิจแบบทางสายกลาง สหกรณ์เป็นองค์กรทางเศรษฐกิจแบบสมาชิกเป็นเจ้าของร่วมกันแบบประชาธิปไตยที่มีสัดส่วนในระบบเศรษฐกิจที่สำคัญในหลายประเทศ แต่การนำมาปฏิบัติจริงในสังคมไทยยังมีปัญหามากมาย สหกรณ์ในประเทศไทยมีหลายประเภทและมีจำนวนมากมาย มีทั้งสหกรณ์ที่มีผลงานดีมีประสิทธิภาพ และสหกรณ์ที่เกิดการคอร์รัปชัน สร้างความเสียหายมหาศาล จึงทำให้ภาครัฐต้องเข้มงวดในการใช้กฎหมายกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นต่อการพัฒนาสหกรณ์ไทยในปัจจุบัน จะนำไปสู่ทิศทางในการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ไทยให้สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นโดยทางตรงและทางอ้อม

1. ปัญหาและอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาสหกรณ์ของไทย

จากผลการศึกษาวิจัย เรื่อง “100 ปี สหกรณ์ไทย: ประวัติความเป็นมาและแนวโน้มการพัฒนาสหกรณ์ในทศวรรษหน้า” โดยสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ได้สรุปถึงปัญหาและอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาสหกรณ์ของไทย ไว้ดังนี้ (สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย, 2562)

1.1 ปัญหาด้านนโยบายและกฎหมายด้านนโยบายรัฐ เช่น การนำสหกรณ์ไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานตามโครงการของรัฐบาลเพื่อการบรรลุเป้าหมายโครงการหรือแผนงาน ซึ่งไม่ใช่เป้าหมายของสหกรณ์โดยตรงในด้านกฎหมาย มีประเด็นปัญหาในเรื่องบทบัญญัติที่มีรายละเอียดการปฏิบัติมากเกินไป ไม่ยืดหยุ่น และใช้ปฏิบัติกับสหกรณ์ทุกประเภท ทุกขนาด ทุกพื้นที่ ทุกสหกรณ์ เหมือนกันหมด โดยไม่แยกประเภทหรือรายละเอียดให้ชัดเจนและเฉพาะเจาะจง

1.2 ปัญหาการส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ โดยเจ้าหน้าที่รัฐจะเน้นการปฏิบัติตามกฎหมายเป็นหลัก จึงละเลยการส่งเสริมให้ปฏิบัติตามหลักการสหกรณ์ และการส่งเสริมการใช้เครื่องมือการจัดการองค์กร และการบริหารธุรกิจในการทำงาน

1.3 ปัญหาการกำกับ ควบคุม และตรวจสอบสหกรณ์ โดยเจ้าหน้าที่รัฐมักจะใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการกำกับสหกรณ์ มากกว่าการส่งเสริมให้สหกรณ์ใช้เครื่องมือหรือเทคนิคการจัดการควบคุม เช่น แผนงาน งบประมาณ เป้าหมาย การกำหนดมาตรฐาน ตัวชี้วัดและการวัดความสำเร็จของงาน เป็นต้น

1.4 ปัญหารูปแบบและโครงสร้างของสหกรณ์ โดยสหกรณ์ไทยจะใช้รูปแบบและโครงสร้างเดียวกันหมด ทั้งขนาดเล็กที่บริการสมาชิกในชุมชนและสหกรณ์ขนาดใหญ่ระดับชาติ ที่ดำเนินธุรกิจทั่วประเทศ รวมไปถึงขบวนการสหกรณ์ มีโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสหกรณ์ไม่เป็นระบบทำให้ไม่มีประสิทธิภาพ ขบวนการสหกรณ์อ่อนแอและไม่มีพลัง

1.5 ปัญหาการบริหารจัดการสหกรณ์สหกรณ์ไทย โดยสหกรณ์ไทยเป็นสหกรณ์แบบดั้งเดิม ซึ่งมีธรรมชาติองค์กรที่มีระบบไม่มีประสิทธิภาพเชิงการบริหาร เมื่อเทียบกับระบบการบริหารธุรกิจภาคเอกชน เพราะมีระบบการตัดสินใจที่แตกต่างกัน

1.6 ปัญหาการพัฒนาบุคลากรของสหกรณ์ เนื่องจากประกอบด้วยสมาชิกสหกรณ์ที่มีความหลากหลายและมีจำนวนมาก ที่จะต้องได้รับเลือกเข้ามาเป็นกรรมการดำเนินการ รวมไปถึงปัญหาการพัฒนาเจ้าหน้าที่สหกรณ์และการสรรหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถมาร่วมงาน ด้วยเหตุและปัจจัยต่างๆ

1.7 ปัญหาด้านภาพลักษณ์องค์กร โดยที่ผ่านมามีภาพลักษณ์ของสหกรณ์เป็นองค์กรที่มีปัญหาความขัดแย้ง มีระบบเป็นทางการสูง การตัดสินใจซ้ำจึงอาจจะไม่ท้าทายหรือดึงดูดบุคลากรรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาร่วมงานและไม่น่าสนใจสำหรับธุรกิจเอกชนที่จะร่วมมือ

นอกจากการศึกษาของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยแล้ว ยังมีประเด็นปัญหาที่นำไปสู่อุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ของไทย คือ ปัญหาการขาดการให้การศึกษาประชาชนให้เข้าใจอุดมการณ์สหกรณ์ และขาดการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการบริหาร และมีความซื่อสัตย์ มีอุดมการณ์เพื่อส่วนรวม ระบบการศึกษาไทยสอนแบบท่องจำ เน้นแต่อุดมการณ์จารีตนิยมและทฤษฎีที่แข่งขันหากำไรสูงสุดของเอกชนแบบตัวใครตัวมัน สนใจแต่ปัญหาด้านเทคนิควิชาชีพ ประชาชนก็มองสหกรณ์เป็นแค่แหล่งเงินกู้แหล่งหนึ่ง ที่ได้รับการสนับสนุนจากราชการ ไม่เข้าใจว่าสหกรณ์เป็นทางเลือกที่ต่างจากทั้งทุนนิยมและสังคมนิยม สหกรณ์เป็นสมาคมเพื่อช่วยเหลือกันและกันของประชาชนที่ประชาชนร่วมลงทุนทั้งเป็นเจ้าของ ผู้ผลิตและผู้บริโภค บริหารและแบ่งปันผลกำไรกันแบบประชาธิปไตย คือ สมาชิกมีเสียง 1 เสียงเท่ากัน สหกรณ์ไม่ใช่ทั้งหน่วยราชการและไม่ใช้ธุรกิจเอกชนเจ้าของคนเดียวหรือบริษัทจำกัดซึ่งคนถือหุ้นใหญ่มีเสียงมากกว่าคนถือหุ้นรายย่อย

โดยแท้จริงแล้วสหกรณ์ในไทยเองโดยเปรียบเทียบก็ยังมีปัญหาทุจริตน้อยกว่าระบบราชการและรัฐวิสาหกิจ สหกรณ์มีศักยภาพในการพัฒนาแนวธุรกิจเอกชนที่เน้นการแข่งขันในตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ ได้มากกว่าระบบราชการและรัฐวิสาหกิจ ในประเทศอื่นที่สหกรณ์เติบโตได้ เพราะสหกรณ์เป็นอิสระจากระบบราชการ สมาชิกเอาภาระงานและบริหารธุรกิจเอกชนได้ ในประเทศไทยก็มีกลุ่มออมทรัพย์เครดิตยูเนียน สหกรณ์ทรัพย์ สหกรณ์การเกษตรบางแห่งที่ประสบความสำเร็จ สามารถบ่มเพาะผู้บริหารที่เก่งและมีอุดมการณ์ แต่ระบบสหกรณ์ของไทยเมื่อเติบโตได้ระดับหนึ่งก็มักขยายการดำเนินธุรกิจไม่ได้ โดยติดที่ตัวบทกฎหมายสหกรณ์เป็นสำคัญ อีกทั้งยังติดที่ระบบบริหารของคนรุ่นเก่าๆ และระบบเศรษฐกิจทุนนิยมผูกขาด เมื่อสหกรณ์ขยายตัวไม่ได้ก็ไม่สามารถขึ้นเงินเดือนผู้บริหาร หรือจ้างผู้บริหารมืออาชีพไม่ได้ หรือสหกรณ์เองก็ไม่มีเงินมากพอที่จะจัดฝึกอบรมพัฒนาบุคลากรของตนให้มีศักยภาพ มีความเป็นมืออาชีพ มีสมรรถนะสูง มีความรู้ความสามารถเท่าทันต่อโลกต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงจากสภาวะแวดล้อมด้านการเมืองและกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรง รวมถึงการที่จะพัฒนาให้สหกรณ์เป็นองค์กรสมรรถนะสูง (High Performance Organization: HPO) เป็นองค์กรที่เก่ง มีแผนรองรับกับสภาวะต่างๆ อย่างชัดเจน มีการวิเคราะห์สถานการณ์ที่สามารถระบอบต่อการดำเนินงานจากรอบด้านทุกมุมมอง ทำให้สามารถปฏิบัติการกิจบรรลุตาม

วัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามเวลา และคุณภาพของผลงานดีเยี่ยมเป็นที่ยอมรับเพียงพอที่จะแข่งขันกับองค์กรธุรกิจเอกชนได้

โดยสรุป ปัญหาและอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาสหกรณ์ของไทย ประกอบด้วย 1) ปัญหาด้านนโยบายและกฎหมายด้านนโยบายรัฐ 2) ปัญหาการส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ 3) ปัญหาการกำกับควบคุม และตรวจสอบสหกรณ์ 4) ปัญหารูปแบบและโครงสร้างของสหกรณ์ 5) ปัญหาระบบการบริหารจัดการสหกรณ์สหกรณ์ไทย 6) ปัญหาการพัฒนาบุคลากรของสหกรณ์ 7) ปัญหาด้านภาพลักษณ์องค์กร และมีประเด็นปัญหาที่นำไปสู่อุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ของไทย คือ ปัญหาการขาดการให้การศึกษาประชาชนให้เข้าใจอุดมการณ์สหกรณ์ และขาดการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการบริหาร และมีความซื่อสัตย์ มีอุดมการณ์เพื่อส่วนรวม

2. ทิศทางในการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ไทย

ในการศึกษาวิจัย “100 ปี สหกรณ์ไทย: ประวัติความเป็นมาและแนวโน้มการพัฒนาสหกรณ์ในทศวรรษหน้า” โดยสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมาของการสหกรณ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อศึกษาแนวโน้มทิศทางการพัฒนาสหกรณ์ไทยในทศวรรษหน้า และหาข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนา ปฏิรูประบบสหกรณ์ไทยให้สามารถก้าวต่อไปในอนาคตได้อย่างยั่งยืน โดยมีข้อสรุปเกี่ยวกับทิศทางและแนวโน้มพัฒนาการของสหกรณ์ไทยที่น่าสนใจ ดังนี้

2.1 การพัฒนาของสหกรณ์ไทย มีความสัมพันธ์กับทั้งปัจจัยภายนอก อาทิ นโยบายกฎหมายพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และปัจจัยภายในของสหกรณ์เอง เช่น โครงสร้าง รูปแบบบุคลากรและระบบการทำงานของสหกรณ์ ชีตความสามารถในการแข่งขัน เป็นต้น

2.2 ทิศทางการพัฒนาสหกรณ์ จะเป็นไปเพื่อส่งเสริมให้สามารถปรับตัวดำเนินการในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในอนาคตได้ นอกจากนั้นมีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวข้องกับการศึกษาทิศทางและแนวโน้มการพัฒนาสหกรณ์ในอนาคต ได้แก่ความเข้าใจของสาธารณชนที่มีต่อสหกรณ์หรือภาพลักษณ์สหกรณ์ไทย นโยบายและกฎหมายสหกรณ์ การปฏิบัติตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐขีดความสามารถของสหกรณ์ และพัฒนาการของสหกรณ์และขบวนการสหกรณ์ เป็นต้น

2.3 ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ไทยในปัจจุบันมีจุดเด่นในเชิงปริมาณ กล่าวคือ มีจำนวนสหกรณ์ ดำเนินการอยู่ทั่วประเทศ มีสมาชิกสหกรณ์หลากหลายอาชีพมากกว่า 11 ล้านคน มีปริมาณธุรกิจเกือบ 2 ล้านล้านบาท ครอบคลุมธุรกิจทั้งการผลิตและการบริการ สำหรับผลการดำเนินงานเชิงคุณภาพ ยังมีประเด็นปัญหาที่ต้องพัฒนาเพื่อการขับเคลื่อนสหกรณ์ให้สามารถดำเนินการในสถานการณ์การแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมต่อไป

สำหรับทิศทางในการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ไทยนั้น ผู้เขียนเห็นว่า การที่ภาครัฐจะปรับปรุงแก้ไขหรือตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ขึ้นใหม่ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จากการทุจริตที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานสหกรณ์เป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ สาเหตุสำคัญของปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ของการพัฒนาสหกรณ์ไทย เกิดขึ้นจากการไม่ตระหนักและให้ความสำคัญกับการศึกษาอบรม และสารสนเทศทางสหกรณ์ที่เหมาะสมกับประชาชนทุกช่วงวัย ไม่ว่าจะเป็นวัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่หรือวัยทำงาน เพราะ

ประชาชนในแต่ละช่วงวัยมีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ถ้าภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์ให้ความสำคัญในเรื่องนี้ ระบบสหกรณ์ไทยจะมีพื้นที่ในการพัฒนาและมีคนรุ่นใหม่ให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับระบบสหกรณ์มากขึ้น โดยที่ผ่านมามองเห็นได้ว่า ช่วงวัยที่ให้ความสำคัญกับระบบสหกรณ์จะเป็นวัยผู้ใหญ่หรือวัยทำงาน ส่วนวัยเด็กและวัยรุ่นจะให้ความสนใจในเรื่องอื่นๆ โดยเห็นว่าเรื่องสหกรณ์เป็นเพียงกิจกรรมหนึ่งในการเรียนการสอนเท่านั้น ไม่ได้ถูกปลูกฝังให้อุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์อยู่ในลักษณะนิสัยและวินัยที่จะเห็นเรื่องสหกรณ์เป็นเรื่องสำคัญควรแก่การนำมาปฏิบัติในการใช้ชีวิตประจำวัน จึงควรมีการตรากฎหมายสหกรณ์ หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเรียนรู้ ปลูกฝังอุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์ ตลอดจนการนำสหกรณ์มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นทิศทางในการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ไทยที่ภาครัฐและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาเพื่อสำรวจความหมาย แนวคิด องค์ประกอบ ความเป็นมา เป้าหมายและทิศทางในอนาคตของการสหกรณ์ รวมไปถึงบทบาทและความสำคัญของกฎหมายต่อการพัฒนาสหกรณ์ นำไปสู่การวิเคราะห์บริบทของกฎหมายสหกรณ์ไทยในปัจจุบันว่ามีปัญหา อุปสรรค หรือช่องว่างอย่างไรต่อการพัฒนาการสหกรณ์ไทย เพื่อเสนอแนวทางของมาตรการในกฎหมายสหกรณ์ไทยที่เหมาะสมต่อการพัฒนาสหกรณ์

ผลการศึกษาพบว่า กฎหมายสหกรณ์มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้สหกรณ์พัฒนาได้ตาม 'อัตลักษณ์ของสหกรณ์ (Cooperative Identities) โดยเฉพาะหลักการสหกรณ์ (Cooperative Principles) โดยมีแนวทางต่างๆ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคน องค์กร และเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสหกรณ์ อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 อันเป็นกฎหมายสหกรณ์ไทยยังมีช่องว่างซึ่งไม่สนับสนุนการศึกษาด้านสหกรณ์ ไม่สนับสนุนการปกครองตนเองและอิสระของสหกรณ์ และไม่สนับสนุนการรวมตัวของสหกรณ์ให้เกิดความเข้มแข็ง แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมายสหกรณ์ต่างประเทศที่กำหนดสาระสำคัญในประเด็นต่างๆ ข้างต้นเอาไว้ในกฎหมายเพื่อจัดความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับขบวนการสหกรณ์

จากผลการศึกษา เสนอให้มีการแก้ไขกฎหมายสหกรณ์ไทย โดยอย่างน้อยประกอบไปด้วย

- 1) เป็นกฎหมายสหกรณ์ฉบับเดียวที่บทบัญญัติสำหรับสหกรณ์แต่ละประเภท
- 2) มีการบัญญัติอัตลักษณ์และโครงสร้างที่สำคัญต่างๆ ของสหกรณ์เอาไว้
- 3) กำหนดมาตรการที่ได้สัดส่วนซึ่งสนับสนุนการพัฒนาสหกรณ์สำหรับสมาชิกสหกรณ์ สหกรณ์ขั้นปฐม และสหกรณ์ขั้นสูง

4) มีมาตรการเพื่อถ่ายโอนอำนาจกำกับและส่งเสริมสหกรณ์จากภาครัฐไปสู่ขบวนการสหกรณ์

โดยสรุป ทิศทางในการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ไทยควรดำเนินการให้สอดคล้องกับทิศทางและแนวโน้มพัฒนาการของสหกรณ์ไทย คือ 1) การพัฒนาของสหกรณ์ไทย 2) ทิศทางการพัฒนาสหกรณ์ 3) ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ไทยในปัจจุบันมีจุดเด่นในเชิงปริมาณ และควรมีการตรากฎหมายสหกรณ์ หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเรียนรู้ ปลูกฝังอุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์ ตลอดจนการนำสหกรณ์มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้เป็นรูปธรรม ตลอดจนมีการแก้ไขกฎหมายสหกรณ์ไทย คือ

- 1) เป็นกฎหมายสหกรณ์ฉบับเดียวที่บทบัญญัติสำหรับสหกรณ์แต่ละประเภท 2) มีการบัญญัติอัตลักษณ์และโครงสร้างที่สำคัญต่างๆ ของสหกรณ์เอาไว้ 3) กำหนดมาตรการที่ได้สัดส่วนซึ่งสนับสนุนการพัฒนา

สหกรณ์สำหรับสมาชิกสหกรณ์ สหกรณ์ชั้นปฐม และสหกรณ์ชั้นสูง และ 4) มีมาตรการเพื่อถ่ายโอนอำนาจกำกับและส่งเสริมสหกรณ์จากภาครัฐไปสู่ขบวนการสหกรณ์

กิจกรรม 10.3.3

สาเหตุสำคัญที่เป็นพื้นฐานของปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ของการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ไทย เกิดขึ้นจากเรื่องใด และควรมีทิศทางในการแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 10.3.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.3 เรื่องที่ 10.3.3)

บรรณานุกรม

- จุมพล ชละเอม. (2556). หน่วยที่ 4 กฎหมายสหกรณ์. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์* (หน่วยที่ 1-7, ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ดำรง ปันประณต. (2556). หน่วยที่ 9 ขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์* (หน่วยที่ 8-15, ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- นพรัตน์ สร้อยแสง. (2553). หน่วยที่ 10 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสหกรณ์ไทย. ใน *ประมวลสาระชุดวิชากฎหมายสหกรณ์และกระบวนการทางการเมือง* (หน่วยที่ 8-15). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457.
- พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459.
- พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553.
- พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562.
- พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511.
- พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542.
- พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471.
- พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476.
- พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477.
- พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477 (ฉบับที่ 2)
- สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย. (2562). “ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาสหกรณ์ไทย” สืบค้นจาก <http://coop.in.th/article.php?aid=5600> เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2562.
- สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย. (2562). “ทิศทางและแนวโน้ม พัฒนาการของสหกรณ์ไทย” สืบค้นจาก <http://coop.in.th/article.php?aid=5599> เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2562.

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์เกี่ยวกับสหกรณ์

รองศาสตราจารย์วรุฒิ เทพทอง

ชื่อ
วรุฒิ
รองศาสตราจารย์วรุฒิ เทพทอง
น.บ. (เกียรตินิยมอันดับสอง) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, เนติบัณฑิตไทย,
รป.ม., ประกาศนียบัตรบัณฑิตทางกฎหมายมหาชน,
ประกาศนียบัตรกฎหมายการค้าระหว่างประเทศ
ตำแหน่ง
รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
หน่วยที่ปรับปรุง
หน่วยที่ 11

แผนการสอนหน่วยที่ 11

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่เกี่ยวกับสหกรณ์

ตอนที่

- 11.1 นิติสัมพันธ์ทางกฎหมายเบื้องต้น
- 11.2 สัญญาซื้อขายและเช่าซื้อที่เกี่ยวกับสหกรณ์
- 11.3 สัญญากู้ยืมเงิน ค้ำประกัน จำนอง และจำนำที่เกี่ยวกับสหกรณ์

แนวคิด

1. ความผูกพันทางกฎหมายระหว่างบุคคลนั้น นอกจากเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้แล้ว อาจเกิดจากความสมัครใจกันของคู่กรณีโดยการทำนิติกรรม สัญญา หรือเกิดจากความไม่สมัครใจของคู่กรณี แต่เป็นการกระทำละเมิดก็ได้
2. สัญญาซื้อขาย เป็นสัญญาที่ผู้ขายโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายให้แก่ผู้ซื้อทันทีที่ทำสัญญา เว้นแต่จะตกลงกันเป็นอย่างอื่น และผู้ซื้อตกลงจะชำระราคา ส่วนสัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาซึ่งเจ้าของเอาทรัพย์สินออกให้เช่า และให้คำมั่นว่าจะขายทรัพย์สินนั้นหรือว่าจะให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นสิทธิแก่ผู้เช่า โดยเงื่อนไขที่ผู้เช่าได้ใช้เงินเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านี้ครวกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อจะเป็นของผู้เช่าซื้อเมื่อได้ชำระค่าเช่าซื้องวดสุดท้ายครบแล้ว
3. สัญญากู้ยืมเงิน เป็นสัญญาใช้สลับเปลี่ยนชนิดหนึ่งที่กรรมสิทธิ์ในเงินนั้นตกเป็นของผู้ยืมเมื่อได้ส่งมอบเงินที่กู้ยืมโดยผู้ยืมตกลงใช้คืนในภายหน้าซึ่งอาจจะมีการติดดอกเบี้ยยหรือไม่ได้ ส่วนค้ำประกัน จำนอง และจำนำ เป็นสัญญาที่ทำขึ้นเพื่อประกันการชำระหนี้ของลูกหนี้ ถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ผู้ค้ำประกันยินดีรับผิดชอบชำระแทน ผู้จำนองหรือผู้จำนำยินดีให้บังคับชำระหนี้นั้นเอาแก่ทรัพย์สินของตนที่นำมาจำนองหรือจำนำนั้น

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 11.1 “นิติสัมพันธ์ทางกฎหมายเบื้องต้น” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายนิติสัมพันธ์ทางกฎหมายเบื้องต้นระหว่างบุคคลได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 11.2 “สัญญาซื้อขายและเช่าซื้อที่เกี่ยวกับสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย ลักษณะ และสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาซื้อขายและเช่าซื้อได้
3. เมื่อศึกษาตอนที่ 11.3 “สัญญากู้ยืมเงิน ค้ำประกัน จำนอง และจำนำที่เกี่ยวกับสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย ลักษณะ และสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญากู้ยืมเงิน ค้ำประกัน จำนอง และจำนำได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 11
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 11 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 11.1-11.3
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 11.1-11.3 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 11 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 11
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. เข้ารับการสอนเสริมแบบเผชิญหน้าหรือผ่านดาวเทียม (ถ้ามี)
8. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 11

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 11
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 11
3. ซีดีเสียงประจำชุดวิชา (ถ้ามี)
4. รายการสอนทางวิทยุกระจายเสียง (ถ้ามี)
5. รายการสอนทางวิทยุโทรทัศน์ (ถ้ามี)
6. วีดิทัศน์ (ถ้ามี)
7. การสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 11.1

นิติสัมพันธ์ทางกฎหมายเบื้องต้น

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 11.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 11.1.1 นิติกรรม สัญญา
- 11.1.2 การทำนิติกรรม สัญญา
- 11.1.3 การทำละเมิด

แนวคิด

1. นิติกรรม เป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย ด้วยใจสมัครมุ่งที่จะผูกนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวในสิทธิ ส่วนสัญญาเป็นนิติกรรมหลายฝ่าย
2. บุคคลยอมทำนิติกรรม สัญญาได้ตามหลักเสรีภาพแห่งการแสดงเจตนา โดยต้องมีความสามารถในการทำนิติกรรม สัญญาด้วย
3. ละเมิด เป็นนิติเหตุ ไม่ใช่นิติกรรม เพราะมิได้เกิดจากความสมัครใจของคู่กรณีที่จะผูกนิติสัมพันธ์กัน ผู้ทำละเมิดมีหน้าที่ต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทน

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.1.1 “นิติกรรม สัญญา” แล้ว นักศึกษาสามารถบอกความหมาย ประเภทของนิติกรรมและสัญญาได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.1.2 “การทำนิติกรรม สัญญา” แล้ว นักศึกษาสามารถบอกหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการทำนิติกรรม สัญญาได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.1.3 “การทำละเมิด” แล้ว นักศึกษาสามารถบอกลักษณะและผลของการทำละเมิดที่ต้องรับผิดชอบจากการกระทำของตนเอง และจากการกระทำละเมิดของลูกจ้างและตัวแทนได้

เรื่องที่ 11.1.1

นิติกรรม สัญญา

นิติสัมพันธ์ทางกฎหมายเบื้องต้นนั้น จะกล่าวถึงนิติกรรม สัญญา และละเมิด สำหรับในเรื่องนี้จะกล่าวถึงนิติกรรม สัญญา ซึ่งเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการผูกมัดคู่กรณี หรือผูกพันคู่กรณีให้ต้องปฏิบัติตาม ส่วนละเมิดนั้น จะกล่าวถึงในเรื่องที่ 11.1.3 ต่อไป

ความผูกพันนี้เป็นความผูกพันทางกฎหมาย หรือที่เรียกว่านิติสัมพันธ์ทางกฎหมายนั่นเอง ความผูกพันดังกล่าวจะอยู่ในรูปของ “หนี้” ที่คู่กรณีต้องปฏิบัติตามตามสิทธิและหน้าที่ที่กฎหมายบัญญัติไว้ และจะกล่าวถึงความสามารถของบุคคลธรรมดาที่มีความบกพร่องในการทำนิติกรรม สัญญาด้วย

1. นิติกรรม

1.1 ความหมายของนิติกรรม นิติกรรม คือการใดๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลเพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 149) อาจแยกองค์ประกอบของการกระทำที่เป็นนิติกรรมได้ดังต่อไปนี้ คือ

(1) **การกระทำของบุคคล** เนื่องจากนิติกรรมก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ และสิทธิและหน้าที่จะมีได้แต่เฉพาะบุคคลเท่านั้น ดังนั้นการกระทำนิติกรรมจึงต้องเป็นการกระทำของบุคคลไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคล

(2) **ชอบด้วยกฎหมาย** นิติกรรมก่อให้เกิดสิทธิที่กฎหมายรับรองและคุ้มครอง ดังนั้นแล้วการกระทำของบุคคลจึงต้องเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายด้วย มิฉะนั้นกฎหมายไม่อาจรับรองและคุ้มครองให้ได้

(3) **ด้วยใจสมัคร** นิติกรรมเกิดขึ้นตามหลักเสรีภาพแห่งการแสดงเจตนาของบุคคล การแสดงเจตนากระทำนิติกรรมดังกล่าวจึงต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจของบุคคลนั้นด้วย เพื่อก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ระหว่างกันตามความประสงค์อันแท้จริงของบุคคลนั้น

(4) **มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล** การกระทำนิติกรรมต้องมุ่งที่จะผูกนิติสัมพันธ์ คือความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างบุคคล เพราะต้องการให้เกิดสิทธิและหน้าที่ระหว่างคู่กรณีที่ต้องปฏิบัติตาม ดังนั้น การกระทำที่ไม่ได้มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลแล้ว ย่อมไม่ใช่นิติกรรม เช่น การโทรศัพท์ไปแสดงความยินดีกับผู้จัดการคนใหม่ของสหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้น

(5) **เพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ** การกระทำนิติกรรมมีผลกระทบต่อสิทธิและหน้าที่ของบุคคล ย่อมต้องเกิดการเคลื่อนไหวในสิทธิซึ่งเป็นสิ่งที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองในลักษณะต่างๆ เช่น ก่อ คือการทำให้เกิดขึ้นใหม่ เช่น ทำสัญญาต่างๆ เปลี่ยนแปลง คือทำให้ไม่เหมือนเดิม เช่น แปลงหนี้ใหม่ โอน คือส่งต่อให้บุคคลอื่น เช่น เจ้าหนี้โอนหนี้ให้บุคคลภายนอก สงวน คือรักษาไว้ เช่น ลูกหนี้รับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ หรือระงับ คือทำให้สิ้นสุดซึ่งสิทธิดังกล่าว เช่น เจ้าหนี้ปลดหนี้ให้ลูกหนี้

ตัวอย่างของการทำนิติกรรม เช่น การทำสัญญาทุกชนิด อาทิ ทำสัญญาซื้อขาย ทำสัญญาเช่าซื้อ ทำสัญญาจัดตั้งห้างหุ้นส่วน หรือการทำพินัยกรรม การแปลงหนี้ใหม่ การโอนหนี้ การรับสภาพหนี้ การปลดหนี้ เป็นต้น

ตัวอย่างของการกระทำที่ไม่ใช่นิติกรรม เช่น การฟ้องคดีต่อศาล เพราะผู้ฟ้องมิได้มุ่งโดยตรงที่จะผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล แต่เป็นการขอให้ศาลบังคับตามสิทธิที่ตนมีอยู่แล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3976/2529) การแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนเพื่อเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ การเข้าไปครอบครองปรปักษ์ที่ดินมีโฉนดที่ดินของผู้อื่น เป็นต้น

1.2 ประเภทของนิติกรรม นิติกรรมอาจแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ ขึ้นอยู่กับว่าจะแบ่งโดยพิจารณาจากเกณฑ์อะไร ในเรื่องนี้ขอแบ่งประเภทของนิติกรรมออกเป็น 3 กรณีโดยใช้เกณฑ์ ตัวผู้กระทำนิติกรรม ค่าตอบแทน และเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลา ดังต่อไปนี้

1.2.1 กรณีพิจารณาจากตัวผู้กระทำนิติกรรม

(1) นิติกรรมฝ่ายเดียว เป็นนิติกรรมที่เกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของบุคคลผู้กระทำนิติกรรมเพียงฝ่ายเดียว เช่น การทำพินัยกรรม การรับสภาพหนี้ของลูกหนี้ต่อเจ้าหนี้ การแสดงเจตนาบอกล้างโมฆียะกรรม การปลดหนี้ เป็นต้น

(2) นิติกรรมหลายฝ่าย เป็นนิติกรรมที่เกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของบุคคลผู้กระทำนิติกรรมตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปโดยฝ่ายหนึ่งแสดงเจตนาทำเป็นคำเสนอ แล้วอีกฝ่ายแสดงเจตนาเป็นคำสนอง เมื่อคำเสนอและคำสนองถูกต้องตรงกันย่อมเกิดนิติกรรมสองฝ่ายนี้ขึ้น เรียกว่า สัญญา เช่น การทำสัญญาต่างๆ อาทิ สัญญาซื้อขาย สัญญาเช่าซื้อ สัญญาเช่าทรัพย์ สัญญาขายฝาก สัญญาจ้างแรงงาน สัญญากู้ยืมเงิน สัญญาค้ำประกัน สัญญาจำนอง สัญญาจำนำ เป็นต้น

1.2.2 กรณีพิจารณาจากค่าตอบแทน

(1) นิติกรรมที่มีค่าตอบแทน เป็นนิติกรรมที่เกิดขึ้นและมีผลให้คู่กรณีต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการตอบแทนคู่กรณีอีกฝ่าย ซึ่งค่าตอบแทนนั้นอาจเป็นเงิน ทรัพย์สินอื่น หรือประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ เช่น สัญญาเช่าทรัพย์ที่ผู้เช่าต้องชำระค่าเช่าด้วยเงินเป็นค่าตอบแทน สัญญาจ้างแรงงานที่ผู้ว่าจ้างต้องจ่ายค่าจ้างด้วยเงินเป็นค่าตอบแทน สัญญากู้ยืมเงินที่คิดดอกเบี้ยซึ่งผู้กู้ยืมต้องชำระดอกเบี้ยเป็นค่าตอบแทน เป็นต้น

(2) นิติกรรมที่ไม่มีค่าตอบแทน เป็นนิติกรรมที่เกิดขึ้นและมีผลให้คู่กรณีไม่ต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการตอบแทนคู่กรณีอีกฝ่าย หรือเป็นนิติกรรมที่เป็นการให้เปล่า เช่น สัญญาให้ซึ่งผู้รับให้ไม่ต้องทำอะไรตอบแทนแก่ผู้ให้ สัญญายืมใช้คงรูปซึ่งผู้ยืมใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินที่ยืมได้เปล่าไม่ต้องทำอะไรตอบแทนแก่ผู้ให้ยืม เป็นต้น

1.2.3 กรณีพิจารณาจากเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลา “เงื่อนไข” หมายถึง เหตุการณ์ในอนาคตที่ไม่แน่นอน ส่วน “เงื่อนไขเวลา” หมายถึง เหตุการณ์ในอนาคตที่แน่นอน

(1) นิติกรรมที่มีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลา เป็นนิติกรรมที่มีข้อตกลงกันว่าจะให้เกิดผลหรือสิ้นผลต่อเมื่อเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลานั้นสำเร็จแล้ว เช่น สัญญาซื้อขายรถยนต์โดยมีข้อตกลงกันว่าให้มีผลต่อเมื่อผู้ซื้อได้เลื่อนตำแหน่งเป็นกรรมการผู้จัดการของบริษัทเสียก่อน เป็นนิติกรรมที่มีเงื่อนไข หรือสัญญาจ้างที่มีข้อตกลงกันว่าให้สิ้นผลเมื่อครบสองปี เป็นนิติกรรมที่มีเงื่อนไขเวลา

(2) นิติกรรมที่ไม่มีเงื่อนไขหรือเงื่อนไข เป็นนิติกรรมที่ไม่มีข้อตกลงกันให้เกิดผล หรือสิ้นผลโดยอาศัยเหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ใด กล่าวคือมีผลทันทีเมื่อได้กระทำนิติกรรมนั้น เช่น สัญญาเช่าที่ไม่มีข้อตกลงกำหนดเงื่อนไขหรือเงื่อนไขไว้

2. สัญญา

สัญญาเป็นนิติกรรมอย่างหนึ่ง กล่าวคือเป็นนิติกรรมหลายฝ่าย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ 1.2 เรื่อง ประเภทของนิติกรรม สัญญาเกิดขึ้นโดยบุคคลซึ่งเป็นคู่กรณีฝ่ายหนึ่งแสดงเจตนาเป็นคำเสนอไปยังบุคคล ซึ่งเป็นคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อให้คู่กรณีฝ่ายนั้นแสดงเจตนาตอบตกลงเป็นคำสนองไปยังคู่กรณีฝ่ายที่ทำการ คำเสนอนั้น เมื่อคำเสนอและคำสนองดังกล่าวมีผลสมบูรณ์และถูกต้องตรงกันแล้วสัญญาก็เกิดขึ้นทันที ส่วน สัญญาที่เกิดขึ้นนั้นจะมีผลสมบูรณ์หรือไม่ ตกเป็นโมฆียะ หรือเป็นโมฆะประการใดนั้น ต้องเป็นไปตาม หลักเกณฑ์เกี่ยวกับความสามารถของบุคคล วัตถุประสงค์ของนิติกรรม แบบของนิติกรรม ตลอดจนการ แสดงเจตนาของบุคคล สำหรับในเรื่องนี้ จะกล่าวถึงคำเสนอและคำสนองซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ เกิดสัญญาขึ้น ดังต่อไปนี้

2.1 คำเสนอ คือการแสดงเจตนาเพื่อขอให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งตกลงเข้าทำสัญญา ซึ่งจะแสดงเจตนา ต่อบุคคลซึ่งอยู่เฉพาะหน้าหรือบุคคลซึ่งมิได้อยู่เฉพาะหน้าก็ได้ โดยคำเสนอนั้นต้องมีลักษณะดังนี้

(1) เป็นการแสดงเจตนาของคู่กรณีฝ่ายซึ่งริเริ่มขอทำสัญญาโดยแสดงเจตนาไปยังคู่กรณีอีก ฝ่ายหนึ่งเพื่อให้คู่กรณีฝ่ายนั้นแสดงเจตนาตอบตกลงเป็นคำสนองมา เพื่อก่อให้เกิดสัญญาขึ้น

(2) เป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวที่เกิดจากการแสดงเจตนาของผู้ทำคำเสนอและมีผลผูกพันผู้เสนอ คือกฎหมายห้ามมิให้ผู้เสนอถอนคำเสนอของตน เว้นแต่จะเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(3) ต้องมีข้อความที่ชัดเจนและแน่นอน ไม่คลุมเครือกล่าวคือเมื่อมีการสนองรับคำเสนอนั้น แล้ว สัญญาจะเกิดขึ้นทันที แต่ถ้าหากมีการสนองรับแล้วสัญญาก็ยังไม่เกิดขึ้น เช่นนี้ การแสดงเจตนาของ คู่กรณีที่เป็นฝ่ายริเริ่มก่อนนั้นย่อมไม่ใช่คำเสนอ ซึ่งอาจเป็นเพียงคำเชื้อเชิญ หรือคำปรารภ

ตัวอย่าง สหกรณ์แห่งหนึ่งต้องการสร้างอาคารบริการแก่สมาชิกด้วยงบประมาณก่อสร้าง 50 ล้านบาท สหกรณ์ได้ประกาศให้ผู้สนใจมาซื้อของประกวดราคาและยื่นประกวดราคาภายในเวลาที่กำหนด ดังนี้ ประกาศของสหกรณ์ มิใช่คำเสนอ เพราะแม้ว่ามีผู้สนใจมาซื้อของและยื่นของประกวดราคาภายใน เวลาที่กำหนดแล้วก็ยังไม่แน่นอนว่าสัญญาจะเกิดขึ้นหรือไม่ เนื่องจากสหกรณ์ต้องพิจารณาคัดเลือกของ ประกวดราคาที่มีการยื่นมาเสียก่อน ดังนี้แล้ว ประกาศประกวดราคาของสหกรณ์จึงเป็นเพียงคำเชื้อเชิญ ให้เข้าทำสัญญาเท่านั้น ส่วนของเสนอราคาของผู้สนใจยื่นต่อสหกรณ์นั้นเป็นคำเสนอขอเข้าทำสัญญากับสหกรณ์ และถ้าสหกรณ์สนองตกลงจ้างผู้ยื่นของประกวดราคารายใดสัญญาก็จะเกิดขึ้น

(4) เสนอต่อบุคคลโดยเฉพาะเจาะจงหรือสาธารณชนก็ได้

(5) เสนอด้วยวาจา หรือกริยาท่าทาง เช่น คนขายพวงมาลัย ยกพวงมาลัยเสนอขายตาม แยกจากรโดยไม่มีการพูดจาเลย หรือลายลักษณ์อักษร เช่น สหกรณ์ร้านค้าติดป้ายราคาสินค้าที่เสนอขายไว้ให้แก่ลูกค้าเห็น เป็นต้น

2.2 คำสนอง คือการแสดงเจตนาเข้ารับทำสัญญาโดยคู่กรณีฝ่ายที่รับคำเสนอแสดงเจตนาสนองต่อผู้ทำคำเสนอ คำสนองต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

- (1) เป็นการแสดงเจตนาเข้ารับทำสัญญาของคู่กรณีฝ่ายซึ่งรับคำเสนอโดยแสดงเจตนาไปยังคู่กรณีฝ่ายซึ่งทำคำเสนอตอบตกลงเพื่อก่อให้เกิดสัญญาขึ้น
- (2) เป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวที่เกิดจากการแสดงเจตนาของผู้ทำคำสนอง มีผลผูกพันผู้สนองคือเมื่อคำสนองนั้นมีผลสมบูรณ์ สัญญาย่อมเกิดขึ้น
- (3) ต้องมีข้อความที่ชัดเจนและแน่นอน ต้องไม่มีข้อความเพิ่มเติม ข้อจำกัด หรือข้อแก้ไขเป็นอย่างอื่นมาประกอบด้วย มิฉะนั้นถือว่าเป็นการปฏิเสธคำเสนอ ทำให้สัญญาไม่เกิดขึ้น
- (4) ต้องสนองต่อบุคคลผู้ทำคำเสนอเท่านั้น หากสนองต่อบุคคลอื่นสัญญาย่อมไม่เกิดขึ้น
- (5) สนองด้วยวาจา หรือด้วยกริยาท่าทาง เช่น ผู้โดยสารกั๊กมือเรียกรถโดยสารโดยไม่มี การพูดจาเลย หรือลายลักษณ์อักษรก็ได้ เช่น ส่งโทรสารตอบสนองตามที่มีการเสนอ

3. ความสามารถของบุคคลในการทำนิติกรรม สัญญา

บุคคลย่อมมีความสามารถในการทำนิติกรรม สัญญา จะเป็นบุคคลธรรมดา คือมนุษย์ หรือคนทั่วไป หรือนิติบุคคล ซึ่งเป็นบุคคลที่กฎหมายจัดตั้งขึ้น สำหรับนิติบุคคลและบุคคลธรรมดาซึ่งไม่มีความบกพร่องในความสามารถนั้น ย่อมทำนิติกรรม สัญญาได้ด้วยลำพังตนเอง แต่จะมีบุคคลธรรมดาบางประเภทเท่านั้นที่หย่อนความสามารถในการทำนิติกรรม สัญญา ได้แก่ ผู้เยาว์ คนวิกลจริต คนไร้ความสามารถ และคนเสมือนไร้ความสามารถ ดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

3.1 ผู้เยาว์ คือผู้ซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์มี 2 กรณี คือ

- 1) มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 19) และ
- 2) สมรสโดยชอบด้วยกฎหมาย บริบูรณ์ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 20) หมายถึง ต้องจดทะเบียนสมรสกันซึ่งชายและหญิงจะจดทะเบียนสมรสกันได้ต่อเมื่อมีอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ เว้นแต่ศาลจะอนุญาตให้สมรสก่อนอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ เมื่อมีเหตุอันสมควร (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448) เช่น หญิงมีครรภ์

การทำนิติกรรมของผู้เยาว์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีอายุยังน้อยและมีประสบการณ์ยังไม่มากนัก โดยหลักแล้วต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อนทำนิติกรรมนั้น โดยผู้แทนโดยชอบธรรมจะยินยอมให้ทำนิติกรรมด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ มิฉะนั้นแล้วนิติกรรมที่ผู้เยาว์ทำไปนั้นจะตกเป็นโมฆียะ หรือเรียกว่าเป็นโมฆียะกรรม (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 21) ซึ่งหมายความว่านิติกรรมดังกล่าวอาจถูกบอกกล่าวให้ตกเป็นโมฆะได้ในภายหลัง ในระหว่างที่ยังไม่มีการบอกกล่าวนั้น นิติกรรมดังกล่าวยังมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมายทุกประการ และถ้ามีการให้สัตยาบันนิติกรรมนั้น นิติกรรมนั้นก็จะสมบูรณ์โดยไม่อาจบอกกล่าวได้อีกต่อไป อนึ่ง ผู้มีอำนาจบอกกล่าวหรือให้สัตยาบันแก่นิติกรรมนั้น ได้แก่ ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว หรือผู้เยาว์ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะแต่ได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมแล้ว

อย่างไรก็ตาม มีนิติกรรมบางประเภทที่กฎหมายกำหนดยกเว้นไว้ ให้ผู้เยาว์มีสิทธิทำได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน คือ

(1) นิติกรรมที่ผู้เยาว์จะได้ไปซึ่งสิทธิ หรือเป็นการเพื่อให้หลุดพ้นจากหน้าที่อันใดอันหนึ่ง (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 22) เป็นนิติกรรมที่ผู้เยาว์มีแต่ได้ประโยชน์มิได้เสียเปรียบหรือเสียประโยชน์อันใด เช่น ผู้เยาว์ตกลงรับทรัพย์สินที่มีผู้อื่นยกให้โดยเสน่หา หรือผู้เยาว์ตกลงรับการปลดหนี้จากเจ้าหนี้ทำให้ผู้เยาว์หลุดพ้นจากการชำระหนี้

(2) นิติกรรมที่ผู้เยาว์ต้องทำเองเฉพาะตัว (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 23) เป็นนิติกรรมที่มีลักษณะเป็นการส่วนตัวโดยเฉพาะของผู้เยาว์ เช่น การรับรองบุตรของผู้เยาว์เอง หรือการทำพินัยกรรมของผู้เยาว์เอง แต่กรณีทำพินัยกรรมนั้นผู้เยาว์จะกระทำได้ต่อเมื่อมีอายุครบ 15 ปีบริบูรณ์แล้ว มิฉะนั้น พินัยกรรมจะตกเป็นโมฆะเสียเปล่าไป

(3) นิติกรรมที่เป็นการสมแก่นานาหรูปของผู้เยาว์และเป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 24) นิติกรรมประเภทนี้ต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 2 ประการ

ตัวอย่าง ผู้เยาว์อายุ 18 ปี กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ซื้อรถจักรยานยนต์ราคา 15,000 บาท เพื่อใช้ภายในมหาวิทยาลัย ย่อมทำได้โดยลำพังและมีผลสมบูรณ์ แต่ถ้าผู้เยาว์ซื้อรถยนต์ราคา 5 ล้านบาท เพื่อใช้แข่งขันกับเพื่อนๆ ย่อมเป็นโมฆะ แม้ผู้เยาว์จะร่ำรวยเป็นคนมีฐานะก็ตาม เว้นแต่จะได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อนไปซื้อมา

นอกจากนั้น กฎหมายยังกำหนดให้ผู้เยาว์มีฐานะเสมือนดังบุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 27 วรรคหนึ่ง) ในกรณีต่อไปนี้

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมได้ให้ความยินยอมแก่ผู้เยาว์ในการประกอบธุรกิจการค้าหรือธุรกิจอื่น

ตัวอย่าง ผู้เยาว์อายุ 18 ปี ได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมให้เปิดร้านขายเครื่องเขียนในสหกรณ์ร้านค้าแห่งหนึ่งได้ เช่นนี้ ผู้เยาว์ย่อมมีฐานะเสมือนดังบุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะในการขายเครื่องเขียนดังกล่าว เมื่อผู้เยาว์จะซื้อเครื่องเขียนมาขายหรือจะขายเครื่องเขียนแก่ลูกค้ารายใดก็ตาม ไม่ต้องขอความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมอีก

(2) ผู้แทนโดยชอบธรรมได้ให้ความยินยอมแก่ผู้เยาว์ในการทำสัญญาเป็นลูกจ้างในสัญญาจ้างแรงงาน

ตัวอย่าง ผู้เยาว์อายุ 18 ปี ได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมให้ทำสัญญาจ้างแรงงานเป็นลูกจ้างแจกบัตรคิวในสหกรณ์ออมทรัพย์ เช่นนี้ ผู้เยาว์ย่อมมีฐานะเสมือนดังบุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะในการเป็นลูกจ้างดังกล่าว นิติกรรมที่เกี่ยวกับการจ้างแรงงานนั้น ผู้เยาว์ย่อมกระทำไปได้โดยไม่ต้องขอความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมอีก

3.2 คนวิกลจริต หมายความว่าผู้ซึ่งมีจิตไม่ปกติหรือมีสติวิปลาสทำนองเป็นคนบ้านั่นเอง และรวมถึงผู้ที่มีกริยาอาการผิดปกติซึ่งเป็นโรคทางจิตชนิดที่มีความผิดปกติของความรู้สึกหรือพฤติกรรมอย่างแรงถึงขนาดคุมสติไม่อยู่ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 65/2542) หรือขาดไร้ซึ่งสติสัมปชัญญะ คือขาดความ

รำลึก ขาดความรู้สึกและขาดความรับผิดชอบ ตลอดจนสมองพิการไม่มีความรู้สึกผิดชอบและไม่สามารถควบคุมตนเองได้ การขาดไว้ซึ่งสติสัมปชัญญะดังกล่าวนั้นไม่จำเป็นต้องมีอยู่ตลอดเวลา อาจเป็นเพียงบางเวลาก็ได้

การทำนิติกรรมของคนวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้น จะเป็นโมฆียะต่อเมื่อปรากฏข้อเท็จจริง 2 ประการ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 30) คือ 1) ได้กระทำการนิติกรรมในขณะที่จิตวิกล หมายความว่าในขณะที่คนวิกลจริตทำนิติกรรมนั้นจิตไม่ปกติหรือขาดไว้ซึ่งสติสัมปชัญญะนั้นเอง และ 2) คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้แล้วว่าบุคคลดังกล่าวเป็นคนวิกลจริต หมายความว่าคู่กรณีที่ทำนิติกรรมกับคนวิกลจริตนั้นได้ทราบอยู่แล้วในขณะที่ทำนิติกรรมนั้นว่าเขาเป็นคนวิกลจริต

ตัวอย่าง นายอำนวยเป็นคนวิกลจริตในขณะที่ทำสัญญาค้ำประกันสัญญากู้ยืมเงินของนางอวยพร คู่สมรสของตนกับสหกรณ์ออมทรัพย์ ปรากฏว่านายอำนวยจิตวิกลและสหกรณ์ออมทรัพย์ทราบอยู่แล้ว ว่านายอำนวยเป็นคนวิกลจริตแต่เห็นว่าเป็นผู้มีฐานะดี ดังนี้ สัญญาค้ำประกันดังกล่าวย่อมตกเป็นโมฆียะ

ถ้าในขณะที่ทำสัญญาค้ำประกันนั้นนายอำนวยจิตไม่วิกลจริต เช่นนี้ ไม่ว่าสหกรณ์ออมทรัพย์จะทราบมาก่อนหรือไม่ว่านายอำนวยเป็นคนวิกลจริต สัญญาค้ำประกันดังกล่าวย่อมไม่ตกเป็นโมฆียะ

ถ้าในขณะที่ทำสัญญาค้ำประกันนั้นนายอำนวยจิตวิกล แต่สหกรณ์ออมทรัพย์ไม่ทราบว่าตนเป็นคนวิกลจริต สัญญาค้ำประกันดังกล่าวก็ไม่ตกเป็นโมฆียะเช่นกัน

3.3 คนไร้ความสามารถ หมายความว่าคนวิกลจริตซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ บุคคลซึ่งมีสิทธิร้องขอให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถ ได้แก่ คู่สมรส ผู้บุพการี คือ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด ผู้สืบสันดานคือ ลูก หลาน เหลน ลื้อ ผู้พิทักษ์ ผู้ซึ่งปกครองดูแลบุคคลนั้น หรือพนักงานอัยการ เมื่อศาลมีคำสั่งให้บุคคลใดเป็นคนไร้ความสามารถแล้ว ศาลจะแต่งตั้งผู้อนุบาล เพื่อให้คนไร้ความสามารถได้อยู่ในความอนุบาลของผู้อนุบาลดังกล่าว (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 28)

ในคดีที่มีการร้องขอให้ศาลสั่งให้บุคคลเป็นคนไร้ความสามารถเพราะวิกลจริต ถ้าทางพิจารณาของศาลได้ความว่าบุคคลนั้นไม่วิกลจริตแต่มีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ศาลอาจสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถก็ได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 33)

การทำนิติกรรมของคนไร้ความสามารถนั้น โดยหลักแล้วคนไร้ความสามารถไม่มีความสามารถในทำนิติกรรมเลย ต้องให้ผู้อนุบาลทำแทนทุกกรณี หากคนไร้ความสามารถทำนิติกรรมใดไปไม่ว่าผู้อนุบาลยินยอมหรือไม่ก็ตาม หรือไม่ว่าได้ทำลงในขณะจิตวิกลหรือไม่ก็ตาม หรือไม่ว่าคู่กรณีอีกฝ่ายจะรู้หรือไม่ว่าเป็นคนไร้ความสามารถ นิติกรรมนั้นย่อมตกเป็นโมฆียะ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29) อย่างไรก็ตาม นิติกรรมนั้นยังคงมีผลสมบูรณ์อยู่ตามกฎหมาย จนกว่าจะถูกบอกล้างอันมีผลให้นิติกรรมนั้นตกเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก หรือถ้ามีการให้สัตยาบันแก่นิติกรรมนั้นในภายหลัง นิติกรรมนั้นก็สมบูรณ์มาตั้งแต่เริ่มแรกและจะบอกล้างอีกไม่ได้

ตัวอย่าง นายอำนวยเป็นคนวิกลจริตถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้ว ได้ทำสัญญาค้ำประกันสัญญากู้ยืมเงินของนางอนงค์เพื่อนร่วมงานกับสหกรณ์ออมทรัพย์นั้น โดยสหกรณ์ออมทรัพย์ไม่ทราบว่านายอำนวยเป็นคนไร้ความสามารถ ดังนี้ สัญญาค้ำประกันนั้นย่อมตกเป็นโมฆียะ

ปรากฏว่านายอำนวยการวิกลและสหกรณ์ออมทรัพย์ทราบอยู่แล้วว่านายอำนวยการเป็นคนวิกลจริต แต่เห็นว่าเป็นผู้มีฐานะดี ดังนี้ สัญญาค้ำประกันดังกล่าวย่อมตกเป็นโมฆียะ

3.4 คนเสมือนไร้ความสามารถ หมายความว่าบุคคลที่มีลักษณะครบ 3 ประการ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 32) คือ

1) มีความบกพร่องทางกาย คือกายพิการ เช่น แขน ขาขาด หูหนวก ดาบอด ทางจิต คือ มีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หมายความว่าไม่มีจิตใจไม่ปกติ แต่ไม่ถึงกับวิกลจริต เช่น คนชราความจำเสื่อม หรือความประพฤติ คือประพฤติสุรุ่ยสุร่ายเสเพลเป็นอาชญา หรือติดสุรายาเมา หรือมีเหตุอื่นทำนองเดียวกัน เช่น ติดสารเสพติด

2) ไม่สามารถจะจัดทำกรงานโดยตนเองได้ หรือจัดกิจการไปในทางที่อาจจะเสื่อมเสียแก่ทรัพย์สินของตนเองหรือครอบครัว

3) มีคำสั่งศาลให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ เมื่อศาลมีคำสั่งให้บุคคลใดเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถแล้ว ศาลจะแต่งตั้งผู้พิทักษ์เพื่อให้คนเสมือนไร้ความสามารถนั้นอยู่ในความพิทักษ์ของผู้พิทักษ์ดังกล่าว (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 32)

ในการร้องต่อศาลนั้น ถ้าทางพิจารณาของศาลได้ความว่าบุคคลนั้นวิกลจริต เมื่อมีคำขอศาลสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนไร้ความสามารถก็ได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 33)

การทำนิติกรรมของคนเสมือนไร้ความสามารถ โดยหลักแล้วคนเสมือนไร้ความสามารถทำนิติกรรมได้โดยลำพังไม่ต้องขอความยินยอมของผู้พิทักษ์ ยกเว้นนิติกรรมบางประเภทที่กฎหมายกำหนดให้ต้องได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์ก่อน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 34) ได้แก่

(1) นำทรัพย์สินไปลงทุน เช่น เอาเงินไปฝากสหกรณ์ออมทรัพย์

(2) รับคืนทรัพย์สินที่ไปลงทุน ดันเงินหรือทุนอย่างอื่น เช่น รับคืนรถยนต์ที่เคยนำไปลงหุ้นกับเพื่อนที่เปิดร้านขายวัสดุก่อสร้างก่อนเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ

(3) กู้ยืมหรือให้กู้ยืมเงิน ยืมหรือให้ยืมสังหาริมทรัพย์อันมีค่า เช่น ให้สหกรณ์ออมทรัพย์ยืมรถยนต์ของตน

(4) รับประกันโดยประการใดๆ อันมีผลให้ตนต้องถูกบังคับชำระหนี้ เช่น เข้าทำสัญญาค้ำประกันหนี้เงินกู้ของเพื่อนกับสหกรณ์ออมทรัพย์ นำทรัพย์สินไปจำนองหรือจำนำไว้กับสหกรณ์ออมทรัพย์

(5) เช่าหรือให้เช่าสังหาริมทรัพย์มีกำหนดระยะเวลาเกินกว่าหกเดือน หรือสังหาริมทรัพย์มีกำหนดระยะเวลาเกินกว่าสามปี

(6) ให้โดยเสนหา เช่น ยกรถยนต์ให้สหกรณ์ออมทรัพย์ เว้นแต่การให้ที่พอควรแก่ฐานะรูป เพื่อการกุศลการสังคม หรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา เช่น ให้เงินมารดาในวันตรุษจีนจำนวน 5,000 บาท

(7) รับการให้โดยเสนหาที่มีเงื่อนไขหรือค่าภาระติดพัน เช่น รับรถยนต์ที่เพื่อนให้มาแต่ยังผ่อนไม่หมดและต้องผ่อนต่อเอง หรือไม่รับการให้โดยเสนหา

(8) ทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อจะได้มาหรือปล่อยไปซึ่งสิทธิในอสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์อันมีค่า เช่น ซื้อหรือขายคอนโดมิเนียม

(9) ก่อสร้างหรือดัดแปลงโรงเรียนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นหรือซ่อมแซมอย่างใหญ่ เช่น ต่อเติมบ้านที่อยู่อาศัย

(10) เสนอคดีต่อศาล เช่น เป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาล หรือดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ เช่น ยื่นคำร้องใดๆ ต่อศาลในระหว่างการพิจารณาคดี เว้นแต่เป็นการร้องขอถอนผู้พิทักษ์

(11) ประนีประนอมยอมความ เช่น ตกลงผ่อนปรนผ่อนผันให้แก่คู่กรณีเมื่อมีข้อพิพาทกัน หรือมอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการซึ่งเป็นคนกลางวินิจฉัย

นอกจากนิติกรรม สัญญาข้างต้นแล้ว คนเสมือนไร้ความสามารถทำนิติกรรมได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์ เว้นแต่จะเป็นกรณีที่ศาลมีคำสั่งไว้ให้คนเสมือนไร้ความสามารถต้องได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์ก่อนจึงจะทำการนั้นได้

ในกรณีที่คนเสมือนไร้ความสามารถไม่สามารถทำนิติกรรมที่ต้องขอความยินยอมของผู้พิทักษ์ได้ด้วยตนเอง เพราะเหตุมีร่างกายพิการหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ศาลจะสั่งให้ผู้พิทักษ์เป็นผู้มีอำนาจกระทำการนั้นแทนคนเสมือนไร้ความสามารถก็ได้

กิจกรรม 11.1.1

1. นิติกรรม คืออะไร สัญญาเป็นนิติกรรมหรือไม่
2. สัญญาเกิดขึ้นเมื่อใด
3. ผู้เยาว์อายุ 19 ปี เข้าทำสัญญาค้ำประกันลูกหนี้กับสหกรณ์ออมทรัพย์ โดยสหกรณ์ออมทรัพย์เข้าใจว่าเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว ดังนี้ สัญญาค้ำประกันนั้นมีผลอย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 11.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.1 เรื่องที่ 11.1.1)

เรื่องที่ 11.1.2

การทำนิติกรรม สัญญา

การทำนิติกรรม สัญญานั้น นอกจากผู้ทำนิติกรรม สัญญา ต้องมีความสามารถในการทำนิติกรรม สัญญาแล้ว ยังต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของนิติกรรม สัญญานั้นด้วย กล่าวคือต้องไม่เป็นการต้องห้าม ชัดแจ้งโดยกฎหมาย ไม่เป็นการฝ่าฝืน และ nichtขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ด้วย (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150) มิฉะนั้น จะทำให้นิติกรรม สัญญาดังกล่าวตกเป็น โฆษะ กล่าวคือเสียเปล่า หรือสูญเปล่าไป ไม่สามารถบังคับกันได้ และไม่ผูกพันใครเลย นอกจากนั้น ถ้านิติกรรม สัญญาใด กฎหมายกำหนดแบบไว้ว่าต้องทำอะไร หากไม่ทำตามแบบนั้น ย่อมตกเป็น โฆษะ เช่นกัน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 152) และในกรณีที่ผู้ทำนิติกรรม สัญญามีคู่สมรส การ ทำนิติกรรม สัญญาเกี่ยวกับสินสมรสบางประเภท ต้องกระทำร่วมกันหรือได้รับความยินยอมของคู่สมรส อีกฝ่ายหนึ่งด้วย ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของนิติกรรม สัญญา

“วัตถุประสงค์ของนิติกรรม สัญญา” นั้น หมายถึง ประโยชน์สุดท้ายที่คู่กรณีจะพึงได้รับจาก นิติกรรม สัญญานั้น สำหรับสัญญาเป็นนิติกรรมทำโดยบุคคลสองฝ่าย ดังนั้น ประโยชน์อันเป็นผลสุดท้าย ที่ทั้งสองฝ่ายต้องการ คู่กรณีทั้งสองฝ่ายจะต้องร่วมกันจึงจะเป็นวัตถุประสงค์ของนิติกรรม สัญญานั้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 15693/2555)

1.1 ต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย หมายความว่า ฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย

นิติกรรม สัญญาที่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย มีผลเป็น โฆษะ เช่น สัญญา จ้างฆ่าผู้จัดการสหกรณ์ หรือสัญญาซื้อขายที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 847/2559) สัญญาโอนที่ดินในขณะที่อำนาจจัดการทรัพย์สินของผู้โอนตกอยู่แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ ทรัพย์ ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 24 แล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3345/2559)

1.2 ฝ่าฝืน หมายถึง หมายความว่า ไม่อยู่ในวิสัยที่จะกระทำได้ ไม่ว่าใครก็ตาม นิติกรรม สัญญาที่มี วัตถุประสงค์เป็นการฝ่าฝืน มีผลเป็น โฆษะ เช่น สัญญาจ้างให้ชูปชีวิตคนตายให้กลับมามีชีวิตอีก

1.3 ขัดต่อความสงบเรียบร้อย หมายถึง ขัดต่อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์โดยทั่วไปของ ประเทศชาติหรือประชาชนโดยส่วนรวมซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

นิติกรรม สัญญาที่มีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย มีผลเป็น โฆษะ เช่น สัญญา ว่าจ้างนายความที่มีข้อตกลงให้ทนายความเข้าไปมีส่วนได้เสียในทางการเงินโดยตรงในผลของคดีที่รับว่า ความนั้น ไม่ต้องด้วยหลักจริยธรรมทางวิชาชีพของทนายความ แม้ไม่เป็นการผิดมรรยาททนายความ ถือว่าขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน เป็น โฆษะ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1584/2555)

1.4 ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน หมายความว่าขัดต่อธรรมเนียมประเพณีที่ดั่งงามของสังคม ที่ประชาชนถือปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบสุขของสังคม เช่น สัญญาจ้างบุคคลซึ่งมีคู่สมรสแล้วมาร่วม ประเวณี

สำหรับนิติกรรม สัญญาที่ไม่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย ไม่เป็นการพัน วัลย์ หรือไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้ว หากมีข้อตกลงในนิติกรรม สัญญานั้นที่เป็นการแตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมาย ถ้ามิใช่กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ข้อตกลงนั้นย่อมไม่เป็นโมฆะ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 151) เช่น สัญญาซื้อขายที่ดินมีโฉนดที่ดินที่มีข้อตกลงให้ผู้ซื้อเป็นฝ่ายออกค่าธรรมเนียมทั้งหมด ซึ่งประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 457 บัญญัติว่า “ค่าฤชาธรรมเนียม ทำสัญญาซื้อขายนั้น ผู้ซื้อผู้ขาย พึงออกใช้เท่ากันทั้งสองฝ่าย” เห็นได้ว่าข้อตกลงนั้นขัดกับบทบัญญัติมาตราดังกล่าว แต่ข้อตกลงดังกล่าว ไม่ตกเป็นโมฆะ เพราะบทบัญญัติของกฎหมายนั้น มิใช่กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือ ศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือสัญญาจำนองที่ลูกหนี้เป็นผู้จำนอง มีข้อตกลงว่า ถ้าบังคับจำนองแล้วได้ เงินไม่พอกับจำนวนหนี้ที่ค้างชำระ ลูกหนี้ยังต้องรับผิดชอบหนี้ที่เหลืออยู่อีกนั้น เป็นการแตกต่างจากประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 733 ที่บัญญัติว่า “ถ้าเอาทรัพย์สินจำนองหลุดและราคาทรัพย์สินนั้นมี ประมาณต่ำกว่าจำนวนเงินที่ค้างชำระกันอยู่ก็ดี หรือถ้าเอาทรัพย์สินซึ่งจำนองออกขายทอดตลาดใช้หนี้ ได้เงินจำนวนสุทธิน้อยกว่าจำนวนเงินที่ค้างชำระกันอยู่นั้นก็ดี เงินยังขาดจำนวนอยู่เท่าใดลูกหนี้ไม่ต้องรับ รับผิดชอบในเงินนั้น” แต่เมื่อบทบัญญัติดังกล่าว มิใช่กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี ของประชาชน ข้อตกลงนั้น ย่อมไม่เป็นโมฆะ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 739/2541, 1507/2538)

2. แบบของนิติกรรม สัญญา

“แบบ” หมายความว่า พิธีการหรือสิ่งที่กฎหมายกำหนดให้ต้องทำ มิฉะนั้น เป็นโมฆะ ซึ่งต้อง พิจารณาจากบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวกับสัญญานั้นๆ นิติกรรม สัญญาบางชนิดกฎหมายไม่ได้ กำหนดแบบไว้ เช่น สัญญากู้ยืมเงิน สัญญาตัวแทน สัญญานายหน้า แต่นิติกรรม สัญญาบางชนิดกฎหมาย กำหนดแบบไว้ เช่น สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ สัญญาเช่าซื้อ สัญญาจำนอง โดยแบบสำหรับนิติกรรม สัญญา อาจแตกต่างกันไปตามแต่ที่กฎหมายจะกำหนด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การทำเป็นหนังสือนั้น ต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรและมีลายมือชื่อของคู่สัญญาทุกฝ่าย ส่วน ลายมือชื่อของพยานนั้น จะมีหรือไม่ก็ได้ ส่วนการจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่นั้น ต้องเป็นพนักงาน เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจจดทะเบียนในเรื่องนั้นๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย ดังตัวอย่างสัญญาต่อไปนี้

2.1 สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน คอนโดมิเนียม บ้าน ดิถีด้าว และย้งรวมถึง เรือนต์ที่มีระวางตั้งแต่ห้าตันขึ้นไป แพ และสัตว์พาหนะ ได้แก่ ช้าง ม้า โค กระบือ ลา และล่อ แบบคือ ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 456 วรรคสอง

2.2 สัญญาเช่าซื้อ ไม่ว่าจะเช่าซื้ออสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน คอนโดมิเนียม บ้าน ตึกแถว หรือเช่าซื้ออสังหาริมทรัพย์ เช่น รถยนต์ โทรศัพท์ สร้อยทอง แหวนเพชร แบบคือ ต้องทำเป็นหนังสือ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 572 วรรคสอง

2.3 สัญญาจำนอง แบบคือ ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 714

สำหรับ “หลักฐานเป็นหนังสือ” นั้น ไม่ใช่แบบของนิติกรรม สัญญา นิติกรรม สัญญาใดที่กฎหมายกำหนดให้ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ ก็เพื่อประโยชน์ในการฟ้องร้องบังคับคดีกันเท่านั้น การไม่ทำหลักฐานเป็นหนังสือดังกล่าว มิได้ทำให้นิติกรรม สัญญานั้น เป็นโมฆะแต่อย่างใด คงมีผลเพียงว่าจะฟ้องร้องบังคับคดีกันไม่ได้เท่านั้น

หลักฐานเป็นหนังสือนั้น จะทำขึ้นรูปแบบใดก็ได้ แต่ต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรและลงลายมือชื่อผู้ซึ่งต้องรับผิดชอบเป็นสำคัญ มาจำเป็นต้องมีลายมือชื่อของคู่สัญญาอีกฝ่าย หรือลายมือชื่อของพยานแต่อย่างใด และจะทำขึ้นในเวลาใดก็ได้ สำคัญคือต้องมีในขณะที่ฟ้องคดี

ตัวอย่างที่ 1 สัญญากู้ยืมเงินมากกว่า 2,000 บาท ที่คู่สัญญาตกลงกันด้วยวาจา ไม่ได้ทำหลักฐานการกู้ยืมเป็นหนังสือ ลงลายมือชื่อผู้ยืมไว้ นั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 บัญญัติว่า “สัญญากู้ยืมเงินมากกว่าสองพันบาทขึ้นไปนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ จะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่” ดังนั้น ผลคือสัญญากู้ยืมนั้นไม่ได้ตกเป็นโมฆะ แต่ผู้ให้กู้ยืมจะมาฟ้องร้องบังคับให้ผู้กู้ยืมชำระหนี้เงินที่กู้ยืมไปไม่ได้ แต่ถ้าผู้กู้ยืมนำเงินที่กู้มาชำระให้แก่ผู้ให้กู้ยืมโดยมิได้ฟ้องร้องบังคับผู้กู้ยืมแต่อย่างใด เช่นนี้ ผู้ให้กู้ยืมย่อมมีสิทธิรับชำระหนี้นั้นไว้ได้

ตัวอย่างที่ 2 สัญญาค้ำประกันที่คู่สัญญาตกลงกันด้วยวาจา ไม่ได้ทำหลักฐานการเป็นหนังสือ ลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกันไว้ นั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 680 วรรคสอง บัญญัติว่า “อนึ่งสัญญาค้ำประกันนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกันเป็นสำคัญ ท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่” ดังนั้น ผลคือสัญญาค้ำประกันนั้นไม่ได้ตกเป็นโมฆะ แต่เจ้าหนี้จะมาฟ้องร้องบังคับให้ผู้ค้ำประกันชำระหนี้แทนลูกหนี้ซึ่งผิดนัดชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ไม่ได้ แต่ถ้าผู้ค้ำประกันยินดีชำระให้แก่เจ้าหนี้โดยเจ้าหนี้มิได้ฟ้องร้องบังคับผู้ค้ำประกันแต่อย่างใด เช่นนี้ เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิรับชำระหนี้นั้นไว้ได้ และผู้ค้ำประกันย่อมมีสิทธิไปไล่เบี้ยเอาแก่ลูกหนี้ได้ตามกฎหมาย

3. การทำนิติกรรม สัญญาเกี่ยวกับสินสมรสของสามีภรรยา

สำหรับสามีภรรยาที่จดทะเบียนสมรสถูกต้องตามกฎหมายนั้น มีข้อจำกัดในการทำนิติกรรม สัญญาเกี่ยวกับสินสมรส โดยต้องจัดการสินสมรสร่วมกันหรือได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1476) ในกรณีดังต่อไปนี้ คือ

(1) ขาย แลกเปลี่ยน ขายฝาก ให้เช่าซื้อ จำนอง ปลดจำนอง หรือโอนสิทธิจำนอง ซึ่งอสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้

(2) ก่อตั้งหรือกระทำให้สุดสิ้นลงทั้งหมดหรือบางส่วนซึ่งภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน หรือภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์

(3) ให้เช่าอสังหาริมทรัพย์เกินสามปี

(4) ให้กู้ยืมเงิน

(5) ให้โดยเสนาหา เว้นแต่การให้ที่พอควรแก่ฐานะานุรูปของครอบครัวเพื่อการกุศล เพื่อการสังคม หรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา

(6) ประนีประนอมยอมความ

(7) มอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย

(8) นำทรัพย์สินไปเป็นประกันหรือหลักประกันต่อเจ้าพนักงานหรือศาล

การจัดการสินสมรสนอกจากกรณีข้างต้น สามีหรือภริยาจัดการได้โดยมิต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง

การจัดการสินสมรสซึ่งต้องจัดการร่วมกันหรือต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่งดังกล่าวข้างต้นนั้น ถ้าคู่สมรสฝ่ายหนึ่งได้ทำนิติกรรมไปแต่เพียงฝ่ายเดียวหรือโดยปราศจากความยินยอมของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ได้ทำให้นิติกรรม สัญญานั้นตกเป็นโมฆะแต่อย่างใด เพียงแต่กฎหมายคุ้มครองคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งให้มีสิทธิฟ้องต่อศาลขอให้ศาลเพิกถอนนิติกรรมนั้นเสียได้ แต่ถ้าคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งนั้นได้ให้สัตยาบันแก่นิติกรรม สัญญานั้นแล้ว หรือในขณะที่ทำนิติกรรม สัญญานั้นบุคคลภายนอกได้กระทำโดยสุจริต (ไม่รู้ว่าเป็นสินสมรส) และเสียค่าตอบแทน ดังนี้ ย่อมไม่อาจฟ้องให้ศาลเพิกถอนได้

การฟ้องให้ศาลเพิกถอนนิติกรรม สัญญาดังกล่าว ต้องห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นหนึ่งปี นับแต่วันที่รู้เหตุอันเป็นมูลให้เพิกถอน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันที่ได้ทำนิติกรรม สัญญานั้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1480)

กิจกรรม 11.1.2

1. สัญญาเช่าบ้านซึ่งผู้เช่าต้องการบ้านที่เช่านั้นเป็นแหล่งผลิตซีดีเดือน โดยผู้ให้เช่าไม่ทราบเรื่องดังกล่าวด้วย เป็นโมฆะหรือไม่

2. สัญญาซื้อขายที่ดินมีโฉนดที่ดิน ต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างไร ถ้าไม่ทำตามจะมีผลอย่างไร

3. สามีทำหนังสือสัญญาจดทะเบียนขายที่ดินมีโฉนดที่ดินอันเป็นสินสมรส โดยภริยาไม่ทราบเรื่อง สัญญาซื้อขายที่ดินนั้นมีผลอย่างไร และภริยามีสิทธิฟ้องเอาคืนได้หรือไม่

(โปรดทำกิจกรรม 11.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.1 เรื่องที่ 11.1.2)

เรื่องที่ 11.1.3

การทำละเมิด

ในเรื่องนี้จะกล่าวถึงเรื่องทั่วไปของละเมิดที่สำคัญ คือความรับผิดเพื่อละเมิดอันเกิดจากการกระทำของตนเอง ได้แก่ 1) กระทำละเมิดโดยตนเอง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420, 421 2) การหมิ่นประมาททางแพ่ง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 423 3) ผู้ว่าจ้างทำของทำละเมิด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 428 และ 4) บุคคลร่วมกันทำละเมิด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 432 รวมทั้งความรับผิดในการกระทำละเมิดของผู้อื่น 2 กรณี คือกรณีนายจ้างต้องรับผิดในการกระทำละเมิดของลูกจ้าง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 425, 426 และกรณีตัวการต้องรับผิดในการกระทำละเมิดของตัวแทน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 427

1. กระทำละเมิดโดยตนเอง

การกระทำละเมิดโดยตนเอง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 มีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ คือ

- (1) ผู้ใด
- (2) จงใจหรือประมาทเลินเล่อ
- (3) ทำต่อบุคคลอื่น
- (4) โดยผิดกฎหมาย
- (5) ให้เขาเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ผลคือ ผู้กระทำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น
- (1) ผู้ใด คือผู้กระทำซึ่งอาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้

(1.1) กรณีบุคคลธรรมดา ไม่ต้องพิจารณาถึงความสามารถในการทำนิติกรรม เนื่องจากละเมิดเป็นนิติเหตุและเป็นความรับผิด มิใช่นิติกรรม ดังนั้น ผู้เยาว์ คนวิกลจริต คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือคนไร้ความสามารถย่อมกระทำละเมิดได้

(1.2) กรณีนิติบุคคล ต้องพิจารณาถึงการกระทำของผู้แทนนิติบุคคลนั้นว่าการกระทำนั้นอยู่ในวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้นหรือไม่ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์มีผู้จัดการเป็นผู้แทนนิติบุคคล ถ้าการกระทำนั้นอยู่ในวัตถุประสงค์แล้ว นิติบุคคลนั้นย่อมทำละเมิดได้

- (2) จงใจ หรือประมาทเลินเล่อ

“จงใจ” หมายความว่า ตั้งใจทำต่อบุคคลอื่นให้เขาเสียหาย

“ประมาทเลินเล่อ” หมายความว่า ไม่ใช้ความระมัดระวังตามสมควรที่จะต้องใช้ เช่น ไม่ได้ใช้ความระมัดระวังเลย หรือใช้แล้วแต่ไม่เพียงพอตามสมควรที่จะต้องใช้

(3) ทำต่อบุคคลอื่น

ต้องมีการกระทำ โดยพิจารณาการกระทำต่อบุคคลอื่นนั้นว่า ผู้กระทำนั้นมีการเคลื่อนไหวร่างกาย โดยรู้สำนึกในการเคลื่อนไหวและสามารถบังคับการเคลื่อนไหวนั้นได้หรือไม่ หากทำโดยไม่รู้เตียงสา ละเมอ บ้าจี้ เมออย่างไม่รู้สีกตัว ป่วยไร้สติสัมปชัญญะ ย่อมถือไม่ได้ว่ามีการกระทำ การกระทำยังรวมถึงการงดเว้นการที่จักต้องกระทำด้วย ซึ่งต้องเป็นการงดเว้นกระทำในสิ่งที่ผู้นั้นมีหน้าที่ต้องกระทำการงดเว้นเมื่อมีหน้าที่ต้องกระทำ แยกพิจารณาได้ดังนี้

- 1) หน้าที่ที่เกิดจากบทบัญญัติของกฎหมาย เช่น บิดามารดามีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตร
- 2) หน้าที่ที่เกิดจากนิติกรรมสัญญา เช่น สัญญารับจ้างเลี้ยงเด็ก
- 3) หน้าที่ที่เกิดจากการกระทำครั้งก่อนๆ เช่น ช่วยคนจมน้ำขึ้นฝั่ง ช่วยคนเมาข้ามถนน ซึ่ง

ต้องทำให้ตลอด

ข้อสังเกต ผู้กระทำอาจใช้บุคคลอื่นหรือสัตว์เป็นเครื่องมือในการทำละเมิดได้ เช่น ใช้ผู้เยาว์ ที่ไร้เตียงสา หรือใช้สัตว์

ตัวอย่าง นายอรรถนพเจ้าของตึกให้นางสุรีย์เช่าอยู่อาศัยเมื่อครบกำหนดสัญญาเช่า นายอรรถนพได้ทำสัญญาเช่าให้นายปรามโททย์อยู่อาศัย แต่นางสุรีย์ยังไม่ยอมออกไปจากตึกนั้น ดังนี้ การกระทำของนางสุรีย์เป็นการทำละเมิดต่อนายอรรถนพ แต่ไม่ได้ทำละเมิดต่อนายปรามโททย์ เพราะไม่มีนิติสัมพันธ์ต่อกัน ดังนั้น นายอรรถนพเท่านั้นที่มีสิทธิฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายจากนางสุรีย์ (นัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2504/2551)

(4) โดยผิดกฎหมาย

เป็นการกระทำโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และรวมถึงการใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่นด้วย ตามมาตรา 421 “การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น ท่านว่าเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย”

ข้อสังเกต การกระทำโดยป้องกันในทางอาญาไม่เป็นละเมิดเพราะไม่ผิดกฎหมาย

(5) ให้เขาเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด

- 1) เสียหายแก่ชีวิต คือตาย
- 2) เสียหายแก่ร่างกาย คือบาดเจ็บ
- 3) เสียหายแก่อนามัย คือเสียสุขภาพ เจ็บป่วย
- 4) เสียหายแก่เสรีภาพ คือเคลื่อนไหวไปตามที่ต้องการไม่ได้
- 5) เสียหายแก่ทรัพย์สิน คือสิ่งของอันเป็นสมบัติบุบสลาย สูญหายหรือถูกทำลาย
- 6) เสียหายแก่สิทธิ คือขาดประโยชน์ที่จะได้รับตามที่กฎหมายคุ้มครอง

อนึ่ง ความเสียหายนั้นต้องเป็นผลโดยตรงจากการกระทำละเมิดนั้นด้วย

ข้อสังเกต กรณีผู้เสียหายให้ความยินยอมยอมไม่ได้ว่ามีความเสียหาย จึงไม่เป็นละเมิด การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่น

มาตรา 421 “การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น ท่านว่าเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย” มีหลักเกณฑ์ดังนี้ คือ

1. ผู้กระทำต้องมีสิทธิที่จะกระทำได้

2. เป็นสิทธิที่กฎหมายรับรองคุ้มครอง เช่น สิทธิฟ้องคดีต่อศาล สิทธิแจ้งความร้องทุกข์ สิทธิของเจ้าพนักงานในการจับกุมผู้กระทำความผิด

3. ใช้สิทธินั้นโดยไม่สุจริตหรือแกล้งให้บุคคลอื่นเกิดความเสียหาย

ตัวอย่าง ที่ดินของนายบัญชา มีเนื้อที่เพียง 35 ตารางวา เป็นรูปสามเหลี่ยมชายธง มีความกว้างสุดประมาณ 2 เมตร ตามสภาพย่อมไม่สามารถใช้ประโยชน์ในการปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ที่จะบดบังทัศนียภาพหน้าที่ดินที่เป็นตึกแถวตั้งอยู่ได้ ซึ่งทัศนียภาพดังกล่าวเป็นคูน้ำและทางหลวงสายสุพรรณบุรี - ชัยนาท หมายเลข 340 ที่อยู่หน้าที่ดินของนายบัญชา นายพงษ์ศักดิ์เจ้าของที่ดินเดิมก็คงคาดหมายเช่นนี้ จึงสร้างตึกแถวชาย แต่เมื่อมีกำแพงที่บสูงถึง 2.70 เมตร ย่อมทำให้ชั้นล่างของตึกแถวถูกบดบังและผู้อยู่อาศัยย่อมไม่อาจเห็นทัศนียภาพดังกล่าวได้ ทำให้ผู้อยู่ในตึกแถวเสียโอกาสเห็นความเป็นไปบนทางหลวง และผู้สัญจรบนทางหลวงไม่อาจเห็นตึกแถวได้ชัดเจนเช่นกัน ย่อมทำให้ผู้อยู่ในตึกแถวเสียโอกาสในการค้าขาย การที่นายบัญชาทำกำแพงคอนกรีตที่บสูง 2.70 เมตร โดยขาดเหตุผล จึงเป็นการกระทำโดยไม่สุจริต และเป็นการใช้สิทธิซึ่งมีแต่ให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น อันเป็นการไม่ชอบด้วย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 421 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 15674/2555)

2. การหมิ่นประมาททางแพ่ง

การหมิ่นประมาททางแพ่ง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 423 มีหลักเกณฑ์ดังนี้คือ

(1) ผู้ใด หมายถึง ผู้กระทำละเมิด

(2) กล่าวหรือไขข่าวแพร่หลาย เป็นการกระทำใดๆ ก็ได้ อาทิ พูด เขียน แสดงกิริยาท่าทางซึ่งทำให้บุคคลที่สามได้ทราบข้อความ ไม่ว่าจะจงใจหรือประมาทเลินเล่อ

“บุคคลที่สาม” หมายถึง บุคคลอื่นนอกจากผู้กระทำหรือพวกของผู้กระทำ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลที่ผู้กระทำประสงค์จะให้ทราบข้อความก็ได้ แต่ไม่รวมถึงผู้แอบรู้เห็น (ไม่ใช่บุคคลที่สาม)

(3) ซึ่งข้อความอันฝ่าฝืนต่อความจริง

“ข้อความ” นั้น ต้องไม่เป็นความจริง ถ้าข้อความนั้นเป็นความจริงย่อมไม่เป็นละเมิด ตามมาตรา 423 นี้ แต่อาจเป็นการกระทำละเมิดตามมาตรา 420 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ 1. ได้

ตัวอย่าง ข้อมูลเปรียบเทียบศักยภาพของจำเลยในใบแผ่นพับโฆษณา จำเลยแสดงผลการเปรียบเทียบให้เห็นว่าโรงพยาบาลของจำเลยดีกว่า นำใช้บริการมากกว่า เพราะมีผู้ประกันตนที่รับได้จำนวนมากที่สุด สะดวกสบายกว่า มีจำนวนเครือข่ายหลายแห่งกว่ามีประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วยมากกว่าเพราะมีผู้เข้าร่วมโครงการประกันสังคมเป็นจำนวนมากกว่าใคร โรงพยาบาลของจำเลยใหญ่กว่าเพราะมีเตียงจำนวนมากกว่ามีความมั่นคงกว่าเพราะมีประกันอุบัติเหตุให้ด้วย การโฆษณาแผ่นพับของจำเลยดังกล่าวเป็นการจูงใจให้บุคคลมาใช้บริการของจำเลย ซึ่งตาม พ.ร.บ.สถานพยาบาล พ.ศ. 2541 มาตรา 38 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ผู้รับอนุญาตหรือผู้ดำเนินการ โฆษณา หรือประกาศหรือยินยอมให้ผู้อื่นโฆษณาหรือประกาศด้วยประการใดๆ ซึ่งชื่อ ที่ตั้งหรือกิจการของสถานพยาบาลหรือคุณวุฒิหรือความสามารถของผู้ประกอบ

วิชาชีพสถานพยาบาลเพื่อชักชวนให้มีผู้มาขอรับบริการจากสถานพยาบาลของตน โดยใช้ข้อความอันเป็นเท็จหรือโอ้อวดเกินความจริง หรือนำจะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในสาระสำคัญเกี่ยวกับการประกอบกิจการของสถานพยาบาล” ดังนั้น การที่จำเลยระบุในแผ่นพับในช่องผู้ประกันตนที่รับได้ว่า โจทก์รับได้ 25,000 คน ช่องระยะเวลาเข้าร่วมโครงการประกันสังคมว่า โจทก์เพิ่งเริ่มเข้า ช่องขนาดโรงพยาบาลว่า โจทก์มี 150 เตียง ช่องประสบการณ์การบริหารงานโรงพยาบาลด้านโครงการประกันสังคมว่า โจทก์ไม่มีประสบการณ์เลย ซึ่งความเป็นจริงทางนำสืบของโจทก์ฟังได้ว่า โจทก์มีจำนวนผู้ประกันตนที่รับได้ 50,000 คน โจทก์มีเตียง 400 เตียง และโจทก์เข้าร่วมโครงการประกันสังคมตั้งแต่ปี 2535 โจทก์จึงมีประสบการณ์ตั้งแต่ปีที่เข้าร่วมโครงการเป็นต้นมา จึงเป็นการที่จำเลยเผยแพร่แผ่นพับโฆษณาไม่ตรงกับความจริงโดยมีเจตนาให้บุคคลทั่วไปเข้าใจว่าโรงพยาบาลจำเลยมีศักยภาพดีกว่าโรงพยาบาลโจทก์เป็นโรงพยาบาลที่ใหญ่กว่ามีประสบการณ์มากกว่า จึงเป็นการฝ่าฝืนต่อความจริงโดยใช้ข้อความอันเป็นเท็จหรือโอ้อวดเกินความจริง เป็นความผิดต่อ พ.ร.บ.สถานพยาบาล พ.ศ. 2541 มาตรา 38 และเป็นการละเมิดต่อสิทธิของโจทก์ คำว่า สิทธิ หมายความว่า ประโยชน์ของโจทก์ที่มีอยู่ และจำเลยหรือบุคคลอื่นต้องเคารพหรือได้รับการรับรองคุ้มครองตามกฎหมาย การกระทำของจำเลยจึงเป็นการจงใจทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหาย แก่สิทธิเป็นการทำละเมิดต่อโจทก์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 และมาตรา 423 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2118/2553)

(4) เป็นที่เสียหายแก่ชื่อเสียง เกียรติคุณ ทางทำมาหาได้ หรือทางเจริญของผู้อื่น

(5) แม้ผู้กล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายจะมิได้รู้ว่าข้อความนั้นไม่เป็นความจริง หากควรจะรู้ได้ (ประมาทเลินเล่อ) กล่าวคือ แม้กระทำโดยเข้าใจว่าข้อความที่กล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายเป็นความจริงซึ่งควรจะรู้ได้ว่าไม่จริง

ความรับผิดคือ ผู้กล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น
ข้อสังเกต

1) แม้ไม่มีใครเชื่อข้อความที่กล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายนั้นก็ป็นละเมิดได้

2) ข้อความที่กล่าวหรือไขข่าวแพร่หลาย ต้องมีลักษณะเป็นการยืนยันข้อเท็จจริง มิใช่คำด่า คำเปรียบเปรย ข้อความที่คาดคะเน

3) ข้อความที่มีลักษณะดูหมิ่นซึ่งหน้า (ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 393) เช่น ไอ้เหี้ย ไอ้สัตว์ ไม่เป็นการละเมิดตามมาตรา 420 แต่อาจเป็นละเมิดตามมาตรา 420 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ 1.

4) ข้อความที่กล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายนั้นต้องเป็นที่เข้าใจของบุคคลที่สามด้วย หากเป็นภาษาต่างประเทศที่บุคคลที่สามผู้รับข้อความไม่เข้าใจ ย่อมไม่เป็นการละเมิดในกรณีนี้

5) ต่างกับหมิ่นประมาททางอาญา คือในทางอาญาผู้กระทำต้องมีเจตนาเท่านั้น และแม้เป็นข้อความจริงก็มีความผิดทางอาญาได้

อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นว่า ถ้าผู้กล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายกระทำโดยเข้าใจว่าข้อความที่กล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายเป็นความจริงและตนเองหรือผู้รับข่าวสารนั้นมิทางได้เสียโดยชอบในการนั้นด้วยแล้ว ไม่ต้องรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทน โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

- 1) บุคคลที่ 1 ซึ่งเป็นผู้ส่งข่าวสารเข้าใจว่าข่าวสารนั้นเป็นความจริง
- 2) ข่าวสารนั้นไม่เป็นความจริง และ
- 3) บุคคลที่ 1 ซึ่งเป็นผู้ส่งข่าวสาร หรือบุคคลที่ 2 ซึ่งเป็นผู้รับข่าวสารมีทางได้เสียโดยชอบในการ
เรื่องนั้น

ตัวอย่าง นายปรีชาสมัครงานเพื่อทำงานกับสหกรณ์ออมทรัพย์ ผู้จัดการสหกรณ์ไปถามประวัติของนายปรีชาจากนายวิชัยซึ่งเคยจ้างนายปรีชามาก่อน นายวิชัยบอกว่า “ได้ไล่ นายปรีชาออกเพราะเป็นคนประพฤติไม่ดี ก่อให้เกิดความยุ่งยากในระหว่างเพื่อนร่วมงาน” ซึ่งไม่เป็นความจริง แต่นายวิชัยเข้าใจว่าจริง เช่นนี้ นายวิชัยไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนต่อนายปรีชา

อนึ่ง ยังมีข้อยกเว้นตามกฎหมายอื่นอีก เช่น รัฐธรรมนูญ ซึ่งให้เอกสิทธิ์ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร หรือประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 329 มาตรา 331 เป็นต้น

3. ผู้ว่าจ้างทำของทำละเมิด

เมื่อเกิดความเสียหายที่ผู้รับจ้างได้ก่อให้เกิดขึ้นแก่บุคคลภายนอกในระหว่างทำการงานที่ผู้ว่าจ้างโดยปกติแล้วผู้ว่าจ้างทำของไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายนั้น เว้นแต่ ผู้ว่าจ้างทำของเป็นผู้ผิดในเรื่องต่อไปนี้

(1) งานที่สั่งให้ทำ หมายความว่า งานที่สั่งให้ทำการละเมิดบุคคลอื่น เช่น จ้างให้ขุดหน้าดินในที่ดินผู้อื่นโดยไม่มีสิทธิ (ถ้าผู้รับจ้างทำของรู้ว่าเป็นการละเมิดบุคคลอื่นในขณะที่กระทำการนั้นด้วย ย่อมเป็นการร่วมกันทำละเมิดตามมาตรา 432)

ตัวอย่าง นางเพ็ญจ้างนายดอนดอกเสาเข็มเพื่อสร้างอาคารชุด โดยนางเพ็ญเลือกจ้างให้ผู้รับจ้างฝังเสาเข็มโดยวิธีตอกเพราะเห็นว่าเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าวิธีเจาะ ทั้งๆ ที่ตระหนักดีว่าการตอกเสาเข็มจะทำให้ที่ดินข้างเคียงถูกกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง อันเป็นเหตุให้อาคารของนางก้อยและผู้อื่นในบริเวณใกล้เคียงเสียหาย แต่นางเพ็ญไม่สนใจ ถือได้ว่านางเพ็ญผู้ว่าจ้างเป็นผู้ผิดในส่วนการงานที่สั่งให้ทำ จึงต้องร่วมรับผิดชอบในความเสียหายดังกล่าวต่อนางก้อย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 984/2531)

(2) คำสั่งที่ให้ไว้ หมายความว่า งานที่สั่งให้ทำไม่เป็นการละเมิดบุคคลอื่น แต่คำสั่งของผู้ว่าจ้างทำของที่ให้ไว้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น เช่น จ้างให้ทำห้องใต้ดินแล้วสั่งให้ตอกเสาเข็ม เป็นเหตุให้บ้านของบุคคลอื่นเสียหาย

(3) การเลือกผู้รับจ้าง หมายความว่า งานที่สั่งให้ทำและคำสั่งที่ให้ไว้ไม่เป็นการละเมิดบุคคลอื่น แต่ได้เลือกผู้รับจ้างซึ่งไม่เหมาะหรือขาดความรู้ความสามารถกับงานนั้น โดยรู้ หรือควรจะได้รู้แล้ว

ตัวอย่าง นายประสานซึ่งเป็นผู้ว่าจ้างเป็นผู้กำหนดวิธีการให้ผู้รับจ้างตัดต้นไม้และให้คนควบคุมดูแลการตัดต้นไม้ตลอดเวลา แต่ในวันที่มีการตัดต้นไม้และทำให้ไม้ล้มพาดสายไฟฟ้าแรงสูงในที่ดินของนายสนิทขาด ก่อให้เกิดความเสียหายกลับไม่มีผู้ใดควบคุม การที่ผู้รับจ้างประกอบอาชีพรับเหมาก่อสร้างต่อเติมอาคารโรงงาน งานเฟอร์นิเจอร์ และงานก่อสร้างทุกชนิด ไม่มีความรู้ความชำนาญในการตัดต้นไม้ที่จะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งก่อสร้างข้างเคียงหรือไม่ยอมทำตามวิธีการที่ถูกต้อง ถือได้ว่านายประสานเป็นผู้ผิดในส่วนการงานที่สั่งให้ทำ หรือในคำสั่งที่ให้ไว้ หรือในการเลือกหาผู้รับจ้าง นายประสาน

จึงต้องรับผิดชอบนายสนิท ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 428 (นัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 390/2550)

ข้อสังเกต

1. สัญญาจ้างทำของนั้น ผู้รับจ้างมีอิสระในการปฏิบัติงานไม่ได้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของผู้ว่าจ้าง ดังนั้น ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้ว่าจ้างเป็นผู้ผิดในส่วนงานที่สั่งให้ทำหรือในคำสั่งที่ตนให้ไว้หรือในการเลือกหาผู้รับจ้างแล้ว หากผู้รับจ้างทำของกระทำละเมิดย่อมต้องรับผิดชอบโดยลำพังตามมาตรา 420 ส่วนผู้ว่าจ้างทำของไม่ต้องรับผิดชอบ

ผู้เสียหายมีหน้าที่จะต้องนำสืบให้ได้ความว่าผู้ว่าจ้างเป็นผู้ผิดตามมาตรา 428 ดังกล่าว ว่าเป็นผู้ผิดในส่วนงานที่สั่งให้ทำ หรือในคำสั่งที่ตนให้ไว้แก่ผู้รับจ้างอย่างไร หรือในการเลือกผู้รับจ้าง ถ้าพิสูจน์ไม่ได้ ต้องไปเรียกร้องค่าเสียหายเอาจากผู้รับจ้างซึ่งเป็นผู้ทำละเมิด (นัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 162/2544)

2. ในกรณีที่ผู้ว่าจ้างทำของต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายตามมาตรา 428 แล้ว ไม่มีสิทธิไล่เบี้ยเอาแก่ผู้รับจ้างทำของ เนื่องจากการเป็นการกระทำละเมิดของตนเอง

3. ความรับผิดในละเมิดของผู้ว่าจ้างทำของเกิดจากการที่ผู้ว่าจ้างเป็นผู้ผิดในส่วนงานที่สั่งให้ทำหรือในคำสั่งที่ตนให้ไว้หรือในการเลือกหาผู้รับจ้าง จึงเป็นความรับผิดในการกระทำละเมิดของตนเอง มิใช่เป็นความรับผิดเพื่อละเมิดของผู้รับจ้างอย่างกรณีของการจ้างแรงงานตามมาตรา 425 การที่ผู้รับจ้างจะได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความอันทำให้ความรับผิดของผู้รับจ้างระงับไปตามมาตรา 850 และมาตรา 852 หรือไม่ ไม่มีผลกระทบต่อความรับผิดของผู้ว่าจ้างที่ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 428 นี้

4. บุคคลร่วมกันทำละเมิด

บุคคลร่วมกันทำละเมิด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 432 มีหลักเกณฑ์ดังนี้คือ

(1) บุคคลหลายคนก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น

(2) โดยร่วมกันทำละเมิดตามมาตรา 420 ในลักษณะจงใจให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นร่วมกัน (มีได้แต่เฉพาะกรณีจงใจ ไม่มีในกรณีประมาทเลินเล่อ) และต้องไม่ใช่กรณีใช้ผู้อื่นเป็นเครื่องมือ และหากต่างคนต่างทำละเมิดไม่ได้ร่วมกันทำ ความรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนก็ต้องแยกกันตามมาตรา 420

(3) ต้องร่วมกันรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนอย่างลูกหนี้ร่วม ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 291 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1472/2506) และเมื่อผู้ซึ่งร่วมทำละเมิดคนใดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายไปสิ้นเชิงแล้ว ย่อมมีสิทธิไล่เบี้ยแก่ผู้ทำละเมิดร่วมคนอื่นได้คนละส่วนเท่าๆ กัน เว้นแต่ศาลจะพิพากษาเป็นประการอื่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 229 (3), 226 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1067/2524)

(4) แม้ไม่สามารถรู้ได้ว่าคนไหนเป็นผู้ก่อให้เกิดเสียหาย

อนึ่ง ผู้ยุยงส่งเสริม หรือช่วยเหลือในการทำละเมิด เช่น ขับรถไปส่งเพื่อให้ทำละเมิดเร็วขึ้น ให้ยืมอาวุธเพื่อไปทำละเมิดสะกดขี่กัน กฎหมายแพ่งให้ถือว่าเป็นผู้กระทำละเมิดร่วมกันด้วย และในระหว่างบุคคลเหล่านั้น ต้องรับผิดชอบเป็นส่วนเท่าๆ กัน เว้นแต่ศาลจะวินิจฉัยเป็นประการอื่น

ข้อสังเกต

- 1) กรณีประมาททั้งสองฝ่าย ไม่ใช่กรณีร่วมกันทำละเมิด แต่เป็นเรื่องต่างฝ่ายต่างทำละเมิด
- 2) ช่วยเหลือหลังจากมีการทำละเมิดแล้ว ไม่ถือว่าเป็นผู้กระทำละเมิดร่วมกันด้วย

5. นายจ้างต้องร่วมรับผิดชอบกรณีลูกจ้างทำละเมิด

นายจ้างต้องร่วมกันรับผิดชอบกับลูกจ้างในผลแห่งละเมิด ซึ่งลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้างนั้น และเมื่อนายจ้างได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่บุคคลภายนอกเพื่อละเมิดอันลูกจ้างได้ทำนั้นไปแล้ว ขอบที่จะได้ชดใช้จากลูกจ้างนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 425 และ 426 มีหลักเกณฑ์ดังนี้

(1) ผู้ทำละเมิดโดยตรง คือลูกจ้าง ซึ่งเป็นลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงานกระทำละเมิด

สัญญาจ้างแรงงานนั้น ผู้รับจ้างไม่มีอิสระในการปฏิบัติงาน และอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของผู้ว่าจ้าง ลูกจ้างได้สินจ้างจากนายจ้าง อาจเป็นรายวัน รายเดือน หรือรายครั้ง หรือเป็นแบบเหมาก็ได้

(2) ทำละเมิดในทางการที่จ้าง กล่าวคือ เป็นการกระทำละเมิดเพราะกระทำการให้แก่นายจ้างตามทางการที่จ้าง แม้ไม่ได้อยู่ในเวลาดังกล่าวก็ตาม ผู้ต้องร่วมรับผิดชอบคือ นายจ้างต้องร่วมรับผิดชอบกับลูกจ้าง

ตัวอย่างที่ 1 นายเดชเจ้าของร้านแก๊สใช้ให้นายดำลูกจ้างขับรถกระบะไปส่งแก๊สให้แก่ลูกค้า ระหว่างทางนายดำขับรถประมาทชนนางสาวอ้อยบาดเจ็บ ดังนี้ นางสาวอ้อยเรียกร้องให้นายเดชร่วมรับผิดชอบกับนายดำได้

ตัวอย่างที่ 2 นายเดชเจ้าของร้านแก๊สใช้ให้นายดำลูกจ้างขับรถกระบะไปส่งแก๊สให้แก่ลูกค้า หลังจากส่งแก๊สเสร็จแล้ว นายดำขับรถมาถึงร้านแล้ว แต่ยังไม่เก็บในที่จอด อีก 13 ชั่วโมง นายดำนำรถออกไปทำธุระส่วนตัว ระหว่างทางนายดำขับรถประมาทชนนางสาวอ้อยบาดเจ็บ ดังนี้ นางสาวอ้อยเรียกร้องให้นายเดชร่วมรับผิดชอบกับนายดำไม่ได้ เพราะการกระทำของนายดำไม่ได้เป็นไปในทางการที่จ้าง แต่เป็นเรื่องส่วนตัว ดังนั้น นายดำต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 (นัย คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4191/2533)

ข้อสังเกต

1. นายจ้างกับลูกจ้างมิได้เป็นลูกหนี้ร่วมกัน เพียงแต่กฎหมายกำหนดให้นายจ้างร่วมรับผิดชอบกับลูกจ้างเท่านั้น

2. “ในทางการที่จ้าง” มีความหมายกว้างกว่า “ในงานที่จ้าง”

ศาลฎีกาได้วินิจฉัยความหมายของคำว่า “ในทางการที่จ้าง” ไว้ว่า มิได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะในเวลาทำงานของนายจ้าง หรือระหว่างเวลาที่ต่อเนื่องคาบเกี่ยวใกล้ชิดติดกันกับการปฏิบัติหน้าที่ในทางการที่จ้างเท่านั้น หากแต่เมื่อลูกจ้างที่มีหน้าที่ขับรถและได้กระทำไปในทางการที่จ้างแล้ว หลังจากนั้นแม้ลูกจ้างจะได้ขับรถไปทำธุระกิจส่วนตัวหรือประการใดก็ตาม ตราบใดที่ลูกจ้างยังมิได้นำรถกลับคืนสู่ความครอบครองของนายจ้าง ก็ยังคงถือว่าอยู่ในระหว่างทางการที่จ้างหรือต่อเนื่องกับทางการที่จ้างซึ่งนายจ้างยังคงต้องรับผิดชอบในการกระทำละเมิดของลูกจ้างนั้นด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4786/2558)

3. ข้าราชการไม่ถือเป็นลูกจ้างของทางราชการ ในกรณีที่ข้าราชการทำละเมิดต้องบังคับตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539

4. ลูกจ้างต้องทำละเมิดในขณะที่เป็นลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงาน แม้ว่าจะเป็นลูกจ้างรายวัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 17440/2555)

5. แม้ลูกจ้างทำละเมิดในระหว่างทดลองงานก็ตาม เว้นแต่เป็นการทดลองงานก่อนเข้ารับทำงาน

6. แม้ลูกจ้างจะทำเกินคำสั่งของนายจ้างหรือฝ่าฝืนระเบียบที่นายจ้างวางไว้ ในการปฏิบัติหน้าที่ นายจ้างจะอ้างคำสั่งหรือระเบียบซึ่งเป็นการภายในมาต่อสู้ผู้เสียหายไม่ได้ เช่น ใช้รถเสร็จแล้วไม่เก็บเข้าตู้ ขับออกไปรับประทานอาหาร แล้วขับรถชนขณะกลับเข้าตู้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 879-880/2514)

7. ถ้าหั่นละเมิดระงับไปเพราะลูกจ้างทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับผู้เสียหายแล้ว นายจ้าง ย่อมไม่มีความรับผิดชอบอีกต่อไป

เมื่อนายจ้างซึ่งได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่บุคคลภายนอกไปแล้ว ชอบที่จะได้ชดใช้จากลูกจ้างนั้น ได้ตามที่ได้ใช้ไปทั้งหมด

6. ตัวการต้องร่วมรับผิดชอบกรณีตัวแทนทำละเมิด

ตัวการต้องร่วมกันรับผิดชอบกับตัวแทนในผลแห่งละเมิด ซึ่งตัวแทนได้กระทำไปในทางการที่จ้างนั้น และเมื่อตัวการได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่บุคคลภายนอกเพื่อละเมิดอันตัวแทนได้ทำนั้นไปแล้ว ชอบที่จะได้ชดใช้จากตัวแทนนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 425 และ 426 มีหลักเกณฑ์ ดังนี้ คือ

(1) ตัวแทนกระทำละเมิดโดยตรง

(2) ในทางการที่ได้รับมอบหมายให้ทำกิจการจากตัวการ เป็นการกระทำละเมิดเพราะกระทำการ ให้แก่ตัวการตามทางการที่ได้รับมอบหมาย

ผู้ต้องร่วมรับผิดชอบคือ ตัวการร่วมรับผิดชอบกับตัวแทน

ตัวอย่าง การที่พันโทสมควรสั่งพลทหารเดชซึ่งเป็นทหารรับใช้ขับรถยนต์คันเกิดเหตุไปรับบุตร ของตนมาจากโรงเรียน ย่อมถือได้ว่าพันโทสมควรเป็นตัวการของพลทหารเดชนั้นโดยปริยาย จึงต้องร่วม รับผิดชอบกับพลทหารเดชซึ่งเป็นตัวแทนในผลละเมิดที่พลทหารเดชทำไปนั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและ พณิชย์ มาตรา 427 ประกอบมาตรา 820 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2977/2523)

ตัวการซึ่งได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่บุคคลภายนอก ชอบที่จะได้ชดใช้จากตัวแทนนั้นได้ตามที่ได้ ใช้ไปทั้งหมด

ข้อสังเกต นิติบุคคลกับผู้แทนของนิติบุคคลนั้น ไม่ใช่ตัวการ ตัวแทนกัน ไม่อยู่ในบังคับมาตรา 427 แต่อยู่ในบังคับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 76

กิจกรรม 11.1.3

นายเอกเป็นลูกจ้างของสหกรณ์ออมทรัพย์ มีหน้าที่ต้องไปจดทะเบียนจำนองที่สำนักงานที่ดิน ระหว่างช่วงวันหยุดของสหกรณ์ออมทรัพย์ไปปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ด้วยความประมาทเลินเล่อจนนางสาวกมลบาดเจ็บ ตั้งนี้ นางสาวกมลมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจากสหกรณ์ได้หรือไม่ จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 11.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.1 เรื่องที่ 11.1.3)

แผนการสอนตอนที่ 11.2

สัญญาซื้อขาย และเช่าซื้อที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 11.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

11.2.1 สัญญาซื้อขาย

11.2.2 สัญญาเช่าซื้อ

แนวคิด

1. สัญญาซื้อขาย เป็นสัญญาที่มีวัตถุประสงค์โอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อ โดยผู้ขายมีหน้าที่ต้องชำระราคา ทรัพย์สินบางชนิด คืออสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ เรือมีระวางตั้งแต่ห้าตันขึ้นไป แพ และสัตว์พาหนะ เวลาซื้อขายต้องทำเป็นหนังสือ และจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ มิฉะนั้น ตกเป็นโมฆะ
2. สัญญาเช่าซื้อ เป็นสัญญาที่มีวัตถุประสงค์โอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้แก่ผู้เช่าซื้อเมื่อได้ชำระค่าเช่าซื้องวดสุดท้ายครบแล้ว สัญญาเช่าซื้อทรัพย์สินทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ ต้องทำเป็นหนังสือ มิฉะนั้น ตกเป็นโมฆะ

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.2.1 “สัญญาซื้อขาย” แล้ว นักศึกษาสามารถบอกลักษณะและผลของสัญญาซื้อขายได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.2.2 “สัญญาเช่าซื้อ” แล้ว นักศึกษาสามารถบอกลักษณะและผลของสัญญาเช่าซื้อได้

เรื่องที่ 11.2.1

สัญญาซื้อขาย

ในเรื่องสัญญาซื้อขายนี้จะกล่าวถึง 1) ความหมายและลักษณะของสัญญาซื้อขาย 2) ประเภทของสัญญาซื้อขาย 3) แบบของสัญญาซื้อขาย 4) หลักฐานการฟ้องร้องบังคับคดี 5) ทรัพย์สินที่ไม่อาจซื้อขายกันได้ 6) การโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขาย 7) ผู้มีสิทธิขายทรัพย์สิน 8) สิทธิและหน้าที่ของผู้ขาย 9) สิทธิและหน้าที่ของผู้ซื้อ และ 10) อายุความฟ้องร้องที่เกี่ยวกับสัญญาซื้อขาย

1. ความหมายและลักษณะของสัญญาซื้อขาย

สัญญาซื้อขาย คือสัญญาซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “ผู้ขาย” โอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “ผู้ซื้อ” โดยผู้ซื้อได้ใช้ราคาทรัพย์สินนั้นเป็นเงินให้แก่ผู้ขายเป็นการตอบแทน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 453)

ดังนั้น สัญญาซื้อขายจึงมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

- 1) มีคู่สัญญาสองฝ่าย คือฝ่ายผู้ซื้อและฝ่ายผู้ขาย
- 2) มีวัตถุประสงค์โอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อ
- 3) ผู้ขายมีหน้าที่ต้องชำระราคาตอบแทน

เห็นได้ว่า สัญญาซื้อขายมีลักษณะที่สำคัญคือ ผู้ขายต้องโอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินที่ซื้อขายให้แก่ผู้ซื้อ และผู้ซื้อต้องชำระราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย อันมีลักษณะเป็นสัญญาต่างตอบแทน

2. ประเภทของสัญญาซื้อขาย

ประเภทของสัญญาซื้อขาย สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.1 สัญญาซื้อขายสำเร็จบริบูรณ์ ซึ่งนักกฎหมายส่วนใหญ่นิยมเรียกว่า “สัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด”

สัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด คือสัญญาซื้อขาย ซึ่งคู่สัญญาได้แสดงเจตนาอันเสร็จสิ้นในทุกเรื่องแล้ว และคู่สัญญาดตกลงกันว่าไม่ต้องมีการทำอะไรเพิ่มเติมต่อไปอีก แม้แต่ในเรื่องการทำตามแบบของกฎหมาย สำหรับผู้เขียนมีความเห็นว่า สัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด หมายความว่าสัญญาซื้อขายที่ผู้ซื้อและผู้ขายได้ตกลงทำสัญญากันจนเป็นที่สำเร็จบริบูรณ์หรือเป็นที่ยุติเสร็จเด็ดขาดสมบูรณ์ในสภาพของสัญญาซื้อขายทรัพย์สินนั้นแล้ว ส่วนการปฏิบัติหน้าที่ตามสัญญานั้นอาจกระทำกันภายหลังจากที่สัญญาได้เกิดขึ้นแล้วก็ได้ การปฏิบัติหน้าที่หรือปฏิบัติการชำระหนี้ นั้น หมายถึง การชำระราคาอันเป็นหน้าที่ของผู้ซื้อ และการส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายอันเป็นหน้าที่ของผู้ขาย นั่นเอง

การตกลงกันเป็นยุติเสร็จเด็ดขาด หรือเป็นที่สำเร็จบริบูรณ์ หรือสมบูรณ์ในสภาพของสัญญาซื้อขายทรัพย์สินดังกล่าวมานั้น เพื่อให้มีผลทางกฎหมายตามที่ตกลงทำสัญญาซื้อขายนั้น จำเป็นต้องพิจารณาถึงทรัพย์สินที่ซื้อขายกันด้วย กล่าวคือถ้าเป็นทรัพย์สินที่เวลาซื้อขายไม่ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เวลาซึ่งทำสัญญาซื้อขายสำเร็จสมบูรณ์จนเรียกได้ว่าซื้อขายเสร็จเด็ดขาดนั้น ย่อมเป็นเวลาที่ยุติหรือสมบูรณ์ในสภาพของสัญญาซื้อขายทรัพย์สินอันเป็นที่ยุติหรือสมบูรณ์แล้ว เช่น กำหนดทรัพย์สินที่ซื้อขายกันแล้ว กำหนดราคาของทรัพย์สินนั้นเป็นที่ยุติแล้ว และอาจยุติในเรื่องอื่นๆ ด้วย อาทิ สถานที่ส่งมอบ ค่าใช้จ่ายต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นค่าธรรมเนียม หรือค่าขนส่ง เป็นต้น แต่ถ้าเป็นทรัพย์สินที่เวลาซื้อขายที่ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก่อน เช่น อสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์บางประเภท ได้แก่ เรือมีระวางตั้งแต่ห้าตันขึ้นไป แพ และสัตว์พาหนะ มิฉะนั้นจะเป็นโมฆะ เช่นนี้ เวลาซึ่งทำสัญญาซื้อขายสำเร็จบริบูรณ์ จึงเป็นเวลาที่ได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่นั้นแล้ว

ถ้าเป็นทรัพย์สินที่เวลาซื้อขายต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ แต่คู่สัญญาตกลงกันว่าไม่ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เช่นนี้ เห็นว่าไม่สำเร็จบริบูรณ์ในผลของสัญญา เพราะตกเป็นโมฆะ แต่ถือได้ว่าเป็นสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด เพราะคู่สัญญาได้ตกลงกันเป็นที่ยุติเสร็จเด็ดขาดแล้ว หรือเป็นที่สำเร็จบริบูรณ์หรือสมบูรณ์ในสภาพของสัญญาซื้อขายทรัพย์สินนั้นแล้ว แต่มีผลเป็นโมฆะเพราะไม่ได้ทำตามแบบพิธีการหรือสิ่งที่กฎหมายกำหนดไว้

ดังนั้น สัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด จึงอาจเป็นสัญญาที่มีผลสมบูรณ์หรือมีผลเป็นโมฆะได้แล้วแต่กรณี

2.2 สัญญาจะขายหรือจะซื้อ ซึ่งนักกฎหมายส่วนใหญ่นิยมเรียกว่า “สัญญาจะซื้อจะขาย” หรือ “สัญญาจะซื้อขาย” ทั้งนี้ย่อมมีความหมายเดียวกัน

สัญญาจะซื้อจะขาย คือสัญญาที่ยังจะต้องไปทำอะไรต่อไปอีกในภายหน้า ยังไม่เด็ดขาดสิ้นเชื้อเยื่อใยกัน และสิ่งที่จะทำกันนั้นก็คือทำสัญญาเป็นหนังสือจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่กันนั่นเอง เป็นสัญญาซื้อขายสำเร็จบริบูรณ์หรือเสร็จเด็ดขาดในภายหลังอีกทีหนึ่ง ดังนั้น สัญญาจะซื้อจะขายจึงเป็นสัญญาซึ่งคู่กรณีมีข้อตกลงว่าจะไปทำสัญญาซื้อขายให้เสร็จสมบูรณ์ต่อไป

สำหรับผู้เขียนมีความเห็นว่า สัญญาจะซื้อจะขายนั้น ผู้ซื้อและผู้ขายได้ตกลงกันยังไม่ยุติเสร็จเด็ดขาดหรือยังไม่เป็นที่สำเร็จบริบูรณ์ ในเวลาที่ทำสัญญากัน อย่างไรก็ตาม การตกลงดังกล่าวคงต้องยุติในสภาพของสัญญาซื้อขายทรัพย์สินกันแล้ว กล่าวคือ มีการตกลงจะโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขาย และมีการตกลงจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้นกันแล้ว เพียงแต่ยังต้องมีการกระทำบางอย่างตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งคู่สัญญาไม่สามารถ หรือไม่มีเจตนาจะกระทำการดังกล่าวในเวลาซึ่งตกลงทำสัญญากัน และจะไปกระทำในเวลาภายหลัง หมายถึง การต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

ดังนั้นแล้ว สัญญาจะซื้อจะขาย จึงมีได้ก็แต่เฉพาะสัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ และสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ เรือมีระวางห้าตันขึ้นไป แพและสัตว์พาหนะเท่านั้น ส่วนสัญญาซื้อขายสังหาริมทรัพย์อื่นนอกจากที่กล่าวมา ย่อมไม่อาจมีได้ ด้วยเหตุผลว่า 1) การตกลงซื้อขายสังหาริมทรัพย์อื่นนั้น กฎหมายมิได้บังคับให้ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ดังนั้น เมื่อตกลงซื้อขายกัน เวลาซึ่ง

ทำสัญญาซื้อขายกันนั้นก็เป็นที่ยุติเสร็จเด็ดขาด เป็นสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว 2) การตกลงซื้อขายสังหาริมทรัพย์อื่นนั้น หากไม่มีข้อตกลงหน่วงกรรมสิทธิ์ไว้เป็นเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลา กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นย่อมโอนไปเป็นของผู้ซื้อทันที 3) การส่งมอบหรือการชำระราคาซึ่งตกลงกันให้กระทำภายหลังจากที่เกิดสัญญาซื้อขายกันแล้ว ก็หาได้ทำให้สัญญาซื้อขายนั้นกลายเป็นสัญญาจะซื้อจะขายไม่ เพราะการชำระราคาก็ดี การส่งมอบก็ดี เป็นการปฏิบัติการชำระหนี้ของคู่สัญญาตามสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด

3. แบบของสัญญาซื้อขาย

โดยปกติสัญญาซื้อขายนั้น กฎหมายไม่ได้กำหนดแบบไว้ ยกเว้นสัญญาซื้อขายทรัพย์สินดังต่อไปนี้ ที่ต้องทำตามแบบคือทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ มิฉะนั้น สัญญาซื้อขายเป็นโมฆะ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 456 วรรคหนึ่ง) คือ

- 1) อสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน บ้าน อาคารพาณิชย์ คอนโดมิเนียม เป็นต้น
- 2) สังหาริมทรัพย์ ได้แก่

ก. เรือที่มีระวางตั้งแต่ห้าตันขึ้นไป

ข. แพ หมายถึง แพที่อยู่อาศัย หรือที่เรียกกันว่าบ้านลอยน้ำ

ค. สัตว์พาหนะ มี 6 ชนิดตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ได้แก่ ช้าง ม้า โค

กระบือ ลา และล่อ

การทำตามแบบ คือทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

(1) ทำเป็นหนังสือ กล่าวคือทำเป็นลายลักษณ์อักษร ลงลายมือชื่อผู้ซื้อและผู้ขาย ถ้าลงลายมือชื่อไม่ได้ ก็อาจพิมพ์ลายนิ้วมือโดยมีพยานลงลายมือชื่อรับรองอย่างน้อยสองคนก็ได้

(2) จดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ พนักงานเจ้าหน้าที่ที่รับจดทะเบียนต้องมีอำนาจหน้าที่ในเรื่องนั้นด้วย เช่น สัญญาซื้อขายที่ดินต้องจดทะเบียนกับเจ้าพนักงานที่ดิน ณ สำนักงานที่ดิน ซื้อขายเรือต้องจดทะเบียนกับเจ้าหน้าที่กรมขนส่งทางน้ำ หรือซื้อขายแพและสัตว์พาหนะต้องจดทะเบียนกับนายอำเภอ ณ ที่ว่าการอำเภอ เป็นต้น

สัญญาซื้อขายทรัพย์อสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวข้างต้น ถ้าไม่ทำตามแบบแล้ว สัญญาซื้อขายย่อมตกเป็นโมฆะ เสียเปล่าไป ใช่ว่าบังคับคู่สัญญาไม่ได้เลย

ตัวอย่าง นายดำนำที่ดินมีโฉนดที่ดินไปขายให้แก่ นายแดง โดยนายดำส่งมอบโฉนดที่ดินนั้นให้แก่ นายแดง และนายแดงชำระราคา ทั้งสองคนตกลงกันว่าไม่ต้องไปจดทะเบียนสัญญาซื้อขายต่อพนักงานที่ดิน เพื่อไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม เช่นนี้ สัญญาซื้อขายที่ดินดังกล่าวตกเป็นโมฆะ กรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นไม่โอนไปเป็นของนายแดง ที่ดินนั้นยังเป็นของนายดำ นายดำเรียกคืนได้และคืนเงินค่าซื้อให้แก่ นายแดง ไป อนึ่ง นายดำต้องเรียกคืนภายใน 10 ปี นับแต่นายแดงเข้าครอบครองที่ดินนั้น มิฉะนั้น นายแดงอาจต่อสู้ว่าได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินไปโดยการครอบครองปรปักษ์แล้วได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1382)

สรุป เฉพาะสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ เรือมีระวางห้าตันขึ้นไป แพและสัตว์พาหนะนั้น มีแบบคือต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ มิฉะนั้น สัญญาซื้อขายเป็นโมฆะ ส่วนสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดอสังหาริมทรัพย์ชนิดอื่น หรือสัญญาจะซื้อจะขาย ไม่มีแบบแต่อย่างใด

4. หลักฐานการฟ้องร้องบังคับคดี

สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ (ที่มีใช้เรือมีระวางห้าตันขึ้นไป แพและสัตว์พาหนะ) ซึ่งมีราคาซื้อขายตั้งแต่ 20,000 บาท หรือกว่านั้นขึ้นไป ต้องมีหลักฐานสัญญาซื้อขายอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ จึงจะฟ้องร้องบังคับคดีกันได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 456 วรรคสาม) คือ

4.1 หลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ หมายถึง ทำเป็นลายลักษณ์อักษร และลงลายมือชื่อของฝ่ายที่จะถูกฟ้องร้องนั่นเอง ไม่จำเป็นต้องมีลายมือชื่อของคู่สัญญาอีกฝ่าย หรือพยานแต่อย่างใด

4.2 วางประจำ หรือมัดจำ ไม่ว่าจะเป็ฝ่ายผู้ซื้อหรือฝ่ายผู้ขายจะได้วางไว้ก็ได้

4.3 ชำระหนี้บางส่วน ไม่ว่าจะฝ่ายผู้ซื้อหรือฝ่ายผู้ขายได้ชำระหนี้ไปแล้วทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้ หนึ่ง การไม่มีหรือไม่ได้ทำหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งในสามประการข้างต้นนั้น มิได้มีผลให้สัญญาซื้อขายเป็นโมฆะแต่อย่างใด คงมีผลเพียงฟ้องร้องบังคับคดีกันไม่ได้เท่านั้น

ตัวอย่าง นายดำตกลงขายพระเครื่องเหลี่ยมทองคำ 500,000 บาท ให้แก่นายแดงด้วยวาจา ตกลงกันว่าอีก 1 เดือน นายแดงจะนำเงินมาชำระและรับมอบพระเครื่องนั้น เมื่อครบกำหนด นายแดงผิดนัดไม่ยอมชำระราคา ดังนี้ นายดำไม่อาจฟ้องร้องบังคับให้นายแดงชำระราคาได้ เพราะไม่มีหลักฐานการฟ้องร้องบังคับคดีดังกล่าว แต่ถ้านายแดงได้ทำหลักฐานสัญญาซื้อขายลงลายมือชื่อนายแดงไว้ หรือได้นำพระเครื่องของตนมาวางเป็นประจำ หรือได้ชำระราคาไปแล้วบางส่วนจำนวน 3,000 บาท เช่นนี้ นายดำย่อมฟ้องร้องบังคับให้นายแดงชำระราคาที่เหลือได้

นอกจากนี้ การฟ้องร้องบังคับคดีกันตามสัญญาจะซื้อจะขายทรัพย์สินประเภทอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ เรือมีระวางห้าตันขึ้นไป แพและสัตว์พาหนะนั้น ไม่ว่าจะเป็ราคาเท่าใด ก็ต้องมีหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งในสามประการข้างต้นนั้นด้วย (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 456 วรรคสอง)

สำหรับสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ เรือมีระวางห้าตันขึ้นไป แพและสัตว์พาหนะ ที่ได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แล้วนั้น ย่อมฟ้องร้องบังคับคดีกันได้เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดสัญญา

สรุป เฉพาะสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดอสังหาริมทรัพย์ชนิดอื่น ที่มีใช้เรือมีระวางห้าตันขึ้นไป แพและสัตว์พาหนะที่มีราคาตั้งแต่ 20,000 บาท หรือกว่านั้นขึ้นไป กับสัญญาจะซื้อจะขายทรัพย์สินประเภทอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ เรือมีระวางห้าตันขึ้นไป แพและสัตว์พาหนะนั้น ไม่ว่าจะเป็ราคาเท่าใด ต้องมีหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งในสามประการข้างต้นจึงจะฟ้องร้องบังคับคดีกันได้ ส่วนอสังหาริมทรัพย์ชนิดอื่น ที่มีใช้เรือมีระวางห้าตันขึ้นไป แพและสัตว์พาหนะที่มีราคาต่ำกว่า 20,000 บาท

แม้ไม่มีหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งในสามประการข้างต้น ก็ฟ้องร้องบังคับคดีกันได้โดยนำพยานบุคคลมา สืบพิสูจน์ถึงการตกลงทำสัญญาซื้อขายกัน

5. ทรัพย์สินที่ไม่อาจซื้อขายกันได้

ทรัพย์สินดังต่อไปนี้ ไม่อาจซื้อขายกันได้ เช่น

1) สาธารณสมบัติของแผ่นดิน เช่น ที่ชายดลิ่ง ทางน้ำ ที่ดินที่รัฐบาลหวงห้าม เช่น ที่ป่าสงวน แห่งชาติ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้

2) สิทธิซึ่งตามกฎหมายห้ามโอน เช่น สิทธิที่จะได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูจากบิดามารดา หรือบุตร สิทธิที่จะได้รับบำเหน็จบำนาญ สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่มีใช้ตัวเงินอันเกิดจาก การกระทำละเมิด เป็นต้น

3) ทรัพย์สินที่กฎหมายห้ามมิไว้ในความครอบครอง เช่น อาวุธปืนเถื่อน ฝิ่น เฮโรอีน เป็นต้น

4) ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

5) ทรัพย์สินที่มีข้อกำหนดห้ามโอนตามกฎหมาย เช่น ที่ดินมีโฉนดที่ดินซึ่งออกมาสืบเนื่องจาก ใบจองห้ามโอน 10 ปี นับแต่วันได้รับโฉนดที่ดินนั้น เป็นต้น

6) การโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขาย

โดยหลักแล้วกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินยอมโอนไปยังผู้ซื้อทันทีตั้งแต่เมื่อตกลงทำสัญญาซื้อขายกัน โดยไม่ต้องคำนึงว่าได้มีการส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นแล้วหรือไม่ หรือได้มีการชำระราคากันครบถ้วน แล้วหรือไม่ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 458) เพราะการส่งมอบและการชำระราคานั้นเป็น หน้าที่ของคู่สัญญาที่ต้องกระทำภายหลังจากที่สัญญาซื้อขายเกิดขึ้นแล้ว

ตัวอย่าง นายดำตกลงขายรถยนต์หมายเลขทะเบียน ก-999 นนทบุรี ให้แก่นายแดงในราคา 900,000 บาท โดยนายแดงตกลงซื้อ ในขณะที่ทั้งสองคนอยู่ในงานแต่งงานของเพื่อน ดังนี้ กรรมสิทธิ์ใน รถยนต์คันนั้นยอมโอนไปยังนายแดงผู้ซื้อทันทีที่ตกลงกัน แม้วานายดำจะยังไม่ส่งมอบรถยนต์นั้นให้แก่ นายแดง และนายแดงยังไม่ได้ชำระราคาให้แก่นายดำก็ตาม

ข้อยกเว้น แม้ว่าจะได้ทำสัญญาซื้อขายกันแล้วก็ตาม กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายอาจยังไม่ โอนไปยังผู้ซื้อในขณะที่ทำสัญญากันได้ ในกรณีดังต่อไปนี้คือ

1. สัญญาซื้อขายมีข้อตกลงล่วงหน้ากรรมสิทธิ์ไว้ โดยในสัญญาซื้อขายได้กำหนดเงื่อนไขหรือเงื่อนไข เวลาบังคับไว้ ดังนี้ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายจะยังไม่โอนไปเป็นของผู้ซื้อ จนกว่าจะได้เป็นไปตาม เงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลานั้นแล้ว

1.1 โดยกำหนดเงื่อนไข

เงื่อนไข คือเหตุการณ์ในอนาคตที่ไม่แน่นอนว่าจะเกิดขึ้น

ตัวอย่าง นายดำตกลงขายรถยนต์กระบะให้แก่นายแดงในราคา 500,000 บาท โดยมีข้อ ตกลงกันว่าให้นายแดงผ่อนชำระเดือน 10,000 บาท และให้กรรมสิทธิ์โอนไปยังนายแดงเมื่อได้ชำระราคา ครบถ้วนแล้ว ดังนี้ ในขณะที่สัญญาซื้อขายเกิดขึ้นนั้น กรรมสิทธิ์ในรถยนต์กระบะยังไม่โอนไปเป็นของนาย แดงทันที จนกว่านายแดงจะได้ชำระราคาจนครบถ้วนแล้ว

1.2 โดยกำหนดเงื่อนไขเวลา

เงื่อนไขเวลา คือเหตุการณ์ในอนาคตที่แน่นอนว่าจะเกิดขึ้น

ตัวอย่าง นายดำตกลงขายรถยนต์กระบะให้แก่นายแดง โดยมีข้อตกลงกันว่าให้กรรมสิทธิ์ในรถยนต์นั้นเป็นของนายแดงในวันสงกรานต์ปีหน้า ดังนี้ ในขณะที่สัญญาซื้อขายเกิดขึ้นนั้น กรรมสิทธิ์ในรถยนต์กระบะยังไม่โอนไปเป็นของนายแดงทันที จนกว่าจะถึงวันสงกรานต์ปีหน้า

2. สัญญาซื้อขายทรัพย์สินซึ่งยังไม่ได้กำหนดไว้แน่นอน เช่น ตกลงซื้อขายข้าวสาร 100 กระสอบ ในโรงสีที่มีข้าวสารอยู่หลาย 1,000 กระสอบ ดังนี้ กรรมสิทธิ์ในข้าวสารจะยังไม่โอนไปเป็นของผู้ซื้อจนกว่าจะได้หมาย หรือนับ ชั่ง ตวง วัด หรือคัดเลือก หรือทำโดยวิธีอื่น เพื่อให้ระบุตัวกระสอบข้าวสารนั้นออกเป็นที่แน่นอนแล้วว่าเป็น 100 กระสอบใด

3. สัญญาซื้อขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง สัญญาซื้อขายทรัพย์สินซึ่งยังจะต้องทำการนับ ชั่ง ตวง วัด หรือทำการอย่างอื่น หรือทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น เพื่อให้รู้กำหนดราคาทรัพย์สินนั้นแน่นอนเสียก่อนนั้น กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจะยังไม่โอนไปยังผู้ซื้อจนกว่าจะได้ทำการนับ ชั่ง ตวง วัด หรือทำการอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทรัพย์สินนั้นเพื่อให้รู้ราคาทรัพย์สินที่แน่นอนเสียก่อน

ตัวอย่าง นายดำต้องการซื้อทุเรียนทั้งสวนของนายแดง โดยมีกำหนดกิโลกรัมละ 30 บาท ดังนี้ ต้องทำการชั่งทุเรียนในสวนของนายแดงนั้นทั้งหมดเสียก่อนว่ามีกี่กิโลกรัมเพื่อจะได้รู้ราคา ดังนั้น ตราบใดที่ยังไม่รู้ราคาของทุเรียนนั้น แม้จะได้ตกลงซื้อขายกันทั้งสวนแล้วก็ตาม กรรมสิทธิ์ทุเรียนในสวนของนายแดงนั้นยังไม่โอนไปเป็นของนายดำ จนกว่าจะได้ชั่งทุเรียนทั้งหมดเพื่อรู้ราคาเป็นที่แน่นอนแล้ว

สำหรับกรณีสัญญาซื้อขายแบบเหมา คือสัญญาซื้อขายที่ผู้ซื้อและผู้ขายตกลงราคาของทรัพย์สินที่ซื้อขายกันทั้งหมดแล้ว โดยไม่มีการหมาย นับ ชั่ง ตวง วัด คัดเลือก หรือทำโดยวิธีอื่นใดอีก ดังนี้ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นย่อมโอนไปเป็นของผู้ซื้อทันทีที่มีการตกลงซื้อขายกัน ไม่ว่าผู้ขายจะได้ส่งมอบทรัพย์สินนั้นแล้ว หรือผู้ซื้อจะได้ชำระราคาแล้วหรือยัง

ตัวอย่าง นายดำตกลงซื้อทุเรียนทั้งสวนของนายแดง โดยเสนอราคา 80,000 บาท และนายแดงตกลงด้วย ดังนี้กรรมสิทธิ์ในทุเรียนทั้งสวนนั้น ไม่ว่าจะกี่กิโลกรัมย่อมโอนไปเป็นของนายดำทันทีที่นายแดงตกลงทำสัญญาซื้อขายนั้น

ผลของการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขาย

เมื่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายได้โอนไปเป็นของผู้ซื้อแล้ว หากเกิดภัยพิบัติใดๆ ขึ้นแก่ทรัพย์สินนั้น ถ้าไม่ใช่ความผิดของผู้ขายแล้ว ย่อมตกเป็นพับแก่ผู้ซื้อ คือผู้ซื้อต้องรับบาปเคราะห์นั้น ส่วนผู้ขายย่อมพ้นจากความรับผิดชอบใดๆ แม้ว่าผู้ขายจะยังมีได้ส่งมอบทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ซื้อ หรือผู้ซื้อจะยังมีได้ชำระราคาเลยก็ตาม เว้นแต่จะได้มีข้อตกลงกันว่าหากภัยพิบัตินั้นเกิดขึ้น ผู้ขายยังต้องรับผิดชอบอยู่จนกว่าจะได้มีการชำระราคาและส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายกันแล้ว

ตัวอย่าง นายดำตกลงขายรถยนต์กระบะให้แก่นายแดง ในราคา 500,000 บาท ตกลงส่งมอบกันอีก 3 เดือน ในระหว่างนั้นเกิดเหตุสุดวิสัยขึ้นคนแตก บ้านของนายดำอยู่ใต้เขื่อน น้ำท่วมพัดพารถยนต์นั้นหายไป โดยนายดำไม่อาจป้องกันหรือหลีกเลี่ยงได้ ดังนี้ กรรมสิทธิ์ในรถยนต์นั้นได้โอนไปเป็นของนายแดงผู้ซื้อตั้งแต่เวลาที่ได้มีการตกลงซื้อขายกันแล้ว แม้ว่าจะยังไม่มีส่งมอบรถยนต์ก็ตาม ความเสียหาย

ดังกล่าวย่อมตกเป็นพับแก่นายแดง นายดำไม่ต้องส่งมอบรถยนต์ให้แก่ นายแดงอีกต่อไป นายแดงต้องชำระราคารถยนต์ให้แก่ นายดำจนครบ หากได้ชำระแล้ว ย่อมไม่มีสิทธิเรียกคืนจากนายดำ

7. ผู้มีสิทธิขายทรัพย์สิน

ผู้ที่มีสิทธิขายทรัพย์สิน

1) เจ้าของกรรมสิทธิ์ ย่อมมีสิทธิที่จะขายทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ใดก็ได้ ถ้าผู้ขายไม่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขาย ผู้ซื้อทรัพย์สินนั้นย่อมไม่ได้ไปซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น ทั้งนี้ ตามหลักกฎหมายที่ว่า “ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน” ดังนี้แล้ว เมื่อเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่แท้จริงใช้สิทธิติดตามเอาทรัพย์สินคืน ผู้ซื้อจะมีหน้าที่ต้องคืนทรัพย์สินนั้นให้แก่เจ้าของกรรมสิทธิ์ที่แท้จริง

ตัวอย่าง นายเอกขโมยนาฬิกาของนายโทแล้วนำไปขายให้แก่ นายตรี ดังนี้ นายตรีย่อมไม่ได้กรรมสิทธิ์ในนาฬิกาชิ้นนั้นแต่อย่างใด แม้นายตรีจะซื้อมาโดยสุจริตก็ตาม เมื่อนายโทติดตามเอานาฬิกาคืนจากนายตรี นายตรีต้องคืนนาฬิกาชิ้นนั้นให้แก่ นายโท แล้วไปไล่เบี้ยคืนจากนายเอก

2) ตัวแทนผู้รับมอบอำนาจจากเจ้าของกรรมสิทธิ์

3) ผู้จัดการมรดกย่อมมีอำนาจขายทรัพย์สินอันเป็นของกองมรดกเพื่อนำมาแบ่งให้แก่ทายาท

4) เจ้าพนักงานบังคับคดีซึ่งขายทอดตลาดทรัพย์สินตามคำสั่งของศาล

8. สิทธิและหน้าที่ของผู้ขาย

8.1 ผู้ขายมีสิทธิ ดังนี้

สิทธิในการยึดหน่วงทรัพย์สินที่ซื้อขาย กล่าวคือสัญญาซื้อขายที่ไม่ได้กำหนดเวลาในการชำระราคาไว้ ถ้าผู้ซื้อไม่ยอมชำระราคาตามสัญญาซื้อขาย ผู้ขายมีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินที่ตกลงซื้อขายกันได้ โดยไม่ต้องส่งมอบให้แก่ผู้ซื้อ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 468) และถ้าผู้ซื้อล้มละลายก่อนส่งมอบทรัพย์สินก็ดี หรือผู้ซื้อเป็นคนล้มละลายแล้วในเวลาซื้อขายโดยผู้ขายไม่รู้ก็ดี หรือผู้ซื้อกระทำให้หลักทรัพย์ที่ให้ไว้เพื่อประกันการใช้เงินนั้นเสื่อมเสียหรือลดน้อยลงก็ดี ถึงแม้ในสัญญาจะมีกำหนดเงื่อนไขให้ใช้ราคา ผู้ขายก็ชอบที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินซึ่งขายไว้ได้ เว้นแต่ผู้ซื้อจะหาประกันที่สมควรให้ได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 469)

8.2 ผู้ขายมีหน้าที่ ดังนี้

1) ส่งมอบทรัพย์สินที่ขายให้แก่ผู้ซื้อ

2) ส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายในสภาพเรียบร้อย หากมีความชำรุดบกพร่องเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ในการที่จะให้ประโยชน์ตามสัญญาแล้ว ผู้ขายต้องรับผิดชอบ ยกเว้นในกรณีดังต่อไปนี้ ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ขายคือ

(1) ผู้ซื้ออยู่แล้วตั้งแต่เวลาซื้อขายว่าทรัพย์สินนั้นมีความชำรุดบกพร่อง

(2) ความชำรุดบกพร่องนั้นผู้ซื้อเห็นประจักษ์แล้ว ยังรับมอบไว้โดยไม่ทักท้วง

(3) ในกรณีที่เป็นการขายทอดตลาดทรัพย์สิน

ตัวอย่าง นายหนึ่งขายรถยนต์ให้แก่นายสอง โดยที่นายหนึ่งรู้อยู่แล้วว่ารถยนต์นั้นหม้อน้ำรั่ว แต่นายสองไม่ทราบถึงความชำรุดดังกล่าวจึงรับซื้อรถยนต์นั้นไว้ การที่นายสองต้องเสียเงินค่าเปลี่ยนหม้อน้ำจำนวน 5,000 บาท ย่อมเรียกกรองเอาจากนายหนึ่งได้

3) ต้องรับผิดชอบเมื่อมีผู้มารอนสิทธิของผู้ซื้อ

การรอนสิทธิคือ การที่ผู้ซื้อถูกบุคคลภายนอกซึ่งมีสิทธิดีกว่าในเวลาที่มิสัญญาซื้อขายเรียกกรองเอาทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นคืนจากผู้ซื้อ ดังนี้ ผู้ขายต้องรับผิดชอบ

ตัวอย่าง นายเอกขโมยพระพุทธรูปของนายโท และนำไปขายให้แก่นายตรีในราคา 80,000 บาท นายตรีตกลงรับซื้อไว้ 3 เดือนต่อมา นายโทสืบทราบว่พระพุทธรูปของตนอยู่ในความครอบครองของนายตรี ดังนี้ หากนายตรีต้องคืนพระพุทธรูปแก่นายโทไปแล้ว ย่อมเรียกกรองค่าเสียหายจากนายเอกได้

ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบในการรอนสิทธิ เมื่อมีการฟ้องคดีแล้ว ในกรณีต่อไปนี้ คือ

1) ถ้าผู้ซื้อทราบว่าผู้อื่นก่อการรบกวนขัดสิทธิหรือมีสิทธิดีกว่าผู้ซื้อ ในเวลาดกลางทำสัญญาซื้อขาย

2) กรณีทรัพย์สินที่ซื้อขายเป็นอสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน และตกอยู่ในภาระจำยอมโดยกฎหมาย เว้นแต่ผู้ขายรับรองในสัญญาซื้อขายว่าปลอดภาระจำยอมนั้น

3) ถ้าผู้ซื้อสูญเสียทรัพย์สินที่ซื้อขายไปโดยความผิดของผู้ซื้อเอง

3.1) ถ้าไม่มีการฟ้องคดี และผู้ขายพิสูจน์ได้ว่าผู้ซื้อสูญเสียทรัพย์สินที่ซื้อขายไปโดยความผิดของผู้ซื้อเอง

ตัวอย่าง นาย ก. ชื้อนาฬิกาจากนาย ข. ต่อมานาย ค. ได้มาแจ้งกับนาย ก. ว่านาฬิกา นั้นเป็นของตนเอง นาย ก. ประมาทเลินเล่อไม่ตรวจสอบ หลงเชื่อจึงได้มอบนาฬิกาคืนให้นาย ค. ไป ดังนี้ นาย ข. ไม่ต้องรับผิดชอบใช้ราคานาฬิกาให้แก่ นาย ก.

3.2) ถ้ามีการฟ้องคดี และผู้ซื้อไม่ได้ขอให้ศาลออกหมายเรียกผู้ขายเข้ามาในคดีด้วย ซึ่งถ้าได้เรียกแล้ว ผู้ขายพิสูจน์ได้ว่าผู้ซื้อจะชนะคดี

3.3) ถ้ามีการฟ้องคดี และผู้ซื้อได้ขอให้ศาลออกหมายเรียกผู้ขายเข้ามาในคดีแล้ว แต่ศาลได้ยกคำร้องของผู้ซื้อเพราะความผิดของผู้ซื้อเอง

9. สิทธิและหน้าที่ของผู้ซื้อ

9.1 ผู้ซื้อที่มีสิทธิ ดังนี้

- 1) ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขาย
- 2) ได้รับการส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายจากผู้ขาย
- 3) ยืดหน่วงการชำระราคาที่ยังไม่ได้ชำระไว้ได้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนได้ ถ้าผู้ซื้อพบเห็นความชำรุดบกพร่องในทรัพย์สินซึ่งตนได้รับซื้อ เว้นแต่ผู้ขายจะหาประกันที่สมควรให้ได้

9.2 ผู้ซื้อที่มีหน้าที่ ดังนี้

- 1) ต้องรับมอบทรัพย์สินที่ซื้อขาย

2) ชำระราคาให้แก่ผู้ขายตามสัญญาซื้อขาย เว้นแต่ในกรณีดังต่อไปนี้ ผู้ซื้อจะบอกปิดไม่ยอมรับทรัพย์สินที่ซื้อขายจากผู้ซื้อก็ได้ คือ

2.1) กรณีที่เป็นสังหาริมทรัพย์ ถ้าผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินมากกว่าหรือน้อยกว่าที่ตกลงกันไว้ในสัญญา แต่ถ้าผู้ซื้อยอมรับไว้ ก็ต้องชำระราคาตามส่วน

2.2) กรณีที่เป็นสังหาริมทรัพย์ ถ้าผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายปะปนกับทรัพย์สินที่ไม่ได้ตกลงซื้อขายกัน แต่ผู้ซื้อจะรับเอาทรัพย์สินไว้แต่ตามสัญญาก็ได้

2.3) กรณีที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ ถ้าผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินมากกว่าหรือน้อยกว่าที่ตกลงในสัญญาซื้อขาย หรือจะรับเอาไว้และใช้ราคาตามส่วนก็ได้ เว้นแต่เนื้อที่ที่ขาดหรือเกินนั้นมีอัตราไม่เกินร้อยละ 5 ของที่เนื้อทั้งหมดในสัญญาซื้อขาย ดังนี้แล้ว ผู้ซื้อจะต้องรับเอาไว้และใช้ราคาตามส่วน แต่ผู้ซื้ออาจจะเลิกสัญญาเสียได้ ในเมื่อการขาดตกบกพร่องหรือลำจำนวนถึงขนาดซึ่งหากผู้ซื้อได้ทราบก่อนแล้วคงจะมีได้เข้าทำสัญญาซื้อขายนั้น

10. อายุความฟ้องร้องที่เกี่ยวกับสัญญาซื้อขาย

10.1 กรณีที่ผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินน้อยกว่าหรือมากกว่าที่ตกลงกันตามสัญญาซื้อขาย ผู้ซื้อต้องฟ้องภายใน 1 ปี นับแต่วันส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขาย (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 467)

10.2 กรณีทรัพย์สินนั้นชำรุดบกพร่อง ผู้ซื้อต้องฟ้องภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ได้พบเห็นความชำรุดบกพร่อง (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 474)

10.3 กรณีรอนสิทธิผู้ซื้อ ถ้าผู้ขายไม่ได้เป็นคู่ความในคดีเดิม (คดีระหว่างผู้ซื้อกับผู้รอนสิทธิ) หรือถ้าผู้ซื้อได้ประนีประนอมยอมความกับบุคคลภายนอก หรือยอมตามที่บุคคลภายนอกเรียกร้อง ต้องฟ้องคดีภายใน 3 เดือนนับแต่วันที่คำพิพากษาในคดีเดิมถึงที่สุด หรือนับแต่วันที่มีการประนีประนอมยอมความ หรือวันที่ผู้ซื้อยอมตามที่บุคคลภายนอกเรียกร้อง แล้วแต่กรณี (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 481)

กิจกรรม 11.2.1

1. สัญญาซื้อขายมีแบบตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ อย่างไร
2. โดยหลักแล้วกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายโอนไปเป็นของผู้ซื้อเวลาใด มีข้อยกเว้นอย่างไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 11.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.2 เรื่องที่ 11.2.1)

เรื่องที่ 11.2.2 สัญญาเช่าซื้อ

ในเรื่องสัญญาเช่าซื้อจะกล่าวถึง 1) ความหมายและลักษณะของสัญญาเช่าซื้อ 2) แบบของสัญญาเช่าซื้อ 3) ความแตกต่างสัญญาเช่าซื้อกับซื้อขายเงินผ่อน 4) สิทธิและหน้าที่ของผู้เช่าซื้อ และ 5) สิทธิและหน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อ

1. ความหมายและลักษณะของสัญญาเช่าซื้อ

สัญญาเช่าซื้อ คือสัญญาซึ่งเจ้าของเอาทรัพย์สินออกให้เช่า และให้คำมั่นว่าจะขายทรัพย์สินนั้น หรือจะให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นสิทธิแก่ผู้เช่า โดยเงื่อนไขที่ผู้เช่าได้ใช้เงินเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านี้คราว (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 572 วรรคหนึ่ง)

เห็นได้ว่า สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาผสมระหว่างสัญญาเช่าและสัญญาซื้อขาย โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

- 1) ผู้ให้เช่าต้องเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อ
- 2) ผู้ให้เช่าซื้อนำทรัพย์สินของตนให้ผู้เช่าซื้อได้ใช้ประโยชน์อย่างการเช่าทรัพย์สิน
- 3) ผู้ให้เช่าซื้อให้คำมั่นว่าจะขายทรัพย์สินนั้นแก่ผู้เช่าซื้อหรือจะให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้เช่าซื้อ
- 4) ผู้เช่าซื้อจะต้องชำระเงินค่าเช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อเป็นคราวๆ (งวดๆ) จนครบตามที่ตกลงกัน ตัวอย่าง นายดำตกลงทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์กับบริษัทผู้ขายโดยนายดำจะชำระเงินค่าเช่าซื้อ 10 งวด งวดละ 100,000 บาท ระหว่างสัญญาบริษัทผู้ให้เช่าซื้อยินยอมให้นายดำนำรถยนต์นั้นไปใช้ได้แต่กรรมสิทธิ์ในรถยนต์นั้นยังเป็นของบริษัทผู้ให้เช่าซื้ออยู่ จะเป็นของนายดำก็ต่อเมื่อได้ชำระเงินงวดสุดท้ายเสร็จเรียบร้อยแล้ว

2. แบบของสัญญาเช่าซื้อ

กฎหมายกำหนดแบบของสัญญาเช่าซื้อไว้ว่า ต้องทำเป็นหนังสือ มิฉะนั้น ตกเป็นโมฆะ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 572 วรรคสอง)

“ทำเป็นหนังสือ” หมายความว่าทำเป็นลายลักษณ์อักษร โดยคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย คือผู้ให้เช่าซื้อและผู้เช่าซื้อต้องลงลายมือชื่อไว้ด้วย จะมีลายมือชื่อของพยานด้วยหรือไม่ก็ได้ ไม่ว่าทรัพย์สินที่เช่าซื้อนั้นจะเป็นอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ชนิดใดก็ตาม

ผลของการไม่ทำตามแบบ คือตกลงกันด้วยวาจา มิได้ทำเป็นหนังสือ หรือในหนังสือนั้นมีลายมือชื่อของคู่สัญญาเพียงฝ่ายเดียว ดังนี้ สัญญาเช่าซื้อนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ ใช้บังคับกันไม่ได้ และไม่มีผลผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างใด

ตัวอย่าง นายเอกเช่าซื้อรถยนต์กระบะจากนายโทโดยตกลงชำระค่าเช่าซื้อเป็นรายเดือนเป็นเวลา 10 เดือน เดือนละ 100,000 บาท ปรากฏว่าสัญญาที่ทำเป็นหนังสือนั้นมีลายมือชื่อของนายโทและพยานเท่านั้น แม้วานายเอกจะได้ชำระเงินค่าเช่าซื้อจนครบ 10 งวดแล้วก็ตาม กรรมสิทธิ์ในรถยนต์กระบะนั้นยังไม่โอนมาเป็นของนายเอก เพราะสัญญาเช่าซื้อดังกล่าวเป็นโมฆะ

สำหรับสัญญาเช่าซื้ออสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดินมีโฉนดที่ดิน แม้จะได้ทำสัญญาเช่าซื้อเป็นหนังสือและผู้เช่าซื้อชำระค่าเช่าซื้อครบถ้วนแล้ว ต้องไปจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วย มิฉะนั้น ไม่อาจยกต่อสู้บุคคลภายนอกได้ คงมีผลแต่เฉพาะคู่สัญญา เพราะการได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์นั้นมีผลไม่บริบูรณ์ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1299 วรรคหนึ่ง)

3. ความแตกต่างสัญญาเช่าซื้อกับซื้อขายเงินผ่อน

สัญญาเช่าซื้อนั้น กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อยังเป็นของผู้ให้เช่าซื้อ จนกว่าผู้เช่าซื้อจะชำระค่าเช่าซื้อครบถ้วนแล้ว ส่วนสัญญาซื้อขายเงินผ่อนนั้น กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายได้โอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่วันที่ตกลงซื้อขายกัน เพียงแต่มีข้อตกลงกันว่าให้ผู้ซื้อชำระราคาเป็นงวดๆ ได้

4. สิทธิและหน้าที่ของผู้เช่าซื้อ

4.1 สิทธิของผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อที่มีสิทธิที่จะบอกเลิกสัญญาในเวลาใดเวลาหนึ่งก็ได้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนให้แก่เจ้าของ (ผู้ให้เช่าซื้อ) โดยเสียค่าใช้จ่ายเอง (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573)

ตัวอย่าง นายเอกเช่าซื้อรถยนต์กระบะจากนายโท ในราคา 150,000 บาท โดยตกลงชำระค่าเช่าซื้อเดือนละ 15,000 บาท เป็นเวลา 10 เดือน หลังจากชำระค่าเช่าซื้อมาได้ 3 เดือน นายดำไม่ประสงค์จะใช้รถยนต์คันที่ตนเช่าซื้ออีกต่อไป ดังนี้ เมื่อนายดำได้ส่งมอบรถยนต์คืนให้แก่นายแดงแล้ว สัญญาเช่าซื้อนั้นย่อมเป็นอันระงับสิ้นไป

เหตุที่กฎหมายกำหนดให้สิทธิแก่ผู้เช่าซื้อจะบอกเลิกสัญญาเมื่อใดก็ได้ตามใจชอบด้วยการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อนั้น เพราะสัญญาเช่าซื้อได้กำหนดค่าเช่าซื้อจากค่าเช่าไปด้วยแล้ว ทำให้ค่าเช่าซื้อ มีราคาสูงกว่าค่าเช่าทรัพย์สินตามสัญญาเช่าทั่วไป ดังนั้น ผู้เช่าซื้อจึงมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อเมื่อใดก็ได้ แต่ทั้งนี้ผู้เช่าซื้อจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการส่งมอบทรัพย์สินนั้นคืนแก่เจ้าของเอง และเมื่อผู้เช่าซื้อใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อด้วยการส่งมอบทรัพย์สินคืนให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นอีกต่อไป

ถ้าผู้เช่าซื้อซึ่งค้างชำระค่าเช่าซื้อได้บอกเลิกสัญญาเช่าซื้อด้วยการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อแล้ว ยังมีหน้าที่ต้องชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระนั้นพร้อมดอกเบี้ยให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อด้วย

ตัวอย่าง นายแดงเช่าซื้อรถยนต์กระบะจากนายเขียว ในราคา 140,000 บาท ตกลงผ่อนชำระค่าเช่าซื้อจำนวน 14 เดือน เป็นเงินเดือนละ 10,000 บาท หลังจากที่นายแดงนำรถไปใช้เป็นเวลา 5 เดือน โดยไม่ได้ชำระค่าเช่าซื้อให้แก่นายเขียวเลย ถ้านายแดงบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อด้วยการนำรถยนต์คืนแก่

นายเขียวแล้ว นายแดงมีหน้าที่ต้องชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระเป็นจำนวน 50,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี ให้แก่นายเขียวด้วย

4.2 หน้าที่ของผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อที่มีหน้าที่ต้องสงวนทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสมอด้วยวิญญูชนจะพึงสงวนทรัพย์สินของตนเองและต้องบำรุงรักษาทรัพย์สินด้วยค่าใช้จ่ายของตนเอง ถ้าผู้เช่าซื้อไม่สงวนรักษาทรัพย์สินจนทำให้ทรัพย์สินนั้นเสียหายผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายดังกล่าวให้แก่เจ้าของทรัพย์สินด้วย

5. สิทธิและหน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อ

5.1 สิทธิของผู้ให้เช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิดังต่อไปนี้ คือ

1) ได้รับค่าเช่าซื้อตามสัญญาเช่าซื้อ

2) บอกลีกสัญญาเช่าซื้อ ในกรณีดังต่อไปนี้คือ

2.1) ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระเงินค่าเช่าซื้อสองคราวติดกัน

ตัวอย่าง นายเหลืองเช่าซื้อรถยนต์กระบะจากนายส้มในราคา 130,000 บาท ตกลงชำระค่าเช่าซื้อเป็นรายเดือนรวม 13 เดือน เป็นเงินเดือนละ 10,000 บาท หลังจากที่นายเหลืองชำระค่าเช่าซื้อได้ 3 เดือนแล้ว เดือนที่ 4 และ 5 ขาดส่งค่าเช่าซื้อเป็นเวลา 2 เดือนติดต่อกัน ดังนี้ นายส้มมีสิทธิบอกลีกสัญญาเช่าซื้อนั้นได้ แต่ถ้าขาดชำระค่าเช่าซื้อเดือนที่ 4 ส่วนเดือนที่ 5 ชำระตามปกติ ดังนี้ นายส้มยังไม่มีสิทธิบอกลีกสัญญาเช่าซื้อนั้นได้ เพราะยังไม่ได้ผิดนัดชำระ 2 งวดติดกัน

ข้อยกเว้น ถ้าสัญญาเช่าซื้อระบุไว้ว่าในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อเพียงงวดเดียวก็ให้ถือว่าผู้เช่าซื้อผิดสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อบอกลีกได้ ข้อตกลงเช่นนี้ใช้บังคับกันได้ และมีผลผูกพันคู่สัญญาเช่าซื้อ ดังนั้น หากผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระเงินค่าเช่าซื้องวดหนึ่งงวดใด ผู้ให้เช่าซื้อย่อมมีสิทธิบอกลีกสัญญาเช่าซื้อได้

การที่ผู้ให้เช่าซื้อใช้สิทธิบอกลีกสัญญา เพราะผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระเงินค่าเช่าซื้อสองคราวติดกันแล้ว ย่อมมีสิทธิดังนี้คือ

(1) รับเงินที่ผู้เช่าซื้อได้ชำระมาแล้วก่อนบอกลีกสัญญาได้ และ

(2) ผู้ให้เช่าซื้อมีสิทธิกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้อนั้นได้

ตัวอย่าง นายเอกเช่าซื้อรถจักรยานยนต์จากนายโทเป็นเงิน 80,000 บาท ตกลงชำระค่าเช่าซื้อเป็นเงิน เดือนละ 10,000 บาท รวม 8 เดือน นายเอกชำระค่าเช่าซื้อให้แก่ นายโทแล้ว 4 เดือน เป็นเงิน 40,000 บาท ต่อมา นายเอกขาดส่งค่าเช่าซื้อเป็นเวลา 2 เดือนติดต่อกัน เมื่อ นายโทใช้สิทธิบอกลีกสัญญาเช่าซื้อตามกฎหมายแล้ว นายโทย่อมมีสิทธิรับเงินค่าเช่าซื้อ 40,000 บาท ที่นายเอกได้ชำระมาแล้วทั้งหมดได้ และยังมีสิทธิยึดรถยนต์นั้นกลับคืนมาจากนายเอกอีกด้วย แต่จะไม่มีสิทธิเรียกให้นายเอกชำระเงินค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระอีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม ถ้ามีความเสียหายอันเกิดจากการใช้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อนั้นนอกเหนือจากที่ได้ตกลงไว้ในสัญญา ผู้ให้เช่าซื้อจะมีสิทธิที่จะเรียกค่าเสียหายนั้นจากผู้เช่าซื้อได้

อนึ่ง ในกรณีผู้เช่าซื้อกระทำผิดสัญญาเพราะผิดนัดไม่ใช้เงินซึ่งเป็นงวดสุดท้ายนั้น ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิที่จะริบบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วก่อนหน้านั้น และกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินได้ เมื่อระยะเวลาใช้เงินได้พ้นกำหนดไปอีกงวดหนึ่ง (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 วรรคสอง)

ตัวอย่าง นายเอกเช่าซื้อรถจักรยานยนต์จากนายโทในราคา 40,000 บาท ตกลงผ่อนชำระค่าเช่าซื้อเป็นรายเดือน เดือนละ 5,000 บาท รวม 8 เดือน ปรากฏว่า นายเอกชำระค่าเช่าซื้อมาแล้ว 7 เดือน ปรากฏว่า เดือนสุดท้าย นายเอกมีปัญหาการเงินไม่สามารถชำระค่าเช่าซื้อได้ ดังนี้ นายโทมีสิทธิริบเงินค่าเช่าซื้อที่นายเอกชำระมาแล้ว 7 เดือนนั้นได้ และเมื่อพ้นเดือนที่ 8 ไปแล้ว นายโทย่อมมีสิทธิยึดรถจักรยานยนต์คืนได้

สรุป กรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดสัญญาเช่าซื้อเพราะผิดนัดไม่ใช้เงินในงวดสุดท้าย ผู้ให้เช่าซื้อซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่เช่าซื้อที่มีสิทธิ ดังต่อไปนี้ คือ

- (1) ริบเงินที่ผู้เช่าซื้อได้ชำระมาแล้วทั้งหมดได้ และ
- (2) กลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้อได้เมื่อระยะเวลาใช้เงินได้พ้นกำหนด

ไปอีกงวดหนึ่งแล้ว

มีข้อสังเกตว่า ถ้าผู้ให้เช่าซื้อไม่ยอมรับชำระเงินค่าเช่าซื้องวดสุดท้าย โดยมีเจตนาไม่สุจริตเพื่อหวังจะริบค่าเช่าซื้อที่ผู้เช่าซื้อได้ชำระมาแล้วทั้งหมดและจะเอาทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนโดยอ้างว่าผู้เช่าซื้อผิดสัญญาเช่าซื้อเพราะผิดนัดไม่ใช้เงินในงวดสุดท้ายนั้น มีข้อแนะนำว่า ให้ผู้เช่าซื้อนำเงินค่าเช่าซื้องวดสุดท้ายนั้นไปวางทรัพย์ไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์ เพื่อจะได้หลุดพ้นจากหนี้้นั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 ซึ่งผู้ให้เช่าซื้อจะอ้างดังกล่าวไม่ได้

2.2) ผู้เช่าซื้อกระทำผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ

ถ้าผู้เช่าซื้อกระทำผิดสัญญาเช่าซื้อในข้อที่ไม่ใช่ส่วนสำคัญแห่งสัญญาเช่าซื้อแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อย่อมไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้

ข้อสัญญาข้อใดที่เป็นส่วนสำคัญของสัญญาเช่าซื้อนั้น ต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงแล้วแต่กรณีเป็นเรื่องไป แต่ถ้าในสัญญาเช่าซื้อระบุไว้โดยชัดแจ้งว่าข้อสัญญาใดเป็นข้อที่เป็นส่วนสำคัญแห่งสัญญาเช่าซื้อแล้ว ย่อมไม่มีปัญหา กล่าวคือหากผู้เช่าซื้อกระทำผิดสัญญาในข้อที่ระบุไว้ว่าเป็นข้อที่เป็นส่วนสำคัญแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อก็ย่อมมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อนั้นได้

ตัวอย่าง นายเอกเช่าซื้อรถยนต์ตู้จากนายโทโดยได้ระบุไว้ในสัญญาเช่าซื้อว่าให้นายเอกใช้โดยสารส่วนบุคคลเท่านั้น ห้ามไม่ให้นำไปรับส่งผู้โดยสารสาธารณะ ถ้าฝ่าฝืนถือว่า นายเอกกระทำผิดสัญญาในข้อสาระสำคัญ หากปรากฏว่านายเอกกระทำการฝ่าฝืน นายโทผู้ให้เช่าซื้อย่อมมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้ เพราะข้อสัญญานี้เป็นส่วนสำคัญแห่งสัญญาเช่าซื้อตามได้ตกลงกัน

เมื่อผู้ให้เช่าซื้อใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อเพราะเหตุที่ผู้เช่าซื้อกระทำผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิ ดังนี้

- (1) ริบเงินที่ผู้เช่าซื้อได้ชำระค่าเช่าซื้อมาแล้วก่อนบอกเลิกสัญญาได้ และ
- (2) กลับเข้าครอบครองทรัพย์สินนั้นได้

5.2 หน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อมีหน้าที่ ดังนี้

ต้องไปเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนสิทธิในทรัพย์สินที่เช่าซื้อซึ่งเป็นอสังหาริมทรัพย์ให้แก่ผู้เช่าซื้อ เมื่อผู้เช่าซื้อได้ชำระเงินค่าเช่าซื้อครบถ้วนตามสัญญาเช่าซื้อแล้ว

ตัวอย่าง นายเอกเช่าซื้อที่ดินมีโฉนดที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างจากนายโท เมื่อนายเอกชำระค่าเช่าซื้อครบถ้วนถึงงวดสุดท้ายตามสัญญาเช่าซื้อแล้ว นายโทต้องไปจดทะเบียนสิทธิทางทะเบียนในที่ดิน และสิ่งปลูกสร้างต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เปลี่ยนแปลงจากชื่อของนายโทมาเป็นชื่อของนายเอกให้เรียบร้อย

กิจกรรม 11.2.2

1. สัญญาเช่าซื้อนั้น กฎหมายกำหนดแบบไว้หรือไม่ อย่างไร
2. กรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อมีสิทธิเลิกสัญญา ริบเงินค่าเช่าซื้อที่ได้ชำระมาแล้ว และกลับเข้าครองทรัพย์สิน ได้หรือไม่

(โปรดทำกิจกรรม 11.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.2 เรื่องที่ 11.2.2)

แผนการสอนตอนที่ 11.3

สัญญากู้ยืมเงิน คำประกัน จำนอง และจำนำที่เกี่ยวกับสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 11.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียด ต่อไป

หัวเรื่อง

- 11.3.1 สัญญากู้ยืมเงิน
- 11.3.2 สัญญาคำประกัน
- 11.3.3 สัญญาจำนอง
- 11.3.4 สัญญาจำนำ

แนวคิด

1. สัญญากู้ยืมเงินเป็นสัญญาใช้สินเปลืองอย่างหนึ่งที่กฎหมายกำหนดให้มีหลักฐานสำหรับการฟ้องร้องบังคับคดี ถ้าจำนวนเงินที่กู้ยืมนั้นเกินกว่า 2,000 บาท
2. สัญญาคำประกันเป็นการประกันด้วยบุคคลซึ่งบุคคลผู้คำประกันต้องทำสัญญาผูกพันตนกับเจ้าหนี้และตกลงชำระหนี้เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้
3. สัญญาจำนองเป็นการประกันด้วยทรัพย์สินซึ่งผู้จำนองต้องนำทรัพย์สินมาตราไว้กับเจ้าหนี้ผู้รับจำนองด้วยการทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนกับพนักงานเจ้าหน้าที่ โดยไม่ต้องส่งมอบทรัพย์สินนั้น เมื่อลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ เจ้าหนี้ผู้รับจำนองย่อมบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินนั้นได้
4. สัญญาจำนำเป็นการประกันด้วยทรัพย์สินซึ่งผู้จำนำต้องนำทรัพย์สินมาส่งมอบไว้แก่เจ้าหนี้ผู้รับจำนำ เมื่อลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ เจ้าหนี้ผู้รับจำนำย่อมบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินนั้นได้

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.3.1 “สัญญากู้ยืมเงิน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายสัญญากู้ยืมเงิน หลักฐานการฟ้องร้องคดี และการนำสืบการใช้เงินได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.3.2 “สัญญาคำประกัน” แล้ว นักศึกษาอธิบายสัญญาคำประกัน สิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาคำประกัน และความระงับสิ้นไปของสัญญาคำประกันได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.3.3 “สัญญาจำนอง” แล้ว นักศึกษาอธิบายสัญญาจำนอง สิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาจำนอง และความระงับสิ้นไปของสัญญาจำนองได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.3.4 “สัญญาจำนำ” แล้ว นักศึกษาอธิบายสัญญาจำนำ สิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาจำนำ และความระงับสิ้นไปของสัญญาจำนำได้

เรื่องที่ 11.3.1

สัญญากู้ยืมเงิน

ในเรื่องสัญญากู้ยืมเงินนี้ จะกล่าวถึง 1) ความหมายและลักษณะของสัญญากู้ยืมเงิน 2) หลักฐานการฟ้องร้องบังคับคดี 3) การนำสืบการใช้เงิน 4) การคิดดอกเบี้ยเงินกู้ และ 5) การคิดดอกเบี้ยทบต้น

1. ความหมายและลักษณะของสัญญากู้ยืมเงิน

สัญญากู้ยืมเงิน เป็นสัญญาที่มีใช้เปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่ง มีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

1.1 เป็นสัญญาที่มีใช้เปลี่ยนแปลง

1.2 เป็นสัญญาที่อาจมีค่าตอบแทนหรือไม่มีค่าตอบแทนก็ได้ เช่น กำหนดดอกเบี้ยเป็นค่าตอบแทน

1.3 เป็นสัญญาที่สมบูรณ์เมื่อมีการส่งมอบเงินที่ยืมให้แก่ผู้ยืม

1.4 เป็นสัญญาที่มีวัตถุประสงค์แห่งสัญญาเป็นเงิน หมายถึง เงินตราที่ใช้ชำระหนี้ตามกฎหมายไม่ว่าเป็นเงินตราของประเทศไทยหรือต่างประเทศก็ได้

1.5 เป็นสัญญาที่โอนกรรมสิทธิ์ในเงินที่ยืมไปเป็นของผู้ยืม

1.6 เป็นสัญญาที่กฎหมายไม่ได้กำหนดแบบไว้ แม้จะทำสัญญากู้ยืมกันด้วยวาจาเมื่อมีการส่งมอบเงินที่ยืมให้แก่ผู้ยืมแล้วก็เป็นอันสมบูรณ์ แต่ต้องมีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ สำหรับสัญญากู้ยืมเงินตามจำนวนที่กฎหมายกำหนดไว้ มิฉะนั้นจะฟ้องร้องบังคับคดีกันไม่ได้ ซึ่งหมายความรวมถึงการต่อสู้คดีไม่ได้ด้วย

อนึ่ง การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐทำใบยืมเงินทดรองของหน่วยงานเพื่อใช้จ่ายในกิจการของหน่วยงานนั้นก็ดี การเล่นเกมเบี้ยหวัดก็ดี กรณีตัวแทนออกเงินทดรองไปแทนตัวก็ดี กรณีเป็นหนี้อันเกิดจากบัตรเครดิตของธนาคารก็ดี ล้วนแล้วแต่ไม่ใช่สัญญากู้ยืมเงิน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1211/2539, 2013/2517, 1080/2501 และ 1550/2539)

2. หลักฐานการฟ้องร้องบังคับคดี

สัญญากู้ยืมเงินนั้น กฎหมายไม่ได้กำหนดแบบไว้ ดังนั้น สัญญากู้ยืมเงินจึงสมบูรณ์ เมื่อผู้ยืมตกลงกู้ยืม ผู้ให้ยืมตกลงให้กู้ยืมเงินและมีการส่งมอบเงินที่กู้กันให้แก่ผู้ยืม แม้จะตกลงกันด้วยวาจา

อย่างไรก็ตาม กฎหมายกำหนดให้การกู้ยืมเงินกันเป็นจำนวนกว่าสองพันบาทขึ้นไป จะฟ้องร้องบังคับคดีกันได้ ต้องมีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ

“หลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือ” หมายความว่า หลักฐานสัญญากู้ยืมเงินที่ทำเป็นลายลักษณ์อักษรปรากฏข้อความกู้ยืมเงินกัน ไม่ว่าจะปรากฏอยู่ในรูปใด อาทิ หนังสือหลักฐานการรับเงินกู้ หนังสือรายงานการประชุม บันทึกประจำวันของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จดหมายโต้ตอบระหว่างผู้ให้ยืมกับผู้ยืม และจะทำเป็นภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศก็ได้ เนื่องจากสามารถนำลามาแปลได้ และไม่จำเป็น

ต้องทำพร้อมกันกับเวลาที่กู้ยืมเงินกัน หลักฐานดังกล่าวจะทำให้ขึ้นในภายหลังจากที่ได้กู้ยืมเงินกันแล้วก็ได้ แต่ต้องมีอยู่ก่อนหรือขณะฟ้องร้องคดีต่อศาล รวมทั้งหลักฐานที่ทำการขึ้นนั้นผู้ทำอาจไม่ได้ตั้งใจหรือมีเจตนาที่จะให้เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมก็ได้ เช่น จดหมายของผู้ยืมที่เขียนถึงคนรัก ปรากฏข้อความสัญญากู้ยืมเงินกันระหว่างผู้ยืมกับผู้ให้ยืม แม้ผู้ยืมจะไม่ได้มีเจตนาให้เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมกันก็ตาม ถ้าผู้ให้ยืมหามาได้ก็นำมาฟ้องร้องบังคับคดีผู้ยืมได้เช่นกัน

“ลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ” หมายความว่า ในหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือนั้นต้องมีลายมือชื่อผู้ยืมปรากฏอยู่ด้วย หากผู้ยืมลงลายมือชื่อไม่ได้ก็อาจใช้วิธีพิมพ์ลายนิ้วมือ หรือลงแกงไต ตราประทับ หรือทำเครื่องหมายอย่างใด โดยมีพยานลงลายมือชื่อรับรองอย่างน้อยสองคน เช่นนี้ก็เสมอกับลงลายมือชื่อได้เช่นกัน อนึ่ง พยานรับรองลายพิมพ์นิ้วมือ แกงไต ตราประทับหรือเครื่องหมายอื่นใดนั้น อาจเป็นผู้ให้ยืมก็ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 595/2523) และพยานดังกล่าวนั้นไม่จำเป็นต้องบรรลุนิติภาวะ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1154/2511) แม้จะอ่านหนังสือไม่ออกก็สามารถเป็นพยานได้เช่นกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 146/2503) แต่ถ้าหากไม่มีพยานลงลายมือชื่อรับรองก็ถือไม่ได้ว่ามีลายมือชื่อของผู้ยืม ย่อมใช้เป็นหลักฐานในการฟ้องร้องบังคับไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 531/2505, 2550/2524) และแม้ว่าผู้ยืมจะเป็นผู้เขียนเอกสารการกู้เงินด้วยลายมือตนเอง แต่มิได้ลงลายมือชื่อไว้ ก็ถือไม่ได้ว่าเอกสารนั้นเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืม (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1989/2534) อนึ่ง เมื่อมีลายมือชื่อของผู้ยืมเป็นสำคัญแล้ว ในหลักฐานแห่งการกู้ยืมนั้นจะมีลายมือชื่อผู้ให้ยืมหรือพยานด้วยหรือไม่ ย่อมไม่ใช่สาระสำคัญ และแม้มีลายมือชื่อของผู้ให้ยืมหรือพยานด้วย ก็ไม่ทำให้หลักฐานแห่งการกู้ยืมที่มีลายมือชื่อผู้ยืมนั้นเสียไป

อย่างไรก็ตาม ลายมือชื่อของบุคคลในการเขียนแต่ละครั้งอาจไม่เหมือนกัน แล้วแต่ปัจจัยหลายอย่าง เช่น การเขียนอย่างรีบร้อน รวดเร็วหรือเขียนช้า อารมณ์ในการเขียน กระดาษที่ใช้เขียน ปากกาที่ใช้ อากาศหรืออิริยาบถในการเขียน แต่หากเชื่อได้ว่าเป็นลายมือชื่อของผู้ยืมแล้วก็สามารถใช้เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืม เพื่อฟ้องร้องบังคับคดีผู้ยืมได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3920/2546)

ในทางปฏิบัติคู่สัญญาอาจทำสัญญากู้ยืมเงินกันเป็นหนังสือโดยใช้แบบพิมพ์ที่มีจำหน่ายอยู่ทั่วไป ปรากฏข้อความลงในช่องว่างของสัญญากู้ยืมเงินนั้น และลงลายมือชื่อทั้งผู้ให้ยืมและผู้ยืม ในบางกรณีมีลายมือชื่อพยานด้วย เช่นนี้สัญญากู้ยืมเงินดังกล่าวย่อมเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออยู่ในตัว เพราะปรากฏข้อความกู้ยืมเงินกันและมีลายมือชื่อผู้ยืมอยู่ด้วย และเมื่อเป็นหนังสือสัญญาต้องปิดอากรแสตมป์ก่อนที่ศาลชั้นต้นจะตัดสินชี้ขาดคดีเมื่อนำมาใช้เป็นหลักฐานในคดีให้ถูกต้องตามประมวลรัษฎากร มาตรา 118 ด้วย มิฉะนั้นจะถือว่ามิได้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ยืมมาแสดง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5520/2547)

ส่วนการกู้ยืมเงินกันเป็นจำนวนไม่เกินกว่าสองพันบาท คือกู้ยืมเงินกันสองพันบาทหรือน้อยกว่านั้น ไม่ต้องมีหลักฐานการกู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ยืมก็สามารถฟ้องร้องบังคับคดีกันได้ โดยผู้ให้ยืมอาจนำพยานบุคคลมาสืบในศาลให้เห็นถึงสัญญากู้ยืมเงินกันดังกล่าว

ข้อสังเกต การกู้ยืมเงินกว่าสองพันบาทขึ้นไปนั้น ถ้ามิได้ทำหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ยืมไว้ ผู้ให้ยืมย่อมไม่อาจนำพยานบุคคลมาสืบพิสูจน์ถึงสัญญากู้ยืมเงินดังกล่าว ซึ่งอาจเป็นเหตุให้ผู้ให้ยืมต้องเสียเงินที่กู้ไปให้แก่ผู้ยืมฟรีๆ แต่ถ้าหากได้ทำหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือลง

ลายมือชื่อผู้กู้ยืมไว้แล้ว ปรากฏภายหลังว่าหลักฐานดังกล่าวสูญหาย หรือถูกทำลายโดยเหตุสุดวิสัย หรือไม่สามารถนำต้นฉบับมาได้โดยประการอื่น เช่นนี้ ศาลอาจอนุญาตให้ผู้ยืมนำสำเนาเอกสาร หรือพยานบุคคลมาสืบแทนได้ ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 93(2) (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 203/2546)

ปัญหาสัญญากู้ยืมเงินกว่าสองพันบาทจากคำพิพากษาศาลฎีกาที่น่าสนใจ มีดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 นายคำกู้ยืมเงินนายแดง จำนวน 5,000 บาท โดยลงลายมือชื่อในสัญญากู้ยืมเงินเป็นหนังสือ แต่ไม่ระบุจำนวนเงินที่กู้ยืมไว้ในสัญญาดังกล่าว ปรากฏว่านายแดงกรอกจำนวนเงินเกินกว่าความจริงลงในสัญญานั้นในภายหลัง ต่อมาหนี้เงินกู้ถึงกำหนดชำระ ดังนี้ นายแดงไม่อาจฟ้องร้องบังคับให้นายคำชำระหนี้เงินกู้ตามจำนวนที่ปรากฏในสัญญานั้นได้ เพราะสัญญากู้ยืมซึ่งเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมดังกล่าวเป็นเอกสารปลอม (ผู้ให้ยืมมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ฐานปลอมเอกสารตามมาตรา 264 วรรคสอง) จึงเป็นสัญญากู้ยืมเงินที่ไม่มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 552/2548, 2518/2547, 1599/2542, 5189/2540, 513/2537, 3063/2531) และถ้าผู้ยืมอ้างว่ากู้ยืมเงินเป็นจำนวนน้อยกว่าที่ปรากฏในสัญญากู้ยืม สัญญากู้ยืมเงินเป็นเอกสารปลอม เช่นนี้ ผู้ให้ยืมมีหน้าที่นำสืบให้เห็นว่าสัญญากู้ยืมเงินเป็นเอกสารที่แท้จริง ถ้านำสืบไม่ได้ก็ต้องเป็นฝ่ายแพ้คดี (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1806/2546)

ตัวอย่างที่ 2 นายคำกู้ยืมเงินนายแดง จำนวน 5,000 บาท โดยลงลายมือชื่อในสัญญากู้ยืมเงินเป็นหนังสือ แต่ไม่ระบุจำนวนเงินที่กู้ยืมไว้ในสัญญาดังกล่าว ปรากฏว่านายแดงกรอกจำนวนเงินตามความเป็นจริง คือ 5,000 บาทลงในสัญญานั้นในภายหลัง ต่อมาหนี้เงินกู้ถึงกำหนดชำระ ดังนี้ นายแดงมีสิทธิฟ้องร้องบังคับให้นายคำชำระหนี้เงินกู้ตามจำนวนที่ปรากฏในสัญญานั้นได้ เพราะสัญญากู้ยืมซึ่งเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมดังกล่าวไม่เป็นเอกสารปลอม เนื่องจากการเขียนหรือกรอกข้อความลงในสัญญานั้นใครเป็นผู้เขียนหรือกรอกก็ได้ กฎหมายไม่ได้บังคับว่าต้องกระทำโดยผู้กู้ยืมเท่านั้น จึงเป็นสัญญากู้ยืมเงินที่มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญแล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5684/2548)

ตัวอย่างที่ 3 นายคำกู้ยืมเงินนายแดง จำนวน 5,000 บาท โดยลงลายมือชื่อในสัญญากู้ยืมเงินเป็นหนังสือ และระบุจำนวนเงินที่กู้ยืมจำนวน 5,000 บาท ไว้ในสัญญาดังกล่าว ปรากฏว่า นายแดงแก้ไขจำนวนเงินดังกล่าวให้สูงขึ้นกว่าความจริง เป็น 50,000 บาท ลงในสัญญานั้นในภายหลัง ต่อมาหนี้เงินกู้ถึงกำหนดชำระ ดังนี้ นายแดงไม่อาจฟ้องร้องบังคับให้นายคำชำระหนี้เงินกู้ตามจำนวนที่ปรากฏในสัญญานั้นจำนวน 50,000 บาทได้ แต่มีสิทธิฟ้องร้องบังคับให้นายคำชำระหนี้เงินกู้ตามจำนวน 5,000 บาท ตามความเป็นจริงได้ เพราะเป็นเพียงการแก้ไขเพิ่มเติมในภายหลังที่มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญแล้ว ซึ่งไม่ทำให้หลักฐานแห่งการกู้ยืมนั้นเสียไป (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 407/2542, 761/2509)

ตัวอย่างที่ 4 นายคำกู้ยืมเงินนายแดง จำนวน 5,000 บาท โดยลงลายมือชื่อในสัญญากู้ยืมเงินเป็นหนังสือ และระบุจำนวนเงินที่กู้ยืมจำนวน 5,000 บาท ไว้ในสัญญาดังกล่าว ปรากฏว่า หลังจากนั้นอีก 6 เดือน นายคำมาขอกู้เงินนายแดงอีกจำนวน 30,000 บาท นายแดงได้นำสัญญากู้ยืมเงินฉบับเดิมมา

แก้ไขจำนวนเงิน และระบุจำนวนเงินตามจำนวนที่กู้ยืมทั้งสองครั้งรวมกัน เป็นจำนวน 35,000 บาท โดยนายคำมิได้ลงลายมือชื่อกำกับตรงที่แก้ไขนั้น ต่อมาหนี้เงินกู้ทั้งสองครั้งถึงกำหนดชำระ ดังนี้ นายแดงไม่อาจฟ้องร้องบังคับให้นายคำชำระหนี้เงินกู้ครั้งหลังจำนวน 30,000 บาท เพราะสัญญากู้ยืมเงินครั้งหลังถือว่าไม่มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ แต่นายแดงมีสิทธิฟ้องร้องบังคับนายคำให้ชำระหนี้เงินกู้ครั้งแรกจำนวน 5,000 บาทได้ เพราะถือได้ว่าสัญญากู้ยืมเงินครั้งแรกมีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อ ผู้ยืมเป็นสำคัญแล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 326/2507)

ตัวอย่างที่ 5 นายคำกู้ยืมเงินนายแดง จำนวน 5,000 บาท โดยลงลายมือชื่อในสัญญากู้ยืมเงินเป็นหนังสือ และระบุจำนวนเงินที่กู้ยืมจำนวน 5,000 บาท ไว้ในสัญญาดังกล่าว ปรากฏว่า ในขณะที่ขอกู้ นั้นนายคำเปลี่ยนใจขอกู้เพิ่มอีก 30,000 บาท นายแดงจึงได้แก้ไขจำนวนเงินเสียใหม่ โดยระบุจำนวนเงินตามจำนวนที่กู้ยืมทั้งสองครั้งรวมกันเป็นเงินจำนวน 35,000 บาท โดยนายคำมิได้ลงลายมือชื่อกำกับตรงที่แก้ไขนั้น ต่อมาหนี้เงินกู้ถึงกำหนดชำระ ดังนี้ นายแดงมีสิทธิฟ้องร้องบังคับให้นายคำชำระหนี้เงินกู้ดังกล่าวจำนวน 35,000 บาท ได้ เพราะถือได้ว่าสัญญากู้ยืมเงินดังกล่าวมีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญแล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1154/2511) ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นสัญญากู้ยืมเงินในคราวเดียวกัน

ตัวอย่างที่ 6 นายคำกู้ยืมเงินนายแดง จำนวน 5,000 บาท โดยลงลายมือชื่อในสัญญากู้ยืมเงินเป็นหนังสือ และตกลงให้ระบุจำนวนเงินที่กู้ยืมเกินกว่าจำนวนที่กู้กันจริงเป็นจำนวน 8,000 บาท ไว้ในสัญญาดังกล่าว ต่อมาหนี้เงินกู้ถึงกำหนดชำระ ดังนี้ นายแดงไม่อาจฟ้องร้องบังคับให้นายคำชำระหนี้เงินกู้ตามจำนวนที่ปรากฏในสัญญานั้น 8,000 บาทได้ นายแดงคงมีสิทธิฟ้องร้องบังคับให้นายคำชำระหนี้เงินกู้ได้เพียงจำนวน 5,000 บาท ตามความเป็นจริงเท่านั้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 830/2514)

3. การนำสืบการใช้เงิน

เมื่อมีสัญญากู้ยืมเงินกันแล้ว และถึงกำหนดชำระหนี้เงินกู้ ผู้ยืมย่อมมีหน้าที่ต้องชำระหนี้เงินกู้ให้แก่ผู้ให้ยืมตามสัญญา หากผู้ยืมได้ชำระหนี้เงินกู้แล้วต่อมาผู้ให้ยืมกลับมาฟ้องร้องบังคับให้ผู้ยืมชำระหนี้เงินกู้นั้นอีก เช่นนี้ ผู้ยืมจะต้องนำสืบพิสูจน์อย่างไร

สัญญากู้ยืมเงินที่มีหลักฐานเป็นหนังสือดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้ยืมจะนำสืบว่าได้ชำระหนี้เงินกู้นั้นแล้วต้องอาศัยหลักฐานและข้อเท็จจริงดังต่อไปนี้ คือ

1) มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ให้ยืมมาแสดง หลักฐานเป็นหนังสือนั้น ต้องมีข้อความที่พอแสดงให้เห็นว่ามีการใช้เงินกันแล้ว ซึ่งอาจไม่จำเป็นต้องระบุตรงๆ ว่าได้มีการใช้เงินที่ให้กู้ก็ได้ ส่วนลายมือชื่อของผู้ให้ยืมนั้น อาจลงลายมือชื่อภายหลังจากการได้รับชำระหนี้เงินกู้แล้วก็ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1696/2523) แต่ถ้าไม่มีลายมือชื่อผู้ให้ยืมในหนังสือนั้น ย่อมถือไม่ได้ว่ามีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ให้ยืมมาแสดง และผู้ยืมจะนำสืบโดยอ้างหนังสือนั้นเป็นหลักฐานว่าได้มีการชำระหนี้แล้วเงินผู้ให้ยืมแล้วไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10612/2546)

2) ได้เวนคืนเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมนั้น เมื่อมีการชำระหนี้เงินกู้ให้แก่ผู้ให้ยืม และผู้ยืมได้ขอคืนเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมมาจากผู้ให้ยืม หรือ

3) ได้แทงเพิกถอนลงในเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมนั้น การแทงเพิกถอน หมายถึง การขีดฆ่าลงในเอกสารนั้น ซึ่งอาจกระทำโดยผู้ให้ยืมหรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากผู้ให้ยืมก็ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1254/2505)

ดังนั้น การนำสืบการใช้เงินในกรณีสัญญากู้ยืมเงินที่มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ยืมนั้น จึงต้องมีอย่างหนึ่งอย่างใดในสามอย่างข้างต้นมาแสดง มิฉะนั้นแล้วไม่อาจนำสืบได้ และจะเป็นผลให้ผู้ยืม อาจต้องชำระหนี้เงินกู้ให้แก่ผู้ให้ยืมซ้ำอีก และจะนำพยานบุคคลผู้เห็นเหตุการณ์การชำระหนี้เงินกู้นั้นมา สืบแทนก็ไม่ได้

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการนำสืบการใช้เงิน

1) การนำสืบการใช้เงินที่มีหลักฐานเป็นหนังสือนั้น กฎหมายมิได้กำหนดจำนวนเงินที่กู้ยืมกันได้ ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็สัญญากู้ยืมเงินกันเป็นจำนวนน้อยกว่าสองพันบาท หรือสองพันบาท หรือกว่า สองพันบาท ถ้าได้ทำหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ยืมแล้ว การนำสืบการใช้เงินดังกล่าว ก็ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ให้ยืมมาแสดง หรือได้เวนคืนเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมนั้น หรือได้แทงเพิกถอนลงในเอกสารนั้นแล้วด้วย

2) การนำสืบการใช้เงินดังกล่าว ไม่ใช่กับการนำสืบการใช้ดอกเบี้ย ซึ่งสามารถนำพยานบุคคลมา สืบว่าได้ชำระดอกเบี้ยให้แก่กันแล้วได้

3) การนำสืบการใช้เงินดังกล่าว ไม่ใช่กับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนจำนวนเงินที่กู้ยืมกัน เช่น การ มอบบัตรถอนเงินอัตโนมัติ (บัตร A.T.M) ให้ผู้ให้ยืมนำไปกดเพื่อเอาเงินมาหักชำระหนี้เงินกู้ (คำพิพากษา ศาลฎีกาที่ 230/2542, 5590/2540, 4643/2539) การชำระหนี้เงินกู้ด้วยการโอนเงินทางธนาคารเข้าบัญชี ของผู้ให้ยืม การชำระหนี้เงินกู้ด้วยการส่งทางไปรษณีย์ธนาคาร หรือการชำระหนี้เงินกู้ด้วยเช็ค ซึ่งสามารถ นำพยานบุคคลมาสืบพิสูจน์ได้

4. การคิดดอกเบี้ยเงินกู้

กฎหมายกำหนดห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเงินกู้เกินกว่าร้อยละสิบห้าต่อปี ถ้าในสัญญากู้ยืมเงินกำหนด ดอกเบี้ยเกินกว่านั้น เป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นกฎหมาย ที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ข้อตกลงในส่วนของดอกเบี้ยนั้นย่อมตกเป็นโมฆะทั้งหมด ผู้ให้ยืมไม่มีสิทธิเรียกร้องดอกเบี้ยจากผู้ยืมตามสัญญากู้ยืมเงินได้ คงมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้ยืมชำระหนี้ได้ เฉพาะในส่วนที่เป็นต้นเงินเท่านั้น

การที่ผู้กู้ยอมชำระดอกเบี้ยเงินกู้เกินอัตราที่กฎหมายกำหนดดังกล่าว ถือว่าเป็นการชำระหนี้ฝ่าฝืน ข้อห้ามตามกฎหมาย จึงไม่อาจเรียกร้องให้คืนเงินดอกเบี้ยนั้นได้ ตามมาตรา 411 แต่ผู้ให้กู้ก็ไม่มีสิทธิได้ ดอกเบี้ยดังกล่าว เพราะข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยนั้นเป็นโมฆะ จึงต้องนำดอกเบี้ยที่ผู้กู้ชำระไปแล้วนั้นไปหัก กับเงินต้นตามหนังสือสัญญาเงิน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 930/2561, 5376/2560 (ประชุมใหญ่))

ตัวอย่าง แดงตกลงกู้ยืมเงินขาว โดยทำสัญญากู้ยืมเงินเป็นหนังสือกำหนดให้คิดดอกเบี้ยในอัตรา ร้อยละ 1.5 ต่อเดือน เช่นนี้เป็นการคิดดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปี ต้องห้ามตามพระราชบัญญัติ ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 ข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยจึงตกเป็นโมฆะทั้งหมด ขาวจึงไม่มีสิทธิ เรียกดอกเบี้ยจากแดงได้

อนึ่ง กรณีตกลงกันว่า ให้ผู้ให้ยืมคิดดอกเบี้ยได้ตามอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้สูงสุด เช่นนี้เมื่อ ไม่ได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ชัดเจน ต้องตีความเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายลูกหนี้คือผู้ยืม กล่าวคือผู้ให้ยืมมี สิทธิคิดดอกเบี้ยได้ในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 7 เท่านั้น จะคิดในอัตราร้อยละ 15 ต่อปีไม่ได้

ปัญหาว่า หากผู้ยืมได้ชำระดอกเบี้ยเงินกู้ ซึ่งมีอัตราเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดให้แก่ผู้ให้ยืมไป บางส่วนแล้ว เช่นนี้จะเรียกคืนได้หรือไม่ ปัญหาที่ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยไว้ว่าเป็นการชำระตามอำเภอใจของ ผู้ยืมโดยรู้อยู่แล้วว่าไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ ดังนั้นผู้ยืมจึงไม่มีสิทธิเรียกคืน หรือจะนำไปหักจาก ดันเงินก็ไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1747/2532, 3864/2524)

ข้อสังเกต สัญญากู้ยืมเงินที่ผู้ยืมผิดนัดไม่ชำระหนี้เงินกู้ให้แก่ผู้ให้ยืมนั้น ผู้ยืมมีหน้าที่ต้องเสีย ดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัดนั้นด้วยในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี และหากผู้ให้กู้ยืมมีสิทธิคิดดอกเบี้ยได้สูงกว่า นั้น โดยอาศัยสัญญาที่ตกลงกันไว้ตั้งแต่ต้น ก็มีสิทธิเรียกได้ตามอัตรานั้นต่อไปจนกว่าผู้ยืมจะชำระเสร็จ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7590/2549) และการที่กฎหมายกำหนดห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละ สิบห้าต่อปีนั้น ไม่นำมาใช้กับสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารพาณิชย์ กล่าวคือ สถาบันการเงินอาจมีสิทธิ เรียกดอกเบี้ยในอัตราที่เกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปีได้ ตามพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบัน การเงิน พ.ศ.2523 ซึ่งมีสิทธิคิดดอกเบี้ยจากผู้กู้ยืมได้ในอัตราสูงสุดที่สถาบันการเงินอาจคิดได้ตามที่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังโดยคำแนะนำของธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนด

5. การคิดดอกเบี้ยทบต้น

การคิดดอกเบี้ยทบต้นสำหรับสัญญากู้ยืมเงินนั้นอาจแยกพิจารณาเป็น 2 กรณี คือ การคิดดอกเบี้ย ทบต้นในกรณีทั่วไปกับในกรณีพิเศษ ดังต่อไปนี้ คือ

5.1 การคิดดอกเบี้ยทบต้นในกรณีทั่วไป กฎหมายห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยในดอกเบี้ยที่ค้างชำระ เว้นแต่คู่สัญญาจะตกลงกันเป็นหนังสือให้เอาดอกเบี้ยที่ค้างชำระมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งปี ทบเข้ากับต้น เงินแล้วคิดดอกเบี้ยในจำนวนที่ทบเข้ากันนั้น

ดังนั้น ในกรณีที่มีการตกลงให้คิดดอกเบี้ยทบต้นได้ทันทีที่ผู้กู้ยืมผิดนัดไม่ชำระหนี้ย่อมเป็นการ ผ่าฝืนต่อกฎหมาย ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ ผู้ให้กู้ยืมย่อมไม่มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยทบต้นจากผู้กู้ยืม แต่ผู้ให้ กู้ยืมยังมีสิทธิเรียกดอกเบี้ยอย่างธรรมดาได้ ถ้าสัญญากู้ยืมเงินนั้นมีข้อตกลงให้คิดดอกเบี้ยได้ไม่เกินกว่า อัตราที่กฎหมายกำหนด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2687/2517) แต่ถ้าเป็นการตกลงกันให้เอาดอกเบี้ยที่ค้าง ชำระมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งปี ทบเข้ากับต้นเงินแล้วคิดดอกเบี้ยในจำนวนที่ทบเข้ากันนั้น โดยตกลงกัน เป็นหนังสือแล้วย่อมสามารถบังคับกันได้ แม้จะเป็นการตกลงกันไว้ตั้งแต่ขณะทำสัญญากันก็ตาม เนื่องจาก

กฎหมายมิได้บังคับว่าต้องกระทำเมื่อดอกเบียค่างชำระครบหนึ่งปีแล้วเท่านั้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2518/2530)

อนึ่ง การตกลงให้คิดดอกเบี้ยทบต้นซึ่งต้องทำเป็นหนังสือดังกล่าวข้างต้นนั้นกฎหมายมิได้กำหนดว่าต้องทำเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อของผู้กู้และผู้ให้กู้ ดังนั้นหากคู่กรณีได้ตกลงกันเป็นหนังสือแล้วแม้จะลงลายมือชื่อของผู้กู้ยืมฝ่ายเดียวก็ย่อมมีผลบังคับกันได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 325/2540)

5.2 การคิดดอกเบี้ยทบต้นในกรณีพิเศษ ในประเพณีการค้าขายที่คำนวณดอกเบี้ยทบต้นในบัญชีเดินสะพัดหรือในการค้าขายอย่างอื่นทำนองเช่นว่านี้ สามารถตกลงกันให้คิดดอกเบี้ยทบต้นได้ทันทีที่ผู้กู้ยืมผิดนัดไม่ชำระดอกเบี้ย แต่ถ้าเป็นกรณีที่ลูกค้าทำสัญญาเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคารโดยมีข้อตกลงว่า ธนาคารจะจ่ายเงินตามเช็คให้เกินจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีของลูกค้า ลูกค้าย่อมใช้เงินส่วนที่ธนาคารได้จ่ายเงินเกินบัญชีนั้นให้ธนาคารพร้อมทั้งดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดตามที่กฎหมายอนุญาตนับแต่วันที่เบิกเกินจนถึงวันที่ชำระหนี้เงินเบิกเกินคืน โดยมีได้มีข้อตกลงให้เรียกดอกเบี้ยทบต้นได้นั้น ไม่ใช่เรื่องสัญญากู้ยืมเงิน หรือการทำสัญญาบัญชีเดินสะพัดหรือการค้าอย่างอื่นในทำนองเช่นว่านั้น แต่เป็นเรื่องธนาคารจ่ายเงินตามคำสั่งของลูกค้าผู้ออกเช็คเกินกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชี ดังนั้นธนาคารจึงไม่มีสิทธิคิดดอกเบี้ยทบต้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4963/2536)

อนึ่ง เมื่อสัญญาบัญชีเดินสะพัดได้ระงับลงแล้ว เพราะลูกหนี้ตาย หรือสิ้นระยะเวลาที่กำหนดไว้ หรือเมื่อหักทอนบัญชีครั้งสุดท้าย ในกรณีที่สัญญาบัญชีเดินสะพัดไม่มีกำหนดเวลา เจ้าหนี้ย่อมไม่มีสิทธิคิดดอกเบี้ยทบต้นอีกต่อไป แต่ถ้าสัญญาบัญชีเดินสะพัดซึ่งสิ้นสุทธระยะเวลาที่กำหนดไว้แล้ว ปรากฏว่ายังมีการเดินสะพัดทางบัญชีต่อไป เช่นนี้ถือได้ว่าคู่กรณีได้ทำสัญญาบัญชีเดินสะพัดกันต่อไปโดยไม่มีกำหนดเวลา (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6186/2539)

ข้อสังเกต การตกลงกันให้คิดดอกเบี้ยทบต้นได้แม้สัญญาบัญชีเดินสะพัดได้ระงับแล้วนั้น ย่อมตกเป็นโมฆะ เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายเรื่องการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา หรือการคิดดอกเบี้ยทบต้นเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน คู่กรณีจะทำการตกลงยกเว้นไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 419/2532)

กิจกรรม 11.3.1

1. นายแสงกู้ยืมเงินนายทอง 2 ครั้ง ครั้งแรกเป็นเงินจำนวน 1,000 บาท ครั้งที่สองเป็นเงินจำนวน 3,000 บาท โดยสัญญากู้ยืมเงินทั้งสองครั้งมิได้ทำหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือชื่อนายแสงผู้ยืมไว้แต่อย่างใด ต่อมาหนี้เงินกู้ทั้งสองรายถึงกำหนดชำระ ดังนี้ นายทองจะฟ้องร้องบังคับให้นายแสงชำระหนี้เงินกู้ทั้งสองรายนั้น ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

2. นายสันต์กู้ยืมเงินนายรูปจำนวน 80,000 บาท โดยทำสัญญากู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือชื่อนายสันต์ และมอบบัตร A.T.M. ให้นายรูปไว้เพื่อนำไปกดถอนเงินจากตู้ A.T.M. ทุกวันที่ 1 ของเดือน โดยนายสันต์จะนำเงินไปเข้าบัญชีไว้เดือนละ 10,000 บาท เป็นเวลา 8 เดือน หลังจาก

นายรูปถอนเงินจากตู้ A.T.M. ไปจนครบจำนวน 80,000 บาท แล้ว นายรูปได้นำสัญญากู้ยืมนั้น มาฟ้องเรียกร้องให้นายสันต์ชำระหนี้เงินกู้ดังกล่าวอีก นายสันต์ไม่มีหลักฐานการชำระเงินลงลายมือชื่อของนายรูปมาแสดง ดังนี้ นายสันต์ต้องชำระหนี้เงินกู้ดังกล่าวอีกหรือไม่ เพราะเหตุใด

(โปรดทำกิจกรรม 11.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.3 เรื่องที่ 11.3.1)

เรื่องที่ 11.3.2

สัญญาค้ำประกัน

ในเรื่องสัญญาค้ำประกันนี้ จะกล่าวถึง 1) ความหมายของสัญญาค้ำประกัน 2) ลักษณะของสัญญาค้ำประกัน 3) หลักฐานการฟ้องร้องบังคับคดี 4) หนี้ประธาน 5) รายการที่ต้องระบุในสัญญาค้ำประกัน 6) ข้อตกลงให้ผู้ค้ำประกันรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วม 7) ข้อตกลงในสัญญาค้ำประกันเป็นโมฆะ 8) ผู้ค้ำประกันหลายคนในหนี้รายเดียว 9) สิทธิของผู้ค้ำประกัน และ 10) ผู้ค้ำประกันหลุดพ้นความรับผิด

1. ความหมายของสัญญาค้ำประกัน

สัญญาค้ำประกัน คือสัญญาซึ่งบุคคลภายนอกหนึ่งเรียกว่า “ผู้ค้ำประกัน” ตกลงกับเจ้าหนี้จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ถ้าหากลูกหนี้ไม่ยอมชำระหนี้นั้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 680)

ดังนั้น ในสัญญาค้ำประกันนั้นจึงต้องมีบุคคล 3 ฝ่าย คือ เจ้าหนี้ ลูกหนี้ และผู้ค้ำประกัน สัญญาค้ำประกันเป็นการตกลงระหว่างผู้ค้ำประกันกับเจ้าหนี้

จะเห็นได้ว่า ค้ำประกันเป็นการประกันหนี้ประธานซึ่งหมายถึงหนี้ที่ลูกหนี้ได้ก่อขึ้นระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้แล้วบุคคลภายนอกเข้ามาผูกพันตนกับเจ้าหนี้ว่า ถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หนี้

ตัวอย่าง นายแดงทำหนังสือสัญญากู้เงินจากนายขาว จำนวน 100,000 บาท โดยนายทองลงชื่อเป็นผู้ค้ำประกันหรือรับรองว่าหากนายแดงไม่ชำระหนี้เงินกู้ดังกล่าว นายทองจะชำระหนี้ให้แก่นายขาวแทนนายแดงเอง ดังนี้ สัญญาระหว่างนายทองกับนายขาวเป็นสัญญาค้ำประกัน

หนี้ของผู้ค้ำประกันที่ต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ดังกล่าวจึงเป็นหนี้อุปกรณณ์ เนื่องจากสัญญาค้ำประกันมีขึ้นเพื่อประกันหนี้ประธานนั่นเอง

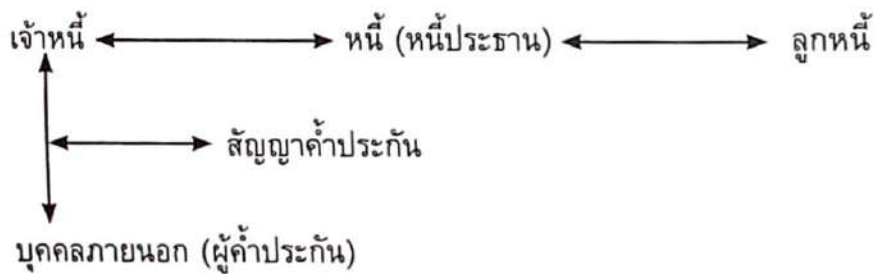
2. ลักษณะของสัญญาค้ำประกัน

สัญญาค้ำประกันมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

2.1 เป็นสัญญาที่บุคคลภายนอกเข้ามาผูกพันตนกับเจ้าหนี้ เนื่องจากค้ำประกันเป็นการประกันด้วยบุคคลเพื่อให้เจ้าหนี้มีหลักประกันการชำระหนี้ของลูกหนี้ได้มั่นคงยิ่งขึ้น ดังนั้น ผู้ค้ำประกันต้องไม่ใช่ลูกหนี้ และบุคคลภายนอกนั้นต้องเข้ามาผูกพันตนกับเจ้าหนี้ ถ้าเป็นกรณีที่บุคคลภายนอกเข้ามาผูกพันตนกับบุคคลภายนอกด้วยกันเองย่อมไม่ใช่สัญญาค้ำประกัน อาจเป็นเพียงสัญญาธรรมดาทั่วไปเท่านั้น

2.2 เป็นสัญญาที่บุคคลภายนอกเข้ามาผูกพันตนเพื่อชำระหนี้ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ นั่น กล่าวคือต้องมีหนี้ประจันระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ แล้วผู้ค้ำประกันซึ่งเป็นบุคคลภายนอกเข้ามาผูกพันตนที่จะรับผิดชอบชำระหนี้ประจันนั้นให้แก่เจ้าหนี้ในกรณีที่ลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้

ดังภาพต่อไปนี้

2.3 เป็นสัญญาที่ไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากลูกหนี้ เนื่องจากสัญญาค้ำประกันเป็นสัญญาระหว่างเจ้าหนี้กับผู้ค้ำประกันซึ่งเป็นบุคคลภายนอก ลูกหนี้ไม่ได้เป็นคู่สัญญาค้ำประกันแต่อย่างใด ดังนั้น ลูกหนี้จะให้ความยินยอมด้วยหรือไม่ จึงไม่ใช่สาระสำคัญของการเกิดขึ้นของสัญญาค้ำประกันดังกล่าว

2.4 เป็นสัญญาที่ไม่มีแบบตามกฎหมาย กล่าวคือ เป็นสัญญาที่สมบูรณ์เมื่อมีการตกลงผูกพันกันระหว่างผู้ค้ำประกันซึ่งเป็นบุคคลภายนอกกับเจ้าหนี้ ไม่ว่าจะตกลงกันด้วยวาจาหรือทำเป็นลายลักษณ์อักษร

3. หลักฐานการฟ้องร้องบังคับคดี

การจะฟ้องร้องบังคับคดีกันตามสัญญาค้ำประกันได้นั้น ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกันเป็นสำคัญ หลักฐานเป็นหนังสือนี้ไม่จำเป็นต้องมีลายมือชื่อเจ้าหนี้ด้วยก็ได้ และการนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีไม่จำเป็นต้องปิดอากรแสตมป์ตามประมวลระมวลราชการ

ดังนั้น หนังสือสัญญาค้ำประกันที่มีแต่เพียงลายมือชื่อผู้ค้ำประกันเพียงฝ่ายเดียว ย่อมเป็นเพียงหลักฐานเป็นหนังสือเท่านั้น มิใช่หนังสือสัญญาค้ำประกัน แม้ไม่ปิดอากรแสตมป์ก็ใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีได้

หลักฐานเป็นหนังสือ นั้น กฎหมายมิได้กำหนดไว้ให้ต้องมีข้อความบรรจุอยู่ในเอกสารฉบับเดียวกัน อาจเป็นข้อความที่รวบรวมจากเอกสารหลายฉบับที่เกี่ยวข้องเป็นเรื่องเดียวกันก็ได้ และหลักฐานเป็นหนังสือดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องทำขึ้นพร้อมกับนี้ประธานหรือขณะทำสัญญาค้ำประกัน จะกระทำขึ้นหลังจากที่สัญญาค้ำประกันได้เกิดขึ้นแล้วก็ได้

4. หนีประธาน

หนีประธาน หมายถึง หนีระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้

หนีที่ค้ำประกันกันได้มีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

4.1 หนีอันสมบูรณ์ หมายถึง หนีที่ไม่ตกเป็นโมฆะสูญเปล่าหรือเสียเปล่าไป เพราะเหตุใดเหตุหนึ่ง เช่น มีวัตถุประสงค์พันธวิสัย ต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ไม่ได้ทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด หรือเกิดจากความสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญของนิติกรรม เป็นต้น

สำหรับหนีที่เกิดจากนิติกรรมที่เป็นโมฆียะ หากไม่มีการบอกล้างก็ยังเป็นหนีที่สมบูรณ์อยู่ซึ่งสามารถค้ำประกันกันได้

4.2 หนีในอนาคต หมายถึง หนีที่อาจเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ในอนาคต ในขณะที่สัญญาค้ำประกันนั้นนั้นยังไม่เกิดขึ้น เช่น สัญญาค้ำประกันบุคคลเข้าทำงาน หรือสัญญาค้ำประกันผู้รับทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1496/2523 และ 3579/2536) เป็นต้น

4.3 หนีที่มีเงื่อนไข หมายถึง หนีที่ยังไม่เกิดขึ้นในขณะที่ทำสัญญาค้ำประกัน แต่จะเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์เมื่อมีเหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดในอนาคตที่ไม่แน่นอนอันเป็นเงื่อนไขบังคับก่อนเกิดขึ้นตามที่กำหนดไว้ เช่น สัญญาค้ำประกันผู้ซื้อตามสัญญาซื้อขายรถยนต์ที่ผู้ซื้อตกลงจะชำระราคารถยนต์เมื่อสำเร็จปริญญาตรีแล้ว เป็นต้น

สำหรับสัญญาค้ำประกันหนีในอนาคตหรือหนีมีเงื่อนไขดังกล่าวนี้ เพื่อที่จะได้ทราบขอบเขตความรับผิดของผู้ค้ำประกันอย่างชัดเจน กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่าในสัญญาค้ำประกันหนีนั้นต้องระบุรายการ 4 ประการ ดังต่อไปนี้ไว้ในหนังสือสัญญาค้ำประกันหรือหนังสือหลักฐานสัญญาค้ำประกัน แล้วแต่กรณี คือ

1) วัตถุประสงค์ในการก่อหนี้รายที่ค้ำประกัน เช่น การเข้าทำงานของบุคคล ซึ่งขอบเขตความรับผิดของผู้ค้ำประกันจะอยู่ในวัตถุประสงค์ดังกล่าว หากลูกหนี้ก่อหนี้ขึ้นนอกเหนือจากวัตถุประสงค์ดังกล่าว ย่อมไม่อยู่ในความรับผิดของผู้ค้ำประกันแต่อย่างใด

2) ลักษณะของมูลหนี้ เพื่อให้ทราบอย่างชัดเจนว่ามูลหนี้ใดที่ผู้ค้ำประกันจะต้องรับผิด เช่น หนี้ละเมิด เป็นต้น ดังนั้น หากเป็นมูลหนี้อื่นที่ลูกหนี้ก่อขึ้นย่อมไม่อยู่ในความรับผิดของผู้ค้ำประกัน

3) จำนวนเงินสูงสุดที่ค้ำประกัน ทำให้รู้ถึงความรับผิดขั้นสูงสุดของผู้ค้ำประกันเพื่อเป็นประโยชน์ในการตัดสินใจของผู้ค้ำประกันในการเข้าค้ำประกันหนีนั้นด้วย เช่น ตกลงกันว่าผู้ค้ำประกันรับผิดไม่เกินจำนวนเงิน 200,000 บาท เป็นต้น

4) ระยะเวลาในการก่อกำหนดที่จำเป็นจะกำปรกัน หมายถึง ระยะเวลาที่ลูกหนี้จะก่อกำหนดที่ประธานและ ผู้ค้าตกลงกำปรกันหนี้ในช่วงเวลาใด เพื่อให้รู้ถึงระยะเวลาแน่นอนที่ผู้ค้ากำปรกันอาจจะต้องรับผิดชอบ เว้นแต่ เป็นสัญญากำปรกันเพื่อกิจการเนื่องกันไปหลายคราว เช่น สัญญากำปรกันบุคคลเข้าทำงานที่ไม่มีกำหนด ระยะเวลา

ผลของการไม่ระบุนายการทั้ง 4 ประการดังกล่าวนั้น จะทำให้สัญญากำปรกันตกเป็นโมฆะ ยกเว้นสัญญากำปรกันเพื่อกิจการเนื่องกันไปหลายคราวจะไม่ระบุนระยะเวลาในการก่อกำหนดที่จำเป็นจะกำปรกัน ก็ได้ เช่น สัญญากำปรกันบุคคลเข้าทำงานที่ไม่มีกำหนดเวลาดังกล่าว

5. รายการที่ต้องระบุในสัญญากำปรกัน

สัญญากำปรกันไม่ว่าจะเป็นสัญญากำปรกันหนี้อันสมบูรณ์ที่มีอยู่แล้วในขณะที่กำปรกัน หรือ กำปรกันหนี้ในอนาคต หรือหนี้มีเงื่อนไขนั้น ต้องระบุนายการต่อไปนี้ไว้โดยชัดแจ้ง

5.1 หนี้ หมายถึง หนี้ในทางแพ่ง เช่น หนี้ละเมิด หนี้ค่าภาษีอากร เป็นต้น

5.2 สัญญาที่กำปรกัน หมายถึง สัญญาที่ก่อให้เกิดหนี้ เช่น สัญญากู้ยืมเงิน สัญญาเช่าซื้อรถยนต์ เป็นต้น

ผู้ค้ากำปรกันย่อมรับผิดชอบเฉพาะหนี้หรือสัญญาที่ระบุไว้เท่านั้น หากมีข้อตกลงเกี่ยวกับสัญญา กำปรกันที่ตกลงกันให้ผู้ค้ากำปรกันรับผิดชอบนอกเหนือไปจากหนี้หรือสัญญาที่กำปรกันไว้ เช่น ตกลงให้ลูก หนี้ต้องรับผิดชอบในหนี้ทั้งปวงที่เกิดขึ้น ย่อมตกเป็นโมฆะ

6. ข้อตกลงให้ผู้ค้ากำปรกันรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วม

ในทางปฏิบัติเจ้าหนี้ส่วนใหญ่มักอาศัยความได้เปรียบในฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่ากำหนด ข้อตกลงในสัญญากำปรกันให้ผู้ค้ากำปรกันต้องรับผิดชอบอย่างเดียวกับลูกหนี้ร่วมหรือในฐานะเป็นลูกหนี้ร่วม ดังนั้นสัญญากำปรกันใดที่มีข้อตกลงในสัญญาที่กำหนดให้ผู้ค้ากำปรกันต้องรับผิดชอบอย่างเดียวกับลูกหนี้ร่วม หรือในฐานะเป็นลูกหนี้ร่วมดังกล่าว ข้อตกลงนั้นตกเป็นโมฆะ อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นสำหรับผู้ค้ากำปรกัน ซึ่งเป็นนิติบุคคลซึ่งยินยอมเข้าผูกพันตนเพื่อรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วมหรือในฐานะเป็นลูกหนี้ร่วม เช่นนี้แล้ว ข้อตกลงดังกล่าวไม่เป็นโมฆะ มีผลให้ผู้ค้ากำปรกันซึ่งเป็นนิติบุคคลนั้นไม่มีสิทธิเงี่ยงในการที่จะให้เจ้าหนี้ ไปเรียกร้องชำระหนี้เอาแก่ลูกหนี้ก่อน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 688 มาตรา 689 และสิทธิขอให้เจ้าหนี้บังคับเอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้ที่เจ้าหนี้ยึดถือไว้เป็นประกันตามมาตรา 690 หาได้ ทำให้นิติบุคคลนั้นกลายเป็นลูกหนี้ร่วมกับลูกหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 291 ไม่ เช่น ธนาคารพาณิชย์ที่ออกหนังสือสัญญากำปรกันการรับเหมาก่อสร้างให้แก่เจ้าหนี้ของลูกค้าซึ่งเป็น ลูกหนี้ตามสัญญาการรับเหมาก่อสร้างกับเจ้าหนี้นั้น โดยตกลงยินยอมรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วมหรือในฐานะเป็น ลูกหนี้ร่วม ซึ่งเป็นไปตามปกติประเพณีธุรกิจการค้าที่ธนาคารพาณิชย์นั้นได้ค่าธรรมเนียมจากลูกค้าที่มา ขอให้ออกหนังสือสัญญากำปรกันดังกล่าวและทำให้เกิดความมั่นใจแก่เจ้าหนี้ว่าเมื่อลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ จะสามารถเรียกร้องได้จากธนาคารพาณิชย์นั้นได้ทันที

สรุป ข้อตกลงที่กำหนดให้ผู้ค้าประกันซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาต้องรับผิดชอบอย่างเดียวกับลูกหนี้ร่วมหรือในฐานะเป็นลูกหนี้ร่วม ไม่ว่าจะผู้ค้าประกันนั้นจะยินยอมด้วยหรือไม่ ข้อตกลงนั้นย่อมตกเป็นโมฆะทั้งสิ้น ส่วนข้อตกลงที่กำหนดให้ผู้ค้าประกันซึ่งเป็นนิติบุคคลรับผิดชอบอย่างเดียวกับลูกหนี้ร่วมหรือในฐานะเป็นลูกหนี้ร่วมเฉพาะที่ผู้ค้าประกันนั้นยินยอมด้วยไม่ตกเป็นโมฆะและมีผลใช้บังคับได้

ข้อสังเกต ในทางปฏิบัติการใช้หนังสือสัญญาค้ำประกันสำเร็จรูปซึ่งมีข้อตกลงที่กำหนดให้ผู้ค้าประกันต้องรับผิดชอบอย่างเดียวกับลูกหนี้ร่วมหรือในฐานะเป็นลูกหนี้ร่วม เช่นนี้ เฉพาะข้อตกลงนั้นเท่านั้นที่เป็นโมฆะ มิได้ทำให้สัญญาค้ำประกันทั้งฉบับตกเป็นโมฆะไปด้วย และในกรณีที่ผู้ค้าประกันถูกเจ้าหนี้ฟ้องเป็นคดีต่อศาลแล้ว หลังจากนั้นผู้ค้าประกันตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับเจ้าหนี้โดยยอมรับผิดร่วมกับลูกหนี้ เช่นนี้ ข้อตกลงดังกล่าวใช้บังคับได้ ซึ่งศาลมีอำนาจพิพากษาตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นได้

7. ข้อตกลงในสัญญาค้ำประกันเป็นโมฆะ

ข้อตกลงในสัญญาค้ำประกันที่แตกต่างไปจากบทบัญญัติของมาตราในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังต่อไปนี้ ซึ่งเป็นภาระแก่ผู้ค้าประกันเกินสมควร ย่อมตกเป็นโมฆะ คือ

7.1 มาตรา 681 วรรคหนึ่ง ที่กำหนดให้สัญญาค้ำประกันมีได้แต่เฉพาะหนี้อันสมบูรณ์ ดังนั้น ถ้าในสัญญาค้ำประกันมีข้อตกลงให้มีสัญญาค้ำประกันหนี้ที่ไม่สมบูรณ์ เช่น หนี้ค่ายาเสพติดที่เป็นโมฆะ ข้อตกลงนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ

7.2 มาตรา 681 วรรคสอง ที่กำหนดให้สัญญาค้ำประกันหนี้ในอนาคตหรือหนี้มีเงื่อนไขต้องระบุวัตถุประสงค์ในการก่อหนี้รายที่ค้ำประกัน ลักษณะของมูลหนี้ จำนวนเงินสูงสุดที่ค้ำประกัน และระยะเวลาในการก่อหนี้ที่จะค้ำประกัน เว้นแต่เป็นสัญญาค้ำประกันเพื่อกิจการเนื่องกันไปหลายคราวตามมาตรา 699 ดังนั้น ถ้าในสัญญาค้ำประกันมีข้อตกลงให้ผู้ค้าประกันรับผิดชอบนอกเหนือไปจากวัตถุประสงค์ในการก่อหนี้รายที่ค้ำประกัน ลักษณะของมูลหนี้ จำนวนเงินสูงสุดที่ค้ำประกัน หรือระยะเวลาในการก่อหนี้ที่จะค้ำประกัน ซึ่งมีใช้สัญญาค้ำประกันเพื่อกิจการเนื่องกันไปหลายคราว ข้อตกลงนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ

7.3 มาตรา 681 วรรคสาม ที่กำหนดให้สัญญาค้ำประกันต้องระบุหนี้หรือสัญญาที่ค้ำประกันไว้โดยชัดแจ้ง ดังนั้น ถ้าในสัญญาค้ำประกันมีข้อตกลงให้ผู้ค้าประกันรับผิดชอบนอกเหนือไปจากหนี้หรือสัญญาที่ค้ำประกันซึ่งระบุไว้ในสัญญาค้ำประกันนั้น ข้อตกลงนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ

7.4 มาตรา 686 ที่กำหนดให้เจ้าหนี้มีหนังสือบอกกล่าวไปยังผู้ค้าประกันภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ถูกหนี้ผิดนัด ก่อนที่จะเรียกให้ผู้ค้าประกันชำระหนี้ ดังนั้น ถ้าในสัญญาค้ำประกันมีข้อตกลงให้ผู้ค้าประกันชำระหนี้เมื่อลูกหนี้ผิดนัดโดยเจ้าหนี้ไม่ต้องมีหนังสือบอกกล่าวไปยังผู้ค้าประกันก่อน ข้อตกลงนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ

7.5 มาตรา 694 ที่กำหนดให้ ผู้ค้าประกันยกข้อต่อสู้ทั้งหลายซึ่งลูกหนี้มีต่อเจ้าหนี้ขึ้นต่อสู้ได้ด้วย นอกจากข้อต่อสู้ซึ่งผู้ค้าประกันมีต่อเจ้าหนี้แล้ว ดังนั้น ถ้าในสัญญาค้ำประกันมีข้อตกลงห้ามมิให้ผู้ค้าประกันยกข้อต่อสู้ทั้งหลายซึ่งลูกหนี้มีต่อเจ้าหนี้ขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ ข้อตกลงนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ

7.6 มาตรา 698 ที่กำหนดให้ผู้ค้าประกันหลุดพ้นจากความรับผิดเมื่อหนี้ของลูกหนี้ระงับสิ้นไป ไม่ว่าเพราะเหตุใดๆ ดังนั้น ถ้าในสัญญาค้ำประกันมีข้อตกลงให้ผู้ค้าประกันต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้แม้หนี้ของลูกหนี้จะระงับสิ้นไปแล้ว ข้อตกลงนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ

7.7 มาตรา 699 ที่กำหนดให้ผู้ค้าประกันบอกกล่าวเลิกสัญญาค้ำประกันแก่เจ้าหนี้เพื่อกิจการเนื่องกันไปหลายคราวไม่มีจำกัดเวลาเป็นคุณแก่เจ้าหนี้ในคราวใดอันเป็นอนาคตได้ ดังนั้น ถ้าในสัญญาค้ำประกันมีข้อตกลงห้ามมิให้ผู้ค้าประกันบอกเลิกสัญญาค้ำประกันดังกล่าว ข้อตกลงนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ

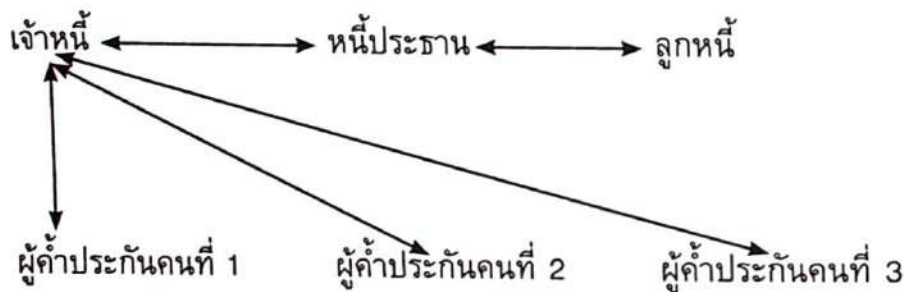
บทบัญญัติของมาตราดังกล่าวข้างต้นนั้น มีไว้เพื่อคุ้มครองผู้ค้าประกันมิให้รับผิดชอบเกินสมควร ถือว่าเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนคู่สัญญาค้ำประกันคือเจ้าหนี้กับผู้ค้าประกันจึงไม่อาจตกลงยกเว้นกันได้

ข้อสังเกต เฉพาะข้อตกลงที่แตกต่างไปจากบทบัญญัติของมาตราดังกล่าวเท่านั้นที่เป็นโมฆะ มิได้ทำให้สัญญาค้ำประกันทั้งฉบับตกเป็นโมฆะ และข้อตกลงอื่นๆ ในสัญญาค้ำประกันที่มีได้ฝ่าฝืนบทบัญญัติของมาตราดังกล่าวย่อมสมบูรณ์มีผลใช้บังคับได้ต่อไป

8. ผู้ค้ำประกันหลายคนในหนี้รายเดียว

หนี้ประธานรายเดียวอาจมีผู้ค้ำประกันหลายคนได้โดยผู้ค้ำประกันแต่ละคนได้เข้าผูกพันตนต่อเจ้าหนี้คนเดียวกัน ซึ่งการทำสัญญาค้ำประกันดังกล่าวไม่จำเป็นต้องทำพร้อมกัน และผู้ค้ำประกันหลายคนนั้นก็ไม่ต้องรู้จักกัน

ดังภาพต่อไปนี้

สัญญาค้ำประกันหนี้รายเดียวโดยมีผู้ค้ำประกันหลายคน เป็นผลให้ผู้ค้ำประกันเหล่านั้นต้องรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วมกัน กล่าวคือเมื่อลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกให้ผู้ค้ำประกันคนหนึ่งคนใดชำระหนี้สิ้นเชิงหรือแต่บางส่วนก็ได้ และผู้ค้ำประกันแต่ละคนจะต้องรับผิดชอบชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้โดยสิ้นเชิง (ทั้งหมด) และถ้าเจ้าหนี้ปลดหนี้ให้แก่ผู้ค้ำประกันคนหนึ่ง ย่อมเป็นประโยชน์แก่ผู้ค้ำประกันคนอื่นๆ เท่าส่วนที่ได้ปลดให้ หรือเมื่อผู้ค้ำประกันคนหนึ่งคนใดชำระหนี้แทนลูกหนี้ไปแล้ว ย่อมรับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้ไล่เบี้ยเอาแก่ผู้ค้ำประกันคนอื่นๆ ได้ตามส่วนความรับผิดของแต่ละคนซึ่งถ้าไม่ได้ตกลงกันไว้ แต่ละคนต้องรับผิดชอบเป็นส่วนเท่าๆ กัน

ตัวอย่าง นายชัยกู้ยืมเงินนายกล้าจำนวน 30,000 บาท โดยมีนายขาว นายเขียว และนายม่วง เข้าค้ำประกันหนี้รายนั้น เช่นนี้เมื่อนายชัยผิดนัดไม่ชำระหนี้ให้แก่นายกล้า นายกล้ามีสิทธิเรียกให้นายขาว นายเขียว หรือนายม่วงชำระหนี้ให้แก่ตนได้ หากนายกล้าเรียกให้นายขาวชำระหนี้ทั้งหมดสิ้นเชิง นายขาว ต้องชำระหนี้ให้นายกล้าทั้งหมด 30,000 บาท นายขาวจะขอชำระเพียง 10,000 บาท ไม่ได้ เพราะ นายขาวต้องรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วม และเมื่อนายขาวชำระหนี้ให้นายกล้าทั้งหมด 30,000 บาทแล้ว นายขาวมีสิทธิที่จะไปไล่เบี้ยเอาแก่นายเขียว และนายม่วงได้คนละ 10,000 บาท

9. สิทธิของผู้ค้ำประกัน

ผู้ค้ำประกันมีสิทธิดังต่อไปนี้ คือ

9.1 ก่อนการชำระหนี้ ผู้ค้ำประกันมีสิทธิดังนี้

9.1.1 เกียงครั้งที่ 1 ให้เจ้าหนี้ไปเรียกร้องชำระหนี้จากลูกหนี้ก่อน เว้นแต่ลูกหนี้ตกเป็นบุคคลล้มละลาย หรือไม่ปรากฏว่าลูกหนี้ไปอยู่ ณ ที่ใด

9.1.2 เกียงครั้งที่ 2 เมื่อเจ้าหนี้ไปเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้ว ไม่ได้ จึงมาเรียกให้ผู้ค้ำประกันชำระหนี้อีก ผู้ค้ำประกันมีสิทธิเกียงครั้งที่ 2 ได้ ถ้าผู้ค้ำประกันพิสูจน์ได้ว่าลูกหนี้มีทางชำระหนี้ได้ทั้งหมด หรือบางส่วน และการที่จะบังคับชำระหนี้หนี้ไม่เป็นกรยาก ดังนี้ เจ้าหนี้ก็ต้องไปบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อน

9.1.3 ให้บังคับเอาแก่ทรัพย์สินของเจ้าหนี้ที่เจ้าหนี้อยึดถือไว้เป็นประกันก่อน หากไม่พอชำระหนี้จึงเรียกให้ผู้ค้ำประกันชำระหนี้ส่วนที่เหลือได้

ตัวอย่าง นายมุกดากู้เงินจากนายสังคมจำนวน 50,000 บาท โดยจำนำสร้อยคอทองคำราคา 20,000 บาทไว้เป็นประกันด้วย หนี้เงินกู้มีนายदनัยเป็นผู้ค้ำประกัน ต่อมานายมุกดาผิดนัดไม่ชำระหนี้ นายสังคมจะต้องบังคับจำนำเอาสร้อยคอทองคำนั้น ถ้าเหลือหนี้ค้างเท่าใดจึงมาเรียกให้นายदनัยชำระส่วนที่เหลือต่อไป

9.1.4 สิทธิยกข้อต่อสู้ทั้งหลายของลูกหนี้ที่มีต่อเจ้าหนี้ขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ เช่น ต่อสู้ว่าลูกหนี้ได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แล้ว หรือเจ้าหนี้ได้ปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้แล้ว หรือลูกหนี้ได้หักกลบลบหนี้กับเจ้าหนี้แล้ว เป็นต้น

9.2 ภายหลังการชำระหนี้ ผู้ค้ำประกันมีสิทธิดังนี้

9.2.1 ไล่เบี้ยเอาคืนจากลูกหนี้เท่าจำนวนที่ได้ใช้แทนลูกหนี้ไปแล้วได้

ตัวอย่าง นายมุกดากู้เงินจากนายสังคมจำนวน 50,000 บาท โดยจำนำสร้อยคอทองคำราคา 20,000 บาทไว้เป็นประกันด้วย หนี้เงินกู้มีนายदनัยเป็นผู้ค้ำประกัน หลังจากที่นายมุกดาผิดนัดไม่ชำระหนี้ และนายสังคมบังคับจำนำเอาสร้อยคอทองคำนั้นได้ 18,000 บาท นายदनัยชำระหนี้ให้นายสังคมไปจำนวน 32,000 บาท ย่อมมาไล่เบี้ยเอาคืนจากนายมุกดาได้

9.2.2 เข้ารับช่วงสิทธิบรรดาที่เจ้าหนี้มีสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ได้

ตัวอย่าง นายมุกดาจ่ายเงินจากนายสังคมจำนวน 50,000 บาท โดยจำนำสร้อยคอทองคำราคา 20,000 บาทไว้เป็นประกันด้วย หนี้เงินกู้นั้นมีนายदनัยเป็นผู้ค้ำประกัน หลังจากที่นายมุกดาผิดนัดไม่ชำระหนี้ นายदनัยชำระหนี้ให้นายสังคมไปทั้งหมด ดังนี้ นายदनัยเข้ารับช่วงสิทธิในการบังคับจำนำสร้อยคอทองคำนั้นได้ และถ้าไม่พอ ย่อมมาไล่เบียดเอาคืนจากนายมุกดาต่อไปได้

10. ผู้ค้ำประกันหลุดพ้นความรับผิด

ผู้ค้ำประกันหลุดพ้นความรับผิด ไม่ต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ในกรณีดังต่อไปนี้

10.1 หนี้ประธาระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้ระงับสิ้นไป เพราะลูกหนี้ชำระหนี้ทั้งหมดแล้ว เจ้าหนี้ปลดหนี้ให้ เป็นต้น

10.2 เจ้าหนี้อยอมผ่อนเวลาให้แก่ลูกหนี้ สำหรับหนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระแน่นอน โดยผู้ค้ำมิได้ยินยอมด้วย (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 700)

ตัวอย่าง นายเพชรจ่ายเงินจากนายทองจำนวน 100,000 บาท กำหนดชำระคืนภายใน 2 ปี โดยมีนายเงิน เป็นผู้ค้ำประกัน ต่อมาเมื่อครบ 2 ปี นายทองขยายเวลาการชำระหนี้ให้นายเพชรต่อไปอีก 6 เดือน โดยนายเงินไม่รู้เรื่อง ดังนี้ นายเงินยอมหลุดพ้นความรับผิดในหนี้หนี้ในฐานะผู้ค้ำประกัน แต่ถ้านายเงิน ยินยอมด้วยในการผ่อนเวลาดังกล่าว เช่นนี้ ยังคงต้องรับผิดตามสัญญาผู้ค้ำประกันอยู่

10.3 เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระแล้วผู้ค้ำประกันขอชำระหนี้แทนลูกหนี้ แต่เจ้าหนี้ไม่ยอมรับชำระหนี้ นั้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 701)

กิจกรรม 11.3.2

นายสมชายทำหนังสือสัญญากู้ยืมเงินนายสมพงษ์จำนวน 500,000 บาท กำหนดชำระหนี้เงินกู้อีก 3 ปี ต่อมานายพงษ์ศักดิ์ตกลงเข้าทำสัญญาผู้ค้ำประกันหนี้ดังกล่าวต่อนายสมพงษ์ ในสัญญาผู้ค้ำประกันมีข้อตกลงให้นายพงษ์ศักดิ์รับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วมกับนายสมชายด้วย ต่อมาหนี้เงินกู้ถึงกำหนด นายสมชายผิดนัดชำระหนี้ นายสมพงษ์มาเรียกร้องให้นายพงษ์ศักดิ์รับผิดชอบชำระหนี้หนี้ในฐานะผู้ค้ำประกัน แต่นายพงษ์ศักดิ์ก็ขี้ใจไปเรียกร้องเอาจากนายสมชายก่อน นายสมพงษ์เห็นว่าสัญญาผู้ค้ำประกันมีข้อตกลงให้นายพงษ์ศักดิ์รับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วมกับนายสมชายแล้ว ดังนั้น นายพงษ์ศักดิ์จึงไม่มีสิทธิเรียกร้องดังกล่าว ดังนี้ ความเข้าใจของนายสมพงษ์ถูกต้องหรือไม่

(โปรดทำกิจกรรม 11.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.3 เรื่องที่ 11.3.2)

เรื่องที่ 11.3.3

สัญญาจำนอง

ในเรื่องสัญญาจำนองนี้ จะกล่าวถึง 1) ความหมายของสัญญาจำนอง 2) ลักษณะของสัญญาจำนอง 3) ทรัพย์สินที่จำนองได้ 4) ข้อความที่ต้องมีในสัญญาจำนอง 5) ข้อตกลงในสัญญาจำนองที่ใช้บังคับกันไม่ได้ตามกฎหมาย 6) ข้อตกลงเกี่ยวกับการจำนองที่เป็นโมฆะ 7) สิทธิและหน้าที่ของผู้รับจำนอง 8) สิทธิและหน้าที่ของผู้จำนอง 9) การบังคับจำนองและผลทางกฎหมาย และ 10) ความระงับสิ้นไปของสัญญาจำนอง

1. ความหมายของสัญญาจำนอง

สัญญาจำนอง คือ สัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้จำนอง เอาทรัพย์สินตราไว้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่าผู้รับจำนอง เป็นประกันการชำระหนี้โดยไม่ส่งมอบทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้รับจำนอง (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 702)

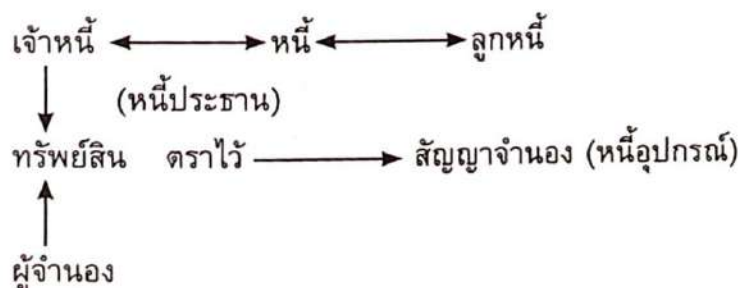
2. ลักษณะของสัญญาจำนอง

สัญญาจำนองมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

2.1 เป็นสัญญาที่บุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้จำนองเอาทรัพย์สินตราไว้แก่เจ้าหน้าที่ผู้รับจำนอง เพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ของลูกหนี้ซึ่งมีอยู่แล้วในขณะที่ทำสัญญาจำนอง หรืออาจมีขึ้นในอนาคตก็ได้ โดยไม่ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่จำนอง ถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหน้าที่ บุคคลซึ่งเป็นผู้รับจำนองมีสิทธิบังคับจำนองเอาแก่ทรัพย์สินดังกล่าว

บุคคลซึ่งเป็นผู้จำนองนั้น จะเป็นบุคคลภายนอก หรือลูกหนี้ก็ได้ แต่ผู้จำนองดังกล่าวต้องเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่นำมาจำนองด้วย เว้นแต่เจ้าของทรัพย์สินที่มีการนำมาจำนองประเภทเงินเลื้อยอย่างร้ายแรง เช่น เจ้าของที่ดินมีโฉนดที่ดินลงลายมือชื่อในหนังสือมอบอำนาจโดยไม่กรอกข้อความ เป็นเหตุให้ผู้อื่นนำไปกรอกข้อความว่าให้นำไปจำนองได้ และผู้รับจำนองเชื่อโดยสุจริตว่ามีการมอบอำนาจกันจริงจึงรับจำนองไว้ ดังนี้ สัญญาจำนองดังกล่าวใช้บังคับกันได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8929/2542 (ประชุมใหญ่) และ 10721/2546) ส่วนผู้รับจำนองต้องเป็นเจ้าหน้าที่ในมูลหนี้ประธานด้วย

ดังภาพต่อไปนี้

2.2 เป็นสัญญาที่กฎหมายกำหนดแบบไว้เป็นการเฉพาะ กล่าวคือ ต้องทำเป็นหนังสือจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ โดยไม่จำเป็นต้องส่งมอบทรัพย์สินที่จำนองแก่ผู้รับจำนอง มิฉะนั้นสัญญาจำนองนั้นตกเป็นโมฆะ ไม่มีผลผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างใด

ตัวอย่าง นายสมานยอมผูกพันตนเองเพื่อประกันการชำระหนี้ซึ่งนายदनัยเป็นลูกหนี้นายอรุณ โดยมอบโฉนดที่ดินและใบมอบฉันทะซึ่งลงชื่อแล้วให้นายอรุณเพื่อไปจดทะเบียนจำนอง แต่นายอรุณ ไม่ได้ไปจดทะเบียนจำนองต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ สัญญาจำนองย่อมตกเป็นโมฆะ นายสมานจึงไม่ต้องรับผิดชอบในฐานะผู้จำนองต่อนายอรุณ

2.3 ต้องระบุทรัพย์สินที่จำนอง เพราะผู้รับจำนองมีสิทธิได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จำนองก่อนเจ้าหนี้คนอื่น

2.4 ต้องระบุจำนวนเงินไทยไว้เป็นจำนวนแน่นอน หรือจำนวนขั้นสูงสุดที่ได้เอาทรัพย์สินมาจำนองตราไว้เป็นประกัน

สัญญาจำนองจะเกิดมีขึ้นได้ต้องมีหนี้ประจักษ์ที่สมบูรณ์เช่นเดียวกับสัญญาค้ำประกัน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องสัญญาค้ำประกัน

3. ทรัพย์สินที่จำนองได้

ทรัพย์สินที่นำมาจำนองได้ ได้แก่

(1) อสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน บ้าน คอนโดมิเนียม

(2) เรือมีระวางตั้งแต่ 5 ตันขึ้นไป

(3) แพ หมายถึง แพที่คนใช้เป็นที่อยู่อาศัยอย่างโรงเรือน

(4) สัตว์พาหนะ ได้แก่ ช้าง ม้า โค กระบือ ลา และล่อ ซึ่งมีตัวรูปพรรณแล้ว

(5) สิ่งหามทรัพย์อื่นๆ ที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้จดทะเบียนเฉพาะกาลซึ่งนำมาจำนองได้ เช่น เครื่องจักร เครื่องบิน รถยนต์ เป็นต้น

ทรัพย์สินที่นำมาจำนองนั้นย่อมเป็นประกันการชำระหนี้ประจักษ์ของลูกหนี้ รวมทั้งค่าอุปกรณ์ อันได้แก่ ดอกเบี้ย ค่าสินไหมทดแทนในการไม่ชำระหนี้ และค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับจำนองด้วย

ข้อสังเกต ในการให้สินเชื่อของสหกรณ์ออมทรัพย์นั้น เมื่อลูกหนี้เสนอทรัพย์สินดังกล่าวเพื่อจำนองประกันหนี้ประจักษ์ อาทิ หนี้เงินกู้ยืม สหกรณ์จะพิจารณาว่าเมื่อเวลาบังคับจำนองทรัพย์สินนั้นแล้วสามารถที่บังคับชำระหนี้ได้ตลอดถึงหนี้ประจักษ์ ตลอดจนดอกเบี้ย ค่าสินไหมทดแทนในการไม่ชำระหนี้ และค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับจำนองด้วยหรือไม่ เพื่อให้ครอบคลุมถึงจำนวนเงินดังกล่าวในเวลาบังคับจำนอง สหกรณ์จึงจะให้สินเชื่อแก่ลูกหนี้

4. ข้อความที่ต้องมีในสัญญาจำนอง

กฎหมายกำหนดให้สัญญาจำนองต้องมีข้อความดังต่อไปนี้ด้วย คือ

4.1 ทรัพย์สินที่จำนอง เช่น ที่ดินมีโฉนด บ้าน โคมินทีเบียน เป็นต้น

4.2 จำนวนเงินไทยไว้เป็นจำนวนแน่นอนหรือจำนวนขั้นสูงสุด ที่ได้เอาทรัพย์สินมาจำนองตราไว้เป็นประกัน

5. ข้อตกลงในสัญญาจำนองที่ใช้บังคับกันไม่ได้ตามกฎหมาย

สัญญาจำนองที่มีข้อตกลงกันดังต่อไปนี้ เฉพาะข้อตกลงนั้นใช้บังคับกันไม่ได้ คือ

5.1 ข้อตกลงให้เจ้าหนี้ผู้รับจำนองเข้าเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จำนอง หรือให้จัดการแก่ทรัพย์สินที่จำนองเป็นประการอื่นนอกจากการฟ้องศาลให้ขายทอดตลาดทรัพย์สินที่จำนองหรือฟ้องศาลให้เอาทรัพย์สินที่จำนองหลุดเป็นสิทธิของเจ้าหนี้ผู้รับจำนอง ก่อนเวลาที่หนี้ประหาน (หนี้ระหว่างเจ้าหนี้ผู้รับจำนองกับลูกหนี้) ถึงกำหนดเวลาชำระ

5.2 ข้อตกลงห้ามผู้จำนองนำทรัพย์สินที่จำนองไปจำนองกับเจ้าหนี้ผู้รับจำนองรายอื่นอีก

5.3 ข้อตกลงที่กำหนดให้ผู้จำนองต้องรับผิดชอบสำหรับต้นเงินที่เกินวงเงินตามสัญญาจำนอง ไม่ว่าเพราะเหตุใดๆ ย่อมเป็นโมฆะ เพราะเป็นข้อตกลงที่ทำให้สัญญาจำนองไม่มีจำนวนเงินที่แน่นอน หรือไม่มีจำนวนขั้นสูงสุดที่ได้เอาทรัพย์สินจำนองตราไว้เป็นประกัน เป็นการฝ่าฝืนมาตรา 708 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และเป็นช่องทางให้หลีกเลี่ยงการเสียค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนจำนอง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1901/2542)

6. ข้อตกลงเกี่ยวกับการจำนองที่เป็นโมฆะ

ข้อตกลงเกี่ยวกับการจำนองที่แตกต่างไปจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ต่อไปนี้ เป็นโมฆะ คือ

6.1 มาตรา 728 กล่าวคือ เมื่อจะบังคับจำนองนั้น ผู้รับจำนองต้องมีหนังสือบอกกล่าวไปยังลูกหนี้ก่อนว่าให้ชำระหนี้ภายในเวลาอันสมควรซึ่งต้องไม่น้อยกว่าหกสิบวันนับแต่วันที่ลูกหนี้ได้รับคำบอกกล่าวนั้น ในกรณีผู้จำนองซึ่งจำนองทรัพย์สินของตนไว้เพื่อประกันหนี้อันบุคคลอื่นต้องชำระ ผู้รับจำนองต้องส่งหนังสือบอกกล่าวดังกล่าวให้ผู้จำนองทราบภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ส่งหนังสือแจ้งให้ลูกหนี้ทราบ

6.2 มาตรา 729 กล่าวคือ ถ้าไม่มีการจำนองรายอื่นหรือบุริมสิทธิอื่นอันได้จดทะเบียนไว้เหนือทรัพย์สินที่จำนอง ผู้รับจำนองจะฟ้องคดีต่อศาลเพื่อเรียกเอาทรัพย์สินจำนองหลุดแทนการขายทอดตลาดได้เมื่อลูกหนี้ได้ขาดส่งดอกเบี้ยมาแล้วเป็นเวลาถึงห้าปี และผู้รับจำนองแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลว่าราคาทรัพย์สินนั้นน้อยกว่าจำนวนเงินอันค้างชำระ

6.3 มาตรา 735 กล่าวคือ เมื่อผู้รับจำนองคนใดจะบังคับจำนองเอาแก่ผู้รับโอนทรัพย์สินซึ่งจำนองผู้รับจำนองต้องมีจดหมายบอกกล่าวแก่ผู้รับโอนล่วงหน้าเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าหกสิบวันก่อน จึงจะบังคับจำนองได้

ข้อสังเกต เฉพาะข้อตกลงที่แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวข้างต้นเท่านั้นที่เป็นโมฆะ ไม่ได้ทำให้สัญญาจำนองทั้งฉบับตกเป็นโมฆะไปด้วย

7. สิทธิและหน้าที่ของผู้รับจำนอง

7.1 สิทธิของผู้รับจำนองมีดังนี้ คือ

(1) ลบทรัพย์สินหรือภาระจำยอมที่จดทะเบียนขึ้นภายหลังการจดทะเบียนจำนอง โดยผู้รับจำนองมิได้ยินยอมด้วย หากเป็นที่เสื่อมเสียสิทธิของผู้รับจำนองในเวลาบังคับจำนอง

(2) บังคับจำนองโดยทันที ในกรณีที่ทรัพย์สินที่จำนองบุบสลาย หรือทรัพย์สินที่จำนองสิ่งหนึ่งสิ่งใดสูญหายหรือบุบสลาย และเป็นเหตุให้ไม่เพียงพอแก่การประกัน เว้นแต่เหตุดังกล่าวมิได้เป็นเพราะความผิดของผู้จำนอง และผู้จำนองเสนอจะจำนองทรัพย์สินอื่นแทนให้มีราคาเพียงพอ หรือเสนอจะรับซ่อมแซมแก้ไขความบุบสลายนั้นภายในเวลาอันสมควรแก่เหตุ

(3) ได้รับชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้สามัญ (หมายถึง เจ้าหนี้ที่ไม่มีหลักประกัน) กล่าวคือเจ้าหนี้รายอื่นที่ไม่ใช่เจ้าหนี้ผู้รับจำนองจะมาบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินที่จำนองก่อนเจ้าหนี้ผู้รับจำนองไม่ได้ หรือในกรณีที่ผู้รับจำนองฟ้องบังคับจำนอง ผู้รับจำนองมีสิทธิได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จำนองก่อนเจ้าหนี้สามัญ หรือในกรณีที่เจ้าหนี้สามัญฟ้องคดีและนำยึดทรัพย์สินที่จำนอง ผู้รับจำนองมีสิทธิยื่นคำร้องขอต่อศาลให้เอาเงินที่ได้มาจากการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่จำนองนั้นชำระหนี้ของตนก่อนเจ้าหนี้สามัญ หรือให้เอาทรัพย์สินที่จำนองนั้นหลุดเป็นสิทธิของตนได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 289 และมาตรา 287

(4) ได้รับชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้ผู้รับจำนองลำดับหลัง กล่าวคือ เจ้าหนี้ผู้รับจำนองซึ่งจดทะเบียนจำนองลำดับหลังจะมาขอรับชำระหนี้ก่อนไม่ได้ หรือจะมาขอเฉลี่ยทรัพย์สินก่อนก็ไม่ได้ เพราะจะทำให้เจ้าหนี้ผู้รับจำนองคนก่อนเสียหาย

(5) บังคับจำนองในกรณีที่ลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าทรัพย์สินที่จำนองนั้นได้ออนไปเป็นของบุคคลใดแล้ว เช่น จำนองที่ดินมีหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3) ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นโฉนดที่ดินและแม้บุคคลอื่นจะได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นไปแล้วก็ตาม จำนองก็ยังไม่ระงับ เจ้าหนี้ผู้รับจำนองมีสิทธิบังคับจำนองเอาแก่ที่ดินนั้นได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5241/2533)

7.2 หน้าที่ของผู้รับจำนองมีดังนี้ คือ

(1) ไม่ขัดขวางการที่ผู้จำนองจะเอาทรัพย์สินที่จำนองไปจำนองเป็นประกันการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้รายอื่นอีก

(2) รับการล้างจำนองเป็นงวดๆ ในกรณีที่ไม่มีข้อตกลงยกเว้นไว้

(3) รับการไถ่ถอนทรัพย์สินที่จำนอง

(4) มีหนังสือบอกกล่าวไปยังลูกหนี้ก่อนว่าให้ชำระหนี้ภายในเวลาอันสมควรซึ่งต้องไม่น้อยกว่าหกสิบวันนับแต่วันที่ลูกหนี้ได้รับคำบอกกล่าวนั้น ก่อนจะบังคับจำนอง และถ้าเป็นกรณีผู้จำนองซึ่งจำนองทรัพย์สินของตนไว้เพื่อประกันหนี้อันบุคคลอื่นต้องชำระ ผู้รับจำนองต้องส่งหนังสือบอกกล่าวดังกล่าวให้ผู้จำนองทราบภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ส่งหนังสือแจ้งให้ลูกหนี้ทราบด้วย ก่อนจะบังคับจำนองนั้น

(5) มีจดหมายบอกกล่าวแก่ผู้รับโอนทรัพย์สินที่จำนองล่วงหน้าเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าหกสิบวันก่อนที่จะบังคับจำนองได้

(6) ส่งมอบเงินที่เหลือจากการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่จำนองให้แก่ผู้จำนอง

8. สิทธิและหน้าที่ของผู้จำนอง

8.1 ผู้จำนองมีสิทธิดังนี้ คือ

(1) จำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินที่จำนอง เนื่องจากผู้จำนองยังเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จำนอง การจำนองไม่ได้ทำให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่จำนองตกไปเป็นของผู้รับจำนองแต่อย่างใด ผู้จำนองจึงมีสิทธิจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินที่จำนองนั้นได้เสมอ อย่างไรก็ตาม จำนองย่อมตกติดไปกับทรัพย์สินนั้นด้วย เพราะจำนองเป็นทรัพย์สิน

(2) นำทรัพย์สินที่จำนองไปจำนองซ้อนต่อได้

(3) ชำระหนี้ล้างจำนองเป็นงวดๆ ในกรณีที่มีได้ตกลงยกเว้นกันได้

อนึ่ง การชำระหนี้เพื่อล้างจำนองเป็นงวดๆ ดังกล่าวมานั้น กฎหมายกำหนดว่าต้องนำความไปจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วย มิฉะนั้นจะยกขึ้นต่อสู้บุคคลภายนอกไม่ได้

(4) ไถ่ถอนทรัพย์สินที่จำนอง เมื่อผู้จำนองชำระหนี้จำนองหมดแล้ว เพื่อให้สัญญาจำนองระงับสิ้นไปได้ และเมื่อไถ่ถอนจำนองแล้วต้องนำความไปจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วยเช่นกัน มิฉะนั้นจะยกขึ้นต่อสู้บุคคลภายนอกไม่ได้

(5) ไล่เบียดเอาคืนจากลูกหนี้สำหรับกรณีที่ผู้จำนองซึ่งเป็นบุคคลภายนอกที่ได้ชำระหนี้ให้แก่ผู้รับจำนองไปเพื่อมิให้เจ้าหนี้บังคับเอาากับทรัพย์สินที่จำนอง

(6) ไล่เบียดเอาคืนจากลูกหนี้สำหรับกรณีที่ผู้จำนองซึ่งเป็นบุคคลภายนอก ต้องเสียหายเนื่องมาจากการบังคับจำนอง เท่ากับจำนวนที่เจ้าหนี้ผู้รับจำนองได้รับชำระหนี้จากการบังคับจำนองนั้น

(7) ได้รับจำนวนเงินที่เหลือจากการบังคับจำนองคืนจากผู้รับจำนอง

8.2 หน้าที่ของผู้จำนอง ผู้จำนองมีหน้าที่ดังนี้ คือ

(1) ไม่จดทะเบียนทรัพย์สินหรือภาระจำยอมเหนือทรัพย์สินที่จำนองภายหลังจดทะเบียนจำนองแล้วอันเป็นเหตุให้เสื่อมเสียแก่สิทธิของเจ้าหนี้ผู้รับจำนองในเวลาบังคับจำนอง โดยผู้รับจำนองมิได้ยินยอมด้วย

(2) ไม่ขัดขวางการบังคับจำนองของเจ้าหนี้ผู้รับจำนองตามกฎหมาย

9. การบังคับจำนองและผลทางกฎหมาย

การบังคับจำนองมี 3 วิธี ดังต่อไปนี้ คือ

9.1 ฟ้องคดีต่อศาลเพื่อให้พิพากษาสั่งให้ยึดทรัพย์สินที่จำนองและให้ขายทอดตลาด

เมื่อจะบังคับจำนองนั้น ผู้รับจำนองต้องมีหนังสือบอกกล่าวไปยังลูกหนี้ก่อนว่าให้ชำระหนี้ภายในเวลาอันสมควรซึ่งต้องไม่น้อยกว่า 60 วันนับแต่วันที่ลูกหนี้ได้รับคำบอกกล่าวนั้นเพื่อให้ลูกหนี้ทราบและมีเวลาพอสมควรในการหาเงินไปชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ มิฉะนั้นจะไม่มีอำนาจฟ้องบังคับจำนองได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1442/2523)

ข้อสังเกต หากบอกกล่าวแต่เพียงว่าให้ลูกหนี้ชำระหนี้และได้ถอนจำนวนเสียในเร็ววันที่สุดนั้น ไม่ใช่คำบอกกล่าวบังคับจำนวนที่ชอบเพราะไม่ได้กำหนดให้ชำระหนี้เมื่อใด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1608/2506 (ประชุมใหญ่))

ถ้าเป็นกรณีผู้จำนองซึ่งจำนองทรัพย์สินของตนไว้เพื่อประกันหนี้อันบุคคลอื่นต้องชำระ ผู้รับจำนองต้องส่งหนังสือบอกกล่าวที่ได้ส่งไปยังลูกหนี้ให้ชำระหนี้ไปให้ผู้จำนองทราบภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ส่งหนังสือแจ้งให้ลูกหนี้ทราบด้วย ถ้าผู้รับจำนองมิได้ดำเนินการภายในกำหนดเวลาสิบห้าวันนั้น กฎหมายกำหนดให้ผู้จำนองหลุดพ้นจากความรับผิดในดอกเบี้ยและค่าสินไหมทดแทนซึ่งลูกหนี้ค้างชำระ ตลอดจนค่าภาระติดพันอันเป็นอุปกรณ์แห่งหนี้รายนั้นบรรดาที่เกิดขึ้นนับแต่วันที่พ้นกำหนดเวลาสิบห้าวันดังกล่าว แต่ไม่ได้เป็นเหตุให้ไม่มีอำนาจฟ้องบังคับจำนวนในกรณีดังกล่าว

ผลการบังคับจำนวนกรณีฟ้องคดีต่อศาลเพื่อให้พิพากษาสั่งให้ยึดทรัพย์สินที่จำนองและให้ขายทอดตลาด

เมื่อขายทอดตลาดทรัพย์สินที่จำนองได้เงินสุทธิจำนวนเท่าใด ผู้รับจำนองต้องจัดสรรชำระหนี้และอุปกรณ์ให้เสร็จสิ้นไป ถ้ายังมีเงินเหลือก็ต้องส่งคืนให้แก่ผู้จำนอง หรือแก่บุคคลผู้ควรจะได้เงินนั้น เช่น ทายาทหรือผู้จัดการมรดกของผู้จำนอง ถ้าได้เงินจำนวนสุทธิน้อยกว่าจำนวนเงินที่ลูกหนี้ค้างชำระ แยกพิจารณาเป็น 2 กรณี คือ

(1) *กรณีที่ลูกหนี้เป็นผู้จำนอง* เงินยังขาดจำนวนอยู่เท่าใด กฎหมายกำหนดไว้ว่าลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดในส่วนที่ขาดนั้น อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวคือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 733 ศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ว่า เป็นเพียงบทสันนิษฐานถึงเจตนาของคู่กรณี มิใช่บทกฎหมายซึ่งเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของมหาชนโดยทั่วไป แต่เกี่ยวกับคู่กรณีโดยเฉพาะ และไม่ได้เกี่ยวกับศีลธรรมตามที่นิยมกันในหมู่มชนทั่วไปหรือธรรมเนียมประเพณีของสังคมแต่อย่างใด จึงมิใช่บทบัญญัติแห่งกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น ผู้รับจำนองและผู้จำนอง (ลูกหนี้) อาจตกลงเป็นประการอื่นที่ย่อมกระทำได้ ข้อตกลงดังกล่าวมีผลบังคับตามกฎหมาย ไม่ตกเป็นโมฆะ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 739/2541, 1507/2538) ดังนั้น ถ้ามีข้อตกลงกันไว้ให้ลูกหนี้ต้องรับผิดในส่วนที่ขาดอยู่ ลูกหนี้ก็ต้องรับผิดในส่วนที่ขาดนั้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1507/2538, 7391/2547)

ตัวอย่าง นายมรดกทำสัญญากู้ยืมเงินนายทับทิมจำนวน 500,000 บาท โดยนำที่ดินมีโฉนดของตนมาจดทะเบียนจำนองไว้เป็นประกันเงินกู้ดังกล่าว ต่อมานายมรดกผิดนัดไม่ชำระหนี้เงินกู้นั้น นายทับทิมจึงฟ้องศาลให้ขายทอดตลาดที่ดินที่จำนองได้เงินสุทธิเพียง 480,000 บาท ยังขาดอยู่อีก 20,000 บาท นายทับทิมไม่มีสิทธิเรียกร้องให้นายมรดกชำระส่วนที่ขาด 20,000 บาท นั้นได้ แต่ถ้าหากในสัญญาจำนองมีข้อตกลงกันไว้ว่าถ้าบังคับจำนองแล้วได้เงินไม่พอกับหนี้เงินกู้ นายมรดกต้องรับผิดในส่วนที่ขาดดังนี้ นายทับทิมก็ย่อมมีสิทธิเรียกร้องในส่วนที่ขาด 20,000 บาท จากนายมรดกได้ต่อไป

(2) *กรณีที่บุคคลอื่น (มิใช่ลูกหนี้) เป็นผู้จำนอง* กฎหมายกำหนดไว้ว่า ไม่ว่ากรณีจะเป็นประการใด ผู้จำนองนั้นไม่ต้องรับผิดในหนี้เกินราคาทรัพย์สินที่จำนองในเวลาที่บังคับจำนวน ดังนั้น ผู้จำนองในกรณีนี้จึงไม่ต้องรับผิดในส่วนที่ขาดอยู่ ข้อตกลงใดที่มีผลให้รับผิดเกินไปกว่านี้ ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ ไม่ว่าข้อตกลงนั้นจะมีอยู่ในสัญญาจำนองหรือทำเป็นข้อตกลงต่างหาก เว้นแต่เป็นกรณีที่

นิติบุคคลเป็นลูกหนี้และบุคคลผู้มีอำนาจในการจัดการตามกฎหมายหรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นเป็นผู้จำนองทรัพย์สินของตนไว้เพื่อประกันหนี้สินของนิติบุคคลและผู้จำนองได้ทำสัญญาค้ำประกันไว้เป็นสัญญาต่างหาก

9.2 การฟ้องศาลเรียกเอาทรัพย์สินที่จำนองหลุดเป็นสิทธิแทนการขายทอดตลาด สามารถกระทำได้ภายในเงื่อนไขดังต่อไปนี้ คือ

- (1) ลูกหนี้ขาดส่งดอกเบี้ยมาแล้วเป็นเวลาห้าปี
- (2) ราคาทรัพย์สินที่จำนองน้อยกว่าหนี้ที่ค้างชำระ และ
- (3) ไม่มีการจำนองรายอื่นหรือบุริมสิทธิอื่นที่ได้จดทะเบียนไว้เหนือทรัพย์สินที่จำนอง

อนึ่ง การฟ้องศาลเรียกเอาทรัพย์สินที่จำนองหลุดนี้ เป็นวิธีการบังคับจำนองอีกกรณีหนึ่ง ผู้รับจำนองจึงต้องส่งหนังสือบอกกล่าวไปยังลูกหนี้ก่อนด้วย หรือถ้าเป็นกรณีผู้จำนองซึ่งจำนองทรัพย์สินของตนไว้เพื่อประกันหนี้สินบุคคลอื่นต้องชำระ ผู้รับจำนองต้องส่งหนังสือบอกกล่าวที่ได้ส่งไปยังลูกหนี้ให้ชำระหนี้ให้ผู้จำนองทราบด้วยเช่นกัน ถ้าไม่ส่งหนังสือบอกกล่าวก่อนย่อมไม่มีอำนาจฟ้องคดี (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1732/2500)

ผลการบังคับจำนองกรณีฟ้องคดีต่อศาลเพื่อเอาทรัพย์สินที่จำนองหลุด

เมื่อบังคับจำนองเอาทรัพย์สินที่จำนองหลุดแล้วปรากฏว่าราคาทรัพย์สินนั้นต่ำกว่าเงินที่ลูกหนี้ค้างชำระแยกพิจารณาเป็น 2 กรณี คือ

(1) กรณีที่ลูกหนี้เป็นผู้จำนอง แม้ราคาทรัพย์สินนั้นต่ำกว่าเงินที่ค้างชำระ กฎหมายกำหนดไว้ว่าลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบในส่วนที่ขาดนั้น อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวคือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 733 ซึ่งศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ว่าผู้รับจำนองและผู้จำนอง (ลูกหนี้) อาจตกลงเป็นประการอื่นที่ย่อมกระทำได้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้น ถ้ามีข้อตกลงกันไว้ให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในส่วนที่ขาดอยู่ ลูกหนี้ก็ต้องรับผิดชอบในส่วนที่ขาด

ตัวอย่าง นายมณีทำสัญญากู้ยืมเงินนางจำปี จำนวน 30,000 บาท โดยนำแม่โค 1 ตัวของตนมาจดทะเบียนจำนองไว้เป็นประกันหนี้เงินกู้ดังกล่าว ต่อมานายมณีผิดนัดไม่ชำระหนี้เงินกู้ นางจำปีฟ้องศาลเรียกเอาแม่โคหลุดเป็นสิทธิของตน ปรากฏว่าแม่โคนั้นมีราคาเพียง 28,000 บาท ซึ่งน้อยกว่าจำนวนเงินที่ค้างชำระกันอยู่จำนวน 2,000 บาท ดังนี้ นางจำปีไม่มีสิทธิเรียกร้องให้นายมณีชำระหนี้ส่วนที่ขาดจำนวน 2,000 บาท นั้นได้อีก แต่ถ้าหากในสัญญาจำนองมีข้อตกลงกันไว้ว่า ถ้าบังคับจำนองได้เงินไม่พอกับหนี้เงินกู้ นายมณีต้องรับผิดชอบในส่วนที่ขาด นางจำปีย่อมมีสิทธิเรียกร้องในส่วนที่ขาดจำนวน 2,000 บาท จากนายมณีต่อไปได้

(2) กรณีที่บุคคลอื่น (มิใช่ลูกหนี้) เป็นผู้จำนอง กฎหมายกำหนดไว้ว่า ไม่ว่ากรณีจะเป็นประการใด ผู้จำนองนั้นไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้เงินกู้ดังกล่าว ต่อมานายมณีผิดนัดไม่ชำระหนี้เงินกู้ นางจำปีฟ้องศาลเรียกเอาแม่โคหลุดเป็นสิทธิของตน ปรากฏว่าแม่โคนั้นมีราคาเพียง 28,000 บาท ซึ่งน้อยกว่าจำนวนเงินที่ค้างชำระกันอยู่จำนวน 2,000 บาท ดังนี้ นางจำปีไม่ต้องรับผิดชอบในส่วนที่ขาดอยู่ ข้อตกลงใดที่มีผลให้รับผิดชอบเกินไปกว่านี้ ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ ไม่ว่าข้อตกลงนั้นจะมีอยู่ในสัญญาจำนองหรือทำเป็นข้อตกลงต่างหาก เว้นแต่เป็นกรณีที่นิติบุคคลเป็นลูกหนี้และบุคคลผู้มีอำนาจในการจัดการตามกฎหมายหรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นเป็นผู้จำนองทรัพย์สินของตนไว้เพื่อประกันหนี้สินของนิติบุคคลและผู้จำนองได้ทำ

สัญญาค้ำประกันไว้เป็นสัญญาต่างหาก

ข้อสังเกต ถ้าทรัพย์สินที่จำนองนั้นมีราคาท่วมจำนวนเงินที่ค้างชำระแก่เจ้าหนี้ผู้รับจำนอง เจ้าหนี้ผู้รับจำนองจะฟ้องเรียกเอาทรัพย์สินจำนองหลุดเป็นสิทธิของตนไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7155/2541)

9.3 การขายทอดตลาดทรัพย์สินที่จำนองโดยไม่ต้องฟ้องเป็นคดีต่อศาล สามารถกระทำได้เมื่อครบหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ คือ

(1) หนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว

(2) ไม่มีการจดทะเบียนจำนองรายอื่นหรือบุริมสิทธิอื่นเหนือทรัพย์สินที่จำนอง

(3) ผู้จำนองแจ้งเป็นหนังสือไปยังผู้รับจำนองเพื่อให้ผู้รับจำนองดำเนินการให้มีการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่จำนองโดยไม่ต้องฟ้องเป็นคดีต่อศาล

(4) ผู้รับจำนองต้องดำเนินการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่จำนองภายในเวลาหนึ่งปีนับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้งนั้น โดยให้ถือว่าหนังสือแจ้งของผู้จำนองเป็นหนังสือยินยอมให้ขายทอดตลาด

ในกรณีที่ผู้รับจำนองไม่ได้ดำเนินการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่จำนองภายในระยะเวลาหนึ่งปีดังกล่าว กฎหมายให้ผู้จำนองพ้นจากความรับผิดในดอกเบี้ยและค่าสินไหมทดแทนซึ่งลูกหนี้ค้างชำระตลอดจนค่าภาระติดพันอันเป็นอุปกรณ์แห่งหนี้รายนั้น บรรดาที่เกิดขึ้นภายหลังวันที่พ้นกำหนดเวลาดังกล่าวด้วย

ผลการบังคับจำนองกรณีขายทอดตลาดทรัพย์สินที่จำนองโดยไม่ต้องฟ้องเป็นคดีต่อศาล

เมื่อผู้รับจำนองขายทอดตลาดทรัพย์สินที่จำนองได้เงินสุทธิตามจำนวนเท่าใด ผู้รับจำนองต้องจัดสรรชำระหนี้และอุปกรณ์ให้เสร็จสิ้นไป ถ้ายังมีเงินเหลือก็ต้องส่งคืนให้แก่ผู้จำนอง หรือแก่บุคคลผู้ควรจะได้เงินนั้น เช่น ทายาทหรือผู้จัดการมรดกของผู้จำนอง แต่ถ้าได้เงินน้อยกว่าจำนวนที่ค้างชำระแยกพิจารณาเป็น 2 กรณี คือ

(1) กรณีที่ลูกหนี้เป็นผู้จำนอง เงินยังขาดจำนวนอยู่เท่าใด ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบในส่วนที่ขาดนั้น เว้นแต่มีข้อตกลงกันไว้ให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในส่วนที่ขาดอยู่ เช่นนี้ ลูกหนี้ก็ต้องรับผิดชอบในส่วนที่ขาดนั้น

(2) กรณีที่บุคคลอื่น (มิใช่ลูกหนี้) เป็นผู้จำนอง ไม่ว่าจะกรณีจะเป็นประการใด ผู้จำนองนั้นไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้เงินราคาทรัพย์สินที่จำนองในเวลาที่ขายทอดตลาด ผู้จำนองในกรณีนี้จึงไม่ต้องรับผิดชอบในส่วนที่ขาดอยู่ ข้อตกลงใดที่มีผลให้รับผิดชอบเกินไปกว่านี้ ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ ไม่ว่าจะข้อตกลงนั้นจะมีอยู่ในสัญญาจำนองหรือทำเป็นข้อตกลงต่างหาก เว้นแต่เป็นกรณีที่นิติบุคคลเป็นลูกหนี้และบุคคลผู้มีอำนาจในการจัดการตามกฎหมายหรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นเป็นผู้จำนองทรัพย์สินของตนไว้เพื่อประกันหนี้เงินของนิติบุคคลและผู้จำนองได้ทำสัญญาค้ำประกันไว้เป็นสัญญาต่างหาก

สำหรับการบังคับจำนองเอาแก่ผู้รับโอนทรัพย์สินซึ่งจำนองนั้น กฎหมายกำหนดให้ผู้รับจำนองต้องมีจดหมายบอกกล่าวแก่ผู้รับโอนล่วงหน้าเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าหกสิบวันก่อน จึงจะบังคับจำนองได้ ดังนั้น ถ้าไม่มีจดหมายบอกกล่าวให้ครบถ้วนสมบูรณ์ก่อนก็ย่อมไม่มีอำนาจฟ้องบังคับจำนองได้ เนื่องจากผู้รับโอนทรัพย์สินซึ่งจำนองมิใช่ลูกหนี้ จึงไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้เงินราคาทรัพย์สินที่จำนองในเวลาที่บังคับจำนองหรือเอาทรัพย์สินจำนองหลุด

10. ความระงับสิ้นไปของสัญญาจำนอง

สัญญาจำนองระงับสิ้นไปด้วยเหตุดังต่อไปนี้ คือ

10.1 เมื่อหนี้ที่ประกัน (หนี้ประธาน) ระงับสิ้นไป เช่น ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ครบถ้วน เจ้าหนี้ปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้ เป็นต้น

10.2 เมื่อผู้รับจำนองปลดจำนองให้แก่ผู้จำนองโดยทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้รับจำนอง

10.3 เมื่อผู้จำนองหลุดพ้น คือกรณีที่ผู้จำนองซึ่งเป็นบุคคลภายนอกเพียงคนเดียวนำทรัพย์สินมาจดทะเบียนจำนอง แล้วเจ้าหนี้ผู้รับจำนองผ่อนเวลาชำระให้แก่ลูกหนี้ สำหรับหนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระแน่นอนโดยผู้จำนองไม่ได้ยินยอมด้วย หรือเมื่อหนี้ประธานถึงกำหนดชำระและผู้จำนองขอชำระหนี้นั้นแก่เจ้าหนี้แล้วเจ้าหนี้ไม่ยอมรับชำระหนี้ดังกล่าว เป็นต้น

10.4 เมื่อมีการไถ่ถอนจำนอง โดยผู้จำนองซึ่งได้ชำระหนี้ล้างจำนองครบถ้วนแล้ว หรือผู้รับโอนทรัพย์สินที่จำนองขอไถ่ถอน

10.5 เมื่อขายทอดตลาดทรัพย์สินที่จำนองตามคำสั่งศาลอันเนื่องมาจากการบังคับจำนองหรือถอนจำนอง

10.6 เมื่อเอาทรัพย์สินที่จำนองหลุดเป็นสิทธิ ตามที่กล่าวมาแล้วในข้อ 9. การบังคับจำนองและผลทางกฎหมาย

10.7 เมื่อผู้รับจำนองดำเนินการให้มีการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่จำนอง โดยไม่ต้องฟ้องเป็นคดีต่อศาล ตามที่กล่าวมาแล้วในข้อ 9. การบังคับจำนองและผลทางกฎหมาย

เมื่อสัญญาจำนองระงับแล้วต้องนำความดังกล่าวไปจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วย หากมิได้จดทะเบียนดังกล่าว จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกไม่ได้

อนึ่ง เมื่อผู้จำนองชำระหนี้ครบถ้วนตามสัญญาจำนองแล้ว ถ้าผู้รับจำนองไม่ยอมจดทะเบียนไถ่ถอนจำนองให้ ผู้จำนองฟ้องบังคับให้จดทะเบียนไถ่ถอนจำนองได้

กิจกรรม 11.3.3

นายสมุทรรจดทะเบียนจำนองที่ดินแปลงหนึ่งประกันหนี้เงินกู้จำนวน 600,000 บาท ซึ่งกู้ยืมมาจากสหกรณ์ออมทรัพย์ ไว้กับสหกรณ์ออมทรัพย์นั้น ในสัญญาจำนองมีข้อตกลงว่าถ้าบังคับจำนองขายทอดตลาดที่ดินได้เงินไม่พอกับหนี้ที่ต้องชำระ ขาดจำนวนอยู่เท่าใด นายสมุทรรตกลงรับผิดชอบต่อมาหนี้เงินกู้ถึงกำหนดชำระ นายดินแดนผิคนัดไม่ชำระหนี้แก่สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์มาเรียกร้องจากนายสมุทรร แต่นายสมุทรรไม่สามารถชำระหนี้ดังกล่าวให้แก่สหกรณ์ออมทรัพย์ได้ สหกรณ์ออมทรัพย์จึงฟ้องศาลให้ขายทอดตลาดที่ดินที่จำนองนั้น ปรากฏว่าได้เงินสดเพียงจำนวน 500,000 บาท ดังนี้ สหกรณ์ออมทรัพย์จะมีสิทธิเรียกร้องให้นายสมุทรรรับผิดชอบชำระหนี้ในส่วนที่ขาดอีกจำนวน 100,000 บาท ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

(โปรดทำกิจกรรม 11.3.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.3 เรื่องที่ 11.3.3)

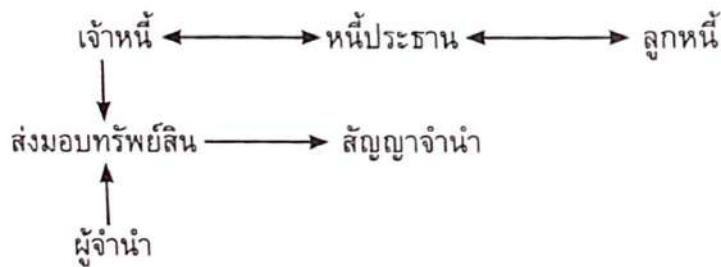
เรื่องที่ 11.3.4

สัญญาจำนำ

ในเรื่องสัญญาจำนำนี้ จะกล่าวถึง 1) ความหมายของสัญญาจำนำ 2) ลักษณะของสัญญาจำนำ 3) ทรัพย์สินที่จำนำได้ 4) สิทธิและหน้าที่ของผู้รับจำนำ 5) ความรับผิดชอบของผู้รับจำนำ 6) สิทธิของผู้จำนำ 7) การบังคับจำนำและผลทางกฎหมาย และ 8) ความระงับสิ้นไปของสัญญาจำนำ

1. ความหมายของสัญญาจำนำ

สัญญาจำนำ คือ สัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่า ผู้จำนำ ส่งมอบทรัพย์สินสิ่งหนึ่งให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่า ผู้รับจำนำ เพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 747) ดังภาพต่อไปนี้

2. ลักษณะของสัญญาจำนำ

สัญญาจำนำมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

2.1 เป็นสัญญาที่บุคคลคนหนึ่งส่งมอบทรัพย์สินให้แก่เจ้าหนี้ผู้รับจำนำเพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ของลูกหนี้ ถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ผู้จำนำยินยอมให้เจ้าหนี้ผู้รับจำนำบังคับจำนำเอาแก่ทรัพย์สินของตนได้

บุคคลซึ่งเป็นผู้จำนำนั้นกฎหมายไม่ได้บังคับว่าต้องเป็นบุคคลภายนอกเหมือนกับผู้ค้ำประกัน เนื่องจากการจำนำเป็นการประกันการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สิน ดังนั้น ผู้จำนำจะเป็นบุคคลภายนอกหรือลูกหนี้ก็ได้ แต่ผู้จำนำต้องเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จำนำด้วย หากผู้จำนำไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สินที่จำนำแล้ว เจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงย่อมมีสิทธิติดตามเอาคืนได้ตามกฎหมาย เว้นแต่เจ้าของทรัพย์สินนั้นประมาทเลินเล่อปล่อยให้ผู้อื่นแสดงตนว่าเป็นเจ้าของหรือเชิดให้ผู้อื่นออกเป็นตัวแทนของตน และผู้รับจำนำรับจำนำทรัพย์สินนั้นไว้โดยสุจริต เช่นนี้แล้ว เจ้าของทรัพย์สินจะใช้สิทธิตามเอาคืนโดยไม่ไถ่ถอนจำนำไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1601/2512, 631/2523)

ตัวอย่าง นายอนันต์เช่ารถยนต์ของนางโซเฟียมาเพื่อขับไปเที่ยวต่างจังหวัด แล้วนำรถยนต์นั้นไปจำนำกับนายวิวัฒน์เพื่อประกันหนี้เงินกู้ของตน เช่นนี้สัญญาจำนำรถยนต์ดังกล่าวไม่ผูกพันนางโซเฟีย

ผู้เป็นเจ้าของ แม้นายวิวัฒน์จะเชื่อโดยสุจริตว่ารถยนต์เป็นของนายอนันต์ แต่เมื่อนางโซเฟียมิได้ประมาท เลินเล่อหรือเซ็ดนายอนันต์เป็นตัวแทนของตน นางโซเฟียจึงมีสิทธิติดตามเอารถยนต์ของตนคืนได้

2.2 เป็นสัญญาที่ไม่มีแบบเนื่องจากกฎหมายไม่ได้กำหนดแบบพิธีการเอาไว้ ดังนั้นสัญญาจำหน่าย จึงสมบูรณ์เมื่อมีการส่งมอบทรัพย์สินที่จำหน่ายให้แก่เจ้าหนี้ผู้รับจำหน่าย โดยคู่สัญญาไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือ และจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือแต่อย่างใด

3. ทรัพย์สินที่จำหน่ายได้

ทรัพย์สินที่นำมาจำหน่ายได้ ได้แก่

3.1 สหกรณ์ทรัพย์ทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นสังหาริมทรัพย์ชนิดที่อาจจำหน่ายได้ หรือสังหาริมทรัพย์อื่น และจะมีทะเบียนหรือไม่มีทะเบียนก็ได้ เช่น แหวนเพชร ปืน รถยนต์ ช้าง ม้า โค กระบือ เป็นต้น โดยต้องนำมาส่งมอบให้แก่เจ้าหนี้ผู้รับจำหน่าย

3.2 สิทธิซึ่งมีตราสาร หมายถึง ตราสารที่ใช้แทนสิทธิหรือทรัพย์สิน ซึ่งเป็นเอกสารที่สร้างขึ้นตามแบบพิธีในกฎหมายและเป็นเอกสารที่โอนกันได้ด้วยวิธีของตราสารนั้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2051/2537) เช่น ใบหุ้น ใบตราส่ง ใบประทวนสินค้า เป็นต้น สามารถนำมาจำหน่ายโดยส่งมอบตราสารนั้นให้แก่เจ้าหนี้ผู้รับจำหน่าย และบอกกล่าวเป็นหนังสือไปยังลูกหนี้แห่งสิทธินั้น เช่น จำนำใบหุ้นเมื่อส่งมอบให้แก่เจ้าหนี้ผู้รับจำหน่ายแล้ว ต้องบอกกล่าวเป็นหนังสือไปยังบริษัทที่ออกหุ้นนั้นด้วย หรือจำนำใบประทวนสินค้าเมื่อส่งมอบให้แก่เจ้าหนี้ผู้รับจำหน่ายแล้วต้องบอกกล่าวเป็นหนังสือไปยังนายคลังสินค้าด้วย หรือจำนำใบตราส่งเมื่อส่งมอบให้แก่เจ้าหนี้ผู้รับจำหน่ายแล้วต้องบอกกล่าวเป็นหนังสือไปยังผู้ขนส่งด้วย เป็นต้น

ปัญหาว่า สมุดเงินฝากสหกรณ์ออมทรัพย์นำมาจำหน่ายประกันหนี้กับสหกรณ์ออมทรัพย์ได้หรือไม่ ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยไว้ว่า สมุดเงินฝากธนาคารมิใช่สิทธิที่มีตราสารที่จะจำหน่ายได้ เพราะเงินที่ฝากตกเป็นของธนาคารผู้รับฝากไปแล้ว ธนาคารเพียงแต่มีหน้าที่ต้องคืนเงินให้ครบจำนวนเท่านั้น และสมุดเงินฝากเป็นเอกสารธรรมดาที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักฐานแห่งสิทธิทั่วไปที่แสดงถึงการรับฝากและถอนเงินที่ผู้รับฝากให้ผู้ฝากยึดถือไว้เพื่อความสะดวกในการฝากและถอนเงินเท่านั้น มิใช่สิทธิซึ่งมีตราสารที่ใช้แทนสิทธิหรือทรัพย์สินซึ่งเป็นเอกสารที่สร้างขึ้นตามแบบพิธีในกฎหมายและโอนกันได้ด้วยวิธีของตราสารแต่อย่างใด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7820/2547, 3293/2545, 694/2544, 1063/2540, 4120/2539) ดังนั้นแล้ว สมุดเงินฝากสหกรณ์ออมทรัพย์จึงไม่อาจนำมาจำหน่ายประกันหนี้กับสหกรณ์ออมทรัพย์ได้

กรณีลูกหนี้มอบสิทธิการโอนกรรมสิทธิ์รถยนต์พร้อมทะเบียนรถยนต์และสัญญาเช่าซื้อแก่เจ้าหนี้ เพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ตามตัวสัญญาที่ธนาคารออกให้แก่เจ้าหนี้ นั้น ก็มิใช่เป็นการจำหน่ายสิทธิซึ่งมีตราสารเช่นกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2051/2537)

ทรัพย์สินที่จำหน่ายนั้นย่อมเป็นประกันหนี้ประชาชน (หนี้ระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้) และค่าอุปกรณ ได้แก่ ดอกเบี้ย ค่าสินไหมทดแทนในการไม่ชำระหนี้ ค่าธรรมเนียมในการบังคับจำหน่าย ค่าใช้จ่ายเพื่อรักษาทรัพย์สินที่จำหน่าย และค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่ความชำรุดบกพร่องแห่งทรัพย์สินจำหน่ายซึ่งไม่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนด้วย

4. สิทธิและหน้าที่ของผู้รับจำนำ

4.1 ผู้รับจำนำ มีสิทธิดังนี้ คือ

(1) ยึดทรัพย์สินที่จำนำไว้ได้ทั้งหมดจนกว่าจะได้รับชำระหนี้และค่าอุปกรณ์ครบถ้วนแล้ว แต่ผู้รับจำนำจะอ้างสิทธินี้ต่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่ได้ เพราะเจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิที่จะยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ แม้ว่าทรัพย์สินนั้นจะอยู่ในความครอบครองของผู้รับจำนำ ผู้รับจำนำมีสิทธิแต่เพียงยื่นคำร้องขอให้เอาเงินจากการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่จำนำชำระหนี้ของตนได้ก่อน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 289 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 778/2503)

ตัวอย่าง นายไก่อ้นำรถยนต์มาจำนำเป็นประกันหนี้เงินกู้ยืมจำนวน 300,000 บาท ในระหว่างสัญญาจำนำ นายไก่อ้นำเงินมาชำระให้นายเปิดจำนวน 200,000 บาท ดังนี้ นายเปิดยังมีสิทธิยึดรถยนต์คันดังกล่าวไว้ได้จนกว่านายเอกจะได้ชำระหนี้เสร็จสิ้นเชิง

ถ้านายไก่อมีเจ้าหนี้อีกรายซึ่งได้ฟ้องศาลและศาลมีคำสั่งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีไปยึดทรัพย์สินของนายไก่อเพื่อมาขายทอดตลาดบังคับชำระหนี้ เช่นนี้ หากเจ้าพนักงานบังคับคดีมายึดรถยนต์คันดังกล่าวของนายไก่อไปเพื่อขายทอดตลาดบังคับชำระหนี้แล้ว เช่นนี้ นายเปิดเจ้าหนี้ผู้รับจำนำต้องปล่อยรถยนต์คันนั้นไป และมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้เอาเงินจากการขายทอดตลาดรถยนต์คันนั้นเพื่อชำระหนี้ของตนได้ก่อน

(2) ใ้ดดอกผลผลิตนิยของทรัพย์สินที่จำนำ เช่น จำนำใบหุ้่น แล้วมีเงินปันผลเกิดขึ้น ผู้รับจำนำมีสิทธินำมาจัดสรรใช้เป็นค่าดอกเบี้ยที่ค้างชำระได้ และถ้าไม่มีดอกเบี้ยก็สามารถนำมาจัดสรรใช้เป็นต้นเงินของหนี้ประธานได้ เว้นแต่มีข้อตกลงห้ามกันไว้ ถ้าเป็นดอกผลธรรมดา เช่น จำนำแม่โคไว้แล้ว ดอกลูกโคออกมา ผู้รับจำนำจะนำลูกโคไปจัดสรรดังกล่าวไม่ได้ ผู้จำนำมีสิทธิเอาลูกโคดังกล่าวคืนได้เพราะเป็นของผู้จำนำ

(3) บังคับเอาแก่ทรัพย์สินที่จำนำเมื่อลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ผู้รับจำนำ

(4) เลือกเอาทรัพย์สินที่จำนำสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือหลายสิ่งออกขายทอดตลาดเพื่อบังคับชำระหนี้ของลูกหนี้ได้ ถ้าหากว่ามีทรัพย์สินที่จำนำหลายสิ่ง แต่จะขายทอดตลาดเกินกว่าความจำเป็นเพื่อใช้เงินตามสิทธิของตนไม่ได้

ตัวอย่าง นายสุนทรนำรถยนต์และรถจักรยานยนต์มาจำนำเป็นประกันหนี้เงินกู้ยืมยงยุทธจำนวน 500,000 บาท ในระหว่างสัญญาจำนำนายสุนทรนำเงินมาชำระให้นายยงยุทธจำนวน 20,000 บาท ต่อมาเมื่อหนี้เงินกู้ถึงกำหนดชำระ นายสุนทรไม่นำเงินที่เหลือมาชำระ ดังนี้ นายยงยุทธมีสิทธิบังคับจำนำโดยนำทรัพย์สินที่จำนำออกขายทอดตลาดได้ หากปรากฏว่ารถยนต์ที่จำนำมีราคา 350,000 บาท และรถจักรยานยนต์ที่จำนำมีราคา 30,000 บาท เช่นนี้ นายยงยุทธมีสิทธิเลือกบังคับจำนำเอาแก่รถยนต์คันดังกล่าวได้แต่เพียงอย่างเดียว จะบังคับจำนำเอาแก่รถจักรยานยนต์ด้วยไม่ได้ เพราะเกินความจำเป็นเพื่อใช้เงินตามสิทธิที่นายยงยุทธมีต่อนายสุนทรจำนวน 300,000 บาท เท่านั้น

4.2 ผู้รับจำนำ มีหน้าที่ดังนี้ คือ

(1) บำรุงรักษาทรัพย์สินที่จำนำให้ปลอดภัยอย่างเช่น วิทยุชนฟังกระทำ อื่นๆ ผู้รับจำนำกับผู้จำนำอาจตกลงกันให้บุคคลภายนอกเป็นผู้เก็บรักษาทรัพย์สินจำนำไว้ก็ได้

(2) ไม่เอาทรัพย์สินที่จำหน่ายออกใช้เอง หรือให้บุคคลภายนอกใช้สอยหรือเก็บรักษาไว้โดยผู้จำหน่ายได้ยินยอมด้วย

5. ความรับผิดชอบของผู้รับจำหน่าย

ผู้รับจำหน่ายต้องรับผิดชอบในกรณีที่ทรัพย์สินจำหน่ายสูญหาย หรือบุบสลายไปแม้เป็นเหตุสุดวิสัย อันเนื่องมาจากการที่ผู้รับจำหน่ายเอาทรัพย์สินที่จำหน่ายออกใช้เอง หรือให้บุคคลภายนอกใช้สอย หรือเก็บรักษาไว้โดยผู้จำหน่ายได้ยินยอมด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าถึงอย่างไรทรัพย์สินที่จำหน่ายนั้นก็ต้องเกิดความสูญหายหรือบุบสลายอยู่ันเอง

6. สิทธิของผู้จำหน่าย

6.1 ผู้จำหน่าย มีสิทธิดังนี้ คือ

- 1) ฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อความบุบสลายที่ผู้รับจำหน่ายก่อให้เกิดแก่ทรัพย์สินจำหน่าย
- 2) ได้รับเงินที่เหลือจากการบังคับจำหน่ายและชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้แล้ว

6.2 ผู้จำหน่าย มีหน้าที่ดังนี้ คือ

- 1) ชดใช้ค่าใช้จ่ายอันควรแก่การบำรุงรักษาทรัพย์สินที่จำหน่ายให้แก่ผู้รับจำหน่าย ในกรณีที่ไม่ได้ตกลงกันไว้ว่าให้ใครชดใช้ เช่น ชดใช้ค่าอาหารให้ม้าที่นำมาจำหน่าย
- 2) ไม่แก้ไขหรือทำให้สิ้นไปซึ่งสิทธิที่จำหน่าย เช่น สละสิทธิในเงินปันผลกรณีจำหน่ายไปหุ้น เป็นต้น

7. การบังคับจำหน่ายและผลทางกฎหมาย

การบังคับจำหน่ายกระทำได้โดยการเอาทรัพย์สินจำหน่ายออกขายทอดตลาดโดยไม่ต้องฟ้องเป็นคดีต่อศาล ด้วยการขายโดยเปิดเผยต่อหน้าสาธารณชนให้มีประชาชนเข้ามาสู้ราคากัน มีวิธีการดังนี้

7.1 ผู้รับจำหน่ายต้องบอกกล่าวเป็นหนังสือไปยังลูกหนี้ก่อนว่าให้ชำระหนี้และอุปกรณ์ภายในเวลาอันสมควรโดยกำหนดไว้ในคำบอกกล่าวนั้น

7.2 ถ้าลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้และอุปกรณ์ดังกล่าวตามคำบอกกล่าว ผู้รับจำหน่ายมีสิทธิเอาทรัพย์สินจำหน่ายออกขายทอดตลาดได้ทันที

ทั้งนี้ ผู้รับจำหน่ายต้องมีจดหมายบอกกล่าวไปยังผู้จำหน่ายโดยบอกเวลาและสถานที่ในการขายทอดตลาดนั้นด้วย

ข้อสังเกต ถ้าไม่สามารถจะบอกกล่าวผู้จำหน่ายก่อนได้ เมื่อหนี้ค้างชำระเกินหนึ่งเดือน ผู้รับจำหน่ายมีสิทธิเอาทรัพย์สินที่จำหน่ายออกขายทอดตลาดได้ โดยไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวก่อน

อนึ่ง การจำหน่ายนั้นไม่ผูกพันผู้รับจำหน่ายให้ต้องบังคับจำหน่ายเฉพาะแต่ทางเดียว ผู้รับจำหน่ายจะใช้สิทธิของตนบังคับลูกหนี้อย่างหนึ่งสามัญ (ใช้สิทธิเรียกร้องหนี้ประธาน) โดยสละสิทธิบังคับจำหน่ายทรัพย์สินจำหน่ายก็ย่อมได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3599/2530)

ผลของการบังคับจำหน่าย

เมื่อบังคับจำหน่ายแล้วได้เงินสุทธิซึ่งหักค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น ค่าใช้จ่ายในการบังคับจำหน่ายแล้ว เหลือเท่าใด ผู้รับจำหน่ายเอาไปจัดสรรชำระหนี้และอุปกรณ์ได้ หากมีเงินเหลืออยู่ก็ต้องคืนแก่ผู้จำหน่าย หรือบุคคลผู้ควรจะได้เงินนั้น เช่น ทายาทหรือผู้จัดการมรดกของผู้จำหน่ายในกรณีที่ผู้จำหน่ายถึงแก่ความตายไปก่อนแล้ว

ในกรณีที่บังคับจำหน่ายได้เงินน้อยกว่าหนี้ประจักษ์ที่ค้างชำระ ลูกหนี้ยังต้องรับผิดชอบชำระหนี้ในส่วนที่ขาดอยู่นั้นให้แก่เจ้าหนี้ต่อไป สำหรับผู้จำหน่ายซึ่งเป็นบุคคลภายนอกนั้นไม่ต้องรับผิดชอบในส่วนที่ขาดอยู่นั้น เว้นแต่ในสัญญาจำหน่ายจะตกลงให้รับผิดชอบ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 875/2523)

8. ความระงับสิ้นไปของสัญญาจำหน่าย

สัญญาจำหน่ายระงับสิ้นไป ด้วยเหตุดังต่อไปนี้ คือ

8.1 หนี้ที่จำหน่ายเป็นประกัน (หนี้ประจักษ์) ระงับสิ้นไป เช่น ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ครบถ้วน หรือเจ้าหนี้ปลดหนี้ให้ลูกหนี้ เป็นต้น

8.2 ผู้รับจำหน่ายยอมให้ทรัพย์สินที่จำหน่ายกลับคืนไปสู่การครอบครองของผู้จำหน่าย เช่น ลูกหนี้จำหน่ายเครื่องจักรไว้กับเจ้าหนี้ แล้วเจ้าหนี้ผู้รับจำหน่ายยอมส่งมอบเครื่องจักรให้แก่ลูกหนี้เพื่อนำมาผลิตสินค้า เช่นนี้จำหน่ายยอมระงับสิ้นไป

ข้อสังเกต แม้ว่าสัญญาจำหน่ายจะมีข้อตกลงว่าการที่ผู้จำหน่ายได้รับอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินที่จำหน่ายซึ่งผู้รับจำหน่ายให้ผู้จำหน่ายเอาไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่ถือว่าทรัพย์สินที่จำหน่ายกลับคืนไปสู่การครอบครองของผู้จำหน่ายก็ตาม ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าเป็นการเขียนสัญญาไว้เพื่อเลี่ยงกฎหมาย ซึ่งในการตีความการแสดงเจตนาอันต้องพึงเล็งถึงเจตนาที่แท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร เมื่อเจตนาที่แท้จริงของผู้จำหน่ายต้องการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินที่จำหน่าย ดังนั้น การที่ผู้รับจำหน่ายยอมให้ผู้จำหน่ายเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินจำหน่าย ย่อมเป็นการยอมให้ทรัพย์สินจำหน่ายกลับคืนไปสู่การครอบครองของผู้จำหน่ายแล้ว จำหน่ายจึงระงับสิ้นไป (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3481/2559, 5603/2544)

8.3 เมื่อมีการบังคับจำหน่ายโดยการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่จำหน่าย ดังได้กล่าวมาแล้วในข้อ 7. การบังคับจำหน่ายและผลทางกฎหมาย

กิจกรรม 11.3.4

นายดำรงนารถยนต์มาจำหน่ายเป็นประกันหนี้เงินกู้ที่นายชัยยศกู้ยืมเงินสหกรณ์ออมทรัพย์จำนวน 300,000 บาท ไว้กับสหกรณ์ออมทรัพย์ ต่อมาหนี้เงินกู้นี้ถึงกำหนดชำระ นายชัยยศผิดนัดชำระหนี้ สหกรณ์ออมทรัพย์นารถยนต์ค้ำประกันดังกล่าวออกขายทอดตลาดได้เงินสุทธิเพียง 250,000 บาท ดังนี้ สหกรณ์ออมทรัพย์จะมีสิทธิเรียกร้องเอาเงินส่วนที่ขาดจำนวนอยู่อีก 50,000 บาท จากนายดำรงหรือนายชัยยศ ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

(โปรดทำกิจกรรม 11.3.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.3 เรื่องที่ 11.3.4)

บรรณานุกรม

- จิตติ ดิงศภัทย์. (2479). หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1236/2497. คำพิพากษาศาลฎีกาประจำ พุทธศักราช 2497. น. 1101-1104.
- ประพนธ์ ศาตะมาน และไพจิตร ปุญญพันธ์. (2549). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะซื้อขาย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ.
- ปัญญา ถนอมรอด. (2560). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยยืม คำประกัน จำนอง จำนำ (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: บริษัทกรุงสยาม พับลิชชิ่งจำกัด.
- วิชณุ เครื่องงาม. (2549). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ.
- วรวิฑู เทพทอง. (2550). คำอธิบายกฎหมายธุรกิจ (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- _____. (2553). กฎหมายลักษณะบุคคล นิติกรรม สัญญา และหนี้. ใน เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายธุรกิจ และการภาษีอากร (เล่ม 1, หน่วยที่ 5). นนทบุรี: สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุรพล พงศ์เมธธีชัย และศิริลักษณ์ นามวงศ์. (2553) กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่เกี่ยวกับสหกรณ์. ใน เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายและกระบวนการทางการเมืองของสหกรณ์ (เล่ม 2, หน่วยที่ 11). นนทบุรี: สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

กฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

รองศาสตราจารย์วิกรณ์ รักษ์ปวงชน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิงครัต ดลเจิม

ชื่อ รองศาสตราจารย์วิกรณ์ รักษ์ปวงชน
วุฒิ น.บ., น.ม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ตำแหน่ง รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
หน่วยที่ปรับปรุง หน่วยที่ 12

ชื่อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิงครัต ดลเจิม
วุฒิ น.บ. (เกียรตินิยมอันดับ 1)
น.ม. (กฎหมายมหาชน)
น.ด. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
หน่วยที่ปรับปรุง หน่วยที่ 12

แผนการสอนหน่วยที่ 12

กฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

ตอนที่

- 12.1 กฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์
- 12.2 กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์

แนวคิด

1. การดำเนินงานของสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีโทษร้ายแรงอาจถึงขั้นจำคุก หรือประหารชีวิต บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์จึงควรมีความรู้กฎหมายอาญาที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ซึ่งได้แก่ ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ ตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญา และความผิดอาญาตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์
2. กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการของสหกรณ์ ซึ่งบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ควรรู้ ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต กฎหมายว่าด้วยการกระทำ ความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ และกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 12.1 “กฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 12.2 “กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการของสหกรณ์ได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 12
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 12 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 12.1-12.2
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 12.1-12.2 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 12 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 12
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)

7. เข้ารับการสอนเสริมแบบเผชิญหน้าหรือผ่านดาวเทียม (ถ้ามี)
8. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 12

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 12
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 12
3. ซีดีเสียงประจำชุดวิชา (ถ้ามี)
4. รายการสอนทางวิทยุกระจายเสียง (ถ้ามี)
5. รายการสอนทางวิทยุโทรทัศน์ (ถ้ามี)
6. วีดิทัศน์ (ถ้ามี)
7. การสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 12.1

กฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 12.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 12.1.1 ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์
- 12.1.2 ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์
- 12.1.3 ความผิดอาญาตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์

แนวคิด

1. ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ได้แก่ ความผิดฐานเจ้าพนักงานยกยอก ความผิดฐานใช้อำนาจในตำแหน่งข่มขืนใจเอาทรัพย์สิน ความผิดฐานเจ้าพนักงานรับสินบน ความผิดฐานใช้อำนาจในตำแหน่งโดยทุจริต ความผิดฐานมีส่วนได้เสียในกิจการหน้าที่ ความผิดฐานจ่ายทรัพย์สินเกินกว่าที่ควรจ่าย และความผิดฐานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือโดยทุจริต
2. ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ได้แก่ ความผิดฐานลักทรัพย์ ความผิดฐานยกยอก ความผิดฐานฉ้อโกง ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้ โดยกระทำเพื่อมิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ และความผิดฐานปลอมเอกสารและใช้เอกสารปลอม
3. ความผิดอาญาตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ ได้แก่ ความผิดฐานใช้ชื่อสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกร ในทางทุจริตโดยไม่มีสิทธิ ความผิดฐานไม่ชี้แจงข้อเท็จจริง ไม่ส่งเอกสาร หรือไม่ส่งรายงานการประชุมตามคำสั่งของนายทะเบียนหรือผู้ปฏิบัติการตามกฎหมาย ความผิดฐานขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนหรือผู้ปฏิบัติการตามกฎหมาย ความผิดฐานไม่จัดการรักษาทรัพย์สิน หรือส่งมอบทรัพย์สิน สมุดบัญชี เอกสารหรือสิ่งอื่นของสหกรณ์แก่ผู้ชำระบัญชี และความผิดฐานไม่แก้ไขข้อบกพร่องเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี หรือกิจการหรือฐานะการเงินตามที่นายทะเบียนสั่งการ

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.1.1 “ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.1.2 “ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.1.3 “ความผิดอาญาตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความผิดอาญาตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 12.1.1

ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญา ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ในที่นี้จะได้กล่าวถึงความผิดที่ควรรู้ 7 ฐานความผิด คือ (1) ความผิดฐานเจ้าพนักงานยกยอก (2) ความผิดฐานใช้อำนาจในตำแหน่ง ช่มชืนใจเอาทรัพย์สิน (3) ความผิดฐานเจ้าพนักงานรับสินบน (4) ความผิดฐานใช้อำนาจในตำแหน่งโดยทุจริต (5) ความผิดฐานเข้ามีส่วนร่วมในกิจการในหน้าที่ (6) ความผิดฐานจ่ายทรัพย์สินเกินกว่าที่ควรจ่าย และ (7) ความผิดฐานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือโดยทุจริต

ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ ผู้ที่จะกระทำความผิดได้จะต้องเป็นเจ้าพนักงานและจะต้องกระทำความผิดในหน้าที่ราชการของตนเท่านั้น หากมิได้เป็นเจ้าพนักงานและไม่มีหน้าที่เช่นนั้น ก็ไม่อาจกระทำความผิดเหล่านี้ได้ เพราะขาดคุณสมบัติอันเป็นองค์ประกอบเฉพาะตัวของผู้กระทำความผิด หากราษฎรร่วมมือกับเจ้าพนักงานกระทำความผิด ราษฎรที่ร่วมมือนั้นก็ไม่ได้แต่เพียงผู้สนับสนุน¹ หรือเป็นเจ้าพนักงานแต่มิได้มีหน้าที่ราชการเช่นนั้น ร่วมกระทำความผิดกับเจ้าพนักงานที่มีราชการเช่นนั้น ก็ไม่ได้แต่เพียงผู้สนับสนุน จะเป็นตัวการไม่ได้

สำหรับเจ้าพนักงานนั้น หมายถึง บุคคล 2 จำพวก คือ บุคคลที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะเป็นเจ้าพนักงานหรือให้ถือว่าเป็นเจ้าพนักงาน และบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการไม่ว่าเป็นการประจำหรือชั่วคราว และไม่ว่าจะได้รับประโยชน์ตอบแทนจากรัฐหรือไม่ก็ตาม² ฉะนั้น พนักงานสหกรณ์ทุกประเภทจึงมิใช่เจ้าพนักงานที่จะเป็นตัวการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ดังกล่าวได้ แต่อาจเป็นผู้สนับสนุนเท่านั้น อย่างไรก็ดี ข้าราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งมีหน้าที่ราชการเช่นนั้น ย่อมเป็นตัวการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ดังกล่าวได้

1. ความผิดฐานเจ้าพนักงานยกยอก

ความผิดฐานเจ้าพนักงานยกยอก มีบัญญัติไว้ใน ปอ. มาตรา 147 ดังต่อไปนี้

มาตรา 147 ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน มีหน้าที่ซื้อ ทำ จัดการหรือรักษาทรัพย์สิน เบียดบังทรัพย์สินนั้นเป็นของตน หรือเป็นของผู้อื่นโดยทุจริต หรือโดยทุจริตยอมให้ผู้อื่นเอาทรัพย์สินนั้นเสีย ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปีหรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสี่หมื่นบาท

¹ ฎ. 657/2513

² สมศักดิ์ สิงห์พันธุ์ คำอธิบายกฎหมายอาญา เล่ม 3 หน้า 129; และหยุด แสงอุทัย กฎหมายอาญา ภาค 2-3 หน้า 50.

องค์ประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

- 1) ผู้ใด
- 2) เป็นเจ้าพนักงาน
- 3) มีหน้าที่ซื้อ ทำ จัดการ หรือรักษาทรัพย์สินใด
- 4) เบียดบังทรัพย์สินนั้นเป็นของตน หรือเป็นของผู้อื่น หรือยอมให้ผู้อื่นเอาทรัพย์สินนั้นเสีย

องค์ประกอบภายใน

- 1) เจตนา
- 2) โดยทุจริต

คำอธิบาย

“เป็นเจ้าพนักงาน” จะต้องเป็นเจ้าพนักงานโดยชอบด้วยกฎหมาย หากมิใช่เจ้าพนักงานหรือได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงานโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก็ไม่อาจกระทำความผิดตามมาตรานี้ได้

“มีหน้าที่ซื้อ ทำ จัดการ หรือรักษาทรัพย์สินใด” แม้จะเป็นเจ้าพนักงานก็ต้องมีหน้าที่ซื้อ ทำ จัดการ หรือรักษาทรัพย์สินด้วย ซึ่งอาจเป็นหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายหรือโดยคำสั่งหรือมอบหมายของผู้บังคับบัญชาโดยชอบก็ได้ หากไม่มีหน้าที่เช่นนั้นก็ไม่อาจกระทำความผิดตามมาตรานี้ได้ เช่น เป็นเจ้าพนักงานรับฝากเงินจากผู้อื่นไว้เป็นส่วนตัว มิได้รับไว้ในกาปฏิบัติหน้าที่ราชการ จึงไม่เป็นความผิดตามมาตรา 147³ เป็นต้น

“เบียดบังทรัพย์สินนั้นเป็นของตนหรือเป็นของผู้อื่น” เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่เช่นนั้นจะต้องครอบครองทรัพย์สินนั้นไว้ แล้วเบียดบังเป็นของตนหรือผู้อื่นก็ได้ เช่น เอาไปขาย จำนำ แลกเปลี่ยนให้ผู้อื่น เป็นต้น

“ยอมให้ผู้อื่นเอาทรัพย์สินนั้นเสีย” ไม่ว่าจะเป็นการอนุญาต ยินยอม หรือไม่ขัดขวางก็เข้าองค์ประกอบความผิดตามมาตรานี้

“เจตนา” คือ เจตนาธรรมดา ตาม ปอ. มาตรา 59

“โดยทุจริต” คือ เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น⁴
ข้อสังเกต

ความผิดฐานเจ้าพนักงานยกยอก เป็นความผิดทำนองเดียวกับความผิดฐานยกยอก ตาม ปอ. มาตรา 352 ต่างกันที่ผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าพนักงานและมีหน้าที่เช่นนั้นเป็นการเฉพาะ หากผู้กระทำมิใช่เจ้าพนักงาน หรือเป็นเจ้าพนักงานแต่มิได้มีหน้าที่เช่นนั้น ก็เป็นยกยอก ตามมาตรา 352 ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

³ ฎ. 2378/2522

⁴ ปอ. มาตรา 1 (1)

2. ความผิดฐานใช้อำนาจในตำแหน่งข่มขืนใจเอาทรัพย์สิน

ความผิดฐานใช้อำนาจในตำแหน่งข่มขืนใจเอาทรัพย์สิน มีบัญญัติไว้ใน ปอ. มาตรา 148 ดังต่อไปนี้
 มาตรา 148 ผู้ใดเป็นเจ้าของพนักงาน ใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบ ข่มขืนใจหรือ จูงใจเพื่อให้บุคคล
 ใดมอบให้หรือหามาให้ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่ตนเองหรือผู้อื่น ต้อง ระวังโทษจำคุกตั้งแต่
 ห้าปีถึงยี่สิบปีหรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสี่หมื่นบาท หรือประหารชีวิต

องค์ประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

- 1) ผู้ใด
- 2) เป็นเจ้าพนักงาน
- 3) ใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบ
- 4) ข่มขืนใจหรือจูงใจผู้อื่น

องค์ประกอบภายใน

- 1) เจตนา
- 2) เพื่อให้บุคคลใดมอบให้หรือหามาให้ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่ตนเองหรือผู้อื่น
 คำอธิบาย

“เป็นเจ้าพนักงาน” มีความหมายเช่นเดียวกับที่ได้อธิบายแล้ว

“ใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบ” หมายถึง เจ้าพนักงานมีอำนาจในตำแหน่งหน้าที่ แต่ใช้อำนาจ
 โดยมิชอบ เช่น เจ้าพนักงานแกล้งจับกุมผู้ที่มีได้กระทำความผิด เป็นการใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่โดย
 มิชอบ⁵ แต่ถ้าเป็นการใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่โดยชอบ หรือใช้อำนาจนอกตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ
 ก็ไม่เป็นความผิดตามมาตรา⁶

“ข่มขืนใจหรือจูงใจผู้อื่น” ข่มขืนใจ หมายถึง บังคับให้ผู้อื่นกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด โดยผู้นั้นมีได้
 สมครใจ ส่วนจูงใจ หมายถึง โนมน้าวหรือเกลี้ยกล่อมให้กระทำการ ความผิดตามมาตรา 148 นี้ มิใช่ต้อง
 ข่มขืนใจเท่านั้น เพียงแต่มีการจูงใจก็เป็นความผิดเช่นเดียวกัน⁷

“เจตนา” คือ เจตนาธรรมดา ตาม ปอ. มาตรา 59

“เพื่อให้บุคคลใดมอบให้ หรือหามาให้ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่ตนเองหรือผู้อื่น” เป็น
 เจตนาพิเศษ การใช้อำนาจโดยมิชอบเพื่อข่มขืนใจหรือจูงใจ เพื่อให้ผู้อื่นมอบให้หรือหามาให้ซึ่งทรัพย์สิน
 หรือประโยชน์อื่นใดก็ได้ เช่น ให้อยู่บ้านโดยไม่ต้องเสียค่าเช่า เป็นต้น และเพียงแต่เรียกให้ผู้อื่นมอบให้
 หรือหามาให้ ก็เป็นความผิดสำเร็จแล้ว แม้ผู้ถูกข่มขืนใจหรือถูกจูงใจจะไม่ยอมตามนั้น⁸ หรือยังมีได้มอบ
 ทรัพย์สินให้ก็ตาม⁹

⁵ ฎ. 599/2505

⁶ ฎ. 1085/2536

⁷ ฎ. 1663/2513

⁸ ฎ. 2406 - 2408/2519

⁹ ฎ. 798/2502

3. ความผิดฐานเจ้าพนักงานรับสินบน

ความผิดฐานเจ้าพนักงานรับสินบน มีบัญญัติไว้ใน ปอ. มาตรา 149 ดังต่อไปนี้

มาตรา 149 ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งรัฐ สมาชิกสภาจังหวัด หรือสมาชิกสภาเทศบาล เรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ เพื่อกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่งไม่ว่าการนั้นจะชอบ หรือมิชอบด้วยหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปีหรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสี่หมื่นบาท หรือประหารชีวิต

องค์ประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

1) ผู้ใด

2) เป็นเจ้าพนักงาน สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งรัฐ สมาชิกสภาจังหวัด หรือสมาชิกสภาเทศบาล

3) เรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ

องค์ประกอบภายใน

1) เจตนา

2) เพื่อกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่งไม่ว่าการนั้นจะชอบหรือมิชอบด้วยหน้าที่
คำอธิบาย

“เป็นเจ้าพนักงาน สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งรัฐ สมาชิกสภาจังหวัด หรือสมาชิกสภาเทศบาล” ผู้ที่จะกระทำความผิดฐานเจ้าพนักงานรับสินบน ตามมาตรา 149 นี้ นอกจากเจ้าพนักงานแล้ว ยังหมายรวมถึงบุคคลที่มีใช้เจ้าพนักงานอีก 3 ประเภท คือ (1) สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (2) สมาชิกสภาจังหวัด หรือ (3) สมาชิกสภาเทศบาล ทั้งนี้ไม่หมายรวมถึงสมาชิกสภาตำบลแต่อย่างใด

“เรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ” องค์ประกอบของความผิดตามมาตรานี้ เพียงแต่เรียกเอาทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด แม้ผู้ถูกเรียกจะไม่ยอมให้ไม่ว่าจะด้วยเหตุใด ก็เป็นความผิดสำเร็จแล้ว และแม้จะมีได้เรียกแต่รับหรือยอมจะรับ หรือมีผู้เสนอให้สินบนเพียงแต่ยอมจะรับแม้จะยังไม่ได้รับจริง ก็เป็นความผิดสำเร็จแล้วเช่นเดียวกัน โดยจะกระทำสำหรับตนเองหรือผู้อื่น แม้จะรับเพื่อนำไปบริจาคการกุศล ก็เข้าองค์ประกอบของความผิดนี้ทั้งสิ้น

“เจตนา” คือ เจตนาธรรมดา ตาม ปอ. มาตรา 59

“เพื่อกระทำการอย่างใดในตำแหน่งไม่ว่าการนั้นจะชอบหรือไม่ชอบด้วยหน้าที่” เป็นเจตนาพิเศษ โดยเป็นการกระทำในตำแหน่งหน้าที่ของตน แม้ว่าการนั้นจะชอบหรือไม่ชอบด้วยหน้าที่ก็ตาม หากมีการเรียกรับสินบนก็เข้าองค์ประกอบของความผิด เช่น เจ้าอาวาสเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย เมื่อเจ้าอาวาสเรียกรับสินบนในการให้เช่าที่ของวัด ก็เป็นความผิดตามมาตรา 149 นี้¹⁰

“เพื่อไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ว่าการนั้นจะชอบหรือไม่ชอบด้วยหน้าที่” เป็นเจตนาพิเศษ กรณีนี้เป็นเรื่องละเว้นไม่กระทำการในตำแหน่ง เช่น บุคคลใดกระทำความผิด และเจ้าพนักงานได้

¹⁰ ฎ. 2003 - 2005/2500

จับกุมโดยชอบตามอำนาจหน้าที่ แต่กลับเรียกหรือรับสินบนจากผู้กระทำความผิดนั้น แล้วปล่อยตัวไป¹¹ เป็นความผิดตามมาตรา 149 นี้ แต่หากผู้นั้นมีได้กระทำความผิดใด แต่แก้งจับกุมเพื่อเรียกเอาทรัพย์สิน เป็นความผิดตามมาตรา 148 ดังกล่าวมาแล้ว

4. ความผิดฐานใช้อำนาจในตำแหน่งโดยทุจริต

ความผิดฐานใช้อำนาจในตำแหน่งโดยทุจริต มีบัญญัติไว้ใน ปอ. มาตรา 151 ดังต่อไปนี้
มาตรา 151 ผู้ใดเป็นเจ้าของพนักงาน มีหน้าที่ซื้อ ทำ จัดการหรือรักษาทรัพย์สินใด ๆ ใช้อำนาจในตำแหน่ง โดยทุจริต อันเป็นการเสียหายแก่รัฐ เทศบาล สุขาภิบาลหรือเจ้าของทรัพย์สินนั้น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ ห้าปีถึงยี่สิบปีหรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสี่หมื่นบาท

องค์ประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

- 1) ผู้ใด
- 2) เป็นเจ้าพนักงาน
- 3) มีหน้าที่ซื้อ ทำ จัดการ หรือรักษาทรัพย์สินใด
- 4) ใช้อำนาจในตำแหน่งอันเป็นการเสียหายแก่รัฐ เทศบาล สุขาภิบาล หรือเจ้าของทรัพย์สินนั้น

องค์ประกอบภายใน

1) เจตนา

2) โดยทุจริต

คำอธิบาย

“เป็นเจ้าพนักงาน” มีความหมายเช่นเดียวกับที่ได้อธิบายมาแล้ว

“มีหน้าที่ซื้อ ทำ จัดการ หรือรักษาทรัพย์สินใด” มีความหมายเช่นเดียวกับความผิดฐานเจ้าพนักงาน ยักยอก ตาม ปอ. มาตรา 147 ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว

“ใช้อำนาจในตำแหน่งอันเป็นการเสียหายแก่รัฐ เทศบาล สุขาภิบาล หรือเจ้าของทรัพย์สินนั้น” หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งมีหน้าที่ดังกล่าว ใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ของตนก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ เทศบาล หรือเจ้าของทรัพย์สินนั้น ซึ่งจะกระทำด้วยวิธีใดก็ได้ เช่น เจ้าพนักงานใช้อำนาจในตำแหน่งสั่งให้เจ้าหน้าที่นำ รถยนต์และวัสดุอุปกรณ์อื่นๆ ของทางราชการไปใช้ในงานวิเวกของลูกสาว เป็นความผิดตามมาตรา 151 นี้¹² เจ้าพนักงานมีหน้าที่จัดซื้อพัสดุสำนักงาน ซื้อพัสดุที่มีส่วนลดราคา แต่ให้ผู้ขายออกไปเสร็จรับเงินในราคา เต็ม โดยเอาส่วนลดนั้นประโยชน์ของตน เป็นความผิดตามมาตรา 151 นี้¹³ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี การใช้อำนาจในตำแหน่งดังกล่าว ต้องก่อให้เกิดผลอันเป็นการเสียหายแก่รัฐ เทศบาล หรือเจ้าของทรัพย์สินนั้น หากยังไม่เกิดความเสียหายก็เป็นพยายามกระทำความผิด ตามมาตรา 151 ประกอบ มาตรา 80

¹¹ ฎ. 720/2520, 2345/2536

¹² คดีคำหมายเลข อ.2117/2558

¹³ ฎ. 605/2511

หมายเหตุ

สำหรับสหภาพิบาลนั้น ปัจจุบันได้ยกเลิกแล้วโดยให้มีฐานะเป็นเทศบาลตำบล ตามกฎหมายว่าด้วยเทศบาล ตั้งแต่ พ.ร.บ. เปลี่ยนแปลงฐานะของสหภาพิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542 มีผลใช้บังคับ นั้นคือตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม 2542 เป็นต้นมา

“เจตนา” คือ เจตนาธรรมดา ตาม ปอ. มาตรา 59

“โดยทุจริต” มีความหมายตาม ปอ. 1 (1) ดังที่ได้อธิบายแล้ว

5. ความผิดฐานเข้ามีส่วนได้เสียในกิจการในหน้าที่

ความผิดฐานเข้ามีส่วนได้เสียในกิจการในหน้าที่ มีบัญญัติไว้ใน ปอ. มาตรา 152 ดังต่อไปนี้
 มาตรา 152 ผู้ใดเป็นเจ้าของพนักงาน มีหน้าที่จัดการหรือดูแลกิจการใด เข้ามีส่วนได้เสียเพื่อประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่นเนื่องด้วยกิจการนั้น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปีและปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาท

องค์ประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

- 1) ผู้ใด
- 2) เป็นเจ้าพนักงาน
- 3) มีหน้าที่จัดการหรือดูแลกิจการใด
- 4) เข้ามีส่วนได้เสียเนื่องด้วยกิจการนั้น

องค์ประกอบภายใน

- 1) เจตนา
- 2) เพื่อประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่น

คำอธิบาย

“เป็นเจ้าพนักงาน” มีความหมายเช่นเดียวกับที่ได้อธิบายมาแล้ว

“มีหน้าที่จัดการหรือดูแลกิจการใด” หมายถึง เจ้าพนักงานจะต้องมีหน้าที่จัดการหรือดูแลกิจการนั้น ซึ่งจะเป็นกิจการของรัฐหรือเอกชน หรือจะมีผลประโยชน์ตอบแทนหรือไม่ก็ได้ แต่ต้องได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่จัดการหรือดูแลกิจการนั้นโดยชอบด้วยกฎหมาย และระเบียบแบบแผนของทางราชการ¹⁴

“เข้ามีส่วนได้เสียเนื่องด้วยกิจการนั้น” หมายถึง เจ้าพนักงานมีหน้าที่จัดการหรือดูแลกิจการ แต่เข้าไปมีส่วนได้เสียกับกิจการนั้น เช่น เข้าไปหุ้นส่วนกับบริษัทผู้ขาย หรือบริษัทผู้รับเหมา เป็นต้น

“เจตนา” หมายถึง เจตนาธรรมดา ตาม ปอ. มาตรา 59

“เพื่อประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่น” เป็นเจตนาพิเศษ การเข้าไปมีส่วนได้เสียดังกล่าวกระทำไปเพื่อประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่น ซึ่งผู้อื่นนั้นตนจะมีความเกี่ยวข้องกับผูกพันหรือไม่ก็ได้ ความผิดสำเร็จของมาตรานี้เกิดขึ้นเมื่อเข้าไปมีส่วนได้เสียเพื่อประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่น ส่วนจะได้ประโยชน์

¹⁴ สุปัน พูลพัฒน์ คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ตอน 2 หน้า 258.

ตามที่มุ่งหมายหรือไม่ก็ไม่สำคัญ แม้ภายหลังจากเข้าไปมีส่วนได้เสียจะขาดทุนก็เป็นความผิดสำเร็จแล้ว¹⁵ พระราชบัญญัติตามมาตรา 152 นี้ มีความมุ่งหมายเพื่อป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน (conflict of interest) นั้นเอง

6. ความผิดฐานจ่ายทรัพย์สินเกินกว่าที่ควรจ่าย

ความผิดฐานจ่ายทรัพย์สินเกินกว่าที่ควรจ่าย มีบัญญัติไว้ใน ปอ. มาตรา 153 ดังต่อไปนี้
มาตรา 153 ผู้ใดเป็นเจ้าของพนักงาน มีหน้าที่จ่ายทรัพย์สินนั้นเกินกว่าที่ควรจ่ายเพื่อประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปีและปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาท องค์กรประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์กรประกอบภายนอก

- 1) ผู้ใด
- 2) เป็นเจ้าพนักงาน
- 3) มีหน้าที่จ่ายทรัพย์สิน
- 4) จ่ายทรัพย์สินนั้นเกินกว่าที่ควรจ่าย

องค์กรประกอบภายใน

- 1) เจตนา
- 2) เพื่อประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่น

คำอธิบาย

“เป็นเจ้าพนักงาน” หมายถึง มีความหมายเช่นเดียวกับที่ได้อธิบายมาแล้ว

“มีหน้าที่จ่ายทรัพย์สิน” เจ้าพนักงานที่จะมีความผิดตามมาตรานี้ได้ จะต้อง มีหน้าที่จ่ายทรัพย์สินโดยตรง ซึ่งการจ่าย หมายถึง การส่งมอบกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครอง และทรัพย์สินนั้นอาจจะเป็นเงินตรา วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้สำนักงาน ฯลฯ

“จ่ายทรัพย์สินนั้นเกินกว่าที่ควรจ่าย” เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จ่ายทรัพย์สินจะมีความผิดตามมาตรานี้ได้ จะต้องเป็นการจ่ายทรัพย์สินเกินกว่าที่ควรจ่าย เช่น ตามระเบียบต้องจ่ายอุปกรณ์ให้คนละ 1 ชุด แต่กลับจ่ายให้คนที่เป็นพรรคพวกของตนคนละ 2 ชุด หรือสั่งซื้อของบริษัทผู้ขายส่งมอบไม่ครบถ้วนตามสัญญา แต่จ่ายเงินให้ครบถ้วนตามสัญญาไปก่อนแล้ว เป็นต้น และเป็นความผิดสำเร็จเมื่อเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จ่ายทรัพย์สินไปเกินกว่าที่ควรจ่ายแล้ว โดยไม่ต้องคำนึงว่าหนี้้นจะระงับลงแล้วหรือไม่ เช่น เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ได้จ่ายทรัพย์สินเกินกว่าที่ควรจ่ายโดยชำระเป็นเช็ค แต่เช็คนั้นยังขึ้นไม่ได้เนื่องจากถูกระงับการจ่ายเสียก่อน ก็เป็นความผิดสำเร็จแล้ว หากใช้เป็นเพียงพยายามกระทำความผิดไม่¹⁶ อย่างไรก็ดี จะเป็นความผิดตามมาตรา 153 นี้ได้เฉพาะจ่ายเกินกว่าที่ควรจ่ายเท่านั้น หากจ่ายน้อยกว่าที่ควรจ่ายหาเป็นความผิดแต่อย่างใดไม่

¹⁵ สมศักดิ์ สิงห์พันธุ์ คำอธิบายกฎหมายอาญา เล่ม 3. หน้า 215.

¹⁶ ฎ. 11741/2557

“เจตนา” หมายถึง เจตนาธรรมดา ตาม ปอ. มาตรา 59

“เพื่อประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่น” เป็นเจตนาพิเศษ หรือมูลเหตุชักจูงใจเพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้ประโยชน์ เช่น ได้รับส่วนแบ่ง ได้รับของแจกของแถม เป็นต้น ทั้งนี้ แม้ภายหลังจะไม่ได้รับประโยชน์ เช่นนั้นเลย ก็เป็นความผิดสำเร็จแล้วเมื่อได้จ่ายทรัพย์สินนั้นไป อย่างไรก็ตาม หากจ่ายเงินไปด้วยความประมาท เลินเล่อ หรือผิดหลงไปโดยประการอื่น ก็ไม่เป็นความผิดตามมาตรา 153 นี้

7. ความผิดฐานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือโดยทุจริต

ความผิดฐานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือโดยทุจริต มีบัญญัติไว้ใน ปอ. มาตรา 157 ดังต่อไปนี้

มาตรา 157 ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปีหรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 157 นี้ อาจจำแนกความผิดได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ความผิดแรก ปฏิบัติหรือละเว้นปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ และความผิดที่สอง ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต

7.1 ความผิดแรก ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

องค์ประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

- 1) ผู้ใด
- 2) เป็นเจ้าพนักงาน
- 3) ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

องค์ประกอบภายใน

- 1) เจตนา
- 2) เพื่อทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด

คำอธิบาย

“เป็นเจ้าพนักงาน” มีความหมายเช่นเดียวกับที่ได้อธิบายมาแล้ว

“ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ” มาตรานี้เป็นบททั่วไป หรือเรียกว่าเป็น “บทอุกช่องว่างกฎหมาย” กล่าวคือ หากเจ้าพนักงานกระทำการโดยมิชอบแล้ว เมื่อไม่เป็นความผิดตามมาตราต่าง ๆ ที่เป็นบทเฉพาะซึ่งระบุหน้าที่ของเจ้าพนักงานโดยเฉพาะเจาะจงแล้ว ก็อาจเป็นความผิดตามมาตรา 157 นี้ ซึ่งเป็นบททั่วไปได้ อย่างไรก็ตาม หากเป็นความผิดตามบทเฉพาะแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องปรับบทความผิดตามมาตรา 157 นี้ ซึ่งเป็นบททั่วไปอีก¹⁷

¹⁷ ฎ. 1170/2542

การปฏิบัติหรือละเว้นปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ต้องกระทำไปโดยมิชอบ ซึ่งหมายถึงมิชอบด้วยหน้าที่ของเจ้าพนักงาน เช่น ความคุ้มครองผู้ต้องหาในคดีอาญาโดยใส่กุญแจมือล่ามโซ่¹⁸ พนักงานสอบสวนห่วงเหนี่ยวการประกันตัวผู้ต้องหาให้ดำเนินไปอย่างเชื่องช้า¹⁹ เป็นต้น แต่หากเจ้าพนักงานได้กระทำไปโดยชอบหรือโดยสุจริตก็ไม่ใช่ความผิดตามมาตรา 157 นี้²⁰ และการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานนั้น จะต้องอยู่ในหน้าที่โดยตรงตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ หรือตามที่ได้รับมอบหมายโดยชอบ หากไม่อยู่ในหน้าที่โดยตรงแม้จะเป็นการกระทำโดยมิชอบก็ไม่ใช่ความผิดตามมาตรา 157 นี้²¹

“เจตนา” หมายถึง เจตนาธรรมดา ตาม ปอ. มาตรา 59

“เพื่อทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด” เป็นเจตนาพิเศษ การที่เจ้าพนักงานกระทำโดยมิชอบดังกล่าว จะต้องมีความมุ่งหมายให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หากขาดเจตนาพิเศษดังกล่าว ย่อมไม่มีความผิด ตามมาตรา 157 นี้²²

7.2 ความผิดที่สอง ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต

องค์ประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

- 1) ผู้ใด
- 2) เป็นเจ้าพนักงาน
- 3) ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่

องค์ประกอบภายใน

- 1) เจตนา
- 2) โดยทุจริต

ความผิดที่สองนี้ เป็นความผิดทำนองเดียวกับความผิดแรก แต่มีความแตกต่าง 2 ประการ คือ

1) ความผิดที่สอง เจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยชอบหรือโดยมิชอบก็อาจเป็นความผิดได้ แต่ความผิดแรกต้องเป็นการกระทำโดยมิชอบเท่านั้นจึงจะเป็นความผิดได้

2) ความผิดที่สอง เจตนาพิเศษ คือ ต้องเป็นการกระทำโดยทุจริต นั่นคือ ต้องเป็นการกระทำเพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดหรือไม่ เช่น ผู้ใหญ่บ้านได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่จัดบัญชีสัตว์พาหนะทำบัญชีลูกคอกสัตว์พาหนะเท็จตามคำขอร้องของลูกบ้าน แม้จะไม่ได้สินจ้างรางวัล แต่ทำให้ลูกบ้านได้รับประโยชน์นำไปใช้อ้างต่อตำรวจที่ยึดโคนั้น เป็นการแสวงหาประโยชน์สำหรับผู้อื่นถือว่าเป็นการกระทำโดย

¹⁸ ฎ. 744/2501

¹⁹ ฎ. 2577/2534

²⁰ ฎ. 747/2471, 437/2505

²¹ ฎ. 737/2504, 292/2479, 1033/2533

²² ฎ. 6

ทุจริต²³ เป็นต้น ต่างจากความผิดแรกที่ไม่ต้องกระทำโดยทุจริต แต่ต้องมีเจตนาพิเศษเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ดังกล่าวมาแล้ว

กิจกรรม 12.1.1

จงอธิบายองค์ประกอบของความผิดฐานเจ้าพนักงานยกยอก ดังต่อไปนี้

1. เป็นเจ้าพนักงาน
2. มีหน้าที่ ซื่อ ทำ จัดการ หรือรักษาทรัพย์สินใด
3. เบียดบังทรัพย์สินนั้นเป็นของตนหรือเป็นของผู้อื่น
4. ยอมให้ผู้อื่นเอาทรัพย์สินนั้นเสีย
5. เจตนา
6. โดยทุจริต

(โปรดทำกิจกรรม 12.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.1 เรื่องที่ 12.1.1)

เรื่องที่ 12.1.2

ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ หรือความผิดทางอาญาที่มีโอกาสเกิดขึ้นในแวดวงสหกรณ์ ซึ่งในที่นี้จะได้กล่าวถึงความผิดที่ควรรู้ 6 ฐานความผิด คือ (1) ความผิดฐานลักทรัพย์ (2) ความผิดฐานยกยอก (3) ความผิดฐานฉ้อโกง (4) ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน (5) ความผิดฐานโกงเจ้าหน้าที่โดยกระทำเพื่อมิให้เจ้าหน้าที่ได้รับชำระหนี้ และ (6) ความผิดฐานปลอมเอกสารและใช้เอกสารปลอม

1. ความผิดฐานลักทรัพย์

ความผิดฐานลักทรัพย์มีบัญญัติไว้ตาม ปอ. มาตรา 334 ดังต่อไปนี้

มาตรา 334 ผู้ใดเอาทรัพย์สินของผู้อื่น หรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยไปโดยทุจริต ผู้นั้นกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี และปรับไม่เกินหกพันบาท

²³ ฎ. 1051/2505

องค์ประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

- 1) ผู้ใด
- 2) เอาไป
- 3) ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย

องค์ประกอบภายใน

- 1) เจตนา
  - 2) โดยทุจริต
- คำอธิบาย

“เอาไป” หมายถึง การเอาทรัพย์สินเคลื่อนไปจากที่เดิม หากผู้ลักได้ยึดถือทรัพย์สินและทรัพย์สินนั้นเคลื่อนพ้นไปจากที่เดิม ก็ถือเป็นลักทรัพย์ความผิดสำเร็จแล้ว

ตัวอย่าง 1. ก. เอามือล้วงธนบัตรจากกระเป๋าถือของ ข. ธนบัตรนั้นพ้นจากกระเป๋าถือแล้ว แต่ ข. รู้ตัวใช้มือตบกระเป๋า บังเอิญไปถูกมือของ ก. ทำให้ธนบัตรร่วงลงไปบนพื้น ก. ตกใจวิ่งหนีไป เช่นนี้ ธนบัตรอยู่ในมือของ ก. จนเคลื่อนที่พ้นออกจากกระเป๋าแล้ว แม้ธนบัตรนั้นจะหล่นบนพื้นก็ถือเป็นลักทรัพย์ความผิดสำเร็จแล้ว²⁴

ตัวอย่าง 2. ก. ข. ค. ช่วยกันลักรถยนต์ ก. ขึ้นไปนั่งที่คนขับและกำลังต่อสายไฟให้เครื่องยนต์ติด ข. และ ค. ช่วยกันเข็นเพื่อให้เครื่องยนต์ติด รถยนต์นั้นเคลื่อนที่ไป 3 เมตร แต่เครื่องยนต์ยังไม่ติด ก็ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับได้เสียก่อน เช่นนี้ ก. ข. ค. เอารถยนต์นั้นเคลื่อนพ้นไปจากที่เดิมแล้ว เป็นลักทรัพย์ความผิดสำเร็จ²⁵

ตัวอย่าง 3. ก. ลักลอบหยิบนาฬิกาใส่กระเป๋ากางเกงของตนแล้ว แต่เดินออกไปยังไม่พ้นร้านขายนาฬิกา นั้น เจ้าของร้านจับได้เสียก่อน เป็นลักทรัพย์ความผิดสำเร็จแล้ว²⁶

อย่างไรก็ดี หากเพียงแต่ทำให้ทรัพย์สินนั้นเคลื่อนพ้นไปจากที่เดิม แต่ผู้ลักยังไม่ได้การยึดถือ หรือในทางตรงกันข้ามผู้ลักได้การยึดถือแล้ว แต่ทรัพย์สินนั้นยังไม่เคลื่อนพ้นไปจากที่เดิม ก็เป็นเพียงพยายามลักทรัพย์ มิใช่ลักทรัพย์ความผิดสำเร็จแต่ประการใด

ตัวอย่าง 1. ก. ใช้กรรไกรตัดเล็บ ตัดสร้อยคอของ ข. ขาดหล่นลงบนพื้น ก. ยังไม่ทันคว้าสร้อยคอนั้นไป เจ้าหน้าที่ตำรวจร้องบอกให้ ข. รู้ตัวและเก็บสร้อยคอนั้นไว้เสียก่อน เช่นนี้ เป็นพยายามลักทรัพย์²⁷

ตัวอย่าง 2. ก. ขึ้นนั่งคร่อมจักรยานยนต์ของ ข. เพื่อจะใช้กุญแจฝีสตาร์ทรถแต่ยังไม่ทันได้บิดกุญแจ ก็ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับได้เสียก่อน เช่นนี้ เป็นพยายามลักทรัพย์²⁸

²⁴ เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1682/2500

²⁵ เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1403/2510

²⁶ เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6080/2546

²⁷ เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 273/2507

²⁸ เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5725/2554

ข้อสังเกต

การเอาไปดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องหยิบฉวยเอาทรัพย์สินนั้นไปด้วยตนเอง เช่น ลักแม่ม้าแต่ลูกม้าวิ่งตามไป ก็ถือว่าลักลูกม้านั้นด้วย²⁹ ลักลอบขายอิฐให้แก่ผู้ที่มาติดต่อขอซื้อในขณะที่เจ้าของไม่อยู่ แล้วให้ผู้ซื้อขนอิฐไปเอง ก็ถือว่าลักอิฐนั้น³⁰

ตัวอย่าง ก. เบิกเงินจากสหกรณ์ออมทรัพย์ ข. พนักงานของสหกรณ์ทอนเงินเกินให้แก่ ก. โดยรู้กัน ก. และ ข. มีความผิดเป็นตัวการร่วมลักทรัพย์ (สำหรับ ข. ผิดลักทรัพย์นายจ้าง เป็นเหตุฉกรรจ์ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป)

“ทรัพย์ของผู้อื่นหรือผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย” ทรัพย์ หมายถึง วัตถุมีรูปร่าง³¹ ทรัพย์ที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ทรัพย์สิทธิทางปัญญา ไม่ว่าจะเป็น ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตรฯ หรือสิทธิในทรัพย์สิน เช่น สิทธิการเช่า ทรัพย์ เป็นต้น โดยสภาพย่อมไม่อาจลักได้ อย่างไรก็ตาม การลักลอบใช้กระแสไฟฟ้า ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าเป็นความผิดฐานลักทรัพย์³² และทรัพย์ดังกล่าว ต้องเป็นสังหาริมทรัพย์³³ เท่านั้น

อสังหาริมทรัพย์³⁴ โดยสภาพย่อมไม่อาจเอาไปได้ เว้นแต่จะทำให้เปลี่ยนสภาพเป็นสังหาริมทรัพย์เสียก่อน เช่น ที่ดินย่อมลักเอาไปไม่ได้ แต่หากขุดดินขึ้นมากลายเป็นอสังหาริมทรัพย์ ย่อมเป็นทรัพย์ที่ลักได้³⁵ ต้นไม้ที่ปลูกอยู่เป็นอสังหาริมทรัพย์ย่อมลักเอาไปไม่ได้ แต่หากขุดหรือตัดต้นไม้ขึ้นออกมากลายเป็นสังหาริมทรัพย์ ย่อมเป็นทรัพย์ที่ลักได้ เรือต้นไม้เป็นอสังหาริมทรัพย์ย่อมลักเอาไปไม่ได้ แต่หากเรือแผ่นไม้ ออกมากลายเป็นสังหาริมทรัพย์ ย่อมเป็นทรัพย์ที่ลักได้ เป็นต้น

ทรัพย์ดังกล่าว อาจเป็นทรัพย์ของผู้อื่น หรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย ก็เป็นความผิดฐานลักทรัพย์ได้

ตัวอย่าง ก. กับ ข. ร่วมกันออกเงินซื้อรถยนต์คันหนึ่งมาใช้ แต่ในช่วงที่ ก. นำเอารถยนต์นั้นไปใช้ ข. ได้ลักลอบเอารถยนต์นั้นไปขายแล้วหนีไป เช่นนี้ การกระทำของ ข. ย่อมเป็นความผิดฐานลักทรัพย์ แม้ ข. จะเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยก็ตาม

“เจตนา” คือ เจตนาธรรมดา ตาม ปอ. มาตรา 59

“โดยทุจริต” หมายความว่า เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเอง หรือผู้อื่น³⁶

²⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 774/2459

³⁰ หลวงวุฒิชัยธรรมเนติกร ประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ลักษณะความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ พิมพ์ครั้งที่ 6 โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดอุดมศึกษา พ.ศ. 2511 หน้า 101

³¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 137

³² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 877/2501

³³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 140

³⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 139

³⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 755/2527, 3834/2532

³⁶ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1

ความผิดฐานลักทรัพย์ ผู้เอาไปต้องมีเจตนาทุจริตดังกล่าว หากเอาไปโดยขาดเจตนาทุจริตย่อมไม่เป็นความผิดฐานลักทรัพย์ และการเอาไปไปดังกล่าว ต้องมีลักษณะเป็นการแย่งการครอบครองไปอย่างถาวร หรือตัดกรรมสิทธิ์ไปจากเจ้าของ³⁷ มิฉะนั้น ไม่เป็นความผิดฐานลักทรัพย์

ตัวอย่าง ก. ลืมของไว้ที่ตลาด จนกลับไปถึงบ้านแล้วจึงนึกได้ ก. ออกมาหารถโดยสารไปตลาดแต่ไม่มีรถโดยสารผ่านมา ก. เห็นรถจักรยานยนต์ของใครก็ไม่รู้จอดอยู่ข้างทางโดยมีลูกกุญแจติดอยู่ด้วย ก. กลัวว่าของจะหาย ด้วยความรีบร้อนจึงขับรถจักรยานยนต์นั้นไปเอาของที่ลืมไว้ เมื่อได้ของแล้วจึงเอาจักรยานยนต์นั้นมาคืนไว้ที่เดิม เช่นนี้ ก. มิได้มีเจตนาทุจริตในลักษณะตัดกรรมสิทธิ์ไปจากเจ้าของแต่ประการใด การกระทำของ ก. จึงไม่เป็นความผิดฐานลักทรัพย์

ความผิดฐานลักทรัพย์โดยเหตุฉกรรจ์มีบัญญัติไว้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 335 ดังต่อไปนี้

มาตรา 335 ผู้ใดลักทรัพย์

1. ในเวลากลางคืน
  2. ในที่หรือบริเวณที่มีเหตุเพลิงไหม้ การระเบิด อุทกภัย หรือในที่หรือบริเวณที่มีอุบัติเหตุ เหตุทุกขภัยแก่รถไฟ หรือยานพาหนะอื่นที่ประชาชนโดยสาร หรือภัยพิบัติอื่นทำนองเดียวกันหรืออาศัยโอกาสที่มีเหตุเช่นนั้น หรืออาศัยโอกาสที่ประชาชนกำลังตื่นกลัวอันตรายใดๆ
  3. โดยทำอันตรายสิ่งกีดกันสำหรับคุ้มครองบุคคลหรือทรัพย์สิน หรือโดยผ่านสิ่งเช่นนั้นเข้าไปด้วยประการใดๆ
  4. โดยเข้าทางช่องทางซึ่งได้ทำขึ้นโดยไม่ได้จำนงให้เป็นทางคนเข้า หรือเข้าทางช่องทางซึ่งผู้เป็นใจเปิดไว้ให้
  5. โดยแปลงตัวหรือปลอมตัวเป็นผู้อื่น มอมหน้าหรือทำด้วยประการอื่นเพื่อไม่ให้เห็นหรือจำหน้าได้
  6. โดยลวงว่าเป็นเจ้าพนักงาน
  7. โดยมีอาวุธ หรือโดยร่วมกระทำความผิดด้วยกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป
  8. ในเคหสถาน สถานที่ราชการหรือสถานที่ที่จัดไว้เพื่อให้บริการสาธารณะที่ตนได้เข้าไปโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือซ่อนตัวอยู่ในสถานที่นั้นๆ
  9. ในสถานที่บูชาสาธารณะ สถานีรถไฟ ท่าอากาศยาน ที่จอดรถหรือเรือสาธารณะ สาธารณสถานสำหรับขนถ่ายสินค้า หรือในสวนสาธารณะ
  10. ที่ใช้หรือมีไว้เพื่อสาธารณประโยชน์
  11. ที่เป็นของนายจ้างหรือที่อยู่ในความครอบครองของนายจ้าง
  12. ที่เป็นของผู้มีอาชีพกสิกรรม บรรดาที่เป็นผลิตภัณฑ์ พืชพันธุ์ สัตว์หรือเครื่องมืออันมีไว้สำหรับประกอบกสิกรรมหรือได้มาจากการกสิกรรมนั้น
- ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงห้าปี และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงหนึ่งหมื่นบาท
- ถ้าความผิดตามวรรคแรกเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยลักษณะดังที่บัญญัติไว้ในอนุมาตราดังกล่าวแล้วตั้งแต่สองอนุมาตราขึ้นไป ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงเจ็ดปี และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงหนึ่งหมื่นสี่พันบาท

³⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 21811/2558

ถ้าความผิดตามวรรคแรกเป็นการกระทำต่อทรัพย์สินที่เป็นโค กระบือ เครื่องกลหรือเครื่องจักรที่ผู้มีอาชีพกสิกรรมมีไว้สำหรับประกอบกสิกรรม ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่หกพันบาทถึงสองหมื่นบาท

ถ้าการกระทำความผิดดังกล่าวในมาตรานี้ เป็นการกระทำโดยความจำใจหรือความยากจนเหลือทนทาน และทรัพย์สินนั้นมีราคาเล็กน้อย ศาลจะลงโทษผู้กระทำความผิดดั่งที่บัญญัติไว้ในมาตรา 335 ก็ได้

ตัวอย่าง 1. ก. พนักงานสหกรณ์ แก่ไขบัญชีเงินฝากโดยถอนเงินจากบัญชีของ ข. ซึ่งเป็นสมาชิกสหกรณ์มาเพิ่มเงินในบัญชีเงินฝากของตน โดย ข. ไม่รู้เรื่อง เช่นนี้ เงินที่ ข. นำมาฝากในบัญชีสหกรณ์ตกเป็นเงินของสหกรณ์ แม้ ก. จะแก้ไขให้ตัวเลขลดลงไปจากบัญชีเงินฝากของ ข. ไปเพิ่มในบัญชีเงินฝากของตน ก็มีใช้เป็นการลักทรัพย์ของ ข. แต่เป็นการลักทรัพย์ของสหกรณ์ เช่นนี้ การกระทำของ ก. เป็นความผิดฐานลักทรัพย์ของนายจ้าง ตาม ปอ. มาตรา 335 (11) ดังกล่าว³⁸

ตัวอย่าง 2. ก. พนักงานสหกรณ์ ลักลอบเข้าไปในสำนักงานในเวลากลางวันและลักคอมพิวเตอร์ของสหกรณ์เอาไปขาย เช่นนี้ การกระทำของ ก. เป็นความผิดฐานลักทรัพย์ในเวลากลางวัน ตาม ปอ. 335 (1) ไม่เป็นความผิดฐานลักทรัพย์ของเจ้านาย ตาม ปอ. มาตรา 335 (11) เพราะลักทรัพย์ในเวลากลางวันหมดเวลาที่จ้าง ไม่ถือเป็นนายจ้างลูกจ้างกันแต่ประการใด³⁹

ตัวอย่าง 3. ก. พนักงานสหกรณ์ ลักลอบเอาพระเครื่องของ ข. ผู้จัดการสหกรณ์ที่เก็บไว้ในลิ้นชักโต๊ะทำงานของผู้จัดการไป โดยอาศัยช่วงเวลาที่ ข. พักไปดื่มกาแฟ เช่นนี้ พนักงานของสหกรณ์กับผู้จัดการสหกรณ์ ไม่ถือเป็นลูกจ้างกับนายจ้างแต่ประการใด พระเครื่องนั้นเป็นของผู้จัดการสหกรณ์ มิใช่เป็นของสหกรณ์ การกระทำจึงเป็นเพียงความผิดฐานลักทรัพย์ ตาม ปอ. มาตรา 334 หาใช่เป็นความผิดฐานลักทรัพย์ที่เป็นของนายจ้าง ตาม ปอ. มาตรา 335 (11) ไม่⁴⁰

1. ความผิดฐานยักยอก

ความผิดฐานยักยอกมีบัญญัติไว้ใน ปอ. มาตรา 352 ดังต่อไปนี้

มาตรา 352 ผู้ใดครอบครองทรัพย์สินซึ่งเป็นของผู้อื่น หรือซึ่งผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย เบียดบังเอาทรัพย์สินนั้นเป็นของตนหรือบุคคลที่สามโดยทุจริต ผู้นั้นกระทำความผิดฐานยักยอก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าทรัพย์สินนั้นได้ตกมาอยู่ในความครอบครองของผู้กระทำความผิด เพราะผู้อื่นส่งมอบให้โดยสำคัญผิดไปด้วยประการใด หรือเป็นทรัพย์สินเสียหายซึ่งผู้กระทำความผิดเก็บได้ ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษแต่เพียงกึ่งหนึ่ง

องค์ประกอบความผิด มีดังนี้

³⁸ เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 624/2553

³⁹ เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 396/2448

⁴⁰ เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 755/2498

องค์ประกอบภายนอก

- 1) ผู้ใด
- 2) ครอบครองทรัพย์สิน
- 3) ซึ่งเป็นของผู้อื่นหรือซึ่งผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย
- 4) เบียดบังเอาทรัพย์สินเป็นของตนหรือบุคคลที่สาม

องค์ประกอบภายใน

- 1) เจตนา
- 2) โดยทุจริต

คำอธิบาย

“ครอบครองทรัพย์สิน” มีความหมายเช่นเดียวกับในทางแพ่ง คือ ยึดถือทรัพย์สินโดยเจตนายึดถือเพื่อตน (1) การกระทำความผิดตามมาตรา 352 นี้ ผู้กระทำได้การครอบครองทรัพย์สินนั้นเสียก่อน กล่าวคือ ต้องได้การยึดถือทรัพย์สินนั้นไว้ตามสภาพความเป็นจริง และเป็นการยึดถือเพื่อประโยชน์ของตน การยึดถือดังกล่าวไม่จำเป็นต้องถือไว้ในมือ เพียงแต่อยู่ในการควบคุมดูแล หรือใช้สอยได้ก็เป็นการครอบครองแล้ว

ตัวอย่าง 1. ก. เข้าบ้านของ ข. อยู่อาศัย ก. ได้เอาโต๊ะเก้าอี้ และทรัพย์สินในบ้านซึ่งเป็นของ ข. ผู้ให้เช่าไปขาย เช่นนี้ ก. มีความผิดฐานยักยอกทรัพย์สิน⁴¹

ตัวอย่าง 2. ก. บ้านอยู่ในเมืองห่างจากที่นาของตน ข. จึงฝากรถไถนาและอุปกรณ์การทำนาให้ ข. ดูแล ข. นำรถไถและอุปกรณ์การทำนานั้นไปขาย เช่นนี้ ข. มีความผิดฐานยักยอกทรัพย์สิน⁴²

ข้อสังเกต

1. การให้ยึดถือไว้เพียงชั่วคราว ผู้ยึดถือมิได้สิทธิครอบครอง การเอาไปไม่เป็นยักยอก

ตัวอย่าง ก. จะเข้าห้องน้ำจึงฝากกระเป๋าถือให้ ข. ถือไว้ชั่วคราว เมื่อ ก. ออกมาจากห้องน้ำ ข. ก็เอกระเป๋าถือนั้นหนีไปแล้ว เช่นนี้ เป็นความผิดฐานลักทรัพย์มิใช่ยักยอกเพราะ ข. เพียงแต่ยึดถือไว้ชั่วคราว มิได้การครอบครองแต่อย่างใด⁴³

2. ลูกจ้างที่ดูแลทรัพย์สินแทนนายจ้าง มิได้สิทธิครอบครอง การเอาไปไม่เป็นยักยอก

ตัวอย่าง ก. เป็นลูกจ้างของสหกรณ์ มีหน้าที่ขับรถยนต์ ก. ลอบดูดน้ำมันเบนซิน จากถังน้ำมันของรถยนต์นั้นไปขาย เช่นนี้ สหกรณ์มิได้มอบการครอบครองรถและน้ำมันในรถยนต์นั้นให้แก่ ก. แต่ประการใด ก. เพียงมีหน้าที่ขับรถยนต์และดูแลรถยนต์เท่านั้น การดูดเอาน้ำมันเบนซินดังกล่าวไปขาย จึงเป็นความผิดฐานลักทรัพย์นายจ้างมิใช่ยักยอก⁴⁴

“ทรัพย์สิน” ตามความผิดฐานยักยอกนี้ อาจเป็นสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ก็ได้ ต่างจากความผิดฐานลักทรัพย์ที่ต้องเป็นสังหาริมทรัพย์เท่านั้น

⁴¹ เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2282/2521

⁴² เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2610/2519

⁴³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 710/2580

⁴⁴ เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 229/2510

ตัวอย่าง ก. เช่าที่ดิน ส.ค.1 จาก ข. ผู้ให้เช่า แต่ ก. แอบอ้างเป็นเจ้าของและขายที่ดินนั้นโดยการส่งมอบให้แก่ ค. เช่นนี้ ก. มีความผิดฐานยักยอกทรัพย์

“ซึ่งเป็นของผู้อื่นหรือผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย” ความผิดฐานยักยอกนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นทรัพย์ของผู้อื่นเท่านั้น แม้เป็นทรัพย์ที่ตนเองเป็นเจ้าของรวมกับผู้อื่นอยู่ด้วย การเบียดบังเอาไปก็เป็นความผิดฐานยักยอกได้

ตัวอย่าง ก. กับ ข. ชื้อข้างมาเชือกหนึ่งโดยออกเงินกันคนละครึ่ง แล้วตกลงกันว่าจะนำไปใช้ในการหารายได้จากนักท่องเที่ยวโดยผลัดกันคนละเดือน แต่ ก. นำไปใช้หาประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว คราวถึงเดือนผลัดของ ข. ก็ไม่ยอมให้ ข. เข้าไปยุ่งเกี่ยวเสมือนเป็นข้างของตนแต่ผู้เดียว เช่นนี้ เป็นความผิดฐานยักยอก⁴⁵

“เบียดบังเอาทรัพย์นั้นเป็นของตนหรือบุคคลที่สาม” การเบียดบัง หมายถึง การแสดงเจตนาของผู้ครอบครองทรัพย์ว่าจะเอาทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ส่วนตัวโดยมิชอบ การแสดงเจตนาดังกล่าว อาจเป็นการเอาทรัพย์นั้นไปจำหน่าย จ่าย โอน เอาไปเก็บซ่อนไว้ หรือเอาไปบริโภค ก็อยู่ในความหมายของการเบียดบังทั้งสิ้น

“เจตนา” คือเจตนายักยอก ตาม ปอ. มาตรา 59

“โดยทุจริต” หมายถึง แสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเอง หรือผู้อื่น ตาม ปอ. มาตรา 1 หากแต่มิได้กระทำโดยทุจริตย่อมไม่ใช่นัยยักยอก

ตัวอย่าง ก. ผ่ากรตจักรยานยนต์ไว้กับ ข. ในระหว่างเวลานั้น ค. บุตรของ ข. ถู้อิสาสะเอาจักรยานยนต์นั้นไปใช้ในต่างจังหวัดโดยไม่บอกกล่าว เมื่อ ก. มารับรถจักรยานยนต์นั้นคืน ข. แจ้งแก่ ก. ว่า บุตรของตนเอาไปใช้เสียแล้ว หากตามเอามาคืนไม่ได้จะใช้ราคา เช่นนี้ ยังถือไม่ได้ว่ามีเจตนาทุจริต⁴⁶

สำหรับ ตาม ปอ. มาตรา 352 วรรคสอง กรณีแรก ถ้าทรัพย์นั้นได้ตกมาอยู่ในความครอบครองของผู้กระทำความผิด เพราะผู้อื่นส่งมอบให้โดยสำคัญผิดไปด้วยประการใด ก็เป็นความผิดฐานยักยอกเพียงแต่ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษเพียงกึ่งหนึ่ง

ตัวอย่าง ก. ผ่าเงิน 10,000 บาท เข้าบัญชีออมทรัพย์ของสหกรณ์ แต่เงินช้อนกันอยู่ ก. นับผิดส่งธนบัตรใบละ 1,000 บาทให้ ข. พนักงานรับฝากเงินของสหกรณ์ไป 11 ใบ ข. รู้แล้วไม่บอก ก. แต่กลับนำเงินเกิน 1,000 บาทนั้นไว้เป็นของตนเองเสีย เช่นนี้ ข. มีความผิดฐานยักยอก ตาม มาตรา 352 วรรคสอง

สำหรับ ตาม ปอ. มาตรา 352 กรณีที่สอง เป็นทรัพย์สินหายซึ่งผู้กระทำความผิดเก็บได้ ก็เป็นความผิดฐานยักยอก เพียงแต่ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษเพียงกึ่งหนึ่ง ความผิดนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ยักยอกเก็บของตก”

ทรัพย์สินหาย คือ ทรัพย์สินที่หายจากการยึดถือของผู้ครอบครองโดยไม่สมัครใจ อาจเกิดจากเจ้าของลืมทิ้งไว้ ของตกหล่น สัตว์พลัดหลงหรือหลุดหายไป ถูกลมพายุพัดปลิวหายไป ถูกน้ำป่าไหลหลากพัดหายไป หรือเหตุอื่นใดที่ทำให้ทรัพย์นั้นเคลื่อนไปจากที่เดิมจนหายไป

⁴⁵ เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1326/2503

⁴⁶ เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 994/2498

ตัวอย่าง ก. พนักงานของสหกรณ์เก็บสร้อยข้อมือทองคำที่มีผู้ทำตกหล่นไว้ ก. เก็บไว้ 1 สัปดาห์ ไม่มีผู้ใดมาติดตามเอาคืน ก. จึงเอาสร้อยข้อมือนั้นไปขาย เช่นนี้ ก. มีความผิดฐานยักยอกทรัพย์สินหาย ข้อสังเกต

1. ทรัพย์สินที่ขาดจากการยึดถือของผู้ครอบครองโดยไม่สมัครใจนั้น ต้องมิใช่แห่งการครอบครอง ซึ่งอาจเป็นความผิดฐานลักทรัพย์ หรือฉกฉวยเอาไปซึ่งหน้า อาจเป็นความผิดฐานวิ่งราวทรัพย์

2. ทรัพย์สินที่ขาดจากการยึดถือของผู้ครอบครองโดยไม่สมัครใจนั้น ต้องมิใช่ขาดไปเพียงชั่วคราว หากขาดไปเพียงชั่วคราวซึ่งเจ้าของยังคงติดตามอยู่ การเอาทรัพย์สินนั้นไปเป็นลักทรัพย์มิใช่ยกยอก

ตัวอย่าง ก. มาฝากเงินที่สหกรณ์ออมทรัพย์และล้มกระเป๋เงินไว้ที่เคาน์เตอร์ ข. พนักงานรับฝากเงินเห็นจึงเก็บกระเป๋เงินนั้นไว้ เวลาผ่านไปประมาณ 10 นาที ก. มาทวงถามที่เคาน์เตอร์ ข. เก็บกระเป๋านั้นไว้แต่บอกว่าไม่เห็น เช่นนี้ ข. มีความผิดฐานลักทรัพย์ ตาม ปอ. มาตรา 334 มิใช่ยกยอกทรัพย์สินหาย ตาม ปอ. มาตรา 352 วรรคสอง เพราะทรัพย์สินนั้นขาดไปเพียงชั่วคราวซึ่งเจ้าของยังคงติดตามอยู่ จึงยังไม่เป็นทรัพย์สินหาย⁴⁷

3. ทรัพย์สินที่ขาดไปจากการยึดถือของผู้ครอบครองนั้น ต้องมิใช่สละการครอบครอง เพราะหากเป็นการสละการครอบครอง การครอบครองนั้นย่อมสิ้นสุดลง⁴⁸ กรณีเป็นสังหาริมทรัพย์การเลิกการครอบครองด้วยเจตนาสละกรรมสิทธิ์ จะกลายเป็นสังหาริมทรัพย์ไม่มีเจ้าของ⁴⁹ ผู้เข้าถือเอาย่อมได้กรรมสิทธิ์⁵⁰ หากเป็นยกยอกทรัพย์สินหายไม่

3. ความผิดฐานฉ้อโกง

ความผิดฐานฉ้อโกงมีบัญญัติไว้ใน ปอ. มาตรา 341 ดังต่อไปนี้

มาตรา 341 ผู้ใดโดยทุจริต หลอกลวงผู้อื่นด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง และโดยการหลอกลวงดังว่านั้นได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม หรือทำให้ผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม ทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิ ผู้นั้นกระทำความผิดฐานฉ้อโกง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

องค์ประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

1) ผู้ใด

2) หลอกลวงผู้อื่น

(1) ด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือ

(2) ปกปิดความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง

3) โดยการหลอกลวงดังว่านั้น

⁴⁷ เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2354/2518

⁴⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1377

⁴⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1319

⁵⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1318

- (1) ได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม หรือ
- (2) ทำให้ผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม ทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิ

องค์ประกอบภายใน

- 1) เจตนา
- 2) โดยทุจริต

คำอธิบาย

“หลอกลวงผู้อื่น” หมายถึง ทำให้ผู้อื่นหลงเชื่อผิดไปจากความจริง มิใช่เพียงแค่ออเอาประโยชน์จากความสำคัญผิดของผู้อื่นซึ่งตนมิได้ก่อให้เกิดขึ้น

ตัวอย่าง ก. ซื้อข้าวขาวธรรมดาจาก ข. 10 ถัง โดยตกลงและชำระราคาไปแล้วแต่คนงานของ ข. เข้าใจผิดกลับดวงข้าวหอมมะลิส่งมอบให้ ก. โดย ก. รู้อยู่แล้วแต่ก็รับมอบไปเช่นนี้ ก. ถือเอาประโยชน์จากความสำคัญผิดของผู้อื่น มิได้หลอกลวงแต่ประการใด การกระทำของ ก. จึงไม่เป็นความผิดฐานฉ้อโกง

“ด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ” หมายถึง การแสดงยืนยันข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งเกิดขึ้นแล้วหรือกำลังเกิดอยู่ในขณะแสดงข้อเท็จจริง โดยผู้แสดงรู้อยู่แล้วว่าข้อเท็จจริงที่แสดงออกนั้นเป็นความเท็จ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อื่นหลงเชื่อว่าเป็นความจริงตามที่แสดงนั้น ส่วนวิธีการแสดงข้อความอันเป็นเท็จนั้น จะกระทำโดยวิธีใดก็ได้ กฎหมายมิได้จำกัดไว้แต่ประการใด

ตัวอย่าง ก. นำตะกั่วซุกทองคำมาจำหน่ายกับ ข. โดยหลอกลวงว่าเป็นทองคำแท้ ข. หลงเชื่อมอบเงินให้ ก. ไป เช่นนี้ เป็นการหลอกลวงโดยแสดงข้อความอันเป็นเท็จเป็นความผิดฐานฉ้อโกง

“ปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง” หมายถึง ผู้หลอกลวงรู้ยู่่ว่าข้อความจริงหรือเหตุการณ์นั้นมียู่อย่างไร กลับนิ่งเสีย ไม่บอกให้แจ้งโดยเจตนาให้ผู้ถูกหลอกลวงเข้าใจผิดและหลงเชื่อตามนั้น เช่น ใช้สีลบลรอยแตกร้าวของแจกันที่นำมาขาย ขายที่ดินโดยรู้ยู่แล้วว่ายู่ในเขตเวนคืนแต่ปกปิดไว้ เป็นต้น

“โดยการหลอกลวงดังว่านั้นได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม” การหลอกลวงนั้นต้องไปได้ซึ่ง “ทรัพย์สิน” ซึ่งอาจจะเป็นสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ก็ได้ รวมทั้งสิทธิที่เป็นทรัพย์สินก็ได้ เช่น สิทธิการเช่า สิทธิเก็บกิน ฯลฯ หากได้หลอกลวงแล้วแต่ไม่ได้ไปซึ่งทรัพย์สิน อาจเป็นเพราะผู้ถูกหลอกลวงไม่หลงเชื่อ หรือหลงเชื่อแล้วแต่ยังไม่ได้ให้ทรัพย์สินไปด้วยเหตุใดๆ ก็ตาม ก็เป็นพยายามกระทำความผิดฐานฉ้อโกงเท่านั้น

1. จากคำอธิบาย ปอ. ภาค 2 ตอน 2 และภาค 3 (น. 2534) โดยจิตติ ดิงศภักดิ์
2. จากคำอธิบายเรียงมาตรา ปอ. (น. 171) โดยสุบิน พูลพัฒน์
3. เรื่องเดียวกัน, น. 175

ตัวอย่าง ก. หลอกลวง ข. ซึ่งเป็นพนักงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ว่า ค. ผู้กู้ให้ตนมารับเงินที่กู้ไว้แทน แต่ ข. ไม่หลงเชื่อ เช่นนี้ การกระทำของ ก. เป็นความผิดฐานพยายามฉ้อโกง

“ทำให้ผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม ทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิ” ผลของการหลอกลวงนั้น นอกจากเพื่อให้ได้ไปซึ่งทรัพย์สินแล้ว อาจเป็นการทำให้ผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สามทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิก็ได้ สำหรับคำว่า “เอกสารสิทธิ” หมายถึง เอกสารที่เป็นหลักฐานแห่งการก่อเปลี่ยนแปลง โอน สงวนหรือระงับซึ่งสิทธิ เช่น หลอกลวงให้เขียนเช็คสั่งจ่ายเงิน ให้ได้ถอนจำนวน ให้ฉีก

สัญญากู้ยืมเงินทิ้งไป เป็นต้น แต่หากหลอกลวงให้ทำ ถอน หรือทำลาย สิ่งซึ่งมิใช่เอกสารสิทธิ์ย่อมไม่เป็น ความผิดฐานฉ้อโกง เช่น หลอกลวงให้ลงชื่อในใบแต่งตั้งนาย ให้ถอนคำร้องทุกข์ ให้ถอนฟ้องคดีล้มละลาย เป็นต้น

“เจตนา” คือ เจตนาธรรมดา ตาม ปอ. มาตรา 59

“โดยทุจริต” หมายถึง เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือ ผู้อื่น ตาม ปอ. มาตรา 1(1)

ความผิดฐานฉ้อโกง ตาม ปอ.มาตรา 341 ดังกล่าว เป็นความผิดอันยอมความกันได้ ตาม ปอ. มาตรา 348

อย่างไรก็ดี ความผิดฐานฉ้อโกงที่อาจเกิดขึ้นในกรณีของสหกรณ์นั้น มักจะมีการกระทำความผิดฐาน ปลอมเอกสารรวมอยู่ด้วย เช่น ปลอมใบมอบอำนาจ ปลอมลายมือชื่อในใบถอนเงินฝากสมาชิก เพื่อนำไป ใช้ในการหลอกลวง เป็นต้น

4. ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน

ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน มีบัญญัติไว้ใน ปอ. มาตรา 343 ดังต่อไปนี้

- 1) ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1(9)
- 2) ฎ. 1107/2509
- 3) ฎ. 928/2506
- 4) ฎ. 1538/2516

มาตรา 343 ถ้าการกระทำความผิดตามมาตรา 341 ได้กระทำการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ ต่อประชาชน หรือด้วยการปกปิดความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้งแก่ประชาชน ผู้กระทำความผิดต้องระวาง โทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้ากระทำความผิดดังกล่าวในวรรคแรก ต้องด้วยลักษณะดังกล่าวในมาตรา 342 อนุมาตราหนึ่ง อนุมาตราใดด้วย ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงเจ็ดปี และปรับตั้งแต่หนึ่งพันบาทถึงหนึ่ง หมื่นสี่พันบาท

องค์ประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

- 1) ผู้ใด
- 2) กระทำความผิดฐานฉ้อโกง
- 3) แก่ประชาชน

องค์ประกอบภายใน

เจตนา

คำอธิบาย

“การทำความผิดฐานฉ้อโกง” องค์ประกอบของความผิดฐานฉ้อโกงประชาชนตาม ปอ. มาตรา 343 นี้ จะต้องมีการกระทำความผิดฐานฉ้อโกง ตาม ปอ. มาตรา 341 เสียก่อน หากไม่มีการกระทำความ ผิดฐานฉ้อโกง ก็ไม่อาจเป็นความผิดฐานฉ้อโกงประชาชนได้

“แก่ประชาชน” หมายความว่า บรรดาพลเมือง ซึ่งมีความหมายถึงชาวเมืองทั้งหลาย นั่นคือ บุคคลโดยทั่วไป มิได้ระบุเจาะจงว่าเป็นบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะ เช่น หลอกหลวงโดยโฆษณาแก่บุคคลโดยทั่วไป หลอกหลวงบุคคลที่เดินผ่านไปมาในตลาด เป็นการฉ้อโกงประชาชน แม้จะจำกัดคุณสมบัติของบุคคล เช่น หลอกหลวงเฉพาะนักศึกษา หรือเฉพาะพระสงฆ์ หรือจำกัดกลุ่มคน เช่น หลอกหลวงเฉพาะสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งเดียวเท่านั้น ก็ถือว่าเป็นฉ้อโกงประชาชน แต่หากหลอกหลวงเจาะจงตัวบุคคล เช่น ส่งจดหมายระบุชื่อเป็นรายบุคคล แม้จะส่งไปเป็นจำนวนมากเท่าใด หรือมีคนหลงเชื่อเป็นจำนวนมาก ก็ไม่เป็นฉ้อโกงประชาชน

1. D. 2264/2532, 3596/2532

อย่างไรก็ตาม หากมีเจตนาหลอกหลวงแก่บุคคลโดยทั่วไปแล้วแม้จะมีคนหลงเชื่อเพียงรายเดียว ก็เป็นฉ้อโกงประชาชนความผิดสำเร็จแล้วหรือไม่มีผู้ใดหลงเชื่อเลย ก็เป็นพยายามฉ้อโกงประชาชน

ตัวอย่าง ก. พนักงานสหกรณ์ อาศัยสถานะการเป็นพนักงานหลอกหลวงสมาชิกสหกรณ์ให้ซื้อหุ้นพิเศษ ซึ่งมีเงินปันผลร้อยละ 20 ต่อปี แต่ไม่มีสมาชิกสหกรณ์ผู้ใดหลงเชื่อเลย การกระทำของ ก. ก็เป็นความผิดพยายามฉ้อโกงประชาชน

“เจตนา” ผู้กระทำความผิดต้องมีเจตนาฉ้อโกงประชาชนหรือบุคคลโดยทั่วไปนั่นเอง โดยต้องมีเจตนาธรรมดาและเจตนาพิเศษ คือโดยทุจริต อันเป็นความผิดฐานฉ้อโกงตาม ปอ. มาตรา 341 ซึ่งเป็นองค์ประกอบความผิดพื้นฐานเสียก่อน

อนึ่ง ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน ตาม ปอ. มาตรา 343 นี้ เป็นความผิดที่มีเจตนากระทำต่อประชาชนหรือบุคคลโดยทั่วไป ซึ่งเป็นความผิดที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม จึงเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน ไม่อาจยอมความกันได้

5. ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้โดยกระทำเพื่อมิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้

ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้โดยกระทำเพื่อมิให้เจ้าหนี้ได้รับการชำระหนี้ มีบัญญัติไว้ใน ปอ. มาตรา 350 ดังต่อไปนี้

มาตรา 350 ผู้ใดเพื่อมิให้เจ้าหนี้ของตนหรือของผู้อื่นได้รับชำระหนี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ซึ่งได้ใช้หรือจะใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลให้ชำระหนี้ ย้ายไปเสีย ซ่อนเร้น หรือโอนไปให้แก่ผู้อื่นซึ่งทรัพย์ใดก็ดี แกล้งให้ตนเป็นหนี้อันไม่เป็นความจริงก็ดี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

องค์ประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

1) ผู้ใด

2) เจ้าหนี้ได้ใช้หรือจะใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลให้ชำระหนี้

3) กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด คือ

1) ย้ายไปเสีย ซ่อนเร้น หรือโอนไปให้แก่ผู้อื่นซึ่งทรัพย์สินใด หรือ

2) แกล้งให้ตนเป็นหนี้อันไม่เป็นความจริง

องค์ประกอบภายใน

1) เจตนา

2) เพื่อมิให้เจ้าหน้าที่ของตนหรือของผู้อื่นได้รับชำระหนี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน

คำอธิบาย

“เจ้าหน้าที่ได้ใช้หรือจะใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลให้ชำระหนี้” กรณีที่จะเป็นความผิดตามมาตรา 350 นี้จะต้องมีมูลหนี้โดยชอบด้วยกฎหมายเกิดขึ้นก่อน หากไม่มีมูลหนี้ใดเกิดขึ้น มูลหนี้จะรับไปแล้ว มูลหนี้ที่ไม่อาจฟ้องร้องบังคับคดีกันได้ เช่น มูลหนี้กู้ยืมเงินเกินกว่า 2,000 บาทขึ้นไปโดยไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือเป็นต้น หรือมูลหนี้ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น หนี้การพนัน เป็นต้น ก็ไม่อาจเป็นความผิดตามมาตรา 350 นี้ได้ และจะเข้าองค์ประกอบของความผิด เจ้าหน้าที่จะต้องได้ใช้สิทธิทางศาล เช่น เจ้าหน้าที่ได้ยื่นฟ้องศาลให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้ว เป็นต้น หรือเจ้าหน้าที่จะใช้สิทธิเรียกร้องทางศาล เช่น มีหนังสือเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ มิฉะนั้น จะฟ้องร้องบังคับคดี เป็นต้น จึงจะเป็นความผิดตามมาตรา 350 นี้ได้

“ย้ายไปเสีย” หมายถึง เปลี่ยนที่ตั้งของทรัพย์สินจากที่เดิมไปที่ใหม่ เช่น รู้ว่าเจ้าหน้าที่จะมายึดข้าวในยุ้งของตน จึงขนข้าวไปเก็บไว้ที่อื่น เป็นต้น

“ซ่อนเร้น” หมายถึง กระทำการปิดหรือเก็บไว้อย่างมิดชิดไม่ให้รู้ว่าทรัพย์สินอยู่ที่ใด เช่น ซุกหลุมฝัง เอาฟางข้าวกลบทับไว้ เป็นต้น

“โอนไปให้แก่ผู้อื่น” หมายถึง โอนกรรมสิทธิ์หรือโอนความเป็นเจ้าของไปให้แก่บุคคลอื่น เช่น ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ ให้เช่าซื้อ เป็นต้น ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วนก็เข้าองค์ประกอบของความผิดตามมาตรา 350 นี้

“แกล้งให้ตนเป็นหนี้จำนวนใดอันไม่เป็นจริง” เช่น แกล้งทำสัญญาเงินกู้กับผู้อื่น ซึ่งมีได้มีการกู้ยืมเงินกันจริง หรือกู้ยืมเงินกันจริงเพียง 100,000 บาท แต่แกล้งทำสัญญาเป็นกู้ยืมเงินกัน 1,000,000 บาท เป็นต้น

“เจตนา” คือ เจตนาธรรมดา ตาม ปอ. มาตรา 59

“เพื่อมิให้เจ้าหน้าที่ของตนหรือผู้อื่นได้รับชำระหนี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน” ต้องมีเจตนาพิเศษ เพื่อมิให้เจ้าหน้าที่ของตนได้รับชำระหนี้

ตัวอย่าง ก. สมาชิกสหกรณ์ผู้กู้ ถูกสหกรณ์ฟ้องร้องบังคับคดี ก. จึงรีบโอนขายที่ดิน บ้าน และรถยนต์ของตนทั้งหมด เพื่อมิให้สหกรณ์บังคับชำระหนี้โดยยึดทรัพย์สินไปขายทอดตลาด เช่นนี้ ก. ย่อมมีความผิดฐานโกงเจ้าหน้าที่ ตาม มาตรา 350 นี้ แต่หาก ก. โอนขายทรัพย์สินไปเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ให้สหกรณ์หรือ ก. ยังมีทรัพย์สินอื่นอีกเป็นจำนวนมากให้สหกรณ์บังคับชำระหนี้ได้ ก็ไม่มีความผิด ตาม มาตรา 350

6. ความผิดฐานปลอมเอกสารและใช้เอกสารปลอม

ความผิดฐานปลอมเอกสาร มีบัญญัติไว้ ปอ. มาตรา 264 ดังต่อไปนี้

มาตรา 264 ผู้ใดทำเอกสารปลอมขึ้นทั้งฉบับหรือแต่ส่วนหนึ่งส่วนใด เดิมหรือตัดทอนข้อความหรือแก้ไขด้วยประการใด ๆ ในเอกสารที่แท้จริง หรือประทับตราปลอม หรือลงลายมือชื่อปลอมในเอกสาร

โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือประชาชน ถ้าได้กระทำเพื่อให้ผู้หนึ่งผู้ใดหลงเชื่อว่าเป็นเอกสารที่แท้จริง ผู้นั้นกระทำความผิดฐานปลอมเอกสารต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ผู้ใดกรอกข้อความลงในแผ่นกระดาษหรือวัตถุอื่นใด ซึ่งมีลายมือชื่อของผู้อื่นโดยไม่ได้รับความยินยอม หรือโดยฝ่าฝืนคำสั่งของผู้อื่นนั้น ถ้าได้กระทำเพื่อนำเอาเอกสารนั้นไปใช้ในกิจการที่อาจเกิดเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดหรือประชาชน ให้ถือว่าผู้นั้นปลอมเอกสาร ต้องระวางโทษ เช่นเดียวกัน

องค์ประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

1) ผู้ใด

2) ทำเอกสารปลอมขึ้นทั้งฉบับหรือแต่ส่วนใดส่วนหนึ่ง เต็มหรือตัดทอนข้อความหรือแก้ไขด้วยประการใดๆ ในเอกสารที่แท้จริง หรือประทับตราปลอม หรือลงลายมือชื่อปลอมในเอกสาร

3) โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือประชาชน

องค์ประกอบภายใน

1) เจตนา

2) เพื่อให้ผู้หนึ่งผู้ใดหลงเชื่อว่าเป็นเอกสารที่แท้จริง

คำอธิบาย

“เอกสาร” หมายความว่า กระดาษหรือวัตถุอื่นใดซึ่งได้ทำให้ปรากฏความหมายด้วยตัวอักษร ตัวเลข ผัง หรือแผนแบบอย่างอื่น จะเป็นโดยวิธีพิมพ์ ถ่ายภาพหรือวิธีอื่นอันเป็นหลักฐานแห่งความหมายนั้น⁵¹ ความหมายของเอกสารดังกล่าวมีความหมายกว้างกว่าความเข้าใจโดยทั่วไปที่หมายความเฉพาะที่เป็นแผ่นกระดาษเท่านั้น แต่จะเป็นวัตถุใดก็ได้ที่สำคัญ จะต้องทำให้ปรากฏความหมายขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องเป็นตัวอักษรเท่านั้น อาจเป็นตัวเลข ผัง ผัง รูปภาพ รหัส ฯลฯ ก็ได้

“ทำเอกสารปลอมขึ้นทั้งฉบับหรือแต่ส่วนหนึ่งส่วนใด” การทำปลอมขึ้นดังกล่าว อาจจะมีเอกสารที่แท้จริงอยู่หรือไม่ก็ได้⁵² แม้ไม่มีเอกสารที่แท้จริงอยู่เลย แต่ทำปลอมขึ้นทั้งฉบับ หรือมีเอกสารที่แท้จริงอยู่และได้ทำปลอมขึ้นเหมือนเอกสารที่แท้จริงทุกประการ หรือแตกต่างจากเอกสารที่แท้จริง รวมทั้งการทำเอกสารปลอมนั้นแม้จะเป็นเอกสารที่มีข้อความเป็นจริงทุกประการ หรือมีข้อความจริงบ้างเท็จบ้างหรือเป็นเท็จทุกประการ ก็ถือเป็นการทำเอกสารปลอมทั้งสิ้น

“เติมหรือตัดทอนข้อความ หรือแก้ไขด้วยประการใดๆ ในเอกสารที่แท้จริง” กรณีนี้ต้องมีเอกสารที่แท้จริงอยู่แล้ว แต่ได้เติม ตัดทอน หรือแก้ไขด้วยประการใดๆ ในส่วนที่เป็นสาระสำคัญ เช่น แก้ไขมอบอำนาจจากให้รังวัดที่ดินเป็นให้ขายที่ดิน⁵³ แก้ไขจำนวนเงินในใบรับเงินจาก 10,000 บาท เป็น 70,000

⁵¹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1(7)

⁵² ฎ. 1895/2546

⁵³ ฎ. 264/2496

บาท⁵⁴ ถือว่าเป็นองค์ประกอบของความผิดนี้ แต่หากเติม ดัดทอน หรือแก้ไขในส่วนที่มีสาระสำคัญ ไม่เป็นผลให้ออกสารนั้นเปลี่ยนแปลงความหมาย เช่น แก้ไขคำถูกผิด เดิมคำว่า พ.ศ. หรือดัดทอนข้อความที่พิมพ์ซ้ำ เป็นต้น ยังไม่เข้าองค์ประกอบของความผิดนี้

“ประทับตราปลอมหรือลงลายมือชื่อปลอมในเอกสาร” การประทับตราปลอมดังกล่าวจะมีตราที่แท้จริงอยู่หรือไม่ก็ได้ และจะเป็นการประทับตราลงบนเอกสารที่แท้จริงหรือเอกสารปลอมก็เป็นความผิดตามมาตรานี้ได้ และการลงลายมือชื่อปลอมนั้นจะมีบุคคลที่มีรายชื่อผู้นั้นอยู่จริงหรือไม่ก็ได้ เมื่อเจ้าของที่แท้จริงไม่ได้ลงลายมือชื่อก็ถือเป็นการลงลายมือชื่อปลอมทั้งสิ้น แม้เจ้าของลายมือชื่อจะให้ความยินยอมในการลงลายมือชื่อแทนนั้น ก็ไม่ทำให้ลายมือชื่อปลอมกลายเป็นลายมือชื่อจริง ก็ถือเป็นเอกสารปลอมอยู่นั่นเอง⁵⁵ อย่างไรก็ตาม การใช้ชื่อปลอมแทนชื่อจริง เช่น ใช้ชื่อปลอมในการเปิดบัญชีเงินฝาก และออกเช็คเบิกเงินจากบัญชีดังกล่าว⁵⁶ เป็นต้น ไม่เป็นปลอมเอกสาร

“โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือประชาชน” เป็นพฤติการณ์ที่ประกอบการกระทำที่น่าจะก่อให้เกิดความเสียหายได้ แม้จะไม่เกิดความเสียหายขึ้นจริง ก็เป็นองค์ประกอบของความผิดที่พิจารณาได้จากความผิดธรรมดาของบุคคลทั่วไป⁵⁷ การปลอมเอกสารโดยการเติม ดัดทอน หรือแก้ไข จะต้องทำให้ความหมายเปลี่ยนแปลงไป จึงจะเข้าองค์ประกอบโดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือประชาชน ถ้าความหมายไม่เปลี่ยนแปลงก็ไม่เป็นความผิด เพราะไม่น่าจะเกิดความเสียหาย⁵⁸

“เจตนา” คือ เจตนาธรรมดา ตาม ปอ. มาตรา 59

“เพื่อให้ผู้หนึ่งผู้ใดหลงเชื่อว่าเป็นเอกสารที่แท้จริง” เป็นเจตนาพิเศษ หากมิได้กระทำเพื่อให้ผู้หนึ่งผู้ใดหลงเชื่อว่าเป็นเอกสารที่แท้จริง ก็ไม่มีความผิดตามมาตรานี้ เช่น ก. ทำหนังสือลงลายมือชื่อนาย ทะเบียนสมาคม แต่งตั้ง ข. เป็นนายกสมาคมคนกลัวเมียแห่งประเทศไทย เพื่อล้อเล่นกันในหมู่เพื่อนฝูง เช่นนี้ มิได้กระทำเพื่อให้ผู้หนึ่งผู้ใดหลงเชื่อว่าเป็นเอกสารที่แท้จริง ไม่มีความผิดตามมาตรานี้

ตามมาตรา 264 วรรคสอง ผู้ที่กรอกข้อความลงในแผ่นกระดาษหรือวัตถุอื่นใด ซึ่งมีลายมือชื่อของผู้อื่นโดยมิได้รับความยินยอม หรือโดยฝ่าฝืนคำสั่งของผู้นั้น ถ้าได้กระทำเพื่อนำเอกสารนั้นไปใช้ในกิจการที่อาจเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดหรือประชาชน เช่น ก. ลงลายมือชื่อไว้ในแบบฟอร์มใบมอบอำนาจเพื่อให้ ข. นำแจกันลายครามไปจำหน่าย แต่ยังไม่ได้กรอกข้อความไว้ แต่ ข. กลับกรอกข้อความว่าให้นำไปขาย เช่นนี้ ถือว่า ข. ปลอมเอกสาร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี ปรับไม่เกิน 6,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

สำหรับ มาตรา 365 เป็นเหตุที่ต้องรับโทษหนักขึ้น กล่าวคือ ผู้ที่ปลอมเอกสารสิทธิ หรือเอกสารราชการ ต้องระวางโทษจำคุก ตั้งแต่ 6 เดือนถึง 5 ปี และปรับตั้งแต่ 1,000 บาท ถึง 10,000 บาท

⁵⁴ ฎ. 825/2506

⁵⁵ ฎ. 4135/2552

⁵⁶ ฎ. 151/2507

⁵⁷ ฎ. 769/2549

⁵⁸ ฎ. 1177/2462

“เอกสารสิทธิ” หมายความว่า เอกสารที่เป็นหลักฐานแห่งการก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือ ครอบครอง สิทธิ⁵⁹ เช่น ปโฉมใบ ส.ค.1 (แบบแจ้งการครอบครองที่ดิน)⁶⁰ ปโฉมใบเสรีรับเงินค้ำประกันสมาชิก⁶¹ ปโฉมใบรับฝากเงินของลูกค้ำธนาคาร⁶² เป็นต้น เป็นความผิดปลอมเอกสารสิทธิ

“เอกสารราชการ” หมายความว่า เอกสารซึ่งเจ้าพนักงานได้ทำขึ้นหรือรับรองในหน้าที่ และให้ หมายรวมถึงสำเนาเอกสารนั้นๆ ที่เจ้าพนักงานได้รับรองในหน้าที่ด้วย⁶³ เช่น ปโฉมบัตรประจำตัวข้าราชการ ปโฉมใบอนุญาตประกอบโรคศิลปะ ปโฉมป้ายทะเบียนรถยนต์ เป็นต้น ถือเป็นความผิดปลอมเอกสาร ราชการ

ส่วนมาตรา 366 เป็นเหตุที่ต้องรับโทษหนักขึ้น กล่าวคือ ผู้ที่ปลอมเอกสารดังต่อไปนี้ ต้องระวาง โทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปี ถึง 10 ปี และปรับตั้งแต่ 20,000 บาท ถึง 200,000 บาท

- (1) เอกสารสิทธิอันเป็นเอกสารราชการ เช่น โฉนดที่ดิน หนังสือรับรองการทำประโยชน์ เป็นต้น
- (2) พินัยกรรม
- (3) ใบหุ้น ใบหุ้นกู้ หรือใบสำคัญของใบหุ้นหรือใบหุ้นกู้
- (4) ตั๋วเงิน หรือ
- (5) บัตรเงินฝาก

นอกจากนี้ ผู้ที่ใช้หรืออ้างเอกสารปลอมดังกล่าวมาแล้ว ในประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ ผู้อื่นหรือประชาชน เป็นความผิดฐานใช้หรืออ้างเอกสารปลอม ต้องระวางโทษดังที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้นๆ ตาม ปอ. มาตรา 268

ตัวอย่าง ก. นำแบบพิมพ์ใบขอถอนเงินของสหกรณ์มากรอกข้อความพร้อมลงลายมือชื่อปลอม ของ ข. แล้วนำไปถอนเงินจากสหกรณ์ เช่นนี้ เป็นความผิดฐานปลอมเอกสารสิทธิและใช้เอกสารสิทธิปลอม ตามปอ. มาตรา 268 ประกอบมาตรา 265⁶⁴

กิจกรรม 12.1.2

1. องค์ประกอบของความผิดฐานฉ้อโกง มีประการใดบ้าง
2. ความผิดฐานลักทรัพย์ลักษณะฉกรรจ์มีประการใดบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 12.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.1 เรื่องที่ 12.1.2)

⁵⁹ ฎ. ปอ. มาตรา 1(9)

⁶⁰ ฎ. 2285/2507

⁶¹ ฎ. 7968/2538

⁶² ฎ. 496/2542

⁶³ ปอ. มาตรา 1 (8)

⁶⁴ เทียบ ฎ. 1705/2546

เรื่องที่ 12.1.3

ความผิดอาญาตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์

ความผิดอาญาตาม พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542 มี 5 ฐานความผิด ได้แก่ (1) ความผิดฐานใช้ชื่อสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรในทางธุรกิจโดยไม่มีสิทธิ (2) ความผิดฐานไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริง ไม่ส่งเอกสาร หรือไม่ส่งรายงานการประชุมตามคำสั่งของนายทะเบียนหรือผู้ปฏิบัติการตามกฎหมาย (3) ความผิดฐานขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนหรือผู้ปฏิบัติการตามกฎหมาย (4) ความผิดฐานไม่จัดการรักษาทรัพย์สิน หรือส่งมอบทรัพย์สิน สมุดบัญชี เอกสาร หรือสิ่งอื่นของสหกรณ์แก่ผู้ชำระบัญชี และ (5) ความผิดฐานไม่แก้ไขข้อบกพร่องเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี หรือกิจการหรือฐานะการเงิน ตามที่นายทะเบียนสั่งการ

1. ความผิดฐานใช้ชื่อสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรในทางธุรกิจโดยไม่มีสิทธิ

ตาม พ.ร.บ. สหกรณ์ฯ มาตรา 7 บัญญัติห้ามใช้ชื่อสหกรณ์ ดังต่อไปนี้

มาตรา 7 ห้ามมิให้ผู้ใดนอกจากสหกรณ์และสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ใช้คำว่า “สหกรณ์” เป็นชื่อหรือส่วนหนึ่งของชื่อในทางธุรกิจ

สำหรับความผิดฐานใช้ชื่อสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรโดยไม่มีสิทธิ มีบัญญัติไว้ใน พ.ร.บ. สหกรณ์ฯ มาตรา 129 ดังต่อไปนี้

มาตรา 129 ผู้ใดใช้คำว่า “สหกรณ์” หรือ “กลุ่มเกษตรกร” ประกอบกับชื่อหรือส่วนหนึ่งของชื่อในทางธุรกิจ โดยมีได้เป็นสหกรณ์ หรือกลุ่มเกษตรกรที่ได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และปรับอีกตั้งแต่วันละห้าร้อยถึงหนึ่งพันบาทจนกว่าจะได้เลิกใช้

องค์ประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

1) ผู้ใด

2) ใช้คำว่า “สหกรณ์” หรือ “กลุ่มเกษตรกร” ประกอบกับชื่อหรือส่วนหนึ่งของชื่อในทางธุรกิจ

3) โดยมีได้เป็นสหกรณ์ หรือกลุ่มเกษตรกรที่ได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติฯ

องค์ประกอบภายใน

เจตนา

คำอธิบาย

คำว่า “สหกรณ์” หมายถึง คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียน ตาม พ.ร.บ. สหกรณ์⁶⁵ สหกรณ์ที่ได้จดทะเบียนแล้วมีฐานะเป็นนิติบุคคล⁶⁶

ส่วนคำว่า “กลุ่มเกษตรกร” หมายถึง คณะบุคคลผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่ยังไม่อาจรวมกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์ตามกฎหมาย ได้จัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรขึ้นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา⁶⁷ กลุ่มเกษตรกรที่จัดขึ้นดังกล่าว มีฐานะเป็นนิติบุคคล⁶⁸

คำว่า “ธุรกิจ” หมายถึง การประกอบกิจการเพื่อมุ่งการค้ากำไร⁶⁹

การใช้คำว่าสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกร ประกอบกับชื่อหรือส่วนหนึ่งของชื่อในการประกอบกิจการ เพื่อมุ่งการค้ากำไร โดยมีได้จดทะเบียนเป็นสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรที่ได้จดทะเบียนตาม พ.ร.บ. สหกรณ์⁶⁵ เป็นความผิดอาญาตามบทบัญญัติดังกล่าว การที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิด ด้วยมีจุดมุ่งหมายป้องกันมิให้มีการแอบอ้างชื่อสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรไปใช้ในการหาประโยชน์ ซึ่งอาจทำให้นักคนอื่นหลงผิดคิดว่าเป็นสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยเหตุที่สหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรที่จดทะเบียนโดยชอบด้วยกฎหมายนั้น เป็นองค์กรที่รัฐให้การรับรองและให้การสนับสนุนเป็นพิเศษ เช่น สหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์เป็นนิติบุคคล ตาม พ.ร.บ. สหกรณ์⁶⁵ มิใช่นิติบุคคลตามประมวลรัษฎากร จึงไม่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคล เงินปันผลหรือเงินเฉลี่ยคืนที่สมาชิกสหกรณ์ได้รับ ดอกเบี้ยเงินฝากประเภทออมทรัพย์ ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา เป็นต้น ฉะนั้นการแอบอ้างใช้ชื่อสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรไปหาประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำไปใช้หาประโยชน์ในทางที่มิชอบ จะทำให้เกิดความเสียหายแก่เกษตรกรและประชาชนโดยทั่วไป รวมทั้งเป็นผลเสียต่อชื่อเสียงและกลุ่มเกษตรกรโดยรวมด้วย กฎหมายจึงบัญญัติเป็นความผิดอาญาดังกล่าว

ข้อสังเกต

การใช้ชื่อสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรโดยไม่มีสิทธิ จะเป็นความผิดอาญาตามบทบัญญัติดังกล่าว จะต้องนำไปใช้ในทางธุรกิจ หรือการประกอบกิจการเพื่อมุ่งการค้ากำไร หากมิได้ใช้ชื่อเพื่อการดังกล่าว เช่น ชาวนารวมกันตั้งชื่อ “กลุ่มเกษตรกรบ้านหนองปลาไหล” เพื่อลงแขกเกี่ยวข้าวกันเป็นประจำทุกปี เป็นต้น เช่นนี้ไม่เป็นความผิดอาญาตามบทบัญญัติดังกล่าว

บทกำหนดโทษ

ผู้ใดฝ่าฝืนตามมาตรา 129 ดังกล่าว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และปรับอีกตั้งแต่วันละ 500 บาท ถึง 1,000 บาท จนกว่าจะได้เลิกใช้

⁶⁵ พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 4

⁶⁶ พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 37 วรรคสอง

⁶⁷ พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 119 วรรคหนึ่ง

⁶⁸ พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 120

⁶⁹ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554

2. ความผิดฐานไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริงไม่ส่งเอกสาร หรือไม่ส่งรายงานการประชุมตามคำสั่งของนายทะเบียนหรือผู้ปฏิบัติการตามกฎหมาย

ตาม พ.ร.บ. สหกรณ์ฯ มาตรา 130 ดังต่อไปนี้

มาตรา 130 ผู้ใดไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริงหรือไม่ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงาน หรือรายงานการประชุมของสหกรณ์หรือชุมนุมสหกรณ์ตามคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายซึ่งสั่งการตามมาตรา 17 หรือไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริง หรือไม่ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงานหรือรายงานการประชุมของกลุ่มเกษตรกรตามคำสั่งของนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกร หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรมอบหมายตามมาตรา 128 แล้วแต่กรณี ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

องค์ประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

1) ผู้ใด

2) ไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริง หรือไม่ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงาน หรือรายงานการประชุมของสหกรณ์หรือชุมนุมสหกรณ์ ตามคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย ซึ่งสั่งการตามมาตรา 17 หรือ

3) ไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริง หรือไม่มาส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงาน หรือรายงานการประชุมของกลุ่มเกษตรกรตามคำสั่งของนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกร หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรมอบหมาย ตามมาตรา 128

องค์ประกอบภายใน

เจตนา

คำอธิบาย

ผู้ใดที่ไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริง หรือไม่ส่งเอกสารในกรณีของสหกรณ์ ได้แก่ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ หรือสมาชิกของสหกรณ์ ตาม พ.ร.บ. สหกรณ์ฯ มาตรา 17 ดังนี้

มาตรา 17 นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย มีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ หรือเชิญสมาชิกของสหกรณ์มาชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์ หรือให้ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงานหรือรายงานการประชุมของสหกรณ์ได้

ผู้ใดที่ไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริง หรือไม่ส่งเอกสารในกรณีของกลุ่มเกษตรกร ได้แก่ กรรมการ สมาชิก หรือเจ้าหน้าที่ของกลุ่มเกษตรกร ตาม พ.ร.บ. สหกรณ์ฯ มาตรา 128 ดังนี้

มาตรา 128 ให้นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรและพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรมอบหมาย มีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้กรรมการ สมาชิกและเจ้าหน้าที่ของกลุ่มเกษตรกรมาชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกิจการของกลุ่มเกษตรกรหรือให้ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินกิจการ หรือรายงานการประชุมของกลุ่มเกษตรกร

ผู้ที่จะมีความผิดฐานไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริง ไม่ส่งเอกสาร หรือไม่ส่งรายงานการประชุม ตาม พ.ร.บ. สหกรณ์ฯ มาตรา 130 จึงจำกัดเฉพาะบุคคล ตามมาตรา 17 หรือมาตรา 128 ดังกล่าวมาแล้วเท่านั้น บุคคลโดยทั่วไปนอกเหนือจากนี้จึงหาอาชกรรมทำความผิดฐานนี้ได้ไม่

การที่กฎหมายกำหนดโทษทางอาญาแก่กรณีไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริงหรือไม่ส่งเอกสารดังกล่าว ก็เพื่อให้การกำกับดูแลสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง

บทกำหนดโทษ

ผู้ใดฝ่าฝืน ตามมาตรา 130 ดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 10,000 บาท

3. ความผิดฐานขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนหรือผู้ปฏิบัติการตามกฎหมาย

ตาม พ.ร.บ. สหกรณ์ฯ มาตรา 131 ดังต่อไปนี้

มาตรา 131 ผู้ใดขัดขวาง หรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายตามมาตรา 18 หรือขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียน กลุ่มเกษตรกรหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียน กลุ่มเกษตรกรมอบหมายตามมาตรา 124 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

องค์ประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

1) ผู้ใด

2) ขัดขวาง หรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย ตามมาตรา 18 หรือ

3) ขัดขวาง หรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียน กลุ่มเกษตรกร หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรมอบหมายตามมาตรา 124

องค์ประกอบภายใน

เจตนา

คำอธิบาย

การขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจง กรณีสหกรณ์ ตาม พ.ร.บ. สหกรณ์ฯ มาตรา 18 ดังนี้

มาตรา 18 เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ให้นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย มีอำนาจเข้าไปตรวจสอบในสำนักงานของสหกรณ์ในระหว่างเวลาทำงานของสหกรณ์ได้ และให้ผู้ซึ่งเกี่ยวข้องอำนวยความสะดวกหรือช่วยเหลือหรือให้คำชี้แจงแก่ผู้ปฏิบัติการตามสมควร

ให้ผู้ปฏิบัติการตามวรรคหนึ่ง แสดงบัตรประจำตัวต่อผู้ซึ่งเกี่ยวข้อง

บัตรประจำตัวตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามแบบที่รัฐมนตรีกำหนด

การขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจง กรณีกลุ่มเกษตรกร ตาม พ.ร.บ. สหกรณ์ฯ มาตรา 124 ดังนี้
มาตรา 124 เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ให้นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรและพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรมอบหมายมีอำนาจเข้าไปตรวจสอบในสำนักงานของกลุ่มเกษตรกรในเวลาทำงานของกลุ่มเกษตรกร ให้ผู้ซึ่งเกี่ยวข้องอำนวยความสะดวก ช่วยเหลือ และให้คำชี้แจงแก่ผู้เข้าไปตรวจสอบตามสมควร

ให้ผู้เข้าไปตรวจสอบตามวรรคหนึ่ง แสดงบัตรประจำตัวต่อผู้ซึ่งเกี่ยวข้อง
บัตรประจำตัวตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามแบบที่รัฐมนตรีกำหนด
ข้อสังเกต

ความผิดฐานขัดขวาง หรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนหรือผู้ปฏิบัติการตามกฎหมายดังกล่าว อาจเป็นผู้ใดก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นเฉพาะผู้เกี่ยวข้องกับสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรเท่านั้น

การที่กฎหมายกำหนดโทษทางอาญาแก่การขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนหรือผู้ปฏิบัติการดังกล่าว ก็เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบการดำเนินการของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ทั้งนี้ เพื่อให้การกำกับดูแลสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

บทกำหนดโทษ

ผู้ใดฝ่าฝืน มาตรา 131 ดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 10,000 บาท

4. ความผิดฐานไม่จัดการรักษาทรัพย์สิน หรือส่งมอบทรัพย์สิน สมุดบัญชี เอกสาร หรือสิ่งอื่นของสหกรณ์แก่ผู้ชำระบัญชี

ตาม พ.ร.บ. สหกรณ์ฯ มาตรา 132 ดังต่อไปนี้

มาตรา 132 ผู้ใดฝ่าฝืนไม่จัดการรักษาทรัพย์สินของสหกรณ์ หรือไม่ส่งมอบทรัพย์สิน สมุดบัญชี เอกสาร และสิ่งอื่นของสหกรณ์ให้แก่ผู้ชำระบัญชีตามมาตรา 78 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท
องค์ประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

- 1) ผู้ใด
  - 2) ไม่จัดการรักษาทรัพย์สิน หรือ
  - 3) ไม่ส่งมอบทรัพย์สิน สมุดบัญชี เอกสาร และสิ่งอื่นของสหกรณ์ ได้แก่ ผู้ชำระบัญชี ตามมาตรา 78
- องค์ประกอบภายใน

เจตนา

คำอธิบาย

ผู้ใดที่จะเป็นผู้กระทำความผิดตามมาตรา 132 ดังกล่าวได้ จะต้องเป็นคณะกรรมการดำเนินงานของสหกรณ์ หรือเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ ตามมาตรา 78 เท่านั้น บุคคลอื่นนอกจากบุคคลดังกล่าวหาอาจเป็นผู้กระทำความผิดได้ไม่ เพราะไม่มีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องดำเนินการดังกล่าวไม่ ตามมาตรา 78
ดังนี้

มาตรา 78 เมื่อสหกรณ์เลิก ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์มีหน้าที่จัดการรักษาทรัพย์สินทั้งหมดของสหกรณ์ไว้จนกว่าผู้ชำระบัญชีจะเรียกให้ส่งมอบ

ผู้ชำระบัญชีจะเรียกให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์หรือเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ส่งมอบทรัพย์สินตามวรรคหนึ่งพร้อมด้วยสมุดบัญชี เอกสาร และสิ่งอื่นเมื่อใดก็ได้

กรณีนี้ เป็นกรณีที่มีการเลิกสหกรณ์แล้ว ต้องมีการชำระบัญชี กฎหมายจึงกำหนดโทษทางอาญาแก่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ที่ไม่จัดการรักษาทรัพย์สิน หรือไม่ส่งมอบทรัพย์สิน สมุดบัญชี เอกสาร และสิ่งอื่นของสหกรณ์ให้แก่ผู้ชำระบัญชี เพื่อให้การชำระบัญชีเป็นไปโดยถูกต้องครบถ้วนตามกฎหมาย มิฉะนั้นอาจเกิดความเสียหายแก่สมาชิกสหกรณ์หรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้

บทกำหนดโทษ

ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 132 ดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 10,000 บาท

5. ความผิดฐานไม่แก้ไขข้อบกพร่องเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี หรือกิจการหรือฐานะการเงิน ตามที่นายทะเบียนสั่งการ

ตาม พ.ร.บ. สหกรณ์ฯ มาตรา 133 ดังต่อไปนี้

มาตรา 133 ผู้ใดฝ่าฝืนไม่แก้ไขข้อบกพร่องตามที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งการตามมาตรา 22 (1) ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

องค์ประกอบของความผิด มีดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

1) ผู้ใด

2) ฝ่าฝืนไม่แก้ไขข้อบกพร่อง

3) ตามที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งการ ตามมาตรา 22 (1)

องค์ประกอบภายใน

เจตนา

คำอธิบาย

ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งให้แก้ไขข้อบกพร่องตามที่นายทะเบียนสั่งการตามมาตรา 22 (1) คือ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ฉะนั้นผู้ที่กระทำความผิดตามมาตรา 133 นี้ จึงต้องเป็นคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เท่านั้น บุคคลอื่นใดนอกจากนี้ หากเป็นผู้กระทำความผิดได้ไม่ ตามมาตรา 22 (1) ดังนี้

มาตรา 22 ในกรณีที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์กระทำการหรืองดเว้นกระทำการในการปฏิบัติหน้าที่ของตน จนทำให้เสื่อมเสียผลประโยชน์ของสหกรณ์หรือสมาชิก หรือสหกรณ์มีข้อบกพร่องเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี หรือกิจการหรือฐานะการเงิน ตามรายงานการสอบบัญชีหรือตามรายงานการตรวจสอบ ให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้ปฏิบัติการ ดังต่อไปนี้

(1) ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์แก้ไขข้อบกพร่องตามวิธีการและระยะเวลาที่
นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

ฯลฯ

การที่กฎหมายกำหนดโทษแก่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ที่ฝ่าฝืนไม่แก้ไขข้อบกพร่องตาม
ที่นายทะเบียนสั่งการ ก็เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายผลประโยชน์ของสหกรณ์หรือสมาชิกของสหกรณ์นั่นเอง
ทั้งนี้เพื่อให้การกำกับดูแลสหกรณ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

บทกำหนดโทษ

ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 133 ดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 10,000 บาท

กิจกรรม 12.1.3

1. คำว่า “สหกรณ์” และ “กลุ่มเกษตรกร” มีความหมายประการใด
2. เพราะเหตุใด กฎหมายจึงบัญญัติความผิดฐานใช้ชื่อสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรในทาง
ธุรกิจโดยไม่มีสิทธิ

(โปรดทำกิจกรรม 12.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.1 เรื่องที่ 12.1.3)

แผนการสอนตอนที่ 12.2

กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 12.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 12.2.1 กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน
- 12.2.2 กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน
- 12.2.3 กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
- 12.2.4 กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์
- 12.2.5 กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

แนวคิด

1. กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน ได้แก่ พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มีสาระสำคัญที่ควรรู้ 7 ประการ คือ (1) การใช้แรงงานทั่วไป (2) การใช้แรงงานหญิงและเด็ก (3) ค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุด (4) สวัสดิการแรงงาน (5) การควบคุมและการพักงาน (6) ค่าชดเชย และ (7) กองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง
2. กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ได้แก่ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มีสาระสำคัญที่ควรรู้ 5 ประการ คือ (1) วัตถุประสงค์ของกฎหมาย (2) ความผิดมูลฐาน (3) ความผิดฐานฟอกเงิน (4) หน้าที่เกี่ยวกับการทำธุรกิจ และ (5) ผู้มีหน้าที่กำกับดูแลและดำเนินการตามกฎหมาย
3. กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ได้แก่ พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มีสาระสำคัญที่ควรรู้ 6 ประการ คือ (1) วัตถุประสงค์ของกฎหมาย (2) นิยามศัพท์ (3) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) (4) การไต่สวน (5) การดำเนินการกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และ (6) การดำเนินการกรณีร่ำรวยผิดปกติ
4. กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ได้แก่ พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 มีสาระสำคัญที่ควรรู้ 3 ประการ คือ (1) วัตถุประสงค์ของกฎหมาย (2) นิยามศัพท์ และ (3) ความผิดฐานต่างๆ เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์

5. กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้แก่ พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษา รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มีสาระสำคัญที่ควรรู้ 7 ประการ คือ (1) วัตถุประสงค์ของกฎหมาย (2) นิยามศัพท์ (3) คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (4) เขตอนุรักษ์และพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม (5) การจัดทำรายงานเพื่อประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (6) คณะกรรมการควบคุมมลพิษ และ (7) ความรับผิดชอบทางแพ่ง

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.2.1 “กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.2.2 “กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.2.3 “กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.2.4 “กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ได้
5. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.2.5 “กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้

เรื่องที่ 12.2.1

กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน

กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2541 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา มีบทบัญญัติทั้งสิ้น 166 มาตรา ทั้งนี้สหกรณ์ย่อมจะต้องมีพนักงานหรือลูกจ้าง จึงต้องอยู่ในการใช้บังคับของกฎหมายดังกล่าว ซึ่งจะได้กล่าวเฉพาะในส่วนสำคัญที่ควรรู้ 7 ประการ คือ (1) การใช้แรงงานทั่วไป (2) การใช้แรงงานหญิงและแรงงานเด็ก (3) ค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุด (4) สวัสดิการแรงงาน (5) การควบคุมและการพักงาน (6) ค่าชดเชย และ (7) กองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง

1. การใช้แรงงานทั่วไป

การใช้แรงงานทั่วไปมีสาระสำคัญ 5 ประการ ดังต่อไปนี้⁷⁰

1.1 กำหนดเวลาการทำงาน นายจ้างต้องประกาศเวลาทำงานปกติให้ลูกจ้างทราบ โดยกำหนดเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดของการทำงานแต่ละวันของลูกจ้างได้ไม่เกินเวลาทำงานของแต่ละประเภทงานตามที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่วันหนึ่งต้องไม่เกิน 8 ชั่วโมง ในกรณีที่เวลาทำงานวันใดน้อยกว่า 8 ชั่วโมง นายจ้างและลูกจ้างจะตกลงกันให้นำเวลาทำงานส่วนที่เหลือนั้นไปรวมกับเวลาทำงานในวันทำงานปกติอื่นก็ได้ แต่ต้องไม่เกินวันละ 9 ชั่วโมงและเมื่อรวมเวลาทำงานทั้งสิ้นแล้ว สัปดาห์หนึ่งต้องไม่เกิน 48 ชั่วโมง เว้นแต่กรณีที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของลูกจ้างตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ต้องมีเวลาทำงานปกติวันหนึ่งไม่เกิน 7 ชั่วโมง และเมื่อรวมเวลาทำงานทั้งสิ้นแล้วสัปดาห์หนึ่งต้องไม่เกิน 42 ชั่วโมง

ในกรณีที่นายจ้างและลูกจ้างตกลงกันให้นำเวลาทำงานส่วนที่เหลือไปรวมกับเวลาทำงานในวันทำงานปกติอื่นเกินกว่าวันละ 8 ชั่วโมงให้นายจ้างจ่ายค่าตอบแทนไม่น้อยกว่าหนึ่งเท่าครึ่งของอัตราค่าจ้างต่อชั่วโมงในวันทำงานตามจำนวนชั่วโมงที่ทำเกินสำหรับลูกจ้างรายวันและลูกจ้างรายชั่วโมงหรือน้อยกว่าหนึ่งเท่าครึ่งของอัตราค่าจ้างต่อหน่วยในวันทำงานตามจำนวนผลงานที่ทำได้ในชั่วโมงที่ทำเกินสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงาน

ในกรณีที่นายจ้างไม่อาจประกาศกำหนดเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดของการทำงานแต่ละวันได้เนื่องจากลักษณะหรือสภาพของงาน ให้นายจ้างและลูกจ้างตกลงกันกำหนดชั่วโมงทำงานแต่ละวันไม่เกิน 8 ชั่วโมง และเมื่อรวมเวลาทำงานทั้งสิ้นแล้วสัปดาห์หนึ่งต้องไม่เกิน 48 ชั่วโมง

⁷⁰ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 23 ถึงมาตรา 37

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 5,000 บาท

นายจ้างผู้ใดให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาหรือทำงานในวันหยุด ในงานที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของลูกจ้าง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 200,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

1.2 การทำงานล่วงเวลาในวันทำงานและทำงานในวันหยุด ห้ามนายจ้างให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาในวันทำงาน เว้นแต่ได้รับความยินยอมจากลูกจ้างก่อนเป็นคราวๆ ไป

นายจ้างอาจให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาในวันทำงานหรือทำงานในวันหยุดได้เท่าที่จำเป็น ในกรณีหนึ่งกรณีใด ดังต่อไปนี้

- (1) ลักษณะหรือสภาพของงานต้องทำติดต่อกัน ถ้าหยุดจะเสียหายต่องาน
- (2) เป็นงานฉุกเฉิน หรือ
- (3) เป็นงานอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

นายจ้างอาจให้ลูกจ้างทำงานในวันหยุดได้สำหรับกิจการดังต่อไปนี้

- (1) โรงแรม
- (2) สถานมหรสพ
- (3) งานขนส่ง
- (4) ร้านอาหาร
- (5) ร้านขายเครื่องตีพิมพ์
- (6) สโมสร
- (7) สมาคม
- (8) สถานพยาบาล
- (9) กิจการอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

เพื่อประโยชน์แก่การผลิต การจำหน่าย และการบริการ นายจ้างอาจให้ลูกจ้างทำงาน นอกจากที่กล่าวมาแล้วในวันหยุดเท่าที่จำเป็น โดยได้รับความยินยอมจากลูกจ้างก่อนเป็นคราวๆ ไป

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดฝ่าฝืนบทบัญญัติดังกล่าว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

1.3 เวลาพักระหว่างการทำงาน ในวันที่มีการทำงาน ให้นายจ้างจัดให้ลูกจ้างมีเวลาพักระหว่างการทำงานวันหนึ่งไม่น้อยกว่า 1 ชั่วโมงหลังจากที่ลูกจ้างทำงานมาแล้วไม่เกิน 5 ชั่วโมงติดต่อกัน นายจ้างและลูกจ้างอาจตกลงกันล่วงหน้าให้มีเวลาพักครั้งหนึ่งน้อยกว่า 1 ชั่วโมงได้ แต่เมื่อรวมกันแล้ววันหนึ่งต้องไม่น้อยกว่า 1 ชั่วโมง ในกรณีที่มีการทำงานล่วงเวลาต่อจากเวลาทำงานปกติไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมง นายจ้างต้องจัดให้ลูกจ้างมีเวลาพักไม่น้อยกว่า 20 นาทีก่อนที่ลูกจ้างเริ่มทำงานล่วงเวลา อย่างไรก็ตาม ความดังกล่าวมิให้ใช้บังคับแก่กรณีที่ลูกจ้างทำงานที่มีลักษณะหรือสภาพของงานต้องทำติดต่อกันไปโดยได้รับความยินยอมจากลูกจ้างหรือเป็นงานฉุกเฉิน

ในกรณีที่นายจ้างและลูกจ้างตกลงกันกำหนดเวลาพักระหว่างการทำงานดังกล่าวเป็นอย่างอื่น ถ้าข้อตกลงนั้นเป็นประโยชน์แก่ลูกจ้าง ให้ข้อตกลงนั้นใช้บังคับได้

เวลาพักระหว่างการทำงานไม่ให้นับรวมเป็นเวลาทำงาน เว้นแต่เวลาพักที่รวมกันแล้วในวันหนึ่งเกิน 2 ชั่วโมง ให้นับเวลาที่เกิน 2 ชั่วโมงนั้นเป็นเวลาทำงานปกติ

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 20,000 บาท

1.4 วันหยุดทำงาน

1) วันหยุดประจำสัปดาห์ นายจ้างต้องจัดให้ลูกจ้างมีวันหยุดประจำสัปดาห์ สัปดาห์หนึ่งไม่น้อยกว่า 1 วัน โดยวันหยุดประจำสัปดาห์ต้องมีระยะห่างกันไม่เกิน 6 วัน นายจ้างและลูกจ้างอาจตกลงกันล่วงหน้ากำหนดให้มีวันหยุดประจำสัปดาห์วันใดก็ได้

ในกรณีที่ลูกจ้างทำงานโรงแรม งานขนส่ง งานในป่า งานในที่ทุรกันดาร หรืองานอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง นายจ้างและลูกจ้างอาจตกลงกันล่วงหน้าสะสมวันหยุดประจำสัปดาห์และเลื่อนไปหยุดเมื่อใดก็ได้ แต่ต้องอยู่ในระยะเวลา 4 สัปดาห์ติดต่อกัน

2) วันหยุดตามประเพณี นายจ้างต้องประกาศกำหนดวันหยุดตามประเพณีให้ลูกจ้างทราบเป็นการล่วงหน้าปีหนึ่งไม่น้อยกว่า 13 วันโดยรวมวันแรงงานแห่งชาติตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

ให้นายจ้างพิจารณากำหนดวันหยุดตามประเพณีจากวันหยุดราชการประจำปี วันหยุดทางศาสนาหรือขนบธรรมเนียมประเพณีแห่งท้องถิ่น

ในกรณีที่วันหยุดตามประเพณีวันใดตรงกับวันหยุดประจำสัปดาห์ของลูกจ้าง ให้ลูกจ้างได้หยุดชดเชยวันหยุดตามประเพณีในวันทำงานถัดไป

ในกรณีที่นายจ้างไม่อาจให้ลูกจ้างหยุดตามประเพณีได้ เนื่องจากลูกจ้างทำงานที่มีลักษณะหรือสภาพของงานตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ให้นายจ้างตกลงกับลูกจ้างว่าจะหยุดในวันอื่นชดเชยวันหยุดตามประเพณีหรือนายจ้างจะจ่ายค่าทำงานในวันหยุดให้ก็ได้

3) วันหยุดพักผ่อนประจำปี ลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันมาแล้วครบ 1 ปีมีสิทธิหยุดพักผ่อนประจำปีได้ปีหนึ่งไม่น้อยกว่า 6 วันทำงานโดยให้นายจ้างเป็นผู้กำหนดวันหยุดดังกล่าวให้แก่ลูกจ้างล่วงหน้าหรือกำหนดให้ตามที่นายจ้างและลูกจ้างตกลงกัน

ในปีต่อมานายจ้างอาจกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีให้แก่ลูกจ้างมากกว่า 6 วันทำงานก็ได้ นายจ้างและลูกจ้างอาจตกลงกันล่วงหน้าให้สะสมและเลื่อนวันหยุดพักผ่อนประจำปีที่ยังมิได้หยุดในปีนั้นรวมเข้ากับปีต่อๆ ไปได้

สำหรับลูกจ้างซึ่งทำงานยังไม่ครบ 1 ปี นายจ้างอาจกำหนดวันหยุดพักผ่อนประจำปีให้แก่ลูกจ้างโดยคำนวณให้ตามส่วนก็ได้

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 20,000 บาท

1.5 สิทธิการลา

1) สิทธิลาป่วย ลูกจ้างมีสิทธิลาป่วยได้เท่าที่ป่วยจริง การลาป่วยตั้งแต่ 3 วันทำงานขึ้นไป นายจ้างอาจให้ลูกจ้างแสดงใบรับรองของแพทย์แผนปัจจุบันชั้นหนึ่งหรือของสถานพยาบาลของทางราชการ ในกรณีที่ลูกจ้างไม่อาจแสดงใบรับรองของแพทย์แผนปัจจุบันชั้นหนึ่งหรือของสถานพยาบาลของทางราชการได้ ให้ลูกจ้างชี้แจงให้นายจ้างทราบ

ในกรณีที่นายจ้างจัดแพทย์ไว้ ให้แพทย์นั้นเป็นผู้ออกใบรับรอง เว้นแต่ลูกจ้างไม่สามารถให้แพทย์นั้นตรวจได้

วันที่ลูกจ้างไม่สามารถทำงานได้เนื่องจากประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นเนื่องจากการทำงาน และวันลาเพื่อคลอดบุตร มิให้ถือเป็นวันลาป่วย

2) สิทธิลาเพื่อกิจธุระ ลูกจ้างมีสิทธิลาเพื่อกิจธุระอันจำเป็นได้ตามข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน

3) สิทธิลาเพื่อทำหมัน ลูกจ้างมีสิทธิลาเพื่อทำหมันได้และมีสิทธิลาเนื่องจากการทำหมันตามระยะเวลาที่แพทย์แผนปัจจุบันชั้นหนึ่งกำหนดและออกใบรับรอง

4) สิทธิลาเพื่อรับราชการทหาร ลูกจ้างมีสิทธิลาเพื่อรับราชการทหารในการเรียกพลเพื่อตรวจสอบ เพื่อฝึกวิชาทหารหรือเพื่อทดลองความพร้อมพร้อมตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร

5) สิทธิลาเพื่อการฝึกอบรม ลูกจ้างมีสิทธิลาเพื่อการฝึกอบรมหรือพัฒนาความรู้ความสามารถตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

1.6 การห้ามทำงานหนัก ห้ามนายจ้างให้ลูกจ้างทำงานยก แบก หาม หาบ ทูน ลาก หรือเข็นของหนักเกินอัตราน้ำหนักตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดฝ่าฝืนเป็นเหตุให้ลูกจ้างได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ หรือถึงแก่ความตาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 200,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

2. การใช้แรงงานหญิงและแรงงานเด็ก

2.1 การใช้แรงงานหญิง มีสาระสำคัญ 7 ประการ ดังต่อไปนี้

1) งานที่ห้ามหญิงทำ ห้ามนายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงทำงานอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(1) งานเหมืองแร่หรืองานก่อสร้างที่ต้องทำไต่ดิน ไตน้ำ ในถ้ำ ในอุโมงค์หรือปล่องในภูเขา เว้นแต่สภาพของการทำงานไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพหรือร่างกายของลูกจ้าง

(2) งานที่ต้องทำบนนั่งร้านที่สูงกว่าพื้นดินตั้งแต่ 10 เมตรขึ้นไป

(3) งานผลิตหรือขนส่งวัตถุระเบิดหรือวัตถุไวไฟ เว้นแต่สภาพของการทำงานไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพหรือร่างกายของลูกจ้าง

(4) งานอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดฝ่าฝืนเป็นเหตุให้ลูกจ้างได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ หรือถึงแก่ความตาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 200,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

2) การให้หญิงทำงานในยามวิกาล ในกรณีที่นายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงทำงานระหว่างเวลา 24.00 นาฬิกา ถึงเวลา 06.00 นาฬิกา และพนักงานตรวจแรงงานเห็นว่างานนั้นอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของหญิงนั้น ให้พนักงานตรวจแรงงานรายงานต่ออธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานหรือผู้ซึ่งอธิบดีฯ มอบหมาย เพื่อพิจารณาและมีคำสั่งให้นายจ้างปฏิบัติตามที่อธิบดีเห็นสมควรอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไปนี้

(1) เปลี่ยนเวลาทำงาน หรือ

(2) ลดชั่วโมงทำงาน

3) งานที่ห้ามหญิงมีครรภ์ทำ ห้ามนายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ทำงานอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(1) งานเกี่ยวกับเครื่องจักรหรือเครื่องยนต์ที่มีความสั่นสะเทือน

(2) งานขับเคลื่อนหรือติดไปกับยานพาหนะ

(3) งานยก แบก หาม หาบ ทูน ลาก หรือเข็นของหนักเกิน 15 กิโลกรัม

(4) งานที่ทำในเรือ

(5) งานอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

4) การห้ามหญิงมีครรภ์ทำงานในยามวิกาล ห้ามนายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ทำงานในระหว่างเวลา 22.00 นาฬิกา ถึงเวลา 06.00 นาฬิกา ทำงานล่วงเวลา หรือทำงานในวันหยุด

5) เงื่อนไขการให้หญิงมีครรภ์ทำงานล่วงเวลา ในกรณีที่ลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ทำงานในตำแหน่งผู้บริหาร งานวิชาการ งานธุรการ หรืองานเกี่ยวกับการเงินหรือบัญชี นายจ้างอาจให้ลูกจ้างนั้นทำงานล่วงเวลาในวันทำงานได้เท่าที่ไม่มีผลกระทบต่อสุขภาพของลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์โดยได้รับความยินยอมจากลูกจ้างก่อนเป็นคราวๆ ไป

6) สิทธิลาเพื่อคลอดบุตร ลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์มีสิทธิลาเพื่อคลอดบุตรครรรภ์หนึ่งไม่เกิน 90 วัน วันลาดังกล่าว ให้นับรวมวันหยุดที่มีในระหว่างวันลาด้วย

7) สิทธิของหญิงมีครรภ์ขอเปลี่ยนหน้าที่งานเป็นการชั่วคราว ในกรณีที่ลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์มีใบรับรองของแพทย์แผนปัจจุบันชั้นหนึ่งมาแสดงว่าไม่อาจทำงานในหน้าที่เดิมต่อไปได้ ให้ลูกจ้างนั้นมีสิทธิขอให้นายจ้างเปลี่ยนงานในหน้าที่เดิมเป็นการชั่วคราวก่อนหรือหลังคลอดได้ และให้นายจ้างพิจารณาเปลี่ยนงานที่เหมาะสมให้แก่ลูกจ้างนั้น

ทั้งนี้ ห้ามนายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงเพราะเหตุมีครรภ์

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดฝ่าฝืนข้อ 2) ถึง 7) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

2.2 การใช้แรงงานเด็ก มีสาระสำคัญ 10 ประการ ดังต่อไปนี้⁷¹

1) ห้ามจ้างเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ห้ามนายจ้างจ้างเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีบริบูรณ์ เป็นลูกจ้างเด็กที่จะเป็นลูกจ้างได้ภายใต้เงื่อนไขที่กฎหมายคุ้มครองแรงงานกำหนด หมายถึงเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ถึงอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์

⁷¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 45 ถึง มาตรา 52

2) ข้อปฏิบัติในการจ้างเด็กทำงาน ในกรณีที่มีการจ้างเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีเป็นลูกจ้าง ให้ นายจ้างปฏิบัติดังนี้

(1) แจ้งการจ้างลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กนั้นต่อพนักงานตรวจแรงงานภายใน 15 วันนับแต่ วันที่เด็กเข้าทำงาน

(2) จัดทำบันทึกสภาพการจ้างกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเก็บไว้ ณ สถานที่ประกอบกิจการหรือสำนักงานของนายจ้าง พร้อมทั้งจะให้พนักงานตรวจแรงงานตรวจได้ในเวลาทำการ

(3) แจ้งการสิ้นสุดการจ้างลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กนั้นต่อพนักงานตรวจแรงงานภายใน 7 วันนับแต่วันที่เด็กออกจากงาน

3) เวลาพักในระหว่างการทำงานของเด็ก นายจ้างต้องจัดให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กมีเวลาพักวัน หนึ่งไม่น้อยกว่า 1 ชั่วโมงติดต่อกันหลังจากที่ลูกจ้างทำงานมาแล้วไม่เกิน 4 ชั่วโมง แต่ใน 4 ชั่วโมงนั้นให้ ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กได้มีเวลาพักตามที่นายจ้างกำหนด

4) เงื่อนไขการให้เด็กทำงานในยามวิกาล ห้ามนายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีทำงานในระหว่างเวลา 22.00 นาฬิกา ถึงเวลา 06.00 นาฬิกา เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจาก อธิบดีกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานหรือผู้ซึ่งอธิบดีฯ มอบหมาย

นายจ้างอาจให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีและเป็นผู้แสดงภาพยนตร์ ละครหรือการ แสดงอย่างอื่นที่คล้ายคลึงกันทำงานในระหว่างเวลาดังกล่าวได้ ทั้งนี้ ให้นายจ้างจัดให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กนั้น ได้พักผ่อนตามสมควร

5) การห้ามเด็กทำงานล่วงเวลาหรือทำงานในวันหยุด ห้ามนายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุ ต่ำกว่า 18 ปีทำงานล่วงเวลาหรือทำงานในวันหยุด

6) ลักษณะงานที่ห้ามเด็กทำ ห้ามนายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีทำงาน อย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(1) งานหลอม เป่า หล่อ หรือรีดโลหะ

(2) งานบ่มโลหะ

(3) งานเกี่ยวกับความร้อน ความเย็น ความสั่นสะเทือน เสียง และแสงที่มีระดับแตกต่างจากปกติ อันอาจเป็นอันตรายตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(4) งานเกี่ยวกับสารเคมีที่เป็นอันตรายตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(5) งานเกี่ยวกับจุลชีวนเป็นพิษซึ่งอาจเป็นเชื้อไวรัส แบคทีเรีย รา หรือเชื้ออื่นตามที่ กำหนดในกฎกระทรวง

(6) งานเกี่ยวกับวัตถุมีพิษ วัตถุระเบิด หรือวัตถุไวไฟ เว้นแต่ทำงานในสถานบริการ น้ำมันเชื้อเพลิงตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(7) งานขับหรือบังคับรถยกหรือปั้นจั่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(8) งานใช้เลื่อยเดินด้วยพลังไฟฟ้าหรือเครื่องยนต์

(9) งานที่ต้องทำได้ดิน ใต้น้ำ ในถ้ำ อุโมงค์ หรือปล่องในภูเขา

(10) งานเกี่ยวกับกัมมันตภาพรังสีตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(11) งานทำความสะอาดเครื่องจักรหรือเครื่องยนต์ขณะที่เครื่องจักรหรือเครื่องยนต์กำลังทำงาน

(12) งานที่ต้องทำบนนั่งร้านที่สูงกว่าพื้นดินตั้งแต่ 10 เมตรขึ้นไป

(13) งานอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

7) สถานที่ซึ่งห้ามเด็กทำงาน ห้ามมิให้นายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีทำงานในสถานที่ ดังต่อไปนี้

(1) โรงฆ่าสัตว์

(2) สถานที่เล่นการพนัน

(3) สถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ

(4) สถานที่อื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

8) ข้อห้ามเกี่ยวกับหลักประกัน ห้ามนายจ้างเรียกหรือรับหลักประกันเพื่อการใดๆ จากฝ่ายลูกจ้างซึ่งเป็นเด็ก

9) เงื่อนไขเกี่ยวกับการจ่ายค่าจ้าง ห้ามนายจ้างจ่ายค่าจ้างของลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กให้แก่บุคคลอื่นในกรณีที่นายจ้างจ่ายเงินหรือประโยชน์ตอบแทนใดๆ ให้แก่ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็ก บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลอื่น เป็นการล่วงหน้าก่อนมีการจ้าง ขณะแรกจ้าง หรือก่อนถึงงวดการจ่ายค่าจ้างในแต่ละคราว มิให้ถือว่าเป็นการจ่ายหรือรับค่าจ้างสำหรับลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กนั้น และห้ามมิให้นายจ้างนำเงินหรือประโยชน์ตอบแทนดังกล่าวมาหักจากค่าจ้างซึ่งต้องจ่ายให้แก่ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กตามกำหนดเวลา

10) การพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการทำงานของเด็ก เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการทำงานของเด็กให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี มีสิทธิลาเพื่อเข้าประชุม สัมมนา รับการอบรม รับการฝึกหรือลาเพื่อการอื่น ซึ่งจัดโดยสถานศึกษาหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่อธิบดีเห็นชอบ โดยให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กแจ้งให้นายจ้างทราบล่วงหน้าถึงเหตุที่ลาโดยชัดแจ้งพร้อมทั้งแสดงหลักฐานที่เกี่ยวข้องถ้ามี และให้นายจ้างจ่ายค่าจ้างให้แก่ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กเท่ากับค่าจ้างในวันทำงานตลอดระยะเวลาที่ลา แต่ปีหนึ่งต้องไม่เกิน 30 วัน

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดฝ่าฝืนข้อ 1) ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่ 400,000 บาท ถึง 800,000 บาท ต่อลูกจ้าง 1 คน หรือจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ

นายจ้างผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ข้อ 3), 4), 5), 8) และ 9) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

นายจ้างผู้ใดฝ่าฝืนข้อ 6) และ 7) ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่ 400,000 บาท ถึง 800,000 บาท ต่อลูกจ้าง 1 คน หรือจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าการกระทำดังกล่าวเป็นเหตุให้ลูกจ้างได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ หรือถึงแก่ความตาย ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่ 800,000 บาท ถึง 2,000,000 บาท ต่อลูกจ้าง 1 คน หรือจำคุกไม่เกิน 4 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ

นายจ้างผู้ใดไม่ปฏิบัติตามข้อ 10) ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 10,000 บาท

3. ค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุด

สำหรับค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุด มีสาระสำคัญ 5 ประการ ดังต่อไปนี้⁷²

3.1 ลักษณะการจ่ายค่าจ้างแก่ลูกจ้าง

1) ความเท่าเทียมกันในการจ่ายค่าจ้าง ในกรณีที่งานมีลักษณะและคุณภาพอย่างเดียวกัน และปริมาณเท่ากัน ให้นายจ้างกำหนดค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุด ให้แก่ลูกจ้างเท่าเทียมกันไม่ว่าลูกจ้างนั้นจะเป็นชายหรือหญิง

2) เงินตราที่จ่ายเป็นค่าจ้าง นายจ้างต้องจ่ายค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด ค่าล่วงเวลาในวันหยุด และเงินผลประโยชน์อื่นเนื่องในการจ้าง บรรดาที่จ่ายเป็นเงินต้องจ่ายเงินตราไทย เว้นแต่ได้รับความยินยอมจากลูกจ้างให้จ่ายเป็นตัวเงินหรือเงินตราต่างประเทศ

3) สถานที่จ่ายค่าจ้าง นายจ้างต้องจ่ายค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด ค่าล่วงเวลาในวันหยุดและเงินผลประโยชน์อื่นเนื่องในการจ้างให้แก่ลูกจ้าง ณ สถานที่ทำงานของลูกจ้าง ถ้าจะจ่าย ณ สถานที่อื่นหรือด้วยวิธีอื่นต้องได้รับความยินยอมจากลูกจ้าง

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดไม่ปฏิบัติตามข้อ 1) และ 2) ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 20,000 บาท

นายจ้างผู้ใดไม่ปฏิบัติตามข้อ 3) ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 10,000 บาท

3.2 อัตราการจ่ายค่าล่วงเวลาสำหรับวันหยุดหรือวันลา

1) อัตราการจ่ายค่าจ้างสำหรับวันหยุด นายจ้างต้องจ่ายค่าจ้างให้แก่ลูกจ้างเท่ากับค่าจ้างในวันทำงานสำหรับวันหยุด ดังต่อไปนี้

(1) วันหยุดประจำสัปดาห์ เว้นแต่ลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างรายวัน รายชั่วโมง หรือตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

(2) วันหยุดตามประเพณี

(3) วันหยุดพักผ่อนประจำปี

2) อัตราการจ่ายค่าจ้างสำหรับวันลาป่วย หรือลาเพื่อทำหมัน นายจ้างต้องจ่ายค่าจ้างให้แก่ลูกจ้างในวันลาป่วย เท่ากับอัตราค่าจ้างในวันทำงานตลอดระยะเวลาที่ลา แต่ปีหนึ่งต้องไม่เกิน 30 วันทำงาน

ในกรณีที่ลูกจ้างใช้สิทธิลาเพื่อทำหมัน นายจ้างต้องจ่ายค่าจ้างให้แก่ลูกจ้างในวันลานั้นด้วย

3) อัตราการจ่ายค่าจ้างสำหรับวันลาเพื่อรับราชการทหาร นายจ้างต้องจ่ายค่าจ้างให้แก่ลูกจ้างในวันลาเพื่อรับราชการทหาร เท่ากับค่าจ้างในวันทำงานตลอดระยะเวลาที่ลา แต่ปีหนึ่งต้องไม่เกิน 60 วัน

4) อัตราการจ่ายค่าจ้างสำหรับวันลาเพื่อคลอดบุตร นายจ้างต้องจ่ายค่าจ้างให้แก่ลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงในวันลาเพื่อคลอดบุตรเท่ากับค่าจ้างในวันทำงานตลอดระยะเวลาที่ลา แต่ไม่เกิน 45 วัน

⁷² ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พ.ร.บ. คู่สมรสแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 53 ถึง มาตรา 77

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดไม่ปฏิบัติตามข้อ 1) ถึง 4) ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 10,000 บาท

3.3 อัตราการจ่ายค่าจ้างสำหรับการทำงานล่วงเวลา หรือทำงานในวันหยุด

1) อัตราการจ่ายค่าจ้างสำหรับการทำงานล่วงเวลาในวันทำงาน ในกรณีที่นายจ้างให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาในวันทำงานให้นายจ้างจ่ายค่าล่วงเวลาให้แก่ลูกจ้างในอัตราไม่น้อยกว่า 1 เท่าครึ่งของอัตราค่าจ้างต่อชั่วโมงในวันทำงานตามจำนวนชั่วโมงที่ทำ หรือไม่น้อยกว่า 1 เท่าครึ่งของอัตราค่าจ้างต่อหน่วยในวันทำงานตามจำนวนผลงานที่ทำได้สำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

2) อัตราการจ่ายค่าจ้างสำหรับการทำงานในวันหยุด ในกรณีที่นายจ้างให้ลูกจ้างทำงานในวันหยุด นายจ้างต้องจ่ายค่าทำงานในวันหยุดให้แก่ลูกจ้างในอัตรา ดังต่อไปนี้

(1) สำหรับลูกจ้างซึ่งมีสิทธิได้รับค่าจ้างในวันหยุด ให้จ่ายเพิ่มขึ้นจากค่าจ้างอีกไม่น้อยกว่า 1 เท่าของอัตราค่าจ้างต่อชั่วโมงในวันทำงานตามจำนวนชั่วโมงที่ทำหรือไม่น้อยกว่า 1 เท่าของอัตราค่าจ้างต่อหน่วยในวันทำงานตามจำนวนผลงานที่ทำได้สำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

(2) สำหรับลูกจ้างซึ่งไม่มีสิทธิได้รับค่าจ้างในวันหยุด ให้จ่ายไม่น้อยกว่า 2 เท่าของอัตราค่าจ้างต่อชั่วโมงในวันทำงานตามจำนวนชั่วโมงที่ทำ หรือไม่น้อยกว่า 2 เท่าของอัตราค่าจ้างต่อหน่วยในวันทำงานตามจำนวนผลงานที่ทำได้สำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

3) อัตราการจ่ายค่าจ้างสำหรับการทำงานล่วงเวลาในวันหยุด ในกรณีที่นายจ้างให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาในวันหยุด นายจ้างต้องจ่ายค่าล่วงเวลาในวันหยุดให้แก่ลูกจ้างในอัตราไม่น้อยกว่า 3 เท่าของอัตราค่าจ้างต่อชั่วโมงในวันทำงานตามจำนวนชั่วโมงที่ทำ หรือไม่น้อยกว่า 3 เท่าของอัตราค่าจ้างต่อหน่วยในวันทำงานตามจำนวนผลงานที่ทำได้สำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

4) อัตราการจ่ายค่าจ้างกรณีนายจ้างมิให้ลูกจ้างหยุดงานตามสิทธิ ในกรณีที่นายจ้างมิได้จัดให้ลูกจ้างหยุดงาน หรือจัดให้ลูกจ้างหยุดงานน้อยกว่าที่กำหนดไว้ นายจ้างต้องจ่ายค่าทำงานในวันหยุดและค่าล่วงเวลาในวันหยุดให้แก่ลูกจ้างตามอัตราที่กำหนดไว้ เสมือนว่านายจ้างให้ลูกจ้างทำงานในวันหยุด

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อ 1) ถึง ข้อ 4) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

3.4 การจ่ายค่าจ้างกรณีนายจ้างมีความจำเป็นต้องหยุดกิจการเป็นการชั่วคราว ในกรณีที่นายจ้างมีความจำเป็นโดยเหตุหนึ่งเหตุใดที่สำคัญอันมีผลกระทบต่อประกอบการกิจการของนายจ้างจนทำให้นายจ้างไม่สามารถประกอบกิจการได้ตามปกติซึ่งมิใช่เหตุสุดวิสัยต้องหยุดกิจการทั้งหมดหรือบางส่วนเป็นการชั่วคราว ให้นายจ้างจ่ายเงินให้แก่ลูกจ้างไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 ของค่าจ้างในวันทำงานที่ลูกจ้างได้รับก่อนนายจ้างหยุดกิจการตลอดระยะเวลาที่นายจ้างไม่ได้ให้ลูกจ้างทำงาน

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดไม่ปฏิบัติตามต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 20,000 บาท

ทั้งนี้ ให้นายจ้างแจ้งให้ลูกจ้างและพนักงานตรวจแรงงานทราบล่วงหน้าเป็นหนังสือก่อนวันเริ่มหยุดกิจการดังกล่าวไม่น้อยกว่า 3 วันทำการ

3.5 การหักค่าจ้าง ห้ามนายจ้างหักค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุด เว้นแต่เป็นการหักเพื่อ

(1) ชำระภาษีเงินได้ตามจำนวนที่ลูกจ้างต้องจ่ายหรือชำระเงินอื่นตามที่มิกฎหมายบัญญัติไว้
(2) ชำระค่าบำรุงสหภาพแรงงานตามข้อบังคับของสหภาพแรงงาน
(3) ชำระหนี้สินสหกรณ์ออมทรัพย์ หรือสหกรณ์อื่นที่มีลักษณะเดียวกันกับสหกรณ์ออมทรัพย์ หรือหนี้ที่เป็นไปเพื่อสวัสดิการที่เป็นประโยชน์แก่ลูกจ้างฝ่ายเดียว โดยได้รับความยินยอมล่วงหน้าจากลูกจ้าง

(4) เป็นเงินประกัน หรือชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ นายจ้าง ซึ่งลูกจ้างได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง โดยได้รับความยินยอมจากลูกจ้าง

(5) เป็นเงินสะสมตามข้อตกลงเกี่ยวกับกองทุนเงินสะสม
การหักตาม (2) (3) (4) และ (5) ในแต่ละกรณีห้ามมิให้หักเกินร้อยละ 10 และจะหักรวมกันได้ไม่เกิน 1 ใน 5 ของเงินที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับตามกำหนดเวลาการจ่าย เว้นแต่ได้รับความยินยอมจากลูกจ้าง

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

4. สวัสดิการแรงงาน

สวัสดิการแรงงาน มีสาระสำคัญ 4 ประการ ดังต่อไปนี้⁷³

4.1 การจัดให้มีคณะกรรมการสวัสดิการในสถานประกอบการ ในสถานประกอบกิจการที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 50 คนขึ้นไป นายจ้างต้องจัดให้มีคณะกรรมการสวัสดิการในสถานประกอบกิจการ ประกอบด้วยผู้แทนฝ่ายลูกจ้างอย่างน้อย 5 คน

กรรมการสวัสดิการในสถานประกอบกิจการให้มาจากการเลือกตั้งตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่อธิบดีกำหนด

ในกรณีที่สถานประกอบกิจการใดของนายจ้างมีคณะกรรมการลูกจ้างตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์แล้ว ให้คณะกรรมการลูกจ้างทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการสวัสดิการในสถานประกอบกิจการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานฯ

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 50,000 บาท

⁷³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 92 ถึง มาตรา 99

4.2 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสวัสดิการในสถานประกอบการ คณะกรรมการสวัสดิการในสถานประกอบการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) ร่วมหารือกับนายจ้างเพื่อจัดสวัสดิการแก่ลูกจ้าง
- (2) ให้คำปรึกษาหารือและเสนอแนะความเห็นแก่นายจ้างในการจัดสวัสดิการสำหรับลูกจ้าง
- (3) ตรวจสอบ ควบคุม ดูแล การจัดสวัสดิการที่นายจ้างจัดให้แก่ลูกจ้าง
- (4) เสนอข้อคิดเห็น และแนวทางในการจัดสวัสดิการที่เป็นประโยชน์สำหรับลูกจ้างต่อ

คณะกรรมการสวัสดิการแรงงาน

4.3 การประชุมหารือ นายจ้างต้องจัดให้มีการประชุมหารือกับคณะกรรมการสวัสดิการในสถานประกอบการอย่างน้อย 3 เดือนต่อ 1 ครั้ง หรือเมื่อกรรมการสวัสดิการในสถานประกอบการเกินกึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมดหรือสหภาพแรงงานร้องขอโดยมีเหตุผลสมควร

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 2,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

4.4 ประกาศการจัดสวัสดิการ นายจ้างต้องปิดประกาศการจัดสวัสดิการตามกฎหมายกระทรวง หรือตามที่มีข้อตกลงกับลูกจ้างให้จัดขึ้นไว้ในที่เปิดเผยเพื่อให้ลูกจ้างได้ทราบ ณ สถานที่ทำงานของลูกจ้าง

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 20,000 บาท

5. การควบคุมและการพักผ่อน

5.1 การควบคุม มีสาระสำคัญ 3 ประการ ดังต่อไปนี้⁷⁴

1) ข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน นายจ้างซึ่งมีลูกจ้างรวมกันตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป ต้องจัดให้มีข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานเป็นภาษาไทย และข้อบังคับนั้นอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับรายการดังต่อไปนี้

- (1) วันทำงาน เวลาทำงานปกติ และเวลาพัก
- (2) วันหยุดและหลักเกณฑ์การหยุด
- (3) หลักเกณฑ์การทำงานล่วงเวลาและการทำงานในวันหยุด
- (4) วันและสถานที่จ่ายค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุดและค่าล่วงเวลาในวันหยุด
- (5) วันลาและหลักเกณฑ์การลา
- (6) วินัยและโทษทางวินัย
- (7) การร้องทุกข์
- (8) การเลิกจ้าง ค่าชดเชย และค่าชดเชยพิเศษ

⁷⁴ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 108 ถึง มาตรา 115/1

ให้นายจ้างประกาศใช้ข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานภายใน 15 วันนับแต่วันที่นายจ้างมีลูกจ้างรวมกันตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป และให้นายจ้างจัดเก็บสำเนาข้อบังคับนั้นไว้ ณ สถานประกอบกิจการหรือสำนักงานของนายจ้างตลอดเวลา

ให้นายจ้างเผยแพร่และปิดประกาศข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานโดยเปิดเผย ณ สถานที่ทำงานของลูกจ้าง หรือเพิ่มเติมโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ด้วยก็ได้ เพื่อให้ลูกจ้างได้ทราบและเข้าถึงได้โดยสะดวก

เมื่อนายจ้างได้ประกาศใช้ข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานแล้ว แม้ว่าต่อมานายจ้างจะมีลูกจ้างลดต่ำกว่า 10 คนก็ตาม นายจ้างยังคงมีหน้าที่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

สำหรับการร้องทุกข์ตามข้อ (7) ข้างต้น อย่างน้อยต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- (1) ขอบเขตและความหมายของข้อร้องทุกข์
- (2) วิธีการและขั้นตอนการร้องทุกข์
- (3) การสอบสวนและพิจารณาข้อร้องทุกข์
- (4) กระบวนการยุติข้อร้องทุกข์
- (5) ความคุ้มครองผู้ร้องทุกข์และผู้เกี่ยวข้อง

2) ทะเบียนลูกจ้าง นายจ้างซึ่งมีลูกจ้างตั้งแต่ 10 คนขึ้นไปต้องจัดทำทะเบียนลูกจ้างเป็นภาษาไทย และเก็บไว้ ณ สถานประกอบกิจการหรือสำนักงานของนายจ้าง พร้อมทั้งจะให้พนักงานตรวจแรงงานตรวจได้ในเวลาทำการ

การจัดทำทะเบียนลูกจ้างดังกล่าว ให้นายจ้างจัดทำภายใน 15 วันนับแต่วันที่ลูกจ้างเข้าทำงาน

ทะเบียนลูกจ้างนั้นอย่างน้อยต้องมีรายการ ดังต่อไปนี้

- (1) ชื่อตัวและชื่อสกุล
- (2) เพศ
- (3) สัญชาติ
- (4) วันเดือนปีเกิด หรืออายุ
- (5) ที่อยู่ปัจจุบัน
- (6) วันที่เริ่มจ้าง
- (7) ตำแหน่งหรืองานในหน้าที่
- (8) อัตราค่าจ้างและประโยชน์ตอบแทนอื่นที่นายจ้างตกลงจ่ายให้แก่ลูกจ้าง
- (9) วันสิ้นสุดของการจ้าง

เมื่อมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงรายการในทะเบียนลูกจ้าง ให้นายจ้างแก้ไขเพิ่มเติมทะเบียนลูกจ้างให้แล้วเสร็จภายใน 15 วันนับแต่วันที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้น หรือภายใน 15 วันนับแต่วันที่ลูกจ้างได้แจ้งการเปลี่ยนแปลงให้นายจ้างทราบ

นายจ้างต้องเก็บรักษาทะเบียนลูกจ้างไว้ไม่น้อยกว่า 2 ปีนับแต่วันสิ้นสุดของการจ้างลูกจ้างแต่ละราย

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 20,000 บาท

3) เอกสารเกี่ยวกับการจ่ายค่าจ้าง นายจ้างซึ่งมีลูกจ้างรวมกันตั้งแต่ 10 คนขึ้นไปจัดให้มีเอกสารเกี่ยวกับการจ่ายค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุด ซึ่งอย่างน้อยต้องมีรายการ ดังต่อไปนี้

(1) วันและเวลาทำงาน

(2) ผลงานที่ทำได้สำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

(3) อัตราและจำนวนค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุดที่ลูกจ้างแต่ละคนได้รับ

เมื่อมีการจ่ายค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุดให้แก่ลูกจ้าง ให้นายจ้างจัดให้ลูกจ้างลงลายมือชื่อในเอกสารดังกล่าวไว้เป็นหลักฐาน

รายการในเอกสารดังกล่าวจะอยู่ในฉบับเดียวกันหรือจะแยกเป็นหลายฉบับก็ได้

ในกรณีที่นายจ้างจ่ายค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุดให้แก่ลูกจ้าง โดยการโอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากในธนาคารพาณิชย์ หรือสถาบันการเงินอื่น ให้ถือว่าหลักฐานการโอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากของลูกจ้างเป็นเอกสารเกี่ยวกับการจ่ายเงินดังกล่าว

นายจ้างต้องเก็บเอกสารเกี่ยวกับการจ่ายค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุดให้แก่ลูกจ้างไว้ไม่น้อยกว่า 2 ปีนับแต่วันจ่ายเงินดังกล่าว

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม ข้อ 1) 2) และ 3) ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 20,000 บาท

6. ค่าชดเชย

การจ่ายค่าชดเชย มีสาระสำคัญ 4 ประการ ดังต่อไปนี้⁷⁵

6.1 การจ่ายค่าชดเชยเพราะเหตุเลิกจ้าง ให้นายจ้างจ่ายค่าชดเชยให้แก่ลูกจ้างซึ่งเลิกจ้าง ดังต่อไปนี้

(1) ลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันครบ 120 วัน แต่ไม่ครบ 1 ปี ให้จ่ายไม่น้อยกว่าค่าจ้างอัตราสุดท้าย 30 วัน หรือไม่น้อยกว่าค่าจ้างของการทำงาน 30 วันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

(2) ลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันครบ 1 ปี แต่ไม่ครบ 3 ปี ให้จ่ายไม่น้อยกว่าค่าจ้างอัตราสุดท้าย 90 วัน หรือไม่น้อยกว่าค่าจ้างของการทำงาน 90 วันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

(3) ลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันครบ 3 ปี แต่ไม่ครบ 6 ปี ให้จ่ายไม่น้อยกว่าค่าจ้างอัตราสุดท้าย 180 วัน หรือไม่น้อยกว่าค่าจ้างของการทำงาน 180 วันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

⁷⁵ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พ.ร.บ.คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 118 ถึง มาตรา 122

(4) ลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันครบ 6 ปี แต่ไม่ครบ 10 ปี ให้จ่ายไม่น้อยกว่าค่าจ้างอัตราสุดท้าย 240 วัน หรือไม่น้อยกว่าค่าจ้างของการทำงาน 240 วันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

(5) ลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันครบ 10 ปีขึ้นไป ให้จ่ายไม่น้อยกว่าค่าจ้างอัตราสุดท้าย 300 วัน หรือไม่น้อยกว่าค่าจ้างของการทำงาน 300 วันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

การเลิกจ้างดังกล่าว หมายความว่า การกระทำใดที่นายจ้างไม่ให้ลูกจ้างทำงานต่อไปและไม่จ่ายค่าจ้างให้ ไม่ว่าจะเป็เพราะเหตุสิ้นสุดสัญญาจ้างหรือเหตุอื่นใด และหมายความรวมถึงกรณีที่ลูกจ้างไม่ได้ทำงานและไม่ได้รับค่าจ้างเพราะเหตุที่นายจ้างไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไป

ความดังกล่าวมิให้ใช้บังคับแก่ลูกจ้างที่มีกำหนดระยะเวลาการจ้างไว้แน่นอนและเลิกจ้างตามกำหนดระยะเวลานั้น

การจ้างที่มีกำหนดระยะเวลาดังกล่าวจะกระทำได้สำหรับการจ้างงานในโครงการเฉพาะที่มีโรงงานปกติของธุรกิจหรือการค้าของนายจ้างซึ่งต้องมีระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของงานที่แน่นอนหรือในงานอันมีลักษณะเป็นครั้งคราวที่มีกำหนดการสิ้นสุด หรือความสำเร็จของงาน หรือในงานที่เป็นไปตามฤดูกาลและได้จ้างในช่วงเวลาของฤดูกาลนั้น ซึ่งงานนั้นจะต้องแล้วเสร็จภายในเวลาไม่เกิน 2 ปีโดยนายจ้างและลูกจ้างได้ทำสัญญาเป็นหนังสือไว้ตั้งแต่เมื่อเริ่มจ้าง

การเกษียณอายุตามที่นายจ้างและลูกจ้างตกลงกันหรือตามที่นายจ้างกำหนดไว้ ให้ถือว่าเป็นการเลิกจ้างด้วย

ในกรณีที่มีได้มีการตกลงหรือกำหนดการเกษียณอายุไว้ หรือมีการตกลงหรือกำหนดการเกษียณอายุไว้เกินกว่า 60 ปี ให้ลูกจ้างที่มีอายุครบ 60 ปีขึ้นไปมีสิทธิแสดงเจตนาเกษียณอายุได้โดยให้แสดงเจตนาต่อนายจ้างและให้มีผลเมื่อครบ 30 วันนับแต่วันแสดงเจตนา และให้นายจ้างจ่ายค่าชดเชยให้แก่ลูกจ้างที่เกษียณอายุนั้น ตามอัตราดังกล่าวมาแล้ว

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

6.2 ข้อยกเว้นการจ่ายค่าชดเชยเพราะเหตุเลิกจ้าง นายจ้างไม่ต้องจ่ายค่าชดเชยให้แก่ลูกจ้างซึ่งเลิกจ้างในกรณีหนึ่งกรณีใด ดังต่อไปนี้

(1) ทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดอาญาโดยเจตนาแก่นายจ้าง

(2) จงใจทำให้นายจ้างได้รับความเสียหาย

(3) ประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้นายจ้างได้รับความเสียหายอย่างร้ายแรง

(4) ฝ่าฝืนข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน ระเบียบ หรือคำสั่งของนายจ้างอันชอบด้วยกฎหมาย

และเป็นธรรม และนายจ้างได้ตัดเงินเดือนเป็นหนังสือแล้ว เว้นแต่กรณีที่ร้ายแรง นายจ้างไม่จำเป็นต้องตัดเดือนหนังสือเดือนให้มีผลบังคับได้ไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่ลูกจ้างได้กระทำผิด

(5) ละทิ้งหน้าที่เป็นเวลา 3 วันทำงานติดต่อกันไม่ว่าจะมีวันหยุดคั่นหรือไม่ก็ตามโดยไม่มีเหตุอันสมควร

(6) ได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก

ในกรณี (6) ถ้าเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษต้องเป็นกรณีที่ เป็นเหตุให้นายจ้างได้รับความเสียหาย

การเลิกจ้างโดยไม่จ่ายค่าชดเชยดังกล่าว ถ้านายจ้างไม่ได้รับข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุที่เลิกจ้างไว้ในหนังสือบอกเลิกสัญญาจ้างหรือไม่ได้แจ้งเหตุที่เลิกจ้างให้ลูกจ้างทราบในขณะที่เลิกจ้างนายจ้างจะ ยกเหตุนั้นขึ้นอ้างในภายหลังไม่ได้

6.3 กรณีถูกจ้างบอกเลิกสัญญาเพราะเหตุนายจ้างย้ายสถานประกอบกิจการ ในกรณีที่นายจ้าง จะย้ายสถานประกอบกิจการไปตั้ง ณ สถานที่อื่นอันมีผลกระทบต่อดำรงชีวิตตามปกติของลูกจ้าง หรือครอบครัว นายจ้างต้องแจ้งให้ลูกจ้างทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามสิบวันก่อนวันย้ายสถานประกอบ กิจการ ในกรณีนี้ ถ้าลูกจ้างไม่ประสงค์จะไปทำงานด้วยให้ลูกจ้างมีสิทธิบอกเลิกสัญญาจ้างได้ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งจากนายจ้างหรือวันที่นายจ้างย้ายสถานประกอบกิจการ แล้วแต่กรณี โดยลูกจ้าง มีสิทธิได้รับค่าชดเชยพิเศษไม่น้อยกว่าอัตราค่าชดเชยที่ลูกจ้างพึงมีสิทธิได้รับตามอัตราดังกล่าวมาแล้ว

ในกรณีที่นายจ้างไม่แจ้งให้ลูกจ้างทราบล่วงหน้าให้นายจ้างจ่ายค่าชดเชยพิเศษแทนการบอกกล่าว ล่วงหน้าเท่ากับค่าจ้างอัตราสุดท้าย 30 วัน หรือเท่ากับค่าจ้างของการทำงาน 30 วันสุดท้ายสำหรับลูกจ้าง ซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 20,000 บาท

6.4 กรณีเลิกจ้างเพราะเหตุที่นายจ้างปรับปรุงกิจการ ในกรณีที่นายจ้างจะเลิกจ้างลูกจ้างเพราะ เหตุที่นายจ้างปรับปรุงหน่วยงาน กระบวนการผลิต การจำหน่าย หรือการบริการ อันเนื่องมาจากการนำ เครื่องจักรมาใช้หรือเปลี่ยนแปลงเครื่องจักรหรือเทคโนโลยี ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องลดจำนวนลูกจ้างให้นายจ้าง แจ้งวันที่จะเลิกจ้าง เหตุผลของการเลิกจ้างและรายชื่อลูกจ้างต่อพนักงานตรวจแรงงาน และลูกจ้างที่จะเลิก จ้างทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 60 วันก่อนวันที่จะเลิกจ้าง

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 20,000 บาท

ในกรณีที่นายจ้างไม่แจ้งให้ลูกจ้างที่จะเลิกจ้างทราบล่วงหน้า หรือแจ้งล่วงหน้าน้อยกว่าระยะเวลา ที่กำหนดดังกล่าว นอกจากจะได้รับค่าชดเชยแล้วให้นายจ้างจ่ายค่าชดเชยพิเศษแทนการบอกกล่าวล่วง หน้าเท่ากับค่าจ้างอัตราสุดท้าย 60 วัน หรือเท่ากับค่าจ้างของการทำงาน 60 วันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างซึ่ง ได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วยด้วย

ในกรณีที่นายจ้างเลิกจ้างเพราะเหตุที่นายจ้างปรับปรุงกิจการดังกล่าว และลูกจ้างนั้นทำงานติดต่อกันเกิน 6 ปีขึ้นไปให้นายจ้างจ่ายค่าชดเชยพิเศษเพิ่มขึ้นจากค่าชดเชยตามปกติ ไม่น้อยกว่าค่าจ้างอัตรา สุดท้าย 15 วันต่อการทำงานครบ 1 ปี หรือไม่น้อยกว่าค่าจ้างของการทำงานสิบห้าวันสุดท้ายต่อการทำงาน ครบ 1 ปีสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย แต่ค่าชดเชยตามมาตรานี้

รวมแล้วต้องไม่เกินค่าจ้างอัตราสุดท้าย 360 วัน หรือไม่เกินค่าจ้างของการทำงาน 360 วันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

เพื่อประโยชน์ในการคำนวณค่าชดเชยพิเศษ กรณีระยะเวลาทำงานไม่ครบ 1 ปี ถ้าเศษของระยะเวลาทำงานมากกว่า 180 วัน ให้นับเป็นการทำงานครบ 1 ปี

7. กองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง

กองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง มีสาระสำคัญ 5 ประการ ดังต่อไปนี้⁷⁶

7.1 วัตถุประสงค์ของกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง ให้มีกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างในกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นทุนสงเคราะห์ลูกจ้างในกรณีที่ลูกจ้างออกจากงาน หรือตาย หรือในกรณีอื่นตามที่กำหนดโดยคณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง

7.2 ที่มาของกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง กองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง ประกอบด้วย

- (1) เงินสะสมและเงินสมทบ
- (2) เงินที่ตกเป็นของกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง กรณีลูกจ้างออกจากงาน และกรณีขายทอดตลาดทรัพย์สินของผู้มีหน้าที่ตามกฎหมายที่ไม่ส่งเงินสะสม เงินสมทบ หรือเงินเพิ่ม
- (3) เงินเพิ่มที่นายจ้างต้องจ่ายเพิ่มขึ้นกรณีไม่ส่งเสริมสะสมหรือเงินสมทบ
- (4) เงินค่าปรับที่ได้รับจากการลงโทษผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้
- (5) เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้
- (6) เงินอุดหนุนจากรัฐบาล
- (7) เงินรายได้อื่น
- (8) เงินดอกผลของกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง

ทั้งนี้ ให้ถือว่าเงินและทรัพย์สินของกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างทั้งสิ้น เป็นกรรมสิทธิ์ของกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน โดยไม่ต้องนำส่งกระทรวงการคลังเป็นรายได้แผ่นดิน

7.3 คณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงแรงงาน เป็นประธานกรรมการ ผู้แทนกระทรวงการคลัง ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผู้แทนธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นกรรมการ กับผู้แทนฝ่ายนายจ้างและผู้แทนฝ่ายลูกจ้างฝ่ายละ 5 คน ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งเป็นกรรมการ และอธิบดีกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานเป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการบริหารและการจ่ายเงินกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างโดยความเห็นชอบของรัฐมนตรี
- (2) พิจารณาให้ความเห็นต่อรัฐมนตรีในการตราพระราชกฤษฎีกาการออกกฎกระทรวงประกาศหรือระเบียบ เพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัติฯ

⁷⁶ กองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง

(3) วางระเบียบเกี่ยวกับการรับเงิน การจ่ายเงิน และการเก็บรักษาเงินกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างโดยความเห็นชอบของรัฐมนตรี

(4) วางระเบียบเกี่ยวกับการจัดหาผลประโยชน์ของกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างโดยความเห็นชอบของรัฐมนตรี

(5) จัดสรรเงินกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างไม่เกินร้อยละ 10 ของดอกผลของกองทุนต่อปีเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง

(6) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่พระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง หรือตามที่รัฐมนตรีมอบหมาย

7.4 สมาชิกของกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง ให้ลูกจ้างสำหรับกิจการที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป เป็นสมาชิกกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง แต่ให้ใช้บังคับแก่กิจการที่นายจ้างได้จัดให้มีกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ตามกฎหมายว่าด้วยกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ หรือจัดให้มีการสงเคราะห์แก่ลูกจ้างในกรณีที่ลูกจ้างออกจากงานหรือตาย ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

นายจ้างซึ่งมีลูกจ้างเป็นสมาชิกกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างต้องยื่นแบบรายการแสดงรายชื่อบุคคลลูกจ้าง และรายละเอียดอื่นๆ เมื่อนายจ้างยื่นแบบรายการดังกล่าวแล้ว ให้กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานออกหนังสือสำคัญแสดงการขึ้นทะเบียนให้แก่นายจ้าง

ในกรณีที่ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อความในแบบรายการแสดงรายชื่อบุคคลลูกจ้างที่ได้ยื่นไว้เปลี่ยนแปลงไป นายจ้างต้องแจ้งเป็นหนังสือต่อกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานเพื่อขอเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขเพิ่มเติมแบบรายการดังกล่าว

บทกำหนดโทษ

นายจ้างผู้ใดไม่ยื่นแบบรายการหรือไม่แจ้งเป็นหนังสือขอเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขเพิ่มเติมรายการภายในกำหนดเวลา หรือยื่นแบบรายการ หรือแจ้งเป็นหนังสือขอเปลี่ยนแปลง หรือแก้ไขเพิ่มเติมรายการ โดยกรอกข้อความอันเป็นเท็จ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

7.5 การจ่ายเงินกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง ในกรณีที่ลูกจ้างออกจากงาน ให้กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจ่ายเงินจากกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างในส่วนที่เป็นเงินสะสม เงินสมทบ และดอกผลจากเงินดังกล่าวให้แก่ลูกจ้าง

ในกรณีที่ลูกจ้างตาย ถ้าลูกจ้างมิได้กำหนดบุคคลผู้จะพึงได้รับเงินจากกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างไว้ โดยทำเป็นหนังสือตามแบบที่อธิบดีกำหนดมอบไว้แก่กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน หรือได้กำหนดไว้แต่บุคคลผู้นั้นตายก่อน ให้จ่ายเงินจากกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างดังกล่าว ให้แก่บุตร สามีน ภรรยา บิดา มารดา ที่มีชีวิตอยู่คนละส่วนเท่าๆ กัน

ถ้าผู้ตายไม่มีบุคคลผู้มีสิทธิได้รับเงินจากกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างดังกล่าว ให้เงินดังกล่าวตกเป็นของกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง

การจ่ายเงินจากกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างในกรณีอื่นนอกจากกรณีดังกล่าวมาแล้ว ให้คณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างกำหนดระเบียบการจ่ายเงินสงเคราะห์ อัตราเงินที่จะจ่ายและระยะเวลาการจ่าย

ทั้งนี้ สิทธิเรียกร้องเงินจากกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างไม่อาจโอนกันได้และไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

กิจกรรม 12.2.1

1. กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานกำหนดสิทธิการลาไว้ประการใด
2. กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานกำหนดให้นายจ้างจ่ายค่าชดเชยให้แก่ลูกจ้างซึ่งเลิกจ้าง ประการใด

(โปรดทำกิจกรรม 12.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.2 เรื่องที่ 12.2.1)

เรื่องที่ 12.2.2

กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ได้แก่ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2542 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 19 สิงหาคม 2542 เป็นต้นมา มีบทบัญญัติทั้งสิ้น 66 มาตรา ซึ่งจะได้กล่าวเฉพาะในส่วนสำคัญที่ควรรู้ 5 ประการ คือ (1) วัตถุประสงค์ของกฎหมาย (2) ความผิดมูลฐาน (3) ความผิดฐานฟอกเงิน (4) หน้าที่เกี่ยวกับการทำธุรกรรม และ (5) ผู้มีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลและดำเนินการตามกฎหมาย

1. วัตถุประสงค์ของกฎหมาย

วัตถุประสงค์ของกฎหมายปรากฏตามหมายเหตุแนบท้ายพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ดังต่อไปนี้

“เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากในปัจจุบันผู้ประกอบการซึ่งกระทำความผิดกฎหมายบางประเภท ได้นำเงินหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้นมากระทำการในรูปแบบต่างๆ อันเป็นการฟอกเงินเพื่อนำเงินหรือทรัพย์สินนั้นไปใช้เป็นประโยชน์ในการกระทำความผิดต่อไปได้อีก ทำให้ยากแก่การปราบปรามการกระทำความผิดกฎหมายเหล่านั้น และโดยที่กฎหมายที่มีอยู่ก็ไม่สามารถปราบปรามการฟอกเงินหรือดำเนินการกับเงินหรือทรัพย์สินนั้นได้เท่าที่ควร ดังนั้น เพื่อเป็นการตัดวงจรการประกอบอาชญากรรมดังกล่าว สมควรกำหนดมาตรการต่างๆ ให้สามารถดำเนินการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

2. ความผิดมูลฐาน

การกระทำที่จะเป็นความผิดฐานฟอกเงิน ตาม พ.ร.บ. การป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินฯ ได้จะต้องเกี่ยวข้องกับกรกระทำผิดที่เรียกว่า “ความผิดมูลฐาน” ซึ่งมีทั้งสิ้น 21 ประการ ดังต่อไปนี้

(1) ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดหรือกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

(2) ความผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์หรือความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาในความผิดเกี่ยวกับเพศ เฉพาะที่เกี่ยวกับการเป็นธุระจัดหา ล่อไปพาไป หรือรับไว้เพื่อการอนาจารซึ่งชายหรือหญิง เพื่อสนองความใคร่ของผู้อื่นหรือความผิดฐานพรากเด็กและผู้เยาว์ เฉพาะที่เกี่ยวกับการกระทำเพื่อหากำไรหรือเพื่ออนาจาร หรือโดยทุจริต ชื่อ จำหน่าย หรือรับตัวเด็กหรือผู้เยาว์ซึ่งถูกพรากนั้น หรือความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี เฉพาะที่เกี่ยวกับการเป็นธุระจัดหา ล่อไปหรือชักพาไปเพื่อให้บุคคลนั้นกระทำการค้าประเวณีหรือที่เกี่ยวกับการเป็นเจ้าของกิจการการค้าประเวณี ผู้ดูแลหรือผู้จัดการกิจการการค้าประเวณี หรือสถานการค้าประเวณี หรือเป็นผู้ควบคุมผู้กระทำการค้าประเวณีในสถานการค้าประเวณี

(3) ความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงประชาชนตามประมวลกฎหมายอาญาหรือความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกั๊ยมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน

(4) ความผิดเกี่ยวกับการยกยอกหรือฉ้อโกงหรือประทุษร้ายต่อทรัพย์สินหรือกระทำโดยทุจริตตามกฎหมายว่าด้วยธุรกิจสถาบันการเงิน หรือกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ซึ่งกระทำโดยกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใด ซึ่งรับผิดชอบหรือมีประโยชน์เกี่ยวข้องในการดำเนินงานของสถาบันการเงินนั้น

(5) ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดของพนักงานในองค์การหรือหน่วยงานของรัฐหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

(6) ความผิดเกี่ยวกับการกรรโชกหรือรีดเอาทรัพย์สินที่กระทำโดยอ้างอำนาจอั้งยี่ หรือช่องโจร ตามประมวลกฎหมายอาญา

(7) ความผิดเกี่ยวกับการลักลอบหนีศุลกากรตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร

(8) ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้ายตามประมวลกฎหมายอาญา

(9) ความผิดเกี่ยวกับการพนันตามกฎหมายว่าด้วยการพนัน เฉพาะความผิดเกี่ยวกับการเป็นผู้จัดให้มีการเล่นการพนันโดยไม่ได้รับอนุญาตโดยมีวงเงินในการกระทำความผิดร่วมกันมีมูลค่าตั้งแต่ 5 ล้านบาทขึ้นไป หรือเป็นการจัดให้มีการเล่นการพนันทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์

(10) ความผิดเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกอั้งยี่ ตามประมวลกฎหมายอาญา หรือการมีส่วนร่วมในองค์การอาชญากรรมที่มีกฎหมายกำหนดเป็นความผิด

(11) ความผิดเกี่ยวกับการรับของโจรตามประมวลกฎหมายอาญา เฉพาะที่เกี่ยวกับการช่วยจำหน่าย ชื่อ รับจำนำ หรือรับไว้ด้วยประการใดซึ่งทรัพย์สินที่ได้มาโดยการกระทำความผิดอันมีลักษณะเป็นการค้า

(12) ความผิดเกี่ยวกับการปลอมหรือการแปลงเงินตรา ดวงตรา แสตมป์ และตั๋วตามประมวลกฎหมายอาญาอันมีลักษณะเป็นการค้า

(13) ความผิดเกี่ยวกับการค้าตามประมวลกฎหมายอาญาเฉพาะที่เกี่ยวกับการปลอม หรือการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของสินค้า หรือความผิดตามกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอันมีลักษณะเป็นการค้า

(14) ความผิดเกี่ยวกับการปลอมเอกสารสิทธิ บัตรอิเล็กทรอนิกส์ หรือหนังสือเดินทางตามประมวลกฎหมายอาญาอันมีลักษณะเป็นปกติธุระหรือเพื่อการค้า

(15) ความผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม โดยการใช้ ยึดถือ หรือครอบครองทรัพยากรธรรมชาติหรือกระบวนการแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายอันมีลักษณะเป็นการค้า

(16) ความผิดเกี่ยวกับการประทุษร้ายต่อชีวิตหรือร่างกายจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายสาหัสตามประมวลกฎหมายอาญา เพื่อให้ได้ประโยชน์ซึ่งทรัพย์สิน

(17) ความผิดเกี่ยวกับการหน่วงเหนี่ยวหรือกักขังผู้อื่นตามประมวลกฎหมายอาญาเฉพาะกรณีเพื่อเรียกหรือรับผลประโยชน์หรือเพื่อต่อรองให้ได้รับผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง

(18) ความผิดเกี่ยวกับการลักทรัพย์ กระชอก รีดเอาทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ฉ้อโกง หรือยักยอก ตามประมวลกฎหมายอาญาอันมีลักษณะเป็นปกติธุระ

(19) ความผิดเกี่ยวกับการกระทำอันเป็นโจรสลัดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็นโจรสลัด

(20) ความผิดเกี่ยวกับการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ตามกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ หรือความผิดเกี่ยวกับการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับสัญญาซื้อขายล่วงหน้าตามกฎหมายว่าด้วยสัญญาซื้อขายล่วงหน้า หรือความผิดเกี่ยวกับการกระทำอันไม่เป็นธรรมที่มีผลกระทบต่อราคาการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าหรือเกี่ยวกับการใช้ข้อมูลภายในตามกฎหมายว่าด้วยการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

(21) ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิงและสิ่งเทียมอาวุธปืน เฉพาะที่เป็นการค้าอาวุธ เครื่องกระสุนปืน และวัตถุระเบิด และความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมยุทธภัณฑ์เฉพาะที่เป็นการค้ายุทธภัณฑ์เพื่อนำไปใช้ในการก่อการร้าย การรบ หรือการสงคราม

ความผิดมูลฐานดังกล่าวหมายรวมถึงการกระทำความผิดอาญานอกราชอาณาจักรซึ่งหากการกระทำความผิดนั้นได้กระทำลงในราชอาณาจักรจะเป็นความผิดมูลฐานด้วย

สำหรับสถาบันการเงิน ตามข้อ (4) ข้างต้น พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินให้ความนิยาม “สถาบันการเงิน” หมายความว่า

(1) ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน และบริษัท เครดิทฟองดิเออร์ ตามกฎหมายว่าด้วยธุรกิจสถาบันการเงิน และสถาบันการเงินเฉพาะกิจที่มีกฎหมายจัดตั้งขึ้นโดยเฉพาะ

(2) บริษัทหลักทรัพย์ตามกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

(3) บริษัทประกันชีวิตตามกฎหมายว่าด้วยการประกันชีวิต และบริษัทประกันวินาศภัยตามกฎหมายว่าด้วยการประกันวินาศภัย

(4) สหกรณ์ตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ เฉพาะสหกรณ์ที่มีทุนดำเนินการซึ่งมีมูลค่าหุ้นรวมตั้งแต่สองล้านบาทขึ้นไปและมีวัตถุประสงค์ดำเนินการซึ่งเกี่ยวกับการรับฝากเงิน ให้อุ กู้ ให้สินเชื่อรับจ้างหรือรับจํานำทรัพย์สิน หรือจะเอาให้ได้มาซึ่งเงินและทรัพย์สินต่างๆ โดยวิธีใดๆ

(5) นิติบุคคลที่ดำเนินธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้องกับการเงินตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

จากข้อ (4) ดังกล่าว สหกรณ์จึงเป็นสถาบันการเงินที่อยู่ภายในบังคับของ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินฯ มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามมาตรการของกฎหมาย ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

3. ความผิดฐานฟอกเงิน

3.1 องค์ประกอบของความผิด

องค์ประกอบภายนอก

(1) ผู้ใด

(2) โอน รับโอน หรือเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเพื่อซุกซ่อนหรือปกปิดแหล่งที่มาของทรัพย์สินนั้น หรือเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นไม่ว่าก่อน ขณะหรือหลังการกระทำความผิดมิให้ต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยลงในความผิดมูลฐาน หรือ

(3) กระทำด้วยประการใดๆ เพื่อปกปิดหรืออำพรางลักษณะที่แท้จริง การได้มา แหล่งที่ตั้ง การจําหน่าย การโอน การได้สิทธิใดๆ ซึ่งทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด

(4) ได้มา ครอบครอง หรือใช้ทรัพย์สิน โดยรู้ในขณะที่ได้มา ครอบครอง หรือใช้ทรัพย์สินนั้นว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด

องค์ประกอบภายใน

เจตนา

สำหรับ คำว่า “ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด” ตามองค์ประกอบภายนอก ข้อ (2) ดังกล่าวหมายความว่า

(1) เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงินหรือจากการสนับสนุนหรือช่วยเหลือการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงินและให้รวมถึงเงินหรือทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้หรือสนับสนุนการกระทำความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงิน

(2) เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการจําหน่าย จ่าย โอนด้วยประการใดๆ ซึ่งเงินหรือทรัพย์สินตาม (1) หรือ

(3) ดอกผลของเงินหรือทรัพย์สินตาม (1) หรือ (2)

ทั้งนี้ ไม่ว่าทรัพย์สินตาม (1) (2) หรือ (3) จะมีการจําหน่าย จ่าย โอน หรือเปลี่ยนแปลงไปกี่ครั้งและไม่ว่าจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลใด โอนไปเป็นของบุคคลใด หรือปรากฏหลักฐานทางทะเบียนว่าเป็นของบุคคลใด

บทกำหนดโทษ

ผู้ใดกระทำความผิดฐานฟอกเงิน ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปีถึง 10 ปีหรือปรับตั้งแต่ 20,000 บาท ถึง 200,000 บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

3.2 การกระทำที่ต้องรับโทษเช่นเดียวกับตัวการหรือผู้กระทำความผิด

1) ผู้สนับสนุนหรือกระทำการเพื่อช่วยเหลือในความผิดฐานฟอกเงินผู้ใดกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับตัวการในความคิดนั้น

(1) สนับสนุนการกระทำความผิดหรือช่วยเหลือผู้กระทำความผิดก่อนหรือขณะกระทำความผิด

(2) จัดหาหรือให้เงินหรือทรัพย์สิน ยานพาหนะ สถานที่ หรือวัตถุใดๆ หรือกระทำการใดๆ เพื่อช่วยให้ผู้กระทำความผิดหลบหนี หรือเพื่อบริหารให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษ หรือเพื่อให้ได้รับประโยชน์ในการกระทำความผิด

ผู้ที่จัดหาหรือให้เงินหรือทรัพย์สิน ที่พำนัก หรือที่ซ่อนเร้น เพื่อช่วยบิดา มารดา บุตร สามี หรือภริยาของตนให้ผลจากการถูกจับกุม ศาลจะไม่ลงโทษผู้นั้นหรือลงโทษผู้นั้นน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้

2) พยายามกระทำความผิด ผู้ใดพยายามกระทำความผิดฐานฟอกเงิน ต้องระวางโทษตามที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดสำเร็จ

3.3 การสมคบกันกระทำความผิด

1) ตกลงการกระทำความผิดแต่ยังไม่ได้ลงมือกระทำการ ผู้ใดสมคบโดยการตกลงกันตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปเพื่อกระทำความผิดฐานฟอกเงินต้องระวางโทษกึ่งหนึ่งของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น

2) สมคบกันและได้มีการลงมือกระทำการ ถ้าได้มีการกระทำความผิดฐานฟอกเงินเพราะเหตุที่ได้มีการสมคบกันดังกล่าวผู้สมคบกันนั้นต้องระวางโทษตามที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น

3) ผู้สมคบขัดขวางการกระทำความผิด ในกรณีที่มีความผิดได้กระทำถึงขั้นลงมือกระทำความผิดแต่เนื่องจากการเข้าขัดขวางของผู้สมคบทำให้การกระทำนั้นกระทำไปไม่ตลอดหรือกระทำไปตลอดแล้วแต่การกระทำนั้นไม่บรรลุผลผู้สมคบที่กระทำการขัดขวางนั้นคงรับโทษตามที่กำหนดไว้ในข้อ 1) เท่านั้น

4) ผู้สมคบกลับใจ ถ้าผู้กระทำความผิดดังกล่าวกลับใจให้ความจริงแก่การสมคบต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก่อนที่จะมีการกระทำความผิดตามที่ได้สมคบกัน ศาลจะไม่ลงโทษผู้นั้นหรือลงโทษผู้นั้นน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้เพียงใดก็ได้

3.4 เจ้าพนักงาน หรือผู้บริหารสถาบันการเงินกระทำความผิด เจ้าพนักงาน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น ข้าราชการ พนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ พนักงานองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ กรรมการหรือผู้บริหารหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ กรรมการ ผู้จัดการหรือบุคคลใดซึ่งเป็นผู้มีอำนาจในการจัดการของสถาบันการเงิน หรือกรรมการขององค์กรต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญ กระทำความผิดเกี่ยวกับการฟอกเงินต้องระวางโทษเป็น 2 เท่าของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น

ดังกล่าวแล้วว่า สหกรณ์เป็นสถาบันการเงิน ตาม พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินฯ ฉะนั้นหากกรรมการ ผู้จัดการ หรือผู้มีอำนาจในการจัดการสหกรณ์กระทำความผิดเกี่ยวกับการฟอกเงิน ต้องระวางโทษเป็น 2 เท่า ของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น

4. หน้าที่เกี่ยวกับการทำธุรกรรม

4.1 หน้าที่รายงานการทำธุรกรรม สหกรณ์ในฐานะที่เป็นสถาบันการเงิน ตาม พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินฯ เมื่อมีการทำธุรกรรมกับสถาบันการเงิน ซึ่งหมายรวมถึงสหกรณ์ด้วย สหกรณ์จึงมีหน้าที่ต้องรายงานการทำธุรกรรมนั้นต่อสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เมื่อปรากฏว่าธุรกรรมดังกล่าวเป็น

(1) ธุรกรรมที่ใช้เงินสดมีจำนวนเกินกว่าที่กำหนดในกฎกระทรวง

(2) ธุรกรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์สินที่มีมูลค่าเกินกว่าที่กำหนดในกฎกระทรวง หรือ

(3) ธุรกรรมที่มีเหตุอันควรสงสัย ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นธุรกรรมตาม (1) หรือ (2) หรือไม่ก็ตาม

ในกรณีที่ปรากฏว่ามีข้อเท็จจริงใดที่เกี่ยวข้องหรืออาจจะเป็นประโยชน์ในการยืนยันหรือยกเลิกข้อเท็จจริงเกี่ยวกับธุรกรรมที่สหกรณ์ได้รายงานไปแล้วสหกรณ์ต้องรายงานข้อเท็จจริงนั้นให้สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินทราบโดยไม่ชักช้า

สำหรับคำว่า “ธุรกรรม” หมายความว่า กิจกรรมที่เกี่ยวกับการทำนิติกรรม สัญญาหรือการดำเนินการใดๆ กับผู้อื่น ทางการเงิน ทางธุรกิจ หรือการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สิน

คำว่า “ธุรกรรมที่มีเหตุอันควรสงสัย” ตามข้อ (3) หมายความว่า ธุรกรรมที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ากระทำขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงมิให้ต้องตกอยู่ภายใต้บังคับแห่ง พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินฯ หรือธุรกรรมที่เกี่ยวข้องหรืออาจเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดมูลฐานหรือการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้าย ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นการทำธุรกรรมเพียงครั้งเดียวหรือหลายครั้ง และให้หมายความรวมถึงการพยายามกระทำธุรกรรมดังกล่าวด้วย

ในส่วนของกฎกระทรวงที่กำหนดธุรกรรมตามข้อ (1) และ (2) ได้แก่ กฎกระทรวงกำหนดจำนวนเงินสดและมูลค่าทรัพย์สินในการทำธุรกรรม ที่สถาบันการเงินต้องรายงานต่อสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2559 ซึ่งมีข้อกำหนด ดังต่อไปนี้

1) ธุรกรรมตามข้อ (1) มีจำนวนเงินสดตั้งแต่ 2,000,000 บาทขึ้นไป เว้นแต่ธุรกรรมที่เป็นการโอนเงินหรือชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งรวมถึงธุรกรรมที่เกี่ยวกับสังหาริมทรัพย์ ตามข้อ (2) ด้วย ให้รายงานเมื่อมีจำนวนเงินสดตั้งแต่ 100,000 บาทขึ้นไป

2) ธุรกรรมตามข้อ (2) มีมูลค่าทรัพย์สินตั้งแต่ 5,000,000 บาทขึ้นไป เว้นแต่ ธุรกรรมที่เกี่ยวกับสังหาริมทรัพย์ที่เป็นการโอนเงินหรือชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ให้รายงานเมื่อมีมูลค่าทรัพย์สินตั้งแต่ 700,000 บาทขึ้นไป

ในกรณีที่ปรากฏในภายหลังว่า มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าธุรกรรมใดที่ได้กระทำไปแล้วโดยมิได้มีการรายงานว่าเป็นธุรกรรมที่มีเหตุอันควรสงสัย ซึ่งเป็นธุรกรรมที่สถาบันการเงินต้องรายงาน เช่นนี้สถาบันการเงินซึ่งรวมถึงสหกรณ์ด้วยต้องรายงานให้สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินทราบโดยไม่ชักช้า

สถาบันการเงินซึ่งรวมถึงสหกรณ์ด้วยต้องกำหนดนโยบายการรับลูกค้า การบริหารความเสี่ยงที่อาจเกี่ยวกับการฟอกเงินของลูกค้าและต้องดำเนินการตรวจสอบเพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลูกค้าเมื่อเริ่มทำธุรกรรมครั้งแรกโดยต้องตรวจสอบเป็นระยะจนสิ้นสุดดำเนินการเมื่อมีการปิดบัญชีหรือยุติความสัมพันธ์กับลูกค้า

การตรวจสอบเพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลูกค้าดังกล่าวจะมีขอบเขตเพียงใดให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวงเกี่ยวกับการแสดงตนและการพิสูจน์ทราบลูกค้า การตรวจทานบัญชีลูกค้า และการติดตามความเคลื่อนไหวทางบัญชีของลูกค้าที่ได้รับการแจ้งจากสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

เมื่อมีการทำธุรกรรมดังกล่าวมาแล้ว สถาบันการเงินซึ่งรวมถึงสหกรณ์ด้วยต้องบันทึกข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับธุรกรรมดังกล่าวตามแบบ รายการ หลักเกณฑ์ และวิธีการ ที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณีที่ผู้มีหน้าที่รายงานไม่สามารถดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลูกค้าได้ ให้สถาบันการเงินซึ่งรวมถึงสหกรณ์ด้วยรายงานให้สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินทราบโดยทันที

ในกรณีที่สำนักงานได้ตรวจสอบรายงานดังกล่าวแล้ว เห็นว่ามีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่ามีการกระทำความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงิน ให้มีอำนาจสั่งให้สถาบันการเงินซึ่งรวมถึงสหกรณ์ดังกล่าวระงับการทำธุรกรรมไว้ก่อนได้ไม่เกิน 10 วันทำการ

บทกำหนดโทษ

ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 1,000,000 บาท และปรับอีกไม่เกินวันละ 10,000 บาท ตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนอยู่ หรือจนกว่าจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง

สำหรับผู้รายงานหรือแจ้งการทำธุรกรรมการเงิน หรือจดบันทึกข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับธุรกรรมดังกล่าวมาแล้ว โดยแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดความจริงที่ต้องแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปีหรือปรับไม่เกิน 20,000 บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

4.2 หน้าที่จัดให้ลูกค้าแสดงตนก่อนการทำธุรกรรม สถาบันการเงินซึ่งรวมถึงสหกรณ์ต้องจัดให้ลูกค้าแสดงตนทุกครั้งก่อนการทำธุรกรรมตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งต้องกำหนดมาตรการเพื่อขจัดอุปสรรคในการแสดงตนของคนพิการหรือทุพพลภาพด้วย เว้นแต่ลูกค้าได้แสดงตนไว้ก่อนแล้ว

การแสดงตนดังกล่าวให้เป็นไปตามวิธีการที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

บทกำหนดโทษ

ผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 1,000,000 บาท และปรับอีกไม่เกินวันละ 10,000 บาท ตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนอยู่ หรือจนกว่าจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง

4.3 หน้าที่ปกปิดข้อมูลเกี่ยวกับการตรวจสอบ ห้ามผู้มีหน้าที่รายงานธุรกรรม หรือบุคคลใดเปิดเผยข้อมูลหรือกระทำด้วยประการใดๆ อันอาจทำให้ลูกค้าหรือบุคคลภายนอกทราบเกี่ยวกับการตรวจสอบเพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลูกค้า การรายงานธุรกรรมหรือการส่งข้อมูลอื่นใดไปยังสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เว้นแต่เป็นการปฏิบัติตามกฎหมายหรือตามคำสั่งศาลหรือเป็นการเปิดเผยข้อมูล

ระหว่างสำนักงานใหญ่กับสาขาของผู้มีหน้าที่รายงานธุรกรรมที่ตั้งอยู่ในหรือต่างประเทศเพื่อดำเนินการอัน
เกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

รายงานที่สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินได้รับดังกล่าวถือเป็นความลับในราชการ
เกี่ยวกับการดำเนินการตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินฯ และให้เลขาธิการ
คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดเก็บรักษาและใช้ประโยชน์จาก
ข้อมูลดังกล่าวเฉพาะเพื่อการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

บทกำหนดโทษ

ผู้ใดฝ่าฝืนเปิดเผยข้อมูลหรือกระทำด้วยประการใดๆ ดังกล่าว หรือรู้หรืออาจรู้ความลับในราชการ
เกี่ยวกับการดำเนินการตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินฯ กระทำด้วยประการใดๆ
ให้ผู้อื่นรู้หรืออาจรู้ความลับดังกล่าว เว้นแต่เป็นการปฏิบัติตามหน้าที่หรือตามกฎหมายต้องระวางโทษจำคุก
ไม่เกิน 5 ปีหรือปรับไม่เกิน 100,000 บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

4.4 หน้าที่เก็บรักษาเอกสารเกี่ยวกับการทำธุรกรรม เว้นแต่จะได้รับแจ้งเป็นหนังสือจากพนักงาน
เจ้าหน้าที่ให้ปฏิบัติเป็นอย่างอื่น สถาบันการเงินซึ่งหมายรวมถึงสหกรณ์ต้องเก็บรักษารายละเอียด ดังนี้

(1) เกี่ยวกับการแสดงตน เป็นเวลา 5 ปีนับแต่วันที่มีการปิดบัญชีหรือยุติความสัมพันธ์กับ
ลูกค้า

(2) เกี่ยวกับการทำธุรกรรมและบันทึกข้อเท็จจริงเป็นเวลา 5 ปีนับแต่ได้มีการทำธุรกรรม
หรือบันทึกข้อเท็จจริงนั้น

ผู้มีหน้าที่รายงานการทำธุรกรรมต้องเก็บรักษารายละเอียดเกี่ยวกับการตรวจสอบเพื่อทราบข้อ
เท็จจริงเกี่ยวกับลูกค้าเป็นเวลา 10 ปีนับแต่วันที่มีการปิดบัญชีหรือยุติความสัมพันธ์กับลูกค้า แต่ก่อนพ้น
กำหนดเวลา 10 ปีดังกล่าว หากมีเหตุจำเป็นและสมควรเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติ
ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินฯ สำหรับลูกค้ารายใดให้เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบ
ปรามการฟอกเงินแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้มีหน้าที่รายงานดังกล่าวเก็บรักษารายละเอียดของลูกค้ารายนั้นต่อ
ไปอีกไม่เกิน 5 ปีนับแต่พ้นเวลา 10 ปีก็ได้

หลักเกณฑ์และวิธีการเก็บรักษารายละเอียดดังกล่าว ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการป้องกันและ
ปราบปรามการฟอกเงินกำหนด

บทกำหนดโทษ

ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 1,000,000 บาทและปรับอีกไม่
เกินวันละ 10,000 บาท ตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนอยู่ หรือจนกว่าจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง

5. ผู้มีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลและดำเนินการตามกฎหมาย

5.1 นายกรัฐมนตรี เป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และ
มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ รวมทั้งออกกฎกระทรวง ระเบียบ และประกาศเพื่อปฏิบัติตาม
พระราชบัญญัตินี้

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) เสนอมาตรการ ความเห็น และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินและการต่อต้านการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้ายต่อคณะรัฐมนตรี
- (2) กำกับดูแล ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติของสำนักงานตามพระราชบัญญัติฯ หรือกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้าย
- (3) กำกับ ดูแล และควบคุมให้คณะกรรมการธุรกรรม สำนักงาน และเลขาธิการปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นอิสระและสามารถตรวจสอบได้ รวมทั้งระงับหรือยับยั้งการกระทำใดของคณะกรรมการธุรกรรม สำนักงาน และเลขาธิการ ที่เห็นว่าเป็นการเลือกปฏิบัติหรือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด
- (4) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการประเมินความเสี่ยงที่เกี่ยวกับการฟอกเงินหรือการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้ายที่อาจเกิดจากการทำธุรกรรมของหน่วยงานของรัฐหรือกิจการบางประเภทที่ไม่ต้องรายงานการทำธุรกรรมตามพระราชบัญญัติฯ และเสนอแนะแนวทางปฏิบัติเพื่อป้องกันความเสี่ยงดังกล่าว
- (5) ออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง หรือกำหนดหลักเกณฑ์ใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจของคณะกรรมการธุรกรรม รวมตลอดทั้งออกระเบียบหรือประกาศอื่นใดที่พระราชบัญญัติฯ กำหนดให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการ ทั้งนี้ ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง หรือหลักเกณฑ์ใดที่กำหนดให้ประชาชนต้องปฏิบัติต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา ก่อนจึงจะใช้บังคับได้
- (6) คัดเลือกบุคคลที่สมควรดำรงตำแหน่งเลขาธิการเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีดำเนินการต่อไป
- (7) วางระเบียบในการดำเนินการกับข้อมูลหรือเอกสารเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติฯ หรือกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้าย
- (8) ปฏิบัติการอื่นตามพระราชบัญญัติฯ หรือตามที่มีกฎหมายบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ

5.2 คณะกรรมการธุรกรรม มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) ตรวจสอบธุรกรรมหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด
  - (2) สั่งยับยั้งการทำธุรกรรม
  - (3) ดำเนินการตรวจสอบรายงานและข้อมูลเกี่ยวกับการทำธุรกรรม
  - (4) เสนอรายงานการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติฯ ต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน
  - (5) กำกับ ดูแล และควบคุมให้สำนักงานและเลขาธิการปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นอิสระและตรวจสอบได้
- ออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง หรือกำหนดหลักเกณฑ์ใดๆ เสือให้สำนักงานปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจของคณะกรรมการธุรกรรม ทั้งนี้ ต้องสอดคล้องกับระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง หรือหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินกำหนดและต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา
- (6) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินมอบหมาย

5.3 สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เรียกโดยย่อว่า “สำนักงาน ป.ป.ง.” เป็นส่วนราชการที่ไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือทบวง ปฏิบัติหน้าที่โดยอิสระและเป็นกลาง มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1) ดำเนินการให้เป็นไปตามมติของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน คณะกรรมการธุรกรรมและปฏิบัติงานธุรการอื่น

2) รับรายงานการทำธุรกรรม และแจ้งตอบการรับรายงานรวมทั้งการรับรายงานและข้อมูลเกี่ยวกับการทำธุรกรรมที่ได้มาโดยทางอื่น

3) รับหรือส่งรายงานหรือข้อมูลเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติฯ หรือกฎหมายอื่น หรือตามข้อตกลงที่ได้จัดทำขึ้นระหว่างหน่วยงานในประเทศหรือต่างประเทศ

(1) กำหนดแนวทางปฏิบัติ กำกับ ตรวจสอบ และประเมินผลการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติฯ ของผู้มีหน้าที่รายงานการทำธุรกรรมต่อสำนักงานตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และแนวปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการฯ กำหนด

(2) ประเมินความเสี่ยงระดับชาติที่เกี่ยวกับการฟอกเงินหรือการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้ายเพื่อจัดทำนโยบายและกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินและการต่อต้านการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้ายเสนอต่อคณะกรรมการและคณะรัฐมนตรี รวมทั้งแจ้งผลการประเมินความเสี่ยงดังกล่าวไปยังหน่วยงานกำกับดูแลผู้มีหน้าที่รายงาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการใดๆ ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินและการต่อต้านการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้าย

(3) จัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกับส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินและการต่อต้านการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้าย

(4) แจ้งรายชื่อผู้มีหน้าที่รายงาน ซึ่งไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติฯ หรือกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้ายไปยังหน่วยงานกำกับดูแลผู้มีหน้าที่รายงาน เพื่อพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อไป

(5) ส่งเสริมความร่วมมือของประชาชนเกี่ยวกับการให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินและการต่อต้านการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้าย

4) เก็บ รวบรวมข้อมูล สถิติ ตรวจสอบ และติดตามประเมินผลการดำเนินการตามพระราชบัญญัติฯ และวิเคราะห์รายงานหรือข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับการทำธุรกรรม และประเมินความเสี่ยงที่เกี่ยวกับการฟอกเงินหรือการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้าย

5) เก็บรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติฯ

6) จัดให้มีโครงการที่เกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้ การให้การศึกษา และฝึกอบรมในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ หรือช่วยเหลือหรือสนับสนุนทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้มีการจัดโครงการดังกล่าว

7) ปฏิบัติการอื่นตามพระราชบัญญัติฯ หรือตามกฎหมาย

กิจกรรม 12.2.2

1. ธุรกิจใดที่สหกรณ์มีหน้าที่ต้องรายงานการทำธุรกิจนั้นต่อสำนักป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน
2. สหกรณ์มีหน้าที่เก็บรักษาเอกสารเกี่ยวกับการทำธุรกรรมประการใดบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 12.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.2 เรื่องที่ 12.2.2)

เรื่องที่ 12.2.3

กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ได้แก่ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2561 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 22 กรกฎาคม 2561 เป็นต้นมา โดยให้ยกเลิกกฎหมาย ดังต่อไปนี้

- (1) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542
- (2) ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 31 เรื่อง การดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ลงวันที่ 30 กันยายน 2549
- (3) พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และ พ.ศ. 2550
- (4) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554
- (5) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2558
- (6) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2559
- (7) ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 24/2557 เรื่อง ให้พระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ต่อไป ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2557 เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

(8) ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 72/2557 เรื่อง การดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ลงวันที่ 27 มิถุนายน 2557

พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตดังกล่าว มีบทบัญญัติทั้งสิ้น 200 มาตรา ซึ่งในที่นี้จะได้กล่าวเฉพาะในส่วนสาระสำคัญที่ควรรู้ 6 ประการ คือ (1) วัตถุประสงค์ของกฎหมาย (2) นิยามศัพท์ (3) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) (4) การไต่สวน (5) การดำเนินการกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และ (6) การดำเนินการกรณีร้ายแรงผิดปกติ

1. วัตถุประสงค์ของกฎหมาย

วัตถุประสงค์ของกฎหมายปรากฏตามหมายเหตุแนบท้ายพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ดังต่อไปนี้

“เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือ โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติในการจัดให้มีมาตรการหรือแนวทางที่จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เกิดความรวดเร็ว สุจริต และเที่ยงธรรม รวมทั้งได้เปลี่ยนแปลงคุณสมบัติ และลักษณะต้องห้าม ตลอดจนวาระการดำรงตำแหน่งไว้ อีกทั้งได้บัญญัติให้รัฐมีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายที่เกิดจากการทุจริตและประพฤติมิชอบทั้งในภาครัฐ และภาคเอกชน และจัดให้มีมาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันและขจัดการทุจริต และประพฤติมิชอบดังกล่าวอย่างเข้มงวดตามมาตรา 63 ของรัฐธรรมนูญ จึงเป็นการสมควรบัญญัติ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้”

2. นิยามศัพท์ (มาตรา 4)

1) “เจ้าพนักงานของรัฐ” หมายความว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และคณะกรรมการ ป.ป.ช.

2) “เจ้าหน้าที่ของรัฐ” หมายความว่า ข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐหรือในรัฐวิสาหกิจ ผู้บริหารท้องถิ่น รองผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ช่วยผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ หรือเจ้าพนักงานอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ และให้หมายความรวมถึงกรรมการ อนุกรรมการ ลูกจ้างของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ และบุคคลหรือคณะบุคคลบรรดาซึ่งมีกฎหมายกำหนดให้ใช้อำนาจหรือได้รับมอบให้ใช้อำนาจทางปกครองที่จัดตั้งขึ้นในระบบราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือกิจการอื่นของรัฐด้วย แต่ไม่รวมถึงผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และคณะกรรมการ ป.ป.ช.

3) “เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ” หมายความว่า ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งด้านนิติบัญญัติ บริหารปกครอง หรือตุลาการ ของรัฐต่างประเทศ และบุคคลใดๆ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ให้แก่รัฐต่างประเทศ รวมทั้งการปฏิบัติหน้าที่สำหรับหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ไม่ว่าจะโดยการแต่งตั้งหรือเลือกตั้ง มีตำแหน่งประจำหรือชั่วคราว และได้รับเงินเดือนหรือค่าตอบแทนอื่นหรือไม่ก็ตาม

4) “เจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ” หมายความว่า ผู้ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในองค์การระหว่างประเทศ หรือผู้ได้รับมอบหมายจากองค์การระหว่างประเทศให้ปฏิบัติหน้าที่ในนามขององค์การระหว่างประเทศนั้น

5) “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” หมายความว่า

(1) นายกรัฐมนตรี

(2) รัฐมนตรี

(3) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(4) สมาชิกวุฒิสภา

(5) ข้าราชการการเมืองอื่นนอกจาก (1) และ (2) ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบ ข้าราชการการเมือง⁷⁷

(6) ข้าราชการรัฐสภาฝ่ายการเมืองตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการรัฐสภา

6) “ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ” หมายความว่า ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติยกเว้นคณะกรรมการ ป.ป.ช. และให้หมายความรวมถึงผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินด้วย ยกเว้นกรณีตามมาตรา 11 (1)

7) “ผู้ช่วยผู้บริหารท้องถิ่น” หมายความว่า ผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้บริหารท้องถิ่น และให้หมายความรวมถึงผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือสภาท้องถิ่นหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย ทั้งนี้ตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

8) “ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง” หมายความว่า ผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าส่วนราชการระดับกระทรวง ทบวง กรม หรือส่วนราชการที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง สำหรับข้าราชการพลเรือน และปลัดกระทรวงกลาโหม ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการเหล่าทัพ สำหรับข้าราชการทหาร และผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ และให้หมายความรวมถึงผู้ว่าราชการจังหวัด ปลัดกรุงเทพมหานคร กรรมการและผู้บริหารสูงสุดของรัฐวิสาหกิจ หัวหน้าหน่วยงานขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ แต่ไม่รวมถึงผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน กรรมการและผู้บริหารสูงสุดของหน่วยงานอื่นของรัฐ ผู้ดำรงตำแหน่งอื่นตามที่กฎหมายกำหนด หรือผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งเทียบเท่าตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

9) “ผู้ถูกกล่าวหา” หมายความว่า ผู้ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติให้ดำเนินการไต่สวน ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ไม่ว่าจะในฐานะเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดดังกล่าว

10) “คณะกรรมการ ป.ป.ช.” หมายความว่า คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

⁷⁷ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พ.ร.บ. ระเบียบข้าราชการการเมือง พ.ศ. 2535 มาตรา 4

- 11) “ประธานกรรมการ” หมายความว่า ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
- 12) “กรรมการ” หมายความว่า กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และให้หมายความรวมถึงประธานกรรมการด้วย
- 13) “เลขาธิการ” หมายความว่า เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
- 14) “สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
- 15) “พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า เลขาธิการ และข้าราชการในสังกัดสำนักงาน และให้หมายความรวมถึงข้าราชการหรือพนักงานซึ่งมาช่วยราชการในสำนักงานซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้แต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้
- 16) “หัวหน้าพนักงานไต่สวน” หมายความว่า ผู้ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่งตั้งจากพนักงานไต่สวน
- 17) “ไต่สวน” หมายความว่า การแสวงหา รวบรวม และการดำเนินการอื่นใด เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน
- 18) “ทุจริตต่อหน้าที่” หมายความว่า ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในตำแหน่ง หรือหน้าที่ หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามีตำแหน่ง หรือหน้าที่ทั้งที่ตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบสำหรับตนเองหรือผู้อื่น หรือกระทำการอันเป็นความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญา หรือตามกฎหมายอื่น
- 19) “ร่ำรวยผิดปกติ” หมายความว่า การมีทรัพย์สินมากผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติ หรือการมีหนี้สินลดลงมากผิดปกติ หรือได้ทรัพย์สินมาโดยไม่มีมูลอันจะอ้างได้ตามกฎหมายสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติตามหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ รวมทั้งกรณีมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติสืบเนื่องจากการเปรียบเทียบบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินด้วย
- 20) “พนักงานสอบสวน” หมายความว่า พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และให้หมายความรวมถึงพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษด้วย

3. คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

3.1 องค์ประกอบของคณะกรรมการ ป.ป.ช. (มาตรา 9) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประกอบด้วยกรรมการจำนวน 9 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภาจากผู้ซึ่งได้รับการสรรหาโดยคณะกรรมการสรรหา

ผู้ซึ่งได้รับการสรรหาต้องเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ด้านกฎหมาย บัญชี เศรษฐศาสตร์ การบริหารราชการแผ่นดิน หรือการอื่นใดอันเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และต้องมีคุณสมบัติอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ด้วย

(1) รับราชการหรือเคยรับราชการในตำแหน่งไม่ต่ำกว่าอธิบดีผู้พิพากษา อธิบดีศาลปกครอง ชั้นต้น ตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าศาลทหารกลาง หรืออธิบดีอัยการมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี

(2) รับราชการหรือเคยรับราชการในตำแหน่งไม่ต่ำกว่าอธิบดีหรือหัวหน้าส่วนราชการที่เทียบเท่ามาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี

(3) เป็นหรือเคยเป็นผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดของรัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐที่ไม่เป็นส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี

(4) ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย มาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี และยังมีผลงานทางวิชาการเป็นที่ประจักษ์

(5) เป็นหรือเคยเป็นผู้ประกอบวิชาชีพที่มีกฎหมายรับรองการประกอบวิชาชีพ โดยประกอบวิชาชีพอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 20 ปีนับถึงวันที่ได้รับการเสนอชื่อและได้รับการรับรองการประกอบวิชาชีพจากองค์กรวิชาชีพนั้น

(6) เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ทางด้านการบริหาร การเงิน การคลัง การบัญชี หรือการบริหารกิจการวิสาหกิจในระดับไม่ต่ำกว่าผู้บริหารระดับสูงของบริษัทมหาชนจำกัด มาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี

(7) เคยเป็นผู้ดำรงตำแหน่งตาม (1) (2) (3) (4) หรือ (6) รวมกันไม่น้อยกว่า 10 ปี

ให้กรรมการเลือกกันเองคนหนึ่งขึ้นเป็นประธานกรรมการแล้วแจ้งผลให้ประธานวุฒิสภาดำเนินการนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งประธานกรรมการและคณะกรรมการ และเป็นผู้ลงนามสนองพระบรมราชโองการ (มาตรา 14)

สำหรับคณะกรรมการสรรหา ประกอบด้วย (มาตรา 12)

(1) ประธานศาลฎีกา เป็นประธานกรรมการ

(2) ประธานสภาผู้แทนราษฎร และผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร เป็นกรรมการ

(3) ประธานศาลปกครองสูงสุด เป็นกรรมการ

(4) บุคคลซึ่งศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระที่มีใช้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่งตั้งจากผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

ให้เลขาธิการวุฒิสภาเป็นเลขานุการของคณะกรรมการสรรหา และให้สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาพฏิบัติหน้าที่เป็นหน่วยธุรการของคณะกรรมการสรรหา

3.2 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้ (มาตรา 27)

(1) ไต่สวนและมีความเห็นกรณีมีการกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญ หรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ผู้ใดมีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่ หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่ หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง

(2) ไต่สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

(3) กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ รวมทั้งตรวจสอบและเปิดเผยผลการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของบุคคลดังกล่าว

(4) ใต้อาณัติเพื่อดำเนินคดีในฐานะความผิดอื่นที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้กำหนด หรือที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

(5) หน้าที่และอำนาจอื่นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้หรือกฎหมายอื่น

ในการดำเนินการตาม (4) ในส่วนที่เกี่ยวกับความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินการเอง หรือมอบหมายให้หน่วยงานที่มีหน้าที่และอำนาจในการดำเนินการเป็นผู้ดำเนินการก็ได้

3.3 การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจดังต่อไปนี้ (มาตรา 34)

(1) มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น มาให้ถ้อยคำหรือส่งมอบเอกสาร เพื่อประโยชน์ในการไต่สวน

(2) ให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือส่งบัญชี เอกสาร หรือหลักฐานใดๆ มาเพื่อประโยชน์ในการไต่สวน

(3) ดำเนินการขอให้ศาลที่มีเขตอำนาจออกหมายเพื่อเข้าไปในเคหสถาน สถานที่ทำการ หรือสถานที่อื่นใด รวมทั้งยานพาหนะของบุคคลใดๆ ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก หรือในระหว่างเวลาที่มีการประกอบกิจการ เพื่อตรวจสอบ ค้น ยึด หรืออายัดเอกสาร ทรัพย์สิน หรือ พยานหลักฐานอื่นใดซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ไต่สวน และหากยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จในเวลาดังกล่าว ให้สามารถดำเนินการต่อไปได้จนกว่าจะแล้วเสร็จ

(4) มีคำสั่งให้หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานเอกชนชี้แจงข้อเท็จจริง อำนวยความสะดวก หรือให้ความช่วยเหลือในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

(5) จ้างที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบหาข้อมูลเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือหนี้สิน และการดำเนินคดีในการติดตามทรัพย์สินในต่างประเทศได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

4. การไต่สวน

4.1 การดำเนินการไต่สวนหรือการไต่สวนเบื้องต้น ในการดำเนินการไต่สวนหรือไต่สวนเบื้องต้น คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการไต่สวน หัวหน้าพนักงานไต่สวน หรือพนักงานไต่สวน แล้วแต่กรณี ต้องดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องตรงตามความจริงที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นผู้หรือเป็นโทษต่อผู้ถูกกล่าวหา

พยานหลักฐานใดที่ผู้ถูกกล่าวหา นำส่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการไต่สวน หัวหน้าพนักงานไต่สวน หรือพนักงานไต่สวนจะไม่รับด้วยเหตุล่วงเลยเวลาหรือผิดขั้นตอนนี้ได้ เว้นแต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีมติชี้มูลแล้ว หรือเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาจงใจประวิงเวลา หรือใช้สิทธิโดยไม่สุจริต

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาขอให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการไต่สวน หรือหัวหน้าพนักงานไต่สวนเรียกบุคคลหรือเรียกเอกสารจากบุคคลใด ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือ พนักงานไต่สวนดำเนินการตามที่ร้องขอ แต่ผู้ถูกกล่าวหาต้องร้องขอภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งข้อกล่าวหา ทั้งนี้ เว้นแต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการไต่สวน หรือกรรมการที่กำกับดูแล เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาจงใจประวิงเวลา หรือใช้สิทธิโดยไม่สุจริต หรือบุคคลหรือเอกสารที่ขอให้เรียกนั้น ไม่มีผลต่อการวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่ต้องบันทึกเหตุนั้นไว้ในสำนวนการไต่สวนหรือรายงานการไต่สวนเบื้องต้นด้วย (มาตรา 46)

เมื่อความปรากฏต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่ว่าจะมีการกล่าวหา หรือไม่จะมีการกระทำความผิดที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจโดยพลัน โดยในกรณีที่จำเป็นต้องมีการไต่สวน ต้องไต่สวน และมีความเห็นหรือวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ซึ่งต้องไม่เกิน 2 ปีนับแต่วันเริ่มดำเนินการไต่สวน

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับแจ้งจากผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินว่ามีหลักฐาน อันควรเชื่อได้ว่าการใช้จ่ายเงินแผ่นดินมีพฤติการณ์อันเป็นการทุจริตต่อหน้าที่ จงใจปฏิบัติหน้าที่ หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย และเป็นกรณีที่ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินไม่มีอำนาจจะดำเนินการใดได้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนโดยพลัน โดยให้ถือว่าเอกสารและหลักฐานที่ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินตรวจสอบหรือจัดทำขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. (มาตรา 47)

4.2 เรื่องที่ห้ามคณะกรรมการ ป.ป.ช. รับหรือยกขึ้นพิจารณาโดยเด็ดขาด ห้ามคณะกรรมการ ป.ป.ช. รับหรือยกเรื่องที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ ขึ้นพิจารณา (มาตรา 54)

(1) เรื่องที่มีข้อกล่าวหาหรือประเด็นเกี่ยวกับเรื่องที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้วินิจฉัยเสร็จเด็ดขาดแล้ว เว้นแต่จะได้พยานหลักฐานใหม่อันเป็นสาระสำคัญแก่คดี ซึ่งอาจทำให้ผลของคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เปลี่ยนแปลงไป

(2) เรื่องที่เป็นคดีอาญาในประเด็นเดียวกันและศาลประทับฟ้อง หรือพิพากษา หรือมีคำสั่งเสร็จเด็ดขาดแล้ว เว้นแต่คดีนั้นได้มีการถอนฟ้อง หรือทิ้งฟ้อง หรือเป็นกรณีที่ศาลยังมีได้วินิจฉัยในเนื้อหาแห่งคดี คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะรับหรือยกคำกล่าวหาขึ้นพิจารณาก็ได้

(3) ผู้ถูกร้องหรือผู้ถูกกล่าวหาตาย เว้นแต่เป็นกรณีว่ารวยผิดปกติ

4.3 เรื่องที่ห้ามคณะกรรมการ ป.ป.ช. รับเรื่องยกขึ้นพิจารณาโดยมีข้อยกเว้น ห้ามคณะกรรมการ ป.ป.ช. รับหรือยกเรื่องที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ขึ้นพิจารณา เว้นแต่มีหลักฐานปรากฏชัดแจ้งและคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่าเป็นกรณีที่เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง (มาตรา 55)

(1) เรื่องที่ล่วงเลยมาแล้วเกิน 10 ปีนับแต่วันเกิดเหตุจนถึงวันที่มีการกล่าวหา

(2) เรื่องที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่ามีการดำเนินการต่อผู้ถูกร้องหรือผู้ถูกกล่าวหา ตามกฎหมายอื่นเสร็จสิ้นและเป็นไปโดยชอบแล้ว และไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่าการดำเนินการนั้น ไม่เที่ยงธรรม

(3) ผู้ถูกร้องหรือผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากการเป็นเจ้าพนักงานของรัฐหรือพ้นจากตำแหน่งที่ถูกกล่าวหาไปแล้วเกิน 5 ปี ในกรณีที่มีการพิจารณาเรื่องภายในกำหนดเวลา แม้จะพ้นกำหนดเวลา 5 ปีแล้ว ก็ให้มีอำนาจดำเนินการต่อไปได้

4.4 ข้อห้ามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมดำเนินการได้สวน พิจารณา หรือวินิจฉัยคดี ห้ามกรรมการได้สวน หัวหน้าพนักงานได้สวน พนักงานได้สวน ผู้ช่วยพนักงานได้สวน หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีเหตุดังต่อไปนี้ เข้าร่วมดำเนินการได้สวน พิจารณาหรือวินิจฉัยคดี (มาตรา 56)

(1) รู้เห็นเหตุการณ์หรือเคยสอบสวนหรือพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหาในฐานะอื่น ที่มีใช้ในฐานะกรรมการ กรรมการได้สวน หัวหน้าพนักงานได้สวน พนักงานได้สวน ผู้ช่วยพนักงานได้สวน หรือพนักงานเจ้าหน้าที่มาก่อน

(2) มีส่วนได้เสียในเรื่องที่กล่าวหา

(3) มีสาเหตุโกรธเคืองกับผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหา

(4) เป็นผู้กล่าวหา หรือเป็นคู่สมรส บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือพี่น้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมบิดาหรือมารดากับผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหา

(5) มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดในฐานะญาติ หรือเป็นหุ้นส่วน หรือมีผลประโยชน์ร่วมกับ หรือขัดแย้งกันทางธุรกิจกับผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหา

4.5 กรณีผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากตำแหน่ง พ้นจากราชการ หรือถึงแก่ความตายภายในระหว่างการได้สวน ในระหว่างการได้สวน หากปรากฏว่าผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากตำแหน่ง หรือพ้นจากราชการเพราะเหตุใดๆ นอกจากถึงแก่ความตาย ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจดำเนินการได้สวนเพื่อดำเนินคดีอาญาดำเนินการทางวินัย หรือขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน แล้วแต่กรณีต่อไปได้

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากตำแหน่งหรือพ้นจากราชการอันเนื่องมาจากความตาย ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจดำเนินการได้สวนในข้อกล่าวหาว่าร้ายผิดปกติดังต่อไปนี้ (มาตรา 47)

4.6 กรณีข้อกล่าวหาไม่มีมูล ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าข้อกล่าวหาใดไม่มีมูล ให้สำนักงานแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบโดยเร็วซึ่งต้องไม่ช้ากว่า 15 วันนับแต่วันที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติและให้เปิดเผยเหตุผลของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไป (มาตรา 57)

4.7 การได้สวนจะต้องไม่เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพ ในการได้สวนหรือได้สวนเบื้องต้นจะต้องไม่เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย และต้องไม่ทำหรือจัดการใดๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับหรือกระทำโดยมิชอบด้วยประการใดๆ เพื่อจูงใจให้ผู้นั้นให้ถ้อยคำในเรื่องที่ได้สวนหรือได้สวนเบื้องต้น (มาตรา 67)

4.8 กรณีมีพฤติการณ์น่าเชื่อว่าจะมีการโอน ยักย้าย แปรสภาพ หรือชุกช่อนทรัพย์สิน ในกรณีที่ปรากฏจากการได้สวนหรือได้สวนเบื้องต้นว่า มีพฤติการณ์น่าเชื่อว่าจะมีการโอน ยักย้าย แปรสภาพ หรือชุกช่อนทรัพย์สินที่ผู้ถูกกล่าวหาได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยมิชอบ เนื่องจากการกระทำความผิดที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการร้ายผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการดังนี้ (มาตรา 69)

(1) ในกรณีที่ความผิดนั้นมีโทษทางอาญา ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจสั่งยึด หรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราว ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่จะยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อขอรับทรัพย์สินนั้นไปใช้ประโยชน์โดยมีหรือไม่มีประกันหรือหลักประกันก็ได้

(2) ในกรณีที่ เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจออกคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวเป็นเวลาไม่เกิน 1 ปีนับแต่วันยึดหรืออายัด หรือจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องคดีนั้น แต่ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองพิสูจน์ได้ว่า ทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดชั่วคราวมิได้เกี่ยวข้องกับ การร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. สั่งถอนการยึดหรืออายัดโดยพลัน รวมทั้งไม่ตัดสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่จะยื่นคำร้องขอผ่อนผันเพื่อขอรับทรัพย์สินนั้นไปใช้ประโยชน์โดยมีหรือไม่มีประกันหรือหลักประกันก็ได้ ทั้งนี้ ทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหา ให้หมายความรวมถึงทรัพย์สินที่บุคคลอื่นมีชื่อเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ และมีพฤติการณ์เป็นการถือครองแทนหรือถือกรรมสิทธิ์แทนด้วย ในกรณีเช่นนั้น ผู้มีชื่อเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์มีสิทธิพิสูจน์ว่า ทรัพย์สินดังกล่าวมิได้เกี่ยวข้องกับ การร่ำรวยผิดปกติ

4.9 กรณีเห็นว่าข้อกล่าวหา มีมูลความผิด ในการไต่สวนหรือไต่สวนเบื้องต้น หากคณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการไต่สวน หรือกรรมการที่ได้รับมอบหมายเห็นว่า มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนข้อกล่าวหาว่า มีมูลความผิด ให้กรรมการหรือพนักงานไต่สวนแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบและกำหนดระยะเวลาตามสมควรที่ผู้ถูกกล่าวหาจะมาชี้แจงข้อกล่าวหาและแสดงพยานหลักฐานหรือนำพยานบุคคลมาให้ปากคำประกอบการชี้แจง

การแจ้งข้อกล่าวหาดังกล่าวให้แจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่า ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดและแจ้งข้อกล่าวหาเท่าที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจข้อกล่าวหาได้ดี และในกรณีที่เป็นการกล่าวหาว่า ร่ำรวยผิดปกติให้แจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติ สถานที่ตั้งของทรัพย์สิน ชื่อและที่อยู่ของผู้ครอบครองหรือมีชื่อเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินในขณะที่แจ้งข้อกล่าวหา ทั้งนี้ เท่าที่ทำได้ พร้อมทั้งแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบถึงสิทธิการคัดค้าน (มาตรา 70)

4.10 การสรุปสำนวนการไต่สวน เมื่อดำเนินการไต่สวนเสร็จแล้ว ให้จัดทำสำนวนการไต่สวนเสนอประธานกรรมการ โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้ (มาตรา 75)

- (1) ชื่อและตำแหน่งหน้าที่ของผู้ถูกกล่าวหา
- (2) เรื่องที่ถูกกล่าวหา
- (3) ข้อกล่าวหา คำแก้ข้อกล่าวหา สรุปข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ที่ได้จากการไต่สวน
- (4) เหตุผลในการพิจารณาวินิจฉัยทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย
- (5) บทบัญญัติของกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิง
- (6) สรุปความเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่ถูกกล่าวหา

5. การดำเนินการกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนแล้วมีมติวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือความผิดที่เกี่ยวข้องกัน ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้ (มาตรา 91)

(1) ถ้ามีมูลความผิดทางอาญา ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงานสำนวนการไต่สวน เอกสารหลักฐาน สำเนาอิเล็กทรอนิกส์ และคำวินิจฉัยไปยังอัยการสูงสุดภายใน 30 วัน เพื่อให้อัยการสูงสุดยื่นฟ้องคดีต่อไป

(2) ถ้ามีมูลความผิดทางวินัย ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงานสำนวนการไต่สวน เอกสารหลักฐาน และคำวินิจฉัยไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนภายใน 30 วัน เพื่อให้ดำเนินการทางวินัยต่อไป

5.1 การดำเนินคดีอาญา เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งสำนวนการไต่สวนให้อัยการสูงสุดเพื่อดำเนินคดีอาญา ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งผู้ถูกกล่าวหาให้ไปรายงานตัวต่ออัยการสูงสุดตามวันเวลาที่กำหนด (มาตรา 92)

เมื่ออัยการสูงสุดได้รับสำนวนคดีอาญาแล้วให้อัยการสูงสุด พิจารณาเพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจภายใน 180 วันนับแต่วันที่ได้รับสำนวน (มาตรา 93)

เมื่อศาลที่มีเขตอำนาจพิพากษาในคดีที่อัยการสูงสุดเป็นโจทก์ตามสำนวนที่ได้รับจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว ถ้าอัยการสูงสุดจะไม่อุทธรณ์หรือฎีกาให้อัยการสูงสุดหารือกับคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก่อน ในกรณีที่มีความเห็นต่างและไม่อาจหาข้อยุติได้ให้อัยการสูงสุดพิจารณาดำเนินการต่อไปโดยคำนึงถึงความเป็นธรรมและประโยชน์ของประเทศเป็นสำคัญ และชี้แจงเหตุผลให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไป (มาตรา 94)

5.2 การดำเนินการทางวินัย เมื่อผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาได้รับจำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้วให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้นพิจารณาโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติโดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอีก โดยในการพิจารณาโทษทางวินัยแก่ผู้ถูกกล่าวหา ให้ถือว่าสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นจำนวนการสอบสวนทางวินัย ของคณะกรรมการสอบสวนวินัยตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้น แล้วแต่กรณี

การดำเนินการทางวินัยดังกล่าว ให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนพิจารณาสั่งลงโทษผู้ถูกกล่าวหาภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือภายใน 30 นับแต่วันที่ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนได้รับแจ้งมติที่ได้ขอให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณา ทบทวน ทั้งนี้ ไม่ว่าผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้นจะพ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐก่อนหรือหลังที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติวินิจฉัยมูลความผิดเว้นแต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีมติเมื่อพ้นกำหนดเวลาแล้ว แต่ไม่เป็นการตัดอำนาจคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่จะดำเนินการเพื่อดำเนินคดีอาญาต่อไป (มาตรา 97)

ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนหรือผู้ใดไม่ดำเนินการดังกล่าวข้างต้นโดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้ถือว่าผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนจงใจปฏิบัติหน้าที่ขัดต่อกฎหมายหรือกระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง ตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับ ว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้น (มาตรา 100)

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีความเห็นว่าข้อกล่าวหาไม่มูลและเห็นว่าทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหา ยังคงปฏิบัติหน้าที่ต่อไปอาจจะเกิดความเสียหายให้แก่ทางราชการ หรือเป็นอุปสรรคในการ

ไต่สวนต่อไป ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งเรื่องให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหาสั่งให้หยุดปฏิบัติหน้าที่เป็นการชั่วคราว ถ้าต่อมาผลการไต่สวนปรากฏว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูล ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหาทราบโดยเร็ว เพื่อดำเนินการให้ผู้ถูกกล่าวหา กลับเข้าปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

เมื่อผู้บังคับบัญชาได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดังกล่าวให้ผู้บังคับบัญชา มีอำนาจสั่งให้ผู้ถูกกล่าวหา นั้นหยุดปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นเวลา 6 เดือนหรือจนกว่าจะได้รับแจ้งผลการพิจารณาจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องพิจารณาวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายใน 6 เดือนนับแต่วันที่แจ้งให้ผู้บังคับบัญชาทราบ ในกรณีที่พ้นกำหนด 6 เดือนแล้ว คณะกรรมการ ป.ป.ช. ยังมีได้มีคำวินิจฉัยให้ผู้บังคับบัญชาสั่งให้ผู้ถูกกล่าวหา กลับเข้าปฏิบัติงานต่อไป (มาตรา 90)

6. การดำเนินการกรณีร่ำรวยผิดปกติ

6.1 การดำเนินการไต่สวนกรณีร่ำรวยผิดปกติ เมื่อความปรากฏต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่ว่าจะเพราะเหตุมีการกล่าวหา หรือเพราะคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าพนักงานของรัฐผู้ใด ร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนโดยพลัน (มาตรา 115)

ในการไต่สวนและมีความเห็นหรือวินิจฉัยว่าผู้ใดร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจตรวจสอบที่มาของทรัพย์สินและหนี้สิน การเคลื่อนไหวทางการเงิน หรือการทำธุรกรรมของบุคคลนั้น และดำเนินการอื่นใดเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงมาประกอบการวินิจฉัย และในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาได้ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินไว้แล้ว ไม่ว่าจะเป็นการยื่นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือเป็นการยื่นต่อหัวหน้าส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐที่ตนสังกัดหรือปฏิบัติงานอยู่ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. นำบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินมาพิจารณาเพื่อเทียบเคียงกับทรัพย์สินที่มีอยู่ในขณะดำเนินการไต่สวน ประกอบกับรายได้และรายจ่าย และการเสียภาษีเงินได้ของผู้นั้น และเพื่อประโยชน์แห่งการนี้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจสั่งให้ผู้ถูกกล่าวหา ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินตามรายการและภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ไม่ว่าจะผู้นั้นจะได้เคยยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินมาก่อนแล้วหรือไม่ก็ตาม (มาตรา 116)

เมื่อผู้ถูกกล่าวหาได้รับแจ้งข้อกล่าวหาว่า ร่ำรวยผิดปกติแล้ว ให้ผู้ถูกกล่าวหา มีหน้าที่พิสูจน์หรือแสดงที่มาของรายได้หรือทรัพย์สินของตน (มาตรา 117)

6.2 การฟ้องร้องดำเนินคดี ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนแล้วและมีความเห็นว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงานสำนวนการไต่สวน เอกสาร พยานหลักฐาน และความเห็นไปยังอัยการสูงสุด ภายใน 30 วันนับแต่วันที่มิมติ เพื่อให้อัยการสูงสุดดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินนั้น รวมทั้งบรรดาทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด ที่ได้มาแทนทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินเพราะร่ำรวยผิดปกติ (มาตรา 117)

เมื่ออัยการสูงสุดได้รับสำนวนคดีดังกล่าวแล้ว ให้อัยการสูงสุดดำเนินการยื่นคำร้องขอต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินภายใน 90 วันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช.

ในคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ให้ผู้ถูกกล่าวหา มีภาระการพิสูจน์ที่ต้องแสดงให้ศาลเห็นว่าทรัพย์สินดังกล่าวมิได้เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติ (มาตรา 119)

ในกรณีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิพากษาให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเพราะร่ำรวยผิดปกติ ให้รับทรัพย์สินที่ผู้นั้นได้มาจากการกระทำความผิด รวมทั้งบรรดาทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดที่ได้มาแทนทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน (มาตรา 120)

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ใ้สอบสวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงานสำนวนการไต่สวน เอกสาร พยานหลักฐาน และความเห็นไปยังอัยการสูงสุด ภายใน 30 วันนับแต่วันที่มิมติ เพื่อให้อัยการสูงสุดดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของ (มาตรา 122)

การโอนหรือการกระทำใดๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของเจ้าพนักงานของรัฐ ที่ได้กระทำหลังจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. สั่งให้เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ถูกกล่าวหา ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรืออัยการสูงสุด แล้วแต่กรณี มีคำขอโดยทำเป็นคำร้อง ศาลมีอำนาจสั่งเพิกถอนการโอนหรือระงับการกระทำนั้นๆ ได้ เว้นแต่ผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์จะแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลว่าตนได้รับโอนทรัพย์สินหรือประโยชน์นั้นมาโดยสุจริต และมีค่าตอบแทน (มาตรา 124)

ถ้าศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ทรัพย์สินของผู้ใดซึ่งถูกกล่าวหาว่าร่ำรวยผิดปกติมาเป็นของแผ่นดิน ให้ทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดินตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา หากไม่สามารถบังคับเอาแก่ทรัพย์สินเหล่านั้นได้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ให้บังคับเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของผู้ถูกกล่าวหาได้ภายในระยะเวลา 10 ปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด แต่ต้องไม่เกินมูลค่าของทรัพย์สินที่ศาลสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดิน

ในกรณีที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลถึงที่สุดแล้ว หากปรากฏว่ามีการโอน หรือการกระทำใดๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินก่อนหรือหลังมีคำพิพากษา หรือคำสั่งอันเป็นเหตุให้ไม่สามารถบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินที่ถูกศาลสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดินได้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อเพิกถอนการโอนนั้นได้ (มาตรา 125)

กิจกรรม 12.2.3

1. คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหน้าที่และอำนาจประการใด
2. คำว่า “ร่ำรวยผิดปกติ” มีความหมายประการใด

(โปรดทำกิจกรรม 12.2.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.2 เรื่องที่ 12.2.3)

ตามหลักความยุติธรรม เช่น อัตราภาษีเงินได้นิติบุคคล ร้อยละ 20 อัตราภาษีมูลค่าเพิ่มร้อยละ 7 อัตราภาษีธุรกิจเฉพาะ เป็นต้น

2) อัตราก้าวหน้า (Progressive Rate) หมายถึง อัตราภาษียิ่งเพิ่มสูงขึ้น เมื่อจำนวนฐานภาษีมากขึ้น ในบางกรณีเรียกว่าอัตราภาษีตามหลักความสามารถในการเสียภาษี เช่น อัตราภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาตามประมวลรัษฎากร

3) อัตราถดถอย (Regressive Rate) อัตราภาษีอากรลดลง แม้ว่าจำนวนของฐานภาษีอากรจะเพิ่มขึ้น เช่น อัตราภาษีบำรุงท้องที่ เป็นต้น

1.3.3 การคำนวณภาษี

1) วิธีการคำนวณภาษีโดยทั่วไปให้นำฐานภาษีมาคูณด้วยอัตราภาษีก็จะได้ผลลัพธ์เป็นจำนวนเงินภาษีที่ต้องเสีย เช่น กรณีภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีธุรกิจเฉพาะ หรือแม้แต่ภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ หรือการนำส่งภาษีมูลค่าเพิ่ม

2) วิธีการคำนวณภาษีมูลค่าเพิ่มที่ต้องเสียในแต่ละเดือนภาษี สำหรับผู้ประกอบการจดทะเบียน มีวิธีการคำนวณตามมาตรา 82/3 ดังนี้

$$\text{ภาษีมูลค่าเพิ่มที่ต้องเสีย} = \text{ภาษีขาย} - \text{ภาษีซื้อ}$$

1.4 วิธีการชำระภาษี ได้แก่

1.4.1 การเสียภาษีโดยการยื่นรายการประเมินตนเอง (Self-assessment)

1) การประเมินตนเองก่อนเวลาที่กฎหมายกำหนด หรือการเสียภาษีล่วงหน้า (Pre-payment) เช่น การยื่นรายการภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาล่วงหน้าตามแบบ ภ.ง.ด.93 ตามมาตรา 52 ทวิ แห่งประมวลรัษฎากร

2) การประเมินตนเองตามกำหนดเวลายื่นรายการที่กฎหมายกำหนด

(1) ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาประจำปี และภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาประจำปี

(2) ภาษีเงินได้นิติบุคคลครึ่งรอบระยะเวลาบัญชี และภาษีเงินได้นิติบุคคลประจำรอบระยะเวลาบัญชี

(3) ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา และภาษีเงินได้นิติบุคคลหัก ณ ที่จ่าย

(4) ภาษีเงินได้นิติบุคคลจากการจำหน่ายเงินกำไรไปต่างประเทศ

(5) ภาษีมูลค่าเพิ่ม รายเดือนภาษี และการนำส่งภาษีมูลค่าเพิ่ม

(6) ภาษีธุรกิจเฉพาะ รายเดือนภาษี

1.4.2 การเสียภาษีโดยเจ้าพนักงานประเมินเรียกเก็บ (Authoritative Assessment)

1) การประเมินก่อนถึงกำหนดเวลายื่นรายการ เช่น การประเมินภาษีเงินได้ตามมาตรา 18 ทวิ หรือมาตรา 60 ทวิ แห่งประมวลรัษฎากร เป็นต้น

2) การประเมินตามผลการตรวจสอบ (Tax Investigation)

(1) การประเมินตามแบบแสดงรายการที่ยื่น

(2) การประเมินตามผลการตรวจสอบตามออกหมายเรียก เนื่องจากผู้เสียภาษี

ยื่นแบบแสดงรายการ

(3) การประเมินตามผลการตรวจสอบ ตามออกหมายเรียกเนื่องจากผู้เสียภาษี มีได้ยื่นแบบแสดงรายการ

3) การประเมินกรณีพิเศษอื่นๆ

1.4.3 การเสียภาษีโดยหักไว้ ณ ที่จ่าย (Withholding Tax หรือ Deduction at Source) เช่น ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาหัก ณ ที่จ่าย ตามมาตรา 50 และมาตรา 3 เตรส แห่งประมวลรัษฎากร ภาษีเงินได้นิติบุคคลหัก ณ ที่จ่าย ตามมาตรา 69 ทวิ มาตรา 69 ตริ มาตรา 3 เตรส และมาตรา 70 แห่งประมวลรัษฎากร ภาษีเงินได้ปิโตรเลียมหัก ณ ที่จ่าย เป็นต้น

1.4.4 การเสียภาษีโดยวิธีอื่น อาทิ การปิดอาคารแสดงมหรสพนตราสาร การเสียค่าธรรมเนียม

1.5 การยกเว้นภาษี

1.5.1 การกำหนดยกเว้นภาษีอากรให้แก่บุคคล ได้แก่ การยกเว้นภาษีอากรตามประมวลรัษฎากรแก่เจ้าหน้าที่องค์การสหประชาชาติ หรือทบวงการชำนัญพิเศษของสหประชาชาติ เอกอัครราชทูต ทูต กงสุลใหญ่ กงสุล หรือบุคคลในคณะทูต ตามมาตรา 4 แห่งพระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากร ว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2500 เป็นต้น

1.5.2 การกำหนดยกเว้นภาษีอากรสำหรับการกระทำกิจกรรมหรือรายได้ตามประมวลรัษฎากร อาทิ

1) การยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาสำหรับเงินได้พึงประเมินบางประเภทตาม มาตรา 42 แห่งประมวลรัษฎากร

2) การยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับเงินได้ที่เป็นเงินปันผล หรือเงินส่วนแบ่งของกำไรที่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย ได้รับจากบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทยตามมาตรา 65 ทวิ (10) แห่งประมวลรัษฎากร

3) การยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับการขายสินค้าหรือการให้บริการ การนำเข้า และการส่งออก ตามมาตรา 81 (1) แห่งประมวลรัษฎากร

4) การยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม ให้แก่ผู้ประกอบการที่มีขนาดของมูลค่าของฐานภาษีจากการขายสินค้าหรือการให้บริการต่อปีไม่เกิน 1,800,000 บาท ตามมาตรา 81/1 แห่งประมวลรัษฎากร

5) การยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะสำหรับการขายหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ตามมาตรา 91/3 และพระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 240) พ.ศ. 2534

6) การยกเว้นรายได้สำหรับรายจ่ายในการฝึกอบรมและพัฒนาลูกจ้างพนักงานของตนในอัตราร้อยละ 50 ของรายจ่าย ตามพระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 284 และฉบับที่ 288) พ.ศ. 2538

7) การยกเว้นรายได้สำหรับรายจ่ายในการวิจัยและพัฒนาในอัตราร้อยละ 100 ของรายจ่าย ตามพระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 297) พ.ศ. 2539 เป็นต้น

1.5.3 การกำหนดยกเว้นภาษีอากรสำหรับจำนวนเงินภาษี ตามประมวลรัษฎากร ได้แก่

1) การยกเว้นเศษของบาทในการคำนวณภาษีให้แก่ผู้มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีมูลค่าเพิ่ม และภาษีธุรกิจเฉพาะ ตามมาตรา 5 แห่งพระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากร ว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2500

2) การยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาที่เจ้าพนักงานประเมินได้ประเมินแล้วมีจำนวนต่ำกว่าห้าบาท เป็นอันไม่ต้องเรียกเก็บตามมาตรา 48 วรรคท้าย

3) การยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะในเดือนภาษีใดที่มีจำนวนไม่ถึงหนึ่งร้อยบาท ให้ผู้เสียภาษีเป็นอันไม่ต้องเสียตามมาตรา 91/17 แห่งประมวลรัษฎากร เป็นต้น

1.5.4 การให้เครดิตภาษีตามประมวลรัษฎากร ได้แก่

1) การให้เครดิตภาษีในการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา สำหรับเงินได้ที่เป็นเงินปันผลหรือเงินส่วนแบ่งของกำไร ที่ได้จากบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย ตามมาตรา 47 ทวิ แห่งประมวลรัษฎากร

2) การให้เครดิตภาษีตามข้อตกลงว่าด้วยการเว้นการเก็บภาษีซ้อนระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ

(1) การให้เครดิตทั่วไป สำหรับจำนวนภาษีเงินได้ที่ผู้เสียภาษี ซึ่งเป็นผู้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทยได้จ่ายให้แก่รัฐบาลต่างประเทศ ที่ประเทศไทยมีข้อตกลงว่าด้วยการเว้นการจัดเก็บภาษีซ้อน

(2) การให้ Tax Sparing แก่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายของต่างประเทศ ซึ่งได้รับการส่งเสริมการลงทุน

3) การให้เครดิตภาษีแก่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทยที่จ่ายให้แก่รัฐบาลต่างประเทศตามพระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากร ว่าด้วยยกเว้นรัษฎากร (ฉบับที่ 300) พ.ศ. 2539 เป็นต้น

1.5.5 การกำหนดยกเว้นภาษีอากรกรณีอื่น ตามประมวลรัษฎากร ได้แก่

1) การหักลดหย่อนในการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาตามมาตรา 47 แห่งประมวลรัษฎากร เช่น ค่าลดหย่อนส่วนตัวผู้มีเงินได้ คู่สมรสและบุตร รวมทั้งค่าลดหย่อนการศึกษาของบุตรของผู้มีเงินได้ ค่าลดหย่อนเบี้ยประกันชีวิต ค่าลดหย่อนเงินสะสมกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ค่าลดหย่อนดอกเบี้ยเงินกู้ยืมเพื่อที่อยู่อาศัย ค่าลดหย่อนเงินสมทบกองทุนประกันสังคม และค่าลดหย่อนเงินบริจาค

2) การเพิ่มจำนวนค่าใช้จ่ายในการคำนวณกำไรสุทธิหรือขาดทุนสุทธิ ให้แก่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2520

3) การเพิ่มค่าใช้จ่ายทางภาษีอากรเป็นจำนวนสองเท่าของค่าจ้างที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างคนพิการ ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 เป็นต้น

1.6 การขอคืนภาษีอากร กรณีผู้ต้องเสียภาษีอากร หรือผู้นำส่งภาษีอากร รวมทั้งบุคคลอื่นที่ได้เสียหรือนำส่งภาษีอากรเกินกว่าจำนวนที่ต้องเสีย หรือนำส่ง หรือไม่มีหน้าที่ต้องเสียหรือนำส่งภาษี ให้มีสิทธิขอคืนยื่นคำร้องขอคืนภาษีอากรตามแบบที่อธิบดีกำหนด และภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด

1.7 หน้าที่อื่นทางภาษีอากร เพื่อประโยชน์ในการบริหารการจัดเก็บภาษีอากร กฎหมายอาจกำหนดให้ผู้ต้องเสียหรือนำส่งภาษีอากรมีหน้าที่ทางภาษีอากรอื่นที่ต้องปฏิบัติเพิ่มเติม อาทิ การจดทะเบียนการจัดทำเอกสารหลักฐาน การแจ้งรายการ การจัดทำบัญชีพิเศษ

1.8 วิธีขจัดข้อโต้แย้งทางภาษีอากร ในกฎหมายภาษีอากรทุกฉบับต้องมีข้อบัญญัติเกี่ยวกับการขจัดข้อโต้แย้งทางภาษีอากร โดยเฉพาะภาษีอากรประเภทภาษีอากรประเมิน เนื่องจากมักปรากฏข้อโต้แย้งระหว่างเจ้าพนักงานผู้ประเมินภาษีกับผู้มีหน้าที่เสียภาษีอยู่เนื่องๆ และในบางกรณีไม่สามารถประนีประนอมกันได้ จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการขจัดข้อโต้แย้งทางภาษีอากรขึ้น ได้แก่

1.8.1 การวินิจฉัยอุทธรณ์ของคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ตามประมวลระฎการ

1.8.2 การพิจารณาคดีภาษีอากรของศาล

1) การพิจารณาคดีภาษีอากรของศาลภาษีอากร

2) การพิจารณาคดีภาษีอากรของศาลฎีกา ได้แก่ ศาลภาษีอากรกลางหรือศาลภาษีอากร และศาลฎีกา (โดยไม่ต้องผ่านศาลอุทธรณ์)

1.8.3 การพิจารณาคดีของศาลปกครอง

1.9 บทกำหนดโทษ กฎหมายภาษีอากรที่ดีต้องมีบทกำหนดโทษเพื่อให้กฎหมายนั้นมีสภาพบังคับ (Sanction) ให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีหรือผู้ที่เกี่ยวข้องพึงต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ได้แก่

1.9.1 บทกำหนดโทษทางแพ่ง ได้แก่ บทกำหนดโทษอันเนื่องมาจากการที่ผู้เสียภาษีไม่ชำระภาษีอากร หรือชำระภาษีอากรไม่ถูกต้องครบถ้วน หรือไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดในบางกรณีแบ่งเป็น

1) เบี้ยปรับ (Penalty) เนื่องจากชำระภาษีอากรผิดพลาดต่ำกว่าจำนวนที่ควรต้องเสีย หรือเนื่องจากไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดบางประการ ส่วนมากมักกำหนดเป็นจำนวนเท่าของเงินภาษีที่ชำระผิดพลาดต่ำกว่าจำนวนที่พึงต้องเสียตามปกติ

2) เงินเพิ่ม (Surcharge) เนื่องจากชำระภาษีอากรล่าช้า ส่วนมากมักกำหนดเป็นอัตราร้อยละของจำนวนเงินภาษีที่ชำระล่าช้า เงินเพิ่มจึงมีลักษณะคล้ายกับ "ดอกเบี้ย"

1.9.2 บทกำหนดโทษทางอาญา ได้แก่ บทกำหนดโทษอันเนื่องมาจากการที่ผู้เสียภาษีฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดหน้าที่ให้ปฏิบัติ แบ่งเป็น

1) โทษจำคุก (Imprison) เช่น ตามบทบัญญัติกำหนดอัตราระวางโทษจำคุกไว้ตั้งแต่หนึ่งเดือนถึงเจ็ดปี

2) โทษปรับ (Fine) เช่น ตามบทบัญญัติกำหนดอัตราระวางโทษปรับไว้ตั้งแต่ 500 บาท ถึง 200,000 บาท

โดยบทกำหนดโทษทางอาญาตามประมวลระฎการ มีอยู่ในทุกส่วนของประมวลระฎการที่บัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้ต้องเสียภาษีหรือบุคคลอื่น ดังนั้นเพื่อมิให้เกิดเป็นคดีความ จึงได้มีบทบัญญัติให้อำนาจแก่อธิบดีกรมสรรพากร และเจ้าพนักงานสรรพากร ในอันที่กำหนดเปรียบเทียบปรับแต่เพียงสถานเดียว ตามนัยมาตรา 3 ทวิ แห่งประมวลระฎการ

2. หลักการจัดเก็บภาษีอากร

สำหรับหลักการจัดเก็บภาษีอากรนั้น โดยทั่วไปแล้วมีหลักการจัดเก็บดังนี้

2.1 หลักความยุติธรรม การเสียภาษีอากรควรคำนึงถึงความสามารถหรือรายได้ของผู้ประกอบการและประชาชนผู้เสียภาษีเป็นหลัก เช่น คนที่มีรายได้มากก็เสียภาษีมาก คนที่มีรายได้น้อยก็อาจเสียภาษีน้อยหรือไม่เก็บเลย คนที่มีรายได้เท่าเทียมกันก็ควรเสียเท่ากัน เป็นต้น

2.2 หลักความแน่นอน สิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่การเก็บภาษีจะต้องมีความแน่นอน เพราะผู้ประกอบการและประชาชนผู้เสียภาษีจะได้ใช้ในการวางแผนเกี่ยวกับภาษีของตนเอง ความแน่นอนนั้นต้องแน่นอนในเรื่องดังต่อไปนี้

1) เวลาที่ต้องเสียภาษี หมายความว่า การเสียภาษีอากรจะต้องมีกำหนดเวลาที่แน่นอนว่าต้องชำระเมื่อไร เช่น ต้องยื่นแบบแสดงรายการค่าภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไป ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายให้นำส่ง ณ ที่ว่าการอำเภอหรือเขตท้องที่ภายใน 7 วันนับตั้งแต่วันสิ้นเดือน เป็นต้น

2) วิธีการเสียภาษี ควรกำหนดให้ผู้เสียภาษีทราบว่าได้เงินประเภทใด เสียภาษีอย่างไร

3) จำนวนภาษี ควรกำหนดอัตราภาษีที่จะต้องเสียให้แน่นอน เงินรายได้เท่าใดอยู่ในเกณฑ์จะต้องเสียภาษีเงินได้ หรืออยู่ในเกณฑ์จะต้องเสียในอัตราเท่าใด หรือจะต้องเสียอย่างน้อยอย่างมากที่สุดเป็นจำนวนเท่าใด

2.3 หลักความสะดวก ภาษีทุกชนิดควรให้ความสะดวกแก่ผู้เสียภาษี ทั้งวิธีการ เวลา และสถานที่ที่ต้องเสียภาษี เช่น สามารถยื่นแบบรายการผ่านอินเทอร์เน็ต สามารถชำระภาษีได้ผ่านที่ทำการไปรษณีย์ ธนาคาร หรือร้านสะดวกซื้อ เป็นต้น

2.4 หลักความประหยัดและมีประสิทธิภาพ ภาษีอากรที่ดีต้องพิจารณาค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บภาษีให้น้อยที่สุดโดยพิจารณาทั้งผู้จัดเก็บภาษีและผู้เสียภาษี

2.5 หลักการอำนวยความสะดวก การเก็บภาษีอากรจากประชาชนควรเก็บเฉพาะประเภทที่สามารถทำรายได้ได้ดี ไม่ควรจัดเก็บภาษีหลายประเภทมากเกินไป การที่ภาษีอากรจะเก็บได้ให้มากขึ้นเพียงใด นอกจากอัตราภาษีแล้วยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไข 2 ประการคือ

1) ลักษณะของฐานภาษี ได้แก่ ฐานกว้าง คือ ภาษีอากรที่จัดเก็บครอบคลุมถึงผู้เสียภาษีอากรจำนวนมากหรือมีกิจการที่อยู่ในข่ายต้องเสียภาษีจำนวนมาก ย่อมสามารถจัดเก็บได้มากกว่าภาษีอากรที่มีฐานแคบ

2) ขนาดของฐานภาษี ได้แก่ การที่เก็บภาษีจากฐานที่มีขนาดใหญ่คือเก็บได้เป็นจำนวนมากจากผู้เสียภาษีแต่ละราย แม้ผู้เสียภาษีดังกล่าวจะมีจำนวนน้อยก็สามารถเก็บภาษีได้มาก

2.6 หลักความยืดหยุ่น การเก็บภาษีอากรควรมีความยืดหยุ่นตามสภาพภาวะเศรษฐกิจของประเทศที่เปลี่ยนไป เช่น เมื่อเศรษฐกิจของประเทศดีประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นรัฐอาจเพิ่มภาษีมูลค่าเพิ่มจาก 7% เป็น 10% เป็นต้น

2.7 หลักการยอมรับของประชาชน การเก็บภาษีอากรที่ดีนั้น ประชาชนจะยอมรับและยินดีที่จะได้เสียภาษีมากกว่าการหลีกเลี่ยง

2.8 หลักการบริหารที่ดี วิธีการในการจัดเก็บภาษีอากรนั้น ควรจัดเก็บอย่างมีหลักเกณฑ์ที่รัดกุม มีประสิทธิภาพในการจัดเก็บ และสามารถควบคุมการหลีกเลี่ยงภาษีอากรได้อย่างดี

กิจกรรม 13.1.2

1. จงอธิบายโครงสร้างของภาษีอากร มาพอเข้าใจ
2. จงอธิบายหลักการจัดเก็บภาษีอากร มาพอเข้าใจ

(โปรดทำกิจกรรม 13.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.1 เรื่องที่ 13.1.2)

เรื่องที่ 13.1.3

ประเภทกฎหมายภาษีอากรและภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

กรมสรรพากรมีหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร ได้แก่ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ และอากรแสตมป์ ส่วนภาษีที่จัดเก็บโดยส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ภาษีป้าย ภาษีโรงเรือนและที่ดิน และภาษีบำรุงท้องที่

1. ประเภทของภาษีอากร

สำหรับประเภทของภาษีอากรนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ตามกฎหมายประมวลรัษฎากร และภาษีที่จัดเก็บโดยส่วนท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ภาษีตามกฎหมายประมวลรัษฎากร เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจกรมสรรพากรจัดเก็บภาษี 5 ประเภท ได้แก่ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ และอากรแสตมป์ ซึ่งภาษีอากรแต่ละประเภทนั้นมีลักษณะและวิธีการจัดเก็บที่แตกต่างกัน ดังนี้

1.1.1 ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา (Personal Income Tax: PIT) หมายถึง ภาษีที่จัดเก็บจากบุคคลทั่วไป หรือจากหน่วยภาษีที่มีลักษณะพิเศษ ตามที่กฎหมายกำหนดและมีรายได้เกิดขึ้นตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยปกติจัดเก็บเป็นรายปี รายได้ที่เกิดขึ้นในปีใดๆ ผู้มีรายได้มีหน้าที่ต้องนำไปแสดงรายการตนเองตามแบบแสดงรายการภาษีที่กำหนดภายในเดือนมกราคมถึงมีนาคมของปีถัดไป สำหรับผู้มีเงินได้บางกรณีกฎหมายยังกำหนดให้ยื่นแบบฯ เสียภาษีตอนครึ่งปี สำหรับรายได้ที่เกิดขึ้นจริงในช่วงครึ่งปีแรก เพื่อเป็นการบรรเทาภาระภาษีที่ต้องชำระและเงินได้บางกรณี กฎหมายกำหนดให้ผู้จ่ายทำหน้าที่หักภาษี ณ ที่จ่ายจากเงินได้ที่จ่ายบางส่วน เพื่อให้มีการทยอยชำระภาษีขณะที่มีเงินได้เกิดขึ้นอีกด้วย

1.1.2 ภาษีเงินได้นิติบุคคล (Corporate Income Tax: CIT) หมายถึง ภาษีเงินได้นิติบุคคล เป็นภาษีอากรประเภทหนึ่งที่มีบัญญัติไว้ในประมวลรัษฎากร จัดเก็บจากเงินได้ของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ที่จัดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และหมายความรวมถึงนิติบุคคลอื่นๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย โดยบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคล ได้แก่ บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายต่างประเทศ กิจการซึ่งดำเนินการเป็นทางค้า หรือหากำไร กิจการร่วมค้า (Joint Venture) มูลนิธิหรือสมาคมที่ประกอบกิจการซึ่งมีรายได้ และนิติบุคคลที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติรัฐมนตรีและประกาศในราชกิจจานุเบกษา

1.1.3 ภาษีมูลค่าเพิ่ม (Value Added Tax: VAT) หมายถึง ภาษีทางอ้อมประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นจากผู้ขายสินค้าในประเทศ การให้บริการในประเทศ และการนำเข้าสินค้า ผู้ประกอบการที่ขายสินค้าหรือให้บริการในทางธุรกิจหรือวิชาชีพเป็นปกติธุระ ไม่ว่าจะประกอบกิจการในรูปของบุคคลธรรมดา คณะบุคคลหรือห้างหุ้นส่วนสามัญที่มีหรือนิติบุคคล หรือนิติบุคคลใดๆ หากมีรายรับจากการขายสินค้าหรือให้บริการเกินกว่า 1.8 ล้านบาทต่อปี มีหน้าที่ต้องยื่นคำขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มเพื่อเป็นผู้ประกอบการจดทะเบียน โดยคำนวณภาษีที่ต้องเสียจากภาษีขายหักด้วยภาษีซื้อในแต่ละเดือนภาษี

1.1.4 ภาษีธุรกิจเฉพาะ (Specific Business Tax: SBT) หมายถึง การจัดเก็บจากการประกอบกิจการเฉพาะอย่างแทนภาษีการค้าที่ถูกยกเลิก ภาษีธุรกิจเฉพาะเริ่มใช้บังคับใน พ.ศ. 2535 พร้อมกันกับภาษีมูลค่าเพิ่ม

1.1.5 อากรแสตมป์ (Stamp Duty) หมายถึง อากรซึ่งเก็บจากการกระทำตราสารบางประเภทซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ การกระทำตราสาร หมายถึง การลงลายมือชื่อตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

1.2 ภาษีที่จัดเก็บโดยส่วนท้องถิ่น เป็นภาษีที่ให้อำนาจแก่ราชการส่วนท้องถิ่นเป็นผู้จัดเก็บ ได้แก่ ภาษีป้าย ภาษีโรงเรือนและที่ดิน และภาษีบำรุงท้องที่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 ภาษีป้าย (Signboard Tax) หมายถึง ป้ายที่แสดงชื่อ ยี่ห้อหรือเครื่องหมาย ที่ใช้ในการประกอบการค้าหรือประกอบกิจการอื่น เพื่อหารายได้หรือโฆษณาการค้าหรือกิจการอื่นเพื่อหารายได้ ไม่ว่าจะได้แสดงหรือโฆษณาไว้ที่วัตถุใดๆ ด้วยอักษร ภาพ หรือเครื่องหมายที่เขียน แกะสลัก จารึก หรือทำให้ปรากฏด้วยวิธีอื่น

1.2.2 ภาษีโรงเรือนและที่ดิน (House and Building Tax) หมายถึง ทรัพย์สินที่ต้องเสียภาษี ได้แก่ อาคาร โรงเรือน สิ่งปลูกสร้างต่างๆ กับที่ดินต่อเนื่องซึ่งใช้ปลูกสร้างอาคาร โรงเรือน สิ่งปลูกสร้างนั้นๆ รวมถึงบริเวณที่ต่อเนื่องกันซึ่งตามปกติใช้ประโยชน์ไปด้วยกันกับอาคาร โรงเรือน สิ่งปลูกสร้างนั้นๆ ซึ่งเจ้าของกรรมสิทธิ์ได้นำทรัพย์สินดังกล่าวออกหาผลประโยชน์ตอบแทนนอกเหนือจากการอยู่อาศัยของตนเองโดยปกติหรือให้ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าจะมีค่าตอบแทนหรือไม่ก็ตาม

1.2.3 ภาษีบำรุงท้องที่ (Local Development Tax) หมายถึง ภาษีที่จัดเก็บจากเจ้าของที่ดินตามราคาปานกลางที่ดิน และตามบัญชีอัตราภาษีบำรุงท้องที่ โดยที่ดินที่ต้องเสียภาษีบำรุงท้องที่ ได้แก่ ที่ดินเป็นของบุคคลหรือคณะบุคคล ไม่ว่าจะส่วนบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลซึ่งมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน หรือ

สิทธิครอบครองอยู่ในที่ดินที่ไม่เป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน ที่ดินที่ต้องเสียภาษีบำรุงท้องที่ ได้แก่ พื้นที่ดิน และพื้นที่ที่เป็นภูเขาหรือที่มีน้ำด้วย โดยไม่เป็นที่ดินที่เจ้าของที่ดินได้รับการยกเว้นภาษีหรืออยู่ในเกณฑ์ลดหย่อน

2. ภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

สำหรับสหกรณ์เป็นองค์การที่ดำเนินธุรกิจหรือกิจกรรมต่าง ๆ โดยสหกรณ์จึงได้รับการยกเว้นภาษีในหลายๆ อย่างจากภาครัฐ เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ ส่วนอีกทางหนึ่งสหกรณ์ต้องมีหน้าที่เสียภาษี สำหรับสหกรณ์ในฐานะที่เป็นนิติบุคคลนั้นที่จะต้องเสียภาษี โดยมีภาษีอากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ดังนี้ (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดลำปาง, 2557)

2.1 ภาษีเงินได้นิติบุคคล สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ ไม่ใช่นิติบุคคลตามประมวลรัษฎากร จึงไม่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคล

2.2 ภาษีมูลค่าเพิ่ม สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อจำหน่ายสินค้าหรือให้บริการต่างๆ หากสินค้าหรือบริการนั้นไม่ได้รับการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม และสหกรณ์มีรายรับเกินกว่า 1.8 ล้านบาทต่อปี (รอบระยะเวลาบัญชี) จะต้องจดทะเบียนเป็นผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มการออกไปกำกับภาษี การยื่นแบบเสียภาษีหรือการจัดทำรายงานต่างๆ ต้องปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มรายอื่นๆ ดังนั้น สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นมา ควรตรวจสอบดูว่าได้ประกอบการขายสินค้าหรือให้บริการที่อยู่ในข่ายต้องจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มหรือไม่

2.3 ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย ต้องมองในฐานะผู้รับเงินและผู้จ่ายเงิน กรณีที่สหกรณ์เป็นผู้รับเงินและผู้จ่ายเงินได้มีหน้าที่ต้องหักภาษี ณ ที่จ่าย ผู้จ่ายเงินไม่ต้องหักภาษี ณ ที่จ่ายเมื่อจ่ายเงินให้สหกรณ์ เพราะสหกรณ์ไม่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคล ในทางกลับกันหากสหกรณ์เป็นผู้จ่ายเงินและเป็นกรณีต้องหักภาษี ณ ที่จ่าย สหกรณ์ต้องหักภาษี ณ ที่จ่ายพร้อมนำส่งกรมสรรพากร เช่น จ่ายเงินเดือนให้พนักงานของสหกรณ์ เป็นต้น จะอ้างว่าตนเองไม่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้ไม่ได้

2.4 เงินปันผลหรือเงินเฉลี่ยคืน เงินปันผลหรือเงินเฉลี่ยคืนที่สมาชิกสหกรณ์ได้รับ ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาตามพระราชกฤษฎีกา ออกตามความในประมวลรัษฎากร ฉบับที่ 40 สมาชิกสหกรณ์ที่ได้รับเงินปันผลหรือเงินเฉลี่ยคืนจึงไม่ต้องนำไปเสียภาษีเงินได้ เมื่อสหกรณ์จ่ายเงินดังกล่าวให้สมาชิกสหกรณ์ก็ไม่ต้องหักภาษี ณ ที่จ่ายแต่อย่างใด

2.5 ดอกเบี้ยเงินฝากประเภทออมทรัพย์ สมาชิกสหกรณ์ที่มีเงินเหลือใช้และได้นำเงินไปฝากสหกรณ์ประเภทออมทรัพย์ ดอกเบี้ยจากการฝากเงินนั้นได้รับยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาตามมาตรา 42 (8) (ข) แห่งประมวลรัษฎากรเมื่อสหกรณ์จ่ายดอกเบี้ยเงินฝากก็ไม่ต้องหักภาษี ณ ที่จ่ายแต่อย่างใด สำหรับดอกเบี้ยเงินฝากประเภทอื่นๆ ต้องเสียภาษีและหักภาษี ณ ที่จ่ายตามปกติ

2.6 ภาษีธุรกิจเฉพาะดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืม ที่สหกรณ์ออมทรัพย์ได้รับจากสมาชิกหรือจากสหกรณ์ออมทรัพย์อื่นได้รับยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะ นอกจากนี้ ยังยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะให้แก่สหกรณ์บริการซึ่งดำเนินการจัดหาที่อยู่อาศัยให้แก่สมาชิก เฉพาะการขายอสังหาริมทรัพย์ทางการค้าหรือหากำไร โดยมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไข คือ ต้องเป็นสหกรณ์ที่เป็นสมาชิกของโครงการพัฒนาคนจนในเมืองของการเคหะ

แห่งชาติ และได้รับเงินกู้ตามโครงการดังกล่าว หรือนำเงินกู้อาจจัดซื้ออสังหาริมทรัพย์ เพื่อขายต่อสมาชิกของสหกรณ์นั้นส่วนกิจการที่สหกรณ์ต้องเสียภาษีธุรกิจเฉพาะ มีดังนี้

2.6.1 สหกรณ์บริการสร้างอาคารชุด จัดสรรและจำหน่ายแก่สมาชิก

2.6.2 สหกรณ์ซื้อที่ดินจากกระทรวงการคลังแล้วขายที่ดินให้สมาชิกที่เป็นเกษตรกร ถือเป็นขายอสังหาริมทรัพย์เป็นทางการค้าหรือหากำไร

2.6.3 สหกรณ์ขายที่ดินที่ได้ถือครองเกินกว่า 5 ปี ถือว่าเป็นการขายที่ดินที่มีไว้เพื่อใช้ในกิจการ

2.6.4 สหกรณ์เก็บเงินจากสมาชิกในหมู่บ้านเพื่อร่วมกันเฉลี่ยค่าใช้จ่ายส่วนกลาง ไม่เข้าลักษณะเป็นนิติบุคคลอาคารชุด

2.6.5 สหกรณ์ขายที่ดินซึ่งยึดจากสมาชิกแทนการชำระหนี้

2.7 ภาษีป้าย สหกรณ์เป็นหน่วยงานต่างหากจากรัฐบาลและไม่ใช้เป็นองค์การของรัฐบาลที่นำรายได้ส่งรัฐจึงไม่เป็นกรณีป้ายที่ได้รับการยกเว้นตามบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510

2.8 ภาษีโรงเรือนและที่ดิน และภาษีบำรุงท้องที่ โดยสหกรณ์ที่เป็นเจ้าของอาคาร โรงเรือนและที่ดิน จำเป็นต้องดำเนินการเสียภาษี

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บภาษี

การจัดเก็บภาษีมียุทธศาสตร์หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการทำหน้าที่จัดเก็บภาษี ซึ่งประกอบไปด้วย

3.1 กระทรวงการคลัง โดยมีหน่วยงานดังนี้ คือ

3.1.1 กรมสรรพากร มีหน้าที่ จัดเก็บภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร ได้แก่ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ อากรแสตมป์

3.1.2 กรมสรรพสามิต มีหน้าที่ จัดเก็บภาษีตามพระราชบัญญัติภาษีสรรพสามิต พ.ศ. 2527 ได้แก่ ภาษีสรรพสามิต ภาษีสรรพสามิต ภาษีสรรพสามิต ภาษีสรรพสามิต ภาษีสรรพสามิต ภาษีสรรพสามิต ภาษีสรรพสามิต ภาษีสรรพสามิต ภาษีสรรพสามิต ภาษีสรรพสามิต

3.1.3 กรมศุลกากร มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดเก็บภาษีศุลกากรทั้งขาเข้า-ขาออก และค่าธรรมเนียมต่างๆ รวมทั้งเก็บภาษีแทนกรมสรรพากร กรมสรรพสามิต และกระทรวงมหาดไทย เพื่อเป็นรายได้แผ่นดิน โดยจัดเก็บอากรตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 นอกจากนี้ ยังมีภารกิจหลักในการส่งเสริมการส่งออก โดยมาตรการทางภาษีอากร และการให้บริการแก่ผู้นำเข้าและส่งออก เพื่อสนองนโยบายรัฐบาลในการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ให้สามารถส่งสินค้าไปจำหน่ายในตลาดต่างประเทศได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

3.2 กระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่จัดเก็บภาษีท้องถิ่น ได้แก่ ภาษีบำรุงท้องที่ เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วยังมีหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บภาษีอากร เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ

กิจกรรม 13.1.3

1. จงอธิบายประเภทของภาษีตามกฎหมายประมวลรัษฎากร มาพอเข้าใจ
2. ภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ประกอบด้วยภาษีอะไรบ้าง จงอธิบายมาพอเข้าใจ

(โปรดทำกิจกรรม 13.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.1 เรื่องที่ 13.1.3)

แผนการสอนตอนที่ 13.2

ภาษีตามประมวลรัษฎากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 13.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 13.2.1 ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา
- 13.2.2 ภาษีเงินได้นิติบุคคล
- 13.2.3 ภาษีมูลค่าเพิ่ม
- 13.2.4 ภาษีธุรกิจเฉพาะ
- 13.2.5 อากรแสดมปี

แนวคิด

1. ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาเป็นภาษีที่จัดเก็บจากบุคคลทั่วไป หรือเจ้าของกิจการหรือธุรกิจตามที่มีตัวเองเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียวจะเข้าข่ายอยู่ในหลักเกณฑ์ที่ต้องเสียภาษีประเภทนี้ โดยปกติจัดเก็บเป็นรายปีในรายได้ที่เกิดขึ้นในปีใด ๆ ผู้ที่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ประกอบด้วย บุคคลธรรมดา ผู้ถึงแก่ความตายระหว่างปีภาษี กองมรดกที่ยังไม่ได้แบ่ง โดยเงินได้พึงประเมินแต่ละประเภทและการหักค่าใช้จ่ายในกฎหมายจึงได้แบ่งลักษณะเงินได้ (พึงประเมิน) ออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามความเหมาะสมเพื่อกำหนดวิธีคำนวณภาษีและการหักค่าใช้จ่ายแต่ละประเภทให้เกิดความเป็นธรรม
2. ภาษีเงินได้นิติบุคคล เป็นภาษีอากรประเภทหนึ่งที่บัญญัติไว้ในประมวลรัษฎากร จัดเก็บจากเงินได้ของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ที่จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและหมายควมรวมถึงนิติบุคคลอื่น ๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย
3. ภาษีมูลค่าเพิ่ม เป็นการเก็บภาษีจากการขายสินค้าหรือการให้บริการในแต่ละขั้นตอนการผลิตและจำหน่ายสินค้าหรือบริการเหล่านั้น ทั้งที่ผลิตภายในประเทศและนำเข้าจากต่างประเทศ
4. ภาษีธุรกิจเฉพาะ เป็นภาษีทางอ้อมที่จัดเก็บจากการบริโภค เริ่มบังคับใช้เมื่อ พ.ศ. 2535 ซึ่งจัดเก็บจากมูลค่าของสินค้าที่ซื้อขายหรือการให้บริการบางประเภทที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นพิเศษแยกต่างหากจากภาษีมูลค่าเพิ่ม โดยมีกรมสรรพากรเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดเก็บ

5. อาการแสดมปี เป็นภาษีอากรตามประมวลรัษฎากรประเภทหนึ่ง ซึ่งมีการจัดเก็บจากการทำตราสารระหว่างกัน 28 ลักษณะ ตามที่กำหนดไว้ในบัญชีอัตราอากรแสดมปี ลักษณะของอากรแสดมปีจะมีการจัดพิมพ์คล้ายกับตราไปรษณียากร (แสดมปีไปรษณีย์) มีลวดลาย รอยปรุของฟันแสดมปี และราคาแสดมปี แต่ต่างกันที่จะไม่มีตราประทับ จะใช้การขีดฆ่าแสดงการใช้แสดมปีดังกล่าว ซึ่งผู้ที่ขีดฆ่าได้ต้องเป็นไปตามกำหนดของประมวลรัษฎากร

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.2.1 “ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา”แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.2.2 “ภาษีเงินได้นิติบุคคล”แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายภาษีเงินได้นิติบุคคลได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.2.3 “ภาษีมูลค่าเพิ่ม”แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายภาษีมูลค่าเพิ่มได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.2.4 “ภาษีธุรกิจเฉพาะ”แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายภาษีธุรกิจเฉพาะได้
5. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.2.5 “อากรแสดมปี”แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายอากรแสดมปีได้

เรื่องที่ 13.2.1

ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาเป็นภาษีประเภทหนึ่งตามประมวลรัษฎากร โดยมีบุคคลธรรมดาเป็นผู้เสียภาษี เมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้นยังมีเงินมาก อัตราภาษีจะยิ่งสูงแบบขั้นบันได ซึ่งในปัจจุบันอัตราภาษีสูงสุดอยู่ที่ 35% โดยมีกรมสรรพากรเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดเก็บภาษีชนิดนี้

1. ความหมายของภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

ดวงพร เพชรคง (2560) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา คือ ภาษีที่จัดเก็บจากบุคคลธรรมดาทั่วไป หรือเจ้าของกิจการหรือธุรกิจอะไรก็ตามที่มีตัวเองเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว จะเข้าข่ายอยู่ในหลักเกณฑ์ที่ต้องเสียภาษีประเภทนี้ โดยปกติจัดเก็บเป็นรายปี รายได้ที่เกิดขึ้นในปีใด ๆ ผู้มีรายได้มีหน้าที่ต้องนำไปแสดงรายการตนเองตามแบบแสดงรายการภาษีที่กำหนดภายในเดือนมกราคม ถึงมีนาคมของปีถัดไป สำหรับผู้มีเงินได้บางกรณีกฎหมายยังกำหนดให้ยื่นแบบฯ เสียภาษีต่อครั้งปี สำหรับรายได้ที่เกิดขึ้นจริงในช่วงครึ่งปีแรก เพื่อเป็นการบรรเทาภาระภาษีที่ต้องชำระและเงินได้บางกรณี กฎหมายกำหนดให้ผู้จ่ายทำหน้าที่หักภาษี ณ ที่จ่ายจากเงินได้ที่จ่ายบางส่วน เพื่อให้มีการทยอยชำระภาษีขณะที่มีเงินได้เกิดขึ้นอีกด้วย โดยปกติจะทำการเรียกเก็บเป็นรายปี โดยรายได้ที่เกิดขึ้นในปีใด ๆ ก็ตาม ผู้มีรายได้ต้องนำไปยื่นแสดงรายการภาษีที่กำหนดในช่วงระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคมของปีถัดไป

กรมสรรพากร (2561) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา (Personal Income Tax: PIT) คือ ภาษีที่จัดเก็บจากบุคคลทั่วไป หรือจากหน่วยภาษีที่มีลักษณะพิเศษ ตามที่กฎหมายกำหนดและมีรายได้เกิดขึ้นตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยปกติจัดเก็บเป็นรายปี รายได้ที่เกิดขึ้นในปีใด ๆ ผู้มีรายได้มีหน้าที่ต้องนำไปแสดงรายการตนเองตามแบบแสดงรายการภาษีที่กำหนดภายในเดือนมกราคมถึงมีนาคมของปีถัดไป สำหรับผู้มีเงินได้บางกรณีกฎหมายยังกำหนดให้ยื่นแบบฯ เสียภาษีต่อครั้งปี สำหรับรายได้ที่เกิดขึ้นจริงในช่วงครึ่งปีแรก เพื่อเป็นการบรรเทาภาระภาษีที่ต้องชำระและเงินได้บางกรณี กฎหมายกำหนดให้ผู้จ่ายทำหน้าที่หักภาษี ณ ที่จ่ายจากเงินได้ที่จ่ายบางส่วน เพื่อให้มีการทยอยชำระภาษีขณะที่มีเงินได้เกิดขึ้นอีกด้วย

2. ผู้ที่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

สำหรับผู้มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ได้แก่ ผู้ที่มีเงินได้เกิดขึ้นระหว่างปีที่ผ่านมาโดยมีสถานะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังนี้

1. บุคคลธรรมดา
2. ห้างหุ้นส่วนสามัญหรือคณะบุคคลที่มีชนิดบุคคล
3. ผู้ถึงแก่ความตายระหว่างปีภาษี

4. กองมรดกที่ยังไม่ได้แบ่ง

5. วิสาหกิจชุมชน ตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เฉพาะที่เป็นห้างหุ้นส่วนสามัญ หรือคณะบุคคลที่มีใช้นิติบุคคล

3. เงินได้พึงประเมินแต่ละประเภทและการหักค่าใช้จ่าย

เนื่องจากผู้มีเงินได้ประกอบอาชีพแตกต่างกัน มีความยากง่ายหรือต้นทุนที่แตกต่างกัน เพื่อความเป็นธรรม ในกฎหมายจึงได้แบ่งลักษณะเงินได้ (พึงประเมิน) ออกเป็นกลุ่มๆ ตามความเหมาะสมเพื่อกำหนดวิธีคำนวณภาษีและการหักค่าใช้จ่ายแต่ละประเภทให้เกิดความเป็นธรรมมากที่สุด ดังนี้

3.1 เงินได้พึงประเมินประเภทที่ 1 ได้แก่ เงินได้เนื่องจากการจ้างแรงงาน เช่น

- 1) เงินเดือน ค่าจ้าง เบี้ยเลี้ยง โบนัส เบี้ยหวัด บำเหน็จ บำนาญ
- 2) เงินค่าเช่าบ้านที่ได้รับจากนายจ้าง
- 3) เงินที่คำนวณได้จากมูลค่าของการได้อยู่บ้าน ซึ่งนายจ้างให้อยู่โดยไม่เสียค่าเช่า
- 4) เงินที่นายจ้างจ่ายชำระหนี้ใดๆ ซึ่งลูกจ้างมีหน้าที่ต้องชำระ
- 5) เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์ใดๆ บรรดาที่ได้เนื่องจากการจ้างแรงงาน เช่น มูลค่าของ

การได้รับประทานอาหาร เป็นต้น

3.2 เงินได้พึงประเมินประเภทที่ 2 ได้แก่ เงินได้เนื่องจากหน้าที่หรือตำแหน่งงานที่ทำ หรือจากการรับทำงานให้ เช่น

- 1) ค่าธรรมเนียม ค่านายหน้า ค่าส่วนลด
- 2) เงินอุดหนุนในงานที่ทำ เบี้ยประชุม บำเหน็จ โบนัส
- 3) เงินค่าเช่าบ้านที่ได้รับเนื่องจากหน้าที่หรือตำแหน่งงานที่ทำ หรือจากการรับทำงานให้
- 4) เงินที่คำนวณได้จากมูลค่าของการได้อยู่บ้าน ที่ผู้จ่ายเงินได้ให้อยู่โดยไม่เสียค่าเช่า
- 5) เงินที่ผู้จ่ายเงินได้จ่ายชำระหนี้ใดๆ ซึ่งผู้มีเงินได้มีหน้าที่ต้องชำระ
- 6) เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์ใดๆ บรรดาที่ได้เนื่องจากหน้าที่หรือตำแหน่งงานที่ทำหรือ

จากการรับทำงานให้ นั้น ไม่ว่าหน้าที่หรือตำแหน่งงาน หรืองานที่รับทำให้นั้นจะเป็นการประจำหรือชั่วคราว คณะรัฐมนตรีได้มีการปรับปรุงการหักค่าใช้จ่ายของเงินเดือน ค่าจ้าง ค่านายหน้า ฯลฯ อันเป็นเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 (1) และ (2) แห่งประมวลรัษฎากร จากเดิมให้หักค่าใช้จ่ายเป็นการเหมาได้ร้อยละ 40 ของเงินได้แต่ไม่เกิน 60,000 บาท เป็นร้อยละ 50 ของเงินได้แต่ไม่เกิน 100,000 บาท

3.3 เงินได้พึงประเมินประเภทที่ 3 ได้แก่ ค่าแห่งกิวติวัลส์ ค่าแห่งลิขสิทธิ์หรือสิทธิอย่างอื่น เงินปี หรือเงินได้ที่มีลักษณะ เป็นเงินรายปีอันได้มาจากพันธกรรม นิติกรรมอย่างอื่น หรือคำพิพากษาของศาล ในการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาตามกฎหมายยอมให้หักค่าใช้จ่ายได้เฉพาะเงินได้ที่เป็นค่าแห่งลิขสิทธิ์ และมีการปรับปรุงการหักค่าใช้จ่ายของเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40(3) แห่งประมวลรัษฎากรจากเดิมให้หักได้เฉพาะค่าแห่งลิขสิทธิ์ โดยให้หักค่าใช้จ่ายเป็นการเหมาได้ร้อยละ 40 ของค่าแห่งลิขสิทธิ์ แต่ไม่เกิน 60,000 บาท ขยายเพิ่มให้ค่าแห่งกิวติวัลส์ ค่าแห่งลิขสิทธิ์ หรือสิทธิอย่างอื่น สามารถหักค่าใช้จ่ายเป็นการเหมาได้ร้อยละ 50 ของเงินได้ดังกล่าวแต่ไม่เกิน 100,000 บาท หรือหักค่าใช้จ่ายตามความจำเป็นและสมควรได้

3.4 เงินได้พึงประเมินประเภทที่ 4 ได้แก่ ดอกเบี้ย เงินปันผล เงินส่วนแบ่งกำไร เงินลดทุน เงินเพิ่มทุน ผลประโยชน์ที่ได้จากการโอนหุ้น ฯลฯ เป็นต้น

1) ดอกเบี้ยพันธบัตร ดอกเบี้ยเงินฝาก ดอกเบี้ยหุ้นกู้ ดอกเบี้ยตัวเงิน ดอกเบี้ยเงินกู้ยืม ไม่ว่าจะมีส่วนประกันหรือไม่ ดอกเบี้ยเงินกู้ยืมที่อยู่ในบังคับต้องถูกหักภาษีไว้ ณ ที่จ่ายตามกฎหมายว่าด้วยภาษีเงินได้ปิโตรเลียมเฉพาะส่วนที่เหลือจากถูกหักภาษีไว้ ณ ที่จ่ายตามกฎหมายดังกล่าว หรือผลต่างระหว่างราคาไถ่ถอนกับราคาจำหน่ายตัวเงินหรือตราสารแสดงสิทธิในหนี้ที่บริษัท หรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล หรือนิติบุคคลอื่น เป็นผู้ออกและจำหน่ายครั้งแรกในราคาต่ำกว่าราคาไถ่ถอน รวมทั้งเงินได้ที่มีลักษณะทำนองเดียวกันกับดอกเบี้ยผลประโยชน์หรือค่าตอบแทนอื่นๆ ที่ได้จากการให้กู้ยืมหรือจากสิทธิเรียกร้องในหนี้ทุกชนิดไม่ว่าจะมีหลักประกันหรือไม่ก็ตาม

2) เงินปันผล เงินส่วนแบ่งของกำไร หรือประโยชน์อื่นใดที่ได้จากบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล กองทุนรวม หรือสถาบันการเงินที่มีกฎหมายไทยให้จัดตั้งขึ้นโดยเฉพาะสำหรับให้กู้ยืมเงิน ฯลฯ

3) เงินโบนัสที่จ่ายแก่ผู้ถือหุ้น หรือผู้เป็นหุ้นส่วนในบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล

4) เงินลดทุนของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลเฉพาะส่วนที่จ่ายไม่เกินกว่ากำไรและเงินที่กันไว้รวมกัน

5) เงินเพิ่มทุนของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลซึ่งตั้งจากกำไรที่ได้มาหรือรับช่วงกันไว้รวมกัน

6) ผลประโยชน์ที่ได้จากการที่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลควบเข้ากันหรือรับช่วงกันหรือเลิกกัน ซึ่งตราความเป็นเงินได้เกินกว่าเงินทุน

7) ผลประโยชน์ที่ได้จากการโอนการเป็นหุ้นส่วนหรือโอนหุ้น หุ้นกู้ พันธบัตร หรือตัวเงินหรือตราสารแสดงสิทธิในหนี้ ที่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล หรือนิติบุคคลอื่นเป็นผู้ออก ทั้งนี้เฉพาะซึ่งตราความเป็นเงินได้เกินกว่าที่ลงทุนเงินได้ประเภทที่ 4 ในการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา กฎหมายไม่ยอมให้หัก ค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น แต่หลายๆ กรณี กฎหมายให้สิทธิที่จะเลือกเสียภาษีโดยวิธีหักภาษี ณ ที่จ่าย แทนการนำไปรวมคำนวณกับเงินได้อื่นตามหลักทั่วไป ซึ่งจะทำให้ผู้มีเงินได้ที่ต้องเสียภาษีตามบัญชีอัตราภาษี ในอัตราที่สูงกว่าอัตราภาษี หัก ณ ที่จ่าย สามารถประหยัดภาษีได้

3.5 เงินได้พึงประเมินประเภทที่ 5 เงินได้จากการให้เช่าทรัพย์สิน เงินหรือประโยชน์อย่างอื่นที่ได้เนื่องจากการให้เช่าทรัพย์สิน การผิดสัญญาเช่าซื้อทรัพย์สิน การผิดสัญญาซื้อขายเงินผ่อนซึ่งผู้ขายได้รับคืนทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นโดยไม่ต้องคืนเงินหรือประโยชน์ที่ได้รับไว้แล้ว โดยในการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา กฎหมายให้หักค่าใช้จ่ายได้ ดังนี้ คือ

1) การให้เช่าทรัพย์สิน ผู้มีเงินได้มีสิทธิเลือกหักค่าใช้จ่ายวิธีใดวิธีหนึ่งดังนี้

(1) หักตามความจำเป็นและสมควรหรือ

(2) หักเป็นการเหมาในอัตราที่กำหนด

กรณีผู้ให้เช่าทรัพย์สิน เรียกเก็บเงินกินเปล่า เงินแป๊ะเจี๊ยะ เงินค่าปลูกสร้าง หรือเงินค่าซ่อมแซม อีกส่วนหนึ่งนอกเหนือจากค่าเช่า หรือได้รับประโยชน์อื่น เช่น ได้กรรมสิทธิ์ในอาคารหรือโรงเรือนที่ผู้เช่าทำการก่อสร้างลงบนที่ดินของผู้ให้เช่าแล้วยกให้ เงินหรือกรรมสิทธิ์ในอาคารหรือโรงเรือนเป็นเงินได้พึงประเมินเนื่องจากการให้เช่าทรัพย์สินของผู้ให้เช่า

กรณีที่เจ้าของที่ดินทำสัญญาให้ผู้อื่นทำการปลูกสร้างอาคารหรือโรงเรือนที่ดินของตน โดยผู้ปลูกสร้างยกกรรมสิทธิ์ในอาคารหรือโรงเรือนที่ปลูกสร้างนั้นให้แก่เจ้าของที่ดินเมื่อสร้างเสร็จ และเจ้าของที่ดินตกลงให้ผู้ปลูกสร้างเช่าหรือให้เช่าช่วงอาคารหรือโรงเรือน หรือตกลงให้ผู้สร้างจัดหาผู้เช่าอาคารหรือโรงเรือนนั้นโดยตรงจากเจ้าของที่ดินเป็นการตอบแทนภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้คำนวณค่าเช่าอาคารหรือโรงเรือนนั้น เป็นเงินได้พึงประเมินของเจ้าของที่ดินตามจำนวนปีแห่งอายุการเช่าในอัตราร้อยละของมูลค่าอาคาร หรือ โรงเรือนในวันที่ได้รับกรรมสิทธิ์

2) การผิดสัญญาเช่าซื้อทรัพย์สิน กฎหมายยอมให้หักค่าใช้จ่ายเป็นการเหมาได้ร้อยละ 20 วิธีเดียว

3) การผิดสัญญาซื้อขายเงินผ่อน ซึ่งผู้ขายได้รับคืนทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นโดยไม่ต้องคืนเงินหรือประโยชน์ที่ได้รับไว้แล้ว กฎหมายยอมให้หักค่าใช้จ่ายเป็นการเหมาได้ร้อยละ 20 วิธีเดียว

3.6 เงินได้พึงประเมินประเภทที่ 6 ได้แก่ เงินได้จากวิชาชีพอิสระ คือวิชากฎหมาย การประกอบโรคศิลป์ วิศวกรรม สถาปัตยกรรม การบัญชี ประณีตศิลปกรรม หรือวิชาชีพอื่นซึ่งจะได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดชนิดไว้ในการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา กฎหมายยอมให้เลือกหัก ค่าใช้จ่ายวิธีใดวิธีหนึ่ง ดังนี้

- ให้หักตามความจำเป็นและสมควร หรือ
- ให้หักเป็นการเหมาดังต่อไปนี้
- เงินได้จากการประกอบวิชาชีพอิสระ การประกอบโรคศิลป์ ให้หักค่าใช้จ่ายร้อยละ 60
- เงินได้จากการประกอบวิชาชีพอิสระนอกจาก 1) หักค่าใช้จ่ายได้ร้อยละ 30

3.7 เงินได้พึงประเมินประเภทที่ 7 ได้แก่ เงินได้จากการรับเหมาที่ผู้รับเหมาต้องลงทุนด้วยการจัดหาสัมภาระ ในส่วนสำคัญนอกจากเครื่องมือในการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา กฎหมายยอมให้หักค่าใช้จ่ายวิธีใดวิธีหนึ่ง ดังนี้

- หักตามความจำเป็นและสมควร หรือ
- หักเป็นการเหมาในอัตราร้อยละ 70

3.8 เงินได้พึงประเมินประเภทที่ 8 ได้แก่ เงินได้จากการธุรกิจ การพาณิชย์ การเกษตร การอุตสาหกรรม การขนส่ง การขายอสังหาริมทรัพย์ หรือการอื่นนอกจากที่ระบุไว้ในประเภทที่ 1 ถึงประเภทที่ 7 แล้วในการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา กฎหมายยอมให้เลือกหัก ค่าใช้จ่ายวิธีใดวิธีหนึ่ง ดังนี้

- หักตามความจำเป็นและสมควร หรือ
- หักเป็นการเหมาในอัตราร้อยละตามที่กฎหมายกำหนด

4. การหักลดหย่อนภาษี

การหักลดหย่อน หมายถึง รายการต่าง ๆ ที่กฎหมายได้กำหนดให้หักได้เพิ่มขึ้นหลังจากได้หักค่าใช้จ่ายแล้ว เพื่อเป็นการบรรเทาภาระภาษีให้แก่ผู้เสียภาษีก่อนนำเงินได้ที่เหลือซึ่งเรียกว่าเงินได้สุทธิไปคำนวณภาษีตามบัญชีอัตรารายได้บุคคลธรรมดาซึ่งได้มีการปรับปรุงการหักค่าลดหย่อนแล้วตามกฎหมายใหม่เรื่องการปรับปรุงโครงสร้างภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ซึ่งจะเริ่มใช้ตั้งแต่ปีภาษี 2560 นี้เป็นต้นไป รายการหักลดหย่อนกรณีต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

การหักลดหย่อนบุคคลธรรมดา

- 1) ค่าลดหย่อนสำหรับผู้มีเงินได้ 60,000 บาท (ไม่ว่าจะอยู่ในประเทศไทยถึง 180 วัน หรือ ไม่ก็ตาม)
- 2) ค่าลดหย่อนสำหรับคู่สมรสของผู้มีเงินได้ 60,000 บาท
- 3) ค่าลดหย่อนบุตรจากเดิมคนละ 30,000 โดยไม่จำกัดจำนวนบุตร และยกเลิกค่าลดหย่อน การศึกษาบุตร (จากเดิมที่ให้หักลดหย่อน 2,000 บาท/คน)
- 4) ค่าอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาของผู้มีเงินได้ สามารถหักลดหย่อนได้คนละ 30,000 บาท และหักลดหย่อนบิดามารดาของคู่สมรสที่ไม่มีเงินได้อีกคนละ 30,000 บาท โดยบิดามารดาต้องมีอายุ 60 ปีขึ้นไปมีรายได้ในปีภาษีที่ขอหักลดหย่อนไม่เกิน 30,000 บาทต่อปี อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของผู้มีเงิน ได้และบิดามารดาของผู้มีเงินได้หรือคู่สมรสจะต้องออกหนังสือรับรองว่าบุตรคนใดคนหนึ่งเป็นผู้อุปการะ เลี้ยงดูเพียงคนเดียว (บุตรบุญธรรมไม่มีสิทธิหักลดหย่อน)
- 5) ค่าอุปการะเลี้ยงดูคนพิการหรือคนทุพพลภาพ สามารถนำมาหักลดหย่อนได้คนละ 60,000 บาท โดยคนพิการหรือคนทุพพลภาพนั้นต้องไม่มีเงินได้พึงประเมินในปีภาษีที่ใช้สิทธิหักลดหย่อนเกิน 30,000 บาท และเงินได้ดังกล่าวต้องไม่ใช่เงินได้ที่ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้
- 6) ค่าเบี้ยประกันสุขภาพบิดามารดาของผู้มีเงินได้และคู่สมรส สามารถหักลดหย่อนได้ตาม ที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 15,000 บาท บิดามารดาต้องไม่มีเงินได้พึงประเมินในปีภาษีที่ขอหักลดหย่อนเกิน 30,000 บาทขึ้นไป
- 7) ค่าเบี้ยประกันชีวิต
- 8) เงินสะสมที่จ่ายเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ สามารถหักลดหย่อนได้ตามที่จ่ายจริง แต่ไม่ เกิน 10,000 บาท (ส่วนที่เกิน 10,000 บาท แต่ไม่เกิน 490,000 บาท ซึ่งไม่เกินร้อยละ 15 ของค่าจ้างให้ หักจากเงินได้)
- 9) เงินสะสมที่จ่ายเข้ากองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการหรือกองทุนสงเคราะห์ ตามกฎหมาย ว่าด้วยโรงเรียนเอกชน สมาชิกที่จ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนสามารถนำไปหักลดหย่อนได้ตามที่จ่ายจริงแต่ ไม่เกิน 500,000 บาท (ให้นำไปหักจากเงินได้)
- 10) ค่าซื้อหน่วยลงทุนในกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ (RMF) สามารถหักลดหย่อนได้ตาม ที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินร้อยละ 15 ของเงินได้พึงประเมินที่ได้รับซึ่งต้องเสียภาษีเงินได้ในปีภาษีนั้น (และเมื่อ รวมกับเบี้ยประกันชีวิตแบบบำนาญ + เงินสะสมเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ + เงินสะสมเข้ากองทุนบำเหน็จ บำนาญข้าราชการ + เงินสะสมเข้ากองทุนสงเคราะห์ตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชน + เงินสะสมเข้า กองทุนการออมแห่งชาติแล้ว ต้องไม่เกิน 500,000 บาท)
- 11) ค่าซื้อหน่วยลงทุนในกองทุนรวมหุ้นระยะยาว (LTF) ตามกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์ ระหว่างวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2559 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2562 ไม่เกินร้อยละ 15 ของเงินได้พึงประเมินที่ได้รับซึ่งต้องเสียภาษีเงินได้ในปีนั้น แต่ไม่เกิน 500,000 บาท และต้องถือ หน่วยลงทุนในกองทุนรวมระยะยาวต่อเนื่องกันไม่น้อยกว่า 7 ปีปฏิทิน แต่ไม่รวมถึงกรณีผู้มีเงินได้ไถ่ถอน หน่วยลงทุนรวมหุ้นระยะยาว เพราะทุพพลภาพหรือตาย

12) ค่าดอกเบี้ยเงินกู้ยืมเพื่อที่อยู่อาศัย ให้ได้รับลดหย่อนและยกเว้นได้ตามที่จ่ายจริง แต่รวมกันไม่เกิน 100,000 บาท

13) เงินสมทบกองทุนประกันสังคม หักลดหย่อนได้ตามที่จ่ายจริง ตามกฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม

14) เงินสะสมที่สมาชิกจ่ายเข้ากองทุนการออมแห่งชาติ ตามกฎหมายว่าด้วยกองทุนการออมแห่งชาติ สามารถนำไปหักลดหย่อนได้ตามจำนวนที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 500,000 บาท (และเมื่อรวมกับเบี้ยประกันชีวิตแบบบำนาญ + เงินสะสมเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ + เงินสะสมเข้ากองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ + เงินสะสมเข้ากองทุนสงเคราะห์ตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชน + เงินที่ซื้อหน่วยลงทุนในกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพแล้วต้องไม่เกิน 500,000 บาท)

15) ค่าใช้จ่ายอื่นตามนโยบายที่รัฐบาลกำหนด เช่น ค่าเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ ค่าซื้อสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

16) เงินบริจาค เป็นรายการลดหย่อนสุดท้ายก่อนนำเงินได้ไปคำนวณภาษีตามอัตราที่กำหนด โดยสามารถหักเงินบริจาคได้ไม่เกินร้อยละ 10 ของเงินได้หลังหักค่าใช้จ่ายและค่าลดหย่อน (หักลดหย่อนได้เฉพาะที่บริจาคเป็นเงินเท่านั้น) ได้แก่ การบริจาคเงินให้แก่วัดวาอาราม สมาคมชาดไทย สถานพยาบาล และสถานศึกษาของทางราชการ หรือองค์การของรัฐบาล สถานศึกษาเอกชน สถานสาธารณกุศล และกองทุนสวัสดิการภายในส่วนราชการ (ต้องเป็นองค์การสถานสาธารณกุศลตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา)

5. การยื่นแบบแสดงรายการภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

โดยแบบแสดงรายการที่ใช้ในการขอยื่นแบบเสียภาษีมียังดังต่อไปนี้

ตารางที่ 13.1 แบบแสดงรายการการขอยื่นแบบเสียภาษี

ชื่อแบบ	ยื่นในกรณี	กำหนดการขอยื่นแบบ
ภ.ง.ด.90	มีเงินได้พึงประเมินทุกประเภท	มกราคม - มีนาคม ของปีภาษีถัดไป
ภ.ง.ด.91	มีเฉพาะเงินได้พึงประเมินประเภทที่ 1 ม.40 (1) ประเภทเดียว	มกราคม - มีนาคม ของปีภาษีถัดไป
ภ.ง.ด.93	มีเงินได้ขอชำระภาษีล่วงหน้า	ก่อนถึงกำหนดเวลาการยื่นแบบตามปกติ
ภ.ง.ด.94	ยื่นครึ่งปีสำหรับผู้มีเงินได้พึงประเมินเฉพาะประเภทที่ 5, 6, 7 และ 8	กรกฎาคม - กันยายน ของปีภาษีนั้น

โดยการยื่นแบบแสดงรายการภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา นั้นมี 2 ระยะ คือ

5.1 ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาครึ่งปี เป็นการยื่นแบบแสดงรายการเงินได้เฉพาะเงินได้พึงประเมินประเภทที่ 5, 6, 7 หรือ 8 ที่ได้รับตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายนไม่ว่าจะมีเงินได้ประเภทอื่นรวมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ตาม โดยยื่นภายในเดือนกันยายนของปีภาษีนั้น และภาษีที่เสียนี้นำไปเป็นเครดิตหักออกจากรายปีได้

5.2 ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาสิ้นปี เป็นการยื่นแบบแสดงรายการเงินได้พึงประเมินที่ได้รับแล้วในระหว่างปีภาษี โดยยื่นภายในเดือนมีนาคมของปีถัดไป

6. อัตราภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

ตารางที่ 13.2 แสดงอัตราภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

อัตราภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา	
เงินได้สุทธิต่อปี	อัตราภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา
0 - 150,000 บาท	ได้รับการยกเว้น
150,001 - 300,000 บาท	5%
300,001 - 500,000 บาท	10%
500,001 - 750,000 บาท	15%
750,001 - 1,000,000 บาท	20%
1,000,001 - 2,000,000 บาท	25%
2,000,001 - 5,000,000 บาท	30%
5,000,001 บาทขึ้นไป	35%

ที่มา: กรมสรรพากร (2561) มีผลบังคับใช้ในปีภาษี 2560 (ยื่นแบบ ปี 2561)

7. การชำระภาษี

การชำระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา นอกจากผู้เสียภาษีจะชำระภาษีโดยการถูกหักภาษี ณ ที่จ่ายแล้วถ้าในการยื่นแบบแสดงรายการและคำนวณภาษีตามแบบแสดงรายการที่ยื่นนั้น มีภาษีที่ต้องชำระ หรือต้องชำระเพิ่มเติมอีกก็ให้ชำระหรือชำระเพิ่มเติมต่อเจ้าหน้าที่สรรพากรพร้อมกับการยื่นแบบนั้น โดยเจ้าหน้าที่ผู้รับชำระจะออกหลักฐานใบเสร็จแสดงการรับเงินภาษีและถือเป็นหลักฐานแสดงการยื่นแบบฯให้กับผู้ยื่นแบบแสดงรายการทุกราย โดยการชำระภาษีเลือกวิธีการชำระได้ดังนี้

7.1 ชำระด้วยเงินสด

7.2 ชำระด้วยบัตรอิเล็กทรอนิกส์ (โดยผู้ถือบัตรอิเล็กทรอนิกส์เป็นผู้ชำระค่าธรรมเนียม) สามารถชำระภาษีได้ ณ สำนักงานสรรพากรพื้นที่สาขา

7.3 ชำระด้วยเช็คหรือตราพด

7.4 ชำระด้วยธนาคติ

กรณีสำหรับสหกรณ์เมื่อจ่ายเงินได้พึงประเมินให้แก่ผู้รับซึ่งมีหน้าที่เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา สหกรณ์มีหน้าที่หักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย และนำส่งกรมสรรพากร จึงต้องมีเลขประจำตัวผู้เสียภาษีในฐานะเป็นผู้จ่ายเงินได้ซึ่งมีหน้าที่หักภาษี ณ ที่จ่าย แต่ไม่มีหน้าที่ต้องเสียภาษีเงินได้ และต้องยื่นคำร้องขอมีเลขประจำตัวผู้เสียภาษี (ล.ป.10) โดยใช้แบบ ล.ป.10.4 ณ ที่สำนักงานสรรพากรพื้นที่ หรือสำนักงานสรรพากรพื้นที่สาขาในท้องที่นั้นๆ ภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล

8. บทกำหนดโทษ

8.1 กรณีไม่ชำระภาษีภายในกำหนดเวลา จะต้องเสียเงินเพิ่มร้อยละ 1.5 ต่อเดือน หรือเศษของเดือนของเงินภาษีที่ต้องชำระนั้น นับแต่วันพ้นกำหนดเวลาการยื่นรายการจนถึงวันชำระภาษี เว้นแต่กรณีที่ได้รับอนุมัติจากอธิบดีกรมสรรพากร ให้ขยายกำหนดเวลาชำระภาษีได้ เงินเพิ่มเสียร้อยละ 0.75

8.2 กรณีเจ้าพนักงานตรวจสอบออกหมายเรียก และปรากฏว่ามีได้ยื่นแบบแสดงรายการไว้หรือยื่นแบบแสดงรายการไว้ แต่ชำระภาษีขาดหรือต่ำไป นอกจากจะต้องรับผิดชอบชำระเงินเพิ่มตามข้อ 1 แล้ว ยังจะต้องรับผิดชอบเสียเบี้ยปรับอีก 1 เท่า หรือ 2 เท่าของเงินภาษีที่ต้องชำระแล้วแต่กรณี เงินเบี้ยปรับดังกล่าวอาจลดหรืองดได้ตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยอนุวัติรัฐมนตรี

สรุปได้ว่าภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา เป็นภาษีทางตรงซึ่งที่จัดเก็บตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายรัษฎากรจัดเก็บจากเงินได้ทุกประเภท ตามหลักเกณฑ์เงินสด หากเงินได้ประเภทใดที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีนั้นจะต้องบัญญัติไว้โดยกฎหมายว่าเงินได้ประเภทนั้นได้รับการยกเว้น หน่วยงานรัฐบาลที่มีหน้าที่จัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา คือ กรมสรรพากร การจัดเก็บภาษีอากรเป็นการหารายได้ของรัฐบาลเพื่อนำมาใช้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมของรัฐ เช่น ด้านการศึกษา ด้านการสาธารณสุขปโภคต่างๆ และการจัดเก็บภาษียังเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการควบคุมการบริโภคของภาคประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการจัดเก็บภาษีเป็นการช่วยรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ งบประมาณแผ่นดินรายได้หลักมาจากการจัดเก็บภาษี โดยรัฐบาลนำภาษีที่จัดเก็บได้มาจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้กับประชาชน เช่น โรงพยาบาล การคมนาคมขนส่ง สาธารณูปโภคต่างๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่รัฐบาลจำเป็นต้องจัดหาเพื่อให้บริการกับประชาชนในการอำนวยความสะดวก เพื่อคุณภาพในการดำเนินชีวิตที่ดีของประชาชน ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของประชาชนที่จะต้องช่วยกันดูแลรักษาสิ่งก่อสร้างมาจากเงินภาษีของประชาชน ซึ่งก็คือเงินภาษีของประชาชนที่ได้เสียไป

กิจกรรม 13.2.1

1. ผู้ที่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ประกอบด้วยใครบ้าง จงอธิบาย
2. การหักลดหย่อนภาษีคืออะไร และประกอบด้วยอะไรบ้าง จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 13.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.2 เรื่องที่ 13.2.1)

เรื่องที่ 13.2.2

ภาษีเงินได้นิติบุคคล

ภาษีเงินได้นิติบุคคลเป็นภาษีอากรประเภทหนึ่งที่บัญญัติไว้ในประมวลรัษฎากร จัดเก็บจากเงินได้ของบริษัท หรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล

1. ความหมายของภาษีเงินได้นิติบุคคล

ภาษีเงินได้นิติบุคคล (Corporate Income Tax: CIT) หมายถึง ภาษีเงินได้นิติบุคคล เป็นภาษีอากรประเภทหนึ่งที่บัญญัติไว้ในประมวลรัษฎากร จัดเก็บจากเงินได้ของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และหมายความรวมถึงนิติบุคคลอื่นๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย โดยบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคล ได้แก่ บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายต่างประเทศ กิจการซึ่งดำเนินการเป็นทางค้า หรือหากำไร กิจการร่วมค้า (Joint Venture) มูลนิธิหรือสมาคมที่ประกอบกิจการซึ่งมีรายได้ และนิติบุคคลที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติรัฐมนตรีและประกาศในราชกิจจานุเบกษา

หรือในอีกความหมายหนึ่งเป็นเครื่องมือของรัฐประเภทที่จัดเก็บจากผู้ประกอบการที่มีรายได้จากการประกอบกิจการหรือเนื่องจากการประกอบกิจการของบริษัท หรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลในแต่ละรอบระยะเวลาบัญชี มีกำหนดสิบสองเดือนต่อหนึ่งรอบระยะเวลาบัญชี นอกจากนี้ยังมีวิธีการจัดเก็บวิธีอื่นอีก คือ เก็บจากยอดรายรับหรือยอดขายก่อนหักรายจ่ายใดๆ หรือเก็บจากค่าโดยสาร ค่าระวางฯ ของกิจการขนส่งระหว่างประเทศ หรือเก็บจากการจำหน่ายเงินกำไรไปต่างประเทศ เป็นต้น

2. ผู้มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคล

ผู้มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคล ได้แก่ บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ที่จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ และหมายความรวมถึงนิติบุคคลอื่นๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย โดยบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคล มีดังนี้

2.1 บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย ได้แก่

- 1) บริษัท จำกัด
- 2) บริษัทมหาชน จำกัด
- 3) ห้างหุ้นส่วนจำกัด
- 4) ห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียน

2.2 บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งมีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคลในประเทศไทย ก็ต่อเมื่อเข้าเงื่อนไขข้อใดข้อหนึ่งดังต่อไปนี้

- 1) บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลต่างประเทศนั้น เข้ามากระทำการกิจการในประเทศไทย (มาตรา 66 วรรคแรก แห่งประมวลรัษฎากร)
- 2) บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลต่างประเทศนั้น กระทำการกิจการในที่อื่นๆ รวมทั้งในประเทศไทย (มาตรา 66 วรรคสอง แห่งประมวลรัษฎากร)
- 3) บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลต่างประเทศนั้น กระทำการกิจการอื่นๆ รวมทั้งในประเทศไทย และกิจการที่กระทำนั้นเป็นกิจการขนส่งระหว่างประเทศ (มาตรา 67 แห่งประมวลรัษฎากร)
- 4) บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลต่างประเทศนั้น มิได้ประกอบกิจการในประเทศไทย แต่ได้รับเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 (2) (3) (4) (5) หรือ (6) ที่จ่ายจากหรือในประเทศไทย (มาตรา 70)
- 5) บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลต่างประเทศที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคลในประเทศไทย ตามมาตรา 76 วรรคสอง และมาตรา 76 ทวิ แห่งประมวลรัษฎากร ได้จำหน่ายเงินกำไรหรือเงินประเภทอื่นที่กันไว้จากกำไร หรือถือได้ว่าเป็นเงินกำไรออกไปจากประเทศไทย (มาตรา 70 ทวิ แห่งประมวลรัษฎากร)
- 6) บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลต่างประเทศนั้น มิได้เข้ามาทำกิจการในประเทศไทย โดยตรง หากแต่มีลูกจ้างหรือผู้ทำการแทนหรือผู้ทำการติดต่อ ในการประกอบกิจการในประเทศไทย ซึ่งเป็นเหตุให้ได้รับเงินได้หรือผลกำไรในประเทศไทย (มาตรา 76 ทวิ)

2.3 กิจการซึ่งดำเนินการเป็นทางค้า หรือหากำไร โดย

- 1) รัฐบาลต่างประเทศ
- 2) องค์การของรัฐบาลต่างประเทศ
- 3) นิติบุคคลอื่นที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายของต่างประเทศ

2.4 กิจการร่วมค้า (Joint Venture) ได้แก่ กิจการที่ดำเนินการร่วมกันเป็นทางค้าหรือหากำไรระหว่างบุคคลดังต่อไปนี้คือ

- 1) บริษัทกับบริษัท
- 2) บริษัทกับห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล
- 3) ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลกับห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล
- 4) บริษัทและหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลกับบุคคลธรรมดา
- 5) บริษัทและหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลกับคณะบุคคลที่มีใช้นิติบุคคล
- 6) บริษัทและหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลกับห้างหุ้นส่วนสามัญ
- 7) บริษัทและหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลกับนิติบุคคลอื่น

2.5 มูลนิธิหรือสมาคมที่ประกอบกิจการ ซึ่งมีรายได้แต่ไม่รวมถึงมูลนิธิหรือสมาคมที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดให้เป็นองค์การหรือสถานสาธารณกุศล

2.6 นิติบุคคลที่อธิบดีกำหนด โดยอนุมัติรัฐมนตรีและประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้เป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลตามประมวลระฎการ

3. นิติบุคคลที่ไม่ต้องเสียภาษีเงินได้

นิติบุคคลอื่นๆ นอกจากที่กล่าวในข้างต้น และเฉพาะที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย เช่น กระทรวง ทบวง กรม องค์การของรัฐบาลหรือสหกรณ์ ไม่มีหน้าที่ต้องเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ยังมีนิติบุคคลอีกบางประเภทที่เข้าลักษณะต้องเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลตามประมวลระฎการ แต่ได้รับการยกเว้นตามบทบัญญัติของกฎหมายต่างๆ ได้แก่

- 1) บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลตามข้อผูกพันที่ประเทศไทยมีอยู่ตามสัญญาว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจ หรือทางเทคนิคระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลต่างประเทศ
- 2) บริษัทจำกัดที่ได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้ตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุน
- 3) บริษัทจำกัดและนิติบุคคลที่มีสภาพเช่นเดียวกับบริษัทจำกัดซึ่งตั้งขึ้นตามกฎหมายไทยหรือกฎหมายต่างประเทศได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลตามพระราชบัญญัติภาษีเงินได้ปิโตรเลียม
- 4) บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่อยู่ในประเทศที่มีอนุสัญญาว่าด้วยการเว้นการเก็บภาษีซ้อนกับประเทศไทย ตามเงื่อนไขที่กำหนดในอนุสัญญา

4. อัตราภาษีเงินได้นิติบุคคล

อัตราภาษีเงินได้นิติบุคคล		
ช่วงกำไรสุทธิ (บาท)	SME	NON SME
ไม่เกิน 300,000	0%	20%
300,001-3,000,000	15%	20%
ตั้งแต่ 3,000,000 ขึ้นไป	20%	20%

ที่มา: ข้อมูลจาก www.rd.go.th (ประจำปี 2561)

5. การยื่นภาษีเงินได้นิติบุคคล

สำหรับภาษีเงินได้นิติบุคคล จะมีการยื่นแบบเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลปีละ 2 ครั้งใน 1 รอบระยะเวลาบัญชี โดย ภ.ง.ด. 51 สำหรับการเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลกลางปี โดยจะต้องยื่นแบบแสดงรายการพร้อมชำระภาษีตามแบบ ภ.ง.ด. 51 ภายใน 2 เดือนนับจากวันสุดท้ายของทุก 6 เดือนแรกของรอบระยะเวลาบัญชี โดยการเสียภาษีกลางปีก็เพื่อประโยชน์ดังนี้

5.1 เพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดความเป็นธรรมในการจัดเก็บภาษีเงินได้นิติบุคคลกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

5.2 เพื่อเป็นการบรรเทาภาระภาษีเงินได้นิติบุคคลที่ต้องจ่ายปีละครั้งลงครึ่งหนึ่ง

5.3 เพื่อส่งเสริมความสมัครใจในการเสียภาษี

5.4 เพื่อให้รัฐจัดเก็บรายได้ภาษีเงินได้นิติบุคคลได้รวดเร็วขึ้น

สำหรับ ภ.ง.ด. 50 สำหรับภาษีเงินได้นิติบุคคลปลายปี และต้องยื่นภายใน 150 วันนับแต่วันสุดท้ายของรอบระยะเวลาบัญชี โดยปกติแล้วรอบระยะเวลาบัญชีโดยทั่วไปตามบทบัญญัติมาตรา 65 สำหรับการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล จะต้องเท่ากับ 12 เดือน โดยจะเริ่มต้นและสิ้นสุดลงเมื่อใดก็ได้ ยกตัวอย่างเช่น นิติบุคคลที่มีรอบระยะเวลาบัญชีเริ่มต้น 1 ม.ค. 2561 และสิ้นสุดวันที่ 31 ธันวาคม 2561 จะต้องยื่นแบบ ภ.ง.ด. 51 และเสียภาษีกลางปี (ถ้ามี) ภายในวันที่ 31 สิงหาคม 2561 และยื่นแบบ ภ.ง.ด. 50 พร้อมเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลปลายปีภายใน 150 วัน หรือประมาณก่อนสิ้นเดือน พฤษภาคม 2562

กิจกรรม 13.2.2

1. ผู้มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคลประกอบด้วยใครบ้าง จงอธิบาย
2. การยื่นภาษีเงินได้นิติบุคคลสามารถดำเนินการได้อย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 13.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.2 เรื่องที่ 13.2.2)

เรื่องที่ 13.2.3

ภาษีมูลค่าเพิ่ม

ภาษีมูลค่าเพิ่มเป็นภาษีทางอ้อมที่สามารถเรียกเก็บจากฐานการบริโภคของประชาชนหรืออาจจัดเก็บจากการขายสินค้าและบริการ ซึ่งสามารถเรียกเก็บจากในแต่ละขั้นตอนการผลิตหรือการขายบริการ โดยภาษีมูลค่าเพิ่มนั้นมุ่งที่จะจัดเก็บในการบริโภคสินค้าและบริการของผู้บริโภคคนสุดท้าย โดยเป็นการจัดเก็บในอัตราคงที่ และนำมาใช้แทนภาษีการค้าตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2535 เป็นต้นไป

1. ความหมายของภาษีมูลค่าเพิ่ม

ภาษีมูลค่าเพิ่ม (Value Added Tax: VAT) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า แวด เป็นภาษีทางอ้อมประเภทหนึ่ง que เรียกเก็บจากบุคคลที่ซื้อสินค้าหรือรับบริการ โดยจัดเก็บเฉพาะจากมูลค่าส่วนที่เพิ่มขึ้นในแต่ละขั้นผลิต การจำหน่ายหรือการให้บริการ โดยความหมายได้มีผู้นิยามไว้ดังนี้

เบญจมาศ อภิสัทธาภิญญา และคณะ (2555, น. 6) กล่าวถึงภาษีมูลค่าเพิ่มว่า ภาษีมูลค่าเพิ่มเป็นการเก็บภาษีจากการขายสินค้าหรือการให้บริการในแต่ละขั้นตอนการผลิตและจำหน่ายสินค้าหรือบริการเหล่านั้น ทั้งที่ผลิตภายในประเทศและนำเข้าจากต่างประเทศ โดยส่วนที่เก็บเพิ่มนั้นเรียกว่า “มูลค่าเพิ่ม” ภาษีมูลค่าเพิ่มจึงเป็นภาษีที่ผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มจะทำการเรียกเก็บจากผู้ซื้อสินค้าหรือรับบริการต่างๆ ที่เป็นคนสุดท้าย รวมถึงการเก็บภาษีทุกขั้นตอนของการผลิตหรือการขายสินค้าหรือการให้บริการ จากนั้นผู้ประกอบการจะนำภาษีที่เก็บได้ส่งให้กับสรรพากรทุกเดือน

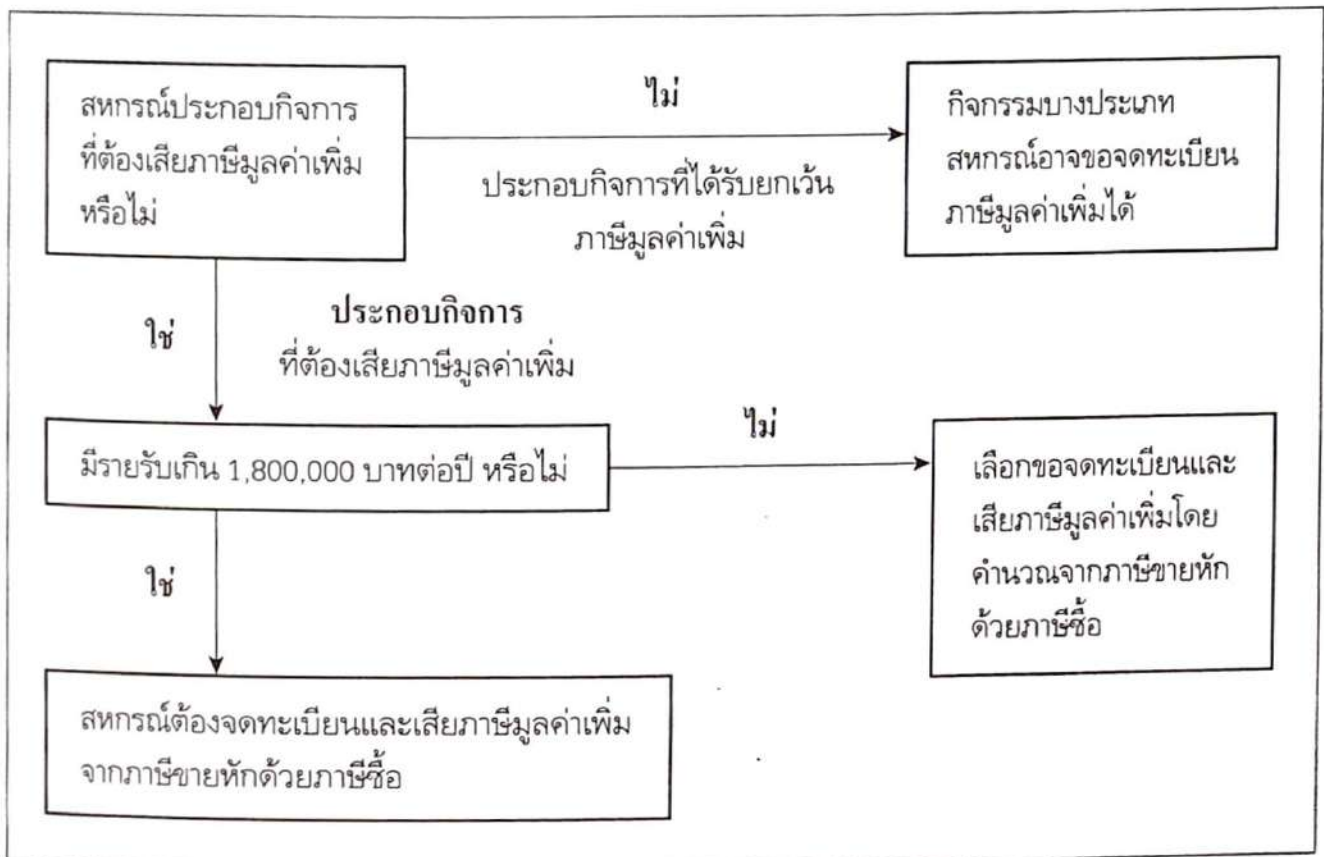
ผกาพรรณ พรหมสาขา ณ สกลนคร (2550, น. 85) ให้ความหมายของภาษีมูลค่าเพิ่มไว้ว่า ภาษีที่เก็บจากการขายสินค้าและบริการของผู้ผลิตสินค้าหรือผู้บริการ ผู้นำเข้า โดยจัดเก็บเฉพาะมูลค่าที่เพิ่มขึ้น การจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มมีขอบเขตกว้างขวาง และครอบคลุมทุกขั้นตอนในการผลิตการจำหน่ายและให้บริการ

นิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ และวาสนา ดวงดารา (2554, น. 13) ได้ให้ความหมายของภาษีมูลค่าเพิ่มไว้ว่า เป็นภาษีทางอ้อมประเภทหนึ่ง que จัดเก็บจากฐานการบริโภคทั่วไป โดยเริ่มบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2535 โดยนำมาใช้แทนภาษีการค้าที่ถูยกยกเลิกไป

ดังนั้นสรุปได้ว่า ภาษีมูลค่าเพิ่มเป็นภาษีที่เรียกเก็บจากผู้บริโภคที่เป็นผู้ซื้อสินค้าทั้งที่ผลิตในประเทศและต่างประเทศหรือเป็นผู้ได้รับบริการคนสุดท้าย โดยผู้ประกอบการที่ไม่ใช่ผู้บริโภคคนสุดท้ายจะจ่ายภาษีซื้อ 7% ในตอนซื้อสินค้า และเรียกเก็บภาษีขาย 7% ในตอนขายสินค้า

สำหรับลักษณะของภาษีมูลค่าเพิ่มผู้ประกอบการจดทะเบียนและผู้ที่ไม่จดทะเบียนจะกำหนดให้มีหน้าที่ในการเสียภาษีมูลค่าเพิ่มมีสิทธิตามประมวลรัษฎากรในการเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มจากผู้ซื้อสินค้าและผู้รับบริการได้ โดยผู้ประกอบการจดทะเบียนจะต้องเตรียมเอกสารที่จะออกให้ผู้ซื้อสินค้าและ/หรือผู้รับบริการ เช่น ใบกำกับภาษี ใบเพิ่ม/ลดหนี้ เป็นต้น ซึ่งจะต้องนำสำเนาเอกสารนั้นไปใช้ประกอบการบันทึกบัญชี และลงรายการในรายงานภาษีมูลค่าเพิ่ม

โดยผู้มีหน้าที่เสียภาษีมูลค่าเพิ่ม ได้แก่ ผู้ขายสินค้าและผู้ให้บริการในทางธุรกิจหรือวิชาชีพ ในราชอาณาจักรหรือผู้นำเข้าสินค้าหรือบริการ (ตามกฎหมายใช้คำเรียกโดยรวมว่าผู้ประกอบการ) ไม่ว่าจะประกอบกิจการในรูปของบุคคลธรรมดา นิติบุคคล ห้างหุ้นส่วนบริษัท หรือรัฐวิสาหกิจ ผู้มีหน้าที่เสียภาษีมูลค่าเพิ่มจะเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มจากผู้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ โดยผู้ซื้อสินค้าหรือผู้รับบริการเป็นผู้รับภาระภาษีนี้ ซึ่งถ้าสหกรณ์มีรายรับจากการขายสินค้าหรือบริการเกินกว่า 1,800,000 บาทต่อปีขึ้นไป ดังนั้น สหกรณ์จึงต้องมีหน้าที่เสียภาษีมูลค่าเพิ่มตามกฎหมายตามมาตรา 85/1(1) แห่งประมวลรัษฎากร แสดงภาพที่ 13.1

ภาพที่ 13.1 ขั้นตอนการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม

สำหรับหน้าที่ของสหกรณ์เมื่อเป็นผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม โดยสหกรณ์ที่ยื่นคำขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม จะมีผลเป็นผู้ประกอบการจดทะเบียนนับแต่วันที่ระบุไว้ในใบทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม ภ.พ.20 และมีหน้าที่ดังนี้ ซึ่งรายละเอียดสามารถดูได้ดังภาพที่ 13.2

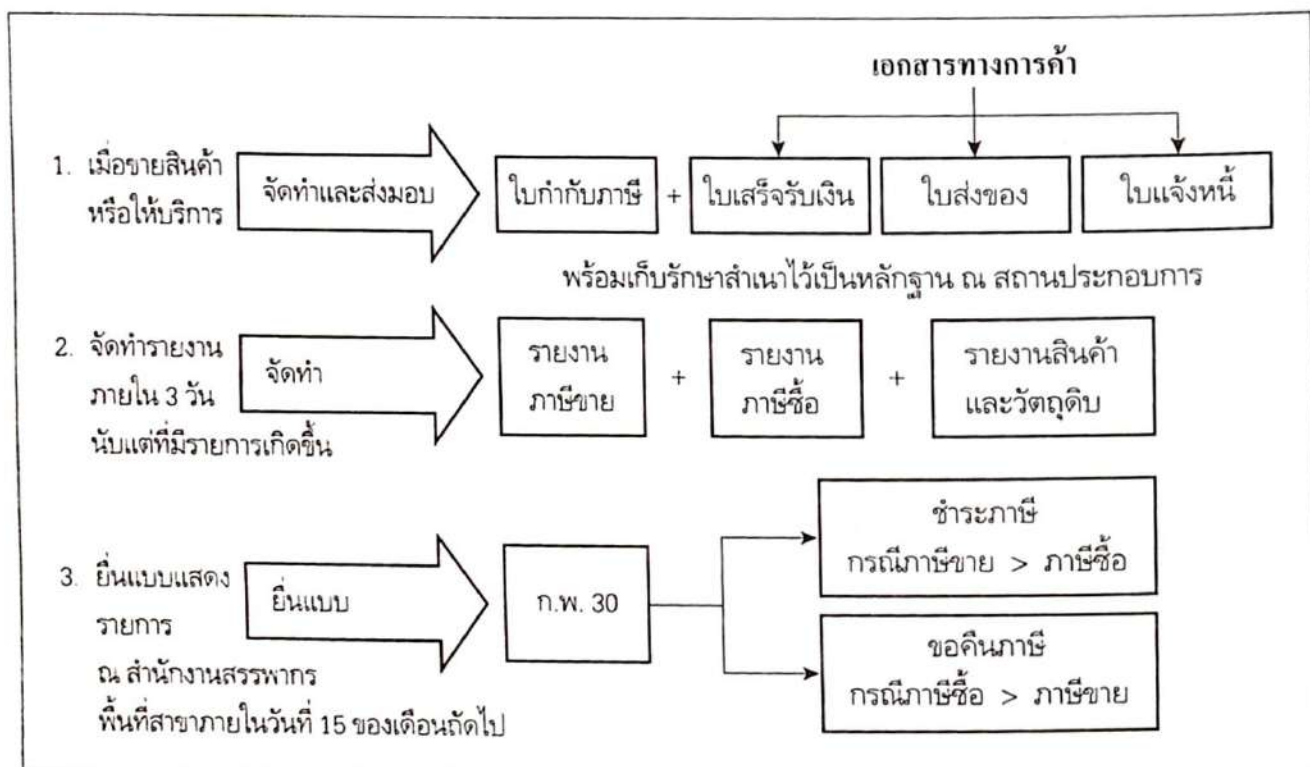
1. เรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่ม จากผู้ซื้อสินค้าหรือผู้รับบริการ และออกใบกำกับภาษีเพื่อเป็นหลักฐานในการเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่ม
2. จัดทำรายงานตามที่กฎหมายกำหนด ได้แก่
  - 2.1 รายงานภาษีซื้อ
  - 2.2 รายงานภาษีขาย
  - 2.3 รายงานสินค้าและวัตถุดิบ

3. การยื่นแบบแสดงรายการ ภ.พ.30 เพื่อเสียภาษี

4. สำหรับการขอคืนภาษี หรือขอเครดิตภาษี สหกรณ์ที่ เป็นผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม มีสิทธิได้รับคืนภาษี ถ้าภาษีซื้อที่เสียไปแล้วในการซื้อสินค้าหรือบริการสูงกว่าภาษีขายจากการขายสินค้า หรือให้บริการและมีสิทธิเลือกขอคืนภาษีเป็นเงินสด หรือเป็นเครดิตนำไปหักออกจากภาษีมูลค่าเพิ่มที่ต้องชำระในเดือนถัดไปได้ โดยแสดงความประสงค์ไว้ในแบบแสดงรายการภาษีมูลค่าเพิ่ม (ภ.พ.30) ของแต่ละเดือนภาษี

กรมสรรพากรจะดำเนินการคืนภาษีให้โดยที่ผู้ประกอบการมีสิทธิได้รับดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 1 ต่อเดือน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่อธิบดีกรมสรรพากรกำหนด

ภาพที่ 13.2 หน้าที่ของสหกรณ์เมื่อเป็นผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม

2. การยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม

การประกอบกิจการประเภทใดๆ ที่จะเข้าข่ายได้รับยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มจะต้องเป็นไปตามมาตรา 81 แห่งประมวลรัษฎากร กำหนดประเภทกิจการที่ได้รับการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มไว้ หากสหกรณ์ประกอบกิจการต่างๆ ตามมาตราดังกล่าวให้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม

ทั้งนี้ ขอยกตัวอย่างธุรกิจของสหกรณ์บางประเภทที่ได้รับยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม เช่น

1) กรณีสหกรณ์ฯ ขายยางพารา ไม่ว่าจะเป็นการขายยางแผ่น โดยการรวบรวมจากสมาชิกแล้วนำมาคัดชั้นยาง ชั่งยาง ขนย้ายยาง และขายให้แก่พ่อค้าโดยวิธีประมูลราคาในนามของสหกรณ์ฯ หรือการขายน้ำยางโดยการรวบรวมน้ำยางจากสมาชิกแล้วนำไปขายให้แก่โรงงานผลิตน้ำยางข้น หรือการขายยางแท่ง

เข้าลักษณะเป็นการขายสินค้าที่เป็นพืชผลทางการเกษตร ผู้ประกอบการขายสินค้าดังกล่าวที่มีใช้การส่งออก ได้รับยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม ตามมาตรา 81(1)(ก) แห่งประมวลรัษฎากร ทั้งนี้ ผู้ประกอบการขายสินค้าดังกล่าวจะต้องไม่ได้ขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มและเสียภาษีมูลค่าเพิ่มต่ออธิบดีตามแบบที่อธิบดีกำหนดตามมาตรา 81/3 แห่งประมวลรัษฎากร

2) กรณีการส่งออกยกยารา เข้าลักษณะเป็นการขายสินค้าตามมาตรา 77/1 (8) และ (9) แห่งประมวลรัษฎากร อยู่ในบังคับต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม ตามมาตรา 77/2(1) แห่งประมวลรัษฎากร โดยผู้ประกอบการจดทะเบียนได้รับสิทธิเสียภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราร้อยละ 0 ตามมาตรา 80/1(1) แห่งประมวลรัษฎากร

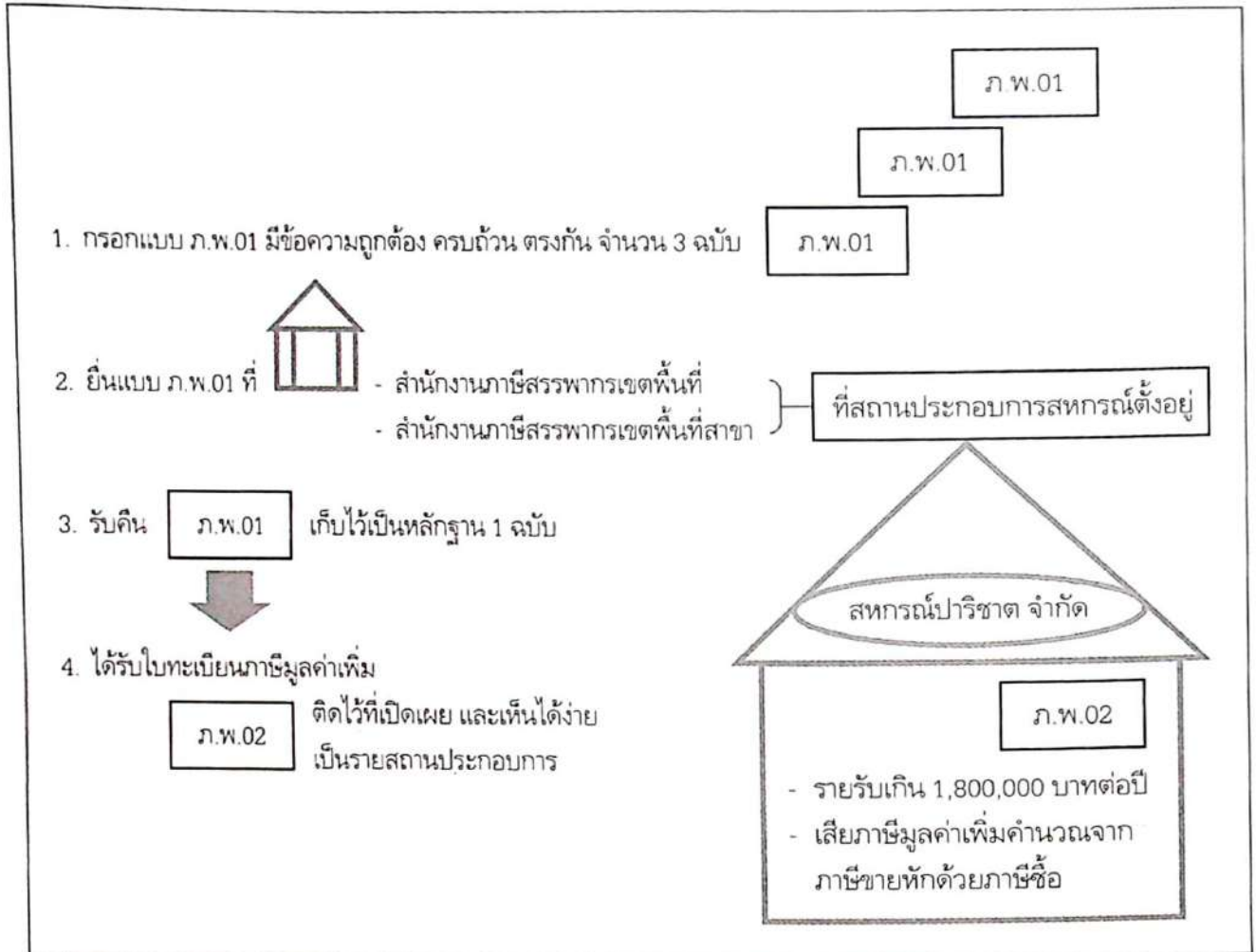
3) กรณีขายสินค้าต่าง ๆ ให้แก่สมาชิก หากการขายสินค้าดังกล่าวเข้าลักษณะเป็นการขายปุ๋ย การขายยาหรือเคมีภัณฑ์ที่ใช้สำหรับพืชหรือสัตว์ เพื่อบำรุง รักษา ป้องกัน ทำลาย หรือกำจัดศัตรูหรือโรคของพืชและสัตว์ การขายสินค้าดังกล่าวจะได้รับยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม ตามมาตรา 81(1)(ค) และ (จ) แห่งประมวลรัษฎากร

ถ้ากรณีของสหกรณ์เป็นผู้ประกอบการที่มีรายรับจากการขายสินค้าหรือให้บริการเกินกว่า 1,800,000 บาทต่อปีขึ้นไป หรือเป็นผู้ประกอบการที่ได้รับยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มตามกฎหมายบางกรณี แต่มีความประสงค์จะขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม ทั้งนี้สหกรณ์ได้รับการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม ได้แก่

- 2.1 การขายพืชผลทางการเกษตรไม่ว่าส่วนใดที่ยังมีสภาพเดิม และไม่ทำเป็นอุตสาหกรรม
- 2.2 การขายสัตว์ไม่ว่าจะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต หากมิได้แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร ตามลักษณะเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนด
- 2.3 การขายปุ๋ย
- 2.4 การขายปลาป่น อาหารสัตว์
- 2.5 การขายยาหรือเคมีภัณฑ์สำหรับพืชหรือสัตว์
- 2.6 การให้บริการเช่าอสังหาริมทรัพย์
- 2.7 การให้บริการขนส่ง
- 2.8 การขายหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือตำราเรียน เป็นต้น

3. การจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม

ผู้ประกอบการจะต้องจดทะเบียนและยื่นคำขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มตามแบบ ภ.พ.01 ณ สำนักงานสรรพากรพื้นที่ หรือสำนักงานสรรพากรพื้นที่สาขา ที่สหกรณ์ตั้งอยู่แล้วแต่กรณี ถ้าสหกรณ์มีสถานประกอบการหลายแห่ง ให้ยื่นคำขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม ณ ท้องที่ที่สถานประกอบการที่เป็นสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ แสดงดังภาพที่ 13.3

ภาพที่ 13.3 การยื่นคำขอจดทะเบียนเพิ่มมูลค่าเพิ่ม

จากภาพที่ 13.3 การยื่นคำขอจดทะเบียนเพิ่มมูลค่าเพิ่ม สามารถดำเนินการขอจดทะเบียนมูลค่าเพิ่มได้ดังต่อไปนี้

- 1) กรอกแบบ ภ.พ.01 ซึ่งจะต้องกรอกข้อความให้ถูกต้อง ครบถ้วน ตรงกันจำนวน 3 ฉบับ
- 2) ยื่นแบบ ภ.พ.01 ได้ที่สำนักงานทะเบียนสหกรณ์เขตพื้นที่หรือสำนักงานทะเบียนสหกรณ์เขตพื้นที่สาขา ซึ่งเป็นสถานประกอบการของสหกรณ์ตั้งอยู่
- 3) รับคืนแบบ ภ.พ. 01 โดยเก็บไว้เป็นหลักฐาน 1 ฉบับ
- 4) รับใบทะเบียนเพิ่มมูลค่าเพิ่ม แบบ ภ.พ. 20 ติดไว้ในที่เปิดเผยและให้เห็นได้ง่าย สำหรับการจดทะเบียนเพิ่มมูลค่าเพิ่ม สหกรณ์จะต้องดำเนินการภายในระยะเวลาดังนี้
  - 1) สหกรณ์ซึ่งเริ่มประกอบกิจการให้มีสิทธิยื่นคำขอจดทะเบียนเพิ่มมูลค่าเพิ่มก่อนวันเริ่มประกอบกิจการ
  - 2) สหกรณ์ซึ่งประกอบกิจการมาแล้ว และมีรายรับเกินกว่า 1,800,000 บาทต่อปี ให้ยื่นคำขอจดทะเบียนเพิ่มมูลค่าเพิ่มภายใน 30 วัน นับแต่วันที่มียารับเกิน 1,800,000 บาท ต่อปี

3) สหกรณ์ที่ประกอบกิจการซึ่งได้รับยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม มีสิทธิแจ้งต่ออธิบดีกรมสรรพากร ขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มได้ โดยให้ยื่นคำขอจดทะเบียนได้ทันที

4. การเปลี่ยนแปลงการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการประกอบกิจการของสหกรณ์ ต้องแจ้งการเปลี่ยนแปลงรายการต่างๆ โดยกรอกแบบแจ้งการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม (ภ.พ.09) จำนวน 3 ฉบับ พร้อมเอกสารประกอบการพิจารณา ยื่นต่อเจ้าพนักงาน ณ สถานที่ที่ได้จดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มไว้

การแจ้งการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม สรุปได้ดังตารางที่ 13.3

ตารางที่ 13.3 กำหนดเวลาในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม

รายการ	เงื่อนไขการนับเวลา (15 วัน)
1. แจ้งเลิกประกอบกิจการ	นับแต่วันเลิกประกอบกิจการ พร้อมกับคืนใบทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม
2. แจ้งการเปลี่ยนแปลงรายการที่จดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มไว้ เช่น การเปลี่ยนแปลงประเภทของสินค้าหรือบริการของกิจการที่ประกอบเป็นส่วนใหญ่ การเปลี่ยนแปลงประเภทของการประกอบ การเปลี่ยนแปลงการคำนวณภาษีมูลค่าเพิ่มจากรายรับก่อนหักรายจ่ายเป็นคำนวณจากภาษีขาย หักด้วยภาษีซื้อ การเพิ่มหรือลดสาขา การเปลี่ยนชื่อสถานประกอบการ	นับแต่วันที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น
3. แจ้งเปิดสถานประกอบการเพิ่มเติม	ก่อนวันเปิดสถานประกอบการ
4. แจ้งปิดสถานประกอบการบางแห่ง	นับแต่วันปิดสถานประกอบการ พร้อมกับคืนใบทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม
5. แจ้งการย้ายสถานประกอบการ - สถานประกอบการใหม่อยู่เขตเดิม	ก่อนวันย้ายสถานประกอบการ โดยจะต้องยื่นแบบ ภ.พ.09 พร้อมกับคืน ภ.พ.20 หรือ ภ.พ.21 ของสถานประกอบการเดิม ณ หน่วยจดทะเบียนที่ได้จดทะเบียนไว้

ตารางที่ 13.3 (ต่อ)

รายการ	เงื่อนไขการนับเวลา (15 วัน)
- สถานประกอบการใหม่อยู่ต่างเขต	จะต้องยื่น ภ.พ.09 ณ หน่วยจดทะเบียนที่ได้จดทะเบียนฯ ไว้เดิมก่อนวันย้ายสถานประกอบการไม่น้อยกว่า 15 วัน และยื่น ภ.พ.09 พร้อมกับยื่น ภ.พ.20 หรือ ภ.พ.21 ของสถานประกอบการเดิม ณ หน่วยจดทะเบียนท้องที่ที่สถานประกอบการแห่งใหม่ตั้งอยู่ก่อนวันเปิดสถานประกอบการแห่งใหม่ไม่น้อยกว่า 15 วัน
6. แจ้งการโอนกิจการ (ทั้งหมดหรือบางส่วน)	ก่อนการโอนกิจการ
7. แจ้งการรับโอนกิจการ	ก่อนวันรับโอนกิจการ
8. แจ้งการควบกิจการ	ผู้ประกอบการจดทะเบียนที่เป็นนิติบุคคลประสงค์จะควบเข้ากัน ต้องแจ้งเลิกกิจการภายใน 15 วันนับแต่วันควบกิจการ และนิติบุคคลใหม่ต้องยื่นคำขอจดทะเบียนภายใน 15 วันนับแต่วันเลิกประกอบกิจการ
9. แจ้งการหยุดประกอบกิจการชั่วคราว	นับแต่วันที่หยุดประกอบกิจการชั่วคราวในกรณีหยุดประกอบกิจการชั่วคราวเป็นเวลาติดต่อกันเกินกว่า 30 วัน

5. ฐานภาษีมูลค่าเพิ่ม

ฐานภาษีสำหรับการขายสินค้าและการให้บริการ ได้แก่ มูลค่าสิ่งที่ได้รับ หรือพึงได้รับการขายสินค้าหรือให้บริการ ไม่ว่าจะเป็เงิน ทรัพย์สิน ค่าตอบแทน ค่าบริการ หรือประโยชน์ใดๆ ที่คิดได้เป็นเงิน รวมภาษีสรรพสามิต (ถ้ามี) แต่ไม่รวมถึงสิ่งต่อไปนี้

5.1 ส่วนลดหรือค่าลดหย่อนที่ลดให้ในขณะที่ขายสินค้าหรือให้บริการ ที่เรียกว่า ส่วนลดการค้า ซึ่งได้แสดงไว้ในใบกำกับภาษีแล้ว

5.2 ค่าชดเชย หรือเงินอุดหนุนตามที่กฎหมายกำหนด

5.3 ภาษีขาย

5.4 ค่าตอบแทนอื่นๆ ตามที่กำหนดในประกาศอธิบดีกรมสรรพากร (ฉบับที่ 40) ได้แก่

- มูลค่าของสินค้าที่แถมพร้อมกับการขายหรือให้บริการ หรือมูลค่าของสินค้าที่แจกหรือให้เป็นรางวัลกับผู้ซื้อหรือผู้รับบริการที่ซื้อสินค้าในแต่ละวัน แต่มูลค่าของแถมหรือของแจกดังกล่าวต้องไม่เกินมูลค่าสินค้าที่ขายหรือให้บริการ

- มูลค่าสินค้าที่แจกหรือให้เป็นของขวัญรางวัล เนื่องในพิธีหรือโอกาสแห่งขนบธรรมเนียมประเพณี หรือสินค้าที่มีลักษณะทำนองเดียวกับของขวัญหรือของชำร่วยที่มีชื่อหรือเครื่องหมายการค้าของผู้ประกอบการ โดยของดังกล่าวต้องเป็นของที่พึงให้ตามประเพณีทางธุรกิจและมีมูลค่าไม่เกินสมควร
- มูลค่าของสินค้าตัวอย่างที่แจก เนื่องจากการส่งเสริมการขาย
- มูลค่าของค่าตอบแทนที่พึงได้รับจากการมอบสินค้าให้ผู้ซื้อทดลองใช้ชั่วคราวและต้องส่งคืนเมื่อทดลองใช้เสร็จ

6. ความรับผิดชอบในการเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม

ภาษีมูลค่าเพิ่มเป็นภาษีทางอ้อมที่เรียกเก็บจากการขายสินค้าและบริการต่างๆ หรือการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ ซึ่งกฎหมายได้กำหนดจุดที่ก่อให้เกิดสิทธิบางประการแก่ผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม เช่น สิทธิการเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มจากผู้ซื้อสินค้าหรือบริการ และยังก่อให้เกิดหน้าที่ในการจัดทำใบกำกับภาษีให้แก่ผู้ซื้อสินค้าและบริการตามมาตรา 86 แห่งประมวลรัษฎากร โดยในมาตรา 78 แห่งประมวลรัษฎากร ได้กำหนดความรับผิดชอบในการเสียภาษีมูลค่าเพิ่มในกรณีต่างๆ ดังนี้ คือ

6.1 การขายสินค้า ความรับผิดชอบในการเสียภาษีมูลค่าเพิ่มคือเมื่อส่งมอบสินค้าให้ผู้ซื้อ เว้นแต่กรณีที่ผู้ขายได้โอนกรรมสิทธิ์สินค้า หรือได้รับชำระราคาสินค้า หรือเมื่อได้ออกใบกำกับภาษีก่อนการส่งมอบสินค้า ก็ให้ถือว่าความรับผิดชอบเกิดขึ้นเมื่อได้มีการกระทำนั้นๆ

6.2 การให้บริการ ความรับผิดชอบในการเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม เมื่อได้รับชำระราคาค่าบริการเว้นแต่กรณีที่ผู้ให้บริการได้ออกใบกำกับภาษีให้แก่ลูกค้า หรือได้ให้บริการนั้นก่อนได้รับชำระราคาค่าบริการ ก็ให้ถือว่าความรับผิดชอบเกิดขึ้นเมื่อได้มีการกระทำนั้นๆ

6.3 การนำเข้าสินค้า ให้ความรับผิดชอบเกิดขึ้นเมื่อชำระอากรขาเข้า วางหลักประกันอากรขาเข้า หรือจัดให้มีผู้ค้ำประกันอากรขาเข้า เว้นแต่กรณีไม่ต้องเสียอากรขาเข้าหรือได้รับการยกเว้นอากรขาเข้า หรือกรณีการนำสินค้าออกจากเขตอุตสาหกรรมส่งออกโดยมิใช่เพื่อส่งออก ให้ความรับผิดชอบเกิดขึ้นในวันที่นำสินค้านั้นออกจากเขตอุตสาหกรรมส่งออก

6.4 การขายสินค้าหรือการให้บริการบางกรณี ในกฎหมายฉบับที่ 189 พ.ศ. 2534 ของกระทรวงการคลัง ได้กำหนดความรับผิดชอบไว้ดังนี้

- กรณีสินค้าขาดจากรายงานสินค้าและวัตถุดิบ ซึ่งจำนวนสินค้ามีอยู่จริงน้อยกว่าจำนวนที่ปรากฏในรายงานสินค้าและวัตถุดิบ ให้ความรับผิดชอบนั้นเกิดขึ้นเมื่อมีการตรวจสอบพบ

- กรณีที่ผู้ประกอบการมีสินค้าคงเหลือ หรือมีสินทรัพย์ไว้ในสถานประกอบการ ณ วันยกเลิกกิจการ ให้ความรับผิดชอบในการเสียภาษีมูลค่าเพิ่มเกิดขึ้นเมื่อมีการตรวจพบ

สำหรับบทกำหนดโทษการละเว้นการปฏิบัติอันฝ่าฝืนบทบัญญัติต่างๆ เกี่ยวกับภาษีมูลค่าเพิ่ม ผู้ฝ่าฝืนจะต้องรับผิดชอบทางแพ่งเสียเบี้ยปรับหรือเงินเพิ่ม และอาจถูกกลงโทษทางอาญาด้วย

1) กรณียื่นแบบเกินกำหนดเวลา ต้องเสียเงินเพิ่มในอัตราร้อยละ 1.5 ต่อเดือนหรือเศษของเดือนของเงินภาษีที่ต้องชำระ และเสียเบี้ยปรับ 2 เท่าของเงินภาษีที่ต้องชำระ

2) กรณียื่นแบบชำระภาษีไว้ไม่ถูกต้อง ต้องเสียเงินเพิ่มในอัตราร้อยละ 1.5 ต่อเดือนหรือเศษของเดือนของเงินภาษีที่ต้องชำระเพิ่มเติม และเบี้ยปรับ 1 เท่าของภาษีขาที่ขาดไปหรือภาษีที่เกินไปหรือภาษีที่ต้องชำระเพิ่มเติมแล้วแต่อย่างไรจะมากกว่า

7. อัตราภาษีและการคำนวณภาษี

สหกรณ์ที่จดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม จะต้องเสียภาษีในอัตราร้อยละ 10.0 แต่ปัจจุบันพระราชกฤษฎีกาฯ (ฉบับที่ 440) พ.ศ. 2548 ลดอัตราภาษี ให้เสียในอัตราร้อยละ 7.0 (มาตรา 80 แห่งประมวลรัษฎากร) โดยคำนวณจากภาษีขาหักด้วยภาษีซื้อ

$$\text{ภาษีที่ต้องชำระ} = \text{ภาษีขา} - \text{ภาษีซื้อ}$$

$$\text{ภาษีขา} = \text{ฐานภาษี} \times \text{อัตราภาษี}$$

8. การยื่นแบบแสดงรายการและการชำระภาษี

ผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม มีหน้าที่ยื่นแบบแสดงรายการ ภ.พ.30 โดยคำนวณเสียภาษีมูลค่าเพิ่มจากภาษีขาหักด้วยภาษีซื้อในแต่ละเดือนภาษี กรณีเดือนภาษีใด มีจำนวนภาษีซื้อมากกว่าภาษีขา ผู้ประกอบการจดทะเบียนจะได้รับคืนภาษี และสามารถใช้แบบ ภ.พ.30 นี้ เป็นคำร้องขอคืนภาษีมูลค่าเพิ่มได้

ผู้ประกอบการจดทะเบียนยื่นแบบ ภ.พ.30 กรณีพร้อมกับชำระภาษี (ถ้ามี) เป็นรายเดือนทุกเดือนภาษี ไม่ว่าจะมีการขายสินค้าหรือให้บริการในเดือนภาษีนั้นหรือไม่ก็ตาม ภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไป ณ สำนักงานสรรพากรพื้นที่สาขาในท้องที่ที่สหกรณ์ตั้งอยู่

ในกรณีที่มิได้ยื่นแบบ (หรือหลายสาขา) ให้แยกยื่นแบบ ภ.พ.30 เป็นรายสถานประกอบการ เว้นแต่จะขออนุมัติต่อกรมสรรพากรยื่นแบบฯ รวมกัน ณ สถานประกอบการแห่งหนึ่งแห่งใด เมื่อได้รับอนุมัติแล้ว จึงจะยื่นแบบฯ รวมกันได้ ผู้ประกอบการสามารถยื่นแบบแสดงรายการภาษีมูลค่าเพิ่มผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตทางเว็บไซต์ของกรมสรรพากร <http://www.rd.go.th>

กิจกรรม 13.2.3

1. การยื่นคำขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม สามารถดำเนินการได้อย่างไร จงอธิบาย
2. การยื่นแบบแสดงรายการและการชำระภาษีมูลค่าเพิ่ม สามารถดำเนินการได้อย่างไร จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 13.2.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.2 เรื่องที่ 13.2.3)

เรื่องที่ 13.2.4

ภาษีธุรกิจเฉพาะ

ภาษีธุรกิจเฉพาะเป็นภาษีทางอ้อมที่จัดเก็บจากการประกอบกิจการเฉพาะอย่างแทนภาษีการค้าที่ถูกยกเลิกไป กิจการที่อยู่ในข่ายบังคับต้องเสียภาษีธุรกิจเฉพาะแล้วไม่อยู่ในข่ายต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มอีก

1. ความหมายของภาษีธุรกิจเฉพาะ

ภาษีธุรกิจเฉพาะ คือ เป็นภาษีทางอ้อมประเภทหนึ่งตามประมวลรัษฎากรที่จัดเก็บจากการบริโภคและเริ่มบังคับใช้เมื่อ พ.ศ. 2535 ซึ่งจัดเก็บจากมูลค่าของสินค้าที่ซื้อขายหรือการให้บริการบางประเภทที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นพิเศษแยกต่างหากจากภาษีมูลค่าเพิ่ม โดยมีกรมสรรพากรเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดเก็บ

2. ผู้มีหน้าที่เสียภาษีธุรกิจเฉพาะ

ผู้มีหน้าที่เสียภาษีธุรกิจเฉพาะ ได้แก่ ผู้ประกอบกิจการที่ต้องเสียภาษีธุรกิจเฉพาะไม่ว่าผู้ประกอบกิจการดังกล่าวจะประกอบกิจการในรูปของบุคคลธรรมดา คณะบุคคลที่มีใช้นิติบุคคล กองมรดก ห้างหุ้นส่วนสามัญ กองทุน หน่วยงานหรือกิจการของเอกชนที่กระทำโดยบุคคลธรรมดาตั้งแต่สองคนขึ้นไปอันมิใช่นิติบุคคล องค์การของรัฐบาล สหกรณ์ และองค์กรอื่นที่กฎหมายกำหนดให้เป็นนิติบุคคล

ในกรณีผู้ประกอบกิจการอยู่นอกราชอาณาจักร ให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการประกอบกิจการรวมตลอดถึง ลูกจ้าง ตัวแทน หรือผู้ทำการแทนซึ่งมีอำนาจในการจัดการแทนโดยตรง หรือโดยปริยายที่อยู่ในราชอาณาจักร เป็นผู้มีหน้าที่เสียภาษีร่วมกับผู้ประกอบกิจการดังกล่าวข้างต้น

โดยกิจการที่จะต้องเสียภาษีธุรกิจเฉพาะ ได้แก่ การประกอบกิจการดังต่อไปนี้ในราชอาณาจักร โดยกิจการนั้น ไม่ได้รับยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะ ประกอบด้วย

1. การธนาคาร ตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์ หรือกฎหมายเฉพาะ
2. การประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ ธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ ตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบ ธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์
3. การรับประกันชีวิต ตามกฎหมายว่าด้วยการประกันชีวิต
4. การรับจำนำ ตามกฎหมายว่าด้วยโรงรับจำนำ
5. การประกอบกิจการโดยปกติเยี่ยงธนาคารพาณิชย์ เช่น การให้กู้ยืมเงินค่าประกัน แลกเปลี่ยนเงินตรา ออก ช็อ หรือขายตั๋วเงิน หรือรับส่งเงินไปต่างประเทศด้วยวิธีต่างๆ
6. การขายอสังหาริมทรัพย์เป็นทางค้าหรือหากำไร ไม่ว่าจะอสังหาริมทรัพย์นั้นจะได้มาโดยวิธีใดก็ตาม ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขตามพระราชกฤษฎีกา (ฉบับที่ 342) พ.ศ. 2541 (ใช้บังคับตั้งแต่ 1 มกราคม 2542 เป็นต้นไป)

7. การขายหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์

สำหรับกิจการของสหกรณ์ที่รับยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีธุรกิจเฉพาะ คือ กิจการของสหกรณ์ออมทรัพย์ เฉพาะการให้กู้ยืมแก่สมาชิก หรือแก่สหกรณ์ออมทรัพย์อื่น

ตามประมวลรัษฎากรได้กำหนดเป็นข้อยกเว้นการเสียภาษีธุรกิจเฉพาะให้กับสหกรณ์ออมทรัพย์ โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 91/3 (3) ความว่า ให้ยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะสำหรับกิจการของสหกรณ์ออมทรัพย์ เฉพาะการให้กู้ยืมแก่สมาชิกและแก่สหกรณ์อื่น ทั้งนี้ สำหรับสหกรณ์ประเภทอื่น เช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง สหกรณ์ร้านค้า และสหกรณ์บริการ ซึ่งประกอบกิจการให้กู้ยืมเงินแก่สมาชิก และสหกรณ์อื่นเช่นเดียวกับกรณีสหกรณ์ออมทรัพย์ กรมสรรพากรได้ตอบข้อหารือกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ตามหนังสือ ที่ กค. 0802/พ.07839 ลงวันที่ 30 เมษายน 2536 ความว่า “การประกอบกิจการให้กู้ยืมเงิน แก่สมาชิกและสหกรณ์อื่นของสหกรณ์ได้รับยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะตามมาตรา 91/3 (3) แห่งประมวล รัษฎากร” โดยภาษีธุรกิจเฉพาะคำนวณจากรายรับที่กิจการได้รับหรือพึงได้รับในเดือนภาษีตามอัตราภาษี ที่กำหนดไว้ และเสียภาษีเป็นรายเดือนภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไป

3. ฐานภาษีและอัตรากาษี

กิจการของสหกรณ์ที่ต้องเสียภาษีธุรกิจเฉพาะจะต้องเสียภาษีโดยคำนวณจากฐานภาษีคูณด้วย อัตรากาษี ดังต่อไปนี้ และจะต้องเสียภาษีท้องถิ่น (แบบ ภ.ท.) ควบคู่ไปด้วยอีกร้อยละ 10 ของจำนวน ภาษีธุรกิจเฉพาะดังกล่าว

ตารางที่ 13.4 ฐานภาษีและอัตรากาษี

กิจการ	ฐานภาษี	อัตรากาษีร้อยละ
1. กิจการธนาคาร ธุรกิจเงินทุน ธุรกิจ หลักทรัพย์ ธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ และการประกอบกิจการเยี่ยง ธนาคารพาณิชย์	- ดอกเบี้ย ส่วนลด ค่าธรรมเนียม ค่าบริการ หรือกำไรก่อนหักรายจ่ายใดๆ จากการซื้อหรือขายตั๋วเงินหรือตราสาร แสดงสิทธิในหนี้ใดๆ	3.0
	- กำไรก่อนหักรายจ่ายใดๆ จากการแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายเงินตราการออกตั๋วเงิน หรือการส่งเงินไปต่างประเทศ	
2. กิจการรับประกันชีวิต	- ดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียม หรือ ค่าบริการ	2.5
3. กิจการโรงรับจำนำ	- ดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียม	2.5
	- เงิน ทรัพย์สิน ค่าตอบแทน หรือประโยชน์ ใดๆ อันมีมูลค่าที่ได้รับ หรือ พึ่งได้รับ จากการขายของที่จำนำหลุดเป็นสิทธิ	2.5
4. การค้าอสังหาริมทรัพย์	- รายรับก่อนหักรายจ่ายใดๆ	3.0

ตารางที่ 13.4 (ต่อ)

กิจการ	ฐานภาษี	อัตราภาษีร้อยละ
5. การขายหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์	- รายรับก่อนหักรายจ่ายใดๆ	0.1 (ยกเว้น)
6. การซื้อและขายคืนหลักทรัพย์ที่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์	- กำไรก่อนหักรายจ่ายใดๆ จากการขายคืนหลักทรัพย์ แต่ไม่รวมถึง ดอกเบี้ย เงินปันผลหรือผลประโยชน์ใดๆ ที่ได้จากหลักทรัพย์	3.0
7. ธุรกิจแฟกเตอร์ริง (Factoring)*	- ดอกเบี้ย ส่วนลด ค่าธรรมเนียมหรือค่าบริการ	3.0

* ธุรกิจแฟกเตอร์ริง (Factoring) มีลักษณะคล้ายคลึงกับการให้เงินกู้ยืมที่เป็นการประกอบกิจการโดยปกติเยี่ยงธนาคารพาณิชย์

4. ขั้นตอนการจดทะเบียนภาษีธุรกิจเฉพาะและแบบแสดงรายการชำระภาษี

4.1 การจดทะเบียนภาษีธุรกิจเฉพาะ สหกรณ์ที่มีหน้าที่เสียภาษีธุรกิจเฉพาะจะต้องยื่นคำขอจดทะเบียนตามแบบคำขอจดทะเบียนภาษีธุรกิจเฉพาะ (ภ.ธ.01) ภายใน 30 วันนับแต่วันเริ่มประกอบกิจการ ณ สำนักงานสรรพากรพื้นที่หรือสำนักงานสรรพากรพื้นที่สาขาในท้องที่ที่สหกรณ์ตั้งอยู่

เมื่อมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรายการที่ได้จดทะเบียนภาษีธุรกิจเฉพาะในสาระสำคัญ สหกรณ์ต้องแจ้งเปลี่ยนแปลง รายการที่ได้ด้วยแบบ ภ.ธ.09 ณ หน่วยงานที่ได้จดทะเบียนไว้

4.2 การยื่นแบบแสดงรายการและชำระภาษี สหกรณ์ที่มีหน้าที่เสียภาษีธุรกิจเฉพาะ ต้องยื่นแบบแสดงรายการภาษีตามแบบ ภ.ธ.40 แสดงประเภทกิจการ จำนวนรายรับ จำนวนภาษีธุรกิจเฉพาะและภาษีท้องถิ่นอีกร้อยละ 10 ของภาษีธุรกิจเฉพาะเป็นรายเดือนภาษี (เดือนปฏิทิน) ไม่ว่าจะมียารับในเดือนภาษีนั้นหรือไม่ โดยให้ยื่นแบบและชำระภาษีภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไป

การยื่นแบบ ภ.ธ.40 และชำระภาษีให้ยื่น ณ สำนักงานสรรพากรพื้นที่สาขาท้องที่ที่สหกรณ์ตั้งอยู่ ถ้ามีสถานประกอบการหลายแห่ง (หรือหลายสาขา) ให้แยกยื่นแบบ ภ.ธ.40 เป็นรายสถานประกอบการ เว้นแต่มีความประสงค์จะขอยื่นแบบ ภ.ธ.40 รวมกัน ก็ให้ยื่นคำร้องต่ออธิบดีกรมสรรพากรเสียก่อน และให้ยื่นแบบ ภ.ธ.40 รวมกันได้เมื่อได้รับการอนุมัติแล้วเท่านั้น

ทั้งนี้ผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีธุรกิจเฉพาะสามารถยื่นแบบแสดงรายการภาษี ภ.ธ.40 ผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตทางเว็บไซต์ของกรมสรรพากร <http://www.rd.go.th> ได้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2545 เป็นต้นไป

สำหรับกิจการขายอสังหาริมทรัพย์เป็นทางค้าหรือหากำไรตั้งแต่วันที่ 31 มกราคม 2542 นั้น ให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีกรณีดังกล่าวเสียภาษีโดยคำนวณจากฐานภาษีตามมาตรา 91/5(6) คือรายรับก่อนหักรายจ่ายใดๆ ทั้งสิ้น ในขณะที่จดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์นั้น ตามอัตราภาษีที่

กำหนดไว้ในมาตรา 91/6 คือร้อยละ 3.3 (รวมภาษีท้องถิ่น) รวมทั้งมีสิทธิอุทธรณ์การประเมินภาษีผู้มีหน้าที่เสียภาษีกรณีดังกล่าวนี้ต้องยื่นแบบแสดงรายการภาษีตามแบบที่อธิบดีกำหนดในขณะจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมนั้น และในการชำระภาษีนั้นให้กรมที่ดินเรียกเก็บภาษีธุรกิจเฉพาะเพื่อกรมสรรพากรและห้ามพนักงานเจ้าหน้าที่ลงนามรับรู้อยอมให้ทำหรือบันทึกไว้จนกว่าจะได้รับเงินภาษีที่ต้องชำระให้ครบถ้วนถูกต้องแล้ว ภาษีที่ได้ชำระแล้วนี้ให้ส่งเป็นรายได้แผ่นดินตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด

4.3 บทกำหนดโทษ การละเว้นการปฏิบัติอันฝ่าฝืนบทบัญญัติต่างๆ เกี่ยวกับภาษีธุรกิจเฉพาะ ผู้ฝ่าฝืนจะต้องรับผิดชอบทางแพ่งเสียเบี้ยปรับหรือเงินเพิ่ม และอาจถูกลงโทษทางอาญาด้วยดังนี้

1) กรณียื่นแบบเกินกำหนดเวลา ต้องเสียเงินเพิ่มในอัตราร้อยละ 1.5 ต่อเดือนหรือเศษของเดือนของเงินภาษีที่ต้องชำระและเสียเบี้ยปรับ 2 เท่าของเงินภาษีที่ต้องชำระ

2) กรณียื่นแบบชำระภาษีไว้ไม่ถูกต้อง ต้องเสียเงินเพิ่มในอัตราร้อยละ 1.5 ต่อเดือนหรือเศษของเดือนของเงินภาษีที่ต้องชำระเพิ่มเติมและเสียเบี้ยปรับ 1 เท่าของภาษีขาดไปหรือภาษีที่เกินไปหรือภาษีที่ต้องชำระเพิ่มเติมแล้วแต่อย่างไรจะมากกว่า

กิจกรรม 13.2.4

1. จงอธิบายฐานภาษีและอัตราภาษีของธุรกิจเฉพาะมาพอเข้าใจ
2. จงอธิบายขั้นตอนการจดทะเบียนภาษีธุรกิจเฉพาะ และแบบแสดงรายการชำระภาษีมาพอเข้าใจ

(โปรดทำกิจกรรม 13.2.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.2 เรื่องที่ 13.2.4)

เรื่องที่ 13.2.5

อากรแสตมป์

อากรแสตมป์เป็นภาษีประเภทหนึ่งตามประมวลรัษฎากร ซึ่งจะจัดเก็บในรูปของดวงแสตมป์ที่ใช้สำหรับปิดบนเอกสารทางราชการและหนังสือสัญญาต่างๆ โดยมีกรมสรรพากรเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดเก็บ

1. ความหมายของอาการแสดมปี

เป็นภาษีอากรตามประมวลรัษฎากรประเภทหนึ่ง ซึ่งมีการจัดเก็บจากการทำตราสารระหว่างกัน 28 ลักษณะ ตามที่กำหนดไว้ในบัญชีอัตราอากรแสดมปี ลักษณะของอาการแสดมปีจะมีการจัดพิมพ์คล้ายกับตราไปรษณียากร (แสดมปีไปรษณีย์) มีลวดลาย รอยปรุของฟันแสดมปี และราคาแสดมปี แต่ต่างกันที่จะไม่มีตราประทับ จะใช้การขีดฆ่าแสดงการใช้แสดมปีดังกล่าว ซึ่งผู้ที่ขีดฆ่าได้ต้องเป็นไปตามกำหนดของประมวลรัษฎากร

2. ตราสารที่ต้องเสียอากรแสดมปี

คำว่า “ตราสาร” ตามประมวลรัษฎากร หมายถึง เอกสารที่ต้องเสียอากรแสดมปีตามที่กำหนดไว้ในบัญชีอัตราอากรแสดมปี ซึ่งปัจจุบันมีทั้งหมด 28 ลักษณะตราสาร เช่น ตราสารเช่าที่กับโรงเรือน เช่าซื้อทรัพย์สิน จ้างทำของ กู้ยืมเงิน ฯลฯ อาการแสดมปีเป็นภาษีอากรที่จัดเก็บจากการกระทำตราสาร โดยคำว่า “กระทำ” หมายความว่า การลงลายมือชื่อตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (อ้างอิงจาก <http://www.rd.go.th/publish/762.0.html>)

3. วิธีการเสียอากรแสดมปี

วิธีการเสียอากรแสดมปีสำหรับการทำตราสาร เรียกว่า “ปิดแสดมปีบริบูรณ์” ซึ่งหมายความว่า

3.1 ในกรณีแสดมปีปิดทับ คือการได้เสียอากรโดยปิดแสดมปีทับกระดาษก่อนกระทำหรือในทันทีที่ทำตราสารเป็นราคาไม่น้อยกว่าอากรที่ต้องเสียและได้ขีดฆ่าแสดมปีนั้นแล้ว หรือ

3.2 ในกรณีแสดมปีคูน คือการได้เสียอากรโดยใช้กระดาษมีแสดมปีคูนเป็นราคาไม่น้อยกว่า อากรที่ต้องเสีย และขีดฆ่าแล้ว หรือโดยยื่นตราสารให้พนักงานเจ้าหน้าที่ประทับแสดมปีคูน และชำระเงินเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าอากรที่ต้องเสียและขีดฆ่าแล้ว หรือ

3.3 ในกรณีชำระเป็นตัวเงิน คือการได้เสียอากรเป็นตัวเงิน เป็นราคาไม่น้อยกว่าอากรที่ต้องเสียตามบทบัญญัติในหมวดอากรแสดมปี หรือตามระเบียบที่อธิบดีจะได้กำหนดโดยอนุมัติรัฐมนตรี

การปิดแสดมปีบริบูรณ์ตามข้อ 1) และ 2) ดังกล่าวข้างต้น อธิบดีมีอำนาจสั่งให้ปฏิบัติตาม ที่กำหนดในข้อ 3) แทนได้ คือ กำหนดให้เสียอากรเป็นตัวเงิน เช่น กรณีตัวแลกเงิน เช็ค ใบรับรางวัลฉลากกินแบ่งใบรับเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ใบรับเกี่ยวกับยานพาหนะ ตราสารตัวสัญญาใช้เงินเฉพาะที่บริษัทเงินทุนหรือบริษัทเครดิตฟองซิเอร์เป็นผู้ออกตัว จ้างทำของเฉพาะที่รัฐบาล องค์การของรัฐบาลเป็นผู้ว่าจ้างและมีสินจ้างตั้งแต่ 200,000 บาทขึ้นไป กู้ยืมเงินหรือการตกลงให้เบิกเงินเกินบัญชีจากธนาคาร กรมธรรม์ประกันภัยตัวสัญญาใช้เงิน เลตเตอร์ออฟเครดิต ฯลฯ

4. การขอเสียอากรเป็นตัวเงิน

ในการชำระอากรด้วยตัวเงินก็เพื่อความสะดวกในการเสียอากร ที่มีค่าอากรแสดมปีเป็นจำนวนมาก ไม่สะดวกในการใช้ดวงแสดมปีอากรปิดบนตราสารหรือในกรณีไม่สะดวกในการชำระค่าอากร โดยใช้แสดมปีคูน การขอเสียอากรเป็นตัวเงิน ปฏิบัติดังนี้

4.1 การขอเสียอากรเป็นตัวแทน ใช้แบบ อ.ส.4 (แบบขอและอนุมัติให้เสียอากรแสดมปีเป็นตัวแทน) ยื่นต่อพนักงาน เจ้าหน้าที่อากรแสดมปี โดยแนบตราสารที่ขอเสียอากรไปด้วย ให้ยื่นต่อสำนักงานสรรพากร อำเภอ

4.2 สำหรับตราสารที่เป็น

1) ตัวแลกเงินหรือตราสารทำนองเดียวกันที่ใช้อย่างตัวแลกเงินเฉพาะที่ธนาคารประกอบกิจการในราชอาณาจักรเป็นผู้สั่งจ่าย ตามลักษณะแห่งตราสาร 9(1) และใบรับฝากเงินประเภท ประจำของธนาคารโดยมีดอกเบี้ย ตามลักษณะแห่งตราสาร 13

2) เช็คที่ออกในราชอาณาจักร ตามลักษณะแห่งตราสาร 12

3) เช็คสำหรับผู้เดินทางที่ออกหรือจำหน่ายในราชอาณาจักร ตามลักษณะแห่งตราสาร 15 มีวิธีการเสียอากรเป็นตัวแทนดังนี้

- ตราสารตามข้อ 1) ให้ธนาคารผู้สั่งจ่ายหรือผู้รับฝาก แล้วแต่กรณีชำระอากรเป็นตัวแทน การปิดแสดมปี

- ตราสารตามข้อ 2) และ 3) ให้ผู้สั่งจ่ายชำระอากรเป็นตัวแทน การปิดแสดมปี โดยชำระไว้ต่อธนาคาร

- ตราสารตามข้อ 3) ที่ธนาคารเป็นผู้ออก ให้ธนาคารชำระอากรเป็นตัวแทน การปิดแสดมปี

- ธนาคารผู้ชำระเงินหรือรับชำระเงินค่าอากร ที่มีสำนักงานตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร นำเงินค่าอากรที่มีหน้าที่ต้องชำระ หรือได้รับชำระไว้ไปยื่นขอชำระต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ อากรแสดมปี ณ สำนักงานสรรพากรอำเภอ โดยใช้แบบ อ.ส.4ก (แบบขอเสียอากรแสดมปีเป็นตัวแทนสำหรับตราสารเช็คหรือตัวแลกเงิน) พร้อมชำระเงิน ส่วนธนาคารที่มีสำนักงานตั้งอยู่ในท้องที่นอกเขตกรุงเทพมหานคร ให้ยื่นชำระเงิน ณ สำนักงานสรรพากรอำเภอ หรือกิ่งอำเภอท้องที่

4.3 ใบรับสำหรับการโอนหรือก่อตั้งสิทธิใด ๆ เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ในเมื่อนิติกรรมที่เป็นเหตุให้ออกใบรับนั้นมีการจดทะเบียนตามกฎหมาย ตามลักษณะแห่งตราสาร 28(ข) ให้ชำระค่าอากรแสดมปีเป็นตัวแทน ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้รับจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม (กรมที่ดิน)

4.4 ใบรับเงินรางวัลสลากกินแบ่งรัฐบาล กำหนดให้ชำระอากรเป็นตัวแทนต่อสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล

การขีดฆ่าอากร คำว่า “ขีดฆ่า” หมายความว่า การกระทำเพื่อมิให้ใช้แสดมปีได้อีก โดยในกรณีแสดมปีปิดทับ ได้ลงลายมือชื่อหรือลงชื่อห้างร้านบนแสดมปี หรือขีดเส้นคร่อมฆ่าแสดมปีที่ปิดทับกระดาษและลงวัน เดือน ปี ที่กระทำสิ่งเหล่านี้ด้วย ในกรณีแสดมปีคุณได้เขียนบนตราสารหรือยื่นตราสารให้พนักงานเจ้าหน้าที่ประทับแสดมปีคุณ ให้แสดมปีปรากฏอยู่ในด้านหน้าของตราสารนั้น

5. บัญชีอัตราอากรแสตมป์

ตารางที่ 13.5 บัญชีอัตราอากรแสตมป์

บัญชีอัตราอากรแสตมป์			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากร แสตมป์	ผู้ที่ต้อง เสียอากร	ผู้ที่ต้อง ยื่นมาแสตมป์
<p>1. เช่าที่ดิน โรงเรือน สิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น หรือแพ ทุกจำนวนเงิน 1,000 บาท หรือเศษของเงิน 1,000 บาท แห่งค่าเช่า หรือเงินกินเปล่า หรือทั้งสองอย่างรวมกันตลอดอายุ การเช่า</p> <p>หมายเหตุ:</p> <p>(1) ถ้าสัญญาเช่ามิได้กำหนดอายุการเช่าให้ถือว่ากำหนด 3 ปี (2) ถ้าสัญญาเช่าฉบับใดครบกำหนดอายุการเช่า หรือครบกำหนด 3 ปี ตาม (1) แล้วผู้เช่ายังคงครองทรัพย์สินอยู่ และให้ผู้เช่ารู้ ความนั้นแล้วไม่ทักท้วง ทั้งมิได้ทำสัญญาใหม่ ให้ถือว่าสัญญาเช่า เดิมนั้นได้เริ่มทำกันใหม่ โดยไม่มีกำหนดอายุการเช่า และต้อง เสียอากรภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ถือว่าเริ่มทำสัญญาใหม่นั้น ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>- เช่าทรัพย์สินใช้ในการทำนา ไร่ สวน</p>	1 บาท	ผู้ให้เช่า	ผู้เช่า
<p>2. โอนใบหุ้น ใบหุ้นกู้ พันธบัตร และใบรับรองหนี้ ซึ่งบริษัท สมาคม คณะบุคคล หรือองค์การใด ๆ เป็นผู้ออก คิดตามราคาหุ้น ที่ชำระแล้ว หรือตามราคาในตราสารแล้วแต่อย่างใดจะมากกว่า ทุกจำนวนเงิน 1,000 บาท หรือเศษของ 1,000 บาท ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>ก. โอนพันธบัตรของรัฐบาล ข. โอนใบหุ้น ใบหุ้นกู้ และใบรับรองหนี้ซึ่งสหกรณ์ หรือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเป็นผู้ออก</p>	1 บาท	ผู้โอน	ผู้รับโอน
<p>3. เช่าซื้อทรัพย์สิน ทุกจำนวนเงิน 1,000 บาท หรือเศษของเงิน 1,000 บาท แห่งราคาทั้งหมดยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>- เช่าทรัพย์สินใช้ในการทำนา ไร่ สวน</p>	1 บาท	ผู้ให้เช่า	ผู้เช่า

ตารางที่ 13.5 (ต่อ)

บัญชีอัตราอากรแสตมป์			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากรแสตมป์	ผู้ที่ต้องเสียอากร	ผู้ที่ต้องยื่นเข้ามาแสตมป์
<p>4. จ้างทำของ ทุกจำนวนเงิน 1,000 บาท หรือเศษของเงิน 1,000 บาทแห่งสินจ้างที่กำหนดไว้</p> <p>หมายเหตุ:</p> <p>(1) ถ้าในเวลากระทำสัญญาจ้างทำของไม่ทราบจำนวนสินจ้างว่าเป็นราคาใด ให้ประมาณจำนวนสินจ้างตามสมควรแล้วเสียอากรตามจำนวนสินจ้างที่ประมาณนั้น</p> <p>(2) ถ้ามีการรับเงินสินจ้างเป็นคราวๆ และอากรที่เสียไว้เดิมยังไม่ครบ ให้เสียอากรเพิ่มเติมให้ครบตามจำนวนที่ต้องเสียทุกครั้งในทันทีที่มีการรับเงิน</p> <p>(3) เมื่อการรับจ้างทำของได้สิ้นสุดลงแล้ว และปรากฏว่าได้เสียอากรเกินไป ให้ขอคืนตามมาตรา 122 ได้</p> <p>ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <ul style="list-style-type: none"> - สัญญาที่ทำขึ้นนอกประเทศไทย และการปฏิบัติตามข้อสัญญานั้นมิได้ทำในประเทศไทย 	1 บาท	ผู้รับจ้าง	ผู้รับจ้าง
<p>5. กู้ยืมเงินหรือการตกลงให้เบิกเงินเกินบัญชีจากธนาคาร ทุกจำนวนเงิน 2,000 บาท หรือเศษของเงิน 2,000 บาทแห่งยอดเงินที่กู้ยืม หรือตกลงให้เบิกเกินบัญชี ค่าอากรตามลักษณะแห่งตราสารนี้ เมื่อคำนวณแล้วถ้าเกิน 10,000 บาทให้เสีย 10,000 บาท ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <ul style="list-style-type: none"> - การกู้ยืมเงินซึ่งสมาชิกกู้ยืมจากสหกรณ์ หรือสหกรณ์กู้ยืมจากสหกรณ์ หรือจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2529 ใช้นับตั้งแต่วันที่ 1 ก.พ. 2529 เป็นต้นไป) 	1 บาท	ผู้ให้กู้	ผู้กู้
<p>6. กรมธรรม์ประกันภัย (ก) กรมธรรม์ประกันวินาศภัย ทุก 250 บาท หรือเศษของ 250 บาทแห่งเบี้ยประกันภัย</p>	1 บาท	ผู้รับประกันภัย	ผู้รับประกันภัย

ตารางที่ 13.5 (ต่อ)

บัญชีอัตราอากรแสตมป์			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากรแสตมป์	ผู้ที่ต้องเสียอากร	ผู้ที่ต้องชดเชาแสตมป์
<p>(ข) กรมธรรม์ประกันชีวิต ทุก 2,000 บาท หรือเศษของ 2,000 บาท แห่งจำนวนเงินที่เอาประกัน (ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 155 ใช้บังคับ 7 มิ.ย. 2515 เป็นต้นไป ข้อ 7 กำหนดให้ค่าอากรแสตมป์สำหรับตราสารกรมธรรม์ประกันชีวิต ถ้ามีจำนวนสูงกว่า 20 บาท ให้ลดเหลือ 20 บาท)</p>	1 บาท	ผู้รับประกันภัย	ผู้รับประกันภัย
<p>(ค) กรมธรรม์ประกันวินาศภัย ทุก 250 บาท หรือเศษของ 250 บาท แห่งจำนวนเงินที่เอาประกัน</p>	1 บาท	ผู้รับประกันภัย	ผู้รับประกันภัย
<p>(ง) กรมธรรม์เงินปี ทุก 2,000 บาท หรือเศษของ 2,000 บาท แห่งต้นทุนเงินปีนั้น หรือถ้าไม่ปรากฏต้นทุนให้คิดทุก 2,000 บาท หรือเศษของ 2,000 บาท แห่ง 331/3 เท่าของรายได้ประจำปี</p>	1 บาท	ผู้รับประกันภัย	ผู้รับประกันภัย
<p>(จ) กรมธรรม์ประกันภัยซึ่งผู้รับประกันภัยนำไปให้ผู้อื่นประกันอีกต่อหนึ่ง</p>	1 บาท	ผู้รับประกันภัย	ผู้รับประกันภัย
<p>(ฉ) บันทึกการต่ออายุกรมธรรม์ประกันภัยเดิม</p>	กึ่งอัตราซึ่งเรียกเก็บสำหรับกรมธรรม์เดิม		
<p>ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>(ก) การประกันภัยสัตว์พาหนะซึ่งใช้ในการเกษตรกรรม</p> <p>(ข) บันทึกประกันภัยหรือกรมธรรม์ประกันภัยชั่วคราวซึ่งรับรองจะออกกรมธรรม์ประกันภัยตัวจริง แต่ถ้าผู้ทรงจะเรียกร้องเอาสิทธิอย่างอื่น นอกจากให้ส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยตัวจริงแล้วต้องปิดแสตมป์เสียก่อน เช่นเดียวกับที่จะต้องปิดสำหรับประกันภัยตัวจริง (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2525 ใช้บังคับ 27 ก.พ. 2525 เป็นต้นไป)</p>			

ตารางที่ 13.5 (ต่อ)

บัญชีอัตราอากรแสตมป์			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากรแสตมป์	ผู้ที่ต้องเสียอากร	ผู้ที่ต้องชดเชาแสตมป์
<p>7. ใบมอบอำนาจ คือ ใบตั้งตัวแทนซึ่งมิได้กระทำในรูปลักษณะตราสารสัญญา รวมทั้งใบตั้งอนุญาตตุลาการ</p> <p>(ก) มอบอำนาจให้บุคคลคนเดียว หรือหลายคนกระทำการครั้งเดียว</p> <p>(ข) มอบอำนาจให้บุคคลคนเดียว หรือหลายคนร่วมกระทำการมากกว่าครั้งเดียว</p> <p>(ค) มอบอำนาจให้กระทำการมากกว่าครั้งเดียว โดยให้บุคคลหลายคนต่างคนต่างกระทำกิจการแยกกันได้คิดตามรายตัวบุคคลที่รับมอบคนละ</p> <p>หมายเหตุ: ถ้าผู้มอบอำนาจมีหลายคน แต่มิได้เป็นผู้มีอำนาจร่วมกันแล้ว มอบอำนาจในตราสารฉบับเดียวกัน ต้องคิดตามรายตัวบุคคล ผู้มอบคนหนึ่งเป็นเรื่องหนึ่งตามมาตรา 108</p>	<p>10 บาท</p> <p>30 บาท</p> <p>30 บาท</p>	<p>ผู้มอบอำนาจ</p> <p>ผู้มอบอำนาจ</p> <p>ผู้มอบอำนาจ</p>	<p>ผู้รับมอบอำนาจ</p> <p>ผู้รับมอบอำนาจ</p> <p>ผู้รับมอบอำนาจ</p>
<p>ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>(1) ใบแต่งตั้งนาย และใบมอบอำนาจซึ่งทนายความให้แก่เสมียนของตนเพื่อเป็นตัวแทนดำเนินคดีในศาล</p> <p>(2) ใบมอบอำนาจให้ออน หรือให้กระทำการใดๆ เกี่ยวกับสัตว์พาหนะตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ</p> <p>(3) ใบมอบอำนาจให้รับเงิน หรือสิ่งของแทน</p> <p>(4) ใบมอบอำนาจซึ่งสหกรณ์เป็นผู้มอบ และใบมอบอำนาจตั้งสหกรณ์เป็นตัวแทนจัดการให้สหกรณ์ได้รับสิทธิในอสังหาริมทรัพย์</p>	<p>10 บาท</p> <p>30 บาท</p> <p>30 บาท</p>	<p>ผู้มอบอำนาจ</p> <p>ผู้มอบอำนาจ</p> <p>ผู้มอบอำนาจ</p>	<p>ผู้รับมอบอำนาจ</p> <p>ผู้รับมอบอำนาจ</p> <p>ผู้รับมอบอำนาจ</p>
<p>8. ใบมอบฉันทะสำหรับให้ลงมติในที่ประชุมของบริษัท</p> <p>(ก) มอบฉันทะสำหรับการประชุมครั้งเดียว</p> <p>(ข) มอบฉันทะสำหรับการประชุมกว่าครั้งเดียว (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 ใช้บังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)</p>	<p>20 บาท</p> <p>100 บาท</p>	<p>ผู้มอบฉันทะ</p> <p>ผู้มอบฉันทะ</p>	<p>ผู้มอบฉันทะ</p> <p>ผู้มอบฉันทะ</p>

ตารางที่ 13.5 (ต่อ)

บัญชีอัตราอากรแสตมป์			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากรแสตมป์	ผู้ที่ต้องเสียอากร	ผู้ที่ต้องชดเช้อแสตมป์
<p>9.</p> <p>(1) ตั๋วแลกเงิน หรือตราสารทำนองเดียวกับที่ใช้อย่างตั๋วแลกเงิน ฉบับละ</p> <p>(2) ตั๋วสัญญาใช้เงิน หรือตราสารทำนองเดียวกับที่ใช้อย่างตั๋วสัญญาใช้เงิน ฉบับละ</p> <p>ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>- ถ้าตัวออกเป็นสำหรับ และฉบับแรกในสำหรับนั้นปิดแสตมป์บริบูรณ์แล้ว ฉบับอื่นๆ ไม่ต้องปิดอีก แต่ต้องสลักหลังฉบับนั้นๆ ไว้ว่า "ได้เสียอากรแล้ว"(พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 ใช้บังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)</p>	<p>3 บาท</p> <p>3 บาท</p>	<p>ผู้สั่งจ่าย</p> <p>ผู้ออกตัว</p>	<p>ผู้สั่งจ่าย</p> <p>ผู้ออกตัว</p>
<p>10. บิลออฟแลดิง</p> <p>หมายเหตุ:</p> <p>ถ้าออกเป็นสำหรับให้ปิดแสตมป์ตามอัตราทุกฉบับ</p>	2 บาท	ผู้กระทำตราสาร	ผู้กระทำตราสาร
<p>11.</p> <p>(1) ใบหุ้น หรือใบหุ้นกู้ หรือใบรับรองหนี้ของบริษัท สมาคม คณะบุคคล หรือองค์การใดๆ (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 ใช้บังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)</p> <p>(2) พันธบัตรของรัฐบาลใดๆ ที่ขายในประเทศไทย ทุกจำนวนเงิน 100 บาท หรือเศษของ 100 บาทยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>- ใบหุ้น ใบหุ้นกู้ หรือใบรับรองหนี้ของสหกรณ์</p>	<p>5 บาท</p> <p>1 บาท</p>	<p>ผู้ทรงตราสาร</p> <p>ผู้ทรงตราสาร</p>	<p>ผู้ทรงตราสาร</p> <p>ผู้ทรงตราสาร</p>
<p>12. เช็ค หรือหนังสือคำสั่งใด ๆ ซึ่งใช้แทนเช็ค ฉบับละ (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 ใช้บังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)</p>	3 บาท	ผู้สั่งจ่าย	ผู้สั่งจ่าย
<p>13. ใบรับฝากเงินประเภทประจำของธนาคารโดยมีดอกเบีย (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 ใช้บังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)</p>	5 บาท	ผู้รับฝาก	ผู้รับฝาก

ตารางที่ 13.5 (ต่อ)

บัญชีอัตราค่าธรรมเนียม			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากร แสตมป์	ผู้ที่ต้อง เสียอากร	ผู้ที่ต้อง ยื่นมาแสตมป์
<p>14. เลตเตอร์ออฟเครดิต</p> <p>(ก) ออกในประเทศไทย</p> <p>- เงินต่ำกว่า 10,000 บาท</p> <p>- เงินตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป</p> <p>(ข) ออกในต่างประเทศ และให้ชำระเงินในประเทศไทย</p> <p>คราวละ</p> <p>หมายเหตุ:</p> <p>ตราสารเลตเตอร์ออฟเครดิตที่ออกในประเทศไทย และให้ชำระเงินในต่างประเทศ ต้องทำสำเนาเก็บไว้ในประเทศไทย ส่วนการเสียอากรให้ปิดแสตมป์บริบูรณ์เฉพาะในฉบับสำเนาดังกล่าวนั้น (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 มาตรา 15 ใช้บังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)</p>	<p>20 บาท</p> <p>30 บาท</p> <p>20 บาท</p>	<p>ผู้ออกตราสาร</p> <p>ผู้ออกตราสาร</p> <p>ผู้ทรงคนแรกในประเทศไทย</p>	<p>ผู้ออกตราสาร</p> <p>ผู้ออกตราสาร</p> <p>ผู้ทรงคนแรกในประเทศไทย</p>
<p>15. เช็คสำหรับผู้เดินทาง</p> <p>(ก) ออกในประเทศไทย ฉบับละ</p> <p>(ข) ออกในต่างประเทศ แต่ให้ชำระในประเทศไทย ฉบับละ</p> <p>(พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 มาตรา 14 ใช้บังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)</p>	<p>3 บาท</p> <p>3 บาท</p>	<p>ผู้ออกเช็ค</p> <p>ผู้ทรงคนแรกในประเทศไทย</p>	<p>ผู้ออกเช็ค</p> <p>ผู้ทรงคนแรกในประเทศไทย</p>
<p>16. ใบรับรอง</p> <p>ซึ่งออกให้เนื่องในกิจการรับขนส่งสินค้าโดยทางน้ำ ทางบก และทางอากาศ คือตราสารซึ่งลงลายมือชื่อพนักงาน หรือนายสินค้าของยานพาหนะรับขนส่ง ซึ่งออกรับของดังระบุไว้ในใบรับนั้น เมื่อไม่ได้ออกบิลออฟเลดิง ฉบับละ</p> <p>หมายเหตุ</p> <p>- ถ้าออกเป็นสำรับให้ปิดแสตมป์ตามอัตราทุกฉบับ</p> <p>(พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2525 มาตรา 9 ใช้บังคับ 27 ก.พ. 2525 เป็นต้นไป)</p>	<p>1 บาท</p>	<p>ผู้ออกใบรับ</p>	<p>ผู้ออกใบรับ</p>

ตารางที่ 13.5 (ต่อ)

บัญชีอัตราอากรแสตมป์			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากรแสตมป์	ผู้ที่ต้องเสียอากร	ผู้ที่ต้องชดเชาแสตมป์
<p>17. คำประกัน</p> <p>(ก) สำหรับกรณีที่มีได้จำกัดจำนวนเงินไว้</p> <p>(ข) สำหรับจำนวนเงินไม่เกิน 1,000 บาท</p> <p>(ค) สำหรับจำนวนเงินเกิน 1,000 บาท แต่ไม่เกิน 10,000 บาท</p> <p>สำหรับจำนวนเงินเกิน 10,000 บาทขึ้นไป</p> <p>ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>(ก) การประกันหนี้เนื่องแต่การที่รัฐบาลให้ราษฎรกู้ยืม หรือ ยืมเพื่อการบริโภค หรือการเกษตรกรรม</p> <p>(ข) คำประกันหนี้เนื่องแต่การที่สหกรณ์ให้สมาชิกกู้ยืม หรือ ยืม (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 มาตรา 13 ใช้บังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป))</p>	<p>10 บาท</p> <p>1 บาท</p> <p>5 บาท</p> <p>10 บาท</p>	<p>ผู้คำประกัน</p> <p>ผู้คำประกัน</p> <p>ผู้คำประกัน</p> <p>ผู้คำประกัน</p>	<p>ผู้คำประกัน</p> <p>ผู้คำประกัน</p> <p>ผู้คำประกัน</p> <p>ผู้คำประกัน</p>
<p>18. จำนำ</p> <p>จำนวนหนี้ทุก 2,000 บาท หรือเศษของ 2,000 บาท</p> <p>ถ้าการจำนำมิได้จำกัดจำนวนหนี้ไว้</p> <p>ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>(ก) ตัวจำนำของโรงรับจำนำที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย</p> <p>(ข) จำนำอันเกี่ยวกับกู้ยืมซึ่งได้ปิดแสตมป์บริบูรณ์แล้วตาม ข้อ 5</p>	<p>1 บาท</p> <p>1 บาท</p>	<p>ผู้รับจำนำ</p> <p>ผู้รับจำนำ</p>	<p>ผู้รับจำนำ</p> <p>ผู้รับจำนำ</p>
<p>19. ใบรับของคลังสินค้า</p>	<p>1 บาท</p>	<p>นายคลังสินค้า</p>	<p>นายคลังสินค้า</p>
<p>20. คำสั่งให้ส่งมอบของ คือ ตราสารซึ่งบุคคลผู้ปรากฏชื่อในตราสาร นั้น หรือซึ่งบุคคลผู้นั้นตราชื่อไว้ หรือผู้ทรงสิทธิที่จะรับมอบสินค้า อันอยู่ในอยู่ หรือเมืองท่า หรือคลังสินค้าซึ่งรับเก็บหรือรับฝาก โดย เรียกเก็บค่าเช่า หรือรับสินค้าอันอยู่ที่ท่าสินค้า โดยที่เจ้าของ ลงลายมือชื่อ หรือมีผู้อื่นลงลายมือชื่อแทนในเมื่อขาย หรือโอน ทรัพย์สินอันปรากฏในตราสารนั้น (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2525 มาตรา 13 ใช้บังคับ 27 ก.พ. 2525 เป็นต้นไป)</p>	<p>1 บาท</p>	<p>ผู้ออกคำสั่ง</p>	<p>ผู้ออกคำสั่ง</p>

ตารางที่ 13.5 (ต่อ)

บัญชีอัตราอากรแสตมป์			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากรแสตมป์	ผู้ที่ต้องเสียอากร	ผู้ที่ต้องขีดฆ่าแสตมป์
<p>21. ตั๋วแทน</p> <p>(ก) มอบอำนาจเฉพาะการ</p> <p>(ข) มอบอำนาจทั่วไป</p> <p>ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>- การตั้งตัวแทนในกรณีสหกรณ์เป็นตั๋วการ (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 มาตรา 14 ใช้บังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)</p>	<p>10 บาท</p> <p>30 บาท</p>	<p>ตั๋วการ</p> <p>ตั๋วการ</p>	<p>ตั๋วการ</p> <p>ตั๋วการ</p>
<p>22. คำชี้ขาดของอนุญาตโตตุลาการ</p> <p>(ก) ในกรณีซึ่งพิพาทกันด้วยจำนวนเงิน หรือราคาทุกจำนวนเงิน 1,000 บาท หรือเศษของ 1,000 บาท</p> <p>(ข) ในกรณีอื่นซึ่งไม่กล่าวถึงจำนวนเงิน หรือราคา (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2525 ใช้บังคับ 27 ก.พ. 2525 เป็นต้นไป)</p>	<p>1 บาท</p> <p>10 บาท</p>	<p>อนุญาตโตตุลาการ</p> <p>อนุญาตโตตุลาการ</p>	<p>อนุญาตโตตุลาการ</p> <p>อนุญาตโตตุลาการ</p>
<p>23. คู่ฉบับ หรือคู่ฉีกแห่งตราสาร คือ ตราสารซึ่งมีคือ ตราสารซึ่งมีข้อความอย่างเดียวกันกับต้นฉบับ หรือต้นสัญญาและผู้กระทำตราสารได้ลงลายมือชื่อไว้อย่างเดียวกับต้นฉบับ</p> <p>(ก) ถ้าต้นฉบับเสียอากรไม่เกิน 5 บาท</p> <p>(ข) ถ้าเกิน 5 บาท</p>	<p>1 บาท</p> <p>5 บาท</p>	<p>(1) ถ้าไม่มีบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเป็นคู่สัญญา คนที่เสียอากรสำหรับต้นฉบับเป็นผู้เสีย</p> <p>(2) ถ้ามีบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเป็นคู่สัญญาบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งนั้นต้องเป็นผู้เสียอากร</p>	<p>คนเดียวกับผู้ขีดฆ่าต้นฉบับ</p>

ตารางที่ 13.5 (ต่อ)

บัญชีอัตราอากรแสตมป์			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากรแสตมป์	ผู้ที่ต้องเสียอากร	ผู้ที่ต้องชดเช้อแสตมป์
ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร - ถ้าฝ่ายที่ต้องเสียอากรเป็นสหกรณ์ (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 ใช้บังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)			
24. หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทจำกัดที่ส่งต่อนายทะเบียน	200 บาท	ผู้เริ่มก่อการ	ผู้เริ่มก่อการ
25. ข้อบังคับของบริษัทจำกัดที่ส่งต่อนายทะเบียน	200 บาท	กรรมการ	กรรมการ
26. ข้อบังคับใหม่ หรือสำเนาหนังสือบริคณห์สนธิ หรือข้อบังคับของบริษัทจำกัดซึ่งเปลี่ยนแปลงใหม่ที่ส่งต่อนายทะเบียน	50 บาท	กรรมการ	กรรมการ
27. หนังสือสัญญาห้างหุ้นส่วน (ก) หนังสือสัญญาจัดตั้งห้างหุ้นส่วน (ข) หนังสือสัญญาที่แก้ไขสัญญาจัดตั้งห้างหุ้นส่วน (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 ใช้บังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)	100 บาท 50 บาท	ผู้เป็นหุ้นส่วน ผู้เป็นหุ้นส่วน	ผู้เป็นหุ้นส่วน ผู้เป็นหุ้นส่วน
28. ใบบริบ เฉพาะตามที่ระบุต่อไปนี้ (ก) ใบบริบรางวัลสลากกินแบ่งของรัฐบาล (ข) ใบบริบสำหรับการโอน หรือก่อตั้งสิทธิใดๆ เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ในเมื่อนิติกรรมที่เป็นเหตุให้ออกใบบริบนั้นมีการจดทะเบียนตามกฎหมาย (ดูประกาศอธิบดีกรมสรรพากร เกี่ยวกับอากรแสตมป์ (ฉบับที่ 21) (ดูคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยภาษีอากรที่ 27/2537) (ค) ใบบริบสำหรับการขาย ขายฝาก ให้เช่าซื้อ หรือโอนกรรมสิทธิ์ยานพาหนะ ทั้งนี้เฉพาะยานพาหนะซึ่งมีการจดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยยานพาหนะนั้นๆ ถ้าใบบริบตาม (ก) (ข) หรือ (ค) มีจำนวนเงินตั้งแต่ 200 บาท ขึ้นไปทุก 200 บาท หรือเศษของ 200 บาท (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2525 มาตรา 9 ใช้บังคับ 27 ก.พ. 2525 เป็นต้นไป)	1 บาท	ผู้ออกใบบริบ	ผู้ออกใบบริบ

บัญชีอัตราอากรแสตมป์			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากรแสตมป์	ผู้ที่ต้องเสียอากร	ผู้ที่ต้องชดเชยแสตมป์
ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร - ไบรับ สำหรับจำนวนเงินที่ผู้รับต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม หรือภาษีธุรกิจเฉพาะ (พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 30) พ.ศ. 2534 ใช้นับตั้งแต่วันที่ 1 ม.ค. 2535 เป็นต้นไป) (ยกเลิกโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2529 ใช้นับตั้งแต่วันที่ 1 ก.พ. 2529 เป็นต้นไป) (ยกเลิกโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2529 ใช้นับตั้งแต่วันที่ 1 ก.พ. 2529 เป็นต้นไป)			
ดูพระราชกฤษฎีกา (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2500 มาตรา 6(11) ค่าอากรแสตมป์ที่มีจำนวนไม่ถึง 1 บาท หรือเศษของบาท ได้รับการยกเว้นอากร			

ที่มา: สำเนาหนังสือที่ ที่ กษ 1109/13300 เรื่อง ภาษีอากรที่สหกรณ์และสมาชิกได้รับการยกเว้น ลงวันที่ 22 ธันวาคม 2547
เข้าถึงได้จาก http://webhost.cpd.go.th/ewt/web_cpd/download/Command/60.doc สืบค้น 14 พฤษภาคม 2557

6. การยกเว้นอากรแสตมป์ของสหกรณ์

1) ยกเว้นตามที่ระบุไว้ในบัญชีอัตราอากรแสตมป์ ดังนี้

- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 1 คือ การเช่าทรัพย์สินใช้ในการทำนา ไร่ และสวน
- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 2 คือ โอนใบหุ้น ใบหุ้นกู้ และใบรับรองหนี้ ซึ่งสหกรณ์เป็นผู้ออก
- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 3 คือ การเช่าซื้อทรัพย์สิน ใช้ในการทำนา ไร่ สวน
- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 4 คือ การจ้างทำของ ซึ่งสัญญาที่ทำขึ้นนอกประเทศไทย และการปฏิบัติตามข้อสัญญานั้นมิได้ทำในประเทศไทย
- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 5 คือ การกู้ยืมเงินซึ่งสมาชิกกู้ยืมจากสหกรณ์ หรือสหกรณ์กู้ยืมจากสหกรณ์ หรือจากธนาคารเพื่อการเกษตร
- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 7 คือ ใบมอบอำนาจซึ่งสหกรณ์เป็นผู้มอบ และใบมอบอำนาจตั้งสหกรณ์เป็นตัวแทนจัดการให้สหกรณ์ได้รับสิทธิในอสังหาริมทรัพย์
- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 9 คือ กรณีสหกรณ์เป็นผู้ออกตั๋วแลกเงินหรือตั๋วสัญญาใช้เงิน ถ้าตัวออกเป็นสำหรับ และฉบับแรกในสำหรับนั้นปิดแสตมป์บริบูรณ์แล้ว ฉบับอื่นๆ ไม่ต้องปิดอีก แต่ต้องสลักหลังฉบับนั้นๆ ไว้ว่าได้เสียอากรแล้ว

- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 11 คือ ใบหุ้น ใบหุ้นกู้ หรือใบรับรองหนี้ของสหกรณ์
  - ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 17 (8) คือ คำประกันหนี้เนื่องแต่การที่สหกรณ์ให้สมาชิก กู้ยืมหรือยืม
  - ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 18 คือ จำนำเกี่ยวกับการกู้ยืม ซึ่งสหกรณ์ได้รับยกเว้น ไม่ต้องเสียอากรเกี่ยวกับการกู้ยืมเงิน ซึ่งสมาชิกกู้ยืมจากสหกรณ์ หรือสหกรณ์กู้ยืมจากสหกรณ์ (ตามที่ กำหนดในลักษณะแห่งตราสาร 5)
  - ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 23 คือ คู่ฉบับหรือคู่ฉีกแห่งตราสารถ้าฝ่ายที่ต้องเสีย อากรเป็นสหกรณ์
- 2) ยกเว้นสำหรับตราสารที่ต้องเสียค่าอากรแสตมป์ไม่ถึงหนึ่งบาท หรือเศษของบาท
  - 3) ยกเว้นโดยกฎหมายที่จัดตั้งสหกรณ์นั้นๆ

7. บทกำหนดโทษ

ผู้ไม่เสียอากรให้ถูกต้องภายในกำหนดเวลา จะต้องรับผิดชอบเงินเพิ่ม ตามมาตรา 113 หรือมาตรา 114 แห่งประมวลรัษฎากร และในกรณีที่มีเจตนาทุจริต กระทำการอันเป็นเท็จ จะต้องได้รับโทษทางอาญา ซึ่งมีตั้งแต่โทษปรับและหรือโทษจำคุกตามควรแก่กรณีดังที่ระบุไว้ในมาตรา 124 ถึง 129 แห่งประมวล รัษฎากร

กิจกรรม 13.2.5

1. จงอธิบายวิธีการเสียอากรแสตมป์ มาพอเข้าใจ
2. จงอธิบายการยกเว้นอากรแสตมป์ของสหกรณ์ มีกรณีใดบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 13.2.5 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.2 เรื่องที่ 13.2.5)

แผนการสอนตอนที่ 13.3

ภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 13.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 13.3.1 ภาษีป้าย
- 13.3.2 ภาษีบำรุงท้องที่
- 13.3.3 ภาษีโรงเรือนและที่ดิน
- 13.3.4 ภาษีสรรยन्द

แนวคิด

1. ภาษีป้ายเป็นภาษีที่เก็บจากป้ายแสดงชื่อ ยี่ห้อ หรือเครื่องหมายใช้ในการประกอบการค้าหรือกิจการอื่นเพื่อหารายได้ สำหรับผู้มีหน้าที่เสียภาษีป้ายตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510 ต้องเข้าเกณฑ์ 3 ประการ คือ เป็นป้ายแสดงยี่ห้อหรือเครื่องหมายซึ่งใช้ในการประกอบการค้าหรือประกอบกิจการอื่นเพื่อหารายได้ และแสดงหรือโฆษณาด้วยวัตถุใดๆ ด้วยอักษร ภาพ หรือเครื่องหมาย ซึ่งสำหรับสหกรณ์จะต้องดำเนินการเสียภาษี ซึ่งไม่ได้รับยกเว้นตามมาตรา 8
2. ภาษีบำรุงท้องที่เป็นภาษีที่จัดเก็บจากเจ้าของที่ดิน ตามราคาปานกลางที่ดินและตามบัญชีอัตราภาษีบำรุงท้องที่ โดยที่ดินที่ต้องเสียภาษี คือ ที่ดินที่เป็นของบุคคลหรือคณะบุคคลไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลซึ่งมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินหรือสิทธิครอบครองอยู่ในที่ดินที่ไม่เป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน
3. ภาษีโรงเรือนและที่ดินเป็นภาษีที่เรียกเก็บจากโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ กับที่ดินที่ใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องไปกับโรงเรือนและสิ่งปลูกสร้างนั้น สำหรับทรัพย์สินที่ได้รับการยกเว้นภาษีไม่ต้องเสียภาษีโรงเรือนและที่ดิน ได้แก่ พระราชวังอันเป็นส่วนของแผ่นดิน ทรัพย์สินของรัฐบาลที่ใช้ในกิจการของรัฐบาล หรือสาธารณะ ทรัพย์สินของโรงพยาบาลสาธารณะ โรงเรียนสาธารณะ และทรัพย์สินซึ่งเป็นศาสนสมบัติ เป็นต้น
4. ภาษีสรรยन्दเป็นภาษีที่ผู้เป็นเจ้าของรถยนต์ทุกคนต้องรับผิดชอบในการชำระภาษี โดยอัตราของภาษีสรรยन्दจะกำหนดโดยพระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ. 2522 ซึ่งจะจัดกำหนดอัตราในการเก็บภาษีตามความจุกระบอกสูบ (ลูกบาศก์เมตร, ซีซี) ซึ่งภาษีที่ชำระไปนั้นหน่วยงานของรัฐจะนำไปใช้ในการสร้างถนนและปรับปรุงเส้นทางการเดินทางต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.3.1 “ภาษีป้าย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายภาษีป้ายได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.3.2 “ภาษีบำรุงท้องที่” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายภาษีบำรุงท้องที่
ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.3.3 “ภาษีโรงเรือนและที่ดิน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายภาษี
โรงเรือนและที่ดินได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.3.4 “ภาษีรถยนต์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายภาษีรถยนต์ได้

เรื่องที่ 13.3.1

ภาษีป้าย

การติดป้ายเพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ต่างๆ เช่น การโฆษณาสินค้า ชื่อบริษัท หรืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรธุรกิจ จำเป็นที่จะต้องทำป้ายเพื่อนำไปติดไว้ที่สูงให้เห็นเด่นชัด และเพื่อเป็นประโยชน์ในทางธุรกิจ ซึ่งภาษีป้ายนั้นเป็นภาษีประเภทหนึ่งที่เป็นภาษีจัดเก็บโดยส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ความหมายของภาษีป้าย

ภาษีป้าย หมายถึง ภาษีที่เก็บจากป้ายแสดงชื่อ ยี่ห้อ หรือเครื่องหมายที่ใช้ในการประกอบการค้าหรือ ประกอบกิจการอื่น เพื่อหารายได้หรือโฆษณาการค้า หรือกิจการอื่นเพื่อหารายได้ไม่ว่าจะแสดงหรือโฆษณาไว้ที่วัตถุใดๆ ด้วยอักษรภาพหรือเครื่องหมายที่เขียนแกะสลัก จารึกหรือทำให้ปรากฏด้วยวิธีอื่น

2. ผู้ที่มีหน้าที่เสียภาษีป้าย

คือ เจ้าของป้าย หรือผู้ครอบครองป้ายในกรณีไม่มีผู้อื่นยื่นแบบแสดงรายการภาษีป้าย หรือเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ไม่อาจหาตัวเจ้าของป้ายนั้นได้ ให้ถือว่าผู้ครอบครองป้ายนั้นเป็นผู้มีหน้าที่เสียภาษีป้าย ถ้าไม่อาจหาตัวผู้ครอบครองป้ายนั้นได้ ให้ถือว่าเจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคาร หรือที่ดินที่ป้ายนั้นติดตั้งหรือแสดงอยู่เป็นผู้มีหน้าที่เสียภาษีป้ายตามลำดับ ซึ่งป้ายที่เข้าลักษณะที่จะต้องเสียภาษีตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510 จะต้องเข้าเกณฑ์ 3 ประการ คือ

2.1 เป็นป้ายแสดงยี่ห้อหรือเครื่องหมาย

2.2 ใช้ในการประกอบการค้าหรือประกอบกิจการอื่นเพื่อหารายได้หรือโฆษณาการค้าหรือกิจการอื่นเพื่อหารายได้

2.3 การแสดงหรือโฆษณาด้วยวัตถุใดๆ ด้วยอักษร ภาพ หรือเครื่องหมายที่เขียนแกะสลัก จารึกหรือทำให้ปรากฏด้วยวิธีอื่น

สำหรับสหกรณ์จะต้องดำเนินการเสียภาษี เพราะไม่ได้รับยกเว้นตามมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510 ซึ่งเรื่องนี้ กรมการปกครองได้ตอบข้อหารือกรมส่งเสริมสหกรณ์ ตามหนังสือ ที่ มท. 0407/71395 ลงวันที่ 11 กันยายน 2528 ความว่า ตามพระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510 ได้ปฏิบัติถึงป้ายของทางราชการหรือองค์กรของรัฐที่ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีป้าย คือ

1. มาตรา 8 (6) แห่งพระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510 บัญญัติว่า “ป้ายของทางราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค หรือราชการส่วนท้องถิ่น ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน”

2. มาตรา 8 (7) แห่งพระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510 บัญญัติว่า “ป้ายขององค์การที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งองค์การของรัฐบาล หรือตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นๆ และหน่วยงานที่นำรายได้ส่งรัฐ”

ดังนั้น กรณีป้ายของสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ซึ่งเป็นหน่วยงาน ต่างหากจากรัฐบาล และมีได้เป็นองค์กรของรัฐบาลที่นำรายได้ส่งรัฐ จึงไม่เป็นกรณีป้ายที่ได้รับยกเว้นตามบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น

3. การคำนวณภาษีป้าย

การคำนวณภาษีป้ายโดยใช้ฐานภาษีคูณกับอัตราภาษี ดังนี้

3.1 ป้ายประเภทที่ 1 หมายถึง ป้ายที่มีอักษรไทยล้วน ให้คิดอัตรา 3 บาท ต่อ 500 ตารางเซนติเมตร

3.2 ป้ายประเภทที่ 2 หมายถึง ป้ายที่มีอักษรไทยปนกับอักษรต่างประเทศ หรือปนกับภาพและเครื่องหมายอื่น ให้คิดอัตรา 20 บาท ต่อ 500 ตารางเซนติเมตร

3.3 ป้ายประเภทที่ 3 หมายถึง (ก) ป้ายที่ไม่มีอักษรไทย ไม่ว่าจะมามีภาพหรือเครื่องหมายใดๆ หรือไม่ หรือ (ข) ป้ายที่มีอักษรไทยบางส่วนหรือทั้งหมดอยู่ได้หรือต่ำกว่าอักษรต่างประเทศให้คิดอัตรา 40 บาท ต่อ 500 ตารางเซนติเมตรเมื่อคำนวณพื้นที่ของป้ายแล้วถ้ามีอัตราต่ำกว่าป้ายละ 200 บาท ให้เสียค่าภาษีป้ายละ 200 บาท

3.4 ป้ายประเภทที่ 4 หมายถึง ป้ายที่เปลี่ยนแปลงแก้ไขพื้นที่ป้าย ข้อความ ภาพ หรือเครื่องหมายบางส่วนในป้ายที่ได้เสียภาษีแล้ว อันเป็นเหตุให้ต้องเสียภาษีป้ายเพิ่มขึ้น ให้คิดอัตราตาม (1) (2) หรือ (3) แล้วแต่กรณี และให้เสียเฉพาะจำนวนเงินภาษีที่เพิ่มขึ้น

ดังนั้นป้ายทุกประเภทเมื่อคำนวณพื้นที่ของป้ายแล้ว ถ้ามีอัตราที่ต้องเสียภาษีต่ำกว่าป้ายละ 200 บาท ให้เสียภาษีป้ายละ 200 บาท

4. การกำหนดการยื่นแบบและชำระภาษีป้าย

ผู้ที่มีหน้าที่เสียภาษีป้ายจะต้องยื่นแบบ (ภ.ป.1) ภายในเดือนธันวาคมของทุกปี สำหรับป้ายเก่าหรือภายใน 15 วันนับแต่วันที่ติดตั้งหรือแสดงป้ายสำหรับป้ายใหม่หรือป้ายที่มีการเปลี่ยนแปลงจากป้ายเดิม เจ้าพนักงานประเมินพิจารณาและแจ้งจำนวนภาษีป้าย ผู้ที่มีหน้าที่เสียภาษีป้ายจะต้องชำระค่าภาษีป้ายภายใน 15 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งการประเมินดังกล่าว สำหรับป้ายที่เริ่มติดตั้ง หรือแสดงในปีแรกให้เสียภาษีป้าย ตั้งแต่วันที่ติดตั้งหรือแสดงจนถึงวันสิ้นปีถ้าภาษีป้ายเกิน 3,000 บาท ขึ้นไป ผ่อนชำระเป็น 3 งวดงวดละเท่าๆ กัน

5. การขอคืนเงินค่าภาษี

ในกรณีที่มีคำวินิจฉัยอุทธรณ์หรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลให้มีการลดจำนวนเงินที่ได้ประเมินไว้ให้แจ้งผู้มีหน้าที่เสียภาษีทราบโดยเร็วเพื่อมาขอรับเงินคืนภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง ผู้ใดเสียภาษีป้ายโดยไม่มีหน้าที่ต้องเสียภาษีหรือเสียเกินกว่าที่ควรต้องเสียมีสิทธิได้รับเงินคืนโดยยื่นคำร้องขอคืนภายใน 1 ปีนับแต่วันที่ได้ชำระเงินค่าภาษี

6. บทกำหนดโทษ

6.1 ผู้ใดจงใจไม่ยื่นแบบแสดงรายการภาษีป้าย ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่ 5,000 บาท ถึง 50,000 บาท

6.2 ผู้ใดโดยรู้หรือจงใจแจ้งข้อความเท็จ ให้ถ้อยคำเท็จ หรือพยายามหลีกเลี่ยงภาษีป้ายต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับตั้งแต่ 5,000 บาท ถึง 50,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

6.3 ผู้ใดไม่แจ้งรับโอนป้าย หรือไม่แสดงรายการเสียภาษีป้ายไว้ ณ ที่เปิดเผยในสถานที่ประกอบกิจการ ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่ 1,000 บาท ถึง 10,000 บาท

กิจกรรม 13.3.1

1. จงอธิบายหลักเกณฑ์สำหรับผู้เสียภาษีป้าย มาพอเข้าใจ
2. จงอธิบายการกำหนดการยื่นแบบและชำระภาษีป้าย มาพอเข้าใจ

(โปรดทำกิจกรรม 13.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.3 เรื่องที่ 13.3.1)

เรื่องที่ 13.3.2

ภาษีบำรุงท้องที่

ภาษีบำรุงท้องที่นั้นเป็นภาษีประเภทหนึ่งซึ่งจัดเก็บโดยส่วนงานท้องถิ่น ซึ่งจัดเก็บจากที่ดินที่ใช้ประโยชน์เพื่อการปลูกบ้านที่อยู่อาศัย ทำการเกษตรและที่ดินว่างเปล่า ซึ่งผู้ที่มีหน้าที่เสียภาษี คือ เจ้าของที่ดิน ซึ่งเป็นบุคคลหรือคณะบุคคล ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล

1. ความหมายของภาษีบำรุงท้องที่

เป็นภาษีที่จัดเก็บจากเจ้าของที่ดิน ตามราคาปานกลางที่ดินและตามบัญชีอัตราภาษีบำรุงท้องที่ที่ดินที่ต้องเสีย ภาษีบำรุงท้องที่ ได้แก่ ที่ดินที่เป็นของบุคคลหรือคณะบุคคล ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลซึ่งมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินหรือสิทธิครอบครองอยู่ในที่ดินที่ไม่เป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน ที่ดินที่ต้องเสียภาษีบำรุงท้องที่ ได้แก่ พื้นที่ดิน และพื้นที่ที่เป็นภูเขาหรือที่มีน้ำด้วย โดยไม่เป็นที่ดินที่เจ้าของที่ดินได้รับการยกเว้นภาษีหรืออยู่ในเกณฑ์ลดหย่อน

ดังนั้นลักษณะของที่ดินเสียภาษีบำรุงท้องที่ คือ ที่ดินทุกประเภทไม่ว่าจะมีเอกสารสิทธิ หรือไม่มีเอกสารสิทธิเป็นที่ว่างเปล่าหรือสิ่งปลูกสร้างอยู่หรือไม่ และไม่ว่าจะใช้เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ หรืออยู่อาศัย ให้ผู้อื่นเช่า หรือใช้ประโยชน์เองก็ตามที่ดินที่ต้องเสียภาษีบำรุงท้องที่นั้น นอกจากพื้นที่ที่ดินทั่วๆ ไปแล้วยังหมายความรวมถึงพื้นที่ที่เป็นภูเขาและแม่น้ำด้วย

2. ผู้มีหน้าที่เสียภาษี

ผู้มีหน้าที่เสียภาษีคือ เจ้าของที่ดิน ซึ่งเป็นบุคคลหรือคณะบุคคลไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล ส่วนที่ดินที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษี ได้แก่ (นิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ, วาสนา ดวงดารา, 2554, น. 11-23 ถึง 11-27)

- (1) ที่ดินที่เป็นที่ตั้งพระราชวังอันเป็นส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
- (2) ที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือที่ดินของรัฐที่ใช้ในกิจการของรัฐหรือ สาธารณะ โดยมีได้หาผลประโยชน์
- (3) ที่ดินของราชการส่วนท้องถิ่นที่ใช้ในกิจการของราชการส่วนท้องถิ่นหรือสาธารณะโดย มิได้หาประโยชน์
- (4) ที่ดินที่ใช้เฉพาะการพยาบาลสาธารณะ การศึกษา หรือการกุศลสาธารณะ
- (5) ที่ดินที่ใช้เฉพาะศาสนกิจศาสนาใดศาสนาหนึ่ง ที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของวัด ไม่ว่าจะใช้ประกอบศาสนกิจศาสนาใดศาสนาหนึ่งหรือไม่ หรือที่ศาลเจ้าโดยมิได้หาผลประโยชน์
- (6) ที่ดินที่ใช้เป็นสุสานและฌาปนสถานสาธารณะ โดยมีได้รับประโยชน์ตอบแทน
- (7) ที่ดินที่ใช้ในการรถไฟ การประปา การไฟฟ้า หรือการทำเรือของรัฐ หรือที่ใช้เป็นสนามบินของรัฐ
- (8) ที่ดินที่ใช้ต่อเนื่องกับโรงเรียนที่ต้องเสียภาษีโรงเรียนและที่ดินอยู่แล้ว
- (9) ที่ดินของเอกชนเฉพาะส่วนที่เจ้าของที่ดินยินยอมให้ทางราชการจัดใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ โดยเจ้าของที่ดินมิได้ใช้หรือหาผลประโยชน์ในที่ดินเฉพาะส่วนนั้น
- (10) ที่ดินที่เป็นที่ตั้งที่ทำการขององค์การสหประชาชาติ ทบวงการชำนัญพิเศษของสหประชาชาติ หรือองค์การระหว่างประเทศอื่นในเมื่อประเทศไทยมีข้อผูกพันให้ ยกเว้นตามอนุสัญญาหรือความตกลง
- (11) ที่ดินที่เป็นที่ตั้งที่ทำการของสถานทูต หรือสถานกงสุล ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติต่อกัน
- (12) ที่ดินตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

2.1 อัตราภาษีและการคำนวณภาษี

- 1) อัตราภาษีบำรุงท้องที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติ แบ่งเป็น 34 อัตรา
- 2) ราคาปานกลางที่ดินเกินไร่ละ 30,000 บาท ให้เสียภาษีดังนี้ราคาปานกลางของที่ดิน 30,000 บาทแรก เสียภาษี 70 บาท
- 3) ส่วนที่เกิน 30,000 บาท เสียภาษี 10,000 บาท ต่อ 25 บาท
- 4) ประกอบกิจกรรม ประเภทไม้ล้มลุก
  - เสียอัตรากึ่งหนึ่ง
  - ประกอบอาชีพด้วยตนเอง ไม่เกินไร่ละ 5 บาท
  - ที่ดินว่างเปล่า เสียเพิ่ม 1 เท่า

การคำนวณภาษี

ภาษีบำรุงท้องที่ คำนวณจากราคาปานกลางของที่ดินที่คณะกรรมการตีราคาปานกลางที่ดินที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการจัดเก็บภาษีคูณกับอัตราภาษี

เนื้อที่ดินเพื่อคำนวณภาษี (ไร่) = เนื้อที่ถือครอง - เนื้อที่เกณฑ์ลดหย่อน

ค่าภาษีต่อไร่ = ตามบัญชีอัตราภาษีฯ ท้าย พ.ร.บ.ฯ

2.2 ขั้นตอนการยื่นเสียภาษี ผู้ที่มีหน้าที่เสียภาษีจะต้องยื่นแบบรายการที่ดิน (ภ.บ.ท.5) ภายในเดือนมกราคมของปีแรกที่มีการตีราคาปานกลางของที่ดิน และเมื่อได้รับแจ้งตามแบบ (ภ.บ.ท.9) จากเจ้าพนักงานภายในเดือนมีนาคมของปีแรกที่มีการตีราคาปานกลางของที่ดิน ต้องชำระภาษีภายในเดือนเมษายน

โดยสหกรณ์ต้องเสียภาษีบำรุงท้องที่ถ้าหากเป็นเจ้าของที่ดินตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2508 เพราะตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ไม่ได้มีการยกเว้นภาษีให้แก่สหกรณ์โดยเฉพาะเจาะจง สหกรณ์จึงได้รับยกเว้นภาษีบำรุงท้องที่ก็ต่อเมื่อเข้าข้อยกเว้นตามมาตรา 8 ซึ่งเป็นการยกเว้นแก่บุคคลทั่วไปที่กำหนดให้เจ้าของที่ดินไม่ต้องเสียภาษีบำรุงท้องที่เท่านั้น

กิจกรรม 13.3.2

1. จงอธิบายว่าที่ดินที่ที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษี ประกอบด้วยอะไรบ้าง
2. จงอธิบายขั้นตอนการยื่นเสียภาษีที่ดิน มาพอเข้าใจ

(โปรดทำกิจกรรม 13.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.3 เรื่องที่ 13.3.2)

เรื่องที่ 13.3.3

ภาษีโรงเรือนและที่ดิน

ภาษีโรงเรือนและที่ดินเป็นภาษีประเภทหนึ่งที่เกิดจากโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นกับที่ดินที่ใช้ประโยชน์ต่อเนื่องไปกับโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างนั้นทรัพย์สินที่ต้องเสียภาษีโรงเรือนและที่ดิน ได้แก่ โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้าง และที่ดินซึ่งใช้ต่อเนื่องกับโรงเรือนและสิ่งปลูกสร้างนั้น โดยได้มีการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินนั้น เช่น ให้เช่า ใช้เป็นที่ทำการค้าขาย ที่ไว้สินค้า ที่ประกอบอุตสาหกรรม ให้ญาติ บิดา มารดา บุตร หรือผู้อยู่อาศัย หรือใช้ประกอบกิจการอื่นๆ เพื่อหารายได้

สำหรับในกรณีของสหกรณ์นั้นที่เป็นเจ้าของอาคารและที่ดิน ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน พ.ศ. 2475 ต้องเสียภาษีโรงเรือนและที่ดิน เพราะตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ไม่มี ข้อยกเว้นให้สหกรณ์ไม่ต้องเสียภาษี เว้นแต่จะได้รับยกเว้นตามมาตรา 9 และ 10 (ซึ่งเป็นข้อยกเว้นให้แก่ บุคคลทั่วไป)

1. ความหมายของภาษีโรงเรือนและที่ดิน

ภาษีโรงเรือนและที่ดิน หมายถึง ภาษีที่เรียกเก็บจากโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ กับที่ดินที่ใช้ ประโยชน์อย่างต่อเนื่องไปกับโรงเรือนและสิ่งปลูกสร้างนั้น โดยโรงเรือนในที่นี้หมายถึง อาคาร ตึกแถว บ้าน ร้านค้า สำนักงาน โรงแรม โรงภาพยนตร์ โรงพยาบาล ธนาคาร โรงเรียน อาคารชุด หอพัก คลังสินค้า เป็นต้น ส่วนสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ นั้นหมายถึง สิ่งปลูกสร้างที่ก่อสร้างบนที่ดินอย่างถาวร เช่น สะพาน ท่าเรือ ถังเก็บน้ำมัน อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับเจ้าของกรรมสิทธิ์ได้ รวมไปถึงที่ดินซึ่งใช้ ต่อเนื่องกับโรงเรือนและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ เป็นการใช้ประโยชน์ไปด้วยกันบนที่ดินที่ต่อเนื่องกัน

โดยทรัพย์สินที่ต้องเสียภาษีโรงเรือนและที่ดิน ได้แก่ โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้าง และที่ดินซึ่งใช้ต่อ เนื่องกับโรงเรือนและสิ่งปลูกสร้างนั้น และในปีที่ผ่านมาได้มีการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินนั้น เช่น ให้เช่า ใช้เป็นที่ทำการค้าขาย ที่ไว้สินค้า ที่ประกอบอุตสาหกรรม ให้ญาติ บิดา มารดา บุตร หรือผู้อยู่อาศัย หรือใช้ประกอบกิจการอื่นๆ เพื่อหารายได้ และไม่เข้าข้อยกเว้นตามกฎหมาย สำหรับทรัพย์สินที่ได้รับการ ยกเว้นภาษีโดยไม่ต้องเสียภาษีโรงเรือนและที่ดิน ได้แก่

- 1) พระราชวังอันเป็นส่วนของแผ่นดิน
- 2) ทรัพย์สินของรัฐบาลที่ใช้ในกิจการของรัฐบาล หรือสาธารณะ และทรัพย์สินของการรถไฟ แห่งประเทศไทยที่ใช้ในกิจการของการรถไฟโดยตรง
- 3) ทรัพย์สินของโรงพยาบาลสาธารณะ และโรงเรียนสาธารณะซึ่งกระทำกิจการที่ไม่ใช่เพื่อเป็น ผลกำไรส่วนบุคคล และใช้เฉพาะในการรักษาพยาบาลและในการศึกษา
- 4) ทรัพย์สินซึ่งเป็นศาสนสมบัติอันใช้เฉพาะในศาสนิกกิจอย่างเดี่ยวหรือเป็นที่อยู่ของสงฆ์
- 5) โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น ๆ ซึ่งปิดไว้ตลอดปี และเจ้าของไม่ได้อยู่อาศัย หรือให้ผู้อยู่อาศัย นอกจากคนเฝ้าในโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น ๆ หรือในที่ดินซึ่งใช้ต่อเนื่องกัน
- 6) โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างของการเคหะแห่งชาติที่ผู้เช่าซื้ออยู่อาศัยเอง และมีได้ใช้เป็นที่เก็บ สินค้าหรือประกอบการอุตสาหกรรม หรือประกอบกิจการอื่นเพื่อหารายได้
- 7) โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น ๆ ซึ่งเจ้าของอยู่เองหรือให้ผู้นอนอยู่เฝ้ารักษา และซึ่งมิได้ ใช้เป็นที่ไว้สินค้าหรือประกอบการอุตสาหกรรม

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบ้านพักอาศัยที่เจ้าของอยู่อาศัยเองนั้น โดยไม่ได้ใช้เป็นที่ประกอบการ อุตสาหกรรม หรือคลังสินค้านั้นได้รับการยกเว้นจากการเก็บภาษีโรงเรือนและที่ดิน

2. ผู้มีหน้าที่เสียภาษีโรงเรือนและที่ดิน

- 1) เจ้าของทรัพย์สิน
- 2) เจ้าของโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างและเจ้าของที่ดินเป็นคนละเจ้าของ เจ้าของโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างเป็นผู้มีหน้าที่เสียภาษีสำหรับทรัพย์สินนั้นทั้งหมด

3. การคำนวณภาษี การประเมินค่ารายปี และอัตราภาษี

ภาษีโรงเรือนและที่ดินคิดจากค่ารายปีของทรัพย์สิน ในอัตราร้อยละ 12.5 ของค่ารายปี เช่น บ้านให้เช่า มีค่ารายปี 18,000 บาท ค่าภาษีจะเท่ากับ $(18,000 \times 12.5)/100$ เป็นเงิน 2,250 บาท ค่ารายปีของทรัพย์สิน หมายถึง จำนวนเงินซึ่งทรัพย์สินนั้นสมควรให้เช่าได้ในปีหนึ่งๆ เช่น บ้านให้เช่าเดือนละ 1,500 บาท ค่ารายปีของบ้านหลังนี้ก็คือ 18,000 บาท (หมายถึง ค่าเช่าทั้งปีของบ้านหลังนี้ $1,500 \times 12 = 18,000$ บาท)

การประเมินค่ารายปีมีหลักเกณฑ์การประเมินตามลำดับ ดังนี้

- 1) กรณีที่ทรัพย์สินนั้นมีการให้เช่าและค่าเช่าสมควร ให้นำค่าเช่ามาคิดเป็นรายปี
- 2) กรณีทรัพย์สินให้เช่าและค่าเช่าไม่สมควรหรือหาค่าเช่าไม่ได้เนื่องจากเจ้าของทรัพย์สินประกอบกิจการเอง ให้ประเมินค่ารายปีโดยเทียบเคียงกับค่ารายปีของทรัพย์สินในปีที่ผ่านมา หรือเทียบเคียงกับค่ารายปีของทรัพย์สินในบริเวณใกล้เคียงกันที่มีลักษณะของทรัพย์สิน ขนาด พื้นที่ ทำเล ที่ตั้ง และบริการสาธารณะที่ทรัพย์สินนั้นได้รับประโยชน์คล้ายคลึงกันในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ซึ่งในเรื่องนี้กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดแนวทางปฏิบัติให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำราคาค่าเช่ามาตรฐานกลางเฉลี่ยต่อตารางเมตรต่อเดือนตามทำเลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และตามประเภทของทรัพย์สิน
- 3) กรณีไม่สามารถเทียบเคียงตามข้อ 2 ได้อาจประเมินค่ารายปีของทรัพย์สินโดยใช้มูลค่าทรัพย์สินมาประกอบการประเมินได้

ค่าภาษี

1) ผู้รับประเมินชำระภาษีปีละครั้งตามค่ารายปี

2) อัตราร้อยละ 12.5 ของค่ารายปี

$$\text{ค่าภาษี} = \text{ค่ารายปี} \times 12.5\%$$

ค่ารายปี

ค่ารายปี คือ จำนวนเงินซึ่งทรัพย์สินนั้นสมควรให้เช่าได้ในปีหนึ่งๆ กรณีให้เช่าให้ถือค่าเช่าคือค่ารายปีกรณีมีเหตุ

- ค่าเช่ามิใช่จำนวนเงินอันสมควร

- หาค่าเช่าไม่ได้ เนื่องจากดำเนินกิจการเองหรือด้วยเหตุประการอื่น ให้พนักงานเจ้าหน้าที่

มีอำนาจประเมินค่ารายปีตามหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยกำหนด

ลดค่ารายปี

- มาตรา 11 โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างฯ ถูกหรือถอนทำลายโดยประการอื่น ให้ลดยอดค่ารายปีตามส่วนที่ถูกทำลายตลอดเวลาที่ยังมีได้ทำขึ้น และยังใช้ไม่ได้

- มาตรา 12 โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้าง ทำขึ้นระหว่างปีถือเอาเวลาซึ่งมีขึ้นและสำเร็จจนครบอยู่ได้แล้ว เป็นเกณฑ์คำนวณค่ารายปี

- มาตรา 13

- 1) เจ้าของโรงเรือนติดตั้งส่วนควบที่สำคัญขึ้นในโรงเรือนนั้น
- 2) มีลักษณะเป็นเครื่องจักรกลไก เครื่องกระทำหรือเครื่องกำเนิดสินค้า
- 3) เพื่อใช้ดำเนินการอุตสาหกรรม
- 4) ลดค่ารายปีลงเหลือ 1 ใน 3

4. การยื่นแบบแสดงภาษีและชำระภาษี

ผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ต้องเสียภาษีโรงเรือนและที่ดิน ให้ยื่นแบบแสดงรายการเพื่อเสียภาษีโรงเรือนและที่ดิน (ภ.ร.ด.2) ภายในเดือนกุมภาพันธ์ โดยยื่นได้ที่ฝ่ายรายได้สำนักงานเขต ณ พื้นที่ที่ทรัพย์สินตั้งอยู่ (อ้างอิงจาก <http://taxclinic.mof.go.th/pdf>)

โดยผู้มีหน้าที่เสียภาษีเป็นเจ้าของทรัพย์สินหลายแห่งในหลายเขตพื้นที่ สามารถยื่นแบบแสดงรายการเพื่อเสียภาษีโรงเรือนและที่ดินได้ที่กองรายได้ สำนักงานคลัง ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร โดยหลังจากยื่นแบบแสดงรายการเพื่อเสียภาษีโรงเรือนและที่ดินแล้ว ผู้มีหน้าที่เสียภาษีจะได้รับใบแจ้งการประเมิน (ภ.ร.ด.8)ให้นำเอกสารดังกล่าวไปชำระภาษีภายใน 30 วันได้ที่ ฝ่ายการคลัง สำนักงานเขตทุกเขต หรือกองการเงิน สำนักงานคลัง ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร หรือชำระภาษีผ่านเคาน์เตอร์ของธนาคาร

5. บทกำหนดโทษ

5.1 ผู้ใดละเลยไม่แสดงข้อความในแบบพิมพ์เพื่อแจ้งรายการทรัพย์สินตามความเป็นจริง ตามความรู้เห็นของตนให้ครบถ้วน และรับรองความถูกต้องของข้อความดังกล่าวพร้อมทั้งลงวันที่ เดือน ปี และลงลายมือชื่อของตนกำกับไว้ เว้นแต่จะเป็นด้วยเหตุสุดวิสัย ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองร้อยบาท

5.2 ผู้ใดละเลยไม่ปฏิบัติตามหมายเรียกของพนักงานเจ้าหน้าที่ ไม่แจ้งรายการเพิ่มเติมรายละเอียดยิ่งขึ้นเมื่อเรียกร้อง ไม่นำพยานหลักฐานมาแสดงหรือไม่ตอบคำถามเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ซักถาม หรือไม่ตอบคำถามเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ซักถามผู้รับประเมินในเรื่องใบแจ้งรายการ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

5.3 ผู้ใดยื่นข้อความเท็จ หรือให้ถ้อยคำเท็จ หรือตอบคำถามด้วยคำอันเป็นเท็จ หรือนำพยานหลักฐานเท็จมาแสดงเพื่อหลีกเลี่ยงหรือจัดหาทางให้ผู้อื่นหลีกเลี่ยงการคำนวณค่ารายปีแห่งทรัพย์สินของตนตามที่ควรกิติหรือโดยความเท็จ โดยเจตนาละเลย โดยฉ้อโกงโดยอุบาย โดยวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใด ทั้งสิ้นที่จะหลีกเลี่ยงหรือพยายามหลีกเลี่ยงการคำนวณค่ารายปีแห่งทรัพย์สินของตนตามที่ควรกิติ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

6. การอุทธรณ์การประเมินภาษี

เมื่อผู้เสียภาษีได้รับแจ้งการประเมินแล้ว ไม่พอใจในการประเมินของพนักงานเจ้าหน้าที่ โดยเห็นว่าค่าภาษีสูงเกินไป หรือประเมินไม่ถูกต้อง ก็มีสิทธิยื่นอุทธรณ์ได้โดยยื่นอุทธรณ์ตามแบบที่กำหนด (ภาค 9) ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งการประเมิน และเมื่อได้รับแจ้งผลการชี้ขาดแล้วยังไม่เป็นที่พอใจมีสิทธินำเรื่องร้องต่อศาลได้ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับความมาให้ทราบคำชี้ขาด

กิจกรรม 13.3.3

1. จงอธิบายว่าทรัพย์สินที่ได้รับยกเว้นภาษีโดยไม่ต้องเสียภาษีโรงเรือนและที่ดิน ประกอบด้วยอะไรบ้าง
2. จงอธิบายการยื่นแบบแสดงภาษีและชำระภาษีของภาษีโรงเรือนและที่ดิน มาพอเข้าใจ

(โปรดทำกิจกรรม 13.3.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.3 เรื่องที่ 13.3.3)

เรื่องที่ 13.3.4

ภาษีรถยนต์

ภาษีรถยนต์หรือภาษีประจำปี เป็นภาษีที่ผู้ครอบครองหรือเจ้าของรถต้องชำระตามข้อกำหนดในพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ. 2522 โดยจะต้องต่อภาษีทุกปีและชำระล่วงหน้าคราวละ 1 ปี

1. ความหมายของภาษีรถยนต์

เป็นภาษีที่ผู้เป็นเจ้าของรถยนต์ทุกคนต้องรับผิดชอบในการชำระภาษี โดยอัตราของภาษีรถยนต์จะกำหนดโดยพระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ. 2522 ซึ่งจะจัดกำหนดอัตราในการเก็บภาษีตามความจุระบอบสูบ (ลูกบาศก์เมตร, ซีซี) ซึ่งบอกถึงขนาดของเครื่องยนต์ โดยภาษีที่ชำระไปนั้นหน่วยงานของรัฐจะนำไปใช้ในการสร้างถนนและปรับปรุงเส้นทางการเดินทางต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นเจ้าของรถยนต์ที่มีการใช้งานท้องถนนจึงมีหน้าที่ในการจ่ายภาษีรถยนต์ทุกคนและตามกฎหมายได้กำหนดเอาไว้ด้วยว่ารถที่ขาดการเสียภาษีติดต่อกันตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป จะถูกตัดออกจากบัญชีในทะเบียน

สำหรับกรณีของสหกรณ์ที่เป็นเจ้าของพาหนะรถยนต์ไม่ว่าชนิดใดก็ตาม ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ. 2522 ต้องเสียภาษีรถยนต์ เพราะพระราชบัญญัติดังกล่าว ไม่มีข้อยกเว้นให้กับสหกรณ์ที่ไม่ต้องเสียภาษี

2. อัตราภาษีประจำปีของรถ

อัตราภาษีประจำปีของรถ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ อัตราที่จัดเก็บตาม พ.ร.บ.รถยนต์ และจัดเก็บตาม พ.ร.บ.การขนส่งทางบก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (อัตราค่าธรรมเนียมและบัญชีอัตราภาษีตาม พ.ร.บ.รถยนต์ และตาม พ.ร.บ.การขนส่งทางบก จาก https://www.dlt.go.th/th/dlt-knowledge/view.php?_did=106)

2.1 อัตราภาษีรถตามพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 การกำหนดอัตราภาษีรถตาม พ.ร.บ.รถยนต์ พ.ศ. 2522 สามารถแบ่งได้หลายวิธี อาทิ จัดเก็บตามความจุ ระบายออกสูบ จัดเก็บตามน้ำหนักรถ จัดเก็บเป็นรายคัน (สำหรับรถจักรยานยนต์) เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทรถที่นำมาจดทะเบียนและวัตถุประสงค์การใช้งาน

สำหรับรถกระบะรุ่น 4 ประตู จัดอยู่ในประเภทรถยนต์นั่งส่วนบุคคลไม่เกิน 7 คน (สังเกตได้จากป้ายทะเบียนรถ พื้นหลังสีขาว ตัวอักษรสีดำ) จะถูกจัดเก็บภาษีรถประจำปีตามความจุระบายออกสูบ (ซีซี.) ในขณะที่รถกระบะ รุ่น 2 ประตูนั้นถูกจัดอยู่ในประเภทรถยนต์บรรทุกส่วนบุคคล (สังเกตได้จากป้ายทะเบียนรถ พื้นหลังสีขาว ตัวอักษรสีเขียว) ซึ่งจะถูกจัดเก็บภาษีรถประจำปีตามน้ำหนักรถ โดยหลักการและอัตราการจัดเก็บภาษีรถประจำปีสำหรับทั้ง 2 วิธีมีรายละเอียดดังนี้

1) หลักการจัดเก็บภาษีรถตามความจุระบายออกสูบ (ซีซี) ได้แก่ รถยนต์นั่งส่วนบุคคลไม่เกิน 7 คน โดยมีอัตรา ดังนี้

- 600 ซีซีแรก ซีซีละ 0.50 บาท
- ซีซีที่ 601 – 1,800 ซีซีละ 1.50 บาท
- ตั้งแต่ซีซีที่ 1,800 ขึ้นไป ซีซีละ 4.00 บาท

กรณีที่รถยนต์นั่งส่วนบุคคลไม่เกิน 7 คน ที่จดทะเบียนในนามนิติบุคคล และมีได้ให้บุคคลธรรมดาเช่าซื้อ ให้จัดเก็บภาษีในอัตราสองเท่า

กรณีหากเป็นรถที่จดทะเบียนมาแล้ว 5 ปี ให้ได้รับการลดหย่อนภาษีประจำปีในอัตราดังนี้

- ปีที่ 6 ร้อยละ 10
- ปีที่ 7 ร้อยละ 20
- ปีที่ 8 ร้อยละ 30
- ปีที่ 9 ร้อยละ 40
- ปีที่ 10 และปีต่อไป ร้อยละ 50

กรณีรถที่ขับเคลื่อนด้วยกำลังไฟฟ้า รถยนต์นั่งส่วนบุคคลไม่เกิน 7 คน ให้เก็บภาษีตามน้ำหนักของรถในอัตรารถยนต์นั่งส่วนบุคคลเกิน 7 คน ส่วนรถอื่นนอกจากนี้ ให้เก็บอัตราครึ่งหนึ่งของรถตามการจัดเก็บเป็นรายคัน หรือจัดเก็บตามน้ำหนัก

2) หลักการจัดเก็บภาษีรถตามน้ำหนักรถ

ตารางที่ 13.6 การจัดเก็บภาษีตามน้ำหนัก

น้ำหนัก (กิโลกรัม)	ประเภทรถ (บาท)			
	รถยนต์นั่ง ส่วนบุคคล	รถยนต์รับจ้าง ระหว่างจังหวัด/ รถยนต์บริการ	รถยนต์รับจ้าง	รถยนต์บรรทุก ส่วนบุคคล/รถลากจูง/ รถแทรกเตอร์ที่มีได้ ใช้ในการเกษตร
ไม่เกิน 500	150	450	185	300
501 – 750	300	750	310	450
751 – 1,000	450	1,050	450	600
1,001 – 1,250	800	1,350	560	750
1,251 – 1,500	1,000	1,650	685	900
1,501 – 1,750	1,300	2,100	875	1,050
1,751 – 2,000	1,600	2,550	1,060	1,350
2,001 – 2,500	1,900	3,000	1,250	1,650
2,501 – 3,000	2,200	3,450	1,435	1,950
3,001 – 3,500	2,400	3,900	1,625	2,250
3,501 – 4,000	2,600	4,350	1,810	2,550
4,001 – 4,500	2,800	4,800	2,000	2,850
4,501 – 5,000	3,000	5,250	2,185	3,150
5,001 – 6,000	3,200	5,700	2,375	3,450
6,001 – 7,000	3,400	6,150	2,560	3,750
7,001 ขึ้นไป	3,600	6,600	2,750	4,050

ที่มา: ข้อมูลจาก <http://isuzu-tis.com/knowledge/pup-ppv/laws-pup-ppv/>

2.2 อัตราภาษีรถตามพระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ. 2522 การกำหนดอัตราภาษีรถยนต์ประจำปีตาม พรบ.การขนส่งทางบก พ.ศ. 2522 ได้มีการจัดแบ่งตามน้ำหนักรถและประเภทการจดทะเบียนไว้ดังนี้

ตารางที่ 13.7 การจัดแบ่งตามน้ำหนักรถและประเภทการจดทะเบียน

น้ำหนัก (กิโลกรัม)	ประเภทรถ (บาท)			
	รถที่ใช้ในการ ขนส่งประจำทาง	รถที่ใช้ในการขนส่ง ไม่ประจำทาง	รถที่ใช้ในการขนส่ง โดยรถขนาดเล็ก	รถที่ใช้ในการขนส่ง ส่วนบุคคล
ไม่เกิน 500	300	450	300	150
501 – 750	400	600	400	300
751 – 1,000	500	750	500	450
1,001 – 1,250	600	900	600	800
1,251 – 1,500	700	1,050	700	1,000
1,501 – 1,750	900	1,350	900	1,300
1,751 – 2,000	1,100	1,650	1,100	1,600
2,001 – 2,500	1,300	1,950	1,300	1,900
2,501 – 3,000	1,500	2,250	1,500	2,200
3,001 – 3,500	1,700	2,550	-	2,400
3,501 – 4,000	1,900	2,850	-	2,600
4,001 – 4,500	2,100	3,150	-	2,800
4,501 – 5,000	2,300	3,450	-	3,000
5,001 – 6,000	2,500	3,750	-	3,200
6,001 – 7,000	2,700	4,050	-	3,400
7,001 ขึ้นไป	2,900	4,350	-	3,600

ที่มา: ข้อมูลจาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%A111/%A111-20-9999-update.pdf>

ทั้งนี้การต่อภาษีประจำปี ผู้ครอบครองหรือเจ้าของรถจะต้องมีประกันภัยรถยนต์ภาคบังคับตาม พ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 (หรือที่เรียกทั่วไปว่า “พ.ร.บ.”) ซึ่งกำหนดให้รถยนต์ทุกประเภทที่จดทะเบียนกับกรมการขนส่งทางบกต้องทำประกันภัยประเภทนี้เพื่อคุ้มครองบุคคลที่ได้รับผลจากอุบัติเหตุ โดยกฎหมายกำหนดความคุ้มครองต่อตัวคู่กรณีและผู้เอาประกันเมื่อเกิดอุบัติเหตุในรูปแบบของเงินชดเชยและค่ารักษาพยาบาลด้วย

นอกจากนี้ พ.ร.บ.รถยนต์ พ.ศ. 2522 ยังกำหนดให้รถที่จดทะเบียนเพื่อใช้งานส่วนบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป ต้องมีใบรับรองการตรวจสภาพรถยนต์จากสถานตรวจสภาพรถ (ตรอ.) ที่ได้รับการรับรองจากกรมการขนส่งทางบก แต่ในกรณีของ พ.ร.บ. การขนส่งทางบก พ.ศ. 2522 ได้กำหนดให้รถที่ใช้งานเพื่อขนส่งและการพาณิชย์จะต้องเข้ารับการตรวจสภาพทุกปี โดยไม่จำกัดอายุการใช้งาน ในกรณีนี้เจ้าของรถสามารถนำรถเข้ารับการตรวจสภาพได้ล่วงหน้าไม่เกิน 3 เดือนก่อนถึงวันสิ้นอายุภาษีประจำปี

3. ข้อกำหนดโทษ

หากผู้ครอบครองหรือเจ้าของรถไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดเกี่ยวกับภาษีประจำปี พ.ร.บ.รถยนต์ พ.ศ. 2522 จะมีบทกำหนดโทษ ดังนี้

3.1 รถที่มีได้เสียภาษีประจำปีภายในเวลาที่กำหนด ต้องชำระภาษีในอัตราเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 1 ของจำนวนภาษีที่ต้องชำระ

3.2 ทั้งนี้หากนำรถที่มีได้ชำระภาษีมาวิ่งใช้งาน มีโทษปรับไม่เกิน 2,000 บาท

3.3 รถที่ไม่แสดงเครื่องหมายการเสียภาษี มีโทษปรับไม่เกิน 2,000 บาท

3.4 ค้างชำระภาษีประจำปีติดต่อกัน 3 ปีขึ้นไป เจ้าหน้าที่สามารถระงับการจดทะเบียนของรถได้ทันที

กิจกรรม 13.3.4

1. หลักการและอัตราการจัดเก็บภาษีรถประจำปี มีกี่วิธี อย่างไรบ้าง จงอธิบาย
2. จงอธิบายข้อกำหนดโทษของผู้ครอบครองรถที่ไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดเกี่ยวกับภาษีประจำปี พ.ร.บ.รถยนต์ พ.ศ. 2522

(โปรดทำกิจกรรม 13.3.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.3 เรื่องที่ 13.3.4)

บรรณานุกรม

- กรมสรรพากร. (2559). การปรับปรุงโครงสร้างภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาใหม่ เริ่มใช้ตั้งแต่ปีภาษี 2560 เป็นต้นไป. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2561 จาก http://www.rd.go.th/publish/fileadmin/user_upload/news/news15_2559.pdf
- กรมสรรพากร. (ม.ป.ป.). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2561 จาก <http://www.rd.go.th/publish/309.0.html>
- การภาษีอากร. จาก <http://elearning2.utcc.ac.th/officialtcu/econtent/BA209/chapter1.pdf>. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2556.
- การหักภาษี ณ ที่จ่ายตามมาตรา 3 เตรีส แห่งประมวลรัษฎากร. จาก <http://www.rd.go.th/publish/3535.0.html> สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2560.
- ชัยรัตน์ เอี่ยมกุลวัฒน์. (2558). เอกสารการสอนบทที่ 9 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาษีอากร. จาก <http://pioneer.netserv.chula.ac.th/~achairat/PubE09%20Tax%20in%20General.pdf> สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2560.
- ดวงพร เพชรคง. (2560). ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา บทความใช้เพื่อการนำออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพฯ.
- เดชา โพธิ์รักษ์. (2556). วัตถุประสงค์ของการจัดเก็บภาษีอากร. จาก <http://decharconsultant.files.wordpress.com>. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2556.
- นิพันธ์ หื่นโชคชัยชนะ และวาสนา ดวงดารา. (2554). การบัญชีภาษีอากร (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทีพีเอ็น เพลส.
- พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 44) พ.ศ. 2560 (27 มกราคม 2560), ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 134 ตอนที่ 12 ก, หน้า 23.
- วรชัย สิงห์ฤกษ์. (2557). การภาษีอากรเกี่ยวกับการดำเนินงานของสหกรณ์. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการบัญชี การเงิน และการภาษีอากรสำหรับสหกรณ์* (หน่วยที่ 15 พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วรชัย สิงห์ฤกษ์. (2560). การภาษีอากรกับการดำเนินงานของสหกรณ์. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการจัดการการเงิน และการภาษีอากรสำหรับสหกรณ์* (หน่วยที่ 15 พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วินัย เนื่อนาจันทร์. (2559). เอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาการภาษีอากร/ภาษีอากร 1. จาก http://taxationkhonkaen.blogspot.com/2016/05/blog-post_30.html สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2560.
- สมเจตน์ ประสงค์ดี. (2557). “กระบวนการการจัดเก็บภาษี” สำนักมาตรฐานการจัดเก็บภาษี กรมสรรพากรภาษีอากรที่สหกรณ์และสมาชิกได้รับการยกเว้น. จาก http://webhost.cpd.go.th/ewt/web_cpd/download/Command/60.doc. สืบค้นเมื่อ 14 พฤษภาคม 2557.

สำนักมาตรฐานการกำกับและตรวจสอบภาษี กรมสรรพากร. คู่มือการเสียภาษีอากรตามประมวลรัษฎากรของสหกรณ์.

สิงห์ทอง ชินวรรังสี. (2556). ภาษีอากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ออมทรัพย์. จาก www.cad.go.th/cadweb_org/ewt_dl_link.php?nid=1507. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2556.

สุเทพ พงษ์พิทักษ์. (2560). ศึกษาประมวลรัษฎากรด้วยตนเอง ตอนที่ 6: โครงสร้างกฎหมายภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร จาก <http://www.taxguruthai.com/topic/> สืบค้นเมื่อ 11 มกราคม 2562.

อากรแสตมป์. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://web.cpd.go.th/rlo/index.php/2016-12-16-17-27-24>) สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2560.

การประยุกต์กฎหมายกับการจัดการสหกรณ์

อาจารย์ชัยวุฒิ มัณฑะนันทน์
รองศาสตราจารย์ส่งเสริม หอมกลิ่น

ชื่อ
วุฒิ
ตำแหน่ง
หน่วยที่ปรับปรุง

อาจารย์ชัยวุฒิ มัณฑะนันทน์
ประกาศนียบัตรวิชาการสหกรณ์ สถาบันการศึกษาทางสหกรณ์
สส.บ. (สหกรณ์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
วท.ม. (การจัดการทรัพยากร) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
สหกรณ์จังหวัดนนทบุรี
หน่วยที่ 14 เรื่องที่ 14.1.3-14.1.4

ชื่อ
วุฒิ
ตำแหน่ง
หน่วยที่ปรับปรุง

รองศาสตราจารย์ส่งเสริม หอมกลิ่น
ศ.บ. (เศรษฐศาสตร์การเกษตร)
บธ.ม. (บริหารการเงิน) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
หน่วยที่ 14 เรื่องที่ 14.1.1-14.1.2 และตอนที่ 14.2

แผนการสอนหน่วยที่ 14

การประยุกต์กฎหมายกับการจัดการสหกรณ์

ตอนที่

- 14.1 กฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์
- 14.2 การประยุกต์กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสหกรณ์

แนวคิด

1. สหกรณ์เป็นองค์กรอิสระจัดตั้งและจดทะเบียนตามกฎหมายสหกรณ์หรือพระราชบัญญัติสหกรณ์ การดำเนินงานหรือการจัดการสหกรณ์ทุกประเภทในฐานะองค์กรธุรกิจที่ทำธุรกิจกับสมาชิกและบุคคลภายนอกต้องเป็นไปตามกฎหมายสหกรณ์และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ปัจจุบันการดำเนินงานสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 การบริหารจัดการสหกรณ์ต้องอยู่ภายในข้อกำหนดของกฎหมายซึ่งครอบคลุมการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ทุกธุรกิจ
2. การจัดการสหกรณ์นอกจากจะต้องดำเนินการตามกฎหมายสหกรณ์แล้วยังต้องเป็นไปตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายภาษีอากร กฎหมายแรงงาน และกฎหมายอาญา โดยผู้บริหารสหกรณ์ต้องประยุกต์การจัดการสหกรณ์ในสอดคล้องกับกฎหมายดังกล่าวซึ่งจะมีผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ในฐานความผิดต่าง ๆ ทั้งทางแพ่งและอาญาซึ่งมีกรณีตัวอย่างหลายกรณีที่กระทบต่อการจัดการสหกรณ์ทั้งสมาชิกและสหกรณ์โดยรวม

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 14.1 “กฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 14.2 “การประยุกต์กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสหกรณ์” แล้วนักศึกษสามารถอธิบายการประยุกต์กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสหกรณ์ได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในกลุ่มมือการศึกษาหน่วยที่ 14
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 14 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 14.1-14.2
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 14.1-14.2 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 14 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 14
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. เข้ารับการสอนเสริมแบบเผชิญหน้าหรือผ่านดาวเทียม (ถ้ามี)
8. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในกลุ่มมือการศึกษาหน่วยที่ 14

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 14
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 14
3. ซีดีเสียงประจำชุดวิชา (ถ้ามี)
4. รายการสอนทางวิทยุกระจายเสียง (ถ้ามี)
5. รายการสอนทางวิทยุโทรทัศน์ (ถ้ามี)
6. วีดิทัศน์ (ถ้ามี)
7. การสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 14.1

กฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 14.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 14.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์
- 14.1.2 การประยุกต์กฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์
- 14.1.3 การประยุกต์กฎหมายสหกรณ์กับการจัดการธุรกิจสหกรณ์
- 14.1.4 กรณีศึกษากฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์

แนวคิด

1. สหกรณ์เป็นองค์กรอิสระจัดตั้งและจดทะเบียนตามกฎหมายสหกรณ์ การดำเนินงานหรือการดำเนินธุรกิจสหกรณ์ต้องเป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายสหกรณ์ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ ซึ่งการจัดการสหกรณ์เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์จะต้องอาศัยการจัดการบนพื้นฐานของอุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์ รวมถึงหลักการจัดการธุรกิจที่ดี
2. กฎหมายสหกรณ์ที่ถือใช้ในปัจจุบันคือพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 การดำเนินงานหรือดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ต้องเป็นไปตามข้อกำหนด ตลอดจน คำสั่ง ประกาศ และคำแนะนำขององค์กรที่กำกับและส่งเสริมสหกรณ์ ข้อกำหนดต่าง ๆ นั้นสหกรณ์ต้องนำมาจัดการเพื่อประโยชน์ของการดำเนินการสหกรณ์โดยรวม เป็นกรอบในการกำกับกับการดำเนินงานของสหกรณ์ และมีบทกำหนดโทษถ้ากระทำผิดกฎหมายสหกรณ์
3. การประยุกต์กฎหมายสหกรณ์กับการจัดการธุรกิจของสหกรณ์ต้องไปเป็นตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินงานสหกรณ์โดยกฎหมายกำหนดให้สหกรณ์อาจกระทำการได้ตามกฎหมายกำหนดเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ กำหนดโครงสร้างการบริหาร ตลอดจนอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการตรวจสอบกิจการสหกรณ์ ซึ่งมีกรณีตัวอย่างที่เกี่ยวข้องหลายประเด็นที่ผู้บริหารสหกรณ์จะต้องจัดการให้สอดคล้องกับกฎหมาย

4. กรณีศึกษากฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์เป็นกรณีศึกษากฎหมายสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนของสหกรณ์ ซึ่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ บัญญัติว่า เงินของสหกรณ์นั้น สหกรณ์อาจฝากหรือลงทุนได้ตาม (1) ถึง (7) ซึ่งจะต้องเป็นไปตามประกาศคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติเรื่องข้อกำหนดการฝากหรือลงทุนอย่างอื่นของสหกรณ์ พ.ศ. 2558 ด้วย ซึ่งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์จะต้องพิจารณาจัดการฝากหรือลงทุนให้เป็นไปตามข้อกำหนดดังกล่าว

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.1.1 “แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.1.2 “ การประยุกต์กฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย การประยุกต์กฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.1.3 “การประยุกต์กฎหมายสหกรณ์กับการจัดการธุรกิจสหกรณ์ แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.1.4 “กรณีศึกษากฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายได้

เรื่องที่ 14.1.1

แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์

สหกรณ์เป็นองค์กรอิสระจัดตั้งและจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายสหกรณ์ การดำเนินงานหรือการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ทุกประเภทและทุกธุรกิจต้องเป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายสหกรณ์ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ ซึ่งการจัดการสหกรณ์เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์จะต้องอาศัยการจัดการบนพื้นฐานของอุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์ รวมถึงหลักการจัดการธุรกิจที่ดีด้วย ในหน่วยนี้เน้นกฎหมายที่นำมาประยุกต์กับการจัดการสหกรณ์ทั้งกฎหมายสหกรณ์และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะศึกษารายละเอียดต่อไป

1. กฎหมายสหกรณ์

สหกรณ์ทุกประเภทในประเทศไทยเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายสหกรณ์หรือพระราชบัญญัติสหกรณ์ ซึ่งเริ่มตั้งแต่มีสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 และได้มีการยกเลิก และแก้ไขเพิ่มเติมเป็นพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม จนถึงปัจจุบันพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 โดยกฎหมายสหกรณ์ดังกล่าว มีการแก้ไขเพิ่มเติมจากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ในหลายประเด็น แต่สาระสำคัญส่วนใหญ่ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ประกอบด้วย 10 หมวด ดังนี้

หมวด 1 บททั่วไป

หมวด 2 การกำกับและส่งเสริมสหกรณ์ ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ ส่วนที่ 2 นายทะเบียนสหกรณ์ ส่วนที่ 3 การกำกับดูแลสหกรณ์ ส่วนที่ 4 กองทุนพัฒนาสหกรณ์

หมวด 3 สหกรณ์ ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 การจัดตั้งและการจดทะเบียนสหกรณ์ ส่วนที่ 2 ข้อบังคับและการแก้ไขเพิ่มเติม ส่วนที่ 3 การดำเนินงานของสหกรณ์ ส่วนที่ 4 การสอบบัญชี ส่วนที่ 5 การเลิกสหกรณ์

หมวด 4 การชำระบัญชี

หมวด 5 การควบสหกรณ์เข้ากัน

หมวด 6 การแยกสหกรณ์

หมวด 7 ชุมนุมสหกรณ์

หมวด 8 สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย

หมวด 9 กลุ่มเกษตรกร

หมวด 10 บทกำหนดโทษ และบทเฉพาะกาล

ทั้งนี้รายละเอียดข้อกำหนดได้ศึกษาแล้วในหน่วยต้นแล้ว จากข้อกำหนดสหกรณ์ดังกล่าวเป็นกรอบให้สหกรณ์ดำเนินงานหรือจัดการสหกรณ์ทั้งในการดำเนินงานสหกรณ์ทั่วไป และการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ นอกจากนั้นสหกรณ์จะต้องดำเนินการภายใต้กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายภาษีอากร กฎหมายแรงงาน และกฎหมายอาญา ซึ่งมีรายละเอียดข้อกำหนดดังกล่าวในหน่วยที่ผ่านมา สำหรับในเรื่องนี้เน้นเฉพาะกฎหมายสหกรณ์ ได้แก่ กฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์ทั่วไป ส่วนกฎหมายสหกรณ์กับการจัดการธุรกิจสหกรณ์จะกล่าวในเรื่องที่ 14.1.2 นอกจากนี้สหกรณ์จะต้องดำเนินการเป็นไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์แล้วจะต้องดำเนินการตามพระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง บทบัญญัติท้องถิ่น และกฎหมายอื่นกับการจัดการสหกรณ์ ซึ่งจะศึกษาในเรื่องต่อไป

2. การจัดการสหกรณ์

การจัดการหรือการบริหารสหกรณ์เป็นการดำเนินวิสาหกิจหรือการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์รวมถึงกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกันเพื่อให้การดำเนินงานสหกรณ์บรรลุความมุ่งหมายร่วมกันของบุคคลที่มารวมกันหรือสมาชิกร่วมกันโดยมุ่งประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสมาชิก การจัดการสหกรณ์จึงมีสองลักษณะ คือการจัดการสหกรณ์ในฐานะสหกรณ์ และการจัดการสหกรณ์ในฐานะธุรกิจ ซึ่งมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

2.1 การจัดการสหกรณ์ในฐานะสหกรณ์ สหกรณ์เป็นองค์กรของบุคคลตั้งแต่ 10 คนขึ้นไปรวมกันจัดตั้งขึ้นด้วยความสมัครใจ ดำเนินวิสาหกิจหรือดำเนินกิจกรรมที่ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน และควบคุมตามหลักประชาธิปไตยเพื่อสนองความต้องการของสมาชิกที่ร่วมกันจัดตั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังนั้นสหกรณ์จึงดำเนินงานทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมร่วมกันเพื่อความอยู่ดีกินดีของสมาชิก

การดำเนินงานกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สหกรณ์ดำเนินงาน เช่น การรวมกันออมของสมาชิกโดยการถือหุ้นกับสหกรณ์ การรวมกันจัดหาเงินทุนโดยฝากเงินกับสหกรณ์ การรวมกันซื้อ รวมกันขาย การรวมกันแปรรูป และการรวมกันบริการต่างๆ ที่จำเป็นอื่นๆ เป็นต้น หรือการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ เช่น ธุรกิจการเงิน ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจรวบรวมผลิตผล ธุรกิจแปรรูปผลิตผล และธุรกิจบริการ เป็นต้น วัตถุประสงค์ของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของสมาชิกเพื่อให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นหรือประหยัดรายจ่าย และมีการออมเพิ่มขึ้นรวมถึงมีการลงทุนเพิ่มขึ้นซึ่งนั่นหมายถึงทำให้สมาชิกมีรายได้หรือประหยัดต้นทุนหรือค่าใช้จ่าย และสหกรณ์ในฐานะองค์กรจะมีรายได้และกำไรสุทธิจากการดำเนินงานแต่สหกรณ์จะปันผลและเฉลี่ยคืนสมาชิกในฐานะผู้ถือหุ้นและผู้ใช้บริการจากสหกรณ์

ส่วนการดำเนินกิจกรรมสหกรณ์ในทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อความมีสันติสุขของสมาชิก เช่น การรวมกลุ่ม การทำงานเป็นกลุ่ม การเรียนรู้ร่วมกัน การจัดสวัสดิการทางสังคมต่างๆ การส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชน เป็นต้น ทั้งหมดเพื่อความสันติสุขของสมาชิกและสังคมโดยรวมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนด้วย

การดำเนินกิจกรรมของสหกรณ์เพื่อการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว พิจารณาได้ 2 ลักษณะที่ต่อเนื่องกันคือ สหกรณ์ในฐานะองค์กรของสมาชิกต้องเข้มแข็ง และจะเกื้อหนุนให้สมาชิกมีความอยู่ดีกินดีหรือฐานะทางเศรษฐกิจดี ซึ่งจะย้อนกลับมาสู่สหกรณ์เข้มแข็งต่อไป การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวของสหกรณ์ทั่วโลก รวมถึงการดำเนินกิจกรรมสหกรณ์ในประเทศไทยต้องอยู่บนพื้นฐานของอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ร่วมกันในการดำเนินงานและนำหลักการจัดการธุรกิจที่ดีมาใช้เพื่อการบรรลุเป้าหมายของสหกรณ์โดยรวม

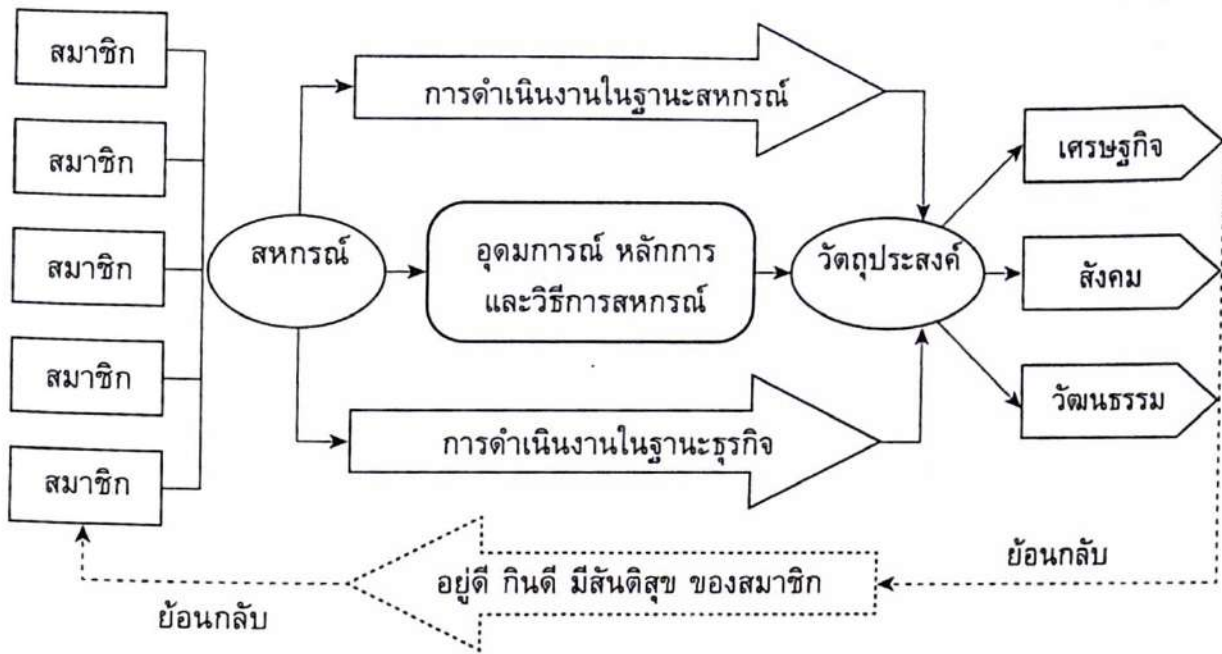
สหกรณ์เป็นองค์กรเฉพาะที่เน้นการรวมกันของคนในสหกรณ์ดังนั้นบุคคลในสหกรณ์ต้องมีอุดมการณ์สหกรณ์ร่วมกันในเบื้องต้นก่อนที่จะรวมกันดำเนินกิจกรรมสหกรณ์บรรลุวัตถุประสงค์สูงสุดของสหกรณ์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของสมาชิก ทั้งนี้ในการดำเนินกิจกรรมหรือธุรกิจต่างๆ ของสหกรณ์ต้องอยู่บนพื้นฐานของ อุดมการณ์สหกรณ์ (Cooperative Ideology) หมายถึง “ความเชื่อร่วมกันที่ว่า การช่วยตนเองและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์จะนำไปสู่การกินดีอยู่ดี มีความเป็นธรรมและสันติสุขในสังคม” ซึ่งเป็นเสมือนเป้าประสงค์สูงสุดของสหกรณ์ในการจัดการธุรกิจสหกรณ์นั่นเอง

หลักการสหกรณ์ (Cooperative Principles) “แนวทางที่สหกรณ์ยึดถือปฏิบัติเพื่อให้คุณค่าของสหกรณ์เกิดผลเป็นรูปธรรม” เป็นเหมือนหลักการเบื้องต้นในการจัดการธุรกิจสหกรณ์ที่สหกรณ์ต้องยึดถือปฏิบัติ ซึ่งจากหลักการดังกล่าวแปลงมาสู่วิธีการสหกรณ์ (Cooperative Practices) คือ “การนำหลักการสหกรณ์มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อประโยชน์ของมวลสมาชิกและชุมชน โดยไม่ละเลยหลักการธุรกิจที่ดี” เป็นวิธีการปฏิบัติตามหลักการเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์รวมของสหกรณ์ไปพร้อมๆ กับหลักการ หรือทฤษฎีการจัดการธุรกิจที่ดีเพื่อการบรรลุเป้าหมายของธุรกิจแต่ละธุรกิจของสหกรณ์เช่นกัน

2.2 การจัดการสหกรณ์ในฐานะธุรกิจ การดำเนินกิจกรรมสหกรณ์ในฐานะสหกรณ์นอกจากจะใช้อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์เป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมสหกรณ์แล้ว ต้องไม่ละเลยหลักการธุรกิจที่ดีด้วย เป็นการดำเนินกิจกรรมสหกรณ์ในฐานะธุรกิจ ซึ่งกล่าวได้ว่าสหกรณ์สามารถดำเนินงานสหกรณ์ในฐานะธุรกิจได้ประสบความสำเร็จจะทำให้การดำเนินกิจกรรมสหกรณ์ในฐานะสหกรณ์ประสบความสำเร็จได้ด้วย และถ้าสหกรณ์ดำเนินงานสหกรณ์ในฐานะสหกรณ์ประสบความสำเร็จ การดำเนินงานสหกรณ์ในฐานะธุรกิจจะประสบความสำเร็จด้วย

ทั้งนี้การดำเนินงานหรือการจัดการสหกรณ์ทุกประเภท ทุกธุรกิจ ต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของกฎหมายสหกรณ์ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามของสังคมด้วย ซึ่งการดำเนินงานสหกรณ์สรุปได้ดังภาพที่ 14.1 ข้างล่างนี้

กฎหมายสหกรณ์ กฎหมายอื่น คุณธรรม และจริยธรรมอันดีงาม

ภาพที่ 14.1 การดำเนินงานสหกรณ์

การดำเนินงานหรือธุรกิจสหกรณ์โดยทั่วไป เช่น ธุรกิจสินเชื่อ หรือการให้เงินกู้แก่สมาชิก ธุรกิจการจัดหาสินค้ามาจำหน่าย หรือธุรกิจซื้อ ธุรกิจรวบรวมผลิตผลของสมาชิกหรือธุรกิจขาย ธุรกิจการแปรรูปผลิตผล และธุรกิจบริการ เป็นต้น สหกรณ์จะสามารถดำเนินธุรกิจได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้นั้น จำเป็นต้องมีทรัพยากรต่างๆ ที่ใช้ในการดำเนินธุรกิจสหกรณ์ที่เรียกกันโดยทั่วไป คือ ทรัพยากรการบริหาร (Management Resources) ได้แก่ คน (Man) เงินทุน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการจัดการ (Management) หรือที่เรียกว่า 4 Ms ทั้งนี้บางองค์การอาจจะให้ความสำคัญกับทรัพยากรการบริหารด้านอื่นๆ ด้วยก็ได้ เช่น การตลาด (Marketing) เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) เป็นต้น

สหกรณ์เมื่อมีทรัพยากรการบริหารแล้วจำเป็นต้องนำมาบริหารตาม กระบวนการบริหารหรือหน้าที่การบริหาร (Process Management or Functions Management) โดยทั่วไปได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำหรือการสั่งการ (Leading) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้การดำเนินงานของสหกรณ์ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์

การจัดการธุรกิจสหกรณ์เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์นั้นนอกจากจะต้องจัดการตามหน้าที่ธุรกิจที่สอดคล้องกับทรัพยากรการจัดการของสหกรณ์ด้วย และต้องจัดการธุรกิจของสหกรณ์แต่ละธุรกิจเพื่อให้ธุรกิจสหกรณ์แต่ละธุรกิจประสบผลสำเร็จ และจะทำให้สหกรณ์ประสบความสำเร็จโดยรวมได้ การบริหารจัดการตามหน้าที่ธุรกิจได้แก่ การจัดการการตลาด (Marketing Management) การจัดการการผลิตและปฏิบัติการ (Production and Operations Management) การจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human

Resource Management) และการจัดการการเงิน (Financial Management) เพื่อการจัดการธุรกิจของสหกรณ์แต่ละธุรกิจและการจัดการสหกรณ์โดยรวมทั้งสหกรณ์ต่อไป

ทั้งนี้การดำเนินงานของสหกรณ์ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 46 ซึ่งกำหนดกรอบเขตไว้อย่างชัดเจน รายละเอียดจะกล่าวถึงในเรื่องที่ 14.1.2

โดยสรุป การจัดการหรือการบริหารเป็นการสั่งการ การควบคุมการดำเนินงาน หรือการประสานประสานทรัพยากรการบริหารต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สหกรณ์เป็นองค์กรอิสระของบุคคลซึ่งรวมกันด้วยความสมัครใจ เพื่อสนองความต้องการและความมุ่งหมายร่วมกันทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการดำเนินวิสาหกิจที่เป็นเจ้าของร่วมกัน และควบคุมตามแนวประชาธิปไตย การดำเนินวิสาหกิจหรือการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันนั้นอยู่บนพื้นฐานของอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์มาดำเนินงานร่วมกัน

การดำเนินงานหรือกิจกรรมสหกรณ์มี 2 ลักษณะคือการดำเนินกิจกรรมในฐานะสหกรณ์เพื่อสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสมาชิกโดยอาศัยอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ และการดำเนินกิจกรรมในฐานะองค์การธุรกิจเพื่อการบรรลุเป้าหมายดังกล่าวต้องอาศัยหลักการจัดการธุรกิจที่ดีด้วยซึ่งจะต้องมีทรัพยากรการจัดการ กระบวนการจัดการ และการจัดการตามหน้าที่ธุรกิจ นอกจากนั้นจะต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายสหกรณ์ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนภายใต้ระเบียบ ประกาศ หรือ คำแนะนำของหน่วยงานที่กำกับและแนะนำสหกรณ์ เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เป็นต้น

กิจกรรม 14.1.1

การจัดการสหกรณ์ต้องอยู่บนพื้นฐานสำคัญอะไรบ้าง จงอธิบายพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 14.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.1 เรื่องที่ 14.1.1)

เรื่องที่ 14.1.2

สหกรณ์

ชนิด

การประยุกต์กฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์

กฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์สหกรณ์ทั่วไปประกอบด้วยประเด็นสำคัญได้แก่ บททั่วไป การกำกับและส่งเสริมสหกรณ์ สหกรณ์ และหมวดอื่น ซึ่งแต่ละประเด็นนั้นสหกรณ์จะต้องมีการจัดการให้สอดคล้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์ ซึ่งมีประเด็นที่สำคัญดังนี้

1. บททั่วไป

หมวดที่ 1 บททั่วไป ในมาตรา 6 ได้ให้สิทธิ์สหกรณ์ได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมซึ่งเป็นผลดีต่อการดำเนินงานสหกรณ์ โดยกฎหมายกำหนดว่า “มาตรา 6 ถ้าสหกรณ์เกี่ยวข้องกับกิจการใดที่กฎหมายกำหนดให้จดทะเบียนสำหรับการได้มา การจำหน่าย การยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ หรือการยึดเหนี่ยวซึ่งกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินอันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ การจดทะเบียนเช่นนั้นให้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม”

นอกจากนั้น มาตรา 7 “ห้ามมิให้ผู้ใดนอกจากสหกรณ์ และสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ใช้คำว่า “สหกรณ์” เป็นชื่อหรือส่วนหนึ่งของชื่อในทางธุรกิจ” ซึ่งข้อกฎหมายนี้คุ้มครองสหกรณ์อย่างแท้จริงและไม่ให้มีการสับสนในทางธุรกิจที่เป็นคู่แข่งของสหกรณ์

ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มาตรา 129 ได้มีบทกำหนดโทษไว้ดังนี้

“มาตรา 129 ผู้ใดใช้คำว่า “สหกรณ์” หรือกลุ่มเกษตรกร” ประกอบกับชื่อหรือส่วนหนึ่งของชื่อในทางธุรกิจ โดยมีได้เป็นสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรที่ได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และปรับอีกวันละไม่เกินห้าพันบาทจนกว่าจะได้เลิกใช้”

2. การกำกับและส่งเสริมสหกรณ์

กฎหมายสหกรณ์ในหมวด 2 การกำกับและส่งเสริมสหกรณ์ ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ ส่วนที่ 2 นายทะเบียนสหกรณ์ ส่วนที่ 3 การกำกับดูแลสหกรณ์ และส่วนที่ 4 กองทุนพัฒนาสหกรณ์

2.1 คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ กฎหมายสหกรณ์ในหมวดนี้กำหนดให้มีคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติซึ่งมีองค์ประกอบจากส่วนงานที่เกี่ยวข้องหลายส่วน ในมาตรา 9 และมีหน้าที่สำคัญในมาตรา 10 จะเห็นได้ว่าโดยอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ เป็นผู้เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีในเรื่องนโยบายและแนวทางการพัฒนาสหกรณ์ให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ กำหนดแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนการขยายธุรกิจและ

กิจการของสหกรณ์ รวมทั้งร่วมมือกับภาคเอกชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการสหกรณ์ พิจารณาแก้ไข ปัญหาและอุปสรรคตลอดจนข้อขัดข้องที่ทำให้นโยบายและแผนพัฒนาสหกรณ์ไม่อาจบรรลุเป้าหมาย เป็นต้น

จะเห็นได้ว่ากฎหมายสหกรณ์มีคณะกรรมการระดับชาติที่สนับสนุนการดำเนินงานและการจัดการ สหกรณ์ในทุกประเภท ทั้งขบวนการสหกรณ์ จัดว่าเป็นองค์กรสูงสุดในเชิงนโยบายที่มีต่อการพัฒนาการ สหกรณ์ของประเทศ และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ได้แก้ไขเพิ่มเติมคุณสมบัติของ คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ เช่น มาตรา 4 “ผู้ทรงคุณวุฒิตามวรรคหนึ่ง ให้กรรมการ พัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติซึ่งเป็นกรรมการโดยตำแหน่งคัดเลือกผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการบริหาร สหกรณ์ การเงิน การตลาด การเกษตร กฎหมาย หรือดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เพื่อเสนอให้รัฐมนตรี แต่งตั้ง” มาตรา 5 “ให้มีการประชุมคณะกรรมการไม่น้อยกว่าปีละสี่ครั้ง” มาตรา 14 “ให้คณะกรรมการ พัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาบุคลากรสหกรณ์ คณะอนุกรรมการการลงทุน และอาจแต่งตั้งคณะกรรมการอื่นตามความจำเป็นโดยคำนึงถึงความเชี่ยวชาญในแต่ละด้าน เพื่อพิจารณา หรือกระทำการใดๆ ตามที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติมอบหมาย”

2.2 นายทะเบียนสหกรณ์ กฎหมายสหกรณ์ มาตรา 15 และ มาตรา 16 ให้นายทะเบียนสหกรณ์ มีอำนาจในหลายข้อ ตั้งแต่การรับจดทะเบียน และในกฎหมายสหกรณ์กำหนดให้นายทะเบียนมีอำนาจ หน้าที่ตามกฎหมาย เช่น รับจดทะเบียน ส่งเสริม ช่วยเหลือ แนะนำ และกำกับดูแลสหกรณ์ให้เป็นไปตาม บทแห่งพระราชบัญญัตินี้และกฎหมายอื่น กำหนดระบบบัญชีและมาตรฐานการสอบบัญชีสหกรณ์ แต่งตั้ง ผู้สอบบัญชี ผู้ตรวจการสหกรณ์ และผู้ชำระบัญชี ออกคำสั่งให้มีการตรวจสอบ หรือไต่สวนเกี่ยวกับการจัด ตั้งการดำเนินงาน หรือฐานะการเงินของสหกรณ์ และสั่งระงับการดำเนินงานทั้งหมด หรือบางส่วนของ สหกรณ์ หรือให้เลิกสหกรณ์ถ้าเห็นว่าสหกรณ์กระทำการ หรืองดเว้นกระทำการอันอาจจะก่อให้เกิดความ เสียหายแก่สหกรณ์หรือสมาชิก เป็นต้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่านายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจเต็มที่มีผลต่อการจัดการสหกรณ์ให้เป็นไปตาม กฎหมาย เพื่อเป็นการคุ้มครองการดำเนินงานสหกรณ์มิให้กระทำการนอกเหนือกฎหมาย และสร้างความ เสียหายต่อสมาชิกและสหกรณ์โดยรวม ซึ่งมีผลเป็นการบังคับให้ผู้บริหารสหกรณ์ดำเนินการจัดการสหกรณ์ อย่างถูกต้องเคร่งครัด นั่นเอง

2.3 การกำกับดูแลสหกรณ์ ประกอบด้วย มาตรา 17 ถึงมาตรา 26 ให้อำนาจนายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย มีอำนาจหรือกระทำการในหลายประเด็นเพื่อให้การดำเนินงานของสหกรณ์ถูกต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ของการดำเนินงานของสหกรณ์ เช่น

1) มีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ หรือเชิญสมาชิกสหกรณ์มาชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์ หรือให้ส่ง เอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงานหรือรายงานการประชุมของสหกรณ์ได้

2) มีอำนาจเข้าไปตรวจสอบในสำนักงานของสหกรณ์ในระหว่างทำงานของสหกรณ์ได้ และ ให้ผู้ซึ่งเกี่ยวข้องของอำนาจความสะดวกหรือช่วยเหลือหรือให้คำชี้แจงแก่ผู้ปฏิบัติการตามสมควร

- 3) ให้ผู้ตรวจการสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบกิจการและฐานะการเงินของสหกรณ์
- 4) ให้นายทะเบียนสหกรณ์หรือรองนายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งยับยั้งหรือเพิกถอนมติได้ ถ้าที่ประชุมใหญ่หรือมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ลงมติอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายข้อบังคับ ระเบียบของสหกรณ์ ระเบียบหรือคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์
- 5) ให้นายทะเบียนสหกรณ์หรือรองนายทะเบียนสหกรณ์ร้องทุกข์หรือฟ้องคดีแทนสหกรณ์ได้ และให้พนักงานอัยการรับว่าต่างให้สหกรณ์ โดยให้สหกรณ์เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการร้องทุกข์ ฟ้องคดี หรือว่าต่างแก่นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ หรือพนักงานอัยการแล้วแต่กรณี ในกรณีกรรมการ ผู้จัดการ หรือเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ทำให้สหกรณ์เสียหาย ถ้าสหกรณ์ไม่ร้องทุกข์หรือฟ้องคดี

นอกจากนี้นายทะเบียนสหกรณ์ยังมีอำนาจสั่งการสหกรณ์ดำเนินการ ในกรณีต่างๆ เช่น คณะกรรมการดำเนินการกระทำการ หรืองดเว้นกระทำการในการปฏิบัติหน้าที่ของตนจนทำให้เสียประโยชน์ของสหกรณ์หรือสมาชิก หรือสหกรณ์มีข้อบกพร่องเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี หรือกิจการหรือฐานะการเงินตามรายงานการสอบบัญชีหรือรายงานการตรวจสอบ เป็นต้น

โดยอำนาจในการกำกับดูแลสหกรณ์นั้นตั้งแต่มาตรา 17 ถึง 26 ให้อำนาจกระทำการได้ครอบคลุมเกือบทุกประเด็นเกี่ยวกับการดำเนินงานสหกรณ์ และมีวิธีการดำเนินการให้ชัดเจนเป็นการปกป้องความเสียหายต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับสหกรณ์ แต่เท่าที่ผ่านมามีได้ดำเนินการอย่างจริงจังจนบางสหกรณ์เกิดความเสียหายขึ้น ซึ่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ได้กำหนดบทลงโทษไว้ชัดเจนและสูงขึ้นกว่าเดิม

2.4 กองทุนพัฒนาสหกรณ์ มาตรา 27 ถึง 32 ให้จัดตั้งกองทุนพัฒนาสหกรณ์ขึ้นในกรมส่งเสริมสหกรณ์ เรียกโดยย่อว่า “กพส.” เพื่อเป็นทุนส่งเสริมกิจการสหกรณ์ โดยทั่วไปจะเป็นเงินทุนให้สหกรณ์ที่มีคุณสมบัติเงื่อนไขตามระเบียบที่กรมส่งเสริมสหกรณ์กำหนดสามารถกู้ยืมเงินกองทุนพัฒนาสหกรณ์ได้โดยเสียดอกเบี้ยในอัตราต่ำมาก นับว่าเป็นการส่งเสริมสนับสนุนด้านเงินทุนแก่สหกรณ์ และส่งเสริมให้สหกรณ์ที่สามารถเข้าถึงเงิน กพส. ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขตามที่กำหนด

3. สหกรณ์

กฎหมายสหกรณ์ หมวด 3 สหกรณ์ ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 การจัดตั้งและการจดทะเบียนสหกรณ์ ส่วนที่ 2 ข้อบังคับและการแก้ไขเพิ่มเติม ส่วนที่ 3 การดำเนินงานของสหกรณ์ ส่วนที่ 4 การสอบบัญชี และส่วนที่ 5 การเลิกสหกรณ์ ซึ่งมีรายละเอียดที่สำคัญต่อการดำเนินงานสหกรณ์ ดังนี้

3.1 การจัดตั้งและการจดทะเบียนสหกรณ์ พระราชบัญญัติสหกรณ์มาตรา 33 ถึง 42 ได้กำหนดการจัดตั้งและจดทะเบียนสหกรณ์ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานหรือการจัดการสหกรณ์ เช่น

มาตรา 33 สหกรณ์จะตั้งขึ้นได้โดยการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ และต้องมีวัตถุประสงค์ส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิกโดยวิธีช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์ และต้อง

- (1) มีกิจการร่วมกันตามประเภทของสหกรณ์ที่ขอจดทะเบียน
- (2) มีสมาชิกเป็นบุคคลธรรมดาและบรรลุนิติภาวะ
- (3) มีทุนซึ่งแบ่งเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่าๆ กัน และสมาชิกแต่ละคนจะต้องถือหุ้นอย่างน้อยหนึ่งหุ้น แต่ไม่เกินหนึ่งในห้าของหุ้นที่ชำระแล้วทั้งหมด

(4) มีสมาชิกซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กำหนดในข้อบังคับภายใต้บทบัญญัติมาตรา 43 (7)

ประเภทของสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียนให้กำหนดโดยกฎกระทรวง

มาตรา 42 ในการชำระค่าหุ้น สมาชิกจะนำค่าหุ้นมากลบลดหนี้กับสหกรณ์ไม่ได้และสมาชิกมีความรับผิดชอบเพียงไม่เกินจำนวนเงินค่าหุ้นที่ยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าหุ้นที่ตนถือ

ในระหว่างที่สมาชิกภาพของสมาชิกยังไม่สิ้นสุด ห้ามมิให้เจ้าหนี้ของสมาชิกใช้สิทธิเรียกร้องหรืออายัดค่าหุ้นของสมาชิกผู้นั้น และเมื่อสมาชิกภาพของสมาชิกสิ้นสุดลง สหกรณ์มีสิทธินำเงินตามมูลค่าหุ้นที่สมาชิกมีอยู่มาหักลบหนี้ที่สมาชิกผูกพันต้องชำระหนี้แก่สหกรณ์ได้ และให้สหกรณ์มีฐานะเป็นเจ้าหนี้บุริมสิทธิพิเศษเหนือเงินค่าหุ้นนั้น

มาตรา 42/1 เมื่อสมาชิกได้ทำความยินยอมเป็นหนังสือไว้กับสหกรณ์ ให้ผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานของรัฐ หรือนายจ้างในสถานประกอบการ หรือหน่วยงานอื่นใดที่สมาชิกปฏิบัติหน้าที่อยู่หักเงินเดือนหรือค่าจ้าง หรือเงินอื่นใด ที่ถึงกำหนดจ่ายแก่สมาชิกนั้น เพื่อชำระหนี้หรือภาระผูกพันอื่นที่มีต่อสหกรณ์ให้แก่สหกรณ์ตามจำนวนที่สหกรณ์แจ้งไป จนกว่าหนี้หรือภาระผูกพันนั้นจะระงับสิ้นไปให้หน่วยงานนั้นหักเงินดังกล่าวและส่งเงินที่หักไว้วันนั้นให้แก่สหกรณ์โดยพลัน

การแสดงเจตนายินยอมตามวรรคหนึ่ง มีอายุจะถอนคืนได้ เว้นแต่สหกรณ์ให้ความยินยอม

การหักเงินตามวรรคหนึ่ง ต้องให้สหกรณ์เป็นลำดับแรก ถัดจากหนี้ภาษีอากรและการหักเงินเข้ากองทุนที่สมาชิกต้องถูกหักตามกฎหมายว่าด้วยกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กฎหมายว่าด้วยกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน และกฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม

มาตรา 42/2 สมาชิกอาจทำหนังสือตั้งบุคคลหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้รับโอนประโยชน์ในเงินค่าหุ้น เงินฝาก หรือเงินอื่นใดจากสหกรณ์เมื่อตนถึงแก่ความตาย โดยมอบไว้แก่สหกรณ์เป็นหลักฐาน

ทั้งนี้จากข้อกำหนดดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสหกรณ์ต้องจดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และได้สิทธิในการหักเงินจากหน่วยงานที่สมาชิกสหกรณ์อยู่เป็นลำดับต้นๆ เป็นการรับรองว่าสหกรณ์จะสามารถหักเงินชำระหนี้ได้อย่างถูกต้อง รวมถึงเงินค่าหุ้นของสมาชิกสหกรณ์ สหกรณ์สามารถนำมาชำระหนี้ได้ถ้าสมาชิกพ้นสภาพจากการเป็นสมาชิกมิให้ผู้อื่นมาอายัดก่อนในระหว่างเป็นสมาชิก เป็นการปกป้องความเสี่ยงของสมาชิกสหกรณ์ได้อีกด้วย

3.2 ข้อบังคับและการแก้ไขเพิ่มเติม ตามกฎหมายมาตรา 43 ถึง 45 กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าข้อบังคับข้อสหกรณ์จะต้องระบุข้อความอะไรไว้บ้าง การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับต้องเป็นอำนาจของสมาชิกโดยที่ประชุมใหญ่เท่านั้น เป็นการปกป้องสหกรณ์โดยความเห็นชอบของสมาชิกส่วนใหญ่ๆนั่นเอง

3.3 การดำเนินงานของสหกรณ์ กฎหมายสหกรณ์ตั้งแต่มาตรา 46 ถึง 68 ได้กำหนดให้สหกรณ์ดำเนินการอะไรได้บ้างไว้อย่างชัดเจนทั้งในด้านการดำเนินธุรกิจและการจัดการสหกรณ์ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในเรื่องที่ 14.1.2

3.4 การสอบบัญชี ประกอบด้วยมาตรา 69 ให้นายทะเบียนสหกรณ์แต่งตั้งผู้สอบบัญชี... สอบบัญชีของสหกรณ์ การตรวจสอบบัญชีนั้นให้ปฏิบัติตามมาตรฐานการสอบบัญชีที่รับรองทั่วไปและตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

การกำหนดข้อกฎหมายดังกล่าวเพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในการทำบัญชีของสหกรณ์จะต้องจัดทำอย่างถูกต้องและมีการตรวจสอบอย่างชัดเจนจากผู้สอบบัญชีสหกรณ์ และเมื่อมีการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์จะต้องเสนอที่ประชุมใหญ่อนุมัติงบการเงินของสหกรณ์ด้วย

3.5 การเลิกสหกรณ์ ตามกฎหมายมาตรา 70 ถึง 73 เป็นการกำหนดข้อกฎหมายกรณีสหกรณ์จะต้องเลิกสหกรณ์อย่างชัดเจนตั้งแต่เหตุผลในการเลิก จนถึงชำระบัญชี

4. หมวดอื่น

หมวดอื่น ประกอบด้วย การชำระบัญชี การควบสหกรณ์เข้ากัน การแยกสหกรณ์ ชุมนุมสหกรณ์ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย กลุ่มเกษตรกร บทกำหนดโทษ และบทเฉพาะกาล จากข้อกฎหมายนี้ จะเห็นได้ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์ในประเด็นสำคัญ เช่น

4.1 การชำระบัญชี มาตรา 74 ถึง 89 ได้กำหนดเหตุผลของการชำระบัญชี ตลอดจนวิธีการชำระบัญชีไว้เพื่อให้สหกรณ์สามารถดำเนินการอย่างชัดเจน

4.2 การควบสหกรณ์เข้ากัน การแยกสหกรณ์ มาตรา 90 ถึง 100 กำหนดให้สหกรณ์สามารถควบเข้ากันหรือแยกสหกรณ์ได้แต่โดยอำนาจของที่ประชุมใหญ่กรณีมีเหตุผลอันจำเป็น เพื่อสหกรณ์สามารถมีแนวปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

4.3 ชุมนุมสหกรณ์ มาตรา 101 ถึง 107 เป็นการที่สหกรณ์แต่ละประเภทตั้งแต่ห้าสหกรณ์ขึ้นไปสามารถจะรวมจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์ได้เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายสหกรณ์เพิ่มอำนาจในการต่อรองและร่วมกันการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ เช่น ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรจังหวัด ... จำกัด ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด เป็นต้น

4.4 สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย มาตรา 108 ถึง 118 กฎหมายสหกรณ์มาตรา 108 ให้มี "สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย" ประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นสหกรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมกิจการสหกรณ์ทุกประเภททั่วราชอาณาจักรให้มีความเจริญก้าวหน้าอันมิใช่เป็นการหาผลกำไร หรือรายได้มาแบ่งปันกัน

มาตรา 108 ให้สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นนิติบุคคล สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย มีสำนักงานใหญ่ในกรุงเทพมหานคร และจะตั้งสำนักงานสาขาขึ้น ณ ที่อื่นใดก็ได้

มาตรา 110 สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย มีอำนาจกระทำการต่างๆ ภายในขอบวัตถุประสงค์ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 108 และอำนาจเช่นนี้ให้รวมถึง เช่น (1) ส่งเสริมและเผยแพร่กิจการสหกรณ์ ตลอดจนทำการวิจัยและรวบรวมสถิติเกี่ยวกับกิจการสหกรณ์ (2) แนะนำช่วยเหลือทางวิชาการแก่สหกรณ์ และอำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานระหว่างสหกรณ์กับส่วนราชการหรือบุคคลอื่น และ (3) ให้การศึกษาฝึกอบรมวิชาการเกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าโดยหน้าที่ของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเน้นการศึกษาอบรมทางสหกรณ์ จะทำให้การบริหารจัดการสหกรณ์ทุกประเภทเข้มแข็งมากขึ้น และยังเป็นเครือข่ายสหกรณ์ประเภทต่างทั้งในระดับ ประเทศจนถึงระดับนานาชาติด้วย

4.5 กลุ่มเกษตรกร มาตรา 119 ถึง 128 โดยวัตถุประสงค์หลักของการตั้งกลุ่มเกษตรกรจัดว่าเป็นการเตรียมที่จะเป็นสหกรณ์การเกษตรนั่นเอง เป็นการเตรียมพร้อมก่อนเป็นสหกรณ์เพื่อประเมินความสามารถในทุกด้านของกลุ่มเกษตรกรที่จะรวมตัวในด้านปริมาณสมาชิกและปริมาณธุรกิจที่มากขึ้นเป็นสหกรณ์การเกษตร โดย มาตรา 119 “ในกรณีที่คณะบุคคลผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแต่ยังไม่อาจรวมกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์ตามพระราชบัญญัตินี้ๆ ก็จัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรขึ้นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกาก็ได้

พระราชกฤษฎีกาดาวรรคหนึ่ง ให้กำหนดการดำเนินการของกลุ่มเกษตรกร การกำกับกลุ่มเกษตรกร การเลิกกลุ่มเกษตรกร และการควบกลุ่มเกษตรกรเข้ากัน ทั้งนี้ ตามความเหมาะสมแก่ประเภทของกลุ่มเกษตรกร”

4.6 บทกำหนดโทษ และบทเฉพาะกาล พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ได้มีบทกำหนดโทษ และบทเฉพาะกาลไว้ชัดเจนเพื่อการคุ้มครองสหกรณ์ และป้องกันความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้น กับสหกรณ์ซึ่งมีโทษที่ทางกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญา เช่น มาตรา 131 ผู้ใดขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายตามมาตรา 18 หรือขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรมอบหมายตามมาตรา 124 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือ ปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

หรือ มาตรา 133 กรรมการหรือผู้จัดการสหกรณ์ผู้ใดดำเนินกิจการสหกรณ์นอกขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการของสหกรณ์ที่พึงดำเนินการได้ตามกฎกระทรวงที่ออกตามความในมาตรา 33/1 วรรคสอง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นต้น

กิจกรรม 4.1.2

1. จงยกตัวอย่างกฎหมายสหกรณ์ในประเด็นที่คุ้มครองสหกรณ์ และความเสียหายของสหกรณ์ จำนวน 3 ประเด็น พร้อมอธิบายพอสังเขป
2. สหกรณ์สามารถนำจุดเด่นของข้อกฎหมายสหกรณ์ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ต่อการจัดการสหกรณ์อย่างไรบ้าง จงยกตัวอย่าง 2 ประเด็นพร้อมอธิบายพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 14.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.1 เรื่องที่ 14.1.2)

เรื่องที่ 14.1.3

การประยุกต์กฎหมายสหกรณ์กับการจัดการธุรกิจสหกรณ์

1. การดำเนินงานของสหกรณ์ตามกฎหมายสหกรณ์

การดำเนินงานของสหกรณ์หรือการจัดการสหกรณ์ กฎหมายสหกรณ์ตั้งแต่มาตรา 46 ถึง 68 ได้กำหนดให้สหกรณ์ดำเนินการไว้อย่างชัดเจนทั้งในการดำเนินธุรกิจและการจัดการสหกรณ์ ตั้งแต่มาตรา 46 ดังนี้

มาตรา 46 เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ให้สหกรณ์มีอำนาจกระทำการดังต่อไปนี้ได้

- (1) ดำเนินธุรกิจ การผลิต การค้า การบริการ และอุตสาหกรรมเพื่อประโยชน์ของสมาชิก
- (2) ให้สวัสดิการหรือการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกและครอบครัว
- (3) ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก
- (4) ขอหรือรับความช่วยเหลือทางวิชาการจากทางราชการ หน่วยงานของต่างประเทศหรือ

บุคคลอื่นใด

(5) รับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่น หรือสมาคมงานกิจสงเคราะห์ซึ่งมีสมาชิกของสมาคมนั้นไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกของสหกรณ์ผู้รับฝาก หรือนิติบุคคลซึ่งมีบุคลากรหรือลูกจ้างไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของนิติบุคคลนั้นเป็นสมาชิกสหกรณ์ผู้รับฝากเงิน ทั้งนี้ ตามระเบียบสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ (แก้ไขตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562)

(6) ให้กู้ ให้สินเชื่อ ให้ยืม ให้เช่า ให้เช่าซื้อ โอน รับจำนองหรือรับจำนำ ซึ่งทรัพย์สินแก่สมาชิกหรือของสมาชิก

(7) จัดให้ได้มา ซื้อ ถูกรวมสิทธิ์ หรือทรัพย์สิน ครอบครอง กู้ ยืม เช่า เช่าซื้อ รับโอน สิทธิการเช่า หรือสิทธิการเช่าซื้อ จำนองหรือจำนำ ขายหรือจำหน่ายด้วยวิธีอื่นใดซึ่งทรัพย์สิน

(8) ให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงินได้ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

(9) ดำเนินกิจการอย่างอื่นบรรดาที่เกี่ยวกับ หรือเนื่องในการจัดให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์

มาตรา 47 การกู้ยืมเงินหรือค้ำประกันของสหกรณ์ จะต้องจำกัดอยู่ภายในวงเงินที่นายทะเบียนสหกรณ์เห็นชอบ

มาตรา 48 ให้สหกรณ์ดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

จากข้อกฎหมายนี้จะเห็นได้ว่าสหกรณ์ต้องบริหารจัดการภายใต้กรอบของกฎหมาย นอกจากนั้นสหกรณ์แต่ละประเภทสามารถดำเนินธุรกิจได้ตามกรอบวัตถุประสงค์ของสหกรณ์แต่ละประเภทด้วย การกู้ยืมเงินหรือค้ำประกันของสหกรณ์ต้องเป็นไปตามกรอบที่นายทะเบียนสหกรณ์เห็นชอบ และสหกรณ์ต้อง

ขออนุมัติในที่ประชุมใหญ่ประจำปีด้วย เพื่อให้สหกรณ์ก่อนนี้ได้ไม่เกินวงเงินที่ได้กำหนดไว้โดยได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ข้างต้น

ส่วนการดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องนั้นเพื่อให้สหกรณ์มีสภาพคล่องที่เพียงพอต่อการดำเนินงานสหกรณ์โดยเฉพาะสหกรณ์ออมทรัพย์เนื่องจากสหกรณ์รับเงินฝากจากสมาชิก ซึ่งสมาชิกสามารถถอนคืนเงินฝากได้ตามที่ต้องการ ถ้าสหกรณ์ไม่สำรองสินทรัพย์สภาพคล่องตามที่กำหนดจะทำให้สหกรณ์ไม่สามารถจ่ายคืนเงินฝากสมาชิกได้ทำให้ภาพลักษณ์ของสหกรณ์เสียหายได้ หรือความเชื่อถือต่อสหกรณ์ลดลง

การที่สหกรณ์ต้องดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องทำให้โอกาสที่สหกรณ์จะนำเงินไปลงทุนอื่นที่ได้ผลตอบแทนมากกว่าหรือความสามารถในการสร้างรายได้ของสหกรณ์จะน้อยกว่าการลงทุนในระยะยาว

มาตรา 50 ให้สหกรณ์มีคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ประกอบด้วย ประธานกรรมการหนึ่งคน กรรมการอื่นอีกไม่เกินสิบสี่คนซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิก

คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ มีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปีนับตั้งแต่วันเลือกตั้ง ในวาระเริ่มแรกเมื่อครบกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันเลือกตั้ง ให้กรรมการดำเนินการสหกรณ์ออกจากตำแหน่งเป็นจำนวนหนึ่งในสองของกรรมการดำเนินการสหกรณ์ทั้งหมดโดยวิธีจับสลาก และให้ถือว่าเป็นการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ

กรรมการดำเนินการสหกรณ์ ซึ่งพ้นจากตำแหน่งอาจได้รับเลือกตั้งอีกได้ แต่ต้องไม่เกินสองวาระติดต่อกัน

ในกรณีที่มีการเลือกตั้งกรรมการดำเนินการสหกรณ์แทนตำแหน่งที่ว่าง ให้กรรมการดำเนินการสหกรณ์ที่ได้รับเลือกตั้งอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของผู้ที่ตนแทน”

กฎหมายสหกรณ์ได้กำหนดโครงสร้างของกรรมการไว้อย่างชัดเจน รวมถึงวาระการดำรงตำแหน่งของกรรมการด้วยเพื่อมิให้กรรมการบางคนอยู่ในวาระนานเกินจนอาจควบคุมการดำเนินงานสหกรณ์ได้ และเป็นการฝึกสมาชิกรุ่นใหม่เพื่อมาบริหารสหกรณ์ด้วย นอกจากนั้นในกฎหมายสหกรณ์ยังกำหนดคุณลักษณะต้องห้ามของกรรมการหรือผู้จัดการสหกรณ์ตามมาตรา 52 และตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 เพิ่มเติม คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการ หรือผู้จัดการต้องรับผิดชอบร่วมกันในความเสียหายต่อสหกรณ์ในหลายกรณี เช่น แสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์ และดำเนินกิจการนอกขอบวัตถุประสงค์หรือขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการที่จะพึงดำเนินการได้ของสหกรณ์

กฎหมายสหกรณ์ ฉบับที่ 3 ได้กำหนดบทลงโทษไว้ด้วย เช่นในมาตรา 133 กรรมการหรือผู้จัดการของสหกรณ์ผู้ใดดำเนินกิจการของสหกรณ์นอกขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการของสหกรณ์ที่จะพึงดำเนินการได้ตามกฎกระทรวงที่ออกตามความในมาตรา 33/1 วรรคสอง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 133/1 กรรมการหรือผู้จัดการของสหกรณ์ผู้ใดดำเนินกิจการของสหกรณ์โดยผิดวัตถุประสงค์ของสหกรณ์และดำเนินกิจการนั้นเป็นอันตรายต่อความสงบสุขของประชาชนหรือความมั่นคงของรัฐ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 53 ให้สหกรณ์มีผู้ตรวจสอบกิจการ ซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิกหรือบุคคลภายนอก เพื่อดำเนินการตรวจสอบกิจการตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด
จำนวนผู้ตรวจสอบกิจการตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด
ทั้งนี้อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ เป็นไปตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ พ.ศ. 2559

มาตรา 60 การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ ให้จัดสรรเป็นทุนสำรองไม่น้อยกว่าร้อยละสิบของกำไรสุทธิ และเป็นค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่ต้องไม่เกินร้อยละห้าของกำไรสุทธิ

กำไรสุทธิประจำปีส่วนที่เหลือจากการจัดสรรเป็นทุนสำรองและค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยที่ประชุมใหญ่อาจจัดสรรกำไรได้ภายใต้ข้อบังคับ ดังต่อไปนี้

(1) จ่ายเป็นเงินปันผลตามหุ้นที่ชำระแล้ว แต่ต้องไม่เกินอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวงสำหรับสหกรณ์แต่ละประเภท

(2) จ่ายเป็นเงินเฉลี่ยคืนให้แก่สมาชิกตามส่วนธุรกิจที่สมาชิกได้ทำไว้กับสหกรณ์ในระหว่างปี

(3) จ่ายเป็นโบนัสแก่กรรมการและเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ไม่เกินร้อยละสิบของกำไรสุทธิ

(4) จ่ายเป็นทุนสะสมไว้ เพื่อดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดของสหกรณ์ตามที่กำหนดในข้อบังคับ

มาตรา 62 เงินของสหกรณ์นั้นสหกรณ์อาจฝากหรือลงทุนได้ ดังต่อไปนี้ รายละเอียดจะศึกษาในเรื่องที่ 14.1.4 ต่อไป เป็นการกำหนดขอบเขตการลงทุนตามกฎหมายของสหกรณ์นั่นเอง

2. กรณีตัวอย่างกฎหมายสหกรณ์กับการจัดการธุรกิจสหกรณ์

ตัวอย่างที่ 1. เจ้าหน้าที่สำนักงานสหกรณ์จังหวัดแห่งหนึ่ง ได้มีหนังสือในฐานะผู้ตรวจการสหกรณ์เชิญสมาชิกของสหกรณ์ไปชี้แจงข้อเท็จจริง กรณีสมาชิกได้รับเงินกู้ไปจากสหกรณ์ไม่เป็นไปตามระเบียบที่สหกรณ์กำหนด แต่สมาชิกไม่ไปพบเพราะเห็นว่าการกู้เงินดังกล่าวเป็นเรื่อง ระหว่างคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กับสมาชิก

วิเคราะห์ตัวอย่างที่ 1

1. มาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม กำหนดว่า “นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย มีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ สมาชิกของสหกรณ์หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ มาชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์ หรือให้ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงาน หรือรายงานการประชุมของสหกรณ์ได้”

2. มาตรา 130 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม กำหนดว่า “ผู้ใดไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริงหรือไม่ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงานหรือรายงานการประชุมของสหกรณ์ หรือชุมนุมสหกรณ์ตามคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายซึ่งสั่งการตามมาตรา 17 หรือไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริง หรือไม่ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงานหรือรายงานการประชุมของกลุ่มเกษตรกรตามคำสั่งของนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกร หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรมอบหมายตามมาตรา 128 แล้วแต่กรณี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ได้แก้ไขเพิ่มเติมในมาตรา 130 ผู้ใดไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริงหรือไม่ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงานหรือรายงานการประชุมของสหกรณ์หรือชุมนุมสหกรณ์ตามคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายซึ่งสั่งการตามมาตรา 17 หรือไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริงหรือไม่ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงานหรือรายงานการประชุมกลุ่มเกษตรกรตามคำสั่งของนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรมอบหมายตามมาตรา 128 แล้วแต่กรณี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 131 ผู้ใดขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายตามมาตรา 18 หรือขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรมอบหมายตามมาตรา 124 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 133 ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งการตามมาตรา 22 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

ตัวอย่างที่ 2 สมาชิกได้ขอลาออกจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์ เพราะไม่อยากจะเป็นผู้ค้ำประกันเงินกู้ให้แก่ใคร และได้รับอนุมัติให้ลาออกจากการประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์แล้ว แต่ด้วยความเป็นห่วงว่าสหกรณ์จะขาดเงินทุนหมุนเวียน จึงนำเงินค่าหุ้นที่ตนเองได้รับจากการลาออกฝากไว้ที่สหกรณ์ ในบัญชีเงินฝากออมทรัพย์พิเศษที่ตนเองมีอยู่กับสหกรณ์

วิเคราะห์ตัวอย่างที่ 2

1. มาตรา 46 (5) พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม กำหนดว่า “เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ให้สหกรณ์มีอำนาจกระทำการดังต่อไปนี้ได้

(5) รับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่นหรือสมาคม ฌาปนกิจสงเคราะห์ซึ่งมีสมาชิกของสมาคมนั้นไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกของสหกรณ์ผู้รับฝากเงิน หรือนิติบุคคลซึ่งมีบุคลากรหรือลูกจ้างไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของนิติบุคคลนั้นเป็นสมาชิกของสหกรณ์ผู้รับฝากเงิน ทั้งนี้ ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

2.¹ กรณีบัญชีเงินรับฝากออมทรัพย์ของสมาชิกที่ได้รับอนุมัติให้ลาออกจากสหกรณ์แล้ว ผู้ที่มีใช้สมาชิกไม่มีสิทธิในการฝากเงินกับสหกรณ์อีกต่อไปตามมาตรา 46 (5) แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม สหกรณ์จึงสามารถปิดบัญชีเงินรับฝากออมทรัพย์นั้นโดยโอนไปไว้ในบัญชี “เงินร่อยจ่ายคืน” ซึ่งถือเป็นหนี้สินหมุนเวียนในงบแสดงฐานะการเงิน และสหกรณ์ต้องจัดทำรายละเอียดประกอบเงินร่อยจ่ายคืนด้วยว่าเป็นของผู้ใดบ้าง เป็นจำนวนเท่าใด เพื่อสหกรณ์จะได้จ่ายคืนได้อย่างถูกต้อง

ตัวอย่างที่ 3. ในการเลือกตั้งกรรมการสหกรณ์ ปรากฏว่าจะแนบเสียงเท่ากัน ประธานในที่ประชุมจึงถืออภิสิทธิ์ออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งเสียงเป็นเสียงชี้ขาด โดยเลือกพวกของตนเองให้ได้รับการเลือกตั้ง สมาชิกเห็นว่าการกระทำของประธานในที่ประชุมไม่เป็นไปตามหลักการสหกรณ์ “One Man One Vote” จึงร้องขอให้นายทะเบียนสหกรณ์ใช้อำนาจตามมาตรา 20 เพื่อสั่งเพิกถอนมติที่ประชุมใหญ่ที่ไม่ถูกต้องดังกล่าว

วิเคราะห์ตัวอย่างที่ 3

1. มาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนดว่า “ถ้าที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ลงมติ อันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบของสหกรณ์ ระเบียบหรือคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์ ให้นายทะเบียนสหกรณ์หรือรองนายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่ง ยับยั้งหรือเพิกถอนมตินั้นได้”

2. มาตรา 59 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนดว่า “สมาชิกหรือผู้แทนสมาชิกคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมใหญ่ให้ถือเสียงข้างมาก เว้นแต่ในกรณีดังต่อไปนี้ ให้ถือเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกหรือผู้แทนสมาชิกซึ่งมาประชุม (1) การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ (2) การควมสหกรณ์ (3) การแยกสหกรณ์ (4) การเลิกสหกรณ์ (5) การอื่นใดที่ข้อบังคับกำหนดให้ใช้เสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกหรือผู้แทนสมาชิกซึ่งมาประชุม

ตัวอย่างที่ 4 คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เตรียมเสนอเรื่องต่อที่ประชุมใหญ่ เพื่อจะขอโอนทุนสำรองของสหกรณ์ส่วนหนึ่ง มาเป็นทุนสวัสดิการสมาชิกและครอบครัว เนื่องจากทุนสวัสดิการสมาชิกและครอบครัวที่จัดสรรไว้มีไม่เพียงพอต่อการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกและครอบครัว

วิเคราะห์ตัวอย่างที่ 4

1. มาตรา 61 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนดว่า “ทุนสำรองตามมาตรา 60 วรรคหนึ่ง จะถอนจากบัญชีทุนสำรองได้เพื่อชดเชยการขาดทุน หรือเพื่อจัดสรรเข้าบัญชีทุนสำรองให้แก่สหกรณ์ใหม่ที่ได้จดทะเบียนแบ่งแยกจากสหกรณ์เดิมตามมาตรา 100”

2. มาตรา 96 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนดว่า “การแยกสหกรณ์จะกระทำมิได้ แต่ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองท้องที่ หรือแบ่งหน่วยงาน หรือสถานประกอบการ จะแยกสหกรณ์ก็ได้หากมีความจำเป็นหรือมีเหตุให้ไม่สะดวกแก่การดำเนินงาน”

¹ หนังสือกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ที่ กษ 0406/12510 ลงวันที่ 5 ตุลาคม 2541

กิจกรรม 14.1.3

ตามกฎหมายสหกรณ์ ผู้ใดมีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ สมาชิกสหกรณ์ มาชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์

(โปรดทำกิจกรรม 14.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.1 เรื่องที่ 14.1.3)

เรื่องที่ 14.1.4

กรณีศึกษากฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์

กรณีศึกษากฎหมายสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์มีหลายกรณีด้วยกันในที่นี้ยกตัวอย่างเพียงบางกรณี กฎหมายสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนของสหกรณ์ ดังนี้

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 62 กำหนดให้สหกรณ์สามารถนำเงินของสหกรณ์ไปฝากหรือลงทุนได้ โดยเป็นมาตราเดียวในกฎหมายสหกรณ์ที่กำหนดให้สหกรณ์สามารถนำเงินของสหกรณ์ไปฝากหรือลงทุนได้ ทั้งนี้ เจตนารมณ์ของกฎหมายมาตรานี้ เพื่อให้สหกรณ์ที่มีเงินเหลือสามารถนำเงินที่เหลือไปฝากหรือลงทุนได้ โดยสหกรณ์ไม่ควรไปกู้เงินเพื่อนำมาฝากหรือนำมาลงทุน ทั้งนี้ มาตรา 62 แห่ง พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542 บัญญัติว่า “เงินของสหกรณ์นั้น สหกรณ์อาจฝากหรือลงทุนได้ ดังต่อไปนี้

- (1) ฝากในชุมนุมสหกรณ์หรือสหกรณ์อื่น
- (2) ฝากในธนาคาร หรือฝากในสถาบันการเงินที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์
- (3) ชื่อหลักทรัพย์ของรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจ
- (4) ชื่อหุ้นของธนาคารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์
- (5) ชื่อหุ้นของชุมนุมสหกรณ์หรือสหกรณ์อื่น
- (6) ชื่อหุ้นของสถาบันที่ประกอบธุรกิจอันทำให้เกิดความสะดวกรหรือส่งเสริมความเจริญแก่กิจการของสหกรณ์โดยได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์
- (7) ฝากหรือลงทุนอย่างอื่นตามที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติกำหนด” และต้องผ่านการอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ก่อนจึงจะดำเนินการได้”

ตามมาตรา 62 แห่ง พ.ร.บ.สหกรณ์ พ.ศ. 2542 สหกรณ์สามารถนำเงินไปฝากหรือลงทุนได้ จำนวนทั้งสิ้น 13 รายการ คือ ฝากหรือลงทุนได้ ตามมาตรา 62 (1) - (6) รวม 6 รายการ และฝากหรือลงทุนได้ ตามมาตรา 62 (7) หรือตามประกาศคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ เรื่อง ข้อกำหนดการฝากหรือลงทุนอย่างอื่นของสหกรณ์ พ.ศ. 2558 ข้อ 3 ได้อีก 7 รายการ รวมเป็นรายการที่สหกรณ์สามารถนำเงินไปฝากหรือลงทุนได้ รวมทั้งสิ้น 13 รายการ

โดยการฝากหรือลงทุนตามมาตรา 62 (1) - (6) แห่ง พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542 สหกรณ์สามารถดำเนินการได้ ดังนี้

62 (1) ฝากในชุมนุมสหกรณ์หรือสหกรณ์อื่น สหกรณ์อาจนำเงินของสหกรณ์ไปฝากในชุมนุมสหกรณ์ได้ โดยสหกรณ์ที่เป็นสมาชิกชุมนุมสหกรณ์อาจนำเงินของสหกรณ์ไปฝากในชุมนุมสหกรณ์ที่ตนเองเป็นสมาชิกในฐานะสหกรณ์สมาชิก หรืออาจนำเงินของสหกรณ์ไปฝากในชุมนุมสหกรณ์อื่นที่ตนเองไม่ได้เป็นสมาชิกในฐานะสหกรณ์อื่นได้ รวมทั้งสหกรณ์อาจนำเงินของสหกรณ์ไปฝากในสหกรณ์อื่นได้ด้วยเช่นกัน แต่ทั้งนี้สหกรณ์อื่นที่ไม่อาจรับฝากเงินจากสหกรณ์ใดๆ ได้ ได้แก่ สหกรณ์ประเภทสหกรณ์ร้านค้า เนื่องจาก² การจัดตั้งสหกรณ์และการดำเนินกิจการร่วมกันตามประเภทของสหกรณ์ร้านค้าตามความมาตรา 33 (1) แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 จะมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการจัดหาสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคและรวบรวมผลผลิตผลผลิตภัณฑ์มาจำหน่ายแก่สมาชิก การรับฝากเงินจากสมาชิกและสหกรณ์อื่นนั้น ไม่ถือเป็นกิจการร่วมกันของสหกรณ์ประเภทสหกรณ์ร้านค้า ดังนั้น การรับฝากเงินจากสมาชิกและสหกรณ์อื่นของสหกรณ์ประเภทสหกรณ์ร้านค้า จึงไม่อาจกระทำได้

62 (2) ฝากในธนาคาร หรือฝากในสถาบันการเงินที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์

สหกรณ์อาจนำเงินของสหกรณ์ไปฝากในธนาคารซึ่งประกอบกิจการภายในราชอาณาจักรได้ แต่ทั้งนี้เพื่อป้องกันความเสี่ยงของสหกรณ์ในการนำเงินของสหกรณ์ไปฝากไว้ในธนาคาร สหกรณ์ควรเลือกฝากเงินกับสถาบันการเงินของรัฐ จำนวน 4 ธนาคาร ได้แก่ ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารอาคารสงเคราะห์ และธนาคารอิสลาม หรือเลือกฝากเงินกับธนาคารที่ได้รับการคุ้มครองเงินฝากจากสถาบันคุ้มครองเงินฝาก ปัจจุบัน (มีนาคม 2562) สถาบันคุ้มครองเงินฝากคุ้มครองเงินฝากของลูกค้าธนาคารพาณิชย์ จำนวน 30 ธนาคาร³ เช่น ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน) ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) ธนาคารทหารไทย จำกัด (มหาชน) ธนาคารซีไอเอ็มบี ไทย จำกัด (มหาชน) และธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เป็นต้น สำหรับธนาคารอื่นๆ ค้นคว้าเพิ่มเติมได้จากเว็บไซต์ที่อ้างอิง

² หนังสือกรมส่งเสริมสหกรณ์ ที่ กษ 1115/3180 ลงวันที่ 21 มีนาคม 2560

³ สถาบันคุ้มครองเงินฝาก http://www.dpa.or.th/ewt_news.php?nid=34

สำหรับการฝากเงินของสหกรณ์ในสถาบันการเงินที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์นั้น ให้สหกรณ์พิจารณาวัตถุประสงค์ของตราสารจัดตั้งธนาคารหรือสถาบันการเงินนั้นว่า มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์หรือไม่ ปัจจุบันสถาบันการเงินที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์ มีเพียง 1 แห่ง ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ซึ่งกำหนดวัตถุประสงค์ดังกล่าวไว้ใน มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พ.ศ. 2509

62 (3) ชื่อหลักทรัพย์ของรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจ สหกรณ์อาจนำเงินของสหกรณ์ไปซื้อหลักทรัพย์ของรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจได้ โดยคำว่า หลักทรัพย์ และรัฐวิสาหกิจ มีความหมาย ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมาย “หลักทรัพย์” หมายความว่า (กฎ) น. ตราสารหรือหลักฐานแสดงสิทธิในทรัพย์สิน เช่น ตัวเงินคลัง พันธบัตร ตัวเงิน หุ้น หุ้นกู้ หน่วยลงทุน ใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้น หุ้นกู้ หรือซื้อหน่วยลงทุน

พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 มาตรา 4 ให้ความหมาย “หลักทรัพย์” หมายความว่า

- (1) ตัวเงินคลัง
- (2) พันธบัตร
- (3) ตัวเงิน
- (4) หุ้น
- (5) หุ้นกู้
- (6) หน่วยลงทุน อันได้แก่ ตราสารหรือหลักฐานแสดงสิทธิในทรัพย์สินของกองทุนรวม
- (7) ใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้น
- (8) ใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้นกู้
- (9) ใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหน่วยลงทุน
- (10) ตราสารอื่นใดที่คณะกรรมการ ก.ล.ด. กำหนด

ซึ่ง คำว่า “หลักทรัพย์” ตามพจนานุกรม มี 9 รายการ ส่วน “หลักทรัพย์” ตามมาตรา 4 แห่ง พ.ร.บ. หลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 มี 10 รายการ ซึ่งสหกรณ์อาจนำเงินของสหกรณ์ไปซื้อได้ ทั้ง 10 รายการ แต่มีเงื่อนไขว่าหลักทรัพย์นั้นจะต้องเป็นหลักทรัพย์ของรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจเท่านั้น

สำหรับ คำว่า “รัฐวิสาหกิจ” พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมาย “รัฐวิสาหกิจ” หมายความว่า น. กิจการที่รัฐเป็นผู้ลงทุนหรือถือหุ้นข้างมาก (กฎ) องค์การของรัฐบาลหรือหน่วยงานธุรกิจซึ่งรัฐเป็นเจ้าของ หรือกิจการของรัฐ หรือบริษัทและห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ส่วนราชการ องค์การของรัฐบาลหรือหน่วยงานธุรกิจของรัฐมีทุนรวมอยู่ด้วยเกินกว่าร้อยละ 50

นอกจากนี้ มีกฎหมายอื่นๆ ให้ความหมายคำว่า “รัฐวิสาหกิจ” ไว้อีก จำนวน 5 ฉบับ ได้แก่

1. พระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561 มาตรา 4 “รัฐวิสาหกิจ” หมายความว่า

(1) องค์การของรัฐบาลตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งองค์การของรัฐบาล กิจการของรัฐซึ่งมีกฎหมายจัดตั้งขึ้น หรือหน่วยงานธุรกิจที่รัฐบาลเป็นเจ้าของ

(2) บริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัดที่ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจตาม (1) มีทุนรวมอยู่ด้วย เกินร้อยละห้าสิบ

(3) บริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัดที่ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจตาม (1) หรือ (2) หรือที่รัฐวิสาหกิจตาม (1) และ (2) หรือที่รัฐวิสาหกิจตาม (2) มีทุนรวมอยู่ด้วยเกินร้อยละห้าสิบ

2. พระราชบัญญัติคุณสมบัติมาตรฐานสำหรับกรรมการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2518 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 4 “รัฐวิสาหกิจ” หมายความว่า

(1) องค์การของรัฐบาลตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งองค์การของรัฐบาล หรือ กิจการของรัฐบาลตามกฎหมายที่จัดตั้งกิจการนั้นและหมายความ รวมถึงหน่วยงานธุรกิจที่รัฐเป็นเจ้าของแต่ไม่รวมถึงองค์การหรือกิจการที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อสงเคราะห์ หรือส่งเสริมการใดๆ ที่มีใช้ธุรกิจ

(2) บริษัทจำกัดหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่กระทรวง ทบวง กรม หรือทบวงการเมืองที่มีฐานะเทียบเท่า และหรือรัฐวิสาหกิจตาม (1) มีทุนรวมอยู่ด้วยเกินกว่าร้อยละห้าสิบ หรือ

(3) บริษัทจำกัดหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่กระทรวง ทบวงกรม หรือทบวงการเมืองที่มีฐานะเทียบเท่า และหรือรัฐวิสาหกิจตาม (1) และหรือ (2) มีทุนรวมอยู่ด้วยถึงสองในสาม

3. พระราชบัญญัติพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2521 มาตรา 4 “รัฐวิสาหกิจ” หมายความว่า

(1) องค์การของรัฐบาลตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งองค์การของรัฐบาล หรือกิจการของรัฐ ตามกฎหมายที่จัดตั้งกิจการนั้น และหมายความรวมถึงหน่วยงานธุรกิจที่รัฐเป็นเจ้าของ

(2) บริษัทจำกัดหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่กระทรวง ทบวง กรม หรือส่วนราชการ ที่เรียกชื่อ อย่างเป็นทางการที่มีฐานะเป็นกระทรวง ทบวง หรือกรม และหรือรัฐวิสาหกิจตาม (1) มีทุนรวมอยู่ด้วยเกินกว่าร้อยละห้าสิบหรือ

(3) บริษัทจำกัดหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่กระทรวง ทบวง กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเป็นกระทรวง ทบวง หรือกรม และหรือรัฐวิสาหกิจตาม (1) และหรือ (2) มีทุนรวมอยู่ด้วยเกินกว่าร้อยละห้าสิบ

4. พระราชบัญญัติแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ. 2543 มาตรา 6 “รัฐวิสาหกิจ” หมายความว่า

(1) องค์การของรัฐบาลตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งองค์การของรัฐบาลหรือกิจการของรัฐตามกฎหมายที่จัดตั้งกิจการนั้น และให้หมายความรวมถึงหน่วยงานธุรกิจที่รัฐเป็นเจ้าของ

(2) บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่กระทรวง ทบวง กรม หรือทบวงการเมืองที่มีฐานะเทียบเท่า หรือรัฐวิสาหกิจตาม (1) มีทุนรวมอยู่ด้วย เกินร้อยละห้าสิบ

5. พระราชบัญญัติการบริหารหนี้สาธารณะ พ.ศ. 2548 “รัฐวิสาหกิจ” หมายความว่า

(ก) องค์การของรัฐบาลตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งองค์การของรัฐบาล กิจการของรัฐซึ่งมีกฎหมายจัดตั้งขึ้นหรือหน่วยงานธุรกิจที่รัฐบาลเป็นเจ้าของ

(ข) บริษัท จำกัด หรือบริษัท มหาชน จำกัด ที่หน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจตาม (ก) มีทุนรวมอยู่ด้วยเกินร้อยละห้าสิบ

(ค) บริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัด ที่หน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจตาม (ก) หรือ (ข) หรือรัฐวิสาหกิจตาม (ก) และ (ข) มีทุนรวมอยู่ด้วย เกินร้อยละห้าสิบ โดยให้คำนวณเฉพาะทุนตามสัดส่วนที่เป็นของหน่วยงานของรัฐเท่านั้น

รัฐวิสาหกิจ⁴ บางแห่งอาจจะมีสถานะเป็นรัฐวิสาหกิจตามความหมายของกฎหมายฉบับหนึ่ง แต่มิได้มีสถานะเป็นรัฐวิสาหกิจตามความหมายของกฎหมายอื่นได้ เช่น บริษัท ปตท.สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) ซึ่งภาครัฐถือหุ้นเกินกว่า ร้อยละ 50 แต่เนื่องจาก พระราชบัญญัติคุณสมบัติมาตรฐานสำหรับกรรมการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2518 มาตรา 4 (3) ที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้รัฐวิสาหกิจตาม (1) และหรือ (2) มีทุนรวมอยู่ด้วยถึงสองในสาม บริษัท ปตท. สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) จึงมิได้เป็นรัฐวิสาหกิจตามความหมาย ของพระราชบัญญัติคุณสมบัติมาตรฐาน สำหรับกรรมการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ แต่เป็นรัฐวิสาหกิจตามความหมายของพระราชบัญญัติ วิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561 ดังนั้น ในการพิจารณาว่าองค์กรหรือหน่วยงานใดเป็นรัฐวิสาหกิจหรือไม่ นอกจากต้องพิจารณาตามกฎหมาย ว่าด้วยวิธีการงบประมาณแล้ว ยังต้องพิจารณาตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ ประกอบด้วย

62 (4) ชื่อหุ้นของธนาคารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์ สหกรณ์อาจนำเงินของสหกรณ์ไปซื้อหุ้นสามัญของธนาคารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์ได้ ซึ่งธนาคารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์ มีเพียง 1 แห่ง ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พ.ศ. 2509 ตามที่กล่าวแล้วข้างต้น

62 (5) ชื่อหุ้นของชุมนุมสหกรณ์หรือสหกรณ์อื่น สหกรณ์อาจนำเงินของสหกรณ์ไปซื้อหุ้นหรือหุ้นเรือนหุ้นของชุมนุมสหกรณ์ที่สหกรณ์มีคุณสมบัติและจะเป็นสมาชิกของชุมนุมสหกรณ์นั้นได้ แต่สำหรับการซื้อหุ้นหรือหุ้นเรือนหุ้นของสหกรณ์อื่นนั้น ถึงแม้ว่ามาตรา 62 (5) แห่ง พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542 จะกำหนดให้สหกรณ์สามารถซื้อหุ้นสามัญหรือหุ้นเรือนหุ้นของสหกรณ์อื่นได้ แต่ในข้อเท็จจริงสหกรณ์ไม่สามารถนำเงินไปซื้อหุ้นสามัญหรือหุ้นเรือนหุ้นของสหกรณ์อื่นได้ เนื่องจากการที่สหกรณ์จะนำเงินไปซื้อหุ้นสามัญหรือหุ้นเรือนหุ้นของสหกรณ์อื่นได้นั้นสหกรณ์จะต้องเป็นสมาชิกของสหกรณ์นั้นๆ แต่ตามมาตรา 33 (2) แห่ง พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนดว่า สหกรณ์ต้องมีสมาชิกเป็นบุคคลธรรมดาและบรรลุนิติภาวะ ดังนั้น สหกรณ์จึงไม่อาจนำเงินไปซื้อหุ้นสามัญหรือหุ้นเรือนหุ้นของสหกรณ์อื่นได้เพราะสหกรณ์มิใช่บุคคลธรรมดาตามมาตรา 33 (2) แห่ง พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542 แต่สหกรณ์เป็นนิติบุคคลตามมาตรา 37 วรรคสอง แห่ง พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542

62 (6) ชื่อหุ้นของสถาบันที่ประกอบธุรกิจอันทำให้เกิดความสะดวกรหรือส่งเสริมความเจริญแก่กิจการของสหกรณ์โดยได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

สหกรณ์อาจนำเงินของสหกรณ์ไปซื้อหุ้นของสถาบันที่ประกอบธุรกิจอันทำให้เกิดความสะดวกรหรือส่งเสริมความเจริญแก่กิจการของสหกรณ์โดยได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ได้ โดยกรม

⁴ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ <http://www.sepo.go.th/content/12>

ส่งเสริมสหกรณ์ได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข ในการยื่นคำขอ และในการพิจารณาให้ความเห็นชอบ ดังนี้⁵ นิยามความหมายของคำว่า

สถาบัน หมายถึง นิติบุคคลตามกฎหมายที่จัดตั้งไว้ก่อนที่สหกรณ์จะมีการขอความเห็นชอบ
ซื้อหุ้น หมายถึง การซื้อหุ้นของสถาบันที่มีทุนซึ่งแบ่งเป็นหุ้น

ความสะดวก หมายถึง ธุรกิจของสถาบันดังกล่าวทำให้กิจการของสหกรณ์เกิดความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น
อย่างไรซึ่งสหกรณ์จะต้องชี้แจงเพื่อประกอบการพิจารณาให้ชัดเจน

ความเจริญ หมายถึง ธุรกิจของสถาบันดังกล่าวทำให้กิจการของสหกรณ์มีความเจริญก้าวหน้าอย่างไรซึ่งสหกรณ์จะต้องชี้แจงเพื่อประกอบการพิจารณาให้ชัดเจน

ดังนั้นสหกรณ์ที่ประสงค์ลงทุนซื้อหุ้นของสถานประกอบการธุรกิจอื่นทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วหรือส่งเสริมความเจริญแก่กิจการของสหกรณ์จะต้องพิจารณาถึง

1) สภาพคล่องของสหกรณ์ว่าหากสหกรณ์มีความจำเป็นใช้เงินสดในการดำเนินธุรกิจจะต้องสามารถขายหุ้นดังกล่าวได้เพื่อนำเงินสดมาใช้ในการดำเนินธุรกิจต่อไป

2) ความมั่นคงของสถานประกอบการธุรกิจดังกล่าวจะต้องมีการดำเนินงานที่มั่นคงเพื่อที่สหกรณ์จะได้รับคืนเงินทุนที่ลงไป มิฉะนั้นจะกระทบถึงฐานะการเงินและการดำเนินงานของสหกรณ์

3) ผลตอบแทนของหุ้นจะต้องมีอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนซื้อหุ้นดังกล่าวจะต้องมากกว่าต้นทุนทางการเงินเฉลี่ยของสหกรณ์เพื่อที่สหกรณ์จะได้มีรายได้จากการลงทุนที่คุ้มค่า

การเสนอเรื่องขอความเห็นชอบนั้น สหกรณ์ต้องนำเสนอเรื่องเกี่ยวกับการนำเงินของสหกรณ์ไปลงทุนต่อที่ประชุมใหญ่เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบเป็นคราวๆ เมื่อที่ประชุมใหญ่ให้ความเห็นชอบแล้วให้สหกรณ์ส่งคำร้องขอนำเงินของสหกรณ์ไปลงทุนโดยซื้อหุ้นของสถาบันอื่นพร้อมเอกสารประกอบการพิจารณา ณ สำนักงานสหกรณ์จังหวัดในกรณีตั้งอยู่ส่วนภูมิภาค ส่วนในกรณีตั้งอยู่กรุงเทพมหานครให้ส่งได้ที่ สำนักงานส่งเสริมสหกรณ์กรุงเทพมหานครพื้นที่ 1 หรือพื้นที่ 2

หมายเหตุ:

1. กรณีคำขอหรือเอกสารหลักฐานประกอบการพิจารณาไม่ครบถ้วนหรือไม่ถูกต้องและไม่อาจแก้ไขเพิ่มเติมได้ในขณะนั้น ผู้รับคำขอและผู้ยื่นคำขอจะต้องลงบันทึกความบกพร่องและรายงานเอกสารหลักฐานร่วมกันพร้อมกำหนดระยะเวลาให้ผู้ยื่นคำขอดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติม หากผู้ยื่นคำขอไม่ดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมภายในระยะเวลาที่กำหนดผู้รับคำขอจะดำเนินการคืนคำขอและเอกสารประกอบการพิจารณา

2. พนักงานเจ้าหน้าที่จะยังไม่พิจารณาคำขอและยังไม่นับระยะเวลาดำเนินงานจนกว่าผู้ยื่นคำขอจะดำเนินการแก้ไขคำขอหรือยื่นเอกสารเพิ่มเติมครบถ้วนตามบันทึกความบกพร่องนั้นเรียบร้อยแล้ว

3. ขั้นตอนการดำเนินงานตามคู่มือจะเริ่มนับระยะเวลาตั้งแต่เจ้าหน้าที่ตรวจสอบเอกสารครบถ้วนถูกต้องตามที่ระบุไว้ในคู่มือประชาชนเรียบร้อยแล้ว

4. ทั้งนี้จะมีการแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ยื่นคำขอทราบภายใน 7 วันนับแต่ที่พิจารณาแล้วเสร็จ

⁵ คู่มือสำหรับประชาชนของกรมส่งเสริมสหกรณ์ คู่มือที่ 7 การนำเงินไปลงทุนโดยซื้อหุ้นของสถาบันอื่น

62 (7) การฝากหรือลงทุนของสหกรณ์ ตามมาตรา 62 (7) แห่ง พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 62 (7) แห่ง พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนดให้ เงินของสหกรณ์นั้น สหกรณ์อาจฝากหรือลงทุนอย่างอื่นตามที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติกำหนด ปัจจุบันคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ ได้ออกประกาศคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ เรื่อง ข้อกำหนดการฝากหรือลงทุนอย่างอื่นของสหกรณ์ พ.ศ. 2558 ประกาศ ณ วันที่ 3 กรกฎาคม 2558 กำหนดให้เงินของสหกรณ์อาจฝากหรือลงทุนได้ ดังต่อไปนี้

“ข้อ 2 ในประกาศนี้

“ธนาคาร” หมายความว่า ธนาคารพาณิชย์และธนาคารที่มีกฎหมายเฉพาะจัดตั้งขึ้นซึ่งประกอบกิจการภายในราชอาณาจักร

“ตราสารแสดงสิทธิในหนี้” หมายความว่า ตัวแลกเงิน ตัวสัญญาใช้เงิน หุ้นกู้ที่มีหลักประกัน หุ้นกู้ที่ไม่ด้อยสิทธิ

ข้อ 3 เงินของสหกรณ์อาจฝากหรือลงทุนได้ ดังต่อไปนี้

(1) บัตรเงินฝากที่ธนาคารเป็นผู้ออก

(2) ตัวแลกเงินที่ธนาคารเป็นผู้รับรอง สลากหลังหรือรับอ่าวัล หรือตัวสัญญาใช้เงินที่ธนาคารเป็นผู้สลักหลังหรือรับอ่าวัล โดยไม่มีข้อจำกัดความรับผิดชอบ

(3) ตราสารแสดงสิทธิในหนี้ที่ธนาคารซึ่งมิใช่รัฐวิสาหกิจเป็นผู้ออก

(4) บัตรเงินฝาก หรือใบรับฝากเงินที่ออกโดยบริษัทเงินทุน หรือบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ ซึ่งสถาบันคุ้มครองเงินฝากประกันการชำระคืนเงินต้นและดอกเบี้ย

(5) ตราสารแสดงสิทธิในหนี้ที่นิติบุคคลเฉพาะกิจเป็นผู้ออกภายใต้โครงการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ ที่ได้รับอนุญาตตามพระราชกำหนดนิติบุคคลเฉพาะกิจเพื่อการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ พ.ศ. 2540 และตราสารแสดงสิทธิในหนี้ที่นั้นได้รับการจัดอันดับความน่าเชื่อถือตั้งแต่ระดับ A- ขึ้นไป จาก บริษัทจัดอันดับความน่าเชื่อถือที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

(6) หุ้นกู้ที่มีหลักประกัน หรือหุ้นกู้ไม่ด้อยสิทธิ ที่ได้รับการจัดอันดับความน่าเชื่อถือ ตั้งแต่ระดับ A- ขึ้นไป จากบริษัทจัดอันดับความน่าเชื่อถือที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

(7) หน่วยลงทุนของกองทุนรวมที่รัฐวิสาหกิจจัดตั้งขึ้นโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี และอยู่ในการกำกับดูแลของคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

ข้อ 4 การนำเงินไปฝากหรือลงทุนตามข้อ 3 (7) รวมกันต้องไม่เกินทุนสำรองของสหกรณ์ และต้องผ่านการอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ก่อนจึงจะดำเนินการได้”

โดยการฝากหรือลงทุนตามมาตรา 62 (7) แห่ง พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542 หรือ การฝากหรือลงทุนตามประกาศคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ เรื่อง ข้อกำหนดการฝากหรือลงทุนอย่างอื่นของสหกรณ์ พ.ศ. 2558 สหกรณ์สามารถดำเนินการได้ ดังนี้

(1) บัตรเงินฝากที่ธนาคารเป็นผู้ออก สหกรณ์อาจนำเงินของสหกรณ์ไปลงทุนในบัตรเงินฝากที่ธนาคารเป็นผู้ออกได้ โดยธนาคารผู้ออกบัตรเงินฝากนั้น จะต้องเป็นธนาคารที่ประกอบกิจการภายในราชอาณาจักรเท่านั้น

(2) ตัวแลกเปลี่ยนที่ธนาคารเป็นผู้รับรอง สลากหลังหรือรับอาวัล หรือตัวสัญญาใช้เงินที่ธนาคารเป็นผู้สลักหลังหรือรับอาวัล โดยไม่มีข้อจำกัดความรับผิด สหกรณ์อาจนำเงินของสหกรณ์ไปลงทุนในตัวแลกเปลี่ยน หรือซื้อตัวสัญญาใช้เงินได้ โดยตัวแลกเปลี่ยน หรือตัวสัญญาใช้เงินนั้น จะต้องมีการประกอบกิจการภายในราชอาณาจักรเป็นผู้รับรอง สลากหลังหรือรับอาวัล ตัวแลกเปลี่ยน หรือตัวสัญญาใช้เงินนั้น ทั้งต้นเงินและดอกเบี้ย

(3) ตราสารแสดงสิทธิในหนี้ที่ธนาคารซึ่งมิใช่รัฐวิสาหกิจเป็นผู้ออก สหกรณ์อาจนำเงินของสหกรณ์ไปลงทุนใน ตัวแลกเปลี่ยน ตัวสัญญาใช้เงิน หุ้นกู้ที่มีหลักประกัน และหุ้นกู้ที่ไม่ด้อยสิทธิ ของธนาคารพาณิชย์ที่ประกอบกิจการภายในราชอาณาจักรเป็นผู้ออกได้ โดยตัวแลกเปลี่ยน ตัวสัญญาใช้เงิน หุ้นกู้ที่มีหลักประกัน และหุ้นกู้ที่ไม่ด้อยสิทธินั้น ไม่จำเป็นต้องมีธนาคารเป็นผู้รับรอง สลากหลังหรือรับอาวัลแต่อย่างใด

(4) บัตรเงินฝาก หรือใบรับฝากเงินที่ออกโดยบริษัทเงินทุน หรือบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ ซึ่งสถาบันคุ้มครองเงินฝากประกันการชำระคืนเงินต้นและดอกเบี้ย สหกรณ์อาจนำเงินของสหกรณ์ไปลงทุนในบัตรเงินฝาก หรือใบรับฝากเงิน ที่ออกโดยบริษัทเงินทุน หรือบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ ซึ่งสถาบันคุ้มครองเงินฝากประกันการชำระคืนเงินต้นและดอกเบี้ยได้ โดยปัจจุบัน (มีนาคม 2562) สถาบันคุ้มครองเงินฝากคุ้มครองเงินฝากของลูกค้ำบริษัทเงินทุน จำนวน 2 บริษัท และคุ้มครองเงินฝากของลูกค้ำบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ จำนวน 3 บริษัท รวม 5 บริษัท⁶ ได้แก่ 1) บริษัทเงินทุน ศรีสวัสดิ์ จำกัด (มหาชน) 2) บริษัทเงินทุน แอ็ดวานซ์ จำกัด (มหาชน) 3) บริษัทเครดิตฟองซิเอร์ ลินน์ ฟิลลิปส์ มอร์ทเกจ จำกัด 4) บริษัทเครดิตฟองซิเอร์ เวลด์ จำกัด และ 5) บริษัทเครดิตฟองซิเอร์ แคปิตอล ลิ้งค์ จำกัด

(5) ตราสารแสดงสิทธิในหนี้ที่นิติบุคคลเฉพาะกิจเป็นผู้ออกภายใต้โครงการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ ที่ได้รับอนุญาตตามพระราชกำหนดนิติบุคคลเฉพาะกิจเพื่อการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ พ.ศ. 2540 และตราสารแสดงสิทธิในหนี้นั้นได้รับการจัดอันดับความน่าเชื่อถือตั้งแต่ระดับ A- ขึ้นไป จาก บริษัทจัดอันดับความน่าเชื่อถือที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ โดยตัวแลกเปลี่ยน ตัวสัญญาใช้เงิน หุ้นกู้ที่มีหลักประกัน และหุ้นกู้ที่ไม่ด้อยสิทธินั้น จะต้องได้รับการจัดอันดับความน่าเชื่อถือตั้งแต่ระดับ A- ขึ้นไป จากบริษัทจัดอันดับความน่าเชื่อถือที่ได้รับความเห็นชอบ จากคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ โดยปัจจุบันบริษัทที่เป็นสถาบันการจัดอันดับความน่าเชื่อถือที่ได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ มีจำนวน 2 บริษัท⁷ ได้แก่ บริษัท ทริสเรทติ้ง จำกัด และ บริษัท ฟิทช์ เรทติ้งส์(ประเทศไทย) จำกัด

⁶ สถาบันคุ้มครองเงินฝาก http://www.dpa.or.th/ewt_news.php?nid=34

⁷ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ <https://www.sec.or.th/TH/MarketProfessionals/Intermediaries/Pages/pagelink-search/related-link6.aspx#Top>

สำหรับนิติบุคคลเฉพาะกิจภายใต้โครงการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ ที่ได้รับอนุญาตตามพระราชกำหนดนิติบุคคลเฉพาะกิจเพื่อการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ พ.ศ. 2540 นั้น พระราชกำหนดดังกล่าวได้ให้ความหมาย คำว่า นิติบุคคลเฉพาะกิจ การแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ และสินทรัพย์ไว้ตามมาตรา 3 แห่งพระราชกำหนดนิติบุคคลเฉพาะกิจเพื่อการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ พ.ศ. 2540 ดังนี้

“นิติบุคคลเฉพาะกิจ” หมายความว่า ตัวกลางที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์และได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเฉพาะกิจ ตามพระราชกำหนดนี้

“การแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์” หมายความว่า การที่นิติบุคคลเฉพาะกิจรับโอนสินทรัพย์หรือรับสินทรัพย์ไว้เป็นหลักประกันจากผู้จำหน่ายสินทรัพย์เพื่อทำการออกและจำหน่ายหลักทรัพย์แก่ผู้ลงทุน โดยนำเงินที่ได้จากการจำหน่ายหลักทรัพย์มาชำระหรือมอบให้แก่ผู้จำหน่ายสินทรัพย์ตามความตกลงที่ทำไว้และจะมีการชำระหนี้แก่ผู้ถือหลักทรัพย์โดยขึ้นอยู่กับกระแสรายรับที่เกิดจากสินทรัพย์ที่รับโอนมาหรือที่รับไว้เป็นหลักประกัน

“สินทรัพย์” หมายความว่า

- 1) สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เป็นเงินที่ก่อให้เกิดกระแสรายรับ หรือ
- 2) สิทธิเรียกร้องที่จะมีขึ้นในอนาคตโดยให้ชำระหนี้เป็นเงินที่ก่อให้เกิดกระแสรายรับตาม

หลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ก.ล.ต. ประกาศกำหนด

(6) หุ้นกู้ที่มีหลักประกัน หรือหุ้นกู้ไม่ด้อยสิทธิ ที่ได้รับการจัดอันดับความน่าเชื่อถือ ตั้งแต่ระดับ A- ขึ้นไป จาก บริษัทจัดอันดับความน่าเชื่อถือที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ สหกรณ์อาจนำเงินของสหกรณ์ไปลงทุนในหุ้นกู้ได้ โดยมีหุ้นกู้ที่สหกรณ์จะลงทุนต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย 2 ประการ ได้แก่

- 1) หุ้นกุนั้น ต้องเป็นหุ้นกู้ที่มีหลักประกัน หรือเป็นหุ้นกู้ไม่ด้อยสิทธิ
- 2) หุ้นกุนั้น ต้องได้รับการจัดอันดับความน่าเชื่อถือ ตั้งแต่ระดับ A- ขึ้นไป

บริษัทจัดอันดับความน่าเชื่อถือต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

ซึ่งปัจจุบันบริษัทที่เป็นสถาบันการจัดอันดับความน่าเชื่อถือที่ได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ มีจำนวน 2 บริษัท ตามที่กล่าวแล้วข้างต้น

(7) หน่วยลงทุนของกองทุนรวมที่รัฐวิสาหกิจจัดตั้งขึ้นโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการรัฐมนตรี และอยู่ในการกำกับดูแลของคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

สหกรณ์อาจนำเงินของสหกรณ์ไปลงทุนในหน่วยลงทุนของกองทุนรวมที่รัฐวิสาหกิจจัดตั้งขึ้นได้ โดยการที่สหกรณ์จะลงทุนในหน่วยลงทุนของกองทุนรวมที่รัฐวิสาหกิจจัดตั้งขึ้นนี้ สหกรณ์จะต้องดำเนินการและพิจารณาตามองค์ประกอบที่กำหนดไว้ อย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่

- 1) การลงทุน ต้องผ่านการอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ก่อนจึงจะดำเนินการได้
- 2) จำนวนเงินที่ลงทุน ต้องไม่เกินทุนสำรองของสหกรณ์

3) หน่วยลงทุนของกองทุนรวมที่รัฐวิสาหกิจจัดตั้งขึ้นนั้น ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี

4) หน่วยลงทุนของกองทุนรวมที่รัฐวิสาหกิจจัดตั้งขึ้นนั้น ต้องอยู่ในการกำกับดูแลของคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

2. กรณีตัวอย่างกฎหมายสหกรณ์กับการจัดการธุรกิจสหกรณ์

ตัวอย่าง คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์มีมติให้ดำเนินการจัดตั้งกองทุนส่วนบุคคล (Private Fund) มูลค่า 500 ล้านบาท จำนวน 1 กองทุน โดยจัดจ้างบริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนแห่งหนึ่งมาดำเนินการ กรณีนี้ สหกรณ์สามารถดำเนินการได้หรือไม่ (หมายเหตุ: กองทุนส่วนบุคคล หรือ Private Fund เป็นการลงทุนผ่านผู้เชี่ยวชาญเช่นเดียวกับกองทุนรวม แต่แตกต่างกันที่กองทุนส่วนบุคคลเจ้าของเงินสามารถหารือกับบริษัทจัดการเพื่อกำหนดนโยบายการลงทุนที่เหมาะสมกับความต้องการของตนเองได้ ส่วนกองทุนรวมจะกำหนดนโยบายการลงทุนของแต่ละกองไว้ตามที่บริษัทจัดการเห็นเหมาะสม)

วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง⁸

1. สหกรณ์สามารถจัดตั้งกองทุนส่วนบุคคลได้ เนื่องจากการลงทุนดังกล่าวมีลักษณะเป็นการจัดจ้างให้ผู้อื่นดำเนินการแทน แต่ทั้งนี้บริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนต้องนำเงินของสหกรณ์ไปฝากหรือลงทุนภายใต้ มาตรา 62 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และประกาศคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ เรื่อง ข้อกำหนดการฝากหรือลงทุนอย่างอื่นของสหกรณ์ เท่านั้น

2. การดำเนินการจัดตั้งกองทุนส่วนบุคคลต้องได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ก่อน เนื่องจากเงินที่สหกรณ์นำไปลงทุนมีจำนวนมากและเป็นการลงทุนในลักษณะที่มีความเสี่ยงซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ และบริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนก็ไม่ได้รับประกันในอัตราผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่สหกรณ์จะได้รับจากการลงทุนในกองทุน รวมทั้งสหกรณ์ยังต้องรับภาระความเสี่ยงทั้งหมดที่อาจจะต้องเกิดขึ้นด้วย ประกอบกับการลงทุนดังกล่าวมีลักษณะเป็นการจัดจ้างผู้อื่นดำเนินการแทนจึงต้องมีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้น ดังนั้น คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ต้องจัดทำแผนการลงทุนเพื่อขอขบประมาณจากที่ประชุมใหญ่

3. คณะกรรมการดำเนินการมีหน้าที่ต้องติดตามและตรวจสอบการลงทุนของบริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุน เพื่อให้ดำเนินการไม่ขัดต่อกฎหมายสหกรณ์

~~XXXX~~ จากกรณีตัวอย่างจะเห็นได้ว่าข้อกำหนดของกฎหมายส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะกว้างๆ จะต้องนำมาตีความหรือขยายความให้ชัดเจนเพื่อสหกรณ์จะสามารถดำเนินการการลงทุนตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง

⁸ หนังสือสำนักงานพัฒนาสถาบันเกษตรกร สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ กษ 0216/5057 ลงวันที่ 26

กิจกรรม 14.1.4

สหกรณ์ต้องจัดจ้างบริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนมาเป็นผู้ดำเนินการนำเงินของสหกรณ์ไปฝากหรือลงทุนแทนสหกรณ์ในทุกกรณีหรือไม่ เพราะเหตุใด

(โปรดทำกิจกรรม 14.1.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.1 เรื่องที่ 14.1.4)

แผนการสอนตอนที่ 14.2

การประยุกต์กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 14.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 14.2.1 การประยุกต์กฎหมายแพ่งและพาณิชย์กับการจัดการสหกรณ์
- 14.2.2 การประยุกต์กฎหมายภาษีกับการจัดการสหกรณ์
- 14.2.3 การประยุกต์กฎหมายแรงงานกับการจัดการสหกรณ์
- 14.2.4 การประยุกต์กฎหมายอาญากับการจัดการสหกรณ์

แนวคิด

1. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์กับการจัดการสหกรณ์ที่สำคัญ ได้แก่ บุคคล ทรัพย์ นิติกรรม สัญญา และครอบครัว โดยสหกรณ์เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายสหกรณ์ ในการดำเนินธุรกิจสหกรณ์ จะต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลหรือสมาชิก ทรัพย์หรือเงินทุนและทรัพย์สินอื่นของสหกรณ์ การจัดทำนิติกรรมสัญญาต่างๆ และครอบครัวของสมาชิกสหกรณ์ สหกรณ์จะต้องจัดการให้ถูกต้องตามกฎหมายเพื่อมิให้สหกรณ์เสียหายจากการดำเนินธุรกิจสหกรณ์
2. กฎหมายภาษีอากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ในฐานะนิติบุคคลซึ่งดำเนินธุรกิจหลายประเภท ซึ่งสหกรณ์มีหน้าที่ต้องเสียภาษีอากรบางประเภทและได้รับการยกเว้นในบางประเภทของภาษีอากรและสหกรณ์ต้องมีหน้าที่ในการหักภาษี ณ ที่จ่ายในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ โดยสหกรณ์จะต้องจัดการภาษีให้ถูกต้องมิฉะนั้นสหกรณ์จะต้องเสียเบี้ยปรับตามกฎหมายภาษีอากร
3. สหกรณ์เป็นองค์กรธุรกิจซึ่งดำเนินธุรกิจหลายประเภทต้องอาศัยการจัดจ้างฝ่ายจัดการสหกรณ์หรือมีพนักงานและลูกจ้างมาดำเนินการ และต้องจ่ายค่าจ้าง ดังนั้นในการมีพนักงานลูกจ้างสหกรณ์จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายแรงงานมิฉะนั้นจะมีผลกระทบต่อการทำงาน
4. กฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์เกี่ยวกับฐานความผิดจากการดำเนินงานของผู้บริหารและฝ่ายจัดการสหกรณ์ ประกอบด้วยความผิดฐานเจ้าพนักงานยกยอก ฐานใช้อำนาจในตำแหน่งข่มขืนใจเอาทรัพย์ ฐานเจ้าพนักงานรับสินบน ฐานใช้อำนาจในตำแหน่งโดยทุจริต ฐานเข้ามีส่วนร่วมในกิจการในหน้าที่ ฐานจ่ายทรัพย์เกินกว่าที่ควรจ่าย และฐานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือโดยทุจริต

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.2.1 “การประยุกต์กฎหมายแพ่งและพาณิชย์กับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการประยุกต์กฎหมายแพ่งและพาณิชย์กับการจัดการสหกรณ์ ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.2.2 “การประยุกต์กฎหมายภาษีกับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการประยุกต์กฎหมายภาษีกับการจัดการสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.2.3 “การประยุกต์กฎหมายแรงงานกับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการประยุกต์กฎหมายแรงงานกับการจัดการสหกรณ์ได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.2.4 “การประยุกต์กฎหมายอาญากับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการประยุกต์กฎหมายอาญากับการจัดการสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 14.2.1

การประยุกต์กฎหมายแพ่งและพาณิชย์กับการจัดการสหกรณ์

1. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์กับการจัดการสหกรณ์

กฎหมายแพ่ง (2554, น.5) (กฎ) น. กฎหมายที่วางระเบียบความเกี่ยวพันระหว่างบุคคลเกี่ยวกับสถานภาพ สิทธิ และหน้าที่ของบุคคลตามกฎหมาย เช่น กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม ละเมิด ทรัพย์สิน ครอบครัว มรดก

กฎหมายพาณิชย์ (2554, น. 5) (กฎ) น. กฎหมายที่วางระเบียบความเกี่ยวพันทางการค้าหรือธุรกิจระหว่างบุคคล เช่น กฎหมายว่าด้วยการซื้อขาย การเช่าทรัพย์ การจำนอง การจำนำ ตัวเงิน หุ้นส่วน บริษัท

กฎหมายพาณิชย์ เป็นกฎหมายว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล อันเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการเศรษฐกิจและการค้า โดยวางระเบียบเกี่ยวพันทางการค้าหรือธุรกิจระหว่างบุคคล เช่น การตั้งห้างหุ้นส่วน บริษัท การประกอบการรับขน และเรื่องเกี่ยวกับตัวเงิน เช่น เช็ค กฎหมายว่าด้วยการซื้อขาย การเช่าทรัพย์ การจำนอง การจำนำ เป็นต้น

กฎหมายแพ่ง เป็นกฎหมายเอกชนว่าด้วยสิทธิ หน้าที่ และความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนต่อเอกชน ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย กฎหมายแพ่งของไทยบัญญัติในรูปของประมวลกฎหมายพาณิชย์ รวมเรียกว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 บรรพ คือ บรรพ 1 ว่าด้วยหลักทั่วไป บรรพ 2 ว่าด้วยหนี้ บรรพ 3 ว่าด้วยเอกเทศสัญญา บรรพ 4 ว่าด้วยทรัพย์สิน บรรพ 6 ว่าด้วยครอบครัว และบรรพ 6 ว่าด้วยมรดก

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์กับการจัดการสหกรณ์ที่สำคัญ เช่น บุคคล ทรัพย์ นิติกรรม สัญญา และครอบครัว ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1.1 บุคคล หมายถึง สิ่งที่มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย มี 2 ประเภท คือ บุคคลธรรมดา และนิติบุคคล

1) บุคคลธรรมดา หมายถึง มนุษย์ซึ่งมีสภาพบุคคล และสิ้นสภาพบุคคลโดยการตายตามธรรมชาติ หรือตายโดยการสาบสูญ (กรณีปกติ 5 ปี และกรณีไม่ปกติ 2 ปี คืออยู่ในระหว่างการบรรเทาความประสพภัยในการเดินทาง เหตุอันตรายต่อชีวิต)

2) นิติบุคคล หมายถึง สิ่งที่กฎหมายรับรองให้เป็นสภาพบุคคลสมมติ ให้มีสิทธิหน้าที่เหมือนบุคคลธรรมดา แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ (1) บุคคลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่ กระทรวง ทบวงกรม วัฒนาอารามที่จัดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสงฆ์ ห้างหุ้นส่วนที่ได้จดทะเบียนแล้ว บริษัทจำกัด มูลนิธิ สมาคม (2) นิติบุคคลตามกฎหมายอื่น ได้แก่ นิติบุคคลที่กฎหมายพิเศษรับรองสถานะ เช่น พรรคการเมือง รัฐวิสาหกิจ และสหกรณ์ เป็นต้น

1.2 ทรัพย์สิน กฎหมายได้แยกลักษณะของทรัพย์สินออกเป็น 2 ประเภทคือ

1) สังหาริมทรัพย์ ได้แก่ (1) ทรัพย์สินทั้งหลายอันอาจเคลื่อนที่ได้ จากที่แห่งหนึ่งไปแห่งอื่น ไม่ว่าเคลื่อนด้วยแรงเดินแห่งตัวทรัพย์สินนั้นเอง หรือด้วยกำลังภายนอก เช่น เคลื่อนที่ด้วยแรงของทรัพย์สินนั้นเอง เช่น หมู ช้าง วัว ควาย ฯลฯ หรือเคลื่อนด้วยกำลังภายนอก เช่น รถยนต์ คอมพิวเตอร์ โตะ แก้อี ฯลฯ (2) กำลังแรงแห่งธรรมชาติอันอาจถือเอาได้ เช่น ก๊าซ กระแสไฟฟ้า ฯลฯ (3) สิทธิทั้งหลายอันเกี่ยวกับสังหาริมทรัพย์นั้นด้วย เช่น ลิขสิทธิ์ สิทธิจำนำ สิทธิจำนอง สิทธิเครื่องหมายการค้า ฯลฯ

2) อสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ ที่ดิน ทรัพย์สินอันติดอยู่กับที่ดินนั้น เช่น ดึก บ้าน โรงเรือน ไม้ยืนต้นต่าง ๆ ฯลฯ ทรัพย์สินอันประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดิน เช่น หิน กรวด ทราย ฯลฯ สิทธิทั้งหลายอันเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เช่น สิทธิครอบครอง สิทธิจำนอง กรรมสิทธิ์ในที่ดิน

1.3 นิติกรรม หมายถึง การกระทำใดๆ ที่ชอบด้วยกฎหมายและสมัครใจ มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ ระหว่างบุคคล เพื่อจะก่อเปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ การแสดงเจตนาของนิติกรรมอาจจะแสดงด้วยวาจา ลายลักษณ์อักษร หรือการนิ่งก็ได้ นิติกรรมแม้จะทำด้วยใจสมัครก็มีข้อบกพร่อง ถ้ากฎหมายเข้าไปควบคุมและไม่อนุญาตให้ทำโดยมี 2 ลักษณะ คือ โฆษกรรม และโมฆียกรรม

1.4 สัญญา เป็นนิติกรรมชนิดหนึ่ง สัญญาที่ชอบด้วยกฎหมาย ต้องมีคู่สัญญาถูกต้องตามสาระสำคัญ และมีวัตถุประสงค์ไม่ต้องห้ามตามกฎหมาย หรือขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน สัญญาที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่น สัญญากู้ยืมเงิน สัญญาซื้อขาย สัญญาขายฝาก สัญญาเช่าซื้อ สัญญาจำนอง สัญญาจำนำ และสัญญาค้ำประกัน เป็นต้น

1.5 ครอบครอง ประกอบด้วย การหมั้น การสมรส และการสิ้นสุดของการสมรส ซึ่งอาจเกิดจากตาย การหย่าโดยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย และการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล

ข้อกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังกล่าวข้างต้นนั้นต้องเกี่ยวข้องกับการดำเนินของสหกรณ์โดยตรง ไม่ว่าจะเป็นบุคคล นิติบุคคล ทรัพย์สิน นิติกรรมสัญญาต่างๆ ตลอดจนครอบครัว สหกรณ์ต้องจัดการให้ถูกต้องตามกฎหมายทุกประการมิฉะนั้นจะมีผลกระทบต่อการทำงานสหกรณ์ได้ และกระทบต่อสมาชิกสหกรณ์ได้ด้วย รายละเอียดกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ศึกษาแล้วในหน่วยที่ต้นๆ แล้ว เช่น การทำสัญญากู้ การทำสัญญาค้ำประกัน การทำนิติกรรมจำนอง จำนำ เป็นต้น การทำสัญญาซื้อขาย

2. กรณีศึกษากฎหมายแพ่งและพาณิชย์กับการจัดการสหกรณ์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 21166/2556 สหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำกัด โจทก์ นายทองใบ เขียวไกร จำเลย (ป.พ.พ. มาตรา 71 พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 50 วรรคหนึ่ง) <http://deke.supremecourt.or.th/> (1 พฤษภาคม 2562)

ตาม พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 50 วรรคหนึ่ง บัญญัติให้สหกรณ์มีคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ประกอบด้วยประธานกรรมการหนึ่งคน และกรรมการอื่นอีกไม่เกินสิบสี่คนซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิก มาตรา 51 และข้อบังคับของโจทก์ ข้อ 65 วรรคหนึ่ง กำหนดให้คณะกรรมการดำเนินการเป็นผู้ดำเนินกิจการและเป็นผู้แทนโจทก์ในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอกและเพื่อการนี้คณะกรรมการดำเนินการมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนหรือผู้จัดการทำการแทนก็ได้ ประกอบกับ พ.ร.บ.

สหกรณ์ฯ และข้อบังคับของโจทก์ก็ได้กำหนดไว้ว่าโจทก์จะดำเนินกิจการใดๆ ได้ต้องอาศัยความเห็นชอบของคณะกรรมการดำเนินการทุกคน กรณีจึงต้องนำบทบัญญัติทั่วไปเกี่ยวกับนิติบุคคลตาม ป.พ.พ. มาบังคับใช้ ซึ่งมาตรา 71 กำหนดให้เป็นไปตามเสียงข้างมากในหมู่ของคณะกรรมการดำเนินการ แม้จะปรากฏข้อเท็จจริงว่าศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษายืนตามคำพิพากษาศาลปกครองขอนแก่นให้เพิกถอนคำวินิจฉัยของสหกรณ์จังหวัดขอนแก่นที่ไม่ตัดสิทธิการสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานกรรมการดำเนินการสหกรณ์โจทก์ของ บ. อันมีผลทำให้การสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานกรรมการดำเนินการของ บ. เป็นการไม่ชอบและไม่มีผลตามกฎหมาย แต่เมื่อไม่ปรากฏว่าคณะกรรมการดำเนินการส่วนที่เหลืออีก 14 คน ได้พ้นสภาพจากการเป็นคณะกรรมการดำเนินการของโจทก์ไปด้วย คณะกรรมการดำเนินการส่วนที่เหลือจึงยังมีฐานะเป็นผู้แทนของโจทก์ เมื่อคณะกรรมการดำเนินการส่วนที่เหลือทั้ง 14 คน ลงลายมือชื่อและประทับตราสำคัญของโจทก์มอบอำนาจให้ บ. และ หรือ ส. เป็นผู้มีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีแทนโจทก์จึงเป็นเสียงข้างมากตามมาตรา 71 การมอบอำนาจของโจทก์ย่อมสมบูรณ์ตามกฎหมาย

การที่จำเลยที่ 3 ถึงที่ 17 กรรมการดำเนินการของสหกรณ์โจทก์อนุวัติให้ไต่ถอนจำนวนที่ดินที่จำเลยที่ 1 จำนวนเป็นประกันหนี้กู้ยืมไว้แก่โจทก์โดยจำเลยอื่นมีส่วนรู้เห็นเป็นใจด้วย ย่อมทำให้โจทก์เสียสิทธิในการบังคับจำนวนซึ่งเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง จึงต้องถือว่าโจทก์ได้รับความเสียหายแล้ว การกระทำของจำเลยทั้งยี่สิบจึงเป็นการละเมิดต่อโจทก์โดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นลูกหนี้ตามสัญญากู้ยืมอีกฐานะหนึ่งผิดนัดชำระหนี้หรือไม่

โจทก์ขอคิดดอกเบี้ยนับแต่วันถัดจากวันฟ้อง (ฟ้องวันที่ 15 ธ.ค. 2547) เป็นต้นไป ที่ศาลชั้นต้นกำหนดให้จำเลยทั้งยี่สิบรับผิดชอบดอกเบี้ยตั้งแต่วันที่ 31 กรกฎาคม 2546 จึงเป็นการพิพากษาเกินคำขอปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาข้อกฎหมายอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน แม้ไม่คู่ความฝ่ายใดฎีกาศาลฎีกาแก้ไขให้ถูกต้องตาม ป.วิ.พ. มาตรา 142 (5)

อนึ่ง ทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นฎีกาเพียงจำนวนต้นเงินและดอกเบี้ยตามคำพิพากษาชั้นต้นคำนวณถึงวันฟ้อง แต่โจทก์เสียค่าขึ้นศาลชั้นฎีกาตามทุนทรัพย์ตามคำฟ้อง จึงเสียค่าขึ้นศาลเกินมาให้คืนค่าขึ้นศาลส่วนที่เกินมาแก่โจทก์

โจทก์ฟ้องและแก้ไขคำฟ้องขอให้บังคับจำเลยที่ 1 ร่วมกันหรือแทนกันกับจำเลยที่ 2 ถึงที่ 20 ชำระเงินจำนวน 300,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี นับถัดจากวันฟ้องเป็นต้นไปจนกว่าจะชำระเสร็จแก่โจทก์

จำเลยทั้งหมดให้การขอให้ยกฟ้อง

ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยทั้งยี่สิบร่วมกันชำระเงินจำนวน 104,795 บาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี นับแต่วันที่ 31 กรกฎาคม 2546 เป็นต้นไปจนกว่าจะชำระเสร็จแก่โจทก์ กับให้จำเลยทั้งยี่สิบร่วมกันใช้ค่าฤชาธรรมเนียมแทนโจทก์ โดยกำหนดค่าทนายความ 1,000 บาท

จำเลยที่ 3 ถึงที่ 9 และที่ 12 ถึงที่ 17 อุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์ภาค 4 พิพากษากลับ ให้ยกฟ้องโจทก์ ค่าฤชาธรรมเนียมทั้งสองศาลให้เป็นพับ

โจทก์ฎีกา

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า คดีนี้ศาลอุทธรณ์ภาค 4 พังข้อเท็จจริงว่า โจทก์เป็นนิติบุคคลประเภทสหกรณ์ ออมทรัพย์และจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 คณะกรรมการดำเนินการของโจทก์มีนางบุบผา เป็นประธานกรรมการ และกรรมการอื่นอีก 14 คน ซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิก มีข้อบังคับโจทก์เกี่ยวกับอำนาจของคณะกรรมการดำเนินการ ข้อ 65 ว่า ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เป็นผู้ดำเนินกิจการและเป็นผู้แทนสหกรณ์ในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก เพื่อการนี้ คณะกรรมการดำเนินการจะมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนหรือผู้จัดการทำการแทนก็ได้ โดยคณะกรรมการดำเนินการต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติของคณะกรรมการดำเนินการ และมติของที่ประชุมใหญ่ เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ของสมาชิก และความเจริญแก่กิจการของสหกรณ์ ซึ่งรวมทั้งในข้อต่อไปนี้... (17) ฟ้อง ต่อสู้หรือดำเนินคดีเกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์

คดีนี้โจทก์มีมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการมอบอำนาจให้นางบุบผา และหรือนายสมเกียรติ ผู้รับมอบอำนาจเป็นผู้แต่งตั้งทนายความให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนโจทก์ตามใบแต่งตั้งทนายความ ลงวันที่ 15 ธันวาคม 2547 โดยทนายโจทก์เป็นผู้ลงลายมือชื่อในคำฟ้องแทนโจทก์ ก่อนโจทก์ฟ้องคดีนี้ศาลปกครองขอนแก่นมีคำพิพากษาซึ่งต่อมาศาลปกครองสูงสุดพิพากษายืน ให้เพิกถอนคำวินิจฉัยของโจทก์ที่ไม่ตัดสิทธิการรับสมัครเลือกตั้งเป็นประธานกรรมการของนางบุบผา ตามหนังสือสำนักงานสหกรณ์จังหวัดขอนแก่น ลงวันที่ 22 เมษายน 2547 อันมีผลทำให้การสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานกรรมการของนางบุบผา เป็นการไม่ชอบและไม่เป็นผลตามกฎหมาย โดยศาลปกครองขอนแก่นกำหนดให้คำพิพากษามีผลตั้งแต่วันที่ 22 เมษายน 2547 ซึ่งเป็นเวลาก่อนที่โจทก์มีมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการมอบอำนาจให้นางบุบผา และหรือนายสมเกียรติ เป็นผู้รับมอบอำนาจดำเนินการแทนโจทก์

มีปัญหาข้อกฎหมายที่ต้องวินิจฉัยตามกฎหมายกฏกติกากฎของโจทก์ โจทก์มีอำนาจฟ้องหรือไม่ เห็นว่า ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 50 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า ให้สหกรณ์มีคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ประกอบด้วยประธานกรรมการหนึ่งคน และกรรมการอื่นอีกไม่เกินสิบสี่คนซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิก มาตรา 51 และข้อบังคับของโจทก์ ข้อที่ 65 วรรคหนึ่งกำหนดให้คณะกรรมการดำเนินการเป็นผู้ดำเนินกิจการและเป็นผู้แทนโจทก์ในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอกและเพื่อการนี้คณะกรรมการดำเนินการจะมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนหรือผู้จัดการทำการแทนก็ได้ ประกอบกับพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และข้อบังคับของโจทก์มิได้กำหนดไว้ว่าโจทก์จะดำเนินกิจการใดๆ ได้ต้องอาศัยความเห็นชอบของคณะกรรมการดำเนินการทุกคน กรณีจึงต้องนำบทบัญญัติทั่วไปเกี่ยวกับนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาบังคับใช้ ซึ่งตามมาตรา 71 กำหนดให้เป็นไปตามเสียงข้างมากในหมู่ของคณะกรรมการดำเนินการ ดังนั้น แม้จะปรากฏข้อเท็จจริงว่า ศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาศาลปกครองขอนแก่นให้เพิกถอนคำวินิจฉัยของสหกรณ์จังหวัดขอนแก่นที่ไม่ตัดสิทธิการสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานกรรมการดำเนินการสหกรณ์โจทก์ของนางบุบผา ตามหนังสือสำนักงานสหกรณ์จังหวัดขอนแก่นที่ ขก 0010/022 ลงวันที่ 22 เมษายน 2547 อันมีผลทำให้การสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานกรรมการดำเนินการของนางบุบผา เป็นการไม่ชอบและไม่เป็นผลตามกฎหมาย แต่เมื่อไม่ปรากฏว่าคณะกรรมการดำเนินการส่วนที่เหลืออีก 14 คน ได้พ้นสภาพจากการเป็นคณะกรรมการของโจทก์ไปด้วย

คณะกรรมการดำเนินการส่วนที่เหลือจึงยังมีฐานะเป็นผู้แทนของโจทก์ เมื่อคณะกรรมการดำเนินการส่วนที่เหลือทั้ง 14 คน ลงลายมือชื่อและประทับตราสำคัญของโจทก์มอบอำนาจให้นางบุบผา และหรือ นายสมเกียรติเป็นผู้มีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีแทนโจทก์ จึงเป็นเสียงข้างมากตามมาตรา 71 การมอบอำนาจของโจทก์ตามคำสั่งของโจทก์ที่ 28/2547 ย่อมสมบูรณ์ตามกฎหมาย โจทก์จึงมีอำนาจฟ้อง ที่ศาลอุทธรณ์ภาค 4 วินิจฉัยมานั้น ศาลฎีกาไม่เห็นพ้องด้วย ฎีกาของโจทก์ฟังขึ้น

ส่วนประเด็นว่า การกระทำของจำเลยทั้งยี่สิบก่อให้เกิดความเสียหายอันถือได้ว่าเป็นการละเมิดต่อโจทก์หรือไม่นั้น ศาลอุทธรณ์ภาค 4 ยังไม่วินิจฉัย ศาลฎีกาเห็นสมควรวินิจฉัยไปที่เดียวโดยไม่ต้องย้อนสำนวนไปให้ศาลอุทธรณ์ภาค 4 พิพากษาใหม่ และเห็นว่า การทำจำเลยที่ 3 ถึงที่ 17 ซึ่งเป็นกรรมการดำเนินการของสหกรณ์โจทก์อนุมัติให้ไถ่ถอนจำนองที่ดินโฉนดเลขที่ 165326 ที่จำเลยที่ 1 จำนองเป็นประกันหนี้กู้ยืมไว้แก่โจทก์โดยจำเลยอื่นมีส่วนรู้เห็นเป็นใจด้วย ย่อมทำให้โจทก์เสียสิทธิในการบังคับจำนอง ซึ่งเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง กรณีจึงต้องถือว่าโจทก์ได้รับความเสียหายแล้ว การกระทำของจำเลยทั้งยี่สิบจึงเป็นการละเมิดต่อโจทก์ โดยไม่คำนึงว่าจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นลูกหนี้ตามสัญญากู้ยืมอีกฐานะหนึ่งผิดนัดชำระหนี้หรือไม่ ที่ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยที่ยี่สิบรับผิดชอบค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์จึงชอบแล้ว แต่เนื่องจากโจทก์ขอคิดดอกเบี้ยนับแต่วันถัดจากวันฟ้องเป็นต้นไป ดังนั้น ที่ศาลชั้นต้นกำหนดให้จำเลยทั้งยี่สิบรับผิดชอบดอกเบี้ยตั้งแต่วันที่ 31 กรกฎาคม 2546 จึงเป็นการพิพากษาเกินคำขอ ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาข้อกฎหมายอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน แม้ไม่มีคู่ความฝ่ายใดฎีกา ศาลฎีกาแก้ไขให้ถูกต้องได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 (5)

พิพากษากลับ ให้จำเลยทั้งยี่สิบร่วมกันชำระเงิน 104,795 บาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี นับแต่วันถัดจากวันฟ้อง (ฟ้องวันที่ 15 ธันวาคม 2547) เป็นต้นไปจนกว่าจะชำระเสร็จแก่โจทก์ ให้จำเลยทั้งยี่สิบร่วมกันใช้ค่าฤชาธรรมเนียมทั้งสามศาลแทนโจทก์ โดยกำหนดค่าทนายความรวม 10,000 บาท คืนค่าขึ้นศาลชั้นฎีกาส่วนที่เสียเกินมาแก่โจทก์

(จตุรงค์ นาสมใจ-บุญมี (ตะศิร-ประสิทธิ์ เจริญถาวรโกคา)

ศาลแขวงขอนแก่น- นายปรีชา พันธไชย

ศาลอุทธรณ์ภาค 4 - นางมณฑรี อุชชิน

แหล่งที่มา กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา
หมายเลขคดีแดงศาลชั้นต้น พ 3458/2548

จากกรณีตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่าการดำเนินการของสหกรณ์ในฐานะโจทก์ จะต้องดำเนินการต่างๆ อย่างรอบคอบเป็นไปตามข้อกฎหมายสหกรณ์ ข้อบังคับของสหกรณ์ มติที่ประชุมคณะกรรมการ ตลอดจนกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทั้งหมดกระทบต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ด้านประโยชน์ของสหกรณ์ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี และระยะเวลาดำเนินการจนแล้วเสร็จตั้งแต่ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ จนถึงศาลฎีกา ดังนั้นในการดำเนินงานต่างๆ ของสหกรณ์ผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงข้อกฎหมายต่างๆ อย่างรอบคอบ และถูกต้อง มิฉะนั้นแล้วสหกรณ์อาจจะต้องเสียประโยชน์

กิจกรรม 14.2.1

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการสหกรณ์ในประเด็นใดบ้าง จงระบุ

(โปรดทำกิจกรรม 14.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.2 เรื่องที่ 14.2.1)

เรื่องที่ 14.2.2

การประยุกต์กฎหมายภาษีกับการจัดการสหกรณ์

---

1. กฎหมายภาษีกับการจัดการสหกรณ์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 870) ภาษี น. (กฎ) เงินที่กฎหมายกำหนดให้รัฐหรือท้องถิ่นเรียกเก็บจากบุคคลในเหตุต่างๆ เช่น การมีรายได้ การมีทรัพย์สิน การบริโภค เพื่อใช้จ่ายในการบริหารประเทศหรือท้องถิ่น เช่น ภาษีเงินได้ ภาษีสรรพสามิต ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีมูลค่าเพิ่ม อากร (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 1400) น. ค่าธรรมเนียมอย่างหนึ่งที่รัฐบาลเรียกเก็บ เช่น อากรรังนก อากรมหรสพ อากรแสตมป์ น. ดวงตราที่ปิดทับ ดุน หรือพิมพ์บนกระดาษเพื่อใช้เป็นค่าอากรตามประมวลรัษฎากร

ภาษีอากร หมายถึง สิ่งที่รัฐบาลบังคับจัดเก็บจากราษฎร เพื่อนำไปใช้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม โดยมีได้มีสิ่งตอบแทนโดยตรงแก่ผู้เสียภาษี ภาษีอากรมีลักษณะเป็นการบังคับเก็บประชาชนทุกคนเป็นผู้รับผิดชอบในการเสียภาษี วัตถุประสงค์ของการใช้จ่ายเงินภาษีคือ นำไปใช้เพื่อสาธารณะหรือสังคมโดยรวม และวัตถุประสงค์ของการจัดเก็บภาษี 1) เพื่อหารายได้ให้เพียงพอมาใช้จ่ายในกิจการของรัฐบาล 2) เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ 3) เพื่อให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ 4) เพื่อสนับสนุนให้เกิดการขยายตัวและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และ 5) เพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ (<http://www.sappaneti.com/:2560>)

รศ.ดร. ชัญญุโกศล (2556, น. 1) สรุปความหมายของภาษีอากร ไว้ดังนี้ 1) สิ่งที่มีลักษณะเป็นการบังคับโดยภาครัฐจัดเก็บจากประชาชนทุกคนด้วยเป็นหน้าที่ต้องรับผิดชอบในการเสียภาษี 2) ภาษีอากรที่ได้รับจากการจัดเก็บ รัฐบาลจะนำไปใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ต่อประชาชน และสังคมส่วนรวม โดยไม่ได้มีการให้สิ่งตอบแทนแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะ 3) ภาษีอากรจะมีลักษณะของการถูกเคลื่อนย้ายจากภาคเอกชนไปสู่ภาครัฐไม่เน้นรวมการกักตุน หรือการขายสินค้า หรือการให้บริการซึ่งกระทำจากภาครัฐ

ภาษีอากร คือสิ่งที่รัฐบาลบังคับเก็บจากราษฎร เพื่อใช้เป็นประโยชน์ส่วนรวม โดยไม่ได้มีสิ่งตอบแทนโดยตรงแก่ผู้เสียภาษีอากร หรืออีกความหมาย คือ เงินได้หรือทรัพย์สินที่เคลื่อนย้ายจากเอกชนไปสู่รัฐบาล แต่ไม่รวมถึงการกู้ยืมหรือขายสินค้า หรือให้บริการในราคาทุนโดยรัฐบาล

วัตถุประสงค์ในการเก็บภาษีอากร การเก็บภาษีอากร นอกจากมีวัตถุประสงค์ในการหารายได้เพื่อให้พอกับค่าใช้จ่ายของรัฐบาลแล้ว ภาษีอากรยังเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลในการกระจายรายได้ ส่งเสริมความเจริญเติบโตธุรกิจการค้า รักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ช่วยควบคุมการบริโภคของประชาชน เพื่อการชำระหนี้ของรัฐบาลหรือเพื่อสนองนโยบายบางประการของรัฐบาล เช่น การศึกษาสวัสดิการสังคม นโยบายประชากร เป็นต้น

รัฐธรรมนูญเกือบทุกฉบับมักมีบัญญัติให้ประชาชนมีหน้าที่ต้องเสียภาษีอากรตามกฎหมายบัญญัติ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 5 หน้าที่ของปวงชนชาวไทย มาตรา 50 บุคคลมีหน้าที่ดังต่อไปนี้ (3) ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด และ (9) เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ เป็นต้น ในการบัญญัติกฎหมายภาษีอากรที่ตีนั้น มีหลักการบางประการที่ควรคำนึงถึง เพื่อประชาชนมีความสมัครใจในการเสียภาษีอากร และให้กฎหมายดังกล่าวใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐบาลจึงออกกฎหมายภาษีอากรออกมาบังคับใช้

สหกรณ์ในฐานะนิติบุคคลตามกฎหมายสหกรณ์ โดยทั่วไปจะต้องเสียภาษีที่เกี่ยวข้อง แต่สหกรณ์เป็นองค์การเฉพาะมิได้มุ่งเน้นการทำกำไร และทำธุรกิจหรือกิจกรรมหลักกับสมาชิก การภาษีอากรจึงมาเกี่ยวข้องกับสหกรณ์ในบางประเภทภาษี และได้รับการยกเว้นในบางประเภทภาษี ทั้งนี้ กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้รวบรวมภาษีอากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์สามารถดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพ ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติหลักเกณฑ์ทางภาษี ซึ่งเป็นการส่งเสริมต่อระบบสหกรณ์และสมาชิกของสหกรณ์ไว้หลายเรื่อง

สำนักนายทะเบียนและกฎหมาย กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้รวบรวมข้อมูล และเรื่องหนังสือตอบข้อหารือเกี่ยวกับภาษีอากร ที่สหกรณ์และสมาชิกได้รับการยกเว้นหรือไม่ได้รับการยกเว้นทางภาษี เพื่อจะได้นำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์และของสมาชิกสหกรณ์ (<http://web.cpd.go.th/rlo/index.php/>: 2560) โดยแบ่งเป็นหมวดหมู่ คือ 1) ภาษีเงินได้นิติบุคคล 2) ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา 3) ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย 4) ภาษีมูลค่าเพิ่ม 5) ภาษีธุรกิจเฉพาะ 6) ภาษีโรงเรือนและที่ดิน 7) ภาษีป้าย และ 8) อากรแสดมปี

หน่วยนี้นำเสนอเฉพาะประเด็นสำคัญรายละเอียดศึกษาเพิ่มเติมได้ใน เว็บไซต์ข้างต้น

1.1 ภาษีเงินได้นิติบุคคล สหกรณ์เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ มิใช่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลตาม มาตรา 39 แห่งประมวลรัษฎากร จึงไม่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคลแต่อย่างใด ประมวลรัษฎากร มาตรา 39... “บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล” หมายความว่า บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย หรือที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายของต่างประเทศ และให้หมายความรวมถึง... และผู้มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคล ได้แก่ บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ที่จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และหมายความรวมถึงนิติบุคคลอื่นๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย...”

สหกรณ์ว่า ให้หมายความรวมถึงสหกรณ์ประเภทอื่นๆ ซึ่งให้กู้ยืมแก่สมาชิกหรือแก่สหกรณ์อื่นตามมาตรา 91/3 (3) ด้วย

(2) กิจการของสหกรณ์ประเภทสหกรณ์บริการ ซึ่งดำเนินการเกี่ยวกับการจัดหาที่อยู่อาศัยให้แก่สมาชิก เฉพาะกรณีดังต่อไปนี้

(2.1) ต้องเป็นสหกรณ์ที่เป็นสมาชิกของโครงการพัฒนาคนจนในเมืองของการเคหะแห่งชาติ และได้รับเงินกู้ตามโครงการดังกล่าว

(2.2) ต้องนำเงินที่ได้รับไปจัดซื้ออสังหาริมทรัพย์เพื่อขายต่อให้แก่สมาชิกของสหกรณ์นั้น

1.6 ภาษีโรงเรือนและที่ดิน สหกรณ์ซึ่งใช้อาคารสำนักงานเป็นสถานที่ประกอบกิจการของสหกรณ์ มิได้ใช้เป็นที่อยู่อาศัย คือ กินอยู่หลับนอนอย่างบุคคลธรรมดาจะพึงกระทำ จึงไม่เข้าข่ายได้รับการยกเว้นให้ไม่ต้องเสียภาษีโรงเรือน และที่ดิน ตามบทบัญญัติดังกล่าวแต่อย่างใด ดังนั้นสหกรณ์จึงต้องเสียภาษีโรงเรือนและที่ดินในกรณีนี้

1.7 ภาษีป้าย พระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510 ได้บัญญัติถึงป้ายของทางราชการหรือองค์การของรัฐที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีป้าย

กรณีป้ายของสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานต่างหากจากรัฐบาล และมีได้เป็นองค์การของรัฐบาลที่นำรายได้ส่งรัฐ จึงไม่เป็นกรณีป้ายที่ได้รับการยกเว้นตามบัญญัติดังกล่าวข้างต้น ดังนั้นสหกรณ์จึงต้องเสียภาษีป้ายตามพระราชบัญญัติภาษีป้าย

1.8 อาคารแสดมปี อาคารแสดมปีเป็นภาษีตามประมวลรัษฎากรประเภทหนึ่ง จัดเก็บจากการกระทำตราสาร 28 ลักษณะ ตามที่กำหนดไว้ในบัญชีอัตราอาคารแสดมปี

1) ตราสารที่ต้องเสียอาคารแสดมปี คำว่า "ตราสาร" ตามประมวลรัษฎากร หมายถึง เอกสารที่ต้องเสียอาคารแสดมปีตามที่กำหนดไว้ในบัญชีอัตราอาคารแสดมปี ซึ่งปัจจุบันมีทั้งหมด 28 ลักษณะตราสาร เช่น ตราสารเช่าที่กับโรงเรือน เช่าซื้อทรัพย์สิน จ้างทำของ กู้ยืมเงิน ฯลฯ อาคารแสดมปีเป็นภาษีอากรที่จัดเก็บจากการกระทำตราสาร โดยคำว่า "กระทำ" หมายความว่า การลงลายมือชื่อตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

2) การยกเว้นอากร สหกรณ์ได้รับยกเว้นอากรตามประมวลรัษฎากร เฉพาะตราสารที่ระบุยกเว้นในบัญชีอัตราอาคารแสดมปี เช่น ตราสารกู้ยืมเงิน ให้ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร สำหรับการกู้ยืมซึ่งสมาชิกกู้ยืมจากสหกรณ์ เป็นต้น

ดังนั้นสหกรณ์จึงไม่ต้องติดอาคารแสดมปีในสัญญาเงินกู้ที่สหกรณ์สมาชิกกู้ เช่น กรณีธนาคาร หรือสถาบันการเงินอื่นบางประเภท ต้องติดอาคารแสดมปีในการทำสัญญาอีกด้วย

2. กรณีศึกษากฎหมายภาษีกับการจัดการสหกรณ์

เลขที่หนังสือ: กค 0702/198

วันที่: 11 มกราคม 2561

เรื่อง: การยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะของสหกรณ์ออมทรัพย์

ข้อกฎหมาย: มาตรา 91/3 (3) มาตรา 91/2 แห่งประมวลรัษฎากร และพระราชกฤษฎีกา (ฉบับที่ 469)

ข้อหารือ 1. การยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะของสหกรณ์ออมทรัพย์ สำหรับกรณีที่สหกรณ์มีการประกอบกิจการประเภทอื่นนอกเหนือจากการให้กู้ยืมแก่สมาชิกหรือแก่สหกรณ์ออมทรัพย์อื่น ซึ่งได้รับยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะตามมาตรา 91/3 (3) แห่งประมวลรัษฎากร

แนววินิจฉัย มาตรา 91/3 (3) แห่งประมวลรัษฎากร ซึ่งเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดให้กิจการของสหกรณ์ออมทรัพย์ได้รับยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะ สำหรับกิจการของสหกรณ์ออมทรัพย์เฉพาะการให้กู้ยืมแก่สมาชิกหรือแก่สหกรณ์ออมทรัพย์อื่นเท่านั้น ดังนั้นสหกรณ์ออมทรัพย์จึงมีหน้าที่เสียภาษีธุรกิจเฉพาะ หากประกอบกิจการที่อยู่ในบังคับต้องเสียภาษีธุรกิจเฉพาะ ตามมาตรา 91/2 แห่งประมวลรัษฎากร

สำหรับกรณีที่สหกรณ์ออมทรัพย์มีการประกอบกิจการประเภทอื่นนอกเหนือจากการให้กู้ยืมแก่สมาชิกหรือแก่สหกรณ์ออมทรัพย์อื่น โดยเฉพาะการประกอบกิจการประเภทการฝากเงินและการลงทุนตามข้อเท็จจริงข้างต้น หากสหกรณ์ออมทรัพย์มีรายรับจากดอกเบี้ยหรือส่วนผลที่ได้จากตราสารหนี้หรือกำไรก่อนหักรายจ่ายใดๆ ที่ได้จากการซื้อหรือขายตราสารหนี้ ทั้งนี้ ในกรณีที่ตราสารหนี้เป็นตั๋วสัญญาใช้เงินหรือตั๋วแลกเงิน จะต้องเป็นตั๋วสัญญาใช้เงินหรือตั๋วแลกเงินตามที่คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ประกาศกำหนด ก็จะได้รับสิทธิลดอัตราภาษีธุรกิจเฉพาะและจัดเก็บในอัตราร้อยละ 0.01 ตามมาตรา 91/6 (3) แห่งประมวลรัษฎากร ประกอบกับมาตรา 5 แห่งพระราชกฤษฎีกาฯ (ฉบับที่ 469) พ.ศ. 2551

ส่วนกรณีดอกเบี้ยที่สหกรณ์ออมทรัพย์ได้รับจากการฝากเงินไว้กับสถาบันการเงินหรือซื้อตั๋วเงินที่ออกโดยสถาบันการเงินตามกฎหมายว่าด้วยธุรกิจสถาบันการเงิน เนื่องจากสหกรณ์ออมทรัพย์ไม่ใช่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลตามประมวลรัษฎากร จึงไม่ได้รับยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะตามมาตรา 3 (32) แห่งพระราชกฤษฎีกา ออกตามความในประมวลรัษฎากร ว่าด้วยการกำหนดกิจการที่ได้รับยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะ (ฉบับที่ 240) พ.ศ. 2534

เลขตู้ 81/40541

ที่มา: <https://www.rd.go.th/publish/26900.0.html>

โดยสรุปสหกรณ์เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายสหกรณ์ และต้องดำเนินธุรกิจหรือกิจกรรมอื่นกับทั้งสมาชิกและบุคคลภายนอก ภาษีและอากรต้องมาเกี่ยวข้องกับสหกรณ์อย่างแน่นอนผู้บริหารสหกรณ์ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายทั้งในด้านผู้มีหน้าที่เสียภาษี และหักภาษี ณ ที่จ่าย ถ้ากระทำไม่ถูกต้อง สหกรณ์จะเสียประโยชน์เช่นอาจจะต้องเสียค่าเบี้ยปรับตามข้อกฎหมาย ในด้านประโยชน์สหกรณ์สามารถนำสิทธิประโยชน์ด้านภาษีของสหกรณ์เพื่อประโยชน์ของสหกรณ์และสมาชิกโดยรวมได้นอกเหนือจากคู่แข่งอื่น ที่มีการดำเนินธุรกิจเช่นเดียวกับสหกรณ์

กิจกรรม 14.2.2

สหกรณ์ในฐานะองค์กรธุรกิจได้สิทธิประโยชน์ทางภาษีอะไรบ้าง จงระบุ 3 สิทธิประโยชน์

(โปรดทำกิจกรรม 14.2.2 ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 14 ตอนที่ 14.2 เรื่องที่ 14.2.2)

เรื่องที่ 14.2.3

การประยุกต์กฎหมายแรงงานกับการจัดการสหกรณ์

1. กฎหมายแรงงานกับการจัดการสหกรณ์

สหกรณ์จะต้องมีการจัดฝ่ายจัดการเพื่อการดำเนินงานสหกรณ์กับสมาชิกและบุคคลคนภายนอก จะต้องมีการจ้างแรงงาน ซึ่งสหกรณ์จะต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2541 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา เนื่องจากสหกรณ์ต้องมีพนักงานหรือลูกจ้างจึงต้องอยู่ในการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว ซึ่งกฎหมายแรงงานที่ควรรู้ ได้แก่ 1) การใช้แรงงานทั่วไป 2) การใช้แรงงานหญิงและแรงงานเด็ก 3) ค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุด 4) สวัสดิการแรงงาน 5) การควบคุมและการพักงาน 6) ค่าชดเชย และ 7) กองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง ซึ่งมีสาระสำคัญที่สหกรณ์จะต้องจัดการสอดคล้องกับข้อกฎหมายดังนี้

1.1 การใช้แรงงานทั่วไป มีสาระสำคัญได้แก่ กำหนดเวลาการทำงาน การทำงานล่วงเวลาในวันทำงานและทำงานในวันหยุด เวลาพักระหว่างการทำงาน วันหยุดทำงาน สิทธิการลา และการห้ามทำงานหนัก ข้อกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ชัดเจน ถ้ากระทำผิดจะมีบทลงโทษ เช่น กำหนดเวลาการทำงาน นายจ้างต้องประกาศเวลาทำงานปกติให้ลูกจ้างทราบ โดยกำหนดเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดของการทำงาน แต่ละวันของลูกจ้างได้ไม่เกินเวลาทำงานของแต่ละประเภทงานตามที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่วันหนึ่ง

ต้องไม่เกิน 8 ชั่วโมง ในกรณีที่เวลาทำงานวันใดน้อยกว่า 8 ชั่วโมง นายจ้างและลูกจ้างจะตกลงกันให้หน้า
เวลาทำงานส่วนที่เหลือนั้นไปรวมกับเวลาในวันทำงานปกติอื่นได้ แต่ต้องไม่เกินวันละ 9 ชั่วโมง และเมื่อ
รวมเวลาทำงานทั้งสิ้นแล้ว สัปดาห์หนึ่งต้องไม่เกิน 48 ชั่วโมง เว้นแต่งานที่ทำอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ
และความปลอดภัยของลูกจ้างตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ต้องมีเวลาทำงานปกติวันหนึ่งไม่เกิน 7 ชั่วโมง
และเมื่อรวมเวลาทำงานทั้งสิ้นแล้วสัปดาห์หนึ่งต้องไม่เกิน 42 ชั่วโมง โดยมีบทกำหนดโทษ นายจ้างผู้ใด
ไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 5,000 บาท

วันหยุดทำงาน จะต้องกำหนดไว้ ทั้งวันหยุดประจำสัปดาห์ วันหยุดตามประเพณี วันหยุดพักผ่อน
ประจำปี โดยมีบทลงโทษ นายจ้างผู้ใดไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 20,000
บาท เป็นต้น

1.2 การใช้แรงงานหญิงและแรงงานเด็ก มีสาระสำคัญ เช่น งานที่ห้ามหญิงทำการให้ผู้หญิงทำงาน
ในยามวิกาล งานที่ห้ามหญิงมีครรภ์ทำ การห้ามหญิงมีครรภ์ทำงานในยามวิกาล เงื่อนไขการให้หญิง
มีครรภ์ทำงานล่วงเวลา สิทธิลาเพื่อคลอดบุตร และสิทธิของหญิงมีครรภ์ขอเปลี่ยนหน้าทำงานเป็นการ
ชั่วคราว เป็นต้น ส่วนการใช้แรงงานเด็กมีสาระสำคัญ เช่น ห้ามจ้างเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ข้อปฏิบัติในการ
จ้างเด็กทำงานในกรณีที่มีการจ้างเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี เป็นลูกจ้าง เวลาพักในระหว่างการทำงานของเด็ก
เงื่อนไขการให้เด็กทำงานในยามวิกาล การห้ามเด็กทำงานล่วงเวลาหรือทำงานในวันหยุด ลักษณะงานที่
ห้ามเด็กทำ เป็นต้น ซึ่งมีบทลงโทษกำหนดไว้แล้วแต่กรณี

1.3 ค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุด มีสาระสำคัญ เช่น
ลักษณะการจ่ายค่าจ้างแก่ลูกจ้าง อัตราการจ่ายค่าจ้างล่วงเวลาสำหรับวันหยุดหรือวันลา อัตราการจ่าย
ค่าจ้างสำหรับการทำงานล่วงเวลาหรือทำงานในวันหยุด การจ่ายค่าจ้างกรณีนายจ้างมีความจำเป็นต้อง
หยุดกิจการเป็นการชั่วคราว การหักค่าจ้าง เป็นต้น ซึ่งมีบทลงโทษกำหนดไว้แล้วแต่กรณี เช่น การหัก
ค่าจ้าง ห้ามนายจ้างหักค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุด เว้นแต่เป็น
การหักเพื่อ

(1) ชำระภาษีเงินได้ตามจำนวนที่ลูกจ้างต้องจ่ายหรือชำระเงินอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ
ไว้

(2) ชำระค่าบำรุงสภาพแรงงานตามข้อบังคับของสหภาพแรงงาน

(3) ชำระหนี้สหกรณ์ออมทรัพย์ หรือสหกรณ์อื่นที่มีลักษณะเดียวกับสหกรณ์ออมทรัพย์หรือ
หนี้ที่เป็นไปเพื่อสวัสดิการที่เป็นประโยชน์แก่ลูกจ้างฝ่ายเดียว โดยได้รับความยินยอมล่วงหน้าจากลูกจ้าง

(4) เป็นเงินประกัน หรือชดใช้ค่าเสียหายให้แก่นายจ้างซึ่งลูกจ้างได้กระทำโดยจงใจหรือ
ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง โดยได้รับความยินยอมจากลูกจ้าง

(5) เป็นเงินสะสมตามข้อตกลงเกี่ยวกับกองทุนเงินสะสม

การหักตาม (2) (3) (4) และ (5) ในแต่ละกรณีห้ามมิให้หักเกินร้อยละ 10 และจะหักรวม
กันได้ไม่เกิน 1 ใน 5 ของเงินที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับตามกำหนดเวลาการจ่าย เว้นแต่ได้รับความยินยอมจาก
ลูกจ้าง

บทกำหนดโทษ นายจ้างผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน
หรือปรับไม่เกิน 100,000 บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นต้น

1.4 สวัสดิการแรงงาน มีสาระสำคัญ เช่น การจัดให้มีคณะกรรมการสวัสดิการในสถานประกอบการ อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสวัสดิการในสถานประกอบการ การประชุมหรือ ประกาศการรับสวัสดิการ เป็นต้น และมีบทลงโทษไว้เช่นกัน

1.5 การควบคุมและการพักผ่อน มีสาระสำคัญ เช่น ข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน ทะเบียนลูกจ้าง และเอกสารเกี่ยวกับการจ่ายค่าจ้าง เป็นต้น และมีกำหนดบทลงโทษไว้

1.6 ค่าชดเชย มีสาระสำคัญ เช่น การจ่ายค่าชดเชยเพราะเหตุเลิกจ้าง ช้อยกเว้นการจ่ายค่าชดเชยเพราะเหตุเลิกจ้าง การจ่ายค่าชดเชยกรณีลูกจ้างบอกเลิกสัญญาเพราะเหตุนายจ้างย้ายสถานประกอบการ กรณีเลิกจ้างเพราะเหตุที่นายจ้างปรับปรุงกิจการ เป็นต้น และมีบทลงโทษแล้วแต่กรณี

1.7 กองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง เป็นกองทุนสงเคราะห์ในกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นทุนสงเคราะห์ลูกจ้างในกรณีที่ลูกจ้างออกจากงาน หรือตาย หรือในกรณีอื่นตามที่กำหนดโดยคณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง ซึ่งมีสาระสำคัญ เช่นคณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง สมาชิกของกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง การจ่ายเงินกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง เป็นต้น และมีบทลงโทษ

2. กรณีศึกษากฎหมายแรงงานกับการจัดการสหกรณ์

ข้อหารือ ตอบข้อหารือข้อกฎหมายของสหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน (<http://legal.labour.go.th/2018/attachments/article/83/0001.pdf> 2562)

หน่วยงานที่หารือ สหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด

หน่วยงานที่ตอบ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน

ประเด็นข้อหารือ หรือข้อกฎหมายเกี่ยวกับการใช้ระเบียบว่าด้วยเงินบำเหน็จรายเดือนของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2555 ในประเด็นหารือดังนี้

ประเด็นที่ 1 ประกาศสหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด เรื่อง ยกเลิกระเบียบว่าด้วย เงินบำเหน็จรายเดือนของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2555 ลงวันที่ 8 กันยายน 2557 ที่คณะกรรมการดำเนินการ ชุดที่ 54 ลงมติด้วยคะแนนเสียง 8 ต่อ 5 โดยให้ยกเลิกโดยไม่มีเงื่อนไข ซึ่งหมายถึง เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานก่อนประกาศฯ มีผลบังคับใช้จะไม่มีสิทธิใดๆ ตามระเบียบว่าด้วยเงินบำเหน็จรายเดือนของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2555 เป็นมติที่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

ประเด็นที่ 2 ประกาศสหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด เรื่อง ยกเลิกระเบียบว่าด้วย เงินบำเหน็จรายเดือนของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2555 ลงวันที่ 8 กันยายน 2557 จะทำให้เจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติงานก่อนยกเลิกประกาศดังกล่าวจะเสียสิทธิในการเลือกรับเงินบำเหน็จรายเดือนหรือรับเงินบำเหน็จตามระเบียบว่าด้วยเงินบำเหน็จรายเดือนของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2555 ซึ่งประกาศ ณ วันที่ 14 กันยายน 2555 หรือไม่

ข้อเท็จจริง

1. วันที่ 13 กันยายน 2555 คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด ชุดที่ 52 ได้มีการประชุมคณะกรรมการฯ ครั้งที่ 12/2555 ได้มีมติกำหนดระเบียบว่าด้วยเงินบำเหน็จรายเดือนของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2555 และได้ประกาศ ณ วันที่ 14 กันยายน 2555 ซึ่งระเบียบ ว่าด้วยเงินบำเหน็จรายเดือนของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2555 ข้อ 4 กำหนดว่า ให้เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในสหกรณ์ฯ ติดต่อกันเป็น

เวลาไม่น้อยกว่า 25 ปี และออกจากงานตามระเบียบสหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด ว่าด้วยข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2551 ข้อ 31 ให้มีสิทธิเลือกรับเงินบำเหน็จรายเดือนได้นอกเหนือจากการให้ได้รับบำเหน็จนั้น

2. วันที่ 24 พฤศจิกายน 2556 สหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด ได้มีการประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2556 สมาชิกได้เสนอแนะให้คณะกรรมการฯ ทบทวนระเบียบฯ เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อกิจการของสหกรณ์ฯ ในระยะยาวได้ คณะกรรมการฯ ชุดที่ 54 ได้มีการประชุม ครั้งที่ 4/2557 วันที่ 14 มกราคม 2557 มีมติมอบหมายให้คณะอนุกรรมการฝ่ายนิติการทบทวนระเบียบฯ ดังกล่าว และวันที่ 28 มกราคม 2557 คณะอนุกรรมการฝ่ายนิติการได้ประชุมร่วมกับคณะกรรมการฯ ชุดที่ 54 ครั้งที่ 1/2557 มีมติให้ไปศึกษาดูงานสหกรณ์ออมทรัพย์ ข. จำกัด เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการทบทวนของฝ่ายนิติการ

3. วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2557 คณะกรรมการฯ ชุดที่ 54 ได้มีการประชุมครั้งที่ 4/2557 มีมติเห็นชอบให้มีการประชุมร่วมกันระหว่างคณะกรรมการฯ ชุดที่ 54 และเจ้าหน้าที่ เพื่อหาแนวทางในการดำเนินการ และวันที่ 29 เมษายน 2557 สหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด ได้มีการประชุมใหญ่วิสามัญประจำปี 2557 ครั้งที่ 1/2557 สมาชิกได้เสนอแนะให้ยกเลิกระเบียบสหกรณ์ฯ ว่าด้วย เงินบำเหน็จรายเดือนของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2555 ทั้งนี้ ไม่มีผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่ที่บรรจุแต่งตั้งก่อนการแก้ไขและยกเลิกระเบียบนี้

4. วันที่ 9 มิถุนายน 2557 คณะอนุกรรมการฝ่ายนิติการ ได้มีการประชุม ครั้งที่ 5/2557 มีมติเห็นควรดำเนินการ คือ ยกเลิกระเบียบสหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด ว่าด้วยเงินบำเหน็จรายเดือนของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2555 หรือประชุมทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่เพื่อเลือกแนวทางใด แนวทางหนึ่งแล้วจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร และวันที่ 5 - 6 มิถุนายน 2557 คณะกรรมการฯ ชุดที่ 54 ได้ไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับระเบียบว่าด้วยเงินบำเหน็จรายเดือนของเจ้าหน้าที่ ณ สหกรณ์ออมทรัพย์ ค. จำกัด ผลสรุป คือ เห็นควรแก้ไขหรือยกเลิกระเบียบสหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด ว่าด้วยเงินบำเหน็จรายเดือนของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2555 โดยให้เป็นไปตามข้อเสนอแนะของสมาชิกในคราวประชุมใหญ่วิสามัญประจำปี 2557 ครั้งที่ 1/2557 วันที่ 29 เมษายน 2557

5. วันที่ 13 สิงหาคม 2557 คณะกรรมการฯ ชุดที่ 54 ได้มีประชุม ครั้งที่ 12/2557 พิจารณาข้อเสนอของคณะกรรมการอำนวยการ และมีมติด้วยคะแนนเสียง 8 ต่อ 5 ให้ประกาศยกเลิก ระเบียบสหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด ว่าด้วยเงินบำเหน็จรายเดือนของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2555 โดยไม่มี เงื่อนไข ทั้งนี้ สหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด ได้ประกาศยกเลิกระเบียบสหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด ว่าด้วยเงินบำเหน็จรายเดือนของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2555 เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2557

ข้อกฎหมาย

1. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้ง โดยกฎหมายเป็นการพันวิสัยหรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ

2. พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 108 ให้นายจ้างซึ่งมีลูกจ้างตั้งแต่สิบคนขึ้นไป จัดให้มีข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานเป็นภาษาไทย และข้อบังคับนั้นอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับรายการดังต่อไปนี้ ฯลฯ

3. พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 มาตรา 5 ในพระราชบัญญัตินี้ “สภาพการจ้าง” หมายความว่า เงื่อนไขการจ้างหรือการทำงาน กำหนดวัน และเวลาทำงาน ค่าจ้าง สวัสดิการ การเลิกจ้าง หรือประโยชน์อื่นของนายจ้างหรือลูกจ้างอันเกี่ยวกับการจ้าง หรือการทำงาน “ข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง” หมายความว่า ข้อตกลงระหว่างนายจ้างกับ ลูกจ้าง หรือระหว่างนายจ้างหรือสมาคมนายจ้างกับ สหภาพแรงงานเกี่ยวกับสภาพการจ้าง ฯลฯ

มาตรา 10 ให้สถานประกอบกิจการที่มีลูกจ้างตั้งแต่ยี่สิบคนขึ้นไปจัดให้มี ข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างตามความในหมวดนี้ ข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างให้ทำเป็นหนังสือในกรณีเป็นที่สงสัยว่าในสถานประกอบกิจการนั้นมีข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างหรือไม่ ให้ถือว่าข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานที่นายจ้างต้องจัดให้มีตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานเป็นข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างตามพระราชบัญญัตินี้ ข้อ 11 ข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างอย่างน้อยต้องมีข้อความ ดังต่อไปนี้ (1) เงื่อนไขการจ้างหรือการทำงาน (2) กำหนดวันและเวลาทำงาน (3) ค่าจ้าง (4) สวัสดิการ (5) การเลิกจ้าง (6) การยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ของลูกจ้าง (7) การแก้ไขเพิ่มเติมหรือการต่ออายุข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง ฯลฯ

มาตรา 13 การเรียกร้องให้มีการกำหนดข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง หรือการแก้ไขเพิ่มเติมข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างนายจ้าง หรือลูกจ้างต้องแจ้งข้อเรียกร้องเป็นหนังสือให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบ ในกรณีที่นายจ้างเป็นผู้แจ้งข้อเรียกร้องนายจ้างต้องระบุชื่อผู้เข้าร่วมในการเจรจา โดยจะระบุชื่อตนเองเป็นผู้เข้าร่วมในการเจรจา หรือจะตั้งผู้แทนเป็นผู้เข้าร่วมในการเจรจาก็ได้ ถ้านายจ้างตั้งผู้แทนเป็นผู้เข้าร่วมในการเจรจากู้แทนของนายจ้างต้องเป็นกรรมการผู้ถือหุ้นผู้เป็นหุ้นส่วนหรือลูกจ้างประจำของนายจ้าง กรรมการของสมาคมนายจ้าง หรือกรรมการของสหพันธ์นายจ้างและต้องมีจำนวนไม่เกินเจ็ดคน ฯลฯ

มาตรา 20 เมื่อข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างมีผลใช้บังคับแล้ว ห้ามมิให้นายจ้างทำสัญญาจ้างแรงงานกับลูกจ้างขัด หรือแย้งกับข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง เว้นแต่สัญญาจ้างแรงงานนั้นจะเป็นคุณแก่ลูกจ้างยิ่งกว่า

4. พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ “สหกรณ์” หมายความว่า คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 33 สหกรณ์จะตั้งขึ้นได้โดยการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ และต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิกโดยวิธีช่วยตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์ ฯลฯ

ตอบข้อหารือ

พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ได้กำหนดความหมายของสภาพการจ้างไว้ในมาตรา 5 กล่าวคือ “สภาพการจ้าง” หมายความว่า เงื่อนไขการจ้างหรือการทำงาน กำหนดวันและเวลาทำงาน ค่าจ้าง สวัสดิการ การเลิกจ้าง หรือประโยชน์อื่นของนายจ้างหรือลูกจ้างอันเกี่ยวกับการจ้างหรือ การทำงาน สหกรณ์ นายจ้าง ได้มีระเบียบสหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด ว่าด้วยเงินบำเหน็จรายเดือนของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2555 ซึ่งบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 14 กันยายน 2555 ในระเบียบฯ ข้อ 4 กำหนดให้เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในสหกรณ์ ติดต่อกันเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 25 ปี และออกจางานตามระเบียบสหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด ว่าด้วยข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2551 ข้อ 31 ให้มีสิทธิเลือกรับเงินบำเหน็จรายเดือนได้นอกจากการให้ได้รับบำเหน็จนั้น สหกรณ์ฯ ได้ถือปฏิบัติตามระเบียบฯ ฉบับดังกล่าว มาโดยตลอด เงื่อนไขการได้รับเงินบำเหน็จในระเบียบฯ ดังกล่าว จึงถือเป็นสภาพการจ้างและเป็นข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ซึ่งผูกพันนายจ้างให้ต้องปฏิบัติต่อลูกจ้างตามข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างนั้น สหกรณ์ฯ นายจ้าง จะเปลี่ยนแปลงข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างโดยไม่ได้รับความยินยอมจากลูกจ้างมิได้ เว้นแต่การเปลี่ยนแปลงนั้นจะเป็นคุณกับลูกจ้างยิ่งกว่า

ข้อเท็จจริงปรากฏว่าเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2557 สหกรณ์ฯ นายจ้าง ได้มีมติเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขการได้รับ เงินบำเหน็จ โดยสหกรณ์ฯ นายจ้าง ได้ประกาศ ยกเลิกระเบียบสหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด ว่าด้วย เงินบำเหน็จรายเดือนของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2555 เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2557 ซึ่งมีผลทำให้เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติ ก่อนประกาศฯ ฉบับดังกล่าวเสียสิทธิประโยชน์เกี่ยวกับการได้รับเงินบำเหน็จ ตามระเบียบว่าด้วยเงินบำเหน็จ รายเดือนของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2555 จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างที่ไม่เป็นคุณแก่ลูกจ้าง โดยไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าลูกจ้างที่เกี่ยวข้องได้ให้ความยินยอมด้วย ดังนั้น การที่สหกรณ์ฯ ประกาศยกเลิกระเบียบสหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด ว่าด้วยเงินบำเหน็จรายเดือนของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2555 จึงมิชอบด้วยกฎหมายและไม่ผูกพันลูกจ้างที่เข้าทำงานก่อนประกาศยกเลิกฯ ฉบับดังกล่าว (ตามแนว คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3129/2549 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12710/2555)

หมายเหตุ: อ้างอิงข้อหารือกองนิติการ ที่ รง 0504/01805 ลงวันที่ 2 ธันวาคม 2557

กิจกรรม 14.2.3

พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานมีส่วนเกี่ยวข้องกับจัดการสหกรณ์ในประเด็นใดบ้าง
โปรดระบุ 3 ประเด็น

(โปรดทำกิจกรรม 14.2.3 ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 14 ตอนที่ 14.2 เรื่องที่ 14.2.3)

เรื่องที่ 14.2.4

การประยุกต์กฎหมายอาญากับการจัดการสหกรณ์

1. กฎหมายอาญากับการจัดการสหกรณ์

กฎหมายอาญา (2554, น.6) (กฎ) น.กฎหมายที่กำหนดลักษณะของการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดและกำหนดบทลงโทษทางอาญาสำหรับความผิดนั้น

ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ในหน่วยที่ผ่านมากล่าวถึงความผิดที่ควรรู้ 7 ฐานความผิด คือ 1) ความผิดฐานเจ้าพนักงานยกยอก 2) ความผิดฐานใช้อำนาจในตำแหน่งข่มขืนใจเอาทรัพย์สิน 3) ความผิดฐานเจ้าพนักงานรับสินบน 4) ความผิดฐานใช้อำนาจในตำแหน่งโดยทุจริต 5) ความผิดฐานเข้ามีส่วนร่วมในกิจการในหน้าที่ 6) ความผิดฐานจ่ายทรัพย์สินเกินกว่าที่ควรจ่าย และ 7) ความผิดฐานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือโดยทุจริต

ทั้งนี้ความผิดแต่ละฐานมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องมิได้เกี่ยวข้องโดยตรงต่อพนักงานสหกรณ์ทุกประเภทแต่เป็นผู้สนับสนุน พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายจะหมายถึง ข้าราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งมีหน้าที่ราชการในฐานะเจ้าพนักงาน ซึ่งรายละเอียดศึกษาแล้วในหน่วยที่ 12 เช่น ความผิดฐานเจ้าพนักงานยกยอก มาตรา 147 ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน มีหน้าที่ซื้อ ทำ จัดการหรือรักษาทรัพย์สินใด เบียดบังทรัพย์สินนั้นเป็นของตน หรือเป็นของผู้อื่นโดยทุจริต หรือโดยทุจริตยอมให้ผู้อื่นเอาทรัพย์สินนั้นเสียต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปีหรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสี่หมื่นบาท

ความผิดฐานใช้อำนาจในตำแหน่งข่มขืนใจเอาทรัพย์สิน มาตรา 148 ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน ใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบ ข่มขืนใจหรือจู่ใจเพื่อให้บุคคลใดมอบให้หรือหามาให้ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด แก่ตนเองหรือผู้อื่น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปีหรือจำคุกตลอดชีวิตและปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสี่หมื่นบาทหรือประหารชีวิต

ความผิดฐานเข้ามีส่วนร่วมในกิจการในหน้าที่ มาตรา 152 ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน มีหน้าที่จัดการหรือดูแลกิจการใด เข้ามีส่วนได้เสียเพื่อประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่นด้วยกิจการนั้น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปีและปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาท

ความผิดฐานจ่ายทรัพย์สินเกินกว่าที่ควรจ่าย มาตรา 153 ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงานมีหน้าที่จ่ายทรัพย์สินนั้นเกินกว่าที่ควรจ่ายเพื่อประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาท

ความผิดฐานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือโดยทุจริต มาตรา 157 ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นต้น

สำหรับความผิดทางอาญาที่มีโอกาสเกิดขึ้นในสหกรณ์ เช่น 1) ความผิดฐานลักทรัพย์ 2) ความผิดฐานยักยอก 3) ความผิดฐานฉ้อโกง 4) ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน 5) ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้ โดยกระทำเพื่อมิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ และ 6) ความผิดฐานปลอมเอกสารและใช้เอกสารปลอม รายละเอียดศึกษาแล้วในหน่วยที่ 12 ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1.1 ความผิดฐานลักทรัพย์ มาตรา 334 ผู้ใดเอาทรัพย์ของผู้อื่น หรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยไปโดยทุจริต ผู้นั้นกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี และปรับไม่เกินหกพันบาท

1.2 ความผิดฐานยักยอก มาตรา 352 ผู้ใดครอบครองทรัพย์ซึ่งเป็นของผู้อื่น หรือซึ่งผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย เบียดบังเอาทรัพย์นั้นเป็นของตนหรือบุคคลที่สามโดยทุจริต ผู้นั้นกระทำความผิดฐานยักยอก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าทรัพย์นั้นได้ตกมาอยู่ในความครอบครองของผู้กระทำความผิด เพราะผู้อื่นส่งมอบให้โดยสำคัญผิดไปด้วยประการใด หรือเป็นทรัพย์สินหายซึ่งผู้กระทำความผิดเก็บได้ ผู้กระทำต้องระวางโทษแต่เพียงกึ่งหนึ่ง

1.3 ความผิดฐานฉ้อโกง มาตรา 341 ผู้ใดโดยทุจริต หลอกลวงผู้อื่นด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง และโดยการหลอกลวงดังว่านั้นได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม หรือทำให้ผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม ทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิ ผู้นั้นกระทำความผิดฐานฉ้อโกง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

1.4 ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน มาตรา 343 ถ้าการกระทำความผิดตามมาตรา 341 ได้กระทำด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จต่อประชาชน หรือด้วยการปกปิดความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้งแก่ประชาชน ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้ากระทำความผิดดังกล่าวในวรรคแรก ต้องด้วยลักษณะดังกล่าวในมาตรา 342 อนุมาตราหนึ่ง อนุมาตราใดด้วยผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงเจ็ดปี และปรับตั้งแต่หนึ่งพันบาทถึงหนึ่งหมื่นบาท

1.5 ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้โดยกระทำเพื่อมิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ มาตรา 350 ผู้ใดเพื่อมิให้เจ้าหนี้ของตนหรือของผู้อื่นได้รับชำระหนี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ซึ่งได้ใช้หรือจะใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลให้ชำระหนี้ ย้ายไปเสีย ซ่อนเร้น หรือโอนไปให้แก่ผู้อื่นซึ่งทรัพย์ใดก็ดี แกล้งให้ตนเป็นหนี้อันไปเป็นความจริงก็ดี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

1.6 ความผิดฐานปลอมเอกสารและใช้เอกสารปลอม มาตรา 264 ผู้ใดทำเอกสารปลอมขึ้นทั้งฉบับหรือแต่ส่วนหนึ่งส่วนใด เต็มหรือตัดทอนข้อความหรือแก้ไขด้วยประการใดๆ ในเอกสารที่แท้จริง หรือประทับตราปลอม หรือลงลายมือชื่อปลอมในเอกสารโดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือประชาชน ถ้าได้กระทำเพื่อให้ผู้หนึ่งผู้ใดหลงเชื่อว่าเป็นเอกสารที่แท้จริง ผู้นั้นกระทำความผิดฐานปลอมเอกสารต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

นอกจากนั้นความผิดทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสหกรณ์ ซึ่งกล่าวแล้วในหน่วยที่ 12

- 1) ความผิดฐานใช้ชื่อสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรในทางธุรกิจโดยไม่มีสิทธิ
- 2) ความผิดฐานไม่มาชี้แจงข้อเท็จจริง ไม่ส่งเอกสารหรือไม่ส่งรายงานการประชุมตามคำสั่งของนายทะเบียนหรือผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย
- 3) ความผิดฐานขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนสหกรณ์หรือผู้ปฏิบัติการตามกฎหมาย
- 4) ความผิดฐานไม่จัดการรักษาทรัพย์สิน หรือส่งมอบทรัพย์สิน สมุดบัญชี เอกสาร หรือสิ่งของสหกรณ์แก่ผู้ชำระบัญชี
- 5) ความผิดฐานไม่แก้ไขข้อบกพร่องเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี หรือกิจการหรือฐานะการเงิน ตามที่นายทะเบียนสั่งการ

2. กรณีศึกษากฎหมายอาญาเกี่ยวกับการจัดการสหกรณ์

กรณีที่ 1 ศาลแขวงอุบลราชธานีพิพากษาจำคุกคณะกรรมการสหกรณ์ออมทรัพย์ครูรวม 16 คน ฐานฉ้อโกง <https://www.posttoday.com/social/local/542185> วันที่ 27 ก.พ. 2561 เวลา 20.32 น

นายพิเชษฐ วิริยะพาหะ อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ เปิดเผยว่า ศาลแขวงอุบลราชธานีพิพากษาจำคุกคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ออมทรัพย์ครูอุบลราชธานี ชุดที่ 51 และผู้จัดการ รวม 16 คน คนละ 3 ปี ฐานฉ้อโกง โดยไม่รอลงอาญา โดยเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2561 ศาลแขวงอุบลราชธานี ได้อ่านคำพิพากษาคดีหมายเลข 7383/2560 ที่สมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ครูอุบลราชธานี จำกัด รวม 4 คน เป็นโจทก์ยื่นฟ้องคณะกรรมการสหกรณ์ออมทรัพย์ครูอุบลราชธานี จำกัดชุดที่ 51 (ปี 2554-2555) และผู้จัดการสหกรณ์ในขณะนั้น รวม 16 คน ในข้อหาฉ้อโกง ซึ่งก่อนหน้านั้นศาลจังหวัดอุบลราชธานี ได้มีคำพิพากษาคดีหมายเลขแดงที่ 2667/2559 และ 1323/2560 (ความแพ่ง-ละเมิด) ให้กรรมการชุดนี้ (ยกเว้นรายที่ 16) ร่วมชดใช้เงินจำนวน 24 ล้านบาทเศษ ให้แก่สหกรณ์ฯ ในกรณีซื้อที่ดินเพื่อสร้างสำนักงานแห่งใหม่ แพงกว่าความเป็นจริง พร้อมดอกเบี้ย 7.5 % ต่อปี ตั้งแต่เดือน พ.ค. 2554 เป็นต้นมา และต่อมาทั้ง 4 คน ได้ยื่นฟ้องคณะกรรมการชุดดังกล่าวรวมทั้งผู้จัดการ รวม 16 คน เป็นคดีอาญาข้อหาฉ้อโกง กรณีซื้อที่ดินสร้างสหกรณ์แพ่ง โดยศาลแขวงอุบลราชธานี ได้อ่านคำพิพากษาในวันที่ 27 ก.พ. 61”

กรณีที่ 2 ศาลอาญาสั่งจำคุก “ดร.สวัสดี” คดีฟอกเงิน 42 ล้านบาท สหกรณ์ออมทรัพย์จุฬายากรณ์ร่วมกันทำการฉ้อโกง รวมผิด 10 กระทง ถูก 60 ปี รวมโทษทุกกระทงคุกสูงสุด 20 ปี ส่วนจำเลยที่ 3 ผู้รับเงินเจอคุก 3 ปี. (<https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/1484320> โดย ไทยรัฐออนไลน์ 31 ม.ค. 2562 11:50 น)

เมื่อวันที่ 31 ม.ค. 2562 ที่ห้องพิจารณา 903 ศาลอาญา ศาลอ่านคำพิพากษาคดีฟอกเงิน หมายเลขดำ พย.20/2560 ที่พนักงานอัยการคดีพิเศษ 2 เป็นโจทก์ฟ้องนายสวัสดิ์ ..... อดีตประธานกรรมการบริหารสหกรณ์ออมทรัพย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย น.ส.จิรัชญา หรือไข่เจี้ยว ..... และ น.ส.ภวิษย์พร ..... ร่วมกันเป็นจำเลยที่ 1-3 ในความผิดฐานร่วมกันฟอกเงินสหกรณ์จุฬายากรณ์ 42 ล้านบาท จากกรณีจำเลยร่วมกันฉ้อโกงเงินประชาชนที่นำมาร่วมลงทุนซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล

วันนี้ศาลเบิกตัวนายสวัสดิ์จากเรือนจำมาฟังคำพิพากษา ส่วน น.ส.จิรัชญา และ น.ส.ภวิษย์พร ซึ่งได้รับการประกันตัวเดินทางมาศาล

โดยศาลพิเคราะห์แล้ว จำเลยที่ 1, 3 กระทำผิด พ.ร.บ.ฟอกเงินฯ โดยสมคบกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปกระทำความผิดฐานฟอกเงิน เป็นการกระทำความผิดเดียวผิดกฎหมายหลายบท ให้ลงโทษฐานร่วมกันฟอกเงิน จำคุกจำเลยที่ 3 เป็นเวลา 4 ปี ส่วนจำเลยที่ 1 ขณะกระทำความผิดเป็นผู้มีอำนาจจัดการสถาบันการเงิน ต้องระวางโทษ 2 เท่า ให้จำคุกกระทงละ 8 ปี

จำเลยที่ 1 ให้การรับสารภาพ จำเลยที่ 3 ทางนำสืบเป็นประโยชน์การพิจารณา ลดโทษให้คนละ 1 ใน 4 ให้จำคุกจำเลยที่ 1 กระทงละ 6 ปี รวม 10 กระทง เป็น 60 ปี เมื่อรวมโทษแล้วคงจำคุกได้สูงสุด 20 ปี และจำคุกจำเลยที่ 3 เป็นเวลา 3 ปี

การกระทำของจำเลยที่ 1 ผิดต่อเนื่องคดีอาญาที่พิพากษาโทษจำคุก 200 ปี 600 เดือน แล้ว ซึ่งจำคุกสูงสุด 20 ปี จึงไม่อาจเพิ่มโทษคดีนี้ต่อได้อีก และยกฟ้องจำเลยที่ 2 เนื่องจากพยานหลักฐานรับฟังไม่ได้ว่าจำเลยที่ 2 รับรู้ถึงการกระทำของจำเลยที่ 1, 3 ว่าเป็นความผิด

กรณีที่ 3 ดำเนินคดียกยอกเงินสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น (ไทยพับลิค: <https://thaipublica.org/2018/06/credit-unions-klongchan-127/>:7 มิถุนายน 2018: สืบค้น 5 พ.ค. 2562)

จากปมความขัดแย้งเล็กๆ ภายใน “สหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น” นำไปสู่การดำเนินคดีนายศุภชัย ... อดีตผู้บริหารสหกรณ์ฯ ในข้อหายกยอกเงินกว่า 10,000 ล้านบาท ขยายผลไปถึงกรณีศาลมีคำสั่ง ออกหมายจับ “พระธัมมชโย” ในคดีฟอกเงิน และกรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI) ออกหมายเรียก นายอนันต์ ... นักธุรกิจชื่อดัง มารับทราบข้อกล่าวหา จนกลายเป็นคดีที่ยืดเยื้อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ที่มาของคดีนี้เริ่มต้นขึ้นเมื่อปี 2556 เกิดการแย่งชิงอำนาจบริหารภายในสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น โดยมีสมาชิกสหกรณ์ฯ ทำหนังสือร้องเรียน สำนักข่าวออนไลน์ไทยพับลิคฯ กล่าวหานายศุภชัย ... อดีตประธานคณะกรรมการดำเนินการ สหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่นกับพวก ยกยอกเงินสหกรณ์ฯ กว่า 10,000 ล้านบาท ทางสำนักข่าวออนไลน์ไทยพับลิคฯ ส่งผู้สื่อข่าวไปตรวจสอบ จึงพบหลักฐานนายศุภชัย เบิกจ่ายเงินไม่เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์ เช่น การยืมเงินทดรองจ่าย 3,298 ล้านบาท อนุมัติสินเชื่อและสิ่งจ่ายเช็คของสหกรณ์ 878 ฉบับ รวมเป็นเงิน 11,000 ล้านบาท ให้ลูกหนี้รวม 27 ราย ซึ่งบางรายเป็นลูกหนี้อปลอม โดยสภาพในขณะนั้น สหกรณ์คลองจั่นขาดสภาพคล่อง ทำให้สมาชิกและสหกรณ์อื่นๆ ไม่สามารถเบิกถอนเงินได้ รวมเป็นเงินประมาณ 4,000 ล้านบาท จึงมีสมาชิกของสหกรณ์ฯ จำนวนหนึ่งรวมตัวกันไปร้องทุกข์กรมสอบสวนคดีพิเศษ หรือ “DSI” ขอให้ดำเนินคดีนายศุภชัย ในข้อหายกยอกทรัพย์

หลังจาก DSI รับทำคดีนี้เป็นคดีพิเศษที่ 146/2556 เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2556 สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.) ก็มีคำสั่งยึดและอายัดทรัพย์สินนายศุภชัย ต่อมาเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2556 DSI เรียกนายศุภชัย มารับทราบข้อกล่าวหา ยกยอกทรัพย์ รวมทั้งขยายผลดำเนินคดีกับผู้ที่เกี่ยวข้อง 878 ฉบับ

วันที่ 13 กันยายน 2556 นายศุภชัย ฟองไทย พับลิกัน ในข้อหาหมิ่นประมาท กรณีนำเสนอข่าวสหกรณ์มาอย่างต่อเนื่องจนทำให้ผู้ฝากเงินขาดความเชื่อมั่น แห่ถอนเงินสหกรณ์ แต่รายงานข่าวเชิงสืบสวนยังคงเดินหน้าต่อไป

วันที่ 23 กันยายน 2556 ไทยพับลิกัน นำเสนอข่าวนายศุภชัย นำเงินทตรงจ่ายของสหกรณ์ไปบริจาควัดพระธรรมกาย 814 ล้านบาท จนนำไปสู่การดำเนินคดีพระธัมมชโย ในข้อหาสมคบฟอกเงินร่วมรับของโจรในเวลาต่อมา

วันที่ 16 พฤษภาคม 2557 สหกรณ์คลองจั่น ถอนฟ้องไทยพับลิกันในคดีหมิ่นประมาท และนายศุภชัย ถอนฟ้องไทยพับลิกัน วันที่ 2 มิถุนายน 2557

วันที่ 30 กันยายน 2557 สหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น ฟ้อง “ศุภชัยและวัดพระธรรมกาย” เพื่อเรียกทรัพย์สินคืน

วันที่ 16 มีนาคม 2558 ศิษย์วัดพระธรรมกายลงขันจ่ายเงินคืนสหกรณ์ 684.78 ล้านบาท แลกกับการถอนฟ้องคดีพระธัมมชโยและวัดพระธรรมกาย

วันที่ 23 มีนาคม 2558 สำนักข่าวออนไลน์ไทยพับลิกัน นำเสนอข่าว เปิดธุรกรรม “ธรรมกายคอนเนกชัน” พบนายศุภชัยเบิกเงินสหกรณ์ 1,000 ล้านบาท ซื้อที่ดินใกล้วัดพระธรรมกาย และนำไปขายต่อให้นางสาวอลิสา ลูกสาวนายอนันต์ ...ต่อมา พ.ต.อ. ดุษฎี อารยวุฒิ รองปลัดกระทรวงยุติธรรม ส่งทีมตรวจสอบการซื้อขายที่ดินระหว่างนายศุภชัย กับนางสาวอลิสา อาจเข้าข่ายฟอกเงิน จึงส่งเรื่องให้ DSI รับทำคดีนี้เป็นคดีพิเศษเมื่อวันที่ 3 เมษายน 2558

วันที่ 8 มีนาคม 2559 ศาลอาญา ตัดสินจำคุกนายศุภชัย 16 ปี โดยไม่รอลงอาญา

วันที่ 29 มีนาคม 2559 DSI เรียกพระธัมมชโยมารับทราบข้อกล่าวหาครั้งที่ 1 ในข้อกล่าวหาสมคบฟอกเงิน ร่วมรับของโจร ปรากฏว่าพระธัมมชโยขอเลื่อนนัด อ้างติดศาสนกิจ

DSI ออกหมายเรียกครั้งที่ 2 ครบกำหนดวันนัดหมาย 25 เมษายน 2559 พระธัมมชโย ขอเลื่อนนัดอีก อ้างเหตุอาพาธ

DSI ออกหมายเรียกครั้งที่ 3 ครบกำหนดวันนัดพบพนักงานสอบสวนเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2559 ปรากฏว่าพระธัมมชโยไม่มา อ้างติดศาสนกิจและอาพาธ แต่ DSI พบหลักฐานข้ออ้างป่วย ไม่เป็นความจริง พระธัมมชโยยังปฏิบัติศาสนกิจภายในวัดได้ จึงทำเรื่องขออนุมัติศาล ออกหมายจับวันที่ 17 พฤษภาคม 2559

หลังจากศาลอนุมัติหมายจับ วันที่ 15 มิถุนายน 2559 DSI เริ่มปฏิบัติการตรวจค้นวัดพระธรรมกายครั้งที่ 1 ศิษยานุศิษย์ระดมโล่มนุษย์ขัดขวางการจับกุมพระธัมมชโย จนต้องยุติปฏิบัติการครั้งที่ 2 ศาลอนุมัติหมายค้นวัดพระธรรมกายวันที่ 13-16 ธันวาคม 2559 ศิษยานุศิษย์ และพระภิกษุจำนวนมาก ขัดขวางการจับกุมอีก DSI ยุติการตรวจค้น

วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2560 พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ใช้อำนาจตามมาตรา 44 กำหนดพื้นที่บริเวณวัดพระธรรมกายเป็นพื้นที่ควบคุม เพื่อให้เจ้าหน้าที่เข้าตรวจค้นวัดพระธรรมกายเป็นครั้งที่ 3 ผลการตรวจค้น ไม่พบตัวพระธัมมชโย

วันที่ 5 มีนาคม 2560 พระธัมมชโยถูกถอดถอนสมณศักดิ์พระเทพญาณมหามุนี

วันที่ 17 พฤษภาคม 2560 DSI ออกหมายเรียก “อนันต์ .....” รับทราบข้อกล่าวหาคดีฟอกเงิน ภายในวันที่ 7 มิถุนายน 2560

วันที่ 5 มิถุนายน 2560 นายอนันต์ เข้าพบพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ปฏิเสธทุกข้อหา ขอเวลา 60 วันรวบรวมพยานหลักฐานชี้แจง DSI

นี่คือเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับสหกรณ์ฯ คลองจั่นในช่วง 4 ปีที่ผ่านมา เริ่มต้นจากคดีขอยกเงิน นำไปสู่การออกหมายจับ “พระธัมมชโย” แจ้งข้อกล่าวหา “อนันต์ อัครโกคิน” ในคดีฟอกเงิน ขณะที่กรมส่งเสริมสหกรณ์แต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้าราชการที่เกี่ยวข้อง และตรวจสอบฐานะสหกรณ์ทั้งระบบ 8,263 แห่ง รวมทั้งยกระดับมาตรฐานการกำกับดูแลสหกรณ์เทียบเท่าสถาบันการเงิน และยกร่างพระราชบัญญัติสหกรณ์ฉบับใหม่”

“ทั้งนี้ฝ่ายประชาสัมพันธ์สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนคลองจั่น จำกัด. รายงานคำพิพากษาคดีแพ่ง คดีหมายเลข 3628/2557 และคดีหมายเลข 4462/2557 (<https://www.facebook.com/pr.cukj/posts/> รายงานคำพิพากษาคดีแพ่ง-คดีหมายเลข-36282557-และคดีหมายเลข-44622557-ที่สหกรณ์ฯ คลอง/ (1 ก.พ. 61) สืบค้น วันที่ 4 พฤษภาคม 2562

รายงานคำพิพากษาคดีแพ่ง คดีหมายเลข 3628/2557 และคดีหมายเลข 4462/2557 ที่สหกรณ์ฯ คลองจั่นฟ้องเรียกทรัพย์สินจากนายศุภชัย .... และพวกรวม 41 ราย...เมื่อวันพุธที่ 31 มกราคม 2561 ศาลแพ่งธนบุรีชดเชกได้อ่านคำพิพากษาใน 2 คดี คือคดีหมายเลข 3628/2557 ทุนทรัพย์ฟ้อง 119.6 ล้านบาท และคดีหมายเลข 4462/2557 ทุนทรัพย์ฟ้อง 10,641.9 ล้านบาท ตามที่สหกรณ์ฯ คลองจั่นฟ้อง นายศุภชัย ... และพวกรวม 41 ราย (จำเลย 9 ราย จำเลยร่วม 32 ราย) ฐานความผิดละเมิด ติดตามทรัพย์สิน จากกรณีส่งจ่ายเช็ค/รับเช็คและเบิกเงินทดรองจ่ายของสหกรณ์ฯ คลองจั่น (เกี่ยวเนื่องกับเช็ค 878 ฉบับ)

สรุปคำพิพากษาอย่างย่อ มีสาระสำคัญ ดังนี้

(1) ในคดี 4462/2557 ศาลสั่งให้นายศุภชัย ..... ต้องชำระเงินคืนให้แก่สหกรณ์ฯ คลองจั่น เป็นจำนวนเงิน 9,642,164,453.61 บาท พร้อมดอกเบี้ย ในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี นับแต่วันที่ฟ้อง (15 ตุลาคม 2557)

(2) ในคดี 3628/2557 ศาลสั่งให้นายศุภชัย ....ต้องชำระเงินคืนให้แก่สหกรณ์ฯ คลองจั่น เป็นจำนวนเงิน 119,020,000 บาท พร้อมดอกเบี้ย ในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี นับแต่วันที่ฟ้อง (26 สิงหาคม 2557)

(3) ศาลสั่งให้นายศุภชัย ศรีศุภอักษรและพวกรวม 36 ราย ชดใช้ชำระหนี้คืน เป็นไปตามยอดเงินที่ระบุในเช็คส่งจ่ายและเช็คที่ได้รับเงินมาจากสหกรณ์ฯ คลองจั่น

(4) ศาลพิพากษายกฟ้อง 5 ราย โดยที่ 3 รายจะไปถูกดำเนินคดีตามกฎหมายอื่น คือคดีฟอกเงินให้ถึงที่สุดก่อน

คำพิพากษาคดีฉบับสมบูรณ์จะแล้วเสร็จประมาณ 2 เดือน ชื่อจำเลยและจำเลยร่วม ยอดวงเงินที่จะต้องร่วมรับชำระชดใช้คืน ในแต่ละจำเลยและจำเลยร่วม ยังต้องรอคำพิพากษาคดีฉบับสมบูรณ์แล้วเสร็จก่อน จึงจะตรวจสอบและติดตามการดำเนินการทางคดีต่อไปได้

หมายเหตุ: รายละเอียดของคำพิพากษาฉบับสมบูรณ์ ทางสหกรณ์ฯ จะดำเนินการติดตามและคัดสำเนาจากศาล แล้วทำสรุปให้สมาชิก เจ้าหนี้ สหกรณ์เจ้าหนี้ และผู้เกี่ยวข้องทราบในภายหลัง จึงขอประชาสัมพันธ์ให้ท่านสมาชิก เจ้าหนี้ สหกรณ์เจ้าหนี้ และผู้เกี่ยวข้องทราบโดยทั่วกัน”

โดยสรุปความผิดทางอาญาที่มีโอกาสเกิดขึ้นในสหกรณ์ ได้แก่ 1) ความผิดฐานลักทรัพย์ 2) ความผิดฐานยักยอก 3) ความผิดฐานฉ้อโกง 4) ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน 5) ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้โดยกระทำเพื่อมิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ และ 6) ความผิดฐานปลอมเอกสารและใช้เอกสารปลอม การเกิดความผิดในลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นจากการมีระบบการควบคุมภายในของสหกรณ์ที่ไม่รัดกุมพอ และการขาดคุณธรรม จริยธรรมของบุคลากรในขบวนการสหกรณ์ทุกฝ่ายทั้งกรรมการ เจ้าหน้าที่สหกรณ์ และสมาชิกสหกรณ์ รวมถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจ และละเอียดที่จะปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง

กิจกรรม 14.2.4

กฎหมายอาญามีลักษณะกระทำตามความผิดในประเด็นใดบ้าง จงระบุ สหกรณ์ควรจะมีวิธีการจัดการอย่างไร จงอธิบายพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 14.2.4 ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 14 ตอนที่ 14.2 เรื่องที่ 14.2.4)

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2562). คู่มือสำหรับประชาชนของกรมส่งเสริมสหกรณ์ คู่มือที่ 7 การนำเงินไปลงทุนโดย
ชื่อหุ้นของสถาบันอื่น <http://office.cpd.go.th/develop/index.php/2016-05-23-07-13-31/2017-07-19-06-48-55> สืบค้น 20 เมษายน 2562.
- กรมสรรพากร. (2562). <https://www.rd.go.th/publish/26900.0.html> สืบค้น 20 พฤษภาคม 2562.
- กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน. (2562). <http://legal.labour.go.th/2018/attachments/article/83/0001.pdf>
สืบค้น 20 พฤษภาคม 2562.
- ไทยพับลิก้า. (2561). <https://thaipublica.org/2018/06/credit-unions-klongchan-127/:7> มิถุนายน 2018.
สืบค้น 5 พฤษภาคม 2562.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2561). <https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/1484320> สืบค้น 31 มกราคม
2562 เวลา 11:50 น.
- โพสต์ทูเดย์. (2561). <https://www.posttoday.com/social/local/542185>. วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2561 เวลา 20.32
น. สืบค้น 5 พฤษภาคม 2562.
- ศาลฎีกา. (2556). คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 21166/2556 (2562). <http://deke.supremecourt.or.th/> สืบค้น 1
พฤษภาคม 2562.
- สถาบันคุ้มครองเงินฝาก. (2562). http://www.dpa.or.th/ewt_news.php?nid=34. สืบค้น 20 เมษายน 2562.
- สรรพนิติ ภาชีอาร. (2560). <http://www.sappaneti.com/:2560>. สืบค้น 20 มีนาคม 2562.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2562). <https://www.sec.or.th/TH/Market-Professionals/Intermediaries/Pages/pagelink-search/related-link6.aspx#Top>. สืบค้น 20
เมษายน 2562
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ. (2562). <http://www.sepo.go.th/content/12>. สืบค้น 20 เมษายน
2562.
- สำนักนายทะเบียนและกฎหมาย กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2560). <http://web.cpd.go.th/rlo/index.php/:2560>
สืบค้น 20 มีนาคม 2562.
- สหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น จำกัด. (2562). ประชาสัมพันธ์สหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น จำกัด. รายงาน
คำพิพากษาคดีแพ่ง คดีหมายเลข 3628/2557 และคดีหมายเลข 4462/2557 <https://www.facebook.com/pr.cukj/posts/> รายงานคำพิพากษาคดีแพ่ง-คดีหมายเลข-36282557-และคดีหมายเลข-44622557-
ที่สหกรณ์ฯ คลอง/ (1 กุมภาพันธ์ 61) สืบค้น 4 พฤษภาคม 2562.

หมายเหตุ: รายละเอียดของคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับสมบูรณ์ ทางสหกรณ์ฯ จะดำเนินการติดตามและคัดสำเนาจากศาล แล้วทำสรุปให้สมาชิก เจ้าหนี้ สหกรณ์เจ้าหนี้ และผู้เกี่ยวข้องทราบในภายหลัง จึงขอประชาสัมพันธ์ให้ท่านสมาชิก เจ้าหนี้ สหกรณ์เจ้าหนี้ และผู้เกี่ยวข้องทราบโดยทั่วกัน”

โดยสรุปความผิดทางอาญาที่มีโอกาสเกิดขึ้นในสหกรณ์ ได้แก่ 1) ความผิดฐานลักทรัพย์ 2) ความผิดฐานยักยอก 3) ความผิดฐานฉ้อโกง 4) ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน 5) ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้โดยกระทำเพื่อมิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ และ 6) ความผิดฐานปลอมเอกสารและใช้เอกสารปลอม การเกิดความผิดในลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นจากการมีระบบการควบคุมภายในของสหกรณ์ที่ไม่รัดกุมพอ และการขาดคุณธรรม จริยธรรมของบุคลากรในขบวนการสหกรณ์ทุกฝ่ายทั้งกรรมการ เจ้าหน้าที่สหกรณ์ และสมาชิกสหกรณ์ รวมถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจ และละเอียดที่จะปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง

กิจกรรม 14.2.4

กฎหมายอาญามีลักษณะกระทำตามความผิดในประเด็นใดบ้าง จงระบุ สหกรณ์ควรจะมีวิธีการจัดการอย่างไร จงอธิบายพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 14.2.4 ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 14 ตอนที่ 14.2 เรื่องที่ 14.2.4)

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2562). คู่มือสำหรับประชาชนของกรมส่งเสริมสหกรณ์ คู่มือที่ 7 การนำเงินไปลงทุนโดย
ชื่อหุ้นของสถาบันอื่น <http://office.cpd.go.th/develop/index.php/2016-05-23-07-13-31/2017-07-19-06-48-55> สืบค้น 20 เมษายน 2562.
- กรมสรรพากร. (2562). <https://www.rd.go.th/publish/26900.0.html> สืบค้น 20 พฤษภาคม 2562.
- กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน. (2562). <http://legal.labour.go.th/2018/attachments/article/83/0001.pdf>
สืบค้น 20 พฤษภาคม 2562.
- ไทยพับลิก้า. (2561). <https://thaipublica.org/2018/06/credit-unions-klongchan-127/7> มิถุนายน 2018.
สืบค้น 5 พฤษภาคม 2562.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2561). <https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/1484320> สืบค้น 31 มกราคม
2562 เวลา 11:50 น.
- โพสต์ทูเดย์. (2561). <https://www.posttoday.com/social/local/542185>. วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2561 เวลา 20.32
น. สืบค้น 5 พฤษภาคม 2562.
- ศาลฎีกา. (2556). คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 21166/2556 (2562). <http://deke.supremecourt.or.th/> สืบค้น 1
พฤษภาคม 2562.
- สถาบันคุ้มครองเงินฝาก. (2562). http://www.dpa.or.th/ewt_news.php?nid=34. สืบค้น 20 เมษายน 2562.
- สรรพนิติ ภาชีอากร. (2560). <http://www.sappaneti.com/:2560>. สืบค้น 20 มีนาคม 2562.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2562). <https://www.sec.or.th/TH/Market-Professionals/Intermediaries/Pages/pagelink-search/related-link6.aspx#Top>. สืบค้น 20
เมษายน 2562
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ. (2562). <http://www.sepo.go.th/content/12>. สืบค้น 20 เมษายน
2562.
- สำนักนายทะเบียนและกฎหมาย กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2560). <http://web.cpd.go.th/rlo/index.php/:2560>
สืบค้น 20 มีนาคม 2562.
- สหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น จำกัด. (2562). ประชาสัมพันธ์สหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น จำกัด. รายงาน
คำพิพากษาคดีแพ่ง คดีหมายเลข 3628/2557 และคดีหมายเลข 4462/2557 <https://www.facebook.com/pr.cukj/posts/> รายงานคำพิพากษาคดีแพ่ง-คดีหมายเลข-36282557-และคดีหมายเลข-44622557-
ที่สหกรณ์ฯ คลอง/ (1 กุมภาพันธ์ 61) สืบค้น 4 พฤษภาคม 2562.

หน่วยที่ 15

การประยุกต์การเมืองและกระบวนการ ทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์

รองศาสตราจารย์สงเสริม หอมกลิ่น

ชื่อ
วุฒิ

รองศาสตราจารย์สงเสริม หอมกลิ่น
ค.บ. (เศรษฐศาสตร์การเกษตร)

ตำแหน่ง

บธ.ม. (บริหารการเงิน) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

หน่วยที่ปรับปรุง

หน่วยที่ 15

แผนการสอนหน่วยที่ 15

การประยุกต์การเมืองและกระบวนการทางการเมือง กับการจัดการสหกรณ์

ตอนที่

- 15.1 กระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์
- 15.2 การประยุกต์กระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์
- 15.3 กรณีศึกษาการเมืองและกระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์

แนวคิด

1. การเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอำนาจในสังคมและเกี่ยวพันกับปัญหาความขัดแย้งแข่งขันกันระหว่างคนหรือกลุ่มคน เกี่ยวข้องกับทุกกิจกรรมของบุคคลที่แข่งขันหรือต่อสู้กันเพื่อให้อำนาจ การใช้อำนาจ และการรักษาหรือเพิ่มพูนอำนาจ กระบวนการทางการเมืองเป็นกิจกรรมของบุคคลกลุ่มต่างๆ ทั้งในและนอกระบบการเมืองที่พยายามแข่งขันหรือต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจหรืออิทธิพล และใช้อำนาจหรืออิทธิพลที่ได้มาไปในการจัดสรรหรือแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าเพื่อสังคม สหกรณ์ในฐานะองค์การทางธุรกิจที่เกิดจากการรวมคน การเมืองจึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดการสหกรณ์ในทุกกิจกรรม
2. การประยุกต์กระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์ประกอบด้วยการประยุกต์กระบวนการนิติบัญญัติ กระบวนการบริหาร กระบวนการตุลาการ และกระบวนการเลือกตั้งในการจัดการสหกรณ์ทุกกิจกรรม ตั้งแต่การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุมเพื่อให้การจัดการสหกรณ์ดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพ จัดสรรหรือแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าของการรวมตัวไปสหกรณ์อย่างเป็นธรรมมีความขัดแย้งน้อยที่สุด
3. กรณีศึกษาการเมืองและกระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์ประกอบด้วยกรณีศึกษาด้านกระบวนการนิติบัญญัติ กระบวนการบริหาร กระบวนการตุลาการ และกระบวนการเลือกตั้งในการจัดการสหกรณ์ซึ่งทุกกิจกรรมมีผลกระทบต่อจัดการสหกรณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 15.1 “กระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย กระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์ได้

2. เมื่อศึกษาตอนที่ 15.2 “การประยุกต์กระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการประยุกต์กระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาตอนที่ 15.3 “กรณีศึกษาการเมืองและกระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย กรณีศึกษาการเมืองและกระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์ได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในกลุ่มการศึกษาหน่วยที่ 15
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 15 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 15.1-15.3
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 15.1-15.3 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 15 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 15
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. เข้ารับการสอนเสริมแบบเผชิญหน้าหรือผ่านดาวเทียม (ถ้ามี)
8. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในกลุ่มการศึกษาหน่วยที่ 15

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 15
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 15
3. ซีดีเสียงประจำชุดวิชา (ถ้ามี)
4. รายการสอนทางวิทยุกระจายเสียง (ถ้ามี)
5. รายการสอนทางวิทยุโทรทัศน์ (ถ้ามี)
6. วีดิทัศน์ (ถ้ามี)
7. การสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 15.1

กระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 15.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 15.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองและกระบวนการทางการเมือง
- 15.1.2 การเมืองและกระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์

แนวคิด

1. การเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอำนาจในสังคมและเกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งแข่งขันกันระหว่างคนหรือกลุ่มคน การเมืองจะเกี่ยวข้องกับทุกกิจกรรมของบุคคลที่แข่งขันหรือต่อสู้กันเพื่อให้ได้อำนาจ การใช้อำนาจ และการรักษาหรือเพิ่มพูนอำนาจโดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เป็นการกระทำร่วมกันของกลุ่มคนที่มีการจัดองค์การขึ้นเพื่อทำกิจกรรมดังกล่าว กระบวนการทางการเมืองเป็นกิจกรรมของบุคคลกลุ่มต่างๆ ทั้งในและนอกระบบการเมืองที่พยายามแข่งขันหรือต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจหรืออิทธิพล และใช้อำนาจหรืออิทธิพลที่ได้มาใช้ในการจัดสรรหรือแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าเพื่อสังคม ขณะเดียวกันพยายามขยายอำนาจหรืออิทธิพลที่ได้มาทั้งนี้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มของตน กระบวนการทางการเมืองที่สำคัญ ประกอบด้วย กระบวนการนิติบัญญัติ กระบวนการบริหาร กระบวนการตุลาการ และกระบวนการการเลือกตั้ง
2. สหกรณ์ในฐานะองค์การทางธุรกิจการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดการสหกรณ์ โดยการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เป็นผู้บริหารสหกรณ์ การเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ นอกจากนั้นยังเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจของสมาชิกในที่ประชุมใหญ่ในการพิจารณาให้ความเห็นชอบหรืออนุมัติประเด็นการดำเนินงานของสหกรณ์ที่กฎหมายและข้อบังคับสหกรณ์กำหนดซึ่งมีผลกระทบต่อการทำงานสหกรณ์ และยังรวมถึงการเมืองในการบริหารจัดการของฝ่ายจัดการสหกรณ์ด้วย การจัดการสหกรณ์ในฐานะองค์การของสมาชิกโดยรวมเพื่อประโยชน์สูงสุดของสมาชิกจะเกี่ยวข้องกับการทางการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ทั้งภายในและภายนอกสหกรณ์

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.1.1 “แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองและกระบวนการทางการเมือง” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองและกระบวนการทางการเมืองได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.1.2 “การเมืองและกระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย การเมืองและกระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 15.1.1

แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองและกระบวนการทางการเมือง

การเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนทุกคนอยู่แล้วไม่ว่าจะเป็นบุคคลทั่วไป ในสังคมชุมชน และในองค์กรต่างๆ รวมถึงสหกรณ์ด้วย การเมืองในระดับองค์กร และการเมืองระดับชาติ ซึ่งกระทบต่อการดำเนินชีวิตของสมาชิกในฐานะบุคคลและต่อสหกรณ์ในฐานะองค์กรรวมถึงการจัดการสหกรณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

1. ความหมายของการเมือง

การเมืองมีผู้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กันดังนี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 117-118) ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้ การเมือง น. (1) งานที่เกี่ยวกับรัฐหรือแผ่นดิน เช่น วิชาการเมือง ได้แก่ วิชาว่าด้วยรัฐ การจัดส่วนแห่งรัฐ และการดำเนินการแห่งรัฐ (2) การบริหารประเทศเฉพาะที่เกี่ยวกับนโยบายในการบริหารประเทศ เช่น การเมืองระหว่างประเทศ ได้แก่ การดำเนินนโยบายระหว่างประเทศ (3) กิจการอำนาจหรือควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน เช่น ตำแหน่งการเมือง ได้แก่ ตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่ อำนาจ (คณะรัฐมนตรี) หรือควบคุม (สภาผู้แทนราษฎร) การบริหารแผ่นดิน (ปาก) ว. มีเงื่อนไข, มีการกระทำอันมีเจตนาแอบแฝงอยู่ เช่น ป่วยการเมือง

ดิเรก ถึงฝั่ง (2550, น. 14-6-14-7) กล่าวถึงความหมายของการเมือง โดยอ้างถึง ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้ให้ความหมายของการเมืองว่า “การเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับรัฐและการจัดระเบียบความสัมพันธ์ภายในรัฐระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง โดยเมื่อสังคมมนุษย์ยังมีความจำเป็นที่จะต้องมียุติบาล คนเราจึงต้องแบ่งออกเป็นสองพวกใหญ่ๆ คือ ผู้ทำหน้าที่บังคับ กับ ผู้ถูกบังคับเสมอ” และกล่าวถึง ความหมายของการเมืองของ เพนนอกและสมิธ (Pennock and Smith) ได้กล่าวไว้ว่า “การเมืองหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับอำนาจ สถาบัน และองค์กรในสังคม ซึ่งได้รับการยอมรับว่ามีอำนาจเด็ดขาดครอบคลุมสังคมนั้นในการใช้และบำรุงรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม มีอำนาจในการทำให้จุดประสงค์ร่วมกันของสมาชิกในสังคมได้บังเกิดผลขึ้นมา และมีอำนาจในการประนีประนอมความคิดเห็นที่แตกต่างกันของคนในสังคม”

การเมือง เป็นเรื่องเกี่ยวกับการตัดสินใจตกลงใจเพื่อที่จะจัดสรรทรัพยากรและเพื่อควบคุมการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมด้วย การกำหนดและปฏิบัติตามข้อบัญญัติรวมทั้งการยอมรับการใช้อำนาจในสังคม โดยที่มักจะมีทางบังคับ (Sanction) ในรูปของการลงโทษหรือการให้รางวัลอยู่ด้วยเสมอ แต่อาจจะมีการใช้มาตรการอย่างอื่น เช่น ในสังคมที่พัฒนาแล้วอาจจะใช้วิธีการชักชวนและการต่อรองประนีประนอม ส่วนในสังคมกำลังพัฒนาที่มีความเห็นร่วมกันในสังคมน้อยมักจะมีการใช้วิธีการคุกคามการติดสินบน การต่อสู้ เป็นต้น (พฤทธิสาธณ ชุมพล ม.ร.ว. 2544, น. 23) การเมือง หมายถึง การจัดสรรอำนาจเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2543, น. 7)

การเมืองเกี่ยวข้องกับเรื่องอำนาจ (Power) ในสังคมและเกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งแข่งขันกันระหว่างคนหรือกลุ่มคน การกระทำบางส่วนในสังคมมีลักษณะเป็นบทบาททางการเมือง (Political Roles) ขับเคลื่อนชีวิตทางการเมือง (Political Life) ก่อเกิดอำนาจสาธารณะ (Public Power) หมุนเวียนเป็นกระบวนการอยู่ในระบบการเมือง (Political System) เสนีย์ คำสุข (2546, น. 263) และอธิบายเพิ่มเติมว่า “จากลักษณะทางสังคมที่มีความขัดแย้งกันอยู่ในหลากหลายรูปแบบและมีระดับความรุนแรงแตกต่างกันทำให้เกิดความจำเป็นในการควบคุมและบังคับ เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนวุ่นวายและเกิดความไร้เสถียรภาพ ความสัมพันธ์ในเชิงการบังคับและการควบคุมนี้จึงทำให้เกิดรูปแบบของการเมืองขึ้น ดังนั้นการเมืองจึงเกี่ยวข้องกับลักษณะใดลักษณะหนึ่งกับเรื่องของอำนาจ และเป็นลักษณะของอำนาจอันชอบธรรม (Authority) ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมืองก็คือกระบวนการของการปกครอง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการทำการตัดสินใจ (Decision-making) เพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะ (Public Policy) ซึ่งจะมีผลทำให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ ในสังคมควบคู่ไปกับกระบวนการของอำนาจอยู่ในกระบวนการทางการเมือง อำนาจทางการเมืองมีลักษณะเป็นอำนาจทางสังคม (Social Power) ด้วย ซึ่งการได้มา การบังคับใช้ และการรักษาอำนาจไว้ จะเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและแหล่งของการบังคับใช้อำนาจ รวมทั้งวิธีการหรือเทคนิคในการใช้อำนาจ ซึ่งเป็นไปตามปัจจัยพื้นฐานของแต่ละสังคม เหตุนี้การเมืองจึงเป็นเรื่องของการแสวงหา การรักษาไว้ และการใช้อำนาจสาธารณะที่สัมพันธ์กับเรื่องของอิทธิพล (Influence) และการมีอิทธิพลมาก (Influential) ของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่ขัดแย้งกันอยู่ในหลายระดับตั้งแต่การแข่งขันและต่อสู้กันเพื่อแสวงหาอำนาจไปจนถึงระดับความขัดแย้งในเชิงค่านิยมเกี่ยวกับอำนาจในกลุ่มชนชั้นนำทางการเมือง เพื่อใช้อำนาจทางการเมืองไปเพื่อประโยชน์ในสังคม รวมทั้งการสร้างความปลอดภัยให้กับบุคคล และกลุ่มบุคคลที่ขัดแย้งและแข่งขันกัน โครงสร้างอำนาจของประชาชน ซึ่งเป็นเรื่องทางการเมือง จึงเกี่ยวข้องกับคนหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่พยายามรวมกลุ่มหรือจัดองค์กรขึ้นเพื่อแสวงหา รักษาไว้และใช้อำนาจจากพื้นฐานของลักษณะความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ และผลของกระบวนการของการได้มา และการใช้อำนาจทางการเมืองดังกล่าวนี้ก็จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในลักษณะใดลักษณะหนึ่งติดตามมา และถ้าเกิดปัญหาวิกฤตการณ์ทางการเมืองขึ้นก็คือวิกฤติของความชอบธรรมของอำนาจที่มีอยู่ การเมืองซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับอำนาจจึงครอบคลุมในเกือบทุกกิจกรรมของบุคคลหรือกลุ่มคนที่แข่งขันหรือต่อสู้กันเพื่อให้ได้อำนาจ การใช้อำนาจและการรักษาหรือเพิ่มพูนอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เป็นการกระทำร่วมกัน (Collective Acts) ของกลุ่มคนที่มีการจัดองค์กรขึ้นเพื่อทำกิจกรรมดังกล่าวหรือการรวมกลุ่มกันในลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มกดดันในรูปแบบต่างๆ และการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้น โดยจุดศูนย์รวมของอำนาจทางการเมืองก็คือการทำหน้าที่ของรัฐบาลในระบบการเมืองเพื่อสนองตอบความต้องการของผู้ที่สามารถควบคุมและมีอิทธิพลทางการเมืองและความต้องการของสังคมโดยรวม”

ธโรธร ตู่ทองคำ (2553, น. 1-19) การเมือง คือ การกระทำ กิจกรรม ปฏิสัมพันธ์ พลวัต พัฒนาการ ความเปลี่ยนแปลง และความสัมพันธ์ หรืออื่นใด ที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับการจัดสรรแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมการจัดสรรแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมนี้ประกอบด้วย *ด้านการเมือง* เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีอำนาจ ความมีเสถียรภาพ ความเสมอภาค เป็นต้น *ด้านเศรษฐกิจ* เช่น การมีงานทำ

การมีอาชีพ การมีรายได้ ความอยู่ดีกินดี เป็นต้น ด้านสังคม เช่น การได้รับการศึกษา การได้รับการรักษาพยาบาล เป็นต้น การจัดสรรแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมมีทั้งลักษณะที่เป็นทางการ ในรูปของนโยบาย กฎหมาย คำสั่ง กฎระเบียบ กติกา หรืออื่นใด และไม่เป็นทางการ คือ การนำความต้องการหรือนโยบายส่วนตัวมาเป็นนโยบายสาธารณะอาจตกอยู่ในความรับผิดชอบของบุคคลเพียงคนเดียวหรือกลุ่มบุคคลก็ได้ แต่บุคคลหรือกลุ่มต้องมีอำนาจหรืออิทธิพล การมีหรือการได้มาซึ่งอำนาจหรืออิทธิพลของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในกรณีที่สังคมมีกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความเข้มแข็งหลายกลุ่มทั้งในระบบการเมืองและนอกระบบการเมืองนั้น มิได้มีได้โดยง่าย จะต้องมีการต่อสู้แข่งขันระหว่างกลุ่มที่เข้มแข็งเหล่านี้ และกลุ่มสามารถที่จะแข่งขันเพื่อให้มาซึ่งชัยชนะกลุ่มการเมืองอื่น จึงจะมีโอกาสในการจัดสรรแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม และอธิบายเพิ่มเติมว่า การเมืองมีความหมายในสามลักษณะ *ลักษณะแรก* เป็นความหมายการเมืองในแง่ของสถาบัน *ลักษณะที่สอง* เป็นความหมายการเมืองในแง่ของหน้าที่ และ *ลักษณะที่สาม* เป็นความหมายการเมืองในแง่ของระบบ

2. ความหมายของกระบวนการทางการเมือง

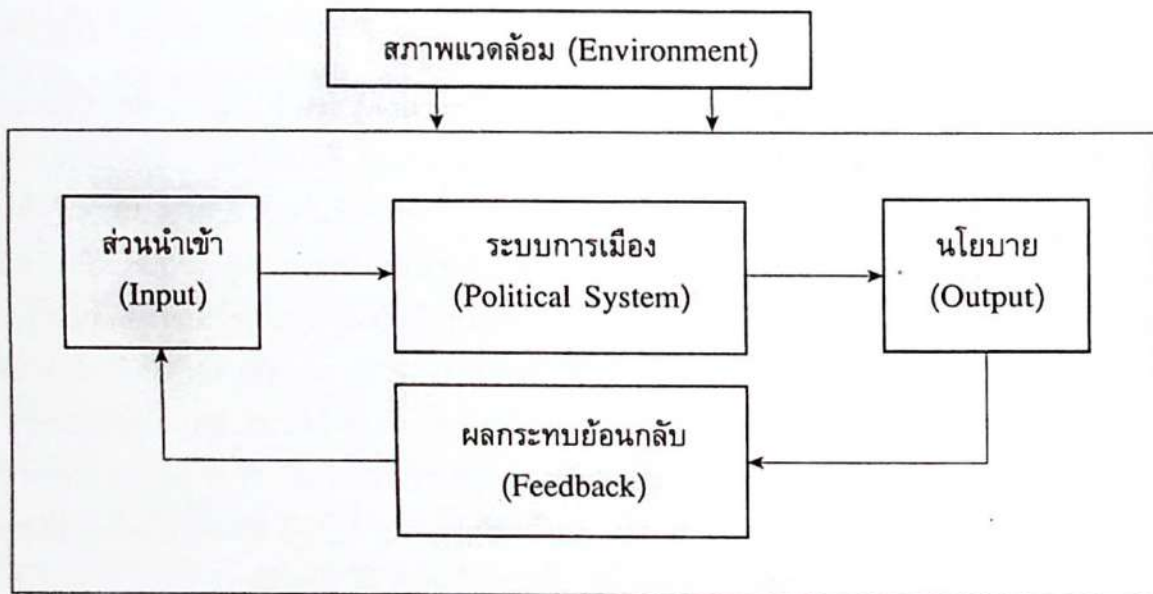
กระบวนการทางการเมือง หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างกลุ่ม องค์การ และสถาบันต่าง ๆ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ (Power) และอิทธิพล (Influence) อันนำไปสู่การตัดสินใจของรัฐบาลและหน่วยงานอื่น ๆ อันได้แก่ รัฐสภา และสถาบันตุลาการ หรือสถาบันอื่นที่มีอำนาจในการตัดสินใจในนโยบาย ดังนั้น กระบวนการทางการเมืองจึงเริ่มตั้งแต่การดำเนินงานของกลุ่มหรือสถาบันที่ผลักดันผลประโยชน์หรือความต้องการของตนให้หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่หรือบทบาทในการตัดสินใจไปจนถึงการตัดสินใจของหน่วยงานดังกล่าว (สุจิต บุญบงการ, 2546, น. 226) และอธิบายเพิ่มเติมว่ากลุ่มต่าง ๆ ที่มีบทบาทในกระบวนการทางการเมืองซึ่งรวมถึงกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่น สมาคม องค์กรเอกชน กลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ กลุ่มการเมือง พรรคการเมือง ระบบราชการ รัฐสภา คณะรัฐมนตรี เป็นต้น กลุ่มต่าง ๆ อาจแบ่งเป็นกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มแบบสมาคม กลุ่มแบบไม่เป็นสมาคม กลุ่มผู้มีหน้าที่ตัดสินใจเปลี่ยนแปลงตามข้อเรียกร้องดังกล่าวเป็นนโยบาย และกลุ่มผู้รับนโยบายไปปฏิบัติ เป็นต้น

กระบวนการทางการเมือง นักรัฐศาสตร์ส่วนใหญ่ได้มีการยอมรับการมองหรือมีทัศนะต่อการเมืองในแง่ระบบที่มีความหมายดังที่ได้กล่าวแล้ว หมายถึง ปฏิสัมพันธ์หรือพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรหรือแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าและการที่บุคคลจะเข้ามาจัดสรรสิ่งเหล่านี้ได้จะต้องมีอำนาจหรืออิทธิพล ดังนั้นในการพิจารณาความหมายของกระบวนการทางการเมืองซึ่งเป็นวิธีการได้มาและใช้อำนาจหรืออิทธิพลจึงหมายถึงกิจกรรมของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในและนอกระบบการเมืองที่พยายามแข่งขันหรือต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจหรืออิทธิพลและใช้อำนาจหรืออิทธิพลที่ได้มาไปในการจัดสรรหรือแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าเพื่อสังคม ขณะเดียวกันก็พยายามขยายอำนาจหรืออิทธิพลที่ได้มาทั้งนี้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มของตน

ที่มาของกระบวนการทางการเมืองมีแนวคิดที่มาจากแนวคิดเกี่ยวกับเรื่อง "กระบวนการ" ที่เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ เป็นปรากฏการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา หรือเป็นกิจกรรมที่มีความต่อเนื่องกัน ตามแนวคิดนี้มีคำอยู่สองคำที่แสดงลักษณะสำคัญของกระบวนการคือ "การเปลี่ยนแปลง" และ "สภาพการต่อเนื่อง" การที่จะถือว่ากิจกรรมหรือสิ่งใดเป็นกระบวนการ หมายความว่า กิจกรรมหรือสิ่งนั้นมีสภาพต่อเนื่องตลอดเวลา ไม่มีจุดเริ่มต้น จุดจบ และลำดับขั้นตอนที่เกิดขึ้น

กระบวนการทางการเมือง จะมีความหมายอยู่ 2 นัย นัยแรก “กระบวนการทางการเมือง” หมายถึง กิจกรรมของบุคคลกลุ่มต่างๆ ทั้งในและนอกระบบการเมือง ที่พยายามแข่งขันหรือต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่ง อำนาจ หรืออิทธิพล และใช้อำนาจหรืออิทธิพลที่ได้มาไปในการจัดสรรหรือแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าเพื่อสังคม ขณะเดียวกันพยายามขยายอำนาจหรืออิทธิพลที่ได้มาทั้งนี้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มของตน นัยที่สอง “กระบวนการทางการเมือง” หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถาบันต่างๆ ทางการเมืองการปกครอง กับกลุ่มทางสังคม (ความนำในชุดวิชาหลักพื้นฐานทางรัฐศาสตร์, 2546)

สุจิต บุญบงการ (2546, น. 226) ได้อธิบายเกี่ยวกับระบบการเมือง จากทฤษฎีของอีสตันได้ให้ รูปแบบจำลองของการดำเนินงานของระบบการเมืองเป็นเรื่องของการเปลี่ยนข้อเรียกร้อง อันเป็นส่วนของการนำเข้า (Input) ให้เป็นนโยบาย (Output) และเมื่อนโยบายออกไปแล้วจะมีผลกระทบย้อนกลับ (Feedback) ดังภาพที่ 15.1

ภาพที่ 15.1 แบบจำลองระบบการเมือง ของ อีสตัน

ที่มา: ปรับปรุงจาก สุจิต บุญบงการ 2546, น.226.

สุจิต บุญบงการ อธิบายเพิ่มเติมว่า เศรษฐกิจและสังคมนั้นถือว่าเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการสร้างข้อเรียกร้อง ส่วนแนวทางการวิเคราะห์ของ คาร์ล ก็เช่นเดียวกัน เห็นว่า ระบบเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมือง ตัวอย่างเช่น นาย ก เมื่ออยู่ที่บ้านกับภริยาและบุตร ความสัมพันธ์ของเขาทั้ง 3 เป็นเรื่องระบบสังคม เพราะเป็นความสัมพันธ์ในครอบครัว แต่เมื่อ นาย ก ออกมานอกบ้านมาซื้อของที่ศูนย์การค้า นาย ก เป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจ หลังจากนั้น ได้ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง นาย ก เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการเมือง เพราะการลงคะแนนเสียงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจ อิทธิพลทางเศรษฐกิจมีต่อการเมืองในประเด็นที่เมื่อนาย ก ไปซื้อของที่ศูนย์การค้าพบกับตัวเองว่าสินค้าแพง ดังนั้นเมื่อไปลงคะแนนเสียงจึงหันไปเลือกฝ่ายค้าน

ธโรธร ตูทองคำ (2553, น. 1-26-27) ได้สรุปความหมายของกระบวนการทางการเมือง หมายถึง การกระทำ กิจกรรม ปฏิสัมพันธ์ พลวัต พัฒนาการ ความเปลี่ยนแปลง และความสัมพันธ์ หรืออื่นใด ทั้งโครงสร้าง กระบวนการ ขั้นตอน รูปแบบ พฤติกรรม วิธีการ ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสู่อำนาจ การรักษาอำนาจ การสิ้นสุดการใช้อำนาจที่เกี่ยวข้องกับสาธารณะในการจัดสรรแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม กระบวนการทางการเมืองที่สำคัญ ประกอบด้วย กระบวนการนิติบัญญัติ กระบวนการบริหาร กระบวนการตุลาการ และกระบวนการการเลือกตั้ง

กระบวนการนิติบัญญัติ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสถาบันนิติบัญญัติซึ่งได้แก่ รัฐสภา เป็นการศึกษาโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ พฤติกรรมทางการเมือง และบทบาททางการเมืองของสถาบันนิติบัญญัติ และสมาชิกสภานิติบัญญัติ ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันนิติบัญญัติกับสถาบันการเมืองอื่น เช่น สถาบันบริหาร สถาบันตุลาการ เป็นต้น

กระบวนการบริหาร เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสถาบันบริหารซึ่งได้แก่ รัฐบาลหรือคณะรัฐมนตรี เป็นการศึกษาการเข้าดำรงตำแหน่ง โครงสร้าง อำนาจหน้าที่ พฤติกรรมทางการเมือง บทบาททางการเมืองของรัฐบาล การใช้อำนาจในการบริหารราชการแผ่นดิน การพ้นจากตำแหน่ง ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับสถาบันทางการเมืองอื่น เช่น ระบบราชการ รัฐสภา องค์การอิสระ ประมุขของรัฐ เป็นต้น

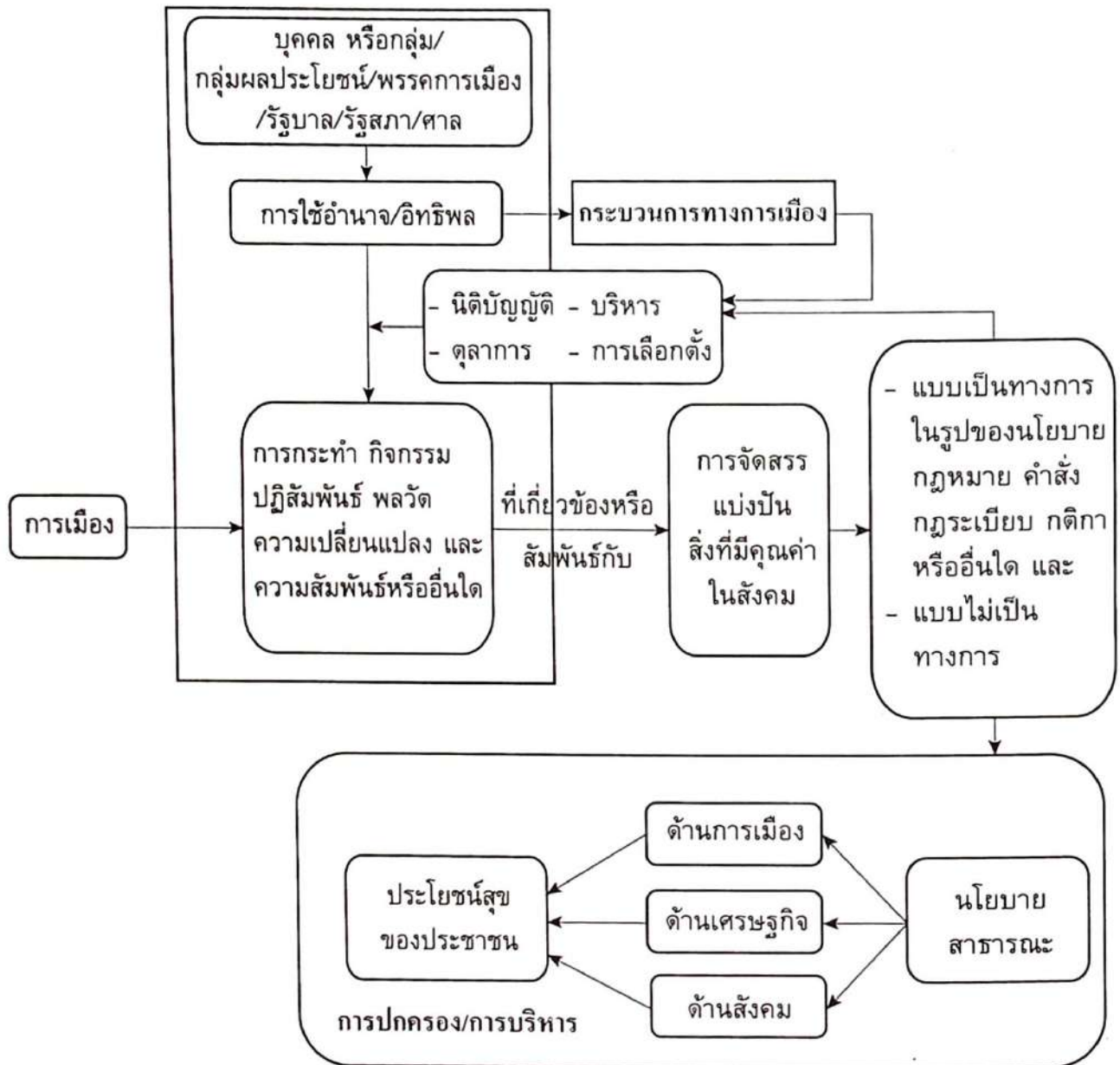
กระบวนการตุลาการ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสถาบันตุลาการซึ่งได้แก่ ศาล นับตั้งแต่การมองถึงรัฐธรรมนูญที่มีผลต่อการดำเนินการทางการเมืองของสถาบันทางการเมืองทำให้ต้องมีการตีความ การบังคับใช้กฎหมาย การสร้างหลักประกัน สิทธิเสรีภาพของประชาชน การตรวจสอบการทำงานทางการเมืองของฝ่ายการเมืองอื่น เป็นต้น

กระบวนการการเลือกตั้ง เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ขั้นตอนการเลือกตั้ง การมุ่งเน้นพฤติกรรมการเลือกตั้ง ทศนคติทางการเมือง การอบรมกล่อมเกล่าทางการเมือง รูปแบบและทิศทางของพฤติกรรมการเลือกตั้ง การจัดการเลือกตั้ง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง เป็นต้น

สำหรับในความหมายของการปกครอง ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับ พ.ศ. 2554 (2556, น. 693) ปกครอง ก. ดูแลคุ้มครอง ระวังรักษา บริหาร ส่วนบริหาร (2556, น. 655) ก. ปกครอง ดำเนินการจัดการ เช่น บริหารธุรกิจ

โดยสรุปการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอำนาจในสังคมและเกี่ยวพันกับปัญหาความขัดแย้งแข่งขันกันระหว่างคนหรือกลุ่มคน การเมืองจะเกี่ยวข้องกับทุกกิจกรรมของบุคคลที่แข่งขันหรือต่อสู้กันเพื่อให้ได้ใช้อำนาจการใช้อำนาจและการรักษาหรือเพิ่มพูนอำนาจโดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เป็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มคนที่มีการจัดองค์การขึ้นเพื่อทำกิจกรรมดังกล่าว ส่วนกระบวนการทางการเมืองเป็นกระบวนการทางการเมืองเป็นกิจกรรมของบุคคลกลุ่มต่างๆ ทั้งในและนอกระบบการเมืองที่พยายามแข่งขันหรือต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจหรืออิทธิพล และใช้อำนาจหรืออิทธิพลที่ได้มาไปในการจัดสรรหรือแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าเพื่อสังคม ขณะเดียวกันพยายามขยายอำนาจหรืออิทธิพลที่ได้มาทั้งนี้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มของตน กระบวนการทางการเมืองที่สำคัญ ประกอบด้วย กระบวนการนิติบัญญัติ กระบวนการบริหาร กระบวนการตุลาการ และกระบวนการการเลือกตั้ง

จากความหมายของการเมือง การปกครอง และกระบวนการทางการเมือง ดังกล่าวข้างต้นซึ่งจะมีความหมายใกล้เคียงกันจึงมักใช้คู่กันเป็นการเมืองการปกครอง ซึ่งมีความหมายในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องได้ตามภาพที่ 15.2 ข้างล่างนี้

ภาพที่ 15.2 ความสัมพันธ์ของการเมืองและการปกครอง

จากภาพความสัมพันธ์ของการเมือง การเมืองเป็นการกระทำ กิจกรรม ปฏิสัมพันธ์ พลวัต ความเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์หรืออื่นใดที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับการจัดสรรแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม ทั้งนี้การกระทำ กิจกรรม ปฏิสัมพันธ์ พลวัต ความเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์หรืออื่นใด โดยบุคคลหรือกลุ่ม/กลุ่มผลประโยชน์/พรรคการเมือง/รัฐบาล/ศาล โดยใช้อำนาจ/อิทธิพลหรือกระบวนการทาง

การเมือง ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการนิติบัญญัติ กระบวนการบริหาร กระบวนการตุลาการ และกระบวนการเลือกตั้ง

การจัดสรรแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม ทั้งที่เป็นแบบทางการในรูปแบบของนโยบาย กฎหมาย คำสั่ง กฎระเบียบ กติกา หรืออื่นใด และแบบไม่เป็นทางการอื่นๆ โดยกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม การจัดสรรแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ซึ่งในส่วนท้ายนี้เป็นการปกครองหรือการบริหารโดยผู้ที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการเมือง การปกครอง และกระบวนการทางการเมือง เกี่ยวข้องกับการจัดการสหกรณ์ในสองส่วนด้วยกันคือการเมืองการปกครองภายในสหกรณ์ที่เป็นเรื่องของอำนาจการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในสหกรณ์โดยตรง และการเมืองการปกครองภายนอกสหกรณ์ที่จะมีผลกระทบต่อสหกรณ์ เช่น นโยบายต่างๆ ของภาครัฐที่มีต่อการดำเนินงานสหกรณ์ สำหรับรายละเอียดการเมืองการปกครองที่กระทบต่อการจัดการสหกรณ์จะศึกษาในเรื่องต่อไป

กิจกรรม 15.1.1

1. การเมืองประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญอะไรบ้าง
2. กระบวนการทางการเมืองประกอบด้วยกระบวนการอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 15.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.1 เรื่องที่ 15.1.1)

เรื่องที่ 15.1.2

การเมืองและกระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์

การเมืองเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการสหกรณ์โดยผ่านกระบวนการทางการเมือง โดยเฉพาะการใช้อำนาจของสมาชิกโดยผ่านที่ประชุมใหญ่ในการพิจารณาให้ความเห็นชอบหรืออนุมัติการดำเนินงานของสหกรณ์ตามที่กฎหมายหรือข้อบังคับของสหกรณ์กำหนด ตลอดจนการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภายในสหกรณ์ด้วย กระบวนการทางการเมืองก็จะเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการจัดการสหกรณ์ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. การเมืองกับการจัดการสหกรณ์

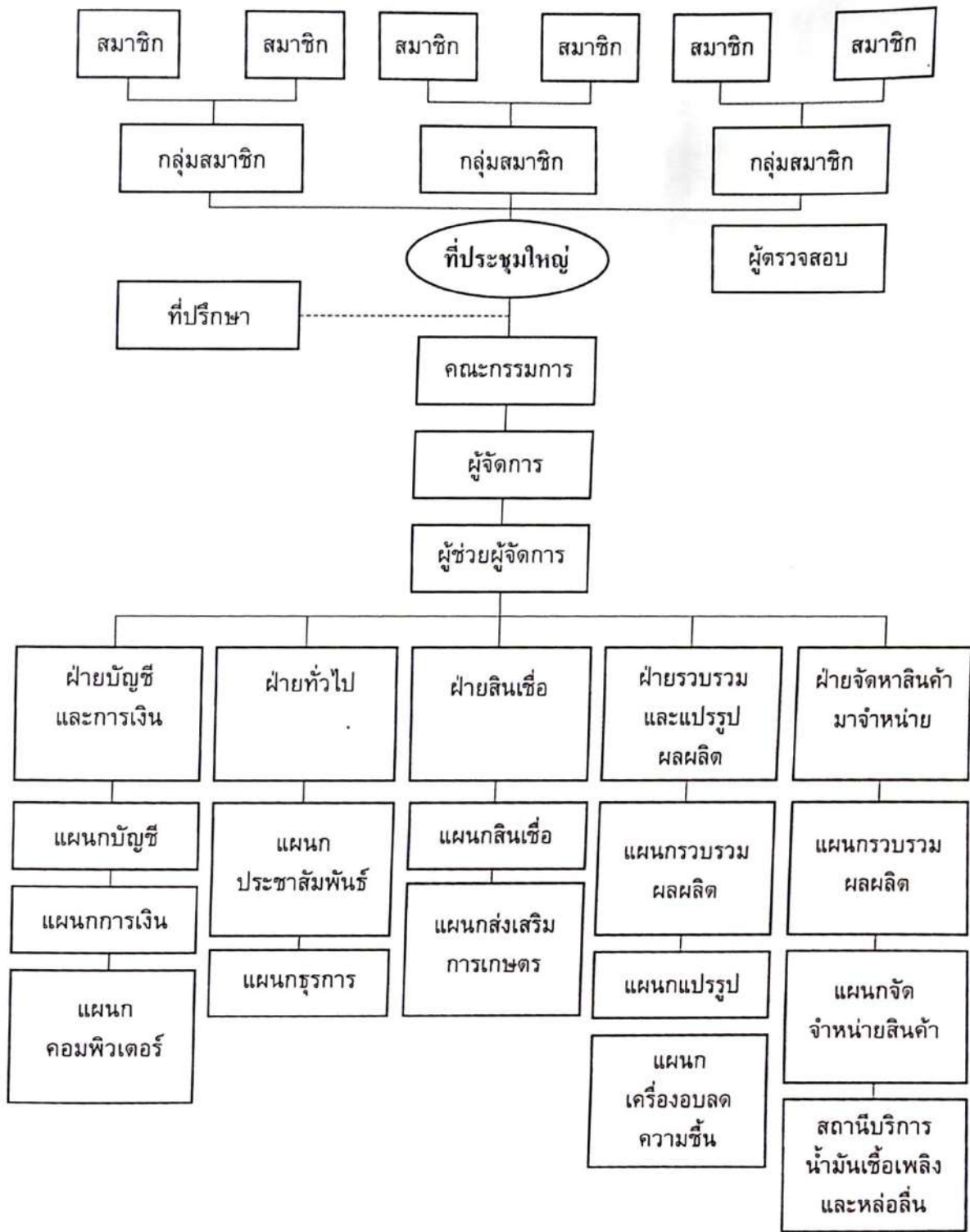
ตามความหมายของการเมืองดังกล่าวสหกรณ์ในฐานะองค์การธุรกิจ การเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดการธุรกิจสหกรณ์โดยการใช้อำนาจของสมาชิกในเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ทั้งประธานกรรมการและกรรมการอื่น และมอบหมายอำนาจให้คณะกรรมการดำเนินการในการใช้กระบวนการทางการเมืองในการจัดการสหกรณ์ ตั้งแต่กระบวนการนิติบัญญัติ กระบวนการบริหารหรือการจัดการ กระบวนการตุลาการ และกระบวนการการเลือกตั้ง ซึ่งจะกล่าวถึงในเรื่องต่อไป

การเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับสหกรณ์เนื่องจากสหกรณ์เป็นการรวมคนหรือสมาชิกสหกรณ์จำนวนมาก และรวมทุนหรือเงินทุนของสหกรณ์ที่ได้จากสมาชิกซึ่งเป็นเจ้าของสหกรณ์มอบหมายให้คณะกรรมการจัดการเงินทุนทั้งหมดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สมาชิก และเมื่อเกิดประโยชน์จำเป็นต้องมีการจัดสรรแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมหรือผลประโยชน์จากการดำเนินงานของสหกรณ์เพื่อให้สมาชิกทุกคนได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรมนั่นเอง โดยคณะกรรมการดำเนินการจะมีอำนาจตามกฎหมายสหกรณ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องในการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ต่าง ๆ แก่สมาชิกทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการท้ายสุดก็เพื่อประโยชน์สูงสุดของสมาชิกสหกรณ์โดยรวม ซึ่งก็เป็นประโยชน์ของประชาชนนั่นเอง

การจัดการสหกรณ์เป็นไปตามโครงสร้างการจัดองค์การสหกรณ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร การจัดการตามหน้าที่ทางการเมือง ซึ่งประกอบด้วย สมาชิกสหกรณ์ทั้งหมด หรือผู้แทนของสมาชิกใช้อำนาจทางการเมืองในกระบวนการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เข้ามาบริหารหรือจัดการสหกรณ์ ซึ่งโดยกฎหมายสหกรณ์ประกอบด้วยประธานกรรมการดำเนินการ กรรมการอื่น ๆ ซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนดและโดยโครงสร้างการบริหารสหกรณ์สมาชิกจะเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์มาตรวจสอบการดำเนินงานของคณะกรรมการทั้งหมดแทนสมาชิกด้วย

คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์จะมีอำนาจตามที่กฎหมายกำหนด กำหนดนโยบาย คำสั่ง กฎระเบียบ กติกา หรือมติต่าง ๆ เพื่อการดำเนินงานสหกรณ์ และจัดจ้างฝ่ายจัดการเพื่อการดำเนินกิจกรรมของสหกรณ์แทนคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ฝ่ายจัดการสหกรณ์ประกอบด้วย ผู้จัดการ รองผู้จัดการ หัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ และเจ้าหน้าที่สหกรณ์เท่าที่จำเป็นเพื่อการให้บริการแก่สมาชิกสหกรณ์ ทั้งนี้ตัวอย่างโครงสร้างองค์การของสหกรณ์การเกษตรโดยทั่วไป ดังภาพที่ 15.3 ดังนี้

ภาพที่ 15.3 ตัวอย่างโครงสร้างองค์การของสหกรณ์การเกษตร

จากภาพโครงสร้างองค์การสหกรณ์การเกษตร กรณีสหกรณ์ขนาดใหญ่มากมีสมาชิกจำนวนมาก สมาชิกแต่ละตำบลจะมีกลุ่มสมาชิกซึ่งจะประกอบด้วยประธานกลุ่ม เลขานุการกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม โดยสมาชิกกลุ่มใช้กระบวนการการเลือกตั้งในการแต่งตั้งประธานกลุ่ม และเลขานุการกลุ่ม ทั้งนี้ ผู้แทนกลุ่มสมาชิกจะเป็นผู้แทนสมาชิกแต่ละกลุ่มโดยอาจจะกำหนดตามสัดส่วนจำนวนสมาชิกเข้ามาร่วมประชุมใหญ่เพื่อการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ประธานกรรมการ 1 คน นอกจากนั้นเป็นกรรมการ เมื่อได้รับการเลือกตั้งมาแล้วคณะกรรมการทั้งหมดจะเลือกตั้งกันเป็นรองประธานกรรมการ 1 คน หรือ 2 คน เหนรัญญิก 1 คน และเลขานุการ 1 คน

ผู้แทนกลุ่มสมาชิกจะเลือกผู้ตรวจสอบกิจการอย่างน้อย 1 คน เป็นผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ ทั้งอาจจะมีปรีกษาสหกรณ์ก็ได้ตามความเหมาะสม คณะกรรมการจะดำเนินการจัดจ้างฝ่ายจัดการ ซึ่งประกอบด้วยผู้จัดการ ผู้ช่วยผู้จัดการหรือรองผู้จัดการ และจัดจ้างเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ตามภารกิจของสหกรณ์

สำหรับสหกรณ์ประเภทอื่นๆ โครงสร้างองค์การสหกรณ์จะคล้ายกันซึ่งเริ่มจากสมาชิก เลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ และคณะกรรมการดำเนินการจัดจ้างฝ่ายจัดการและเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ดำเนินงานสหกรณ์กับสมาชิกเพื่อประโยชน์ของสมาชิกโดยรวม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าโดยโครงสร้างองค์การของสหกรณ์เพื่อการจัดการสหกรณ์เป็นการเมืองที่ต้องอาศัยกระบวนการทางการเมืองเพื่อการจัดการสหกรณ์เพื่อประโยชน์ของสมาชิกสหกรณ์นั่นเอง

2. กระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์

จากความหมายของกระบวนการทางการเมืองดังกล่าวนั้นจะเห็นได้ว่ากระบวนการทางการเมืองเป็นกิจกรรมของบุคคลกลุ่มต่างๆ ทั้งในและนอกระบบการเมืองที่พยายามแข่งขันหรือต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจหรืออิทธิพล และใช้อำนาจหรืออิทธิพลที่ได้มาไปในการจัดสรรหรือแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าเพื่อสังคม ขณะเดียวกันพยายามขยายอำนาจหรืออิทธิพลที่ได้มาทั้งนี้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มของตน กระบวนการทางการเมืองที่สำคัญ ประกอบด้วย กระบวนการนิติบัญญัติ กระบวนการบริหาร กระบวนการตุลาการ และกระบวนการการเลือกตั้ง

การจัดการสหกรณ์ในฐานะองค์การของสมาชิกโดยรวมเพื่อประโยชน์สูงสุดของสมาชิกซึ่งเป็นเสมือนประชาชน ดังนั้นการจัดการสหกรณ์ต้องเกี่ยวข้องกับการเมือง และกระบวนการทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นกระบวนการนิติบัญญัติ กระบวนการบริหาร กระบวนการตุลาการ และกระบวนการการเลือกตั้ง ทั้งนี้ อาจจะดำเนินการในลักษณะของสหกรณ์ที่มีการดำเนินการที่ต่างกับการเมืองในระดับประเทศหรือองค์การภาครัฐอื่น ดังนี้

2.1 กระบวนการนิติบัญญัติในสหกรณ์ เป็นการกำหนดกฎหมายสหกรณ์ หรือพระราชบัญญัติสหกรณ์ การกำหนดพระราชกฤษฎีกา พระราชกำหนดที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ การกำหนดข้อบังคับระเบียบ และประกาศที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ทั้งหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่กำกับและนำสหกรณ์ รวมทั้งสหกรณ์ในฐานะองค์การเองจะต้องอาศัยกระบวนการทางการเมืองในการกำหนดเช่นกัน จัดว่าเป็นกระบวนการนิติบัญญัติในสหกรณ์นั่นเอง สำหรับในหน่วยนี้เน้นเฉพาะ กระบวนการนิติบัญญัติภายในสหกรณ์รายละเอียดจะศึกษาในเรื่องที่ 15.2.1 ต่อไป

2.2 กระบวนการบริหารในสหกรณ์ เป็นการบริหารหรือจัดการสหกรณ์ตามอำนาจหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการ ผู้จัดการ และผู้ที่เกี่ยวข้องตามโครงสร้างการจัดการสหกรณ์ ตลอดจนการมอบหมายอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ การควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานของสหกรณ์ รายละเอียดจะศึกษาในเรื่องที่ 15.2.2 ต่อไป

2.3 กระบวนการตุลาการในสหกรณ์ เป็นอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง หรือมติต่างๆ โดยผู้มีอำนาจในสหกรณ์ ตลอดจนการพิจารณาตัดสินกรณีมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นในสหกรณ์ รายละเอียดจะศึกษาในเรื่องที่ 15.2.3 ต่อไป

2.4 กระบวนการการเลือกตั้งในสหกรณ์ เป็นกระบวนการการได้มาของคณะกรรมการดำเนินการ ผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ ฝ่ายจัดการสหกรณ์ เพื่อเป็นผู้แทนของสมาชิกหรือของคณะกรรมการดำเนินการในการดำเนินงานหรือบริหารสหกรณ์ รายละเอียดจะศึกษาในเรื่องที่ 15.2.4 ต่อไป

โดยสรุปการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอำนาจในสังคมและเกี่ยวพันกับปัญหาความขัดแย้งแข่งขันกันระหว่างคนหรือกลุ่มคน การเมืองจะเกี่ยวข้องกับทุกกิจกรรมของบุคคลที่แข่งขันหรือต่อสู้กันเพื่อให้ได้อำนาจการใช้อำนาจและการรักษาหรือเพิ่มพูนอำนาจโดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เป็นการกระทำร่วมกันของกลุ่มคนที่มีการจัดองค์การขึ้นเพื่อทำกิจกรรมดังกล่าว สหกรณ์ในฐานะองค์การทางธุรกิจการเมืองเข้ามามีเกี่ยวข้องกับการจัดการสหกรณ์ โดยการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เป็นผู้บริหารสหกรณ์ การเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ นอกจากนั้นยังเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจของสมาชิกในที่ประชุมใหญ่ในการพิจารณาให้ความเห็นชอบหรืออนุมัติประเด็นการดำเนินงานของสหกรณ์ที่กฎหมายและข้อบังคับสหกรณ์กำหนดซึ่งมีผลกระทบต่อการทำงานสหกรณ์ และยังรวมถึงการเมืองในการบริหารจัดการของฝ่ายจัดการสหกรณ์ด้วย

ส่วนกระบวนการทางการเมืองเป็นกิจกรรมของบุคคลกลุ่มต่างๆ ทั้งในและนอกระบบการเมืองที่พยายามแข่งขันหรือต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจหรืออิทธิพล และใช้อำนาจหรืออิทธิพลที่ได้มาไปในการจัดสรรหรือแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าเพื่อสังคม ขณะเดียวกันพยายามขยายอำนาจหรืออิทธิพลที่ได้มาทั้งนี้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มของตน กระบวนการทางการเมืองที่สำคัญ ประกอบด้วย กระบวนการนิติบัญญัติ กระบวนการบริหาร กระบวนการตุลาการ และกระบวนการการเลือกตั้ง การจัดการสหกรณ์ในฐานะองค์การของสมาชิกโดยรวมเพื่อประโยชน์สูงสุดของสมาชิกจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ทั้งภายในและภายนอกสหกรณ์

กิจกรรม 15.1.2

กระบวนการทางการเมืองในสหกรณ์มีประเด็นใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสหกรณ์ และเกี่ยวข้องกันอย่างไร จงอธิบายพอเข้าใจ

(โปรดทำกิจกรรม 15.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.1 เรื่องที่ 15.1.2)

แผนการสอนตอนที่ 15.2

การประยุกต์กระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 15.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 15.2.1 การประยุกต์กระบวนการนิติบัญญัติกับการจัดการสหกรณ์
- 15.2.2 การประยุกต์กระบวนการบริหารกับการจัดการสหกรณ์
- 15.2.3 การประยุกต์กระบวนการตุลาการกับการจัดการสหกรณ์
- 15.2.4 การประยุกต์กระบวนการการเลือกตั้งกับการจัดการสหกรณ์

แนวคิด

1. กระบวนการนิติบัญญัติเป็นการกำหนดกฎหมายสหกรณ์ หรือพระราชบัญญัติสหกรณ์ การกำหนดพระราชกฤษฎีกา พระราชกำหนดที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ การกำหนดข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศ และคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่กำกับและนำสหกรณ์ รวมทั้งผู้บริหารสหกรณ์จะต้องอาศัยกระบวนการทางการเมืองในการกำหนดเช่นกัน จัดว่าเป็นกระบวนการนิติบัญญัติในสหกรณ์ซึ่งนำมาใช้ในการจัดการสหกรณ์ทุกกิจกรรม
2. กระบวนการบริหารประกอบด้วยการวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม ซึ่งสหกรณ์ต้องนำไปใช้ในการจัดการสหกรณ์ทุกกิจกรรมเพื่อให้สหกรณ์สามารถดำเนินการได้บรรลุวัตถุประสงค์ของสหกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพ
3. กระบวนการตุลาการในสหกรณ์เป็นอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง และมติของสหกรณ์ซึ่งต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายในระดับที่สูงขึ้นไปตามลำดับชั้นของกฎหมายตั้งแต่รัฐธรรมนูญ พระราชกำหนด พระราชบัญญัติ ประมวลกฎหมาย พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศหรือคำสั่ง และมติที่เกี่ยวข้องของสหกรณ์
4. กระบวนการการเลือกตั้งของสหกรณ์เป็นกระบวนการการได้มาของคณะกรรมการดำเนินการ ผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ และผู้สอบบัญชีสหกรณ์ รวมถึงการใช้อำนาจของสมาชิกในการประชุมใหญ่เพื่อการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการ ผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ การอนุมัติงบประมาณประจำปี การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ การควบสหกรณ์เข้ากันและการแยกสหกรณ์

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.2.1 “การประยุกต์กระบวนการนิติบัญญัติกับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการประยุกต์กระบวนการนิติบัญญัติกับการจัดการสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.2.2 “การประยุกต์กระบวนการบริหารกับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย การประยุกต์กระบวนการบริหารกับการจัดการสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.2.3 “การประยุกต์กระบวนการตุลาการกับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย การประยุกต์กระบวนการตุลาการกับการจัดการสหกรณ์ได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.2.4 “การประยุกต์กระบวนการการเลือกตั้งกับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการประยุกต์กระบวนการการเลือกตั้งกับการจัดการสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 15.2.1

การประยุกต์กระบวนการนิติบัญญัติกับการจัดการสหกรณ์

กระบวนการนิติบัญญัติในสหกรณ์ เป็นการกำหนดกฎหมายสหกรณ์ หรือพระราชบัญญัติสหกรณ์ การกำหนดพระราชกฤษฎีกา พระราชกำหนดที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ การกำหนดข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศและคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่กำกับและแนะนำสหกรณ์ รวมทั้งผู้บริหารสหกรณ์จะต้องอาศัยกระบวนการทางการเมืองในการกำหนดเช่นกัน จัดว่าเป็นกระบวนการนิติบัญญัติในสหกรณ์นั่นเอง สำหรับในหน่วยนี้เน้นเฉพาะ กระบวนการนิติบัญญัติภายในสหกรณ์

การจัดการสหกรณ์เพื่อให้สหกรณ์สามารถดำเนินธุรกิจหรือกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์ให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักของสหกรณ์ทั้งในฐานะที่เป็นองค์การที่ต้องอาศัยอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ และการจัดการสหกรณ์ในฐานะองค์การธุรกิจที่ต้องอาศัยหลักการจัดการธุรกิจทั่วไป ซึ่งต้องประกอบด้วย ทรัพยากรการจัดการได้แก่ คน เงินหรือเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ และต้องจัดการตามหน้าที่ การจัดการหรือกระบวนการจัดการตั้งแต่การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม และจัดการตามหน้าที่ธุรกิจด้วย ตั้งแต่การจัดการการตลาด การจัดการการผลิตหรือบริการ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ และการจัดการการเงิน รวมทั้งการบัญชีการเงิน และการบัญชีบริหารที่สนับสนุนการจัดการทุกด้าน การจัดการสหกรณ์ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายของสหกรณ์ หรือพระราชบัญญัติสหกรณ์ พระราชกฤษฎีกา กฎ ระเบียบ ต่างๆ ขององค์กรที่เกี่ยวข้องในการกำกับดูแลสหกรณ์ และสหกรณ์ต้องจัดการสหกรณ์ภายใต้ข้อบังคับของสหกรณ์ ระเบียบ ประกาศ ตลอดจนมติของสหกรณ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการนิติบัญญัติซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการเมืองเช่นเดียวกันและสหกรณ์ได้นำมาประยุกต์ในการกำหนดกฎหมายสหกรณ์ กำหนดข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง และมติของสหกรณ์เพื่อให้สหกรณ์ดำเนินการได้ภายใต้กฎหมายอย่างถูกต้องและเพื่อประโยชน์ของสมาชิกโดยรวม

1. การกำหนดกฎหมายสหกรณ์

การกำหนดกฎหมายสหกรณ์หรือพระราชบัญญัติสหกรณ์ รวมถึงพระราชกฤษฎีกาเป็นไปตามกระบวนการตรากฎหมายที่ศึกษาแล้วในหน่วยต้น แต่ในขั้นตอนก่อนการตรากฎหมาย และกระบวนการในการแก้ไขกฎหมายสหกรณ์นั้นขบวนการสหกรณ์ เช่น สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ชุมนุมสหกรณ์ประเภทต่างๆ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีส่วนร่วมในการเสนอร่างกฎหมายสหกรณ์ เพื่อให้ข้อกฎหมายสอดคล้องหรือไม่ขัดกับการดำเนินงานหรือเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของสหกรณ์

กระบวนการในการนำเสนอร่างกฎหมายสหกรณ์นั้นบุคคลที่เกี่ยวข้องในขบวนการสหกรณ์จะมีส่วนร่วมในการเสนอแนะ อภิปราย และหาข้อสรุปเพื่อนำเสนอร่างกฎหมาย รวมถึงการแก้ไขเพิ่มเติมสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ก็มีส่วนร่วมในการเสนอร่างกฎหมาย หรือแก้ไขเพิ่มเติมเช่นกัน และต้องใช้ความพยายามในการเสนอร่างกฎหมายต่อกระบวนการนิติบัญญัติของรัฐบาลหลายครั้ง

จนกว่าจะผ่านสภาและประกาศในราชกิจจานุเบกษาเพื่อให้สหกรณ์และหน่วยงานที่กำกับแนะนำถือใช้ต่อไป เช่น กระบวนการในการแก้ไขพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ซึ่งกระบวนการตราหรือแก้ไขพระราชบัญญัติมีดังนี้

1.1 กระบวนการตราพระราชบัญญัติ เป็นกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ตราขึ้นโดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ในการตราพระราชบัญญัตินั้น โดยทั่วไปสามารถกำหนดเรื่องต่างๆ ตามหลักการที่ประสงค์จะให้ผลบังคับในสังคมได้ทุกเรื่อง มีข้อจำกัดเพียงแต่ต้องไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ หรือหลักกฎหมายอื่น

ร่างพระราชบัญญัติ มี 2 ประเภท คือ ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน และร่างพระราชบัญญัติทั่วไปที่ไม่เกี่ยวกับการเงิน

ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน หมายความว่าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยเรื่องใด เรื่องหนึ่งดังต่อไปนี้

- (1) การตั้งขึ้น ยกเลิก ลด เปลี่ยนแปลง แก้ไข ผ่อนหรือวางระเบียบการบังคับอันเกี่ยวกับภาษีหรืออากร
- (2) การจัดสรร รับ รักษา หรือจ่ายเงินแผ่นดิน หรือการโอนงบประมาณรายจ่ายของแผ่นดิน
- (3) การกู้เงิน การค้ำประกัน การใช้เงินกู้ หรือการดำเนินการที่ผูกพันทรัพย์สินของรัฐ
- (4) เงินตรา

ในกรณีที่เป็นที่สงสัยว่าร่างพระราชบัญญัติใดเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินที่จะต้องมีการรับรองของนายกรัฐมนตรีหรือไม่ ให้เป็นอำนาจของที่ประชุมร่วมกันของประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานคณะกรรมการธิการสามัญของสภาผู้แทนราษฎรทุกคณะเป็นผู้วินิจฉัย

1.2 ผู้มีอำนาจเสนอร่างพระราชบัญญัติ การเสนอร่างพระราชบัญญัติจะเสนอได้แต่โดย

- (1) คณะรัฐมนตรี
- (2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่ายี่สิบคน
- (3) ศาลหรือองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดองค์กรและกฎหมายที่ประธานศาลและประธานองค์กรนั้นเป็นผู้รักษาการ หรือ
- (4) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นคนเข้าชื่อเสนอต่อประธานรัฐสภา โดยกฎหมายที่จะเสนอให้รัฐสภาพิจารณานั้นต้องจัดทำในรูปแบบร่างพระราชบัญญัติ ซึ่งต้องมีหลักการเกี่ยวกับเรื่องที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ หมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย หรือหมวด 5 ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐเท่านั้น

ในการเสนอร่างพระราชบัญญัตินี้ต้องมีบันทึก วิเคราะห์ สรุปสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติเสนอมาพร้อมกับร่างพระราชบัญญัติด้วย นอกจากนี้ต้องเปิดเผยร่างพระราชบัญญัติที่เสนอต่อรัฐสภาให้ประชาชนทราบและสามารถเข้าถึงข้อมูลรายละเอียดได้โดยสะดวก

1.3 กระบวนการตราพระราชบัญญัติ การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติจะต้องเสนอให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาก่อน โดยมีกระบวนการตราพระราชบัญญัติในรัฐสภาต่อไปนี้

1.3.1 การพิจารณาในสภาผู้แทนราษฎร การพิจารณาได้กำหนดเป็น 3 วาระดังนี้

วาระที่หนึ่ง ขึ้นรับหลักการ ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติในวาระที่หนึ่ง สภาจะพิจารณาและลงมติว่าจะรับหลักการไว้พิจารณาต่อไปหรือไม่ โดยผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติฉบับนั้นจะชี้แจงหลักการและเหตุผลประกอบการเสนอของร่างพระราชบัญญัติ เมื่อผู้เสนอชี้แจงแล้วก็ให้สมาชิกอภิปรายได้ไม่ว่าจะอภิปรายค้านหรือสนับสนุน หรือการถามข้อสงสัย หรือการตั้งข้อสังเกต ประธานสภาจะเปิดโอกาสให้ผู้เสนอร่างตอบชี้แจงตามที่ผู้ตั้งคำถามหรือให้ข้อสังเกต เมื่อจบการอภิปรายแล้ว ผู้เสนอประธานสภาจะขอมติจากที่ประชุมว่าจะรับหลักการแห่งพระราชบัญญัตินั้นหรือไม่ แต่ในบางกรณีที่ประชุมจะลงมติให้ส่งคณะกรรมการพิจารณาหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัตินั้นก่อนก็ได้เพื่อประโยชน์ในการพิจารณา เมื่อพิจารณาเสร็จแล้วก็จะทำรายงานเสนอต่อสภาเพื่อเข้าสู่การพิจารณาของสภาต่อไป

ถ้าเป็นร่างพระราชบัญญัติที่สมาชิกเป็นผู้เสนอ คณะรัฐมนตรีอาจขอรับร่างไปพิจารณาก่อนรับหลักการก็ได้ ซึ่งเป็นเอกสิทธิ์ของคณะรัฐมนตรี เมื่อครบกำหนดเวลาการรอการพิจารณาแล้ว ประธานสภาผู้แทนราษฎรก็จะสั่งบรรจุเข้าระเบียบวาระเพื่อพิจารณาต่อไป

เมื่อขอมติจากที่ประชุมสภาว่าจะรับหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัตินั้นหรือไม่ ถ้าที่ประชุมมีมติไม่รับหลักการ ร่างพระราชบัญญัตินั้นก็ตกไป ถ้าที่ประชุมมีมติรับหลักการก็จะเข้าสู่การพิจารณาในลำดับต่อไป เป็นวาระที่สอง

วาระที่สอง การพิจารณาในรายละเอียดของร่างพระราชบัญญัติ การพิจารณาในวาระที่สองเป็นการพิจารณาในรายละเอียดของร่างพระราชบัญญัติ มี 2 ลักษณะ คือ สภาผู้แทนราษฎรมีมติให้ดำเนินการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติโดยคณะกรรมการเต็มสภา หรือมีมติแต่งตั้งและมอบหมายให้คณะกรรมการคณะใดคณะหนึ่งเป็นผู้พิจารณา ดังนี้

1) การพิจารณาโดยคณะกรรมการเต็มสภา ถือว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนทำหน้าที่เป็นกรรมการพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้น ซึ่งจะใช้สำหรับการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่มีความจำเป็นรีบด่วนที่จะต้องออกใช้บังคับหรือเป็นการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่มีรายละเอียดไม่มาก หรือไม่ยาวนานและไม่ยากในการพิจารณา โดยเป็นการพิจารณาครั้งเดียวสามวาระ ไม่มีขั้นตอนการยื่นคำขอแปรญัตติ มีผลเป็นทั้งการพิจารณาเป็นรายมาตราในชั้นกรรมการและการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรในวาระที่สองคราวเดียวกัน

2) การพิจารณาโดยกรรมการที่สภาแต่งตั้ง อาจเป็นคณะกรรมการสามัญหรือคณะกรรมการวิสามัญก็ได้

หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการในคณะกรรมการชุดนั้นเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติก็ให้เสนอคำขอ "แปรญัตติ" ต่อประธานคณะกรรมการที่พิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นภายใน 7 วัน เมื่อคณะกรรมการพิจารณาเสร็จแล้ว จะทำรายงานการพิจารณาของคณะกรรมการเสนอต่อสภา โดยแสดงร่างเดิมและการแก้ไขเพิ่มเติม คำแปรญัตติ การสงวนคำแปรญัตติ หรือมีการสงวนความเห็นของกรรมการ ถ้ามีข้อสังเกตที่ควรเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีก็ให้บันทึกไว้ในรายงานของคณะกรรมการเพื่อให้สภาพิจารณา ประธานสภาจะจัดเข้าระเบียบวาระเป็น

เรื่องที่คณะกรรมการพิจารณาเสร็จแล้วให้สภาพิจารณาเริ่มต้นด้วยชื่อร่าง คำปรารภ แล้วพิจารณาเรียงตามลำดับมาตราจนจบร่าง โดยให้สมาชิกอภิปรายได้เฉพาะแต่ถ้อยคำหรือข้อความที่มีการแก้ไข หรือที่ผู้แปรญัตติได้สงวนคำแปรญัตติไว้ หรือที่กรรมการสงวนความเห็นไว้เท่านั้น เว้นแต่ที่ประชุมจะได้มีมติเป็นอย่างอื่น

วาระที่สาม ขั้นลงมติเห็นชอบให้ส่งต่อไปยังวุฒิสภา การพิจารณาในวาระที่สามไม่มีการอภิปรายใดๆ ทั้งสิ้น และจะแก้ไขข้อความอย่างใดมิได้ด้วย ถ้ามีมติเห็นชอบประธานสภาผู้แทนราษฎรก็จะส่งให้วุฒิสภาพิจารณาต่อไป แต่ถ้าไม่เห็นชอบร่างนั้นก็ป็นอันตกไป

1.3.2 การพิจารณาในวุฒิสภา การพิจารณาให้กระทำเป็น 3 วาระเช่นเดียวกับการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรแต่จะต้องพิจารณาตามกำหนดเวลา กล่าวคือถ้าเป็นการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติทั่วไปต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 60 วัน แต่ถ้าเป็นร่างเกี่ยวกับการเงินต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน เว้นแต่วุฒิสภาจะได้ลงมติขยายเวลาออกไปเป็นกรณีพิเศษไม่เกิน 30 วัน ซึ่งหากวุฒิสภาพิจารณาไม่เสร็จทันตามกำหนดเวลาถือว่าวุฒิสภาได้ให้ความเห็นชอบ

การพิจารณาของวุฒิสภาจะเป็นการลงมติว่าเห็นด้วยกับสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่ โดยอาจลงมติได้ 3 กรณี คือ

- 1) เห็นชอบด้วย ให้นายกรัฐมนตรีดำเนินการให้มีการประกาศใช้เป็นกฎหมายต่อไป
- 2) ไม่เห็นชอบด้วย เป็นการที่วุฒิสภายับยั้งร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อนและส่งกลับ

คือไปยังสภาผู้แทนราษฎร

3) แก้ไขเพิ่มเติม แล้วดำเนินการแจ้งให้สภาผู้แทนราษฎรทราบเพื่อตั้งคณะกรรมการร่วมกันพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้น

ในกรณีที่วุฒิสภาลงมติไม่เห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎรจะส่งร่างพระราชบัญญัติคืนไปยังสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรอาจยกร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้เมื่อเวลา 180 วัน ได้ล่วงพ้นไปแล้ว และถ้าสภาผู้แทนราษฎรลงมตินับร่างเดิมด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาแล้ว แต่สำหรับกรณีที่ร่างพระราชบัญญัติที่วุฒิสภายับยั้งไว้่นั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน สภาผู้แทนราษฎรอาจยกร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้ทันทีหลังจากที่วุฒิสภามีมติไม่เห็นชอบด้วย ซึ่งหากสภาผู้แทนราษฎรยังคงยืนยันด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรแล้วก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาแล้ว

ถ้าวุฒิสภามีมติแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติที่สภาผู้แทนราษฎรเสนอจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการร่วมกันพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้น โดยกรรมการของแต่ละสภาจะมีจำนวนเท่ากันตามที่สภาผู้แทนราษฎรกำหนดและมีอำนาจที่จะเห็นชอบด้วยกับร่างพระราชบัญญัติตามมติของวุฒิสภาหรือร่างพระราชบัญญัติตามมติของสภาผู้แทนราษฎร หรืออาจจะมีความเห็นเป็นอย่างอื่นก็ได้ เมื่อพิจารณาเสร็จแล้วก็จะรายงานและเสนอร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมการได้พิจารณาร่วมกันเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา

ถ้าสภาทั้งสองเห็นชอบด้วยกับร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว ก็ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย และประกาศใช้ต่อไป แต่ถ้าสภาใดสภาหนึ่งไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้ยับยั้งร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อน เมื่อพ้นกำหนดเวลา 180 วัน นับแต่วันที่สภาใดสภาหนึ่งไม่เห็นชอบด้วยแล้ว สภาผู้แทนราษฎรก็อาจยกขึ้นพิจารณาใหม่ได้ และถ้าสภาผู้แทนราษฎรลงมติยืนยันร่างเดิม หรือร่างที่คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาแล้ว ก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาแล้วให้ส่งร่างพระราชบัญญัติไปยังนายกรัฐมนตรีเพื่อดำเนินการต่อไป

2. การกำหนดข้อบังคับของสหกรณ์

กฎหมายสหกรณ์หรือพระราชบัญญัติสหกรณ์จะเป็นกฎหมายหลักที่ทุกสหกรณ์ต้องดำเนินการตามกฎหมาย ส่วนข้อบังคับจะเป็นข้อบังคับของสหกรณ์แต่ละสหกรณ์ การกำหนดข้อบังคับของสหกรณ์ต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย และเมื่อการกำหนดแล้วอาจมีการแก้ไขเพิ่มเติมได้โดยอำนาจของสมาชิกในที่ประชุมใหญ่ ข้อบังคับของสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2553 มาตรา 34 (4) บัญญัติให้คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ดำเนินการร่างข้อบังคับภายใต้บังคับบทบัญญัติมาตรา 43 และเสนอให้ที่ประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกพิจารณากำหนดเป็นข้อบังคับของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้น เพื่อใช้เป็นหลักในการดำเนินงานของสหกรณ์ ซึ่งต้องไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติสหกรณ์ รวมถึงระเบียบและคำแนะนำนายทะเบียนสหกรณ์แล้วนำข้อบังคับดังกล่าวไปขอจดทะเบียนกับนายทะเบียนสหกรณ์

ทั้งนี้ การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับสามารถกระทำได้โดยมติที่ประชุมใหญ่สหกรณ์และต้องนำข้อบังคับที่แก้ไขเพิ่มเติมนั้นไปจดทะเบียนต่อนายทะเบียนสหกรณ์ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ที่ประชุมใหญ่ลงมติ เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์ได้จดทะเบียนแล้วจึงมีผลใช้บังคับได้ (มาตรา 44) ในกรณีมีปัญหาเกี่ยวกับการตีความในข้อบังคับ ให้สหกรณ์ขอคำวินิจฉัยจากนายทะเบียนสหกรณ์และให้ถือปฏิบัติตามคำวินิจฉัยนั้น (มาตรา 45)

กระบวนการในการกำหนดข้อบังคับของสหกรณ์ มี 2 ลักษณะคือ การกำหนดข้อบังคับใหม่ และการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ

2.1 การกำหนดข้อบังคับใหม่ กรณีเป็นการจัดตั้งสหกรณ์ใหม่จะต้องกำหนดข้อบังคับตามประเภทของสหกรณ์ซึ่งกรมส่งเสริมสหกรณ์จะมีรูปแบบที่ชัดเจนไว้เบื้องต้น ทั้งนี้คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์จะต้องพิจารณาข้อบังคับของสหกรณ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกที่จะจัดตั้งสหกรณ์ ตามขั้นตอนการจัดตั้งสหกรณ์ เพื่อประชุมใหญ่ในการจัดตั้งและกำหนดข้อบังคับของสหกรณ์ และเมื่อข้อบังคับผ่านที่ประชุมคณะผู้จัดตั้งแล้ว จะนำเสนอนายทะเบียนสหกรณ์เห็นชอบ ก็นำมาถือปฏิบัติใช้ต่อไป และสหกรณ์จำต้องมีการกำหนดระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์ รวมถึงอาจจะต้องจัดทำประกาศ หรือมติคณะกรรมการดำเนินการเพื่อการถือใช้ในการดำเนินงานของสหกรณ์ต่อไป

2.2 การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ กรณีสหกรณ์ได้มีการดำเนินการมาแล้วอาจจะมีข้อบังคับบางข้อที่อาจจะไม่เหมาะสม หรืออาจจะแก้ไขข้อบังคับของสหกรณ์ทั้งฉบับก็ได้ ทั้งนี้กระบวนการในการแก้ไขข้อบังคับของสหกรณ์โดยทั่วไปมีดังนี้

1) คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์จะต้องพิจารณาเห็นชอบในที่ประชุมคณะกรรมการในข้อบังคับ หรือประเด็นที่จะแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของสหกรณ์

2) จัดทำรายละเอียดเปรียบเทียบ และเหตุผลที่ต้องแก้ไขหรือเพิ่มเติมข้อบังคับ

3) บรรจุเป็นวาระในการประชุมใหญ่ของสหกรณ์เพื่อนำเสนอข้อบังคับที่แก้ไขหรือเพิ่มเติมให้ที่ประชุมใหญ่พิจารณาอนุมัติให้แก้ไขหรือเพิ่มเติมข้อบังคับตามที่คณะกรรมการดำเนินการเสนอ โดยจะต้องทำเป็นหนังสือเชิญสมาชิกให้เข้าร่วมประชุมใหญ่พร้อมรายละเอียดในการแก้ไขข้อบังคับให้สมาชิกสหกรณ์ทราบล่วงหน้าอย่างน้อย 7 วัน

4) เมื่อที่ประชุมใหญ่อนุมัติเห็นชอบให้แก้ไขหรือเพิ่มข้อบังคับสหกรณ์จะต้องเสนอนายทะเบียนสหกรณ์รับทราบการแก้ไขหรือเพิ่มข้อบังคับของสหกรณ์ก่อนจะถือปฏิบัติต่อไปได้ตามที่ได้แก้ไขหรือเพิ่มเติม

3. การกำหนดระเบียบของสหกรณ์

การดำเนินงานสหกรณ์ต้องเป็นไปตามข้อบังคับของสหกรณ์นั้นทั้งนี้จะต้องมีการกำหนดระเบียบและประกาศของสหกรณ์เพื่อใช้เป็นแนววิธีการปฏิบัติของสหกรณ์ เช่น ระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้ของสหกรณ์ ระเบียบว่าด้วยเงินรับฝากจากสมาชิก ระเบียบว่าด้วยเจ้าหน้าที่สหกรณ์ เป็นต้น นอกจากนั้นสหกรณ์จะต้องดำเนินการตามระเบียบที่เกี่ยวข้องที่กำหนดโดยหน่วยงานที่กำกับดูแลสหกรณ์ อาทิ กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ทั้งนี้ระเบียบของสหกรณ์บางระเบียบสหกรณ์สามารถกำหนดได้โดยอำนาจของคณะกรรมการดำเนินการ และบางระเบียบต้องขอความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่

การกำหนดระเบียบของสหกรณ์จะต้องสอดคล้องกับข้อบังคับของสหกรณ์ ซึ่งข้อบังคับของสหกรณ์จะกำหนดการดำเนินการไว้เฉพาะประเด็นสำคัญหลักๆ ส่วนวิธีการปฏิบัติให้สหกรณ์กำหนดเป็นระเบียบของสหกรณ์ การกำหนดระเบียบของสหกรณ์เป็นอำนาจของคณะกรรมการดำเนินการสามารถพิจารณา กำหนดระเบียบขึ้นถือใช้ได้ ยกเว้นระเบียบบางประเภทต้องขอความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของสมาชิก และขอความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ การกำหนดระเบียบของสหกรณ์สามารถทำได้ 2 วิธีคือ สหกรณ์ไม่เคยถือใช้ระเบียบมาก่อน และสหกรณ์เคยถือใช้ระเบียบมาก่อนซึ่งอาจแก้ไขเพิ่มเติมบางส่วนหรือแก้ไขทั้งฉบับ

3.1 วิธีการปฏิบัติเมื่อสหกรณ์จะกำหนดระเบียบขึ้นถือใช้ ตรวจสอบจากข้อบังคับว่ากำหนดระเบียบนั้นๆ เป็นอำนาจของที่ประชุมใหญ่หรือของคณะกรรมการดำเนินการ ระเบียบของสหกรณ์ เป็นระเบียบหรือข้อกำหนดที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินงานของสหกรณ์ ซึ่งต้องไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติสหกรณ์ ระเบียบและคำแนะนำนายทะเบียนสหกรณ์ รวมถึงข้อบังคับของสหกรณ์ วิธีการปฏิบัติในการถือใช้ระเบียบ มีดังนี้

1) ระเบียบที่ต้องขอความเห็นชอบ ประกอบด้วย

(1) ระเบียบว่าด้วยการรับฝากเงินประเภทออมทรัพย์ หรือประเภทประจำจากสมาชิก หรือสหกรณ์อื่น

(2) ระเบียบว่าด้วยการให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงิน

(3) ระเบียบว่าด้วยการรับจ่ายและเก็บรักษาเงิน กรณีถือใช้ระเบียบนี้ตามร่างระเบียบที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนดไม่ต้องขอความเห็นชอบจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ แต่หากมีการแก้ไขเพิ่มเติมจนทำให้อาจมีผลต่อระบบการควบคุมภายในของสหกรณ์ ต้องขอความเห็นชอบจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้วจึงจะถือใช้ได้

2) ระเบียบที่กำหนดขึ้นโดยอำนาจของคณะกรรมการดำเนินการ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ระเบียบเกี่ยวกับการเงินการบัญชี ระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจ และระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินงาน

(1) ระเบียบเกี่ยวกับการเงินการบัญชี-ระเบียบว่าด้วยการรับจ่ายและเก็บรักษาเงิน

(2) ระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจ เช่น ระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้และดอกเบี้ยเงินกู้ ระเบียบว่าด้วยการจัดหาสิ่งของที่สมาชิกต้องการมาจำหน่าย ระเบียบว่าด้วยการจำหน่ายสินค้าเป็นเงินเชื่อ ระเบียบว่าด้วยการรวบรวมผลิตผล หรือผลิตภัณฑ์ของสมาชิก ระเบียบว่าด้วยการให้บริการแก่สมาชิก ฯลฯ

(3) ระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินงาน เช่น ระเบียบว่าด้วยทุนของสหกรณ์ ระเบียบว่าด้วยสมาชิก ระเบียบว่าด้วยที่ปรึกษาของสหกรณ์ ระเบียบว่าด้วยคณะกรรมการ ระเบียบว่าด้วยอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ ระเบียบว่าด้วยการลาสำหรับเจ้าหน้าที่และลูกจ้าง ระเบียบว่าด้วยการสอบสวนและการลงโทษสำหรับเจ้าหน้าที่และลูกจ้าง ระเบียบว่าด้วยการควบคุมและใช้รถยนต์ ระเบียบว่าด้วยการใช้ทุนเพื่อสาธารณประโยชน์ ระเบียบว่าด้วยการใช้ทุนเพื่อพัฒนากิจการสหกรณ์ ระเบียบว่าด้วยการใช้ทุนเพื่อการศึกษาอบรมทางสหกรณ์ ฯลฯ

ทั้งนี้ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์อาจแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบต่างๆ ให้เหมาะสมกับการดำเนินงานของสหกรณ์ได้ กรณีเป็นระเบียบที่ต้องขอความเห็นชอบต้องส่งไปขอความเห็นชอบก่อนและเมื่อได้รับความเห็นชอบแล้วจึงจะถือใช้ได้ สำหรับระเบียบที่เป็นอำนาจของคณะกรรมการดำเนินการให้ใช้บังคับได้ภายหลังจากวันที่ที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการมีมติ

3.2 การบังคับใช้ระเบียบ เมื่อกำหนดระเบียบขึ้นแล้วจะมีผลบังคับใช้ดังนี้

1) ระเบียบที่กฎหมายสหกรณ์กำหนดว่าจะต้องขอความเห็นชอบนายทะเบียนสหกรณ์ก่อนถือใช้ ต้องเสนอนายทะเบียนสหกรณ์เพื่อขอความเห็นชอบ เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์ได้ให้ความเห็นชอบแล้วจึงจะถือบังคับใช้ได้

2) ระเบียบที่ข้อบังคับกำหนดว่าจะต้องขอความเห็นชอบกรมส่งเสริมสหกรณ์ก่อน กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้มอบอำนาจให้ความเห็นชอบระเบียบต่างๆ ให้นายทะเบียนมีอำนาจแทนแล้ว

3) ระเบียบใดที่เป็นอำนาจของคณะกรรมการดำเนินการ เมื่อกำหนดขึ้นถือใช้แล้วจะมีผลบังคับใช้ในวันถัดไป

4) ระเบียบที่ข้อบังคับกำหนดว่าเป็นอำนาจของที่ประชุมใหญ่ เมื่อกำหนดขึ้นแล้วจะต้องเสนอให้ที่ประชุมใหญ่ให้ความเห็นชอบก่อน และจะมีผลในวันถัดไปนับจากวันที่ที่ประชุมใหญ่เห็นชอบ

เมื่อสหกรณ์กำหนดระเบียบขึ้นถือใช้แล้ว ให้ส่งสำเนาระเบียบให้กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และนายทะเบียนสหกรณ์ทราบด้วย

นอกจากนั้นสหกรณ์ต้องปฏิบัติตามระเบียบและคำแนะนำนายทะเบียนสหกรณ์ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 มาตรา 16(8) บัญญัติให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ออกระเบียบ หรือคำสั่ง เพื่อให้มีการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ และเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการของสหกรณ์ นอกจากนี้นายทะเบียนสหกรณ์ยังมอบอำนาจให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ได้แก่ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นต้น พิจารณากำหนดระเบียบและคำแนะนำต่าง ๆ เพื่อให้สหกรณ์ถือปฏิบัติด้วย ซึ่งต้องไม่ขัด หรือแย้งกับพระราชบัญญัติสหกรณ์

4. การกำหนดมติและประกาศของสหกรณ์

มติที่ประชุมเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินงานของสหกรณ์ที่กำหนดขึ้นโดยมติที่ประชุมใหญ่สหกรณ์และ/หรือมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการ ซึ่งต้องไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติสหกรณ์ ระเบียบและคำแนะนำนายทะเบียนสหกรณ์ ข้อบังคับของสหกรณ์และระเบียบของสหกรณ์ โดยให้คณะกรรมการดำเนินการและเจ้าหน้าที่สหกรณ์นำไปปฏิบัติตั้งแต่วันที่ที่ประชุมมีมติ ได้แก่

- การกำหนดวงเงินกู้ยืมและค่าประกันประจำปี
- การกำหนดอัตราการเบิกค่าเบี้ยเลี้ยงพาหนะเดินทาง
- การพิจารณาปรับหรือเลื่อนชั้นเงินเดือนเจ้าหน้าที่สหกรณ์

ฯลฯ

สำหรับประกาศของสหกรณ์ นอกจากนั้นสหกรณ์อาจจะจัดทำเป็นประกาศขึ้นถือใช้ในบางกรณีของสหกรณ์ก็ได้ เช่น ประกาศเรื่องการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ของสหกรณ์ ประกาศเรื่องการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินรับฝากของสหกรณ์ และประกาศอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ทั้งนี้การกำหนดระเบียบและประกาศของสหกรณ์มีโดยทั่วไป

กิจกรรม 15.2.1

การกำหนดระเบียบ คำสั่ง และประกาศของสหกรณ์จะต้องสอดคล้องหรือไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายอะไรบ้าง จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 15.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.2 เรื่องที่ 15.2.1)

เรื่องที่ 15.2.2

การประยุกต์กระบวนการบริหารกับการจัดการสหกรณ์

กระบวนการบริหารในสหกรณ์ เป็นการบริหารหรือจัดการสหกรณ์ตามอำนาจหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการ ผู้จัดการ และผู้ที่เกี่ยวข้องตามโครงสร้างการจัดการสหกรณ์ ตลอดจนการมอบหมายอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ การควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานของสหกรณ์ กระบวนการบริหารหรือหน้าที่การบริหารโดยทั่วไปประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งสหกรณ์ในฐานะองค์กรธุรกิจจำเป็นต้องบริหารจัดการสหกรณ์ตามกระบวนการบริหารเช่นเดียวกัน ตั้งแต่การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม ดังมีรายละเอียด ดังนี้

1. การวางแผน

การวางแผน (planning) เป็นกระบวนการในการกำหนดเป้าหมายของงานหรือขององค์การธุรกิจหรือสหกรณ์ และระบุถึงกิจกรรมที่ต้องทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว หรือเป็นกระบวนการของการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และวิธีการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในอนาคต โดยการวางแผนถือว่าเป็นหน้าที่แรกที่สำคัญทางการจัดการในทุกเรื่อง ทั้งในระดับองค์การหรือสหกรณ์ ระดับธุรกิจ (เช่น ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจบริการ เป็นต้น) และระดับหน้าที่ ได้แก่ การจัดการการตลาด การผลิตและปฏิบัติการ การเงิน และทรัพยากรมนุษย์ การวางแผนประกอบด้วยประเด็นสำคัญที่ผู้บริหารต้องตัดสินใจได้แก่

- 1) ตัดสินใจว่าองค์การต้องการบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์อะไร หรือการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์
- 2) ตัดสินใจว่าจะทำอะไรบ้างเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์นั้น หรือการกำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินการ
- 3) ตัดสินใจว่าจะใช้ทรัพยากรอะไรและอย่างไรเพื่อการบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์นั้น หรือการกำหนดการใช้ทรัพยากรและวิธีการใช้

การวางแผนขององค์การจะจัดทำออกมาเป็นแผนระยะยาว แผนระยะปานกลาง และแผนระยะสั้น เพื่อการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การต่อไป

2. การจัดองค์การ

การจัดองค์การ (organizing) หมายถึง การออกแบบเพื่อจัดหน่วยงานต่าง ๆ ขององค์การ การกำหนดอำนาจหน้าที่ การจัดวางระบบงานและกระบวนการของงาน รวมถึงการกำหนดสายการบังคับบัญชา การติดต่อสื่อสารและการประสานงานเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์

และภารกิจขององค์การที่ตั้งไว้ การจัดองค์การเป็นเรื่องที่จะต้องมีการจัดวางระบบ กระบวนการวิธีการปฏิบัติ และความสัมพันธ์ของงานและของคนเพื่อให้ใช้ทรัพยากรต่างๆ อย่างเป็นระบบมีเอกภาพและประสิทธิภาพ มุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ที่องค์การกำหนด

องค์การทุกองค์การจะต้องมีการออกแบบการจัดองค์การให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ภารกิจ และกลยุทธ์ต่างๆ ขององค์การที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการจัดวางระบบงาน และกระบวนการของการทำงานในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการผลิต การจำหน่าย ทรัพยากรมนุษย์ การบัญชีและการเงิน เป็นต้น ให้มีลักษณะที่มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ หรือ การจัดองค์การเป็นกระบวนการจัดสรรงาน ทรัพยากร และกำหนดความสัมพันธ์ของงานต่างๆ เพื่อที่จะตอบสนองความสำเร็จของแผนงาน เป็นการแปลงแผนออกมาเป็นการปฏิบัติจริงโดยกำหนดว่ามิงานอะไรบ้าง งานเหล่านั้นจะรวมหรือแยกออกมาเป็นกลุ่มๆ อย่างเป็นระบบบ้างเพื่อกำหนดเป็นโครงสร้างขององค์การ การกำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละงานหรือกลุ่มงานอย่างไร งานต่างๆ เหล่านี้จะประสานกันอย่างไร รวมไปถึงการจัดสรรคนเข้าทำงานในแต่ละงานด้วย ซึ่งนำไปสู่กระบวนการนำหรือการเป็นผู้นำ รวมถึงการควบคุมการดำเนินงานขององค์การด้วยต่อไป

องค์ประกอบของการจัดองค์การ จากความหมายของการจัดองค์การพอจะสรุปได้ว่าการจัดองค์การจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญๆ ดังนี้

1) มีการจัดวางระบบเพื่อการใช้ทรัพยากรต่างๆ ขององค์การอย่างเป็นระบบสอดคล้องประสาน หรือมีเอกภาพที่มุ่งสู่เป้าหมายขององค์การ

2) มีการแบ่งงานกันทำทั้งในแนวนอนและแนวตั้ง เพื่อนำสู่ความชำนาญเฉพาะด้านของหน่วยงาน และของตำแหน่งงานที่อยู่ในระดับขององค์การ

3) มีการจัดคนรับผิดชอบในงานต่างๆ ที่จัดแบ่งกลุ่มและแบ่งย่อยในแต่ละกลุ่มงาน

4) มีการจัดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในหน่วยงานและตำแหน่งงานต่างๆ ที่กำหนดขึ้น

5) มีการจัดสายการบังคับบัญชาในกลุ่มงานต่างๆ ให้ชัดเจนว่าใครต้องรายงานต่อใคร

6) มีการกำหนดกลไกการประสานงาน ความพยายามของคนที่อยู่ในหน่วยงาน/กลุ่มงานเดียวกัน และต่างหน่วยงาน

7) มีการเขียนเป็นแผนภูมิความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการและรับรู้กันชัดเจน และแพร่หลายในองค์การ

8) มีการกำหนดกลไกทางเดินของการสื่อสารที่เป็นทางการภายในหน่วยงาน และระหว่างหน่วยงาน

9) มีการบริหารความสัมพันธ์ของคนและงานทั้งในแนวดิ่งและแนวนอนเพื่อการสื่อสารและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างคนและหน่วยงาน

10) มีโครงสร้างทางสังคม ได้แก่ โครงสร้างที่เป็นทางการ (formal structure) และโครงสร้างที่ไม่เป็นทางการ (informal structure) เสมอ

ผลลัพธ์หรือผลสุดท้ายที่ออกมาจากการทำหน้าที่ด้านการจัดองค์การ (organizing) โดยทั่วไปคือโครงสร้างองค์การ (structure) หรือโครงสร้างการบริหาร หรือแผนภูมิขององค์การ (chart) ซึ่งก็คือระบบหรือเครือข่ายของงาน (tasks) ความสัมพันธ์ของคนในหน่วยงาน และการสื่อสารที่จะเชื่อมโยงงานของบุคคลและของกลุ่มบุคคลที่ทำงานในองค์การเข้าด้วยกันที่เป็นทางการ

3. การนำ

ผู้นำหรือผู้บริหารมีภาระหน้าที่ในการนำ (leading) ผู้นำหรือผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำ (leadership) เป็นกระบวนการของการจูงใจกระตุ้นและผลักดันให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ตามเกิดความกระตือรือร้นที่จะทำงานและทุ่มเทให้กับองค์การเพื่อการบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย ผู้นำจะต้องกระตุ้นให้พนักงานเกิดความผูกพันในเป้าหมายทิศทางขององค์การ จูงใจ และสื่อสารกับพนักงานและทีมงานต่างๆ ให้เกิดการอุทิศตนอย่างเต็มที่ให้กับองค์การ การนำหรือบังคับบัญชาจะต้องเกิดขึ้นในระดับกลุ่มงาน แผนงานหรือหน่วยงานไปจนถึงระดับสูงขององค์การโดยรวม จัดเป็นการใช้อำนาจของผู้บริหารในการกระตุ้นและจูงใจให้คนในองค์การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและคนในองค์การมีความพึงพอใจในการทำงานด้วย

ผู้นำ ผู้บริหาร นักบริหาร หมายถึง หัวหน้า ผู้ควบคุมดูแลเพื่อให้งานขององค์การสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เป็นบุคคลที่มีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชา ได้รับการแต่งตั้ง ยกย่องหรือมอบหมายให้เป็นหัวหน้า เป็นผู้ตัดสินใจแทนกลุ่มและเป็นผู้นำในการดำเนินการให้กลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันทำงานให้สำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ การเป็นผู้นำที่ดีนั้นผู้นำต้องเป็นผู้มีภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำ (leadership) คือศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น ผู้ร่วมงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชา ในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติและอำนวยความสะดวกโดยใช้กระบวนการสื่อความหมายหรือการติดต่อกันและกันให้ร่วมใจกับตน ดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์เป้าหมายที่กำหนดไว้

โดยสรุปผู้นำ ผู้บริหาร หรือนักบริหาร หมายถึง หัวหน้างานผู้ควบคุมดูแลเพื่อให้งานขององค์การสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ผู้นำหรือผู้บริหารจะนำหรือโน้มน้าวและจูงใจทั้งผู้นำและผู้ตามเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การได้ต้องมีภาวะผู้นำ โดยการโน้มน้าวให้ผู้ตามเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อการบรรลุเป้าหมายขององค์การ

4. การควบคุม

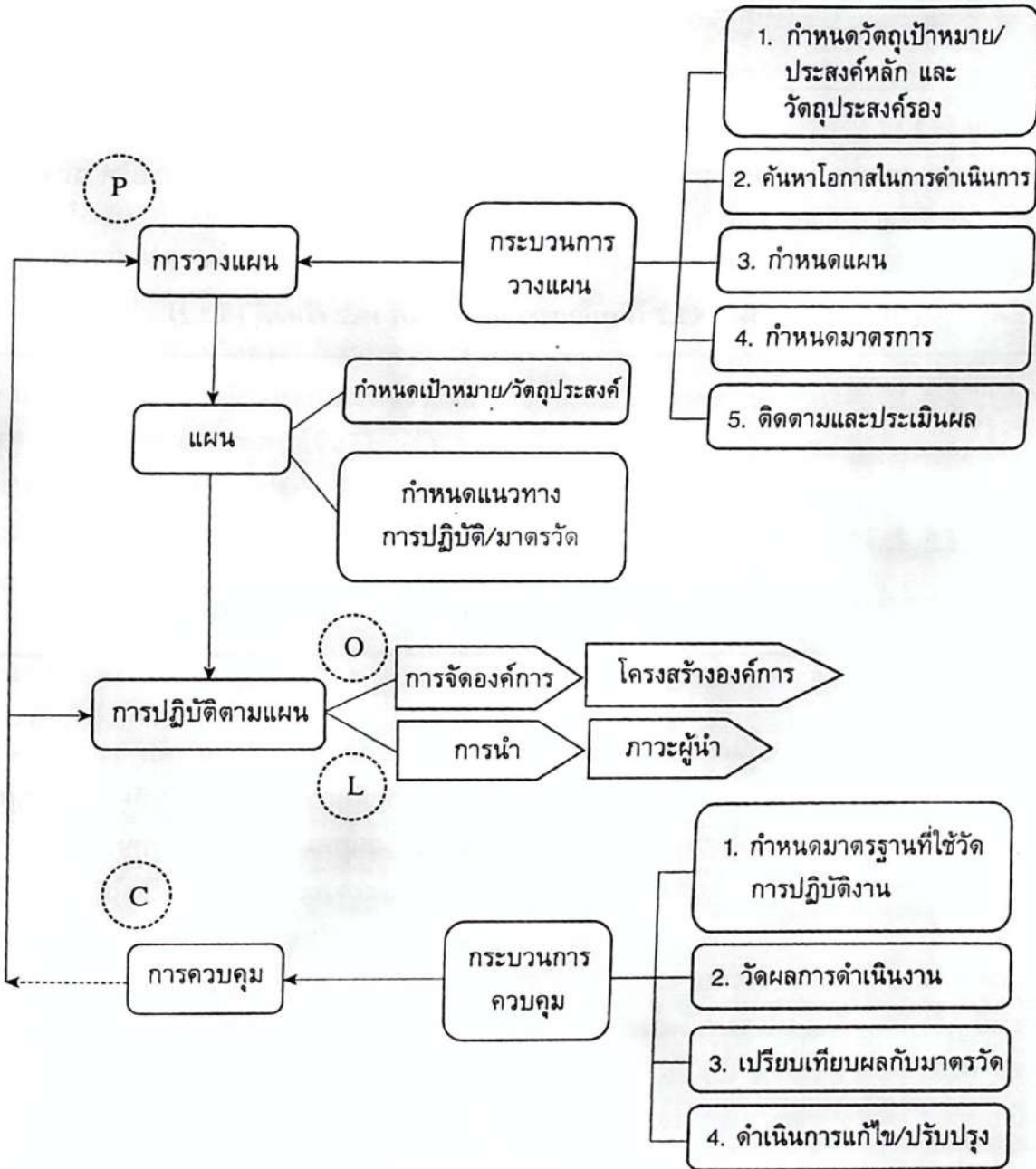
การควบคุม (controlling) เป็นกระบวนการของการติดตามควบคุม และการวัดและประเมินผลสำเร็จของผลงานที่เกิดขึ้น เปรียบเทียบผลงานกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการดำเนินการแก้ไขปรับปรุงหากจำเป็น หรือการควบคุม เป็นการกำกับดูแล หรือการติดตามสอดส่อง การดำเนินงานขององค์การให้เป็นไปตามแผนงานหรือแนวทางปฏิบัติที่ได้กำหนดไว้หรือที่ควรจะเป็น และเป็นการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานขององค์การให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้บริหารทำหน้าที่ควบคุมเพื่อสร้างหลักประกันว่าองค์การกำลังเดินไปในทิศทางที่จะไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างแท้จริง ผลลัพธ์ของการควบคุมคือ ความสามารถที่จะบอกได้ว่าองค์การบรรลุผลงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียงใด ในการควบคุมผู้บริหารจะต้องตัดสินใจว่าจะประเมินผลงานในเรื่องอะไรบ้าง เช่น คุณภาพ ประสิทธิภาพการผลิต ผลตอบแทนทางการเงิน เป็นต้น จากนั้นจึงออกแบบระบบข้อมูล และระบบควบคุมที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่จะใช้ในการประเมินผลงาน การควบคุมเอื้ออำนวยให้ผู้บริหารสามารถประเมินผลหน้าที่การจัดการอื่นๆ ข้างต้น คือ การวางแผน การจัดองค์การ และการนำหรือบังคับ

ปัญหาว่าประสบความสำเร็จเพียงใดโดยสรุปการควบคุม หมายถึง กระบวนการของการติดตามควบคุม และการวัดและประเมินผลสำเร็จของผลงานที่เกิดขึ้น เปรียบเทียบผลงานกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการดำเนินการแก้ไขปรับปรุงหากจำเป็น

โดยสรุปกระบวนการบริหารประกอบด้วย การวางแผน ซึ่งจะได้แผนขององค์กร และเมื่อมีแผนงานแล้ว จะนำไปสู่การปฏิบัติตามแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม ดังภาพที่ 15.4

ภาพที่ 15.4 การบริหารสหกรณ์

จากภาพกระบวนการบริหารสหกรณ์นั้นสหกรณ์หรือองค์กรธุรกิจทั่วไปต้องมีการวางแผน (Planning: P) ซึ่งจะจัดทำเป็นแผนทั้งระยะยาวระยะสั้น มีการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ กำหนดแนวทางการปฏิบัติหรือมาตรฐานซึ่งต้องมีการวางแผนเป็นกระบวนการ เมื่อได้มีการวางแผนแล้วจะนำไปสู่การปฏิบัติตามแผน มีการจัดองค์การ (Organization: O) จัดโครงสร้างองค์การ โครงสร้างงานและคนงบประมาณ เวลา ฯลฯ และการจะดำเนินการต้องอาศัยการนำ (Leading: L) โดยผู้นำต้องมีภาวะผู้นำในการขับเคลื่อนให้คนทำงานบรรลุตามแผนงาน และสุดท้ายจะต้องมีการควบคุม (Controlling: C) ตามกระบวนการควบคุมเพื่อให้การปฏิบัติบรรลุตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง

กิจกรรม 15.2.2

กระบวนการบริหารสหกรณ์มีอะไรบ้าง สหกรณ์ต้องจัดการตามกระบวนการบริหารเพราะเหตุใด จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 15.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.2 เรื่องที่ 15.2.2)

เรื่องที่ 15.2.3

การประยุกต์กระบวนการตุลาการกับการจัดการสหกรณ์

กระบวนการตุลาการในสหกรณ์ เป็นอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง หรือมติต่างๆ โดยผู้มีอำนาจในสหกรณ์ ตลอดจนการพิจารณาตัดสินกรณีมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นในสหกรณ์ การดำเนินการของสหกรณ์ในทุกด้านหรือทุกธุรกิจจะต้องเป็นไปตามกฎหมายสหกรณ์ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และสหกรณ์จะต้องกำหนดข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง หรือมติของคณะกรรมการ และต้องเป็นไปตามระเบียบหรือคำสั่งของหน่วยงานที่กำกับและนำเสนอส่งเสริมสหกรณ์ ได้แก่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ หรือแม้แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ เช่น กรมสรรพากร ซึ่งสหกรณ์มีหน้าที่เสียภาษี หรือหักภาษี และนำส่งภาษีตามกฎหมายภาษีอากร หรือกรมที่ดิน กรณีที่เกี่ยวข้องกับที่ดิน หรือกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อื่น เป็นต้น แต่กรณีมีข้อขัดแย้ง หรือต้องตีความตามข้อกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งต่างๆ สหกรณ์ต้องอาศัยกระบวนการตุลาการมีช่วยตัดสินใจ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การตัดสินใจตามข้อกฎหมายและข้อบังคับของสหกรณ์ กรณีสหกรณ์ต้องพิจารณาตัดสินใจภายใต้ข้อกฎหมาย หรือข้อบังคับของสหกรณ์ที่เข้าใจไม่ตรงกันหรือความขัดแย้ง ในขั้นตอนแรกเป็นอำนาจของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์จะพิจารณาตามข้อกฎหมาย หรือข้อบังคับ แต่ถ้ายังเข้าใจไม่ตรงกัน

สหกรณ์โดยคณะกรรมการดำเนินการจะต้องส่งให้สำนักสหกรณ์จังหวัดในแต่ละจังหวัดพิจารณา และสำนักงานสหกรณ์จังหวัดจะพิจารณาโดยอ้างอิงประเด็นที่ได้มีการพิจารณากันแล้วในอดีตที่ผ่านมา หรืออาจจัดส่งให้กรมส่งเสริมสหกรณ์ พิจารณาให้ความเห็นโดยกรมส่งเสริมสหกรณ์จะมีกฎหมายที่รับผิดชอบโดยตรง และกรณีเป็นข้อกฎหมายอาจจะต้องจัดส่งให้สำนักงานกฤษฎีกาตีความตามกฎหมายถือว่าเป็นการสิ้นสุด

2. การตัดสินใจตามระเบียบของสหกรณ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรณีสหกรณ์ออกระเบียบขึ้นถือใช้เองการตีความตามระเบียบของสหกรณ์คณะกรรมการดำเนินการจะเป็นผู้พิจารณาตัดสินใจข้อกำหนดที่ระบุไว้ในระเบียบถือว่าเป็นที่สิ้นสุด แต่กรณีระเบียบที่ออกโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ หรือกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ หน่วยงานนั้นจะเป็นผู้พิจารณา วินิจฉัยชี้ขาดซึ่งบางกรณีอาจจะมีแนวปฏิบัติหรือคู่มือชี้แจงไว้แล้ว เป็นต้น

3. การตัดสินใจตามคำสั่งของสหกรณ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรณีที่สหกรณ์ออกคำสั่งถือใช้เอง จะเป็นอำนาจของคณะกรรมการดำเนินการจะพิจารณาวินิจฉัย ส่วนที่เป็นคำสั่งของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็จะเป็นการวินิจฉัยโดยคณะกรรมการสหกรณ์ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้องแล้วแต่กรณี

4. การตัดสินใจตามมติของสหกรณ์ เป็นมติของที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ที่กำหนดขึ้นเป็นแนวปฏิบัติของสหกรณ์ ซึ่งจะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ และคำสั่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เมื่อสหกรณ์มีมติไปแล้ว อาจจะมีการแก้ไขหรือยกเลิกและออกมติใหม่โดยที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการ และต้องบันทึกรายงานการประชุมไว้อย่างชัดเจนเพื่อสหกรณ์นำไปปฏิบัติ เช่น มติอนุมัติให้สมาชิกสหกรณ์ นาย ก กุ้ยมีเงินสหกรณ์ได้ 100,000 บาท โดยมีบุคคลค้ำประกัน 2 คน กำหนดชำระ 36 งวด เป็นต้น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดต่อระเบียบของสหกรณ์

การดำเนินการของสหกรณ์ในกระบวนการตุลาการในกระบวนการทางการเมืองซึ่งมีลำดับชั้นของกฎหมาย ลำดับชั้นของกฎหมายตามลำดับจากกฎหมายสูงสุดของประเทศลงไปจนถึงระดับล่างสุดเพื่อใช้เป็นระเบียบในการปกครองประเทศซึ่งมีลำดับชั้น ดังนี้

1. กฎหมายรัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายสูงสุดในการจัดระเบียบการปกครองประเทศ ซึ่งจะวางระเบียบแห่งอำนาจสูงสุดของรัฐหรืออำนาจ อธิปไตย ได้แก่ อำนาจอธิปไตย อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ตลอดจนการกำหนดสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของประชาชนชาวไทย

2. พระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) เป็นกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นโดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา เป็นกฎหมายหลักที่สำคัญที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน พระราชบัญญัติเป็นกฎหมายที่มีลำดับชั้นรองลงมาจากกฎหมายรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติที่สำคัญที่รัฐสภาตราออกมาใช้บังคับ เช่น พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 เป็นต้น

3. ประมวลกฎหมาย เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ได้บัญญัติหรือตราขึ้นโดยรวบรวมจัดเอาบทบัญญัติเกี่ยวกับกฎหมายที่เป็นเรื่องเดียวกันเอามารวบรวมเป็นหมวดหมู่ วางหลักเกณฑ์ให้อยู่ในทีเดียวกันและมีข้อความเกี่ยวเนื่องติดต่อกันอย่างเป็นระเบียบ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลรัษฎากร เป็นต้น ประมวลกฎหมายมีฐานะเท่าเทียมกับพระราชบัญญัติ

4. พระราชกำหนด (พ.ร.ก.) คือ กฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นตามคำแนะนำของ คณะรัฐมนตรี การตราพระราชกำหนดให้กระทำได้ เฉพาะเมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นว่าเป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นเร่งด่วนอันมิอาจหลีกเลี่ยงได้ และต้องเป็นกรณีเพื่อจะรักษาความปลอดภัยของประเทศหรือ ความปลอดภัยสาธารณะ หรือความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ หรือ เป็นพระราชกำหนดเกี่ยวกับการภาษีอากรหรือเงินตราซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วนและลับเพื่อ รักษาผลประโยชน์ของแผ่นดินและเมื่อได้ประกาศใช้แล้วต้องเสนอพระราชกำหนดนั้นต่อสภาทันที ถ้ารัฐ ธรรมนูญมีผลใช้บังคับเป็นพระราชบัญญัติต่อไป ถ้ารัฐสภาไม่อนุมัติก็ตกไป แต่ถ้าไม่กระทบกระเทือนกิจการ ที่ได้เป็นไปในระหว่างที่ใช้พระราชกำหนดนั้น การประกาศใช้พระราชกำหนดให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนาม สอนองพระบรมราชโองการ เช่น พระราชกฤษฎีกาเรียกประชุมรัฐสภา พระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา และพระราช- กฤษฎีกาว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

5. พระราชกฤษฎีกา (พ.ร.ฎ.) เป็นกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นตามคำแนะนำของ คณะรัฐมนตรี พระราชกฤษฎีกาจะออกได้ต่อเมื่อ พระราชบัญญัติซึ่งถือเป็นกฎหมายแม่บทให้อำนาจไว้ พระราชกฤษฎีกาจึงเป็นเสมือนกฎหมายที่ไม่สามารถจะออกมาให้ขัดหรือแย้งกับกฎหมายแม่บท และถ้า กฎหมายแม่บทถูกยกเลิก พระราชกฤษฎีกานั้นก็ถือว่าถูกยกเลิกไปด้วย การประกาศใช้พระราชกฤษฎีกา ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เช่น พ.ร.ฎ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 37) พ.ศ. 2552 พ.ร.ฎ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 37) พ.ศ. 2552

6. กฎกระทรวง เป็นกฎหมายที่รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติอันเป็นกฎหมายแม่บท ออกมาเพื่อดำเนินการให้เป็นไป ตามพระราชบัญญัตินั้นๆ กฎกระทรวงจึงเป็นกฎหมายบริวารที่กำหนด รายละเอียดของกฎหมายแม่บทอีกต่อหนึ่งกฎกระทรวงจะออกมาขัดแย้งกับกฎหมายแม่บทไม่ได้และถ้า กฎหมายแม่บทถูกยกเลิกกฎกระทรวงนั้นถือว่าถูกยกเลิกไปด้วย คณะรัฐมนตรีเป็นอนุมติกฎกระทรวง การ ประกาศใช้กฎกระทรวงให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

7. ประกาศ ระเบียบ ข้อบังคับ และคำสั่ง เป็นกฎหมายปลีกย่อยประเภทที่เป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ได้แก่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับระเบียบการปฏิบัติราชการภายใน การที่จะนำกฎหมายปลีกย่อยเหล่านี้ไปประกาศใน ราชกิจจานุเบกษา ต้องเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่ถ้าในกฎหมาย ไม่ได้กำหนดเช่นนั้นก็อยู่ในดุลพินิจของผู้มีอำนาจว่าการจะประกาศลงในราชกิจจานุเบกษาหรือไม่ ซึ่ง ประกาศ ระเบียบข้อบังคับ และคำสั่งเหล่านี้ก็เป็นกฎหมายได้เช่นกัน เช่น พระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2495 มาตรา 5 บัญญัติว่า “การจัดตั้งสุขาภิบาลให้ทำโดยประกาศของกระทรวงมหาดไทย”

8. กฎหมายที่ออกโดยองค์กรปกครองตนเอง ได้แก่ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร ข้อบัญญัติเมือง พัทยา ข้อบัญญัติจังหวัด เทศบัญญัติ และข้อบังคับสุขาภิบาล เป็นกฎหมายที่มีพระราชบัญญัติการจัดตั้ง องค์กรปกครองตนเองอันเป็นการบริหารส่วนท้องถิ่นนั้นๆ ให้มีอำนาจออกกฎหมายบังคับใช้เฉพาะท้องถิ่น เท่านั้น พระราชบัญญัติบางฉบับได้ให้อำนาจแก่ฝ่ายปกครองในระดับท้องถิ่น สามารถออกข้อบังคับของ ท้องถิ่นที่มีชื่อเรียกต่างๆ กัน ดังนี้

1) ข้อบัญญัติจังหวัด เป็นกฎหมายที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดออกใช้บังคับแก่ประชาชนในเขตขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนั้นๆ โดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ ระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498

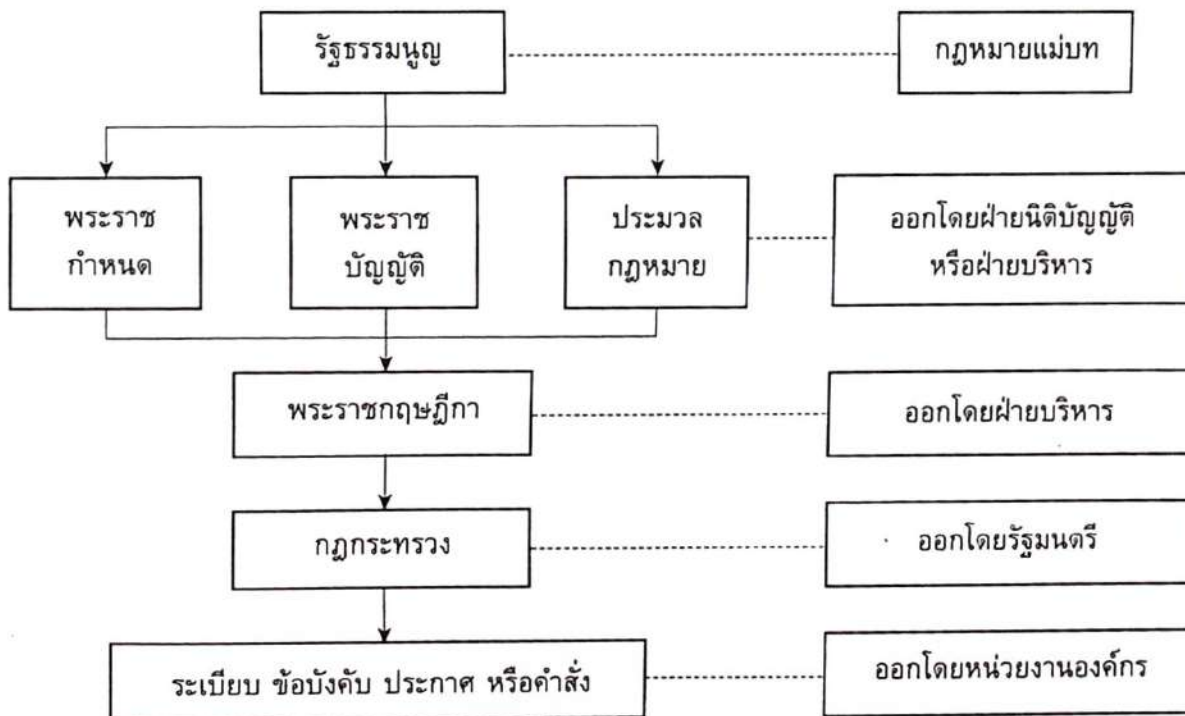
2) เทศบัญญัติ เป็นกฎหมายที่เทศบาลตราขึ้นเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามหน้าที่ของเทศบาล และมีผลบังคับแก่ประชาชนเฉพาะในเขตเทศบาล โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496

3) ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เป็นกฎหมายที่กรุงเทพมหานครตราขึ้นใช้บังคับแก่ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2496

4) ข้อบัญญัติเมืองพัทยา เป็นกฎหมายที่เมืองพัทยาดราขึ้นเพื่อใช้บังคับแก่ประชาชนในเขตเมืองพัทยา เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของเมืองพัทยา โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2521

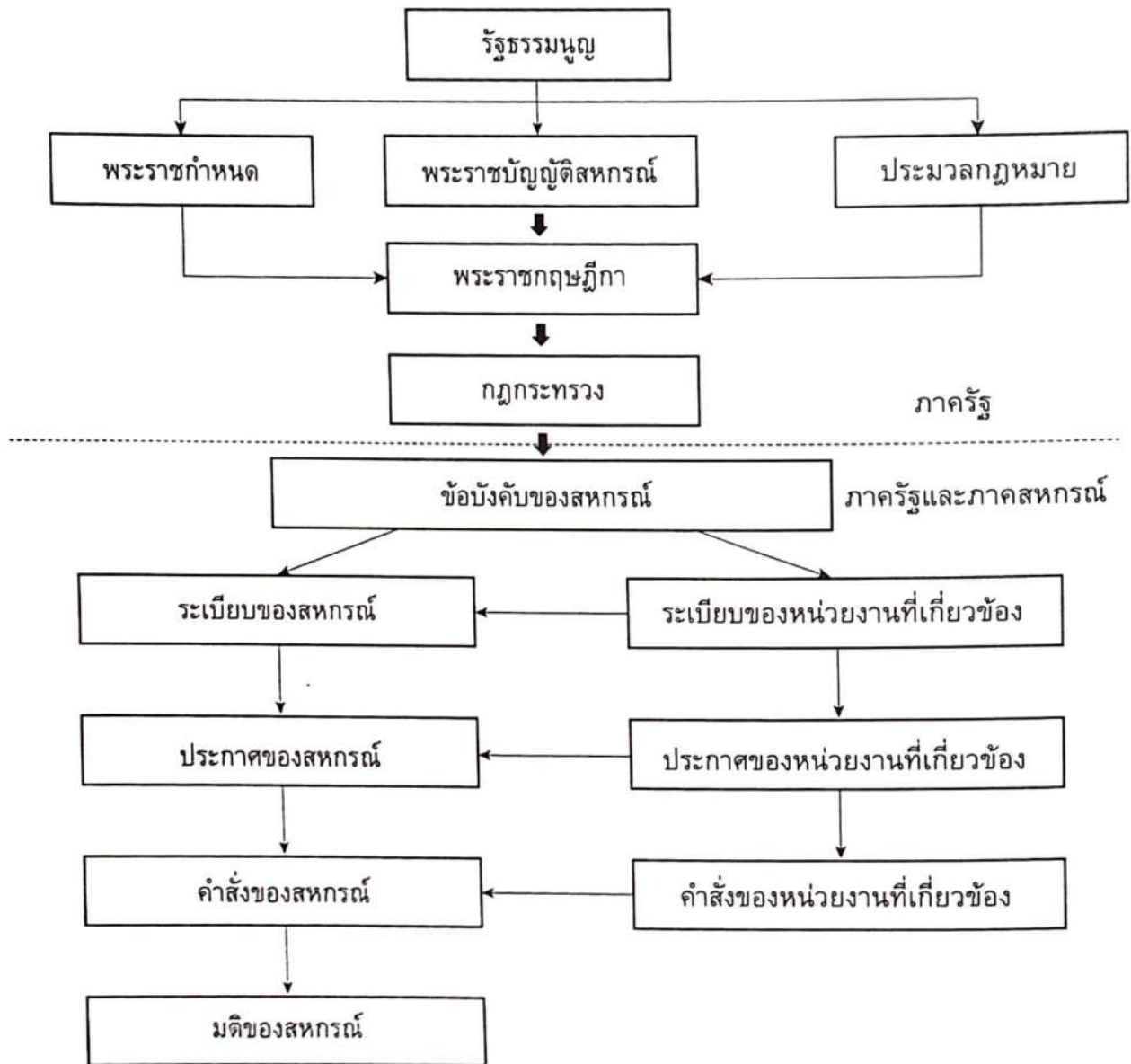
5) ข้อบังคับตำบล เป็นกฎหมายที่สภาองค์การบริหารส่วนตำบลตราขึ้นเพื่อใช้บังคับแก่ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537

จากลำดับชั้นของกฎหมายสรุปเป็นแผนภาพที่ 15.5 ดังนี้

ภาพที่ 15.5 ลำดับชั้นของกฎหมาย

จากลำดับชั้นของกฎหมายซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการตุลาการ การนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการสหกรณ์ เป็นการจัดลำดับกฎหมาย ขอบบังคับ ระเบียบ คำสั่งและมติของสหกรณ์ และผู้มีอำนาจได้ ดังภาพที่ 15.6 ดังนี้

ภาพที่ 15.6 การจัดลำดับกระบวนการพิจารณาการดำเนินงานของสหกรณ์

จากภาพการจัดลำดับกระบวนการพิจารณาการดำเนินงานของสหกรณ์เช่นเดียวกับลำดับชั้นของกฎหมาย แต่การนำมาใช้กับสหกรณ์ตั้งแต่กฎกระทรวงขึ้นไปจะเป็นหน้าที่ของภาครัฐจะกำหนดแต่ภาคสหกรณ์อาจจะมีส่วนร่วมในการนำเสนอร่าง เช่น สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และชุมนุมสหกรณ์มีส่วนร่วมในการนำเสนอร่างแก้ไขพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 เป็นต้น ส่วนตั้งแต่ข้อบังคับของสหกรณ์ลงมาส่วนใหญ่เป็นของภาคสหกรณ์ในการกำหนด แต่มีบางส่วนกำหนดโดยภาครัฐหรือบางส่วนต้องขอความเห็นชอบ หรือต้องแจ้งในส่วนราชการทราบ

ข้อบังคับของสหกรณ์ลงมาเป็นอำนาจโดยตรงของคณะกรรมการดำเนินการในพิจารณากำหนด ตัดสินใจ และใช้อำนาจของคณะกรรมการดำเนินการแต่มีบางประเด็นต้องเสนอที่ประชุมใหญ่สมาชิกเห็นชอบตามที่กล่าวแล้วในเรื่องกระบวนการนิติบัญญัติ

กิจกรรม 15.2.3

ลำดับชั้นของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์มีความสำคัญต่อการจัดการสหกรณ์อย่างไร
จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 15.2.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.2 เรื่องที่ 15.2.3)

เรื่องที่ 15.2.4

การประยุกต์กระบวนการการเลือกตั้งกับการจัดการสหกรณ์

กระบวนการการเลือกตั้งในสหกรณ์ เป็นกระบวนการการได้มาของคณะกรรมการดำเนินการ ผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ และผู้สอบบัญชีสหกรณ์ เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการใช้ในการดำเนินงาน หรือบริหารสหกรณ์ รวมทั้งการใช้อำนาจของสมาชิกในที่ประชุมใหญ่สมาชิกสหกรณ์

กระบวนการเลือกตั้ง วาระของคณะกรรมการดำเนินงานมีกำหนดวาระเพียงสองวาระๆ ละไม่เกิน 2 ปีติดต่อกัน การได้มาของคณะกรรมการดำเนินการบางสหกรณ์เกิดจากกระบวนการทางการเมือง ปัจจุบัน ได้มีการประชาสัมพันธ์ โฆษณาหาเสียง มีกลุ่มพรรคพวก ความต้องการได้มาซึ่งอำนาจ บางครั้งมีการประชาสัมพันธ์หาเสียงโดยให้สิทธิประโยชน์ในการบริหารธุรกิจสหกรณ์ในทางที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มสมาชิกผู้เป็นฐานเสียงมากกว่าพิจารณาการบริหารสหกรณ์ในระยะยาวทำให้สหกรณ์มีความเสี่ยงในการดำเนินงานมากขึ้นซึ่งมองประโยชน์สหกรณ์ระยะสั้นมากกว่าประโยชน์ของสหกรณ์โดยรวมในระยะยาว เช่น ผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นกรรมการสหกรณ์โดยประชาสัมพันธ์หาเสียงว่าเมื่อเข้ามาเป็นกรรมการดำเนินการสหกรณ์จะขยายวงเงินกู้หรือผ่อนคลายมาตรการให้สินเชื่อลงทำให้สมาชิกกู้ยืมเงินได้มากขึ้น การกระทำดังกล่าวเอื้อให้สมาชิกกู้ยืมเงินเกินความจำเป็นจนทำให้สมาชิกไม่สามารถในการชำระหนี้ได้ หรือบางสหกรณ์มีการให้เงินกู้เพื่อเหตุฉุกเฉินซึ่งเป็นเงินกู้ระยะสั้นในวงเงินกู้สูง และไม่มีหลักประกัน หรือเงินกู้สามัญขยายวงเงินกู้จำนวนมาก และระยะเวลาการชำระหนี้ยาวนานขึ้น และมีสมาชิกด้วยกันค้ำประกัน การกู้ยืมเพียงสองคนเท่านั้น เป็นต้น

ทั้งนี้ถ้าพิจารณาในด้านที่เป็นประโยชน์คือสหกรณ์สามารถจ่ายเงินกู้ได้สูงขึ้น สมาชิกได้รับประโยชน์ด้วยแต่ถ้าพิจารณาในระยะยาวสหกรณ์มีความเสี่ยงจากการก่อหนี้ของสมาชิกมากเกินไปอาจจะ มีผลทำให้หนี้เป็นหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ และเป็นภาระไม่ส่งเสริมการออมของสมาชิกเป็นประเด็นผล ประโยชน์ทางการเมืองมากกว่า มักจะใช้เป็นประจำในประเด็นการประชาสัมพันธ์หาเสียง ซึ่งจะเห็นได้ใน สหกรณ์ออมทรัพย์หลายสหกรณ์ มีการขยายวงเงินกู้ยืมต่างๆ มากมายจนเกินความจำเป็นที่มีผลกระทบ ต่อการบริหารธุรกิจสหกรณ์

บางครั้งการได้มาของคณะกรรมการในทางการเมืองของสหกรณ์เพื่อเป็นฐานทางการเมืองของ ตนเองในระดับสูงขึ้นมากกว่าการเป็นคณะกรรมการดำเนินงานสหกรณ์ เช่น คณะกรรมการสหกรณ์ออมทรัพย์ ในจังหวัดหนึ่งอาจจะเป็นเส้นทางไปสู่การเมืองในระดับจังหวัดหรือระดับชาติ เป็นต้น นำมาสู่การตัดสินใจ บริหารธุรกิจสหกรณ์ที่เอื้อประโยชน์กับกลุ่มพวกพ้องของตนเอง ซึ่งอาจจะนำมาสู่ความขัดแย้งในสหกรณ์ และอาจจะทำให้สหกรณ์เสียหายได้

การเมืองทำให้เกิดฐานอำนาจและเกิดความขัดแย้งในกลุ่มที่ไม่ใช่พรรคพวกของตนเองเป็นอุปสรรค ต่อการพัฒนาสหกรณ์ในระยะยาว เช่น อาจกระทบต่อเจ้าหน้าที่สหกรณ์ที่เข้ามาจากฐานการเมืองของ คณะกรรมการบางคน การดำเนินงานสหกรณ์ไม่โปร่งใสมีผลประโยชน์แอบแฝง เป็นต้น

คณะกรรมการบางคนมีความรู้ความสามารถในเชิงการบริหารธุรกิจไม่เพียงพอแต่มีฐานทางการเมืองดีเข้ามาบริหารจัดการสหกรณ์อย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรห่วงฐานการเมืองมากกว่าการบริหาร สหกรณ์

นอกจากการได้มาของคณะกรรมการดำเนินการแล้ว ยังรวมถึงการได้มาของผู้ตรวจสอบกิจการ สหกรณ์ และการใช้อำนาจของสมาชิกในที่ประชุมใหญ่ในการพิจารณาให้ความเห็นชอบหรืออนุมัติประเด็น การดำเนินงานของสหกรณ์ที่กฎหมายและข้อบังคับสหกรณ์กำหนดให้เป็นอำนาจของที่ประชุมใหญ่ซึ่งเป็น เรื่องของการเมืองที่กระทบต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ด้วยเช่นกัน ยังรวมถึงการเมืองในการบริหาร จัดการสหกรณ์ภายในด้วยในระหว่างฝ่ายจัดการด้วยตนเองและยังรวมถึงในกลุ่มของคณะกรรมการดำเนิน การก็มีการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอเป็นเรื่องที่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลต่างๆ เพื่อมิให้การเมืองนำมา สู่ความขัดแย้งที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานสหกรณ์ได้ ซึ่งผู้บริหารสหกรณ์จะต้องมีหน้าที่บริหาร การเมืองภายในหน่วยงานให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ให้มากที่สุด ซึ่งต้องมีผู้บริหาร สหกรณ์หรือคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์จะต้องมีความพยายามแข่งขันหรือต่อสู้เพื่อให้ได้มาเป็น กรรมการดำเนินการเพื่อการมีอำนาจในการบริหารจัดการสหกรณ์เพื่อประโยชน์ของกลุ่มของตนซึ่งก็คือ สมาชิกทั้งหมด ซึ่งการได้มาของคณะกรรมการดำเนินการ สหกรณ์อาจจะเป็นเฉพาะกลุ่มของสมาชิกบาง กลุ่มที่สนับสนุนกรรมการบางคนก็ได้

นอกจากสหกรณ์จะเกี่ยวข้องับกระบวนการทางการเมืองเพื่อให้ได้คณะกรรมการดำเนินการ สหกรณ์แล้ว ในการบริหารสหกรณ์ยังต้องบริหารภายใต้ความเห็นชอบหรือขออนุมัติจากสมาชิกโดยผ่าน ที่ประชุมใหญ่ของสมาชิก หรืออาจจะผ่านมาทางข้อเรียกร้องต่างๆ ก็ได้ถึงเหตุผลและความจำเป็นของ สมาชิก ทั้งที่เป็นทางการเมืองหรือไม่เป็นทางการเมือง เช่น เรียกร้องว่าการอนุมัติการให้สินเชื่อของกรรมการ ไม่เป็นธรรมสำหรับสมาชิกทุกราย การให้บริการของเจ้าหน้าที่บางคนเลือกปฏิบัติในกลุ่มพวกพ้องของตนเอง

เป็นต้น ดังนั้นกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสหกรณ์ที่เป็นไปตามกฎหมายของสหกรณ์ดังนี้

1. กระบวนการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการและผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ เป็นการใช้อำนาจของสมาชิกในที่ประชุมใหญ่เพื่อการเลือกตั้งสมาชิกมาเป็นคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ตามมาตรา 50 เข้ามาบริหารสหกรณ์แทนสมาชิกทั้งหมด รวมถึงการเลือกผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ด้วยตามมาตรา 53

2. การอนุมัติงบประมาณประจำปีของสหกรณ์ เป็นการใช้อำนาจอนุมัติงบประมาณเงินของสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 และงบประมาณของสหกรณ์ตามที่สหกรณ์ได้จัดทำและมีผู้ตรวจสอบบัญชีได้ตรวจสอบความถูกต้องตามมาตรฐานบัญชีที่รับรองแล้ว คณะกรรมการดำเนินการจะต้องเสนอขออนุมัติงบประมาณประจำปีของสหกรณ์ตามมาตรา 20 ซึ่งเมื่อที่ประชุมใหญ่อนุมัติแล้วจึงจะนำมาพิจารณาจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์ต่อไปได้ ซึ่งผู้สอบบัญชีก็ต้องใช้กระบวนการในการนำเสนอเพื่อให้ที่ประชุมใหญ่อนุมัติ ซึ่งในทางปฏิบัติมักไม่มีปัญหาใดในการอนุมัติงบประมาณประจำปียกเว้นในบางปีอาจจะมีรายการทางบัญชีที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนเกิดขึ้น ซึ่งสหกรณ์ต้องดำเนินการตามข้อกำหนดและให้สมาชิกเห็นชอบด้วย

3. การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ เมื่อสิ้นปีทางบัญชีสหกรณ์จัดทำงบการเงินประจำปีถูกต้องเรียบร้อยแล้ว จะต้องเสนอให้ที่ประชุมใหญ่พิจารณาอนุมัติการจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์ ตามมาตรา 60 ซึ่งเป็นประเด็นผลประโยชน์ที่จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบซึ่งมีผลกระทบต่อการบริหารสหกรณ์และกระทบต่อสมาชิกด้วย เช่น กฎหมายกำหนดให้สหกรณ์ต้องจัดสรรกำไรสุทธิไว้เป็นทุนสำรองของสหกรณ์อย่างน้อยร้อยละ 10 ของกำไรสุทธิประจำปี แต่ถ้าคณะกรรมการมีนโยบายจะจัดสรรกำไรสุทธิมากกว่าเป็นร้อยละ 10 ของกำไรสุทธิเพื่อสหกรณ์จะได้มีเงินทุนสำรองเพิ่มขึ้นมาจะทำให้ฐานะทางการเงินของสหกรณ์มั่นคงยิ่งขึ้น การพิจารณาจัดสรรดังกล่าวเงินกำไรสุทธิจำนวนที่เหลือจะจัดสรรเป็นเงินปันผลตามหุ้นหรือเงินเฉลี่ยคืนให้สมาชิกน้อยลงสมาชิกส่วนใหญ่จะไม่พอใจ เป็นต้น ดังนั้นคณะกรรมการจะต้องมีนโยบายการจัดสรรกำไรสุทธิแล้วทำให้สมาชิกส่วนใหญ่ยอมรับในที่ประชุมใหญ่จึงจะมีมติอนุมัติหรือเห็นชอบการจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์ตามที่คณะกรรมการดำเนินการเสนอ ซึ่งถ้าไม่เป็นไปตามที่คณะกรรมการเสนอในที่ประชุมใหญ่จะต้องนำไปพิจารณาใหม่ในที่ประชุมใหญ่วิสามัญเพื่อพิจารณาใหม่ ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่จะไม่พอใจ

4. การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของสหกรณ์ การปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของสหกรณ์ซึ่งคณะกรรมการเองจะต้องพิจารณาเห็นสมควรจะได้มีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของสหกรณ์เพื่อประโยชน์ต่อการบริหารจัดการสหกรณ์ และเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกโดยรวม จะต้องเสนอต่อที่ประชุมใหญ่สมาชิกเพื่อพิจารณา ตามมาตรา 44

5. การควบสหกรณ์เข้าด้วยกัน และการแยกสหกรณ์ ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ให้ถ้าสหกรณ์มีความจำเป็นอาจจะควบสหกรณ์ตามมาตรา 90 หรือต้องการแยกสหกรณ์ ตามมาตรา 96 ซึ่งการจะพิจารณาดำเนินการได้ก็ต้องของความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่สมาชิกเช่นเดียวกัน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากระบวนการทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับการบริหารสหกรณ์ซึ่งเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการที่จะต้องบริหารจัดการให้มีผลกระทบต่อการดำเนินงานของสหกรณ์น้อยที่สุด และทำให้สมาชิกส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์และพอใจทั้งในระยะสั้นและระยะยาวด้วย จากประเด็นดังกล่าวผู้บริหารสหกรณ์อาจจะต้องใช้กระบวนการทางการเมืองมาประยุกต์กับการบริหารธุรกิจสหกรณ์

โดยสรุปกระบวนการทางการเมืองเป็นกิจกรรมของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในและนอกระบบการเมืองที่พยายามแข่งขันหรือต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจหรืออิทธิพล และใช้อำนาจหรืออิทธิพลที่ได้มาไปในการจัดสรรหรือแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าเพื่อสังคม ขณะเดียวกันพยายามขยายอำนาจหรืออิทธิพลที่ได้มาทั้งนี้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มของตน ดังนั้นในการบริหารธุรกิจสหกรณ์ซึ่งต้องมีผู้บริหารหรือคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ จะต้องมีการพยายามแข่งขันหรือต่อสู้เพื่อให้ได้มาเป็นกรรมการดำเนินการเพื่อการมีอำนาจในการบริหารจัดการสหกรณ์เพื่อประโยชน์ของกลุ่มของตนซึ่งก็คือสมาชิกทั้งหมด นอกจากนั้นยังเกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ การอนุมัติงบประมาณประจำปี การจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์ การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ ตลอดจนจนถึงการควบและการแยกสหกรณ์

กิจกรรม 15.2.4

1. กระบวนการเลือกตั้งสหกรณ์เกี่ยวกับประเด็นใดบ้าง
2. การเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการเกี่ยวข้องการจัดการสหกรณ์ด้านใด
3. การใช้อำนาจของสมาชิกสหกรณ์ในกระบวนการเลือกตั้งอย่างไร จงอธิบาย (เข้าประชุมใหญ่)

(โปรดทำกิจกรรม 15.2.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.2 เรื่องที่ 15.2.4)

แผนการสอนตอนที่ 15.3

กรณีศึกษาการเมืองและกระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 15.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 15.3.1 กรณีศึกษากระบวนการนิติบัญญัติกับการจัดการสหกรณ์
- 15.3.2 กรณีศึกษากระบวนการบริหารกับการจัดการสหกรณ์
- 15.3.3 กรณีศึกษากระบวนการตุลาการกับการจัดการสหกรณ์
- 15.3.4 กรณีศึกษากระบวนการเลือกตั้งกับการจัดการสหกรณ์

แนวคิด

1. กรณีศึกษากระบวนการนิติบัญญัติในการจัดการสหกรณ์เป็นกรณีการแก้ไขข้อบังคับของสหกรณ์โดยขออนุมัติจากที่ประชุมใหญ่เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ เกี่ยวกับผู้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่อการตรวจสอบสหกรณ์ และนำไปเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขกฎหมายสหกรณ์ในฉบับต่อมา
2. กรณีศึกษากระบวนการบริหารกับการจัดการสหกรณ์เป็นกรณีศึกษาการจัดทำแผนกลยุทธ์ของสหกรณ์โดยคณะกรรมการดำเนินการชุดปัจจุบันซึ่งได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำร่วมกันหลายฝ่าย เป็นกลยุทธ์ระยะ 4 ปี ประกอบด้วยองค์ประกอบของแผนกลยุทธ์ครบถ้วน เป็นกลยุทธ์ในปัจจุบันสำหรับเป็นแนวทางการจัดการสหกรณ์ แต่ในอนาคตสหกรณ์มีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการ การจัดการสหกรณ์ดากระบวนการบริหารหรือจัดการอาจจะเปลี่ยนแปลงไปตามการกระบวนการทางการเมือง ซึ่งย่อมมีผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์โดยรวม
3. กรณีศึกษากระบวนการตุลาการกับการจัดการสหกรณ์ประเด็นคุณสมบัติของสมาชิกสมทบของสหกรณ์ที่กฎหมายกำหนดไว้กว้างๆ และสหกรณ์สามารถกำหนดรายละเอียดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ได้ซึ่งข้อบังคับของสหกรณ์จะต้องได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่สมาชิกและต้องขอจดทะเบียนแก้ไขกับข้อบังคับกับนายทะเบียน ประเด็นปัญหาเกิดจากสหกรณ์บางสหกรณ์นำมาบิดเบือนข้อกำหนดเพื่อประโยชน์ของกลุ่มตนเองมากกว่าการพิจารณาดำเนินการตามหลักการสหกรณ์และวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ จนต้องมีการตีความตามกฎหมายโดยกฤษฎีกาซึ่งมีผลทำให้กระทบต่อการจัดการสหกรณ์ทุกสหกรณ์ซึ่งมีผลต่อการแก้ไขกฎหมายสหกรณ์ในฉบับต่อมา

4. กรณีศึกษากระบวนการทางการเมืองกับการจัดการสหกรณ์เป็นตัวอย่างกระบวนการเลือกตั้งของสหกรณ์ซึ่งมีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนตั้งแต่การแต่งตั้งคณะกรรมการเลือกตั้งจนถึงการได้มาของคณะกรรมการจากการเลือกตั้งของสมาชิกซึ่งมีผลกระทบต่อ การจัดการสหกรณ์ได้แก่ นโยบายการบริหารสหกรณ์เปลี่ยนแปลงบ่อย นโยบายการ ผ่อนคลายการให้สินเชื่อของสหกรณ์ การขยายวงเงิน นโยบายการลดดอกเบี้ย การจัด สวัสดิการเสริมเพิ่มขึ้น และการร้องเรียนของสมาชิก ซึ่งมีผลกระทบต่อ การจัดการ สหกรณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย กรรมการจะต้องบริหารเพื่อให้ สหกรณ์เกิดประโยชน์มากที่สุดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.3.1 “กรณีศึกษากระบวนการนิติบัญญัติกับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย กรณีศึกษากระบวนการนิติบัญญัติกับการจัดการสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.3.2 “กรณีศึกษากระบวนการบริหารกับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย กรณีศึกษากระบวนการบริหารกับการจัดการสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.3.3 “กรณีศึกษากระบวนการตุลาการกับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย กรณีศึกษากระบวนการตุลาการกับการจัดการสหกรณ์ได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.3.4 “กรณีศึกษากระบวนการเลือกตั้งกับการจัดการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย กรณีศึกษากระบวนการเลือกตั้งกับการจัดการสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 15.3.1

กรณีศึกษากระบวนการนิติบัญญัติกับการจัดการสหกรณ์

กระบวนการนิติบัญญัติในสหกรณ์ เป็นการกำหนดกฎหมายสหกรณ์ หรือพระราชบัญญัติสหกรณ์ การกำหนดพระราชกฤษฎีกา พระราชกำหนดที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ การกำหนดข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศและคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่กำกับและแนะนำสหกรณ์ รวมทั้งผู้บริหารสหกรณ์จะต้องอาศัยกระบวนการทางการเมืองในการกำหนด จัดว่าเป็นกระบวนการนิติบัญญัติในสหกรณ์นั่นเอง

ประเด็นกรณีตัวอย่างเป็นการแก้ไขข้อบังคับของสหกรณ์ของสหกรณ์เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ คำแนะนำของส่วนราชการ สหกรณ์ได้ดำเนินการแก้ไขข้อบังคับของสหกรณ์โดยมีขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1. ความจำเป็นในการแก้ไขข้อบังคับ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ โดยมติที่ประชุม คณะกรรมการเห็นควรจะแก้ไขข้อบังคับของสหกรณ์ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ หรือกฎระเบียบต่างๆ ที่กำหนดขึ้นใหม่ในปัจจุบัน จึงมอบหมายให้คณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง เช่น คณะกรรมการศึกษาพัฒนาสหกรณ์ เป็นต้น พิจารณาข้อบังคับของสหกรณ์ และเสนอร่างเพื่อเสนอคณะกรรมการดำเนินการพิจารณาเห็นชอบในเบื้องต้น

2. คณะกรรมการดำเนินการเห็นชอบ เมื่อคณะกรรมการได้รับร่างจากคณะกรรมการย่อมจะนำมาสู่การพิจารณาเหตุผลความจำเป็นโดยทำเป็นตารางเปรียบเทียบข้อบังคับฉบับเดิมและข้อบังคับฉบับขอแก้ไข และเหตุผล เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการพิจารณาเห็นชอบ

3. เสนอที่ประชุมใหญ่สมาชิกเห็นชอบ เมื่อคณะกรรมการดำเนินการมีมติเห็นชอบแล้วจะต้องสรุปข้อความและเหตุผลเปรียบเทียบเพื่อนำเสนอที่ประชุมพิจารณาเห็นชอบหรืออนุมัติต่อไป โดยปกติจะนำเสนอในที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีซึ่งจะต้องจัดให้มีการประชุมอยู่แล้ว ยกเว้นถ้าเป็นกรณีเร่งด่วนอาจจะเรียกประชุมวิสามัญเพื่อการแก้ไขเพิ่มเติมได้ ตัวอย่างข้อความและเหตุผลที่ขอจดทะเบียนแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ ของสหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จำกัด (รายงานกิจการประจำปี 2561) บางส่วน

ข้อความและเหตุผลที่ขอตระเบียนแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ ของสหกรณ์.....จำกัด

ข้อความเดิม (1)	ข้อความที่ขอแก้ไขเพิ่มเติม (2)	เหตุผล (3)
<p>ข้อ 90 ผู้ตรวจสอบกิจการ ให้มีผู้ตรวจสอบกิจการ ซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิก หรือบุคคลอื่นซึ่งทรงคุณวุฒิและมีความรู้ความสามารถในด้านธุรกิจ การเงิน การบัญชี หรือการสหกรณ์ เพื่อดำเนินการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์แล้วทำรายงานเสนอที่ประชุมใหญ่</p> <p>จำนวนผู้ตรวจสอบกิจการตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามประกาศสหกรณ์แต่ไม่เกินจำนวนที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด</p>	<p>ข้อ 90 ผู้ตรวจสอบกิจการ ให้ที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งสมาชิก หรือบุคคลภายนอก ผู้มีคุณวุฒิ ความรู้ความสามารถในด้านธุรกิจ การเงิน การบัญชี การบริหารจัดการ เศรษฐศาสตร์ การสหกรณ์ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ และมีคุณสมบัติเป็นผู้ผ่านการอบรมการตรวจสอบกิจการจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ หรือหน่วยงานอื่นที่ได้รับการรับรองหลักสูตรจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ตรวจสอบกิจการ ตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ จำนวน 1 คน เป็นผู้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์</p>	<p>เป็นการกำหนดการเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการโดยที่ประชุมใหญ่และเลือกจากสมาชิกหรือบุคคลภายนอกหรือนิติบุคคลที่มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์กำหนด</p>
<p>ข้อ 93 ขั้นตอน และวิธีการเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการ ขั้นตอนการรับสมัคร ให้นำระเบียบว่าด้วยการสรรหากรรมการดำเนินการมาบังคับใช้โดยอนุโลม เพื่อเสนอรายชื่อให้สมาชิกเลือกตั้งในที่ประชุมใหญ่โดยวิธียกมือ</p>	<p>ข้อ 93 ขั้นตอนและวิธีการเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการ ให้คณะกรรมการดำเนินการประกาศรับสมัครผู้ตรวจสอบกิจการ และพิจารณาคัดเลือกผู้ตรวจสอบกิจการที่มีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะต้องห้ามตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์กำหนด แล้วนำเสนอชื่อผู้ตรวจสอบกิจการที่ผ่านการคัดเลือกให้ที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งโดยวิธีลงคะแนนเปิดเผย และให้ผู้ได้รับเลือกตั้งที่มีคะแนนสูงสุดเป็นผู้ตรวจสอบกิจการ หากมีคะแนนเท่ากันให้ประธานออกเสียงเพิ่มอีกหนึ่งเสียง และให้ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งลำดับคะแนน รองลงมาเป็นผู้ตรวจสอบกิจการสำรองจำนวน 1 คน</p>	<p>เพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติในการเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการที่ชัดเจน และให้มีการเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการสำรองไว้เพื่อปฏิบัติงานได้ทันที</p>

ตาราง (ต่อ)

ข้อความเดิม (1)	ข้อความที่ขอแก้ไขเพิ่มเติม (2)	เหตุผล (3)
	<p>กรณีผู้ตรวจสอบกิจการได้พ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุผลตามข้อ 95 (2) (3) (4) (5) ให้ผู้ตรวจสอบกิจการสำรองปฏิบัติงานได้ทันทีเท่าระยะเวลาที่ผู้ตรวจสอบกิจการคนเดิมเหลืออยู่ หรือจนกว่าจะมีการเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการใหม่</p>	
<p>ข้อ 97 ผู้ตรวจสอบกิจการมีหน้าที่รายงานผลการตรวจสอบกิจการเป็นลายลักษณ์อักษร ดังต่อไปนี้</p> <p>(1) รายงานการตรวจสอบกิจการประจำเดือน ให้ผู้ตรวจสอบกิจการเสนอรายงานผลการตรวจสอบต่อคณะกรรมการดำเนินการในการประชุมประจำเดือนในคราวถัดไป</p> <p>(2) รายงานการตรวจสอบกิจการประจำปี ให้ผู้ตรวจสอบกิจการเสนอรายงานผลการตรวจสอบต่อที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์</p> <p>(3) รายงานการตรวจสอบกรณีเร่งด่วน ในกรณีที่ผู้ตรวจสอบกิจการตรวจพบว่ามีเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์อย่างมีนัยสำคัญ ให้ผู้ตรวจสอบกิจการรายงานผลการตรวจสอบต่อคณะกรรมการดำเนินการ เพื่อดำเนินการแก้ไขโดยเร็วทั้งนี้การรายงานผลการตรวจสอบกิจการตาม (1) (2) (3) ให้จัดส่งสำเนารายงานผลการตรวจสอบกิจการต่อสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ พื้นที่ และสำนักงานสหกรณ์จังหวัดพื้นที่ โดยเร็ว</p>	<p>ข้อ 97 รายงานผลการตรวจสอบให้ผู้ตรวจสอบกิจการรายงานผลการตรวจสอบประจำเดือนและประจำปี รวมทั้งข้อสังเกต ข้อเสนอแนะเป็นลายลักษณ์อักษร และเข้าร่วมประชุมเพื่อแจ้งผลการตรวจสอบประจำเดือนต่อคณะกรรมการดำเนินการในการประชุมประจำเดือนคราวถัดไป และรายงานผลการตรวจสอบประจำปีต่อที่ประชุมใหญ่สหกรณ์ด้วย</p> <p>กรณีผู้ตรวจสอบกิจการพบว่ามีเหตุการณ์ที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่สมาชิกของสหกรณ์อย่างร้ายแรง หรือสหกรณ์มีการปฏิบัติไม่เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ หรือคำแนะนำของทางราชการ รวมทั้งข้อบังคับ ระเบียบ มติที่ประชุม หรือคำสั่งของสหกรณ์จนก่อให้เกิดความเสียหายแก่สมาชิก และสหกรณ์อย่างร้ายแรง ให้แจ้งผลการตรวจสอบต่อคณะกรรมการดำเนินการทันทีเพื่อดำเนินการแก้ไข และให้จัดส่งสำเนารายงานดังกล่าวต่อสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ และสำนักงานสหกรณ์จังหวัดที่กำกับดูแลโดยเร็ว</p>	<p>เพื่อให้ผู้ตรวจสอบรายงานผลการตรวจสอบให้สหกรณ์ทราบและดำเนินการแก้ไข รวมทั้งการติดตามผลการแก้ไขและรายงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่สมาชิกและสหกรณ์เพิ่มขึ้น</p>

ตาราง (ต่อ)

ข้อความเดิม (1)	ข้อความที่ขอแก้ไขเพิ่มเติม (2)	เหตุผล (3)
ให้ผู้ตรวจสอบกิจการติดตามผลการดำเนินการแก้ไขของสหกรณ์ตามรายงานผลการตรวจสอบกิจการ และให้จัดส่งสำเนารายงานการแก้ไขของสหกรณ์ต่อสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์พื้นที่ และสำนักงานสหกรณ์จังหวัดพื้นที่ด้วย	ให้ผู้ตรวจสอบกิจการติดตามผลการแก้ไขตามรายงานการตรวจสอบและสำเนารายงานผลการแก้ไขและการติดตามของผู้ตรวจสอบกิจการต่อสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ และสำนักงานสหกรณ์จังหวัดที่กำกับดูแล	
ข้อ 98 ความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบกิจการ หากผู้ตรวจสอบกิจการตรวจพบข้อบกพร่องของสหกรณ์ ต้องแจ้งให้คณะกรรมการดำเนินการทราบเพื่อแก้ไขโดยเร็ว ผู้ตรวจสอบกิจการต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายอันเกิดแก่สหกรณ์ด้วยเหตุอันไม่เจ้านั้น	ข้อ 98 ความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบกิจการ กรณีผู้ตรวจสอบกิจการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ หรือประพฤติดิจจริยธรรมในการปฏิบัติงานจนเป็นเหตุให้สหกรณ์ได้รับความเสียหาย ผู้ตรวจสอบกิจการต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้แก่สหกรณ์ หรือหากตรวจพบข้อบกพร่องของสหกรณ์ ต้องแจ้งให้คณะกรรมการดำเนินการทราบโดยเร็ว ผู้ตรวจสอบกิจการต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายอันจะเกิดแก่สหกรณ์ด้วยเหตุอันไม่เจ้านั้น การพิจารณาความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบกิจการให้เป็นไปตามมติที่ประชุมใหญ่	เพื่อให้ผู้ตรวจสอบกิจการรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบกิจการ

ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 53 “ให้สหกรณ์มีผู้ตรวจสอบกิจการ ซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิกหรือบุคคลภายนอกเพื่อดำเนินการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์แล้วทำรายงานเสนอต่อที่ประชุมใหญ่

จำนวนผู้ตรวจสอบกิจการตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด”

ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ พ.ศ. 2559 หมวด 1 คุณสมบัติของผู้ตรวจสอบกิจการ หมวด 2 การเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการ หมวด 3 วาระการดำรงตำแหน่ง

และการพ้นจากตำแหน่งของผู้ตรวจสอบกิจการ หมวด 4 อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบกิจการ หมวด 5 จริยธรรมในการปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบกิจการ และหมวด 6 บทเฉพาะกาล

ตลอดจนคำแนะนำนายทะเบียนสหกรณ์เรื่อง แนวทางปฏิบัติตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการ พ.ศ. 2559 ซึ่งได้กำหนดรายละเอียดไว้อย่างชัดเจน หลังจากที่ข้อบังคับของสหกรณ์กรณีตัวอย่างนี้ถือใช้ ประกอบกับ สหกรณ์ออมทรัพย์บางแห่งมีข่าวความเสียหายเนื่องจากเลเลยการทำหน้าที่ของผู้ตรวจสอบกิจการ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์กรณีแรลลอคเตอร์ หรือสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น จำกัด เป็นต้น ดังนั้นคณะกรรมการดำเนินการจึงมีเหตุผลที่จะต้องนำเสนอที่ประชุมใหญ่เพื่อแก้ไขข้อบังคับของสหกรณ์ให้สอดคล้องกับระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์และคำแนะนำนายทะเบียนสหกรณ์ซึ่งเมื่อเสนอต่อที่ประชุมใหญ่จึงอนุมัติตามเสนอ

นอกจากนั้นพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มาตรา 19 ให้ยกเลิกความในวรรคสองของมาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน “จำนวน คุณสมบัติ และลักษณะต้องห้าม วิธีการรับสมัคร และการขาดจากการเป็นผู้ตรวจสอบกิจการ ตลอดจนอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจสอบกิจการตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด โดยอาจกำหนดให้แตกต่างกันตามขนาดและประเภทของสหกรณ์ได้” ซึ่งเป็นการย้ำความสำคัญของผู้ตรวจสอบกิจการมากขึ้นซึ่งสอดคล้องกับระเบียบว่าด้วยผู้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ พ.ศ. 2559 ซึ่งในทางปฏิบัตินั้นระเบียบดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับกฎหมายสหกรณ์ ทั้งในบางประเด็นที่อาจจะยังไม่สอดคล้องกับกฎหมายสหกรณ์ระเบียบดังกล่าวอาจจะต้องปรับปรุงแก้ไขต่อไป

การนำไปใช้ในการจัดการสหกรณ์จะทำให้เห็นว่าผู้ตรวจสอบกิจการมีบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบชัดเจนมากและมีความรับผิดชอบอย่างชัดเจนทำให้ผู้ตรวจสอบกิจการนอกจากจะต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนแล้วตามที่ระบุในกฎหมาย ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ และคำแนะนำนายทะเบียนสหกรณ์อย่างเคร่งครัด

ในขณะเดียวกันคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ และฝ่ายจัดการสหกรณ์ต้องปฏิบัติงานอย่างยึดมั่นตามกฎระเบียบ คำสั่งมติอย่างเข้มงวดเช่นกัน เพราะผู้ตรวจสอบกิจการต้องทำหน้าที่อย่างเข้มงวดเป็นประจำและเมื่อตรวจพบต้องรายงาน และติดตามการแก้ไขจนแล้วเสร็จ นับว่าเป็นผลดีต่อการจัดการสหกรณ์โดยรวม และสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกสหกรณ์และองค์กรที่เกี่ยวข้ององค์กร

กิจกรรม 15.3.1

การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของสหกรณ์เป็นอำนาจของใคร และใครมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของสหกรณ์ จงอธิบายพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 15.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.3 เรื่องที่ 15.3.1

เรื่องที่ 15.3.2

กรณีศึกษากระบวนการบริหารกับการจัดการสหกรณ์

กระบวนการบริหารในสหกรณ์ เป็นการบริหารหรือจัดการสหกรณ์ตามอำนาจหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการ ผู้จัดการ และผู้ที่เกี่ยวข้องตามโครงสร้างการจัดการสหกรณ์ ตลอดจนการมอบหมายอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ การควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานของสหกรณ์ กระบวนการบริหารหรือหน้าที่การบริหารโดยทั่วไปประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งสหกรณ์ในฐานะองค์กรธุรกิจจำเป็นต้องบริหารจัดการสหกรณ์ตามกระบวนการบริหารเช่นเดียวกัน

กรณีศึกษากระบวนการวางแผนกลยุทธ์ของสหกรณ์ สหกรณ์ในปัจจุบันจะต้องมีการจัดทำแผนกลยุทธ์ หรือแผนยุทธศาสตร์ของสหกรณ์ ซึ่งจัดเป็นแผนระยะยาวของสหกรณ์ ระยะ 3-5 ปี บางสหกรณ์กำหนดถึง 10 ปี ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ การแปลงแผนกลยุทธ์ไปสู่แผนปฏิบัติการ และเมื่อมีการปฏิบัติการจะมีการติดตามประเมินผล และนำมาสู่การทบทวนและปรับปรุงแผนทุกปี

ตัวอย่าง แผนกลยุทธ์ สหกรณ์ออมทรัพย์ครูปัตตานี จำกัด (พ.ศ. 2561-2564)

สหกรณ์ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนกลยุทธ์ (2561-2564) และโครงการจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปี 2561 คณะอนุกรรมการอำนวยการ คณะอนุกรรมการดำเนินกิจกรรม คณะอนุกรรมการรับลงทะเบียน คณะอนุกรรมการการเงิน และบัญชี คณะอนุกรรมการบันทึกภาพ คณะอนุกรรมการตรวจความถูกต้อง และจัดทำรูปเล่มแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการประจำปี 2561 และคณะอนุกรรมการจัดเตรียมเอกสาร/ประเมินผล (<http://www.pntsc.com/main/index.php/actionplan> (2562))

กระบวนการจัดทำแผนกลยุทธ์ของสหกรณ์มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมต่างๆ วิเคราะห์ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในสหกรณ์เพื่อทราบโอกาส อุปสรรค จุดแข็ง และจุดอ่อนของสหกรณ์ นำมากำหนดแผนกลยุทธ์ของสหกรณ์ พ.ศ. 2561-2564 ซึ่งมีองค์ประกอบครบถ้วน ในที่นี้ยกตัวอย่างเฉพาะบางประเด็น เฉพาะพันธกิจที่ 1 ของสหกรณ์ ดังนี้

วิสัยทัศน์ เป็นองค์กรด้านธุรกิจที่มีความมั่นคง สมาชิกใช้บริการด้วยความมั่นใจ พัฒนาสู่ความเป็นเลิศในระดับสากล

พันธกิจ

1. บริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ
2. ระดมเงินออมเพื่อความมั่นคงขององค์กร
3. จัดระบบบริการสินเชื่ออย่างมีประสิทธิภาพ
4. จัดสวัสดิการและพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ
5. จัดระบบประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง
6. พัฒนาสหกรณ์สู่ความเป็นเลิศในระดับสากล

วัตถุประสงค์/เป้าหมาย/ตัวชี้วัด (เฉพาะพันธกิจที่ 1)

1. บริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์	เป้าหมาย	ตัวชี้วัด
1. เพื่อให้มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพมีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้	<ul style="list-style-type: none"> - มีโครงสร้างการบริหารที่เป็นปัจจุบัน และสอดคล้องกับการปฏิบัติงาน - สหกรณ์มีแผนปฏิบัติการประจำปีที่มีประสิทธิภาพ - มีการติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการดำเนินการ - มีการรายงานผลการปฏิบัติงานของแต่ละฝ่ายต่อคณะกรรมการดำเนินการ - ให้อุบลการทุกคนในสหกรณ์ปฏิบัติ ตามระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง - จัดให้มีระบบควบคุมภายในที่ดี โดย นำหลักธรรมาภิบาลมาปฏิบัติ ใช้อย่างเคร่งครัด 	<ul style="list-style-type: none"> - มีแผนกลยุทธ์ แผนปฏิบัติงานประจำปี ในการบริหารจัดการ - มีการจัดผังโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน - มีการบริหารงานโดยปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบที่เกี่ยวข้อง - มีข้อมูลการตรวจสอบการปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบกิจการ - มีการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการสหกรณ์
2. เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการโดยใช้สื่อ และเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้	<ul style="list-style-type: none"> - สหกรณ์มีสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการให้บริการสมาชิก 	<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกมีความพึงพอใจจากการใช้สื่อ และเทคโนโลยีในการให้บริการ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ของสมาชิกที่มาใช้บริการ

กลยุทธ์/เป้าหมาย/ตัวชี้วัด และงบประมาณ (เฉพาะพันธกิจที่ 1)

พันธกิจ	วัตถุประสงค์	กลยุทธ์
บริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อให้การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ - เพื่อให้การบริหารจัดการโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ 	พัฒนาการบริหารจัดการให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาการบริหารจัดการให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

- 1.1 การจัดทำแผนกลยุทธ์ แผนปฏิบัติการประจำปี และสรุปผลการดำเนินงานประจำปี
- 1.2 การจัดทำข้อบังคับ และระเบียบปฏิบัติสหกรณ์ออมทรัพย์ครูปัตตานี จำกัด
- 1.3 ประเมินประสิทธิภาพบุคลากร
- 1.4 ปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในและภายนอกสำนักงาน
- 1.5 จัดหาสื่อและอุปกรณ์เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน
- 1.6 ปรับปรุงสำนักงานสหกรณ์ออมทรัพย์ครูปัตตานี จำกัด
- 1.7 ปรับปรุงเทคโนโลยีสารสนเทศ
- 1.8 จุดสหกรณ์สัมพันธ์ชายแดนใต้

กลยุทธ์/ โครงการ/ กิจกรรม/ งบประมาณ (เฉพาะพันธกิจที่ 1)

กลยุทธ์	โครงการ/กิจกรรม	งบประมาณประจำปี			
พัฒนาการบริหารจัดการให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ	1. โครงการจัดทำแผนกลยุทธ์ แผนปฏิบัติงานประจำปี และสรุปผลการดำเนินงานประจำปี	273,600.00	287,280.00	287,280.00	287,280.00
	2. โครงการจัดทำข้อบังคับ และระเบียบปฏิบัติสหกรณ์ออมทรัพย์ครูปัตตานี จำกัด	100,000.00	100,000.00	5,000.00	5,000.00
	3. โครงการประเมินประสิทธิภาพบุคลากร	10,000.00	10,000.00	10,000.00	10,000.00
	4. โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในและภายนอก	0.00	0.00	0.00	0.00
	5. โครงการจัดหาสื่อและอุปกรณ์เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน	200,000.00	220,000.00	240,000.00	260,000.00
	6. โครงการปรับปรุงสำนักงานสหกรณ์ออมทรัพย์	3,645,700.00	0.00	0.00	0.00
	7. โครงการปรับปรุงเทคโนโลยีสารสนเทศ	0.00	0.00	8,000,000.00	0.00
	8. จุดสหกรณ์สัมพันธ์ชายแดนใต้	103,400.00	103,400.00	103,400.00	103,400.00

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการนำแผนกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ

1. ความเป็นไปได้ของแผนกลยุทธ์สหกรณ์ออมทรัพย์ครูปัตตานี จำกัด เมื่อได้จัดทำเสร็จเรียบร้อยแต่ละโครงการ จะต้องดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนกลยุทธ์สหกรณ์ออมทรัพย์ครูปัตตานี จำกัด ซึ่งจะสอดคล้องกับคำขวัญและนโยบายในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ครูปัตตานี จำกัด ระยะเวลา 4 ปี (2561-2564)

2. การจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปี ของสหกรณ์ออมทรัพย์ครูปัตตานี จำกัด เพื่อเป็นการนำแผนกลยุทธ์สู่แผนปฏิบัติ

3. แนวทางการติดตามตรวจสอบและประเมินผล เพื่อให้มีการนำแผนกลยุทธ์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ครูปัตตานี จำกัด ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมจึงเห็นสมควรกำหนดแนวทางในการติดตามและประเมินผลดังนี้

3.1 การติดตามความก้าวหน้าก่อนดำเนินโครงการ เป็นการติดตามความก้าวหน้าก่อนการดำเนินการตามโครงการ ซึ่งตรวจสอบถึงผลงานที่เกิดขึ้นจริง เมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ อันจะนำไปสู่การทบทวนปรับปรุงแก้ไขเป้าหมายและกลยุทธ์ให้เหมาะสมต่อไป

3.2 การติดตามความก้าวหน้าขณะดำเนินการตามโครงการ เป็นการติดตามความก้าวหน้าขณะดำเนินงานตามโครงการ ซึ่งเป็นการทราบถึงปัญหาและอุปสรรค ในขณะดำเนินการตามโครงการ เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานเพื่อให้ทันและเหมาะสมกับสภาวการณ์

3.3 การประเมินผลหลังสิ้นสุดการดำเนินงาน เป็นการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดโครงการ เพื่อเป็นการประมวลผลแผนกลยุทธ์ที่ได้ดำเนินงานในแต่ละช่วงปี ตลอดระยะเวลา 4 ปี (2561-2564) และสรุปผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้เป็นแนวทางในการพัฒนาสหกรณ์ออมทรัพย์ครูปัตตานี จำกัด

4. สหกรณ์ออมทรัพย์ครูปัตตานี จำกัด จะต้องนำเสนอแผนกลยุทธ์ในการจัดทำรายงานประจำปี 2561-2564 เพื่อเปิดเผยและแสดงในที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี ทราบในระยะตามหัวปี และตามแผนกลยุทธ์สหกรณ์ออมทรัพย์ครูปัตตานี จำกัด

จากกรณีศึกษาจะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ต้องมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันทุกขั้นตอนเพื่อการนำไปสู่การจัดการสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จได้ ทั้งนี้กระบวนการในการวางแผน เป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการบริหารสหกรณ์ และนำสู่การปฏิบัติและการควบคุมผลการดำเนินงานตามแผน และเชื่อมโยงถึงงบประมาณของสหกรณ์ แต่ด้วยวาระของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ มีเพียง 2 ปี และอาจจะต่อได้อีก 2 ปี ถ้าได้รับการเลือกตั้งใหม่ ซึ่งในแต่ละปี กรรมการกึ่งหนึ่งจะต้องหมดวาระ และเลือกตั้งใหม่ความต่อเนื่องของนโยบายต่างๆ จะเปลี่ยนแปลงไป ประเด็นปัญหาด้านกระบวนการบริหารสหกรณ์มีดังนี้

1. ด้านการวางแผน กระบวนการวางแผนของสหกรณ์ในแผนกลยุทธ์ของสหกรณ์ 5 ปี โดยคณะกรรมการชุดปัจจุบันจะมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในของสหกรณ์ นำมาสู่การประเมินโอกาส อุปสรรค จุดแข็ง และจุดอ่อนของสหกรณ์ นำมาทบทวนและปรับวิสัยทัศน์ พันธกิจของสหกรณ์ให้สอดคล้องกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม จากนั้นนำไปกำหนดกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนสหกรณ์ตามวิสัยทัศน์และพันธกิจของสหกรณ์ และแปลงกลยุทธ์มาสู่แผนปฏิบัติการรายปี ตลอดระยะเวลาของแผน

กลยุทธ์ ตลอดจนการจัดทำแผนงานโครงการ กิจกรรม มอบหมายผู้มีอำนาจ และงบประมาณในการดำเนินการ และมีกระการติดตามประเมินผลกลยุทธ์ ซึ่งสหกรณ์ได้จัดทำไว้อย่างชัดเจน และต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน และสหกรณ์ได้ระบุถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จในการนำแผนกลยุทธ์ไปสู่ปฏิบัติด้วย

เมื่อคณะกรรมการดำเนินการชุดใหม่เข้ามาดำเนินการต่อแม้ว่าครั้งหนึ่งจะเป็นกรรมการเดิม ด้วยกระบวนการทางการเมืองที่เข้ามามีการปรับเปลี่ยนนโยบายโดยอาศัยมติที่ประชุมเสียงส่วนใหญ่ของคณะกรรมการ ทำให้การดำเนินงานของสหกรณ์ไม่ต่อเนื่อง การมุ่งไปสู่เป้าหมายที่แท้จริงหรือความเข้าใจในเป้าหมายที่แท้จริงของสหกรณ์จะคลาดเคลื่อนไปเสมอตามที่ทราบกันโดยทั่วไป เสมือนสหกรณ์บริหารจัดการตามวาระของกรรมการก็ว่าได้ โดยมุ่งในเรื่องหรือประเด็นเดิมๆ เช่น เงินปันผลต้องสูงกว่าหรือไม่น้อยกว่าปีที่ผ่านมา เงินเฉลี่ยคืนจากดอกเบี้ยเงินกู้ต้องสูงๆ อัตราดอกเบี้ยเงินกู้พยายามไม่เพิ่มขึ้น ซึ่งส่วนทางกับความเป็นจริงในการดำเนินธุรกิจ จึงนำไปสู่นโยบายขยายวงเงินกู้ ขยายวงวด เพื่อให้สามารถจ่ายเงินกู้ได้มากๆ เพื่อจะมีรายได้มาจ่ายเงินตามนโยบายที่ได้วางไว้ หรือไม่ก็นำเงินทุนของสหกรณ์ไปลงทุนที่ให้ผลตอบแทนสูงๆ แม้ว่าจะขัดกับวัตถุประสงค์หรือกฎหมายของสหกรณ์ก็ตาม ทั้งหมดน่าจะเป็นผลมาจากกระบวนการทางการเมืองในการเลือกตั้งและได้มาของคณะกรรมการดำเนินการนั่นเอง

2. ด้านการจัดองค์การ เป็นการจัดโครงสร้างองค์การ จัดโครงสร้างบุคลากรเพื่อรองรับแผนกลยุทธ์ตามที่ได้วางไว้ เนื่องจากทุกแผนงานโครงการ และกิจกรรมต้องมีการมอบหมายผู้มีอำนาจในการขับเคลื่อนงานในแผนกลยุทธ์ที่ต่างไปจากการทำงานตามปกติหรืองานประจำ ซึ่งเมื่อผู้บริหารระดับสูงเปลี่ยนแปลงไป การจัดองค์การหรือโครงการมอบหมายงานจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย หรืออาจจะลดระดับความสำคัญของงานที่จะขับเคลื่อนตามแผนกลยุทธ์ของสหกรณ์

3. ด้านการนำ ผู้นำโดยเฉพาะผู้นำระดับสูงเป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนงาน กระตุ้นจูงใจให้ผู้ตามหรือผู้ปฏิบัติเต็มใจจะทำงานให้กับสหกรณ์อย่างเต็มความสามารถและมีประสิทธิภาพ ในเมื่อผู้นำมีการเปลี่ยนแปลง ความเป็นผู้นำย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย รวมถึงการสร้างผู้นำคนใหม่ที่จะมารับช่วงการบริหารจัดการสหกรณ์จึงเป็นประเด็นที่ยากจะขับเคลื่อนสหกรณ์สู่เป้าหมายได้ แม้ว่าจะมีฝ่ายจัดการหรือผู้จัดการขับเคลื่อนงานอยู่แล้วก็ตามแต่เมื่อนโยบายและผู้บริหารเปลี่ยนแปลง ในขณะที่ภาระงานประจำที่ต้องดำเนินงานมีเพิ่มมากขึ้นตามปริมาณธุรกิจของสหกรณ์ โอกาสที่ฝ่ายจัดการจะเคลื่อนงานตามนโยบายย่อมน้อยลง

4. ด้านการควบคุม เป็นกระบวนการควบคุมและติดตามการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ ซึ่งเมื่อมีการกำหนดแผนกลยุทธ์แผนปฏิบัติการต่างๆ เมื่อนำไปสู่การปฏิบัติต้องมีการควบคุม ติดตามและประเมินเป็นระยะๆ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร ย่อมมีผลต่อการแผนงานและการควบคุมติดตามอย่างแน่นอน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากระบวนการบริหารจัดการทุกชั้นตอนนั้นบุคคลที่จะขับเคลื่อนสำคัญที่สุดคือผู้บริหารสหกรณ์ หรือคณะกรรมการดำเนินการเมื่อสหกรณ์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกปี แม้จะได้มีการวางแผนระยะยาวไว้แล้วก็ตาม ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงได้เสมออย่างที่เป็นมาโดยตลอดในทุกสหกรณ์ก็ว่าได้ ทั้งหมดเป็นผลมาจากผู้นำเปลี่ยนจากกระบวนการการเมืองจากการเลือกตั้งนั่นเอง

กิจกรรม 15.3.2

จากกรณีศึกษาสหกรณ์ได้การจัดทำแผนกลยุทธ์ของสหกรณ์ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการนำแผนกลยุทธ์ไปปฏิบัติมีอะไรบ้าง กระบวนการทางการเมืองจะเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างไร จงอธิบายพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 15.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.3 เรื่องที่ 15.3.2)

เรื่องที่ 15.3.3

กรณีศึกษากระบวนการตุลาการกับการจัดการสหกรณ์

กระบวนการตุลาการในสหกรณ์ เป็นอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง หรือมติต่าง ๆ โดยผู้มีอำนาจในสหกรณ์ ตลอดจนการพิจารณาตัดสินกรณีมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นในสหกรณ์ การดำเนินการของสหกรณ์ในทุกด้านหรือทุกธุรกิจจะต้องเป็นไปตามกฎหมายสหกรณ์ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และสหกรณ์จะต้องกำหนดข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง หรือมติของคณะกรรมการ รวมทั้งต้องเป็นไปตามระเบียบหรือคำสั่งของหน่วยงานที่กำกับและนำเสนอส่งเสริมสหกรณ์ ได้แก่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ หรือแม้แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ เช่น กรมสรรพากร ซึ่งสหกรณ์มีหน้าที่เสียภาษี หรือหักภาษี และนำส่งภาษีตามกฎหมายภาษีอากร หรือกรมที่ดิน กรณีที่เกี่ยวข้องกับที่ดิน หรือกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อื่น เป็นต้น แต่กรณีมีข้อขัดแย้ง หรือต้องตีความตามข้อกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งต่าง ๆ สหกรณ์ต้องอาศัยกระบวนการตุลาการมาช่วยตัดสินใจ

กรณีศึกษากฎหมายสหกรณ์กับการบริหารธุรกิจสหกรณ์ประเด็นคุณสมบัติของสมาชิกสมทบตาม มาตรา 41 ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นแนวโน้มการแก้ปัญหากฎหมายสหกรณ์ในอนาคต ซึ่งจากกรณีนี้นำมาสู่การแก้ไขพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 เกี่ยวกับคุณสมบัติของสมาชิกสหกรณ์และสมาชิกสมทบ โดยกรณีนี้จะเห็นได้ว่าประเด็นปัญหาดังกล่าวกระทบกับการบริหารธุรกิจสหกรณ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ประเด็นกรณีศึกษา

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 41 กำหนดให้นายทะเบียนสหกรณ์ ประกาศกำหนดประเภทของสหกรณ์ที่สามารถรับสมาชิกสมทบได้ นายทะเบียนสหกรณ์จึงได้ประกาศให้สหกรณ์ทุกประเภท

สามารถรับสมาชิกสมทบได้¹ ทั้งนี้ให้สหกรณ์กำหนดคุณสมบัติ วิธีรับสมัคร การขาดจากสมาชิกภาพ สิทธิและหน้าที่ ตลอดจนเงื่อนไขอื่นๆ ที่จำเป็นในการรับสมาชิกสมทบไว้ในข้อบังคับ จากกรณีที่นายทะเบียน สหกรณ์ประกาศให้สหกรณ์ทุกประเภทสามารถรับสมาชิกสมทบได้นี้เอง ทำให้มีบางสหกรณ์ได้บิดเบือน แนวคิดในการรับสมาชิกสมทบโดยอาศัยช่องว่างของกฎหมายดังกล่าวไปกระทำการหาผลประโยชน์ให้กลุ่ม บุคคลบางกลุ่ม และมีการทำธุรกิจหลักกับสมาชิกสมทบเพิ่มมากขึ้น จนส่งผลกระทบต่อภาระดำเนินงานของ สหกรณ์โดยรวม ซึ่งไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย กรมส่งเสริมสหกรณ์จึงตั้งคณะทำงานเพื่อหารือ และกำหนดแนวทางในการรับสมาชิกสมทบ เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และมีให้บุคคล บางกลุ่มใช้เป็นช่องทางหรือเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ โดยเฉพาะเพื่อใช้เป็นช่องทางในการ หลบเลี่ยงภาษี จากประเด็นปัญหาดังกล่าวคณะทำงานมีความเห็นควรหารือขอกฎหมายต่อคณะกรรมการ กฤษฎีกา กรมส่งเสริมสหกรณ์จึงมีหนังสือขอหารือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาในประเด็นเกี่ยวกับ สมาชิกสมทบ ว่าจะต้องมีคุณสมบัติเป็นบุคคลธรรมดา ตามมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 หรือไม่²

คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ 9) ได้พิจารณาข้อหารือดังกล่าว โดยมีผู้แทนกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ (สำนักงานปลัดกระทรวง กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และกรมส่งเสริมสหกรณ์) เป็นผู้ชี้แจงข้อ เท็จจริงแล้ว เห็นว่า โดยที่มาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนดให้สหกรณ์จัดตั้ง ได้โดยการจดทะเบียนและต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดา สมาชิก โดยวิธีการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์ และต้องมีสมาชิกเป็นบุคคล ธรรมดาและบรรลุนิติภาวะ โดยคุณสมบัติของสมาชิกให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อบังคับ ประกอบกับมาตรา 4 ซึ่งกำหนดความหมายของคำว่า “สหกรณ์” ไว้ว่า คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทาง เศรษฐกิจและสังคมโดยช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แสดงให้เห็นว่า พระราชบัญญัติสหกรณ์ มุ่งหมายให้บุคคลธรรมดาซึ่งบรรลุนิติภาวะรวมกลุ่มกันโดยสมัครใจในการดำเนินกิจการที่บรรดาสมาชิก เป็นเจ้าของร่วมกัน และมีความมุ่งหมายร่วมกันทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อให้ความช่วยเหลือ แก่บรรดาสมาชิก

เมื่อพระราชบัญญัติสหกรณ์ กำหนดให้สมาชิกสมทบสามารถเข้ามาเป็นสมาชิกของสหกรณ์ ประเภทหนึ่งได้ เพื่อส่งเสริมหลักการและวิธีการสหกรณ์ให้แพร่ขยายไปยังกลุ่มบุคคลต่างๆ ที่สนใจกิจกรรม สหกรณ์ เช่น กรณีของสหกรณ์นิคม สมาชิกสหกรณ์นิคมจะต้องอยู่ในพื้นที่ของนิคมเท่านั้น ทำให้บุคคลที่ อยู่นอกพื้นที่นิคมไม่มีสิทธิสมัครเข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์นิคม กฎหมายจึงเปิดโอกาสให้บุคคลดังกล่าว เข้ามาเป็นสมาชิกสมทบ โดยมาตรา 41 กำหนดให้นายทะเบียนสหกรณ์ประกาศกำหนดประเภทของ สหกรณ์ที่สามารถรับสมาชิกสมทบได้ สำหรับคุณสมบัติ วิธีการรับสมัคร และการขาดจากสมาชิกภาพ ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกสมทบให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ

¹ ประกาศนายทะเบียนสหกรณ์ เรื่อง กำหนดประเภทของสหกรณ์ที่สามารถรับสมาชิกสมทบได้ ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2542

² หนังสือกรมส่งเสริมสหกรณ์ ที่ กษ 1115/6051 ลงวันที่ 16 พฤษภาคม 2551

เมื่อกฎหมายให้อำนาจสหกรณ์ออกข้อบังคับกำหนดคุณสมบัติของสมาชิกและสมาชิกสมทบตาม มาตรา 33(4) และมาตรา 41 วรรคสอง แล้วแต่กรณี การกำหนดคุณสมบัติของสมาชิกหรือสมาชิกสมทบ จึงอาจแตกต่างกันได้ อย่างไรก็ตามในการกำหนดคุณสมบัติของสมาชิกและสมาชิกสมทบต้องคำนึงถึง ลักษณะสำคัญอันเป็นองค์ประกอบของสหกรณ์ตามมาตรา 33(2) คือเป็นบุคคลธรรมดาและบรรลุนิติภาวะ ซึ่งกฎหมายได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้ง ดังนั้น คุณสมบัติของสมาชิกสมทบที่กำหนดโดยข้อบังคับของสหกรณ์ ตามมาตรา 41 จึงต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติมาตรา 33 ที่กำหนดให้สหกรณ์ต้องมีสมาชิกเป็นบุคคลธรรมดา และบรรลุนิติภาวะด้วย³

จากการที่คณะกรรมการกฤษฎีกาได้ตีความว่าสมาชิกสมทบของสหกรณ์ต้องเป็นบุคคลธรรมดา และบรรลุนิติภาวะ ตามมาตรา 33(2) ด้วย ตามหนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ที่ นร 0901/1332 ลงวันที่ 3 ธันวาคม 2551 นายทะเบียนสหกรณ์จึงต้องดำเนินการตามนัยตามความเห็นของคณะกรรมการ กฤษฎีกาดังกล่าว ในการรับจดทะเบียนข้อบังคับเกี่ยวกับสมาชิกสมทบ ทั้งนี้ตามมติคณะรัฐมนตรีที่ให้ส่วน ราชการต้องปฏิบัติตามความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกาและตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการ ทางปกครอง พ.ศ. 2539 มาตรา 49 และมาตรา 50 กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้มีหนังสือแจ้งความเห็นคณะ กรรมการกฤษฎีกาเรื่องสมาชิกสมทบให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดทราบ และแจ้งสหกรณ์จังหวัด รอง นายทะเบียนสหกรณ์ ให้มีคำสั่งเพิกถอนการรับจดทะเบียนข้อบังคับของสหกรณ์ที่ผิดกฎหมายดังกล่าว⁴ โดยให้ออกคำสั่งโดยมีเงื่อนไขว่าไม่ให้มีผลกระทบต่อนิติสัมพันธ์ใดๆ ที่สมาชิกสมทบบมีอยู่กับสหกรณ์ก่อน วันพ้นจากการเป็นสมาชิกสมทบ และให้มีผลผูกพันกันต่อไปจนกว่านิติสัมพันธ์นั้นจะสิ้นสุดไปตามระยะเวลาที่กำหนด แต่ไม่อาจทำข้อผูกพันขึ้นใหม่ในฐานะสมาชิกสมทบ

เมื่อรองนายทะเบียนสหกรณ์ ปฏิบัติการแทนนายทะเบียนสหกรณ์ออกคำสั่งเพิกถอนการรับจดทะเบียนข้อบังคับในส่วนที่ว่าด้วยคุณสมบัติสมาชิกสมทบที่ขัดกับความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา แล้ว ปรากฏว่าสหกรณ์ที่ได้รับผลกระทบซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสหกรณ์ประเภทสหกรณ์ออมทรัพย์ (ที่รับ สมาชิกสมทบจากนิติบุคคลและรับฝากเงินจากสมาชิกสมทบดังกล่าวจำนวนมาก) และสหกรณ์ประเภท สหกรณ์เครดิตยูเนียน (ซึ่งรับสมาชิกสมทบจากเด็กและเยาวชนและจัดทำโครงการออมทรัพย์จากสมาชิก สมทบดังกล่าว) ได้โต้แย้งและอ้างว่าได้รับความเสียหายจากคำสั่งดังกล่าวโดยขอให้มีการชะลอการปฏิบัติตามคำสั่งและแก้ไขกฎหมายสหกรณ์ มาตรา 41 เพิ่มเติมคุณสมบัติของสมาชิกสมทบเพื่อให้สหกรณ์ ดังกล่าวรับสมาชิกสมทบได้โดยไม่ขัดต่อกฎหมาย

จากกรณีศึกษาคุณสมบัติของสมาชิกสมทบของสหกรณ์นั้นจะเห็นได้ว่าประเด็นปัญหาที่ต้อง พิจารณา ดังนี้

1.1 สหกรณ์บางสหกรณ์บิดเบือนแนวคิดในการรับสมาชิกสมทบ โดยอาศัยช่องว่างของกฎหมาย ดังกล่าวไปกระทำการหาผลประโยชน์ให้กลุ่มบุคคลบางกลุ่ม และมีการทำธุรกิจหลักกับสมาชิกสมทบเพิ่ม มากขึ้น จนส่งผลกระทบต่อภารกิจของสหกรณ์โดยรวม ซึ่งไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย

³ หนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ที่ นร 0901/1332 ลงวันที่ 3 ธันวาคม 2551

⁴ หนังสือกรมส่งเสริมสหกรณ์ ที่ กษ 1115/002 ลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2552

1.2 กรมส่งเสริมสหกรณ์หรือข้อกฎหมายต่อคณะกรรมการกฤษฎีกา กรมส่งเสริมสหกรณ์มีหนังสือขอหารือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาในประเด็นเกี่ยวกับสมาชิกสมทบ ว่าจะต้องมีคุณสมบัติเป็นบุคคลธรรมดา ตามมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 หรือไม่

1.3 การพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกา ตามกฎหมายสหกรณ์ สหกรณ์ต้องมีสมาชิกเป็นบุคคลธรรมดาและบรรลุนิติภาวะ โดยคุณสมบัติของสหกรณ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อบังคับ คุณสมบัติของสมาชิกสมทบที่กำหนดโดยข้อบังคับของสหกรณ์ตามมาตรา 41 จึงต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติมาตรา 33 ที่กำหนดให้สหกรณ์ต้องมีสมาชิกเป็นบุคคลธรรมดาและบรรลุนิติภาวะด้วย

1.4 การแจ้งความเห็นคณะกรรมการกฤษฎีกา กรมส่งเสริมสหกรณ์มีหนังสือแจ้งความเห็นคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องสมาชิกสมทบให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดทราบ และแจ้งสหกรณ์จังหวัด รองนายทะเบียนสหกรณ์ ให้มีคำสั่งเพิกถอนการรับจดทะเบียนข้อบังคับของสหกรณ์ที่ผิดกฎหมายดังกล่าว โดยให้ออกคำสั่งโดยมีเงื่อนไขว่าไม่ให้มีผลกระทบต่อนิติสัมพันธ์ใดๆ ที่สมาชิกสมทบบมีอยู่กับสหกรณ์ก่อนวันพ้นจากการเป็นสมาชิกสมทบ และให้มีผลผูกพันกันต่อไปจนกว่านิติสัมพันธ์นั้นจะสิ้นสุดไปตามระยะเวลาที่กำหนด แต่ไม่อาจทำข้อผูกพันขึ้นใหม่ในฐานะสมาชิกสมทบ

1.5 ข้อโต้แย้งของสหกรณ์ สหกรณ์โต้แย้งและอ้างว่าได้รับความเสียหายจากคำสั่งดังกล่าวโดยขอให้มีการชะลอการปฏิบัติตามคำสั่งและแก้ไขกฎหมายสหกรณ์ มาตรา 41 เพิ่มเติมคุณสมบัติของสมาชิกสมทบเพื่อให้สหกรณ์ดังกล่าวรับสมาชิกสมทบได้โดยไม่ขัดต่อกฎหมาย เพราะสหกรณ์ที่ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่จะเป็นสหกรณ์ประเภทสหกรณ์ออมทรัพย์ (ที่รับสมาชิกสมทบจากนิติบุคคลและรับฝากเงินจากสมาชิกสมทบดังกล่าวจำนวนมาก) และสหกรณ์ประเภทสหกรณ์เครดิตยูเนียน (ซึ่งรับสมาชิกสมทบจากเด็กและเยาวชนและจัดทำโครงการออมทรัพย์จากสมาชิกสมทบดังกล่าว)

2. กรณีศึกษาเกี่ยวกับการจัดการสหกรณ์

กรณีศึกษากฎหมายสหกรณ์ให้สหกรณ์สามารถรับสมาชิกสมทบได้โดยคาดว่าจะจะเป็นประโยชน์และเอื้อต่อการดำเนินงานของสหกรณ์เพิ่มมากขึ้นประเด็นที่กระทบต่อการบริหารธุรกิจสหกรณ์มีดังนี้

2.1 การบิดเบือนข้อกฎหมาย การที่กฎหมายเปิดโอกาสให้สหกรณ์เปิดรับสมาชิกสมทบได้และให้อำนาจสหกรณ์กำหนดระเบียบของแต่ละสหกรณ์ได้ แต่มีบางสหกรณ์โดยคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ นำช่องว่างของกฎหมายดังกล่าวไปทำประโยชน์ให้กับกลุ่มบุคคลบางกลุ่มและมีการทำธุรกิจหลักกับสมาชิกสมทบซึ่งไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย วัตถุประสงค์ของสหกรณ์และหลักปรัชญา

การพิจารณาในประเด็นที่เป็นประโยชน์นั้นสหกรณ์ได้ประโยชน์จากการมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นปริมาณธุรกิจของสหกรณ์เพิ่มขึ้นโอกาสการมีกำไรจะเพิ่มขึ้น แต่ถ้าพิจารณาการนำกรณีดังกล่าวไปเอื้อประโยชน์ในกลุ่มของตนเองผิดหลักการสหกรณ์และสหกรณ์อาจจะเสียหายได้

ประเด็นปัญหาไม่อยู่ที่ข้อกฎหมายแต่อยู่ที่ผู้ใช้กฎหมายสหกรณ์หาประโยชน์ ดังนั้นกรรมการสหกรณ์ และสมาชิกสหกรณ์ต้องพิจารณาดำเนินให้ถูกต้องโดยยึดหลักของกฎหมายด้วย และบริหารสหกรณ์เน้นตามวัตถุประสงค์และหลักการสหกรณ์โดยรวม

2.2 การดำเนินการตามการตีความของกฎหมาย เมื่อมีการพิจารณาตีความตามข้อกำหนดจะกระทบต่อการดำเนินงานของสหกรณ์โดยรวมกรณีดังกล่าวด้วย ทั้งนี้กรมส่งเสริมสหกรณ์เองในฐานะหน่วยงานที่ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของสหกรณ์ควรจะพิจารณาประเด็นปัญหากฎหมายให้รอบคอบก่อนว่ากรณีถ้าคณะกรรมการกฤษฎีกาตีความกฎหมายออกมาแล้วจะมีผลกระทบต่อสหกรณ์โดยรวมอย่างไร มิใช่ให้นำกรณีปัญหาของสหกรณ์ไม่กี่สหกรณ์ไปกำหนดและบังคับสหกรณ์ทุกสหกรณ์ ซึ่งปัญหาที่เห็นได้ชัดของสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน ซึ่งได้ดำเนินการไปถ้ายึดตามที่คณะกรรมการกฤษฎีกาการตีความแล้วจะมีผลอย่างไรต่อสหกรณ์จึงมีข้อโต้แย้งให้ชะลอลงดังกล่าว

จากกรณีนี้สหกรณ์ได้ดำเนินการโดยขัดกับข้อกำหนดแล้ว ถ้าสหกรณ์ยึดมั่นตามข้อกำหนดจะมีผลกระทบต่อสหกรณ์อย่างมากโดยเฉพาะที่รับเงินฝากจากสมาชิกสมทบที่เป็นนิติบุคคลและสมาชิกที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะนอกจากสหกรณ์จะทำคำแย้งไปเพื่อให้พิจารณาทบทวนนั้น สหกรณ์อาจจะบริหารสหกรณ์ไปตามที่ปฏิบัติเนื่องจากการไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดสหกรณ์มิได้มีผลบังคับให้สหกรณ์ต้องรับผิดชอบอะไรเป็นเพียงแต่การดำเนินงานไม่ถูกต้อง ความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจะเป็นของสหกรณ์โดยตรง ซึ่งคณะกรรมการต้องรับผิดชอบต่อการดำเนินงานของสหกรณ์อยู่แล้ว นายทะเบียนสหกรณ์จะใช้อำนาจเพียงประเด็นสมาชิกสมทบที่กระทบต่อสหกรณ์เพียงบางส่วนมาบังคับให้สหกรณ์หยุดดำเนินการทั้งหมดก็คงจะไม่ได้ ซึ่งยังเป็นประเด็นที่จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ

จากประเด็นดังกล่าวที่มีการพิจารณาทบทวนมาโดยตลอดจนกระทั่งมีการแก้ไขในพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรา 3 ให้ยกเลิกความในนิยามคำว่า "สหกรณ์" ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"สหกรณ์" หมายความว่า คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกสหกรณ์ผู้มีสัญชาติไทย โดยช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้"

มาตรา 15 ให้ยกเลิกความในมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา 41 สหกรณ์ตามมาตรา 33/1 อาจรับสมาชิกสมทบได้

สมาชิกสมทบต้องเป็นบุคคลธรรมดาซึ่งบรรลุนิติภาวะ เว้นแต่สหกรณ์ตามมาตรา 33/1 (4) (6) หรือ (7) ที่ตั้งอยู่ในสถานศึกษาอาจรับผู้ศึกษาในสถานศึกษานั้นซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะเป็นสมาชิกสมทบได้ สมาชิกสมทบต้องมีความสัมพันธ์กับสหกรณ์หรือสมาชิกสหกรณ์ตามหลักเกณฑ์ที่นายทะเบียนสหกรณ์ประกาศกำหนด

คุณสมบัติอื่น วิธีรับสมัคร และการขาดจากสมาชิกภาพ ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกสมทบให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับโดยความเห็นชอบของนายทะเบียนสหกรณ์

ห้ามมิให้สหกรณ์ให้สิทธิแก่สมาชิกสมทบในการนับชื่อของสมาชิกสมทบเข้าเป็นองค์ประชุมในการประชุมใหญ่ การออกเสียงในเรื่องใดๆ การเป็นกรรมการดำเนินการ หรือกู้ยืมเงินเกินกว่าเงินฝากและทุนเรือนหุ้นของตนเองจากสหกรณ์"

โดยสรุปกรณีศึกษากฎหมายสหกรณ์ประเด็นคุณสมบัติของสมาชิกสมทบของสหกรณ์ที่กฎหมายกำหนดไว้กว้างๆ และสหกรณ์สามารถกำหนดรายละเอียดต่างๆ ไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์และข้อบังคับของสหกรณ์จะต้องได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่สมาชิกและต้องขอจดทะเบียนแก้ไขข้อบังคับกับนายทะเบียนด้วย ประเด็นปัญหาเกิดจากสหกรณ์บางสหกรณ์นำมาบิดเบือนข้อกำหนดเพื่อประโยชน์ของกลุ่มตนเองมากกว่าการพิจารณาดำเนินการตามหลักการสหกรณ์และวัตถุประสงค์ของสหกรณ์จนมีการตีความตามกฎหมายโดยกฤษฎีกาทำให้มีผลกระทบต่อการบริหารธุรกิจสหกรณ์ทุกสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับกรณีดังกล่าว และมีผลต่อการบริหารธุรกิจสหกรณ์โดยตรงคณะกรรมการสหกรณ์จะต้องดำเนินการตามข้อกำหนดหรือข้อโต้แย้งให้ชะลอการบังคับใช้ หรือดำเนินการไปทั้งที่ทราบว่าขัดต่อกฎหมายแต่ไม่เสียหายต่อการดำเนินงานสหกรณ์ และต้องให้มีการแก้ไขกฎหมายตามที่กล่าวแล้ว

กิจกรรม 15.3.3

จากกรณีศึกษากฎหมายสหกรณ์ในประเด็นคุณสมบัติของสมาชิกสมทบของสหกรณ์เพราะเหตุใดจึงมีปัญหามิใช่ปัญหาในทางปฏิบัติ และกรณีสหกรณ์ดำเนินการขัดต่อกฎหมายควรดำเนินการอย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 15.3.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.3 เรื่องที่ 15.3.3)

เรื่องที่ 15.3.4

กรณีศึกษากระบวนการเลือกตั้งกับการจัดการสหกรณ์

กระบวนการเลือกตั้งในสหกรณ์ เป็นกระบวนการการได้มาของคณะกรรมการดำเนินการผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ และผู้สอบบัญชีสหกรณ์ เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการใช้ในการดำเนินงานหรือบริหารสหกรณ์ รวมทั้งการใช้อำนาจของสมาชิกในที่ประชุมใหญ่สมาชิกสหกรณ์

กรณีศึกษากระบวนการทางการเมืองของสหกรณ์กับการจัดการสหกรณ์เป็นกรณีศึกษาในสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งหนึ่งซึ่งเป็นกระบวนการได้มาของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ซึ่งมีผลกระทบต่อจัดการสหกรณ์ในรายละเอียดต่อไปนี้

1. ประเด็นกรณีศึกษา

สหกรณ์ออมทรัพย์ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง เป็นสหกรณ์ที่ดำเนินงานมาแล้วกว่า 30 ปี มีสินทรัพย์ทั้งสิ้นประมาณ 3,656 ล้านบาท มีสมาชิกประมาณ 2,600 คน มีคณะกรรมการจำนวน 15 คน ประกอบด้วย

ประธานกรรมการ 1 คน และกรรมการอีก 14 คน การเลือกตั้งกรรมการครั้งละ 7 คน กระบวนการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์แต่ละปีของสหกรณ์มีดังนี้

1.1 การแต่งตั้งคณะกรรมการเลือกตั้ง สหกรณ์ได้กำหนดให้มีระเบียบว่าด้วยการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการอย่างชัดเจน เนื่องจากสมาชิกของสหกรณ์มีทั้งสมาชิกที่อยู่ในส่วนกลางและสมาชิกที่อยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ด้วย สหกรณ์จะแต่งตั้งคณะกรรมการเลือกตั้งของสหกรณ์โดยคณะกรรมการที่แต่งตั้งประกอบด้วย กรรมการดำเนินการสหกรณ์ที่ยังอยู่ในวาระเป็นอนุกรรมการ ผู้แทนสมาชิกจากหน่วยงานต่าง ๆ ภายในทุกหน่วยงานหน่วยงานละ 1 คน โดยให้ผู้บังคับบัญชาสูงสุดส่งชื่อมาให้สหกรณ์มีประมาณ 35 คน โดยมีผู้จัดการเป็นอนุกรรมการและเลขานุการ และเจ้าหน้าที่ธุรการเป็นผู้ช่วยเลขานุการ ในคณะกรรมการจะเลือกตั้งกันเองให้สมาชิกท่านใดท่านหนึ่งทำหน้าที่ประธานคณะกรรมการเลือกตั้ง และรองประธานคณะกรรมการเลือกตั้งอีก 1 คน

คณะกรรมการเลือกตั้งมีหน้าที่ในการดำเนินการเลือกตั้งตั้งแต่การกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัคร กำหนดวิธีการเลือกตั้ง การประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง ช่วงเวลาการเลือกตั้ง การนับคะแนนเสียงเลือกตั้ง ประกาศผลการเลือกตั้ง และหน้าที่อื่นที่จำเป็นซึ่งจะสอดคล้องกับระเบียบของสหกรณ์

1.2 รับสมัครคณะกรรมการและการประชาสัมพันธ์หาเสียงเลือกตั้ง สหกรณ์จะประกาศให้สมาชิกผู้สนใจสมัครเข้าเป็นประธานกรรมการและกรรมการ กำหนดวันเวลาการรับสมัคร เอกสารหลักฐานประกอบการสมัคร ตลอดจนการตรวจสอบคุณสมบัติผู้สมัคร การสมัครสมาชิกทุกคนมีสิทธิสมัครเป็นคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ได้ถ้าไม่มีข้อห้ามตามเงื่อนไขของสหกรณ์ตามที่ระเบียบกำหนด

สำหรับการประชาสัมพันธ์หาเสียงของผู้สมัคร สามารถหาเสียงได้ตามความสมัครใจจะเป็นการหาเสียงคนเดียวหรือเป็นกลุ่มก็ได้ รูปแบบวิธีการแล้วแต่ผู้สมัครแต่ละคน ส่วนใหญ่จะเป็นการหาเสียงในหน่วยงานส่วนกลางมากกว่าเพราะสมาชิกส่วนใหญ่อยู่ในส่วนกลาง และสหกรณ์จะประชาสัมพันธ์รวมผู้สมัครทุกคนตามสื่อต่าง ๆ ของสหกรณ์

1.3 การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สหกรณ์เปิดให้ลงคะแนนเสียงเป็น 2 ส่วนคือ สมาชิกส่วนภูมิภาค สหกรณ์จะจัดคณะกรรมการเลือกตั้งที่เป็นกรรมการสหกรณ์ร่วมกับผู้แทนของศูนย์ในภูมิภาคต่าง ๆ จังหวัดดำเนินการเลือกตั้งล่วงหน้าโดยลงคะแนนเสียงแบบลับ แล้วรวบรวมบัตรลงคะแนนมาตรวจนับพร้อมกันในวันประชุมใหญ่ โดยสหกรณ์มีค่าอาหารกลางวันสำหรับสมาชิกผู้ลงคะแนนในอัตราเท่ากับสมาชิกส่วนกลางในวันประชุมใหญ่

สมาชิกส่วนกลาง จะลงคะแนนเสียงในวันเลือกตั้งช่วงเวลาเช้าตั้งแต่ 8.30 ถึง 10.30 นาฬิกา ในการลงคะแนนเสียงจะมีบัตรให้ลงคะแนนแยกระหว่างประธานกรรมการและกรรมการ โดยกำหนดให้คณะกรรมการเลือกตั้งเป็นผู้ดูแลการเลือกตั้ง ตั้งแต่การประชาสัมพันธ์ การลงทะเบียนรับบัตรเลือกตั้ง การลงคะแนนเสียงในคูหาเลือกตั้ง เมื่อหมดเวลาลงคะแนนเสียงจะมอบหีบบัตรลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้คณะกรรมการที่มีหน้าที่นับคะแนน ตรวจนับคะแนนต่อไป

1.4 การตรวจนับคะแนนเสียงเลือกตั้ง คณะอนุกรรมการนำหีบบัตรเลือกตั้งเข้าไปในห้องประชุมใหญ่ ซึ่งได้ดำเนินการประชุมใหญ่ตามวาระการประชุมไปตั้งแต่ช่วงเวลา 9.30 นาฬิกาเป็นต้นมา โดยจะมีคณะกรรมการรับผิดชอบตรวจนับบัตรลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งหมดและเชิญสมาชิกในห้องประชุมนั้นมา

เป็นสักขีพยานในการเปิดหีบบัตรและตรวจนับบัตร เมื่อจำนวนบัตรลงคะแนนตรงกับจำนวนรายชื่อผู้ลงคะแนนแล้ว จะมอบบัตรลงคะแนนให้คณะอนุกรรมการตรวจนับคะแนนต่อไป

การตรวจนับคะแนนจะเป็นบอร์ดนับคะแนนโดยคณะอนุกรรมการบอร์ดละ 2 คน หนึ่งคนตรวจสอบบัตรดีบัตรเสียและชานหมายเลขที่เลือก และอีกหนึ่งคนทำหน้าที่ขีดคะแนนเลือกตั้งลงบอร์ด ทั้งนี้แต่ละบอร์ดจะเชิญสมาชิกมาเป็นพยานในการตรวจนับบอร์ดละ 1 คน การตรวจนับคะแนนจะดำเนินการต่อหน้าที่ประชุมใหญ่ซึ่งดำเนินการประชุมอยู่ บอร์ดนับคะแนนมีประมาณ 6 บอร์ด การตรวจนับคะแนนจะแล้วเสร็จในขณะที่การประชุมใหญ่ยังไม่แล้วเสร็จ (แต่ถ้าดำเนินการประชุมใหญ่เสร็จจะต้องรอการเสนอผลการตรวจนับคะแนนต่อที่ประชุมใหญ่) ซึ่งจะพิจารณาในวาระอื่นไปก่อน

เมื่อตรวจนับคะแนนเสร็จจะมีคณะอนุกรรมการทำหน้าที่รวมคะแนนแต่ละบอร์ด และรวมคะแนนเลือกตั้งทั้งหมดและประธานคณะอนุกรรมการเลือกตั้งประกาศรายชื่อและคะแนนสำหรับผู้สมัครที่ได้รับเลือกตั้ง ในตำแหน่งประธานกรรมการ และกรรมการอีก 7 คน ถือว่าการดำเนินการเลือกแล้วเสร็จในที่ประชุมใหญ่ของสมาชิก

1.5 การเลือกคณะกรรมการอำนวยการสหกรณ์ เมื่อได้คณะกรรมการดำเนินการเต็มคณะแล้วในการประชุมคณะกรรมการดำเนินการนัดแรกคณะกรรมการดำเนินการจะเลือกตั้งกันเองโดยมีรองประธานกรรมการ 2 คน เหนรัญญิก 1 คน และเลขานุการ 1 คน ที่เหลือเป็นกรรมการ

มีการแต่งตั้งคณะกรรมการย่อยเพื่อพิจารณาดำเนินการสหกรณ์ก่อนการเสนอที่ประชุมคณะกรรมการประจำเดือนพิจารณาได้แก่ คณะกรรมการอำนวยการ ประกอบด้วย ประธานกรรมการดำเนินการ รองประธานกรรมการ 2 คน เหนรัญญิก 1 คน และ เลขานุการ 1 คน โดยตำแหน่ง

คณะกรรมการเงินกู้ ประกอบด้วยรองประธานกรรมการคนที่ 1 เป็นประธานกรรมการ และรองประธานกรรมการคนที่ 2 เป็นรองประธานกรรมการ เหนรัญญิก 1 คน และ เลขานุการ 1 คนโดยตำแหน่ง และกรรมอื่นอีก 3 คน

คณะกรรมการศึกษาและพัฒนาสหกรณ์ ประกอบด้วยรองประธานกรรมการคนที่ 2 เป็นประธานกรรมการ และรองประธานกรรมการคนที่ 1 เป็นรองประธานกรรมการ เหนรัญญิก 1 คน และเลขานุการ 1 คนโดยตำแหน่งและกรรมอื่นอีก 3 คน ที่ไม่ใช่คณะกรรมการเงินกู้

ทั้งนี้คณะกรรมการทั้ง 2 คณะ จะมีประธานกรรมการเป็นที่ปรึกษา กรรมการทุกคนจะเป็นกรรมการในคณะกรรมการใดคณะกรรมการหนึ่งของสหกรณ์ นอกจากคณะกรรมการอำนวยการจะเป็นคณะกรรมการทั้ง 2 คณะ และประธานกรรมการเป็นที่ปรึกษา ทั้งนี้เนื่องจากประธานกรรมการและคณะกรรมการอำนวยการจะต้องเป็นผู้บริหารสหกรณ์หลักของสหกรณ์ การที่เข้าร่วมรับทราบและพิจารณาการดำเนินงานของคณะกรรมการในทุกคณะจะได้ลวดระการประชุมของคณะกรรมการทั้งคณะประจำเดือนลงและได้รับทราบประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแต่แรกแล้วจะทำให้การบริหารการประชุมคณะกรรมการดำเนินการประจำเดือนดำเนินการได้รวดเร็วขึ้น

โดยปกติคณะกรรมการต่างๆ ของสหกรณ์จะประชุมเดือนละ 1 ครั้ง ยกเว้นมีภารกิจอื่น ๆ การดำเนินการเลือกตั้งของสหกรณ์เป็นไปตามปกติและดำเนินการมาเป็นเวลามากกว่า 10 ปีแล้วมิได้เป็นประเด็นปัญหาในการเลือกตั้ง แต่ที่เป็นปัญหาสำคัญในการจัดการสหกรณ์มีดังนี้

- 1) นโยบายการบริหารของสหกรณ์เปลี่ยนแปลงบ่อย ตามวาระของคณะกรรมการเพราะจะมีการเปลี่ยนแปลงทุกปี
- 2) นโยบายการผ่อนคลายการใช้สินเชื่อของสหกรณ์เพิ่มมากขึ้นตามการประชาสัมพันธ์หาเสียงและข้อเรียกร้องของสมาชิกกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่เป็นสมาชิกที่ต้องการกู้ยืมเงิน
- 3) วงเงินกู้ประเภทต่างๆ ของสหกรณ์ขยายเพิ่มขึ้นตลอดจนหลักประกันการกู้ยืมมีความเสี่ยงภัยมากขึ้น
- 4) สหกรณ์มีนโยบายลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมอยู่เนื่องๆ เพื่อสมาชิกส่วนใหญ่ที่เป็นผู้กู้ในขณะที่อัตราดอกเบี้ยเงินฝากไม่ลดตามหรือเปลี่ยนแปลงช้า
- 5) สหกรณ์จัดสวัสดิการต่างๆ เสริมเพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นข้อผูกพันระยะยาวให้กับสหกรณ์
- 6) การเรียกร้องให้สหกรณ์เปลี่ยนแปลงค่าอาหารในวันประชุมใหญ่เพิ่มมากขึ้นและค่อนข้างเปลี่ยนแปลงบ่อย แม้กระนั้นสมาชิกก็ยังเข้าร่วมประชุมใหญ่น้อย สหกรณ์ต้องจัดหาของรางวัลหรือเงินรางวัลเพื่อดึงให้สมาชิกอยู่ในห้องประชุมจนครบวาระการประชุม สมาชิกสนใจรางวัลมากกว่าวาระการประชุมใหญ่

2. กรณีศึกษากับการจัดการสหกรณ์

กระบวนการทางการเมืองในการเลือกตั้งของสหกรณ์เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจนเพื่อป้องกันข้อผิดพลาดและความไม่โปร่งใสซึ่งสมาชิกยอมรับมาเป็นเวลานานแม้ว่าในเชิงบริหารจัดการสหกรณ์อาจจะมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานค่อนข้างสูงก็ตามแต่มีความจำเป็นที่สหกรณ์จะต้องทำแต่เมื่อได้คณะกรรมการดำเนินการมาแล้ว ประเด็นปัญหาที่มีต่อการจัดการสหกรณ์ได้แก่

2.1 นโยบายการบริหารของสหกรณ์เปลี่ยนแปลงบ่อย ตามวาระของคณะกรรมการเพราะจะมีการเปลี่ยนแปลงทุกปี ซึ่งมีผลกระทบต่อการทำงานสหกรณ์โดยเฉพาะในส่วนของฝ่ายจัดการเองจะต้องปรับการดำเนินงานให้เข้ากับลักษณะการบริหารของประธานกรรมการและคณะกรรมการ โดยทั่วไปกรรมการสหกรณ์มาจากการเลือกตั้งจึงมักฟังข้อเรียกร้องของสมาชิกมากกว่าการพิจารณาถึงสหกรณ์โดยรวมมากกว่าจะยึดมั่นในระบบการบริหารจัดการที่ดีซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของฝ่ายจัดการได้

แนวทางการบริหารสหกรณ์ต้องมีการจัดทำแผนระยะยาว และกำหนดกลยุทธ์การดำเนินงานในระยะยาว กำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด กลยุทธ์ แผนงานและกิจกรรมที่ชัดเจน และฝ่ายจัดการเองก็ต้องเป็นผู้บริหารมืออาชีพ ทำให้คณะกรรมการเชื่อถือในความสามารถพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพและพัฒนาตนเองและการดำเนินงานของสหกรณ์อย่างต่อเนื่อง

2.2 นโยบายการผ่อนคลายการใช้สินเชื่อของสหกรณ์เพิ่มมากขึ้นตามการหาเสียงและข้อเรียกร้องของสมาชิกกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่เป็นสมาชิกต้องการกู้ยืมเงินจำนวนมาก ระบบการเลือกตั้งแบบแข่งขันกันนั้นมักจะมีการประชาสัมพันธ์หาเสียงเพื่อให้ได้เสียงข้างมากมักจะอ้างผลประโยชน์ของสมาชิกเป็นสำคัญ โดยเฉพาะนโยบายการผ่อนคลายการให้สินเชื่อเพราะสมาชิกของสหกรณ์ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มสมาชิกที่ต้องการสินเชื่อจำนวนมากกว่า การดำเนินนโยบายดังกล่าว พิจารณาในด้านดีสหกรณ์สามารถให้สินเชื่อแก่สมาชิกเพิ่มมากขึ้นสหกรณ์จะมีรายได้จากดอกเบี้ยเงินกู้เพิ่มขึ้นจำนวนมากและเมื่อเปรียบเทียบกับ

การนำเงินทุนของสหกรณ์ไปลงทุนอื่นสหกรณ์จะได้รับผลตอบแทนที่ต่ำกว่าการให้สินเชื่อแก่สมาชิก และยังเป็นภาระสนับสนุนส่งเสริมสมาชิกได้รับสวัสดิการสินเชื่อสูงขึ้นได้ด้วย และยังเป็นฐานเสียงของคณะกรรมการดำเนินการที่ดำเนินนโยบายดังกล่าวด้วย

แต่การดำเนินการดังกล่าวถ้าพิจารณาในด้านความเสี่ยงของสหกรณ์และความจำเป็นในการใช้สินเชื่อของสมาชิกจะมีหนี้สินจำนวนมาก ไม่ส่งเสริมการออมตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์

2.3 การขยายวงเงินกู้ วงเงินกู้ประเภทต่างๆ ของสหกรณ์ขยายเพิ่มขึ้นตลอดจนหลักประกันการกู้ยืมมีความเสี่ยงภัยมากขึ้น จากนโยบายการผ่อนคลายเป็นต้นทำให้สหกรณ์มีการขยายวงเงินกู้ยืมตลอดจนหลักประกันมากขึ้นความเสี่ยงของสหกรณ์เพิ่มมากขึ้น จนบางครั้งอาจจะทำให้มีหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มมากขึ้น และยังกระทบต่อความเป็นอยู่ของครอบครัวหรือหนี้ก็มี เนื่องจากมีหนี้สินล้นพ้นตัว

การขยายวงเงินกู้ดังกล่าวรวมถึงการขยายวงการค้าชำระหนี้มากจนเกินไปบางครั้งเกินกว่าอายุราชการคือเกษียณอายุแล้วยังมีภาระหนี้สินอยู่ จนในบางครั้งกำหนดนโยบายออกมาโดยมิได้ให้ความสำคัญกับเงินทุนหมุนเวียนของสหกรณ์ทำให้สมาชิกกู้เงินจำนวนมากสหกรณ์ขาดสภาพคล่องก็มีซึ่งมีผลทำให้สหกรณ์ต้องกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากสูงเพื่อดึงเงินฝากเพิ่มในสหกรณ์

แนวทางการบริหารสหกรณ์ตามประเด็นที่ 2 และ 3 นั้น คณะกรรมการจะต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการออมทรัพย์ และให้สมาชิกรู้จักการใช้จ่ายเงินของตนเองอย่างพอเพียงมากกว่า สหกรณ์อาจจะส่งเสริมการพัฒนาอาชีพและความเป็นอยู่ของสมาชิกเพิ่มมากขึ้น และให้สมาชิกที่เป็นผู้ค้าประกันตระหนักถึงสิทธิของตนเองที่จะไม่ต้องแบกรับภาระนี้ค่าประกันจนมากเกินไป

กรรมการเองควรยึดมั่นในหลักการสหกรณ์โดยรวมมิใช่มองประโยชน์เฉพาะหน้าในระยะสั้นเท่านั้น ทั้งนี้นโยบายรัฐได้พิจารณาจะปกป้องในบางประเด็นเพื่อให้สมาชิกพอมีเงินได้รายเดือนเพียงพอกับการครองชีพบ้างเพราะมีสมาชิกจำนวนหนึ่งสิ้นเดือนสหกรณ์จะหักเงินได้รายเดือนจนเหลือเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่กรรมการเองละเลยที่จะไม่ดำเนินการตามเพราะเห็นประโยชน์สมาชิกเฉพาะหน้ามากกว่า สหกรณ์ควรกำหนดมาตรการระยะยาวที่จะดำเนินการและประกาศให้สมาชิกรับทราบอย่างต่อเนื่อง

2.4 นโยบายดอกเบี้ยการลดดอกเบี้ย สหกรณ์มีนโยบายลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมอยู่เรื่อยๆ เพื่อสมาชิกส่วนใหญ่ที่เป็นผู้กู้ในขณะที่อัตราดอกเบี้ยเงินฝากไม่ลดตามหรือเปลี่ยนแปลงล่าช้ามาก การเมืองของคณะกรรมการจากกระบวนการเลือกตั้ง มุ่งลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ของสมาชิกตามข้อเรียกร้องหรือประเด็นการหาเสียง จนกระทบต่อรายได้ของสหกรณ์ทั้งหมด เพราะโดยปกติแล้วการปรับลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ของสหกรณ์จะลดทั้งหมดทั้งเงินกู้เดิมหรือเงินกู้ที่จะกู้ยืมใหม่ ถ้าสหกรณ์ปรับลดจะทำให้รายได้ของสหกรณ์ลดลงทันทีอาจจะมีผลต่อสภาพคล่องของสหกรณ์และเมื่อสิ้นปีสหกรณ์มีกำไรสุทธิลดลงการจะนำกำไรสุทธิไปจัดสรรเป็นเงินปันผลตามหุ้นหรือเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจหรือจัดสรรอย่างอื่นก็จะกระทบไปด้วยไม่ว่าจะเป็นโบนัสกรรมการและเจ้าหน้าที่หรือทุนสาธารณประโยชน์อื่น ซึ่งกระทบต่อการดำเนินงานสหกรณ์อย่างแน่นอนในระยะยาวหรืออย่างน้อยสิ้นปี ยกเว้นจะจ่ายเงินกู้เพิ่มขึ้นจำนวนมากๆ ซึ่งก็จะกระทบในประเด็น 2 และ 3 ดังที่กล่าวแล้ว

การปรับลดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากของสหกรณ์ก็เช่นเดียวกันสหกรณ์มักจะดำเนินการซ้ำเพราะเกรงผลกระทบต่อฝากเงินของสมาชิกกลุ่มที่ฝากเงินจำนวนมาก หรือแม้กรณีการเพิ่มอัตราดอกเบี้ยเงินฝากก็เช่นกันสหกรณ์ปรับตัวซ้ำเพราะเกรงจะกระทบต่ออัตราดอกเบี้ยเงินกู้ของสหกรณ์

แนวทางการบริหารสหกรณ์กรณีมีการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยของสหกรณ์ทั้งอัตราดอกเบี้ยเงินกู้และอัตราดอกเบี้ยเงินฝากของสหกรณ์นั้นสหกรณ์จะต้องมีการวิเคราะห์ต้นทุนรวมโดยประมาณของสหกรณ์ และรายได้เฉลี่ยโดยประมาณของสหกรณ์ และวิเคราะห์ทางเลือกต่างๆ กรณีสหกรณ์มีการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยมีผลกระทบต่อรายได้รวมของสหกรณ์มากน้อยเพียงไร และมีผลกระทบต่อการจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์ตอนสิ้นปีอย่างไร และสหกรณ์ควรจะมีกลยุทธ์อย่างไรในการดำเนินการที่จะให้มีผลกระทบต่อการดำเนินงานของสหกรณ์โดยรวมน้อยที่สุด เช่น สหกรณ์ลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ลงร้อยละ 0.25 บาท ทำให้รายได้ของสหกรณ์ลดลงเดือนละ 500,000 บาท สหกรณ์จะหารายได้เพิ่มขึ้นเพื่อชดเชยรายได้ที่ลดลงอย่างไร เช่น ลดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากที่เป็นต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์ลงด้วย และจ่ายเงินกู้ให้เพิ่มจำนวนมากขึ้น เป็นต้น

2.5 การจัดสวัสดิการเสริมเพิ่มขึ้น สหกรณ์จัดสวัสดิการต่างๆ เสริมสมาชิกเพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นข้อผูกพันระยะยาวให้กับสหกรณ์ โดยนโยบายของสหกรณ์อาจจะตัดสินใจโดยการขาดการวิเคราะห์ถึงผลกระทบในระยะยาวของสหกรณ์ เช่น สหกรณ์จัดสวัสดิการให้กับสมาชิกผู้ประสพภัยน้ำท่วมคนละ 5,000 บาท ทุกกรณีจากเงินทุนสาธารณประโยชน์ของสหกรณ์ ถ้าในปีนั้นสมาชิกสหกรณ์ประสพภัยน้ำท่วมจำนวนมากเงินทุนที่จัดสรรไว้ไม่เพียงพอต่อการจ่ายแก่สมาชิกได้ หรือกรณีสหกรณ์จัดสวัสดิการสำหรับสมาชิกเกษียณอายุคนละ 30,000 บาท จากเงินทุนสาธารณประโยชน์ของสหกรณ์ ปรากฏว่าในปีดังกล่าวมีสมาชิกเกษียณอายุจำนวนมากสหกรณ์ไม่สามารถจัดหาเงินทุนได้ เป็นต้น

แนวทางการบริหารสหกรณ์จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบและมีข้อมูลที่เพียงพอต่อการตัดสินใจในระยะยาวของสหกรณ์โดยเฉพาะการจัดสวัสดิการที่มีผลผูกพันระยะยาวทุกกรณี

2.6 การร้องเรียนของสมาชิก การเรียนร้องให้สหกรณ์เปลี่ยนแปลงค่าอาหารในวันประชุมใหญ่เพิ่มมากขึ้นและค่อนข้างเปลี่ยนแปลงบ่อย แม้กระนั้นสมาชิกยังเข้าร่วมประชุมใหญ่น้อย สหกรณ์ต้องจัดหาของรางวัลหรือเงินรางวัลเพื่อดึงให้สมาชิกอยู่ในห้องประชุมจนครบวาระการประชุม เป็นประเด็นทางการเมืองที่สมาชิกมักกล่าวอ้างถึงเหตุผลความจำเป็นที่สหกรณ์จะต้องจัดให้สมาชิกเป็นค่าอาหารในการประชุมเพิ่มขึ้นตามภาวะการเศรษฐกิจบางครั้งจนละเอียดถึงเหตุผลความจำเป็น ตลอดจนการจัดให้มีของรางวัลหรือเงินรางวัลในการประชุมใหญ่เพื่อการจูงใจให้สมาชิกเข้าร่วมประชุมใหญ่จำนวนมากบางครั้งเหตุผลความจำเป็นน้อยกว่าข้อเรียกร้องของสมาชิกตามหลักการบริหารธุรกิจ

การที่สหกรณ์จ่ายค่าอาหารในวันประชุมใหญ่จำนวนมาก หรือมีเงินรางวัลสำหรับสมาชิกเข้าร่วมประชุมใหญ่มากเป็นค่าใช้จ่ายของสหกรณ์ จะทำให้กำไรสุทธิตอนสิ้นปีของสหกรณ์ลดลงนั่นเอง และการจัดสรรกำไรสุทธิคืนสู่สมาชิกก็จะลดลงด้วย เช่น สหกรณ์จ่ายค่าอาหารประชุมใหญ่และค่าของรางวัลประชุมใหญ่รวม 1 ล้านบาท ค่าใช้จ่ายของสหกรณ์ก็จะเพิ่มขึ้น 1 ล้านบาท กำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์จะลดลง 1 ล้านบาท เป็นต้น

แนวทางการบริหารจัดการสหกรณ์จะต้องประชาสัมพันธ์และทำความเข้าใจว่าการจ่ายเงินของสหกรณ์อะไรก็ตามมาจากเงินของสหกรณ์โดยรวมและกระทบต่อการดำเนินงานของสหกรณ์โดยรวมทั้งนี้มิใช่พิจารณาเพียงผลประโยชน์เฉพาะหน้า

นอกจากนั้นการได้มาของคณะกรรมการดำเนินการจากการเลือกตั้งโดยการสมัครนั้นสมาชิกผู้สมัครที่มีฐานเสียงมากเท่านั้นจึงจะสามารถได้รับการเลือกตั้งเพราะสมาชิกส่วนใหญ่เลือกคณะกรรมการตามฐานเสียงของกลุ่มที่คาดว่าคณะกรรมการคนใดเข้ามาเป็นกรรมการแล้วจะเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มของตนมากกว่า เพราะสมาชิกส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อยปานกลางลงมา กลุ่มถือหุ้นและฝากเงินน้อยกว่ากลุ่มสมาชิกผู้กู้ ดังนั้นการมองสหกรณ์ของกลุ่มสมาชิกทั้งสองกลุ่มจึงต่างกัน สมาชิกที่ต้องการขอกู้เงินสหกรณ์มากๆ จะเลือกกรรมการที่เป็นฐานเสียงที่จะมีนโยบายในการผ่อนคลายการให้สินเชื่อ ส่วนสมาชิกที่ถือหุ้นหรือฝากเงินกับสหกรณ์มากจะเลือกกรรมการกลุ่มที่มีนโยบายค่อนข้างเข้มงวด ซึ่งคณะกรรมการกลุ่มนี้จะได้รับการเลือกตั้งมาน้อยมากหรือมีผู้สมัครน้อยมาก และเมื่อเข้าสู่กระบวนการบริหารสหกรณ์โดยคณะกรรมการทั้งคณะซึ่งต้องใช้มติที่ประชุม กรรมการกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่เสียงข้างน้อยจำต้องบริหารสหกรณ์ตามมติของคณะกรรมการเสียงข้างมากนั่นเอง

ประเด็นการเลือกแต่งตั้งคณะกรรมการกันเองเป็นกรรมการในตำแหน่งคณะกรรมการอำนวยการนั้นเป็นเรื่องของการเมืองเช่นเดียวกันเพราะคณะกรรมการอำนวยการมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบมากกว่ากรรมการอื่น การได้มาของคณะกรรมการอำนวยการเป็นภาพพจน์ของการเลือกผู้บริหารมีความสอดคล้องกับความรู้และความสามารถของคณะกรรมการแต่ละท่านหรือไม่และเป็นความน่าเชื่อถือของสมาชิกโดยรวมด้วย เช่นกรรมการตำแหน่งเหรัญญิกสหกรณ์จะต้องมีความรู้ความสามารถทางด้านการเงินและการบัญชีสหกรณ์ เป็นต้น บางครั้งถ้าสหกรณ์ต้องการกรรมการอำนวยการที่สอดคล้องกับความสามารถประธานกรรมการอาจจะต้องใช้กระบวนการทางการเมืองเพื่อให้กรรมการทั้งคณะได้เสนอชื่อกรรมการอำนวยการที่สอดคล้องกับความสามารถด้วยซึ่งจะมีผลต่อการบริหารสหกรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้เช่นกัน

โดยสรุปกรณีศึกษากระบวนการเลือกตั้งของสหกรณ์นั้นมีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนตั้งแต่การแต่งตั้งคณะกรรมการเลือกตั้งจนถึงการได้มาของคณะกรรมการจากการเลือกตั้งของสมาชิกซึ่งมีผลกระทบต่อการบริหารจัดการสหกรณ์ได้แก่ นโยบายการบริหารสหกรณ์เปลี่ยนแปลงบ่อย นโยบายการผ่อนคลายการให้สินเชื่อของสหกรณ์ การขยายวงเงิน นโยบายดอกเบี้ยการลดดอกเบี้ย การจัดสวัสดิการเสริมเพิ่มขึ้น และการร้องเรียนของสมาชิก ซึ่งมีผลกระทบต่อการบริหารธุรกิจสหกรณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย กรรมการเองจะต้องบริหารเพื่อให้สหกรณ์เกิดประโยชน์มากที่สุดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

กิจกรรม 15.3.4

จากกรณีศึกษากระบวนการเลือกตั้งของสหกรณ์มีผลต่อการจัดการสหกรณ์ในประเด็นใดบ้าง
จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 15.3.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.3 เรื่องที่ 15.3.4)

บรรณานุกรม

- พฤทธิสาณ ชุมพล. (2544). *ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมลจรรย์ นามวัฒน์ และเสน่ห์ จุ้ยโต. (2544). แนวคิดเกี่ยวกับองค์การและการจัดการ. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาองค์การและการจัดการ* (ฉบับปรับปรุง). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2546). *เอกสารการสอนชุดวิชาหลักพื้นฐานทางรัฐศาสตร์*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ธโสธร ตูทองคำ. (2553). แนวคิดกฎหมายสหกรณ์กับกระบวนการทางการเมือง. ใน *ประมวลสาระชุดวิชากฎหมายสหกรณ์และกระบวนการทางการเมือง*. (หน่วยที่ 1). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สมบัติ ชำรงธัญวงศ์. (2543). *การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา* (พิมพ์ครั้งที่ 10) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เสมาธรรม.
- สุจิต บุญบงการ. (2546). กระบวนการทางการเมือง. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาหลักพื้นฐานทางรัฐศาสตร์* (หน่วยที่ 6). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เสนีย์ คำสุข. (2546). พลวัตทางการเมือง. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาหลักพื้นฐานทางรัฐศาสตร์* (หน่วยที่ 7). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สงเสริม หอมกลิ่น. (2553). การประยุกต์กฎหมายสหกรณ์และกระบวนการทางการเมืองในการบริหารธุรกิจสหกรณ์. ใน *ประมวลสาระชุดวิชากฎหมายสหกรณ์และกระบวนการทางการเมือง* (หน่วยที่ 14). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2561). *รายงานกิจการประจำปี 2561*. รายงานประกอบการประชุมใหญ่ประจำปี 2561 วันที่ 19 ธันวาคม 2561. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- Gibson et al. (1994). *Organization: behavior, structure, process*. Burr Ridge, Ill: Irwin.
- Moorhead and Coulter. (1995). *Organizational behavior: managing people and organizations*. Boston: Houghton Mifflin.
- Robbins and Coulter. (1999). *Management Upper Saddle River*. N.J.: Prentice Hall.
- <http://www.pntsc.com/main/index.php/actionplan> (2562) สืบค้นวันที่ 29 มีนาคม 2562.